# OYA BAYDAR

# SICAK KÜLLERİ KALDI

2001
ORHAN KEMAL
ROMAN
ARMAĞANI

ROMAN



1. basım: 2000
22. basım: Eylül 2013, İstanbul
E-kitap 1. sürüm Ocak 2014, İstanbul
2013 tarihli 22. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com

ISBN 9789750719882

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

OYA BAYDAR

# SICAK KÜLLERİ KALDI

ROMAN

2001 ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI



Oya Baydar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

*Elveda Alyoşa,* 1991
*Kedi Mektupları,* 1992
*Hiçbiryer'e Dönüş,* 1998
*Erguvan Kapısı,* 2004
*Kayıp Söz,* 2007
*Çöplüğün Generali,* 2009
*Bir Dönem İki Kadın,* 2011
*O Muhteşem Hayatınız*, 2013

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı *Allah Çocukları Unuttu* adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1993'te yayımlanan *Savaş Çağı Umut Çağı*'nda 1960 gençliğini anlattı. Bu romandan sonra edebî yazını bıraktı. 1964'te İÜ Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. "Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine, öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal etti. Bu olay ilk üniversite işgali eylemi oldu. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart askerî müdahalesi sırasında, TİP ve TÖS üyesi olarak tutuklanarak üniversiteden uzaklaştırıldı. *Yeni Ortam*, *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül'de yurtdışına çıkmak zorunda kaldı ve 12 yıl Almanya'da sürgün yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa* adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde redaktör ve *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. *Hiçbiryer'e Dönüş* adlı romanı 1998'de, *Sıcak Külleri Kaldı* 2000'de yayımlandı. Bu romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı; *Erguvan Kapısı*'yla da 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Kayıp Söz* 2007'de, *Çöplüğün Generali* 2009'da, Melek Ulagay'la ortak çalışması *Bir Dönem İki Kadın* 2011'de yayımlandı.

www.oyabaydar.com

# Paris'te faili meçhul bir cinayet ve bir gramer dersi

Ben bu... bu... "Ölü"yü daha önce de görmüştüm. Beş yıl önce miydi, yoksa yirmi beş yıl önce mi? Hatırlamıyorum. Ölüler yaşlanmaz derler, ama yaşlanmış işte. Çok... çok yaşlanmış.

Bunu söylese, aklını kaçırdığını sanacaklar ya da rol yaptığını. En iyisi susmak, sadece sorulanlara cevap vermek, susmak...

— *L'avez-vous identifié*?

"Teşhis ettiniz mi?"

Evet anlamında, hafifçe başını sallıyor.

O zaman da aynı soruyu, aynı ses tonuyla, aynı umursamazlıkla sormuşlardı: "Cesedi teşhis ettiniz mi?"

Bu sefer "ceset" demediler. "L", ceset sözcüğünün yerini tutuyor. Fransızcanın bir özelliği...

"Artikl'ler gereksiz sözcükler değildir Matmazel Öztürk; özel isimlerin önüne konmuş anlamsız ekler de değildir. Bazen, o iki-üç harfle dünyayı tanımlarsınız."

Ders: Gramer. Yer: gri taşlarla kaplı kasvetli bir avluya bakan loş bir sınıf odası. İç karartan koyu lacivert giysileri, saçlarını –ya da kazınmış kafasını– gizleyen arkadan bağlı lacivert örtüsüyle sıraların arasında, Katolik ahlakının ve Fransız dilinin zaptiyesi edasıyla dolaşan ince sarı yüzlü rahibe, parlak ama asi öğrencisini uyarıyor.

Pencereye yakın bir sıraya oturmuş, dışarı bakıyor. Mevsim sonbahar olmalı. Neredeyse bütün avluyu kaplayan ulu atkestanesinin yaprakları sararmış, dökülüyor. Lacivert, zevksiz okul üniforması içinde büsbütün renksiz ve çelimsiz görünen küçük kız, soğuk sınıfta, tek başına cumartesi cezasını yazıyor: "Pronom"lar... Zamirler:

Cümlede ismin yerine kullanılan sözcükler... Gramer dersinde Fransızca zamirlerin işlendiği o sıkıcı, bunaltıcı hafta boyunca, ev ödevlerini yapmayı inatla reddettiği için cumartesi cezasına kalmış. Aslında hiç de zor olmayan gramer ödevlerini neden yapmadığını, neden anlamsızca inat ettiğini kendisi de bilmiyor. Bir tepki, sessiz bir başkaldırı, "Umurumda değilsiniz, ben bildiğimi okurum" demenin kendince bir yolu.

Başrahibe, hal ve gidiş notunun neden zayıf olduğunu merak edip konuşmaya gelen annesine, işaretparmağını burnunun altına dayayıp yukarı kaldırarak, kötü bir Türkçeyle, "Matmazel Oztürk işte boyle bir kız, burun boyle havada," derdi.

"Burnumu nasıl indirebilirdim, nasıl onların istedikleri gibi sakin, yumuşak başlı, itaatkâr olabilirdim? Çocuktum ve eziktim."

İstanbul'un azınlık sosyetesinin kızlarıyla, Amerikan kültürünü sonradan görme buldukları için çocuklarını Kolej'e değil de Fransız lisesine göndermeyi yeğleyen aristokrat özlemli zengin ailelerin kızlarının okuduğu bu okulda, sınıfın tek burslu öğrencisi... Öğle yemeği parası ödenemediği için yemeğini sefertasıyla getiren; sefertası açılınca ortalığa dağılan köfte veya haşlanmış yumurta kokuları arkadaşlarını rahatsız ettiği için yemeklerini yemekhanede değil de mutfağın yanındaki küçük odada yalnız yiyen; bundan utandığı için çoğunlukla hiç yemek yemeyen; öğle paydosunu avlunun ya da loş koridorların bir köşesinde kitap okuyarak geçiren küçük kız... Küçümsenmemek, ezilmemek, yalnız kalmamak için, en akıllı, en çalışkan, en parlak olmaya mahkûm ve mecbur. Beyoğlu'ndaki pahalı Lyon mağazasından alınamayıp evde dikilmiş, vücuduna tam oturmayan, kumaşı da lacivertinin tonu da diğerlerinkinden farklı üniformasının; ne kadar özenli kapatırsa kapatsın kokular saçan sefertaslarının; cep harçlığı yetmediğinden, giysileri uygun olmadığından katılamadığı Hilton'daki beş çaylarının; zaten hiç davet

edilmediği partilerin ezikliğini yenebilmek, çocuk gururunu koruyabilmek için burnunu havada tutması, rakipsiz sınıf birinciliğinin dokunulmazlık zırhını kuşanması gerek.

"L", sordukları soruda hangi sözcüğün yerini tutuyor? "O"nun mu, yoksa "ceset"in mi?

İki yanında duran görevlilere, soruyu yüksek sesle, Fransızca tekrarlıyor. Sorunun anlamsızlığını hiç yadırgamadan, "Öldürülen şahsın," diyorlar. O'nun yani.

O; sevgilim; yirmi yaşım, ilk erkeğim, sessiz ihanetim, çığlık gibi başkaldırım, yirmi beş yıllık bekleyişim, özlemim, göçebeliğim, son sığınağım, son umudum ve son hayal kırıklığım. O; oğlum; tek çocuğum, suçum, cezam, cinayetim...

— Yaşlanmış, çok yaşlanmış, diye mırıldanıyor.

— Kimileri ölünce yaşlı gösterir.

Besbelli çok ölü görmüşler, kanıksamışlar.

Yıllar önce öldüğünde –öldürüldüğünde– gencecikti, neredeyse çocuktu. Yüzünde hiç kan yoktu. Alabildiğine hüzünlü, sakin, güzeldi yüzü. Elini uzatıp yanağını okşamıştı. Sonra beynine ve göğsünün altına aynı anda saplanan o iki kor hançer. Sonra boşluk ve karanlık.

Önündeki tuhaf demir masanın üstünde yatan ölüye bakıyor. Dudağının kenarından sızan kan yüzüne acılı, sert bir ifade vermiş. Belki de bu yüzden bu kadar yaşlı gösteriyor. İstese dokunabilir, ama içinden gelmiyor.

Cumartesi cezasını çekmekte olan küçük kıza iki saattir gözcülük yapan uzun lacivert giysili, tahta göğüslü, başı saçlarını tümüyle kapatan lacivert bir örtüyle örtülü rahibe, cezanın sona erdiğini müjdeleyen küçük çanı neşeyle çalıyor. "Zamirleri ve zamir yerini tutan sözcükleri nihayet öğrendiniz mi Ülkü Oztürk?" "Evet efendim, ama Oztürk değil Öztürk." Rahibe sevecen gülümsüyor: "Haklısınız Ülkü, benim de 'o' yerine 'ö' demeyi öğrenmem gerek."

Birazdan, teşhis raporu veya sorgu zaptı –işlerin nasıl gelişeceği henüz belli değil– hazırlanırken, soyadının baş harfini yine aynı şekilde açıklayacak. "O" değil "Ö"...

Konu yıllar sonra yine aynı, konuşulan dil de; ama yer aynı yer değil.

Birden rutubetli soğuğu ve kokuyu duyuyor. Rutubet, beton, çürümüş mimoza, sidik, belli belirsiz eter karışımı o iğrenç koku; çaresizliğin, korkunun, ölümün kokusu...

Duvarda işkence aletleri asılıydı ve böyle bir masa üzerine yatırmışlardı.

Ayakları ve elleri bileklerinden masaya bağlanmış; karnı deşilecek bir hayvan gibi sırtüstü, çırılçıplak yatıyor. Elektrik akımı geçtiğinde vücudu bin parçaya ayrılıyor. Sonra karanlık, sonra o koku: Vücudunda dolaşan, beynini yarıp geçen, bacaklarının arasından sızmaya başlayan kanın kokusuna karışan ölüm kokusu. Belli belirsiz seçebildiği yüzler. Maskeli miydiler? Kaç kişiler, iki mi, üç mü? Kendine gelirken beyninde yankılanan bir ses: "Bir de 'Öztürk'müş. Türklük senin neyine orospu!"

Yine o koku... Morgda çocuğun biraz soluk, biraz mahzun, alabildiğine genç ve güzel yüzüne bakarken duyduğu koku. Dünyanın neresinde olursa olsun, işkence odalarının ve morgların bildik kokusu.

Belleğinin en ücra, en derin köşelerinden birinde yuvalanmış bir koku anısı: Erenköy'de bir eski konak. Bahçede morsalkımlar, maltaerikleri, manolyalar ve çıkrıklı bir kuyu vardı. Şahver Hala'nın öldüğü oda hangisi? "Yukarı katta, koridorun kameriyeye bakan tarafındaki son oda," diyor babası. Beş yaşında falan olmalı, henüz okula gitmiyor. "Sakın o odaya girmeye kalkma, korkarsın sonra."

Mevsim yaz ortaları. Yaseminlerin ve sarı ponpon güllerinin kokusu havaya yayılıyor. Eski konağın bahçesi, her türlü otun ve çiçeğin birbirine karıştığı bakımsız bir cennet. Hava sıcak, çok sıcak.

Saraylı Şahver Hala'nın cenazesi evden daha dün çıkmış. Hanımelleri ve yaseminlerle sarılı kameriyenin ortasındaki tahta masanın üstünde, bir sürahi buzlu vişne şerbeti duruyor. Babası, annesi, yengeler, amcalar konağın ne olacağını konuşmaya dalıyorlar. "Buralarda arsalar para etmeye başladı, müteahhide veririz." Pembe tafta elbisesinin kabarık eteklerini hışırdatmamaya çalışarak yavaşça evin içine süzülüyor. Başını omuzlarının içine gömüp küçülerek merdivenleri çıkıyor. Babası, "Kameriyeye bakan taraftaki son oda," demişti. Bütün odaların kapılarını tek tek yokluyor; hepsi kilitli. Yüreği çarparak son odanın tokmağını çeviriyor. Gıcırtıyla açılan, oymalı ahşap bir kapı. Önce hiçbirşey göremiyor. Ağır kadife perdeler sıkı sıkıya kapalı. Pencereden, perdenin iki kanadı arasından ince bir ışık sızıyor. Gözü karanlığa alıştıkça yatağı, yatağın üstündeki mavi atlas yorganı, bir köşeye üst üste yığılmış kadife yastıkları hayal meyal seçiyor. Sonra kokuyu duyuyor: ölümün kokusu...

Morgun ürpertici soğuğu içini donduruyor. Sırtı ürperiyor. Koku; o çıldırtıcı müthiş koku gitgide yoğunlaşıyor. "Bu kokuyu daha önce de duymuştum. Bu ölüyü daha önce de görmüştüm. Bu cesedi daha önce de teşhis etmiştim."

Bunları yüksek sesle söylediğini fark edip ürküyor.

Görevlilerden biri, ilgisiz bir sesle,

— Yakınınız mıydı, diye soruyor.

— Hayır, diyor. İşim gereği tanırdım. Artık çıkabilir miyiz buradan? Koku... Bu kokuya dayanamıyorum.

— Dezenfektan ilaç kokusu Madam. Sakin olun lütfen.

Gazetedeki sabah toplantısında, Avrupa Birliği'ne üyelik için çabalayan Türk hükümetinin Paris'te düzenlediği "Demokratikleşme Sürecinde Türkiye" konulu yarı resmî toplantıyı izleyemeyeceğini,

önemli görülüyorsa başka birini göndermeleri gerektiğini söylediğinde herkes şaşırmıştı. Türkiye ile ilgili gelişmelere ne kadar duyarlı olduğunu, en önemsiz bir olayın bile peşinden nasıl koştuğunu, haberin gazeteye girmesi için nasıl çabaladığını iş arkadaşlarının hepsi bilirdi.

Toplantıyı izleyemeyeceğini söyler söylemez, açık vermek korkusuyla alelacele bulduğu mazeretleri art arda sıralamaya başladı: Aynı saatte Kuzey Iraklı Türk ve Kürt derneklerinin ortak toplantısı vardı ve önemliydi; zaten resmî bir toplantıdan fazla bir şey beklememek gerekirdi; devletin resmî söyleminin ötesine geçilemeyeceğine göre, basın bildirisi haberi yapmak için yeter de artardı bile...

Yıldızının bir türlü barışmadığı dış haberler şefi, Türkiye'yi yakından izlediğini ve konusuna hâkim olduğunu göstermek isteyerek,

— Toplantıda konuşacağı bildirilen Mösyö Murat'ın ilginç siyasal kişiliğine rağmen mi, diye sordu.

Murat'ı, Fransızca okunuşuyla "Müra" olarak telaffuz ediyordu.

İnadına "Murat" telaffuzunun üstüne basa basa,

— Evet, Mösyö Murat'ın ilginç olarak nitelediğiniz kişiliğine rağmen, dedi.

Birbirlerini sevmiyorlar, bunu belli de ediyorlardı. Adam, Türk asıllı bir kadının, saygın bir Fransız gazetesinin dış haberler bölümünde, hem de önemlice bir konumda bulunmasından rahatsızdı. Cezayirliler, Faslılar yetmiyormuş gibi, şimdi de Türkler! Üstelik de siyasal mülteci ve komünist... Sol eğilimli diye bilinen bu gazetede bile, benzeri düşünceler havada uçuşur; bazen bir iş arkadaşınızın gözlerinde, bazen anlamlı bir susuşta, bazen açık açık, pervasızca dile getirilir, yaralardı. Orada, aralarında bulunmanız, lütufla tahammül arasında bir çizgide kabullenilir; böyle olmasa bile, yabancılığın, sürgünlüğün, Doğululuğun aşırı alıngan ruh haliyle, size öyle gelirdi.

Hele bir de, "Müslüman kadınlar nasıl sevişirler, hep merak ederdim," sorusu cevapsız kalmışsa.

— Nasıl isterseniz Madam Öztürk. Ben her iki haberi de yorumlarıyla birlikte sizden bekliyorum. Tarafsız olmaya çalışacağınızı umarım. Mösyö Murat'yı şahsen tanır mısınız? Ses tonunuzdan, çok hoşlanmadığınızı çıkarıyorum.

— İşim gereği izlediğim biri; yakından tanımam. Devlet kademelerindeki yükselişi, yıldızının parlaması, önemli görevlere getirilmesi benim Türkiye'yi terk etmemden sonraya rastlıyor. Kendisine karşı hiçbir önyargım yok. İyi bir bürokrat olduğunu, konusunu iyi bildiğini düşünüyorum. Mösyö Murat'ın konferansını başka biri izlemeyecekse, basın bültenini alır, haberi yetiştiririm, endişelenmeyin.

"Onu şahsen tanır mıyım? Dedelerinden miras Balkan soyluluğunun izlerini taşıyan yüzünü; ellerini, gözlerini, sesini, ince ve güçlü vücudunun sıcaklığını, göğsündeki sarışın kılları; yalnızlığının maskesi olan ya da onu yalnızlığa mahkûm eden özgüvenini; vurgusu, tınısı önceden düşünülmüş, yine de samimi ve doğalmış gibi gelen sesini, konuşmasını; tutarlılık sandığı inatçılığını, yüksek siyaset sandığı pazarlıkçılığını, buz gibi retlerini, ödünsüzlüğünü, bazen bir alev gibi parlayan hemen gemlemeyi başardığı heyecanlarını ve bütün bunlarla çelişen tutkulu, azgın sevişmelerini bilir miyim?

Hayır; Arın Murat'ı şahsen tanımam; vücudumla, yüreğimle, beynimle tanırım. Onu, on sekiz yaşımın, yirmi yaşımın İstanbulu'yla; Boğaziçi'nin erguvanları, Adalar'ın mimozaları, Bebek Koyu'ndaki dolunaylar, eski beyaz yalılardaki sedef kakmalı yataklarla; ilkokulda elişi dersinde örnek bezlerimizin kenarlarına işlediğimiz sıçan dişi antikaya benzeyen sıra sıra ışıklı camlarıyla Boğaz'da süzülen gece vapurlarıyla; 'Ben sana mecburum'lu, 'Oysa koca da ne benim kollarım var / soy bir portakal, yedir bana dilim dilim'li, 'İstesek

sevişirdik ama olmadı'lı aşk dizeleriyle tanırım. Kendi yabancılığımızı, göçmenliğimizi unutup turistlerden, yabancılardan kıskandığımız, kendimizin sandığımız bu çılgın ve yaşlı şehrin, Paris'in yirmi beş yıl önceki gençliğiyle, isyanıyla, büyüsüyle, umutları ve hüzünleriyle tanırım.

Ve onu ben, en çok sesiyle tanırım. Yılları –çok uzun yılları– aşarak gelen telefondaki bir sestir o. Tam da artık unutmaya başladığımı; kendime bile ağır gelecek kadar yüklü anılar sepetinin en altına saklamayı başardığımı sandığım bir gün, telefondan gelen bir hayalet ses..."

Otuz yıl öncesine dönüyor. "Tam otuz yıl geçmiş, inanılır gibi değil!"

On dokuz yaşı, hiçbir mahremiyete olanak vermeyen küçücük evin oturma odasında, telefonun durduğu sehpanın yanında yere oturmuş bekliyor. Dizlerinin üzerindeki kitabı okumaya çalışıyor, ama nafile; sadece küçük siyah noktacıklar görüyor. Sehpanın ayaklarındaki tahtakurdu deliklerini ve ceviz kaplamadaki budakları sayıyor durmadan. "Bine kadar sayacağım. Telefon çalmazsa artık beklemeyeceğim." Yüreği ağzında. Gözucuyla mutfakta birşeyler yapan annesini ve kardeşini izliyor. Allah vere de, telefon çaldığında odaya girmeseler. Dört yüz, dört yüz on, yedi yüz seksen yedi, dokuz yüz doksan dokuz... Telefon çalmıyor. Yüreği göğsünden çok aşağılara, neredeyse midesine düşüyor. Kusacak gibi oluyor. "Ben aramamalıyım, onun aramasını beklemeliyim." Dayanamayacağını, arayacağını biliyor. Yeniden saymaya başlıyor: on iki, seksen dokuz, üç yüz atmış, altı yüz yetmiş beş, dokuz yüz, dokuz yüz doksan sekiz, bin!..Telefon çalmıyor. Kardeşi çoktan odaya girmiş, annesi bulaşıkları bitirmiş, ayaklı lambanın altındaki koltuğuna kurulmak üzere. Sadece birkaç saniyesi var. Numarayı aceleyle çeviriyor. "Başkası çıkarsa kapatırım." Telefon hemen açılıyor. "Telefonun başındaymış demek. Belki de tam

beni aramak üzereydi. Keşke numarayı çevirmeseydim." Ama artık çok geç.

— Alo, diyor usulca. Alo, benim.

Karşı tarafta bir duraksama.

— Ah, sen miydin!

Sesi sıkıntılı ve uzak. Anlamazlıktan geliyor.

— Aramanı bekledim. Sonra... Sonra, belki de düşürememişsindir diye düşündüm. Bizim telefon hep meşguldü de.

Oysa telefonları hiç meşgul olmazdı. Ay sonunu borçsuz harçsız getirmenin başlıca uğraş olduğu bu evde, telefon çok kullanılmaması gereken bir lükstü. İkisi de biliyor bunu. Genç adam sevgilisini memnun etmek için yalan söylemeye bile gerek görmüyor. O zaten hiç yalan söylemez. Yalana ihtiyacı yoktur.

— Arayamadım, diyor. Yarına çok işim vardı. Çalışmam gerekiyor.

— Yarın buluşmayacak mıyız, diye son bir umutla soruyor.

— Bilmiyorum. Belki akşamüstü olabilir. Ben seni ararım.

Genç kız, içinden yükselen hıçkırığı bastırmaya çalışırken fısıldıyor:

— Seni ne kadar özledim bilsen.

Annesinin sesini duyuyor:

— Yine kiminle konuşuyorsun öyle fısır fısır? Aybaşında telefon faturalarını ödeyen sen olmadıktan sonra...

Dargelirli memur ailelerin gündelik yaşam kaygıları. Tutumlulukla pintilik, yoksullukla orta hallilik arasında gidip gelen o incecik çizgi. Hep sorun olan kira, telefon faturaları, yol paraları, cep harçlıkları. Babanın beklenmeyen ölümüyle, iki öğretmen maaşından tek öğretmen maaşına daralan aile bütçesi. Anne işten gelip küçük kızlar ödevlerini bitirdikten sonra, gece yarılarına kadar yapılan ek konfeksiyon işleri: Çocuk mantolarının göğüslerine dikilen ördek ve

tavşan motifleri; ceketlerin önlerine, astar içine veya yakalara teyellenen tela ve klapalar; eteklere işlenen serpme çiçekler...

Parçaları Cağaloğlu'nun arka sokaklarındaki eski, harap bir handan alıp Levent'teki eve getirirdi. Masraf olmasın diye taksiye binmez; her köşe başında yere koyup dinlenmek zorunda kaldığı iki kocaman torbayı sürükleye sürükleye otobüse kadar taşır; saatte bir kalkan Cağaloğlu-Levent otobüsünün arka sahanlığının köşesine torbalarıyla beraber büzülürdü. Otobüs yol boyunca dolar, yolcular kapılardan taşar, ayakta güçbela durabilen yorgun ve bezgin insanlar, gençkızın neredeyse boyu kadar torbalara bakarak söylenir, bir bilete üç kişilik yer kapladığı için kızarlardı. Yerin dibine geçer, yüzüne kan hücum eder, avuçları terler, susardı.

Bir gece, güzel bir yaz sonu gecesi; telaları, tavşan ve ördek motiflerini, renkli iş ipliklerini, renk renk çocuk elbiselerini, Cağaloğlu'ndaki ürkütücü han odalarını ve ucuz emekle semiren karanlık konfeksiyoncu yazıhanelerini, belediye otobüslerinin arka sahanlıklarında yaşanan sıkış tepiş utançları kucağındaki iplik ve kumaş parçalarıyla birlikte silkip attığında on sekizindeydi.

Hava sıcaktı. Tek katlı küçük evin arka odasındaki bütün pencereler ve verandanın kapısı ardına kadar açıktı. Dışarıdan, verandadan hanımelleri ve zambakların baygın kokusu, ışığa ve taze kana koşan sivrisineklerle birlikte odaya doluyordu. Annesi ayaklı lambanın altında, başını işine eğmiş, dünyadan kopmuş çalışıyordu. Kadının saçlarının beyazlaşmaya başladığını, omuzlarının düştüğünü, yaşlandığını ilk o gece fark etti. "Oysa daha kırk beş yaşında bile değil. Ne zamandır ona dikkat etmemişim. Evdeki eski bildik bir eşya gibi önünden geçip gitmişim hep." İçi burkuldu. Annesi ve kardeşiyle aralarındaki uzaklığı, iletişimsizliği düşündü.

Üzerine dikilmiş bakışları görmeden hisseden yorgun kadın, işinden başını kaldırıp neredeyse boş gözlerle baktı.

— Bir şey mi istemiştin?

Eteğine yapışmış iplik parçalarını temizlerken fısıldadı:

— Artık tamam anne. Bu işi bitirelim artık. Bir daha iş getirmeye gitmeyeceğim. Elime iğne iplik de almayacağım.

Açık kapıdan aceleyle arka bahçeye çıktı. Gökte dolunay vardı ve zambaklar ay aydınlığında gün ışığından daha beyaz görünüyordu. Verandanın basamaklarına oturdu. Çiçek kokulu havayı içine çekti. Yan bahçeden saklambaç oynayan çocukların neşeli çığlıkları geliyordu. "Üç-beş yıl önce biz de böyle koşuştururduk buralarda." Komşu evlerden yükselen ızgara kokularını, kahkahaları, konuşmaları duyuyordu. Herkesi gülüşünden, sesinden, pişirdiği yemeğin kokusundan tek tek tanıyacak kadar uzun süredir bu mahallede, bu küçük evde yaşıyorlardı. Burayı seviyordu, burada kendini eşitler arasında güvenlikte hissediyordu. "Burası benim çocukluğum, gençkızlığım, bütün dünyam; arkadaşlarım, sırdaşlarım, çocukluk aşklarım, hayallerim... Eksik olan nedir peki? İçimdeki bu doyumsuzluk, bu soğuk boşluk da nedir?"

Küçük sessiz evin, sokakları yasemin ve ıhlamur kokan bu semtin, bir huzur ve güvenlik hapishanesi olduğunu; on sekiz yaşına giydirilmiş masumiyet gömleğinin, arzulu bedenine artık dar geldiğini anladı.

Sessizce içeri girdi. Annesi, hiçbir şey olmamışçasına, lambanın altında işine devam ediyordu. Girdiğini fark edince başını kaldırdı.

— Haklısın, son aylarda çok bunaldın. Hem bitirme sınavları, hem bu işler... Sıkıldıysan biraz yandaki komşulara geç. Zaten birkaç parça kaldı. Bu gece bitirelim de yarın teslim ediver. Ödemeyi hemen yaparlarsa önümüzdeki hafta Silivri'deki öğretmenler kampına gideriz. Yer ayırtmıştım.

— Siz Ülker'le gidin anne. Yarın işleri teslim eder, parayı da alırım. Ama artık son; ben bu işte yokum. Çok istiyorsanız, prenses

kardeşimle devam edersiniz Miki işlemeye. Biraz da o taşısın kahrolası torbaları Cağaloğlu'ndan Levent'e.

Annesinin sesini taklit ederek sürdürdü:

— Ülker prensestir, nazlıdır, ipek gibidir. Ama ne çare! O da çok geç kalmadan öğrenmeli Hanya'yı, Konya'yı.

Kardeşine duyduğu nedensiz öfkeye, kendisinin bile anlam veremediği hınca şaştı. Annesinin yorgun yüzündeki korkuyla keder karışımı ifade yüreğini sızlattı. Sevgiden değil, sadece sorumluluk duygusu ve alışkanlık yüzünden, kadını rahatlatmak için, söylediklerini bir an önce tamir etme kaygısına kapıldı:

— Zengin ailelerin budala ve haylaz çocuklarına ders vermeye razıyım. Fransızca fen dersleri, hele eve gidilirse iyi para ediyor. Bizim okulun mezunlarının tercih edildiğini duydum. Merak etme anne, üzerime düşeni yaparım.

"Üzerime düşeni, hatta düşmeyeni bile hep yaptım ben. İlkokulda, her sabah 'Yasam küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu budunumu özümden çok sevmektir' andını, anlamını hiç düşünmesek de bağıra bağıra okurduk. Fransız okulunda, cezaya bıraktıklarında yüzlerce defa '*devoir*' (vazife) diye yazdırırlardı. Evde, bir insanın vatanına, milletine, devletine karşı görevleri kadar, ailesine karşı vazifelerinin de kutsal olduğu öğretilirdi. Babam, 'Hak yok, vazife vardır' dizelerini sever, 'Orda bir köy var uzakta... Gitmesek de, görmesek de o köy bizim köyümüzdür' manzumesini ezberletirdi bize. Hep vazifelerim vardı benim. Önceleri aileme, anneme, kardeşime, okuluma, öğretmenlerime, vatana, millete; sonraları halka, işçi sınıfına, devrime, partiye, dünyaya karşı vazifelerim vardı. Herkese, her şeye doğuştan borçluydum sanki."

Üzerine düşeni –neden düştüğünü bile sorgulamadan– yapmıştı: Artık üç ayrı eve derse gidiyor; zaman zaman sıkıntıdan avaz avaz bağıracak hale de gelse, içinden o tembel ve budala veletleri bir güzel

dövmek de geçse, dudaklarına kas kasılmasından bozma bir gülücük takarak, ikiyüzlü bir sabırla birşeyler öğretmeye çalışıyordu.

Morgdan çıkarken, görevlilerin artık iki yanında olmadıklarını, gevşek adımlarla arkasından yürüdüklerini fark edip ferahladı. Binanın anakapısından dışarı çıkınca yüzüne bir eylül akşamının serinliği vurdu. Derin bir nefes aldı. Bütün zamanlardan, mevsimlerden, iklimlerden habersiz, bin yıl karanlık bir hücrede kalsa da, sadece havayı koklayarak, yumuşacık ışığı gözleyerek tanıyabileceğine inandığı mevsim: sonbahar...

Paris'te sonbahar: *Les Feuilles Mortes*, Yves Montand, Brassens, *Paris'i Son Gördüğüm Zaman*, Sartre, *Ne Me Quitte Pas*, *Merhaba Hüzün*, doludizgin yaşanan aşk, yüreklerden sokaklara taşan devrim, kara kedili Lautrec posterleri, Eski Hal'de soğan çorbası, istiridye ve beyaz şarap, "Yasak yasaktır" ve "Sokak güzeldir" afişleri, Marcuse, *Tek Boyutlu İnsan*, Marx, Althusser... Kızıl-sarı sonbahar yapraklarının tıpkı şarkıda olduğu gibi yerlerde uçuştuğu Sen boyları, bulvarlar, parklar. Sanki koca şehir tek bir kuru yaprakmış gibi gelir insana. Birden boşanan yağmur, Boulevard Saint-Michel'de, Saint-Germain'de koşarak sığınılan ünlü kafeler. Paramız olunca Café de Flore'a giderdik en çok; Sartre'ı beklerdik, gelirdi de... Paris'te eylül: Halin balık, istiridye, soğan çorbası, çiçek, baharat, sosis karışımı ağır kokusu; Çiçek Pazarı'nda krizantemler, yıldız çiçekleri, karanfiller, beyaz fareler, tavşanlar, kuşlar; Sen Nehri'nin üzerinde turist taşıyan *Bateau Mouche*'lar, nehrin sol yakasındaki *bouquiniste*'ler, köprülerin altında sayıları giderek azalıp turistikleşen *clochard*'lar.

"Nehrin iki yanına bir Paris afişinden fırlamış gibi dizilmiş *bouquiniste*'lerin tezgâhlarında, kitap, kâğıt, gravür, kartpostallar arasında eşelenir, çoktandır aradığımız bir kitabı bulunca küçük sevinç

çığlıkları atardık. Türkiye'den göçmüş Ermeni Madam Sofi'nin, topu topu yedi masalık lokantası Saint-Germaine'e açılan ara sokaklardan birindeydi. Yemeği önünüze koyarken, yıllar geçtikçe büsbütün unutmaya başladığı Türkçesiyle, 'Yiyin, yiyin; *bon*'dur, *bon*'dur' demesi; şarap şişelerine sokulmuş, eridikçe şişelerin çevresini damla damla sarmış renk renk mumlar. Sabahları sıcacık, gevrek bagetlerin içine sürülen mis gibi tereyağları; evin karşısındaki mahalle fırınından alınan taptaze kruvasanlar... Paris'i Paris yapan; bütün yıpratılmışlığına, harcıâlemliğine, sıradanlaşmışlığına rağmen, hâlâ büyüsünü koruyan, aydın özentisi burun bükmelerimize direnen, kendimize rağmen sevdiğimiz her şey..."

Yağmurlu bir eylül günü Saint-Michel'den geçiyor; üstünde eski, ince bir pardösü. Saçları, yüzü, elleri ıslanıyor. Arkadaşlarla her zaman buluştukları öğrenci kahvesine sığınmak için hiç acele etmiyor. Yağmur umurunda değil; aksine, su damlacıklarının derisinin altına, taa yüreğine kadar sızmasını, içindeki isyanı, kederi soğutmasını diliyor. Birkaç gün sonra bu şehirden ayrılacak. Sadece şehirden ayrılmak mı içine böyle koyan? "Yirmi üç yaşındaydım, âşıktım; yaşamdan umutlu, aşkımdan umutsuzdum ve tabii kederliydim."

Paris'te sonbahar: Bütün bunlar, gençliğimiz ve daha birçok şey. Bir de o adsız ve tanımsız duygu; hayır, aşk değil, acı veren bir saplantı. Çoktandır iki kişilik olmaktan çıkmış, belki de hiçbir zaman iki kişilik olmamış, paylaşılmamış, kendi içinde büyütüp taşıdığı sıcak ve hüzünlü bir özlem. Kendi kendine sevişmek gibi, derin bir mağarada insanın kendi sesine cevap veren yankı gibi bir şey.

Morgun kapısında, taze ve serin havayı içine çekiyor. İçinde ürkütücü bir dinginlik, derin bir ıssızlık. Sarı bir yaprak –bir çınar yaprağı olmalı– mermer basamakları sıyırtıp ayaklarının dibine düşüyor. Yere eğilip yaprağı alıyor. Unutulmaz şarkının unutulmaz sözleri: "Ölü yapraklar son çağrım olacak; anılar ve pişmanlıklar da

öyle... Ve Kuzey rüzgârı onları önüne katmış, unutmanın soğuk gecesine savuruyor...”

Alacakaranlık. Birazdan ölümün ve unutmanın soğuk gecesi başlayacak. Ne anıların ne de pişmanlıkların artık kimseyi, hiçbir şeyi geri getiremeyeceği ıssız ve karanlık gece. “Ve ben, yaklaşan gecenin eşiğinde yapayalnızım.” İçindeki duygu önce kedere, sonra korkuya dönüşüyor. “Dünyanın ortasında, yapayalnızım. Oysa ne kadar çoktuk, ne kadar kalabalıktık...”

Adli tıp binasının geniş mermer basamaklarında, elinde kuru bir çınar yaprağıyla, öylece kararsız duruyor. Yanına gelen sivil giyimli bir adam, emniyet görevlisi kimliğini göstererek kibar bir sesle, merkeze kadar gidip teşhis tutanağını imzalaması ve belki de birkaç küçük soruyu cevaplandırması gerektiğini söylüyor. Kaldırımın hemen önüne park etmiş resmî plakalı siyah otomobile doğru yürüyorlar.

Niye hep siyah olur bu resmî araçlar? Gücün, iktidarın, devletin ve ölümün rengi siyah mıdır? Saçmalıyorum, diye düşünüyor. Saçmalıyorum ve şu bulunduğum durumda saçmalamaktan başka yapabileceğim bir şey yok.

İnsan nedense öyle sanır, ama hep siyah değildir o otomobiller. 1971’in bir haziran günü, Ankara’da, Yıldırım Bölge’deki askerî tutukevinin –kışlanın ortasında, alelacele hazırlanmış birkaç baraka– iç avlusuna gelen otomobil siyah değildi; çamurlukları bordo kırmızı, gövdesi bej rengi, 58 model bir Chevrolet’ydi.

Gözaltı koğuşu tek katlı, ağır demir kapılı, ince uzun, sarı badanalı bir binaydı. Geçici olduğundan, pencerelerine parmaklık bile konulmamıştı henüz. Çoğu Orta Anadolu’nun ilköğretmen okullarında öğrenci veya çiçeği burnunda taze öğretmen, on sekiz-yirmi yaşlarında on altı gençkız, bara gelen astsubaydan konsomasyon

ücreti almakta direndikleri için tutuklanmış üç konsomatris, bir de o; yirmi kadın, koğuşun ortasındaki uzun tahta masanın etrafına dizilmiş, önlerindeki kirli suratlı bakır taslardan bulaşık suyuna benzer sabah çorbasını kaşıklıyorlardı.

Buraya getirileli iki gün olmuştu. Çoğu birbirini okuldan tanıyan, sürekli devrimci marşlar, neşeli şarkılar, yanık türküler söyleyip cıvıldaşan, durumlarından pek de rahatsız görünmeyen çocuk yaştaki kızlar daha deneyimliydiler. Yatılı okul alışkanlıklarıyla ranzalara tünüyor, pencerelere yakın geçen Mehmetçikleri, kızları gözetlemeye çalışan nöbetçileri binbir cilveyle kandırıp subay kantininden çay, çikolata, çiklet, cola aldırıyorlardı.

Koğuş doluydu, boş yatak yoktu. Kızlar, yeni gelene ikram olsun diye ranzalardan birinin alt yatağını boşaltıp Ülkü'ye vermiş, iki öğretmen adayı gençkız tek yatağı paylaşmaya başlamıştı. Yatak, ter ve insan kiri kokuyordu. Başını yastığa koyduğu anda koku büsbütün yoğunlaşıyor, kusmamak için kendini güç tutuyordu. Serâpâ iyi niyet ve fedakârlıkla donanmış kızcağızları kırmamak için bütün gece yatağın içinde oturmuş, soranlara uykusunun kaçtığını söylemişti.

Çorba taslarına dalıp çıkan bakır kaşıkların madenî sesini ve konuşmaları bastıran motor gürültüsü, uzun tahta masanın çevresinde telaşlı bir dalgalanma yarattı. Kızlar olup bitenleri yakından izlemek için yüksek pencerelerin önündeki ranzalara tünediler.

— Bu Chevrolet geçen hafta da gelmişti. Erkekler koğuşundan birilerini bindirip götürmüşlerdi.

— Belki de tahliye arabasıdır.

— Alırken kötü bir cipe bindirmişlerdi, tahliye lüks otomobille yapılıyor demek.

— Lüksleri batsın faşistlerin. Arabaları parçalansın!

Neden burada olduklarını, neden gözaltına alındıklarını, "Ne olacak! Pis faşistler, emperyalizmin uşakları!" sloganıyla özetleyiveren;

çocukça masumiyetleri ve pervasızlıklarıyla korkuyu yenen; okudukları devrimci romanlardaki, kendilerini devrime ve işçi sınıfına adamış fedakâr kadın kahramanları oynayan gencecik kızlar keyifle, neşeyle kıkırdaştılar.

İki gün önce "almaya" geldiklerinde, şafak daha sökmemişti. Kapı kırılırcasına tekmelenirken, rüyasında, fırtınalı bir denizde dalgalara karşı koymaya çalışıyordu.

Ne kadar kalabalık, ne kadar hoyrat, ne kadar ürkütücüydüler. Miki Maus desenli geceliğiyle kapıyı açtığında göğsüne dayanan uzun namlulu silahlardan ürkmedi bile. Çünkü her şey gerçeküstü, hatta komikti. Bir sürü üniformalı, silahlı adamın karşısında, saçı başı dağınık, uyku mahmuru, çocuksu, komik, yapayalnız, korumasız duruyordu.

Bir an duraksar gibi oldular. Yanlış adrese geldiklerini sandılar belki de. Karşılarındaki gencecik kadın, beyinlerine kazınmış komünist militan tipine hiç benzemiyordu. Hepsi üniformalıydı. Askerlerin üzerinde, Amerikan filmlerinde görülen haki-kahverengi-yeşil alacalı komando giysileri vardı. Subayların biri üsteğmen, biri binbaşıydı. Rütbelerini saklamaya gerek görmüyorlar; görevlerini yaptıklarını, vatanı bölücü komünistlerden kurtarmaya çalıştıklarını düşünüyorlardı. Yine de biraz sıkıntılı, ikircimli bir halleri vardı. Henüz şafak sökmeden, gün ağarmadan neden orada olduklarını, bu evde ne aradıklarını; uyku sersemliğini üstünden atamamış bu gencecik kadının suçunun ne olduğunu kendi kendilerine de sorar gibiydiler.

Takım komutanı binbaşının sesi bir yumuşuyor, bir sertleşiyor; "sen" ile "siz" arasında gidip geliyor; yatakların, kilimlerin altı, kitaplık, mutfak rafları, koltuklar, hatta çöp tenekesi gizli belgeleri aramak için deşilip altüst edilirken, aradığı şeyi bulamamanın hırsıyla, "Siz komünist vatan hainleri yüzünden uykumuz durağımız kalmadı!" diye

bağırıyordu. Zafer kazanmış bir komutan edasıyla havaya kaldırıp burnuna doğru salladığı kitapların –Lenin'den *Ne Yapmalı*, Marx'ın *Kapital*'inin birinci cildi, Nâzım'ın *Son Şiirler*'i, *Aydınlık* dergileri, TİP Programı, *Emek* dergisi, Gorki'nin *Ana*'sı, üniversitedeki ders notları, Althusser'in *Lire le Capital*'i, afişler– zararlı olup olmadığına bir türlü karar veremiyor; yaptığı işten kendisi de rahatsız olup, "Sizleri bilirim. 'Cahil herifler eve gelip Larousse'u bile Rus sanıp götürdüler' diye anlatırsınız. Hepsi beynelmilel komünizmin, siyonizmin propagandası," diye söyleniyordu.

Binbaşı kitaplarla meşgulken, üsteğmen duvardaki resimlere, ıvır zıvır süslere hücum etmişti. Resimleri tek tek indiriyor, arkalarında birşeyler arıyor, bulamadıkça sinirleniyordu. Birden gözü, duvara mavi boya kalemiyle yazılmış dizelere takıldı: "Seviyorum seni, ekmeği tuza banıp yer gibi / Geceleyin ateşler içinde uyanarak / ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi, / İstanbul'da yumuşacık kararırken ortalık / Seviyorum seni 'yaşıyoruz, çok şükür' der gibi."

Sinirli bir sesle,

— Bu ne, diye sordu.

— Şiir.

— Kimin şiiri? Duvarda ne işi var şiirin?

"Duvara tırmanmış herhalde," diyecekti, işin şakaya gelir tarafı olmadığını fark edip vazgeçti.

— Bilmem, galiba Yahya Kemal'in.

Teğmen, duvara yazılmış dizeleri de; resimler, duvar süsleri, afişler gibi söküp çıkarmak, parçalamak istiyor, beceremedikçe öfkeleniyordu. Askerlerden birine,

— Sil şu yazıları, diye sertçe emretti. Sil şunları. Parola marola olmasın!

Ne tuhaf! Tıpkı dernekteki "yoldaşlar" gibi, diye düşündü Ülkü. Onlar da ne zaman buraya gelseler, "Sil şu yazıları," derlerdi. Şiirlerin

Nâzım Hikmet'e ait olduğunu söylemek bile işe yaramazdı.

İçinden taşan duyguları; adına devrimci çalışma denen o hay huy içinde unutmaya çalıştığı kederi, umutsuz tutkuyu, bir türlü dindiremediği özlemi haykırabilmek için ihtiyacı vardı duvarlara yazdığı dizelere. Şarkılara, şiirlere, içkiye; gündeliği, sıradanı aşan birşeylere ihtiyacı vardı. Duvardaki dizeleri, hele de o muhteşem "Seviyorum seni, ekmeği tuza banıp yer gibi"yi silmemekte direnmiş; devrimci çevrenin baskısını sadece kendisine ait olması gereken özel ve kişisel yaşamına bir tecavüz gibi algılamış, içini öfke ve sıkıntı kaplamıştı.

Sadece o; gençlerin Ömer Ağabey ya da Hoca dedikleri Ömer Ulaş, tartışmaları her zamanki saygın ve otoriter tavrıyla kesmiş, "Evleri, insanların kendi özel alanlarıdır, bu hamhalat devrimci havaları bırakın," demiş, sonra da güvenlik gerekçesiyle, bir daha bu evde toplanılmasını yasaklamıştı.

Ülkü'nün hazırladığı tercümeleri alıp dergiye götürmek için uğradığı bir gün, hiç âdeti olmadığı halde, evde içecek bir şey, sert bir içki olup olmadığını sormuştu. Sesinde, annesinden gizli işler yapan suçlu çocuk edası vardı.

— Bazen kendimi öyle bir yorgun hissediyorum ki, demişti. Şairin söylediği gibi: "İnsan bir akşam vakti ansızın yorulur, tutsak ustura ağzında yaşamaktan."

Şiirin önceki dizesi, "Sevmek kimi zaman rezilce korkuludur," değil miydi? Ne güzel! Şiir okuyan bir adam... İçi ısınmış, yine de bir şey söylememiş, susmuştu.

Ömer Ulaş, Nâzım'ın duvara birkaç dizesi yazılı şiirinin tamamını da şairane olmayan, abartısız, ama insanın içine işleyen etkileyici bir sesle okumuştu o gün.

— Sen genel geçer yargılara bakma, demişti. Nâzım'ın en güzel şiirleri aşk şiirleridir. Hele o "Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi."

Okudun mu? *Son Şiirleri* başlıklı bir kitapta topladılar. Bir daha gelişime getiririm. Vera'ya yazdığı şiirler. O sırada Nâzım hasta, belki de iktidarsız. Vera onu aldatıyor, Nâzım da biliyor bunu. Üstelik, komünistliğine falan bakma sen, Nâzım feodal adam, Türk erkeği. Yüreği kanıyor. İç buran şiirlerdir son aşk şiirleri. Bizim gençlere aldırma. Çok hamlar henüz, yaşamışlıkları yok. Bizim kuşak gibi edebiyattan, felsefeden gelmediler sosyalizme. Ellerinde oyuncak tüfekleriyle, kötü ve yanlış çevrilmiş Stalinler, Leninler, Maolarla, kendilerini birden işin içinde buldular. Marksizmin kaynaklarına inebilecek ne bilgileri ne vakitleri vardı. Bunun acısını çekeceğiz ileride. Ama hepsi sapına kadar namuslu, kahraman, inançlı çocuklardır. Eğitilmeleri gerekiyor. Vakit kalırsa tabii.

Bir sonraki gelişinde, söz verdiği şiir kitabını, bir de *İktidar Çarkı* romanını getirmişti.

Çuvala doldurulup götürülmek üzere yere atılan kitapların arasında *İktidar Çarkı*'nı gördü. Binbaşının bu romanı hangi içgüdüyle, neden "zararlılar" arasına kattığını sordu kendi kendine. İktidar her zaman tehlikelidir de ondan mı?

El konulan eşyaya ilişkin tutanağı imzalarken, keşke o yazıları duvardan silseydim, bu heriflerin hayatıma böyle paldır küldür girmelerine izin vermeseydim; keşke herkes gibi ben de yaksaydım kitaplarımı, diye düşündü. Aslında bu evde kalmamalıydı. Evi güvenli sanıyorlardı. Sıkıyönetim ilan edilmeden önce Deniz Gezmiş'i aradıkları günlerde, birkaç kez bu daireye de uğramışlar, her defasında şöyle bir bakıp özür dileyerek gitmişlerdi. Buna güvenmiş, otlamaya bırakacaklarını bile düşünmemişti. "Aptalca ve temelsiz bir güven duygusuydu benimki. Hayır, bal gibi toyluktu. Hadi ben deneyimsizim, toyum; peki ya Ömer? O niye uyarmadı? İktidar istiyoruz, iktidar mücadelesi verdiğimizi sanıyoruz ve kovboyculuk oynayan çocuklar gibi davranıyoruz."

Resmî bir tutanak imzalatmaları yine de ferahlatıcıydı. Sanki her şey geçecek, aldıklarını geri vereceklermiş gibi; sanki geri dönülecekmiş gibi...

Tutanağı imzalamak için adını soyadını yazarken, omzunun üstünden bakan binbaşı yine kızdı.

— Öztürk'müş! Öz'üne mi, Türk'lüğüne mi tükürsem!

— İsterseniz ikisine birden tükürebilirsiniz, bence mahzuru yok, diye diklendi.

Birden kendini yerde buldu. Başı koltuğun kenarına çarptı, içine baygınlık verici bir acı yayıldı, ama bayılmadı. Askerler iki kolundan tutup kaldırdılar. Sendeledi.

İlk şiddet ediminin ardından, binbaşı formunu bulmuş, kendine güveni gelmişti.

— Bunların böyle masum görünmelerine aldanmayacaksın. Bu vatan hainlerinin hepsi aynıdır. Atam ne demiş? Komünizm yılanının başını nerede görsen ezeceksin.

— O sözlerin Atatürk'e ait olmadığı çoktan ispat edildi.

— Bak hâlâ kaşınıyor. Hadi giyin! Sesini de kes. Bir daha terbiyesizlenirsen vurmakla yetinmem, dilini koparırım. Siz ne sanıyorsunuz kendinizi. Üniversiteleri ele geçirmişsiniz, her yere sızmışsınız; ama bir boktan haberiniz yok. Giyinsin de götürün şunu!

Tuvalete girerken kapıyı aralık bırakması için uyardılar. Yüzünü, dişlerini yıkadı, kapının aralık olduğuna aldırmadan ihtiyacını gördü. Gözü klozetin yanında duran küçük çöp kutusuna takıldı. İçini deşmişler, pamukları, pis tuvalet kâğıtlarını etrafa dağıtmışlardı. Âdet kanamasından kalma bir tutam kanlı pamuk, zaferlerinin kanıtı gibi, kutunun en üstünde duruyordu. Alelacele giydiği eski bir pantolonun cebine, gizlice biraz pamuk, bir kutu da aspirin sıkıştırdı.

— Nüfus kâğıdı falan, ne evrakın varsa yanına al. Paranı da al.

Kapıyı özenle kilitleyip mühürlediler. Bir bölük ağır silahlı askerin arasında merdivenleri indirip kapının önünde duran askerî araca ite kaka bindirdiler. Apartmanın hiçbir dairesinin –karşıdaki, *Devrim* dergisi okuyan TRT' cinin bile– kapısı açılmadı, ışığı yanmadı. Oysa, apartman sakinlerinin tümünün, kapılarının arkasına mevzilenmiş, olup biteni göz ve anahtar deliklerinden görmeye çalıştıklarını; "Akıllı uslu bir kızcağızdı, komüniste de hiç benzemiyordu. Hücre evi olduğunu nereden bilebilirdik!" diye mırıldandıklarını biliyordu.

Ne kadar yalnızım, diye düşündü. Ne kadar yalnızız...

Çorba çanağının önünde, "alındığı" geceye dalıp gitmişken erat yatakhanesinden bozma kadınlar koğuşunun demir kapısındaki zincirli ağır sürgü gürültüyle açıldı. Boğuk çatlak sesindeki nefretle yüzünün güzelliği hiç uyuşmayan kadın polis, "Öztürk!" diye bağırdı. "Ülkü Öztürk!"

Öğretmen adayı gençkızlar, koğuşun penceresine üşüşmüşler, gördüklerini hayra yormaya çalışıyorlardı:

— Yine o araba geldi. İnşallah tahliyen çıkmıştır. Zaten sana sorgu falan da yapılmamıştı, demek tutuklamayacaklar.

Elindeki kaşığı masanın üstüne bırakıp kalktı, kapıya yöneldi.

— Hadi, gidiyoruz, dedi polis kadın.

Sağ kolunu sıkı sıkıya tutuyordu.

— Hemen böylecene mi? Eşyalarımı almam gerekmiyor mu?

— Ne eşyan var ki zaten? Kısa kes, gidiyorsun. Eşyalarını sonra alırsın.

Kışlanın avlusuna güneş dolmuştu. Koğuşun alacakaranlığından sonra, parlak ışık gözlerini yaktı. Bordo kırmızı çamurluklu bej Chevrolet'yi birkaç saniye sonra görebildi ancak. Aynı anda sivil giyimli iki adam iki koluna yapıştılar. Çevik ve hoyrat bir hareketle arabanın arkasındaki koltuğa ittiler; kollarını arkaya bükerek iki yanına

oturdular. Gözlerini siyah bir bezle sıkıca bağladıklarını hissetti. Her yer karardı, korku doldu. Otomobil hareket etti.

İki yanında iki çam yarması, kolları arkaya kıvrılmış, gözleri bağlı, ne kadar gittiler böyle?

Uzun, çok uzun bir yol... Belki ona uzun geliyor, belki de hep aynı yerde dönüp duruyorlar. Arabadan indirip ite kaka bir başka araca bindiriyorlar. Yoğun egzoz ve benzin kokusu, motor gürültüleri... Köpek burnu gibi burnum vardır, dediği gelişmiş koku duygusuyla, bir garajda olduklarını anlıyor. Ne onunla ne de kendi aralarında, kimse konuşmuyor. Ama kalabalık olduklarını, işaretle haberleşip uyumlu davrandıklarını biliyor. Şimdi sadece sağ yanında tek bir adam var ve etrafını görmediği halde, havadaki titreşimlerden, ayaklarını uzatırken bir yerlere çarpmasından, motor gürültüsünden, çok daha dar bir mekânda olduğunu, büyük olasılıkla bir cipe bindirildiğini anlıyor.

Bir süre daha gidiyorlar. Araç duruyor; "in" komutuyla birlikte sırtından itildiğini hissediyor. Yüzüstü yere düşüyor. Biri kolundan tutup kaldırıyor. Gülüşmeler, alaycı kahkahalar, "Ordu-gençlik el ele, ordu-gençlik el ele!" bağırışları...

Kimliklerini saklamaya bile gerek duymayacak kadar pervasızlar, diye düşünüyor. İçini umutsuzluk kaplıyor. "Durumum tam bir kara mizah örneği. Ordu-gençlik el ele! Bu sloganı hiç benimsememiştim ben. Bizim sloganımız 'işçi-gençlik el ele'ydi. Böyle bağırır; grevlere, işçi eylemlerine gidildiğinde pankartlara bunları yazardık. Aslında ben hiç bağırmadım. Mitinglerde, yürüyüşlerde, avazı çıktığı kadar bağıranlardan değildim. Farklı görünmemek, onlardan biri olabilmek için sağ yumruğum havada slogan atmaya çalışsam da pek beceremedim, iğreti kaldı üstümde. Asker-sivil bürokrat kadroların devrimci öncülüğüne ise hiç inanmadım, işçi sınıfı öncülüğünden hiç şaşmadım."

Ömer Ulaş, solda, 12 Mart Muhtırası'nı doğru değerlendiren pek az kişi ve grup olduğunu söylemişti. "Millî Demokratik Devrimcilerin, cuntacıların, goşistlerin beklediği 8 Mart değil bu; bal gibi, emir komuta zinciri içinde faşizan bir darbe. Zaten 8 Mart olsa da, işçi sınıfı açısından iş aynı noktaya varırdı," demişti.

Cadı avına çıkmış bu cellatlar güruhuna bunları anlatmanın ne anlamı var. "Hayır, ben onlardan değilim!" demek bile teslimiyet ve ihanet sayılmaz mı?

Bileklerine takılan kelepçeler, zincir şıkırtıları... "Kötü şeyler hep filmlerde olur, hep başkalarının başına gelir sanırsınız; sonra bir gün, bakarsınız ki bir korku filminin ortasındasınız," diye düşünüyor. "İşin ilginç yanı, yaşanırken her şey doğallaşıyor; dehşet duygusu, yerini acıdan ve ölümden korunma savaşına bırakıyor."

Şimdi kalabalıklar. Kelepçelerle birbirlerine zincirleniyorlar. Yine "bin" komutu. İte kaka, birbirlerini zincirlerinden çekiştirerek ve birbirlerinin ayağına dolanarak büyük ve geniş bir araca balık istifi bindiriliyorlar. Sırtı, dizleri, dirsekleri, zaman zaman da göğsü başka vücutlara dayanıyor, Ankara'da sıcak bir haziran gününde, vücutların ısısı; ter, nefes ve kir kokusu havayı büsbütün boğuculaştırıyor. Tanımadığı, göremediği birilerine kelepçeli bileklerinden, hafifçe sağa doğru çekildiğini hissediyor, sonra sağ yanından, kulak hizasından bir fısıltı duyuyor. Dudaklarını kıpırdatmadan, ağzının içinden konuşmaya çalışan biri, "Adım Mustafa Sarı, çabuk adını söyle; yanındakine de aynı mesajı geç," diyor. "Kaybolacak", geri dönmeyecek olurlarsa, sağ kalanlara son bir haber, bir ipucu bırakmak istediğini anlıyor. Kelepçeli bileklerini olabildiğince sağa doğru oynatıp sol yanındakinin zincirini çekerken, ağzının içinden, aynı sözleri mırıldanıyor: "Adım Ülkü Öztürk. Çabuk adını söyle..." Kafasına inen cop mu, dipçik mi, postal mı ne olduğunu tam anlayamadığı darbenin acısı ve sersemliğiyle, sol yanındakinin sesini ve adını duyamıyor. Sonra her şey bir an önceki

ağır, bunaltıcı dinginliğe dönüyor. Boğucu hava, pis kokular, terli sıcak insan vücutları... Herhalde üstü kapalı askerî bir kamyonet olan aracın, önce asfalt, sonra toprak bir yolda, motor gürültüsü ve egzoz gazlarının kokusu arasında yol alışı...

Kelepçelerdeki zincirler sökülmeden araçtan indirilirlerken, dışardaki "karşılayıcılar"ın alaylı gülüşleri; "Hadi bakalım işçi-köylü gelip kurtarsın sizi", "Hadi halk savaşına", "Gidi komünist veletleri, gidi vatan hainleri", "Ordu-gençlik el ele, doğru hapishaneye" diye dalga geçişleri yüreğini demin kafasına yediği darbeden daha fazla acıtıyor. Görev icabı mı yapıyorlar bunu, yoksa gerçekten bu kadar düşmanlar mı? İlan edilmemiş bir içsavaşta mıyız? Birden, gülüşmeler arasında, iki pençenin arkadan dolanıp koltukaltlarına yapıştığını ve ayaklarının yerden kesildiğini hissediyor. Debelenip arkaya doğru bir tekme savuruyor. "Merdivenden yuvarlanma diye yardım etmeye çalışıyorduk orospu!" diye bağırıyor adam. "Bu gâvurlara iyilik de yaramaz." İçinden, "Affedersiniz, yardım etmek istediğinizi anlamamıştım" demek geçiyor. Korktuğundan, yaranmak istediğinden falan değil, gerçekten minnet duyduğundan ve belki de adama haksızlık etmiş olduğu için... Ama kendini çabucak toplayıp susuyor. Gündelik yaşamın insancıl kuralları geçerli değil burada. Burada başka bir dünya, başka kurallar var: ölümle beslenen, birazdan yaşayarak belleyeceği ve ömür boyu unutmayacağı kurallar...

Çocukken "uçtu uçtu, kuş uçtu" oyunu oynarken neşeli "karga tulumba" bağırışları arasında havaya fırlatılışını anımsatan biçimde indirildiği merdivenlerden sonra, ite kaka geçirildiği ve dünyanın bir ucundan öteki ucuna gidiyormuşçasına uzun gelen koridor boyunca çığlıklar, böğürmeler, küfürler ve tümünü bastıran oynak bir Anadolu havası duyuluyor. Eski tüfeklerin anlattıkları işkenceye hazırlık psikolojisinin değişmez dekoru. Ne kadar anlatılsa, kitaplarda, romanlarda ne kadar okunsa, ne kadar hazırlıklı olunsa yaşanmadan

asla bilinemeyecek bir şey. İçinde, tam göğsünün ortasında, iki memesinin arasında bir yerde, korku, dehşet falan değil, neredeyse cinsel hazza benzeyen bir heyecan kuşu pır pır ediyor, boğazından geçip ağzından fırlayıverecekmiş gibi oluyor. Bu ânı, bu deneyi yaşamak, kendisini sınamak istediğini; sınavdan başarıyla çıkarsa kendisiyle barışacağını, güçleneceğini, zenginleşeceğini fark ediyor.

Ağır bir kapı gıcırtıyla açılıyor. Ürpertecek kadar soğuk bir yere sokuyorlar. Gözlerindeki bağı çözüyorlar. İlk anda sandığı gibi taş bir hücre değil, genişçe bir yer burası. Kim bilir ne kadar zamandır bağlı kalan gözleri soluk ışığa alışınca, taş duvarlara asılı garip aletleri –şişler, mengeneler, ameliyat araçlarına benzeyen kerpeten gibi şeyler– kapının hemen yanında, üzerinde eski bir Remington daktilo olan çıplak tahta sehpayı, ortadaki tahta iskemleyi ve köşede, doktor muayene yatağına veya yüksek bir karyolaya benzer demir masayı görüyor.

Burnunu dışarıda bırakan siyah kar maskesi taşıyan uzun boylu, sivil giyimli bir adam kelepçeyi çözerken, "Biraz gayret etsen kelepçelerden kurtulabilirmişsin; kuş yavrusu gibi ellerin varmış," diyor. Sesi yumuşak, hatta sevecen; tuhaf çağrışımlar yaptırıyor.

Ellerin küçük beyaz güvercinler gibi, derdi Arın. Pek cimrice, pek seyrek kullandığı aşk ve sevgi cümleciklerinden biri. "Neden bunu düşünüyorum şimdi, ne ilgisi var Arın'la bütün bunların?" Karıncalanmış parmaklarını hareket ettirmeye çalışıyor. "Şimdi ne yapacağımı, nasıl davranacağımı düşünmem gerek."

Ömer, gençlerle konuşurken bu konu açıldığı zaman "İşkencede kural, ya adından başka bir şey söylemeyeceksin, eğer gözün kesiyorsa tabii, ya da örgüte dair önemli bilgileri ölümüne saklayarak gereksiz ayrıntılar anlatacaksın; firarda olan, bulunamayacak ya da örgütle, hareketle hiç ilişkisi olmayan kişilerle ilgili ayrıntılı ve doğru bilgiler vereceksin," derdi.

"Hiçbir zaman sıkı bir militan olmadım ben," diye düşünüyor. "Bazen böyle olmayı istediğim halde, kör inancın işleri kolaylaştırdığını bildiğim halde hep soru sordum. Yemez içmez, sevişmez, ağlamaz, buruşmaz, kırışmaz devrimci bacı olamadım; romanlarda bile sevemedim böyle kadın karakterlerini. Kahramanların kumaşından biçilmemişim. Belki de hayata çok bağlıyım da ondan. Yaşama içgüdümün şaşırtacak kadar güçlü olduğunu kim söylemişti?"

Bütünüyle susmayı beceremeyeceğini düşünüyor. Birşeyler söyler gibi yapıp hiç bilgi vermemek en uygunu.

Ne yapacağına karar verir vermez kendini rahatlamış ve özgür hissediyor. Sonraki dakikalarda, saatlerde, günlerde; acıdan ve yorgunluktan kendinden geçip yüzüne dökülen suyla ayılırken; sözde doktor olan bir yaratığın, kalbini dinleyip, "Yaşıyor, ama siz de biraz dikkatli olun," dediğini hayal meyal işitirken; güzel ve sağlıklı vücudu elektrik şokları altında titrerken; kendini kor gibi hissettiği halde – sadece azap çektirmek için değil aynı zamanda elektrik yüklü olduğu için– bir yudum su verilmezken; yerde, bacaklarının arasından kan sızarak çırılçıplak yatarken konuşmuyor, sadece acıdan bağırıyor.

Bilincinin yerine geldiği anlarda, güzel şeyler düşünmeye çalışıyor. Çiçek açmış ağaçları, erguvanları, mimozaları, pembe badem dallarını, bembeyaz elma çiçeklerini, sarı kameriye güllerini, denizin pırıl pırıl çakılları usul usul yalayışını, İstanbul'da güneş batışlarını, masmavi gökleri, karlı dağları; bildiği, yaşadığı ne kadar güzellik varsa hepsini...

Neden bu kadar acı çektirdiklerini bir türlü anlayamıyor. Önemli biri olmadığını bilmeleri gerek. Konuşacağı, söyleyeceği, "öteceği" ne var ki? Yazılar, tartışmalar, düşünceler, kitaplar, umutlar, heyecanlar... Ve önce Türkiye'yi, sonra dünyayı elinden tutup kurtuluşa doğru götüreceklerine, bunun acı çekmeye de, ölmeye de değer olduğuna inanan, çoğu genç bir avuç insan; hepsi bu işte.

Adli tıp binasının önünde, elinde bir çınar yaprağıyla, Paris'e karşı duruyor. İfadeye mi, tanıklığa mı, teşhis zaptını imzalamaya mı, ne amaçla nereye götürüleceğini henüz bilmiyor. Merak da etmiyor. Görevli, "Merkeze kadar gideceğiz," demişti. Bu ülkedeki gazetecilik deneyimine göre, merkez dediği yer Emniyet Müdürlüğü'nde olmalı.

Kaldırıma park etmiş araç, bu defa tam olması gerektiği gibi: Siyah, ama ürkütücü değil. "Ya da ben, artık hiçbirşeyden ürkmüyorum." Yaşlanmak mı, nasır bağlamak mı, kaybedecek bir şeyin kalmaması mı? Geçen zamanın, bunca yaşanmışın kazandırdığı bir özgüven duygusu belki de.

Eski büyük bir binanın arka tarafındaki ikincil girişlerden birinin önünde duruyorlar. Şoförün yanında oturan görevli arabanın kapısını açıyor, inmesine yardımcı oluyor.

Soğuk ve mesafeli bir sesle de olsa –başka nasıl olabilirdi ki!– "Buyrun!" diyerek soktukları oda, basit ama zevkli döşenmiş; aydınlık ve ferah; herhangi bir işyerinden pek farklı değil. Koyu renk takım elbiseli adam, sorgu yargıcı olmalı. Masasının önündeki koltuğu işaret ediyor.

— Oturun lütfen Madam Oztürk.

Neredeyse refleks haline gelmiş bir saplantıyla, "Oztürk değil, Öztürk," diye düzeltirken oturuyor ve çantasından sigarasını çıkarıyor.

— *Vous permettez*? (İzin verir misiniz?)

— *Mais oui, moi je fume aussi*. (Tabii, zaten ben de içiyorum.)

Çantasında çakmak aradığını görünce, adam yerinden kalkmadan masanın üzerindeki çakmağı uzatıyor.

Otuz beş-kırk yaşlarında, görünüşte hiçbir özelliği olmayan, sıradan bir bürokrat. Eski Fransız filmlerinden hatırladığı, beyaz kolalı gömleğinin kollarına siyah kolluklarını takmış, başını üstü kâğıtlarla dolu masasının üzerine eğmiş, günün sonuna sarkmış can sıkıcı bir işi

bir an önce bitirip evine gitmek için acele eden bezgin tapu memurlarına benziyor.

Adamın konuşmaya başlamasını beklemeden,

— Burada ne sıfatla bulunduğumu öğrenmek isterdim, diyor.

— Öncelikle, biraz önce teşhis ettiğiniz kişiyle ilgili teşhis tutanağını imzalamak için.

Morga götürüldüğü andan beri ilk kez, ondan belirsiz bir nesne gibi "le" olarak değil, "şahıs" olarak, "kişi" olarak söz edildiğini duymak huzursuzluk veriyor. Anıların bulanık, yumuşak ve gerçeküstü dünyasındaki gezintisi sona eriyor; gerçekler dünyasının dayanılmazlığına, acımasızlığına, saçmalığa varan korkunçluğuna dönüyor.

Hep aynı sesleri çıkaran bir kurgu bebek gibi,

— Teşhis ettim, onu teşhis ettim, diye tekrarlıyor.

— Mösyö Müra'yı nereden tanırdınız Madam Öztürk?

— Mösyö Murat, Türkiye'de olduğu kadar Avrupa'da da tanınan bir diplomat ve üst düzey bir bürokrattır. Özellikle 1980'deki askerî darbeden sonra Türkiye'nin dünyadaki kötü imajını değiştirmek için çabalayanlardan biridir. Benim mesleğimdekilerin çoğu tanır onu.

— Kişisel olarak, yani yakından tanır mıydınız, demek istemiştim.

— Mesleğim gereği tanıdım. Daha çok Türkiye dışında, Avrupa'da izlediğim basın toplantıları sırasında falan. Ama hakkında epeyce bilgim olduğunu söyleyebilirim.

— Yanlış anlamayın, burada sadece bilgisine başvurulan biri olarak, soruşturmanın derinleştirilmesine yardımcı olmak üzere bulunuyorsunuz. Tanık bile değilsiniz. Yine de merakımı bağışlayın, kendisiyle neden bu kadar ilgileniyordunuz?

— Kendisiyle fazla ilgilendiğimi söyleyen sizsiniz. Mesleğimin gerektirdiği kadar ilgileniyordum. Ayrıca benim, cunta döneminde yurtdışına kaçmış bir siyasal mülteci olduğumu ve Türkiye'ye ilişkin

gelişmeleri farklı bir dikkatle izlediğimi de unutmamalısınız. Arın Murat önemli ve bilinen bir kişiliktir.

— Anlıyorum. Sizce burada, Paris'te bir suikasta uğraması için bir neden olabilir miydi? Örneğin, olayı gazeteniz için haberleştireceğinizi tahmin ediyorum; suikastı nasıl yorumlayacaksınız?

— Her şey o kadar korkunç ve o kadar yeni ki, ne araştırmaya ne de düşünmeye fırsat bulabildim. Yarın, nasıl yorumlayacağımı gazetede okuyabilirsiniz. Doğru bir yorum için elimizde cinayeti işleyenler hakkında bilgi olması, en azından kimi ipuçlarına ulaşılması gerek. Hazır buraya gelmişken, haberi düzenleyebilmek için ben de biraz bilgi alayım sizden. Henüz kimsenin yakalanmadığını sanıyorum.

Arın, korku filmlerinde görülen tuhaf bir demir yatakta –hayır, kutuda– morgda yatarken, nasıl bu kadar sakin olabildiğini düşünüp kendinden korkmaya başlıyor. Taşıyamayacağı kadar acı yüklendiği zamanlar, duyguları tümüyle uyutulmuş, dondurulmuş, robotlaşmış gibi olur. İçindeki ölüm ıssızlığının çılgın ve çaresiz bir çığlığa dönüşmesi; yüreğini çatlatması sonra gelir. Çocuğun ölümünde de böyle olmuştu. Cesedi teşhis etmesinin formalite icabı olduğunu, dayanamayacaksa, resmî deyimle "imtina edebileceğini" söylemişlerdi. Ama o görmek istemişti. "Hayır, bu o değil!" diyebilmeyi ummuştu belki de. Çocuk da tıpkı Arın gibi demir bir masada yatıyordu. Yüzünde acı yoktu. Sanki büyümüş, olgunlaşmış gibiydi. "Oysa, sadece iki yıldır görmüyordum oğlumu. Delikanlılar iki yılda büyüyüveriyorlar." Ölünün cansız soğuk yanaklarını okşadığında içi ürpermişti. Ne kadar uzak, ne kadar yabancı diye düşünmüştü hüzünle. Yakıcı ve çılgın acı daha sonra gelmişti. Duyanları ürperten vahşi, uzun bir çığlık, bir ölüm narası olarak; ve...

Sorgu yargıcı mı, savcı mı, özel bir görevli mi, her neyse, karşısındaki adamın sözlerini kavramaya çalışıyor.

— Henüz ciddi ipuçları elde edemedik, ama umarım gecikmez. Türk makamlarının, Türk istihbaratının da paralel bir soruşturma sürdürdüklerini biliyorsunuz herhalde. Siz Fransız uyruğuna geçtiğiniz için kendi isteminiz dışında sorgulayamazlar, ama onlar da bilginize başvurmak isteyebilirler. Ya da belki siz, bize veya onlara daha ayrıntılı bilgi vermek istersiniz.

Yavaş yavaş bu oyundan sıkıldığını hissediyor.

— Benim de öğrenmek istediğim bir şey var. Arın Murat'ın Paris'te sokak ortasında vurulmasıyla ne gibi bir ilişkim olabileceğinin düşünüldüğünü öğrenmek isterdim. En başta da, cesedin –üzerine basa basa ceset demişti– cesedin teşhisinde neden benden yararlanıldığını... Üstelik, herkes ölünün kimliğini apaçık bilirken ve Paris'teki tek Türk kökenli ben olmadığım halde.

— Bütün bunlar sadece hukuksal prosedür, inanın bana. Ayrıca teşhis edenler sizden ibaret değil kuşkusuz. Sizden önce bizzat büyükelçinin bilgisine başvuruldu. Maktulün eşi ve kızı da Paris'e gelmek üzereler, ama onlara şu aşamada acı vermek istemedik.

"Ceset"ten sonra, şimdi de aynı soğukluk ve acımasızlıkta başka bir söz: "Maktulün eşi ve kızı." Ağdalı hukuk metinlerinden fırlamış, sanki dalga geçer gibi söylenmiş, dramatik bile olamayan içi boş bir kalıp. "Şu aşamada", insancıl nedenlerle acı vermek istemedikleri bir eş. "Ama bana acı verilebilir, Arın Murat'la ilgili, her aşamada acı verilebilir bana."

"Maktulün eşi"... Arın'ın evli olduğu kadın: karısı.

Ailelerin büyük gazetelere verdikleri evlilik ilanlarını ve sosyete sütunlarındaki haberleri 1973 kışında, Ömer ve çocukla birlikte İstanbul'da annesinin evinde yaşarken görmüştü. "Tüccarzadeler'den Murat ailesinin büyük oğlu Arın Murat'la eski sefirlerden birinin zarif ve güzel kızı İpek'in Ankara'da muhteşem bir düğünle evlendikleri; gelinin nikâh tayyörünün Chanel'den olduğu; büstü tümüyle incilerle

bezenmiş, duvağına serpme inci çiçekleri işlenmiş gelinliğin Dior'da hazırlandığı; bu gelinlik içinde genç gelinin bir peri masalından çıkmış gibi göründüğü; gelinin annesinin sade şıklığına karşılık, damadın annesinin değerli mücevherleri ve erguvan rengi kadife tuvaletiyle göz kamaştırdığı" yazılıyordu.

Gazetedeki fotoğrafı dikkatle, uzun uzun inceledi. Madonna suratlı gelin gerçekten güzeldi. Hani, dupduru bir güzelliği var, derler ya; işte o türden, biraz donuk, solgun, ince bir güzellik... İçinde ne acı ne de kıskançlık duydu. Sadece Arın'la ne kadar ayrı dünyalardan geldiklerini ve ne kadar ayrı dünyalara doğru gittiklerini düşündü.

Yavaş yavaş ayaklanmaya başlamış, eski koltuklara tutuna tutuna yürümeye çalışan küçük oğlanın peşi sıra dolaşmakta olan annesi,

— Senin Arın Murat evlenmiş, dedi sitemkâr bir sesle.

İyi bir evlilik yapamamış, emeklerini heba etmiş, ne yaptığı, ne iş tuttuğu belli olmayan o komünistten bir de çocuk peydahlamış kızına duyduğu öfke sesine yansıyor; yarayı kaşıyarak hınç almak istiyordu.

— Evet anne, ben de gazetede okudum, Allah mesut etsin.

Umursamaz gibi davranmak, konuyu dağıtmak için çocukla oynamaya başladı.

— Hep kendi kafana gitmeseydin, Ankara'da komünistlerin arasına düşüp bu işlere bulaşmasaydın, şimdi o fotoğraflardaki gelin sen olacaktın.

— Olmayacaktım anne. Hiçbir zaman anlamadığın, kabullenemediğin şey, Arın'ın benimle evlenemeyeceğiydi. Böyle bir evliliği kafanda sen yazmıştın, sen hayal etmiştin.

— Ama bak, adam evlenmek için bile senin evlenmeni bekledi. Bari şu çocuk olmasaydı, yine de umut vardı, ama çocuk...

Öfkelendiği, çaresiz kaldığı, istediği hedefe ulaşamadığı zamanlar kadının silahının belden aşağı vurmak, karşısındakini acıtmak olduğunu bilirdi. Annesinin bu huyundan nefret ederdi. "Acıtmak

istiyorsa, tamam; hodri meydan! Karşılıklı acıtalım birbirimizi!" diye düşündü. Eskiden, gençkızlığında olsa, bağırır çağırır üste çıkardı. Ama kocası ve çocuğuyla birlikte annesinin küçük evini paylaşmak zorunda kaldıklarından beri, sesi artık eskisi kadar gür çıkmıyor, evdeki dengeleri gözetmek, huzuru hiç değilse görünüşte kurtarmak için çoğu zaman susuyordu.

— Arın'ın ailesi, oğullarının benimle evlenmesini istemediler anne, dedi. Ailelerimizin denk olmadığını, ailelerine uygun bir gelin olmadığımı, örneğin seni kendi muhitlerinde dünürleri olarak takdim edemeyeceklerini düşünüyorlardı.

Öldürücü darbeyi, hiç oyalanmadan, vakit geçirmeden yekten vurmuştu ve yaptığından büyük bir keyif alıyordu.

— Şimdi haklı çıkmak için uyduruyorsun bunları. Hiçbirine inanmıyorum. Arın bazen seni aradığında, telefona ben çıkardım. Öyle kibar, öyle beyefendi konuşurdu ki...

— Hiçbirşey uydurmuyorum, aksine, üzülme diye bir sürü şeyi anlatmıyorum sana. Yıllar önce Arın'ın annesi, kendi söyledi bana. Arın'ın kariyerde yükselmesi için iyi bir evlilik yapması gerektiğini, bunun önünde engel olmamamı istedi. Görüyorsunuz valde hanım, sıradan ilkokul öğretmenlerinin kızları sizin sandığınız kadar makbul değiller o katlarda.

— Halt etmiş onlar. Biz... biz, baban ve ben bunca yıl köy demedik, kasaba demedik, bu memleketin çocuklarını okutmak için çabaladık. Adam, namusuyla yaşamak, memlekete borcunu ödemek için kendini feda etti; kırk beşine varmadan öldü. Sen de halt etmişsin. Ne demek "sıradan ilkokul öğretmenleri"? Öğretmenler bu milletin gözbebeğiydi, irfan ordusuydu. Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin temel taşlarıydı öğretmenler. Hepiniz halt etmişsiniz.

Burnunu çeke çeke, yüksek sesle ağlamaya başladı.

Hiç değilse bu konuyu bir daha açmaz, bu muhabbet burada biter, diye düşünüp keyiflendi. Annesinin hırsından ağlaması yüreğine iyi gelmişti. Kadının kafasının içindeki o küçücük dünyadan, doğruluğunu asla tartışmadığı kaskatı değerlerden, öğretmen hanım tavrından; "Peki ben kimim, nereden çıktım?" sorusunu sormadan işçiyi, köylüyü, halkı küçümseyişinden; zenginlik, güç, iktidar karşısındaki ezikliğinden ve hayranlığından, çocukluğundan beri annesinde görüp de nefret ettiği bütün bu şeylerden öç almaya çalıştığını hissediyor ve zaferinin tadını çıkarıyordu.

Kadın, burnunu çeke çeke söyleniyordu hâlâ:

— Zaten o Muratlar Demokrat Partiliydi değil mi? Amcası Yassıada'ya falan götürülmüştü. Hep söylerim: Ayaklar baş oldu. Öğretmen kızlarını beğenmiyorlarmış kıçımın kenarları. Üstelik sen nasıl yetiştirildin? En iyi okullarda okuttuk, hiçbirşeyini eksik etmemeye çalıştık. Saçımı süpürge ettim ben sizin için. Bak kardeşine; insanın biraz da içinde olmalı. Armudun sapı üzümün çöpü diyerek iyi bir evliliği tepmedi o senin gibi. Altında arabası, evinde hizmetçisi ferah fahur yaşıyor. Sen kimseleri beğenmeyip bula bula kimi buldun! Yok öğretim üyesiymiş, yok bilgiliymiş; önü sonu bir komünist işte. Üstelik de sende bu kafa varken Ömer olmasaydı işçi Mehmet olacaktı. Kabahati öğretmen ananda babanda bulacağına kendi kafanda ara.

Öfkesini gözyaşlarından çıkaran annesine acıdı. Ne de olsa onun kızıyım, ben de onun kadar acımasızım, domuzun tekiyim, diye düşünüp kendinden utandı. Yeteri kadar acıtmıştı işte. İçine utançla pişmanlık karışımı bir duygu yayıldı. Ağlayan kadının yüreğine biraz merhem sürmeye çalıştı.

— Boşver, aldırma anne. Bak ne güzel bir torunun oldu. Üstelik işler fena gitmiyor. Yakında rahatlayacağımızı sanıyorum. Ömer'in kaçak dolaşması gerekmeyecek. Seçimler yapılabilecek, normal işleyişe

geçilecek gibi görünüyor. Boşver Arın Murat'ı, çıkar aklından. O işin olmayacağı daha baştan belliydi.

Yerde emekleyen bebeği sevgiyle kucağına aldı.

— Umut bebek daha güzel günler görecek. Boşuna Umut koymadık adını. Eğer biz o dünyayı kurmayı başarabilirsek, Umut bebek insanların sınıflarına göre ayrılmadıkları; işçi çocuğu mu, öğretmen çocuğu mu, vekil çocuğu mu, kimsenin sormadığı; herkesin eşit olduğu aydınlık, barışçı bir dünyada yaşayacak.

Dalıp gitmiş. Odanın kapısının açılmasıyla irkilip kendine geliyor. Üniformalı bir polis memurunun getirdiği teşhis tutanağını okurken, kendi kendine konuşur gibi, hafif bir sesle, "*Mais pourquoi moi?*" (Ama neden ben?) diye fısıldıyor.

— Siz Madam Öztürk. Siz; çünkü Mösyö Murat dün sabah, öğleden sonraki toplantıdan önce gazeteden sizi aradı ve sizinle konuştu.

Bir an şaşırıp duraksıyor. Başka bildikleri var mı? Geceyi biliyorlar mı? Söylemeli mi? Sonra hemen kendini toparlıyor.

— Bu neyi gösterir ki! Önemli bir günlük gazetenin dışhaberler seksiyonundaki tek Türk asıllı redaktörüm ben. Yapacağı toplantının Fransız kamuoyunda yankı bulması için benden yararlanmak istemesi doğal değil mi?

Adamın yüzündeki ifadeyi çözmeye çalışıyor. Kuşkulu mu, alaycı mı, ilgisiz mi anlayamıyor. Gece birlikte yemek yediğimizi söylemeli miyim? O sormazsa, hayır. Ya biliyorlarsa, ya sorarsa? Bir iş yemeği olduğunu söylerim.

— Cinayet, gece yarısından sonra işlenmiş. Sorbonne'un hemen karşısında Rue des Ecoles'ün köşesinde, arkadan sıkılan tek kurşunla

öldürülmüş. Bir aşk cinayetine benzemiyor, profesyonelce bir iş. Sizce, o saatte orada ne işi vardı?

Rue des Ecoles, Boulevard Saint-Michel'e açılırdı. Eski Paris evlerinden birinin tavan arasındaki iki gözlü küçücük stüdyo, o yıllarda Paris'te öğrencilik dendi mi akla ne gelirse oydu. 68 Baharı'nın izleri canlıydı. Dalga henüz geri çekilmemiş, henüz coşku ve umut yerini hayal kırıklığına, yenilginin buruk hüznüne bırakmamıştı.

Yıllar önce, Rue des Ecoles'deki stüdyoya ilk gelişini en ince ayrıntılarına kadar hatırlıyor. "Kötü belleğim yüzünden olayları, insanları, adları işkencede bile hatırlayamadığım için konuşmayan, bilgi vermeyen, bu yüzden de kahraman sanılan ben; kokulardan renklere, sözcüklerden bakışlara, eşyadan ışığa kadar her şeyi hatırlıyorum. O güne dair her şeyi, O'na dair her şeyi..."

Sokağa Saint-Michel tarafından giriyor. Sağ köşede o küçücük, karanlık mahalle bakkalı. İlk kez alışveriş yapmak için girdiğinde, en özenli Fransızcasıyla, "Bir paket çay verir misiniz lütfen," dediğinde, nemrut ve alaycı bir sesle "Çok edebî bir Fransızca, ama hangi çeşit çay Madam?" diye dalga geçmesini hiç unutmadığı yabancı düşmanı aksi kadın.

"O yıllarda Türkiye'de sadece tek tür çay bilirdik: Çay dedin mi, sevimsiz karton kutucuklardaki Rize çayı gelirdi akla. Yoksul Türkiye'nin, burnunu hep havada tutmaya çalışan ezik çocuğu, nasıl da utanmıştım!"

Bakkalın yanında, bagetlerinin tazeliğini ve kruvasanlarının lezzetini bir daha en ünlü otellerde bile bulamayacağı Brasserie des Ecoles; bitişiğinde o küçük semt oteli: Sorbonne'un burnunun dibindeki bu öğrenci semtinde, yabancı öğrencilerin odalarını paylaştıkları, daha çok pansiyon görünümündeki külüstür sığınak.

Ev, otelin hemen karşısında olmalı. Giriş kapısının üstüne iliştirilmiş, çevresi ince beyaz çiçek motifleriyle süslü lacivert fayans

levhanın üzerindeki numarayı okuyor: “28”... Kapı yarı açık. Hafifçe itip içeri süzülüyor. Önce, yüksek tavandan sarkan çıplak bir ampulün soluk sarı ışığında sol yandaki tahta merdiveni görüyor; sonra o ağır koku: yanmış yağ, kedi sidiği, çürümüş çiçek ve bebek pudrası...

— Bir şey mi istemiştiniz?

Çelimsiz, hafif kambur, sarı-siyah yüzlü adam, merdivenin arkasından, ilk anda fark etmediği bir kapıdan çıkıp karşısına dikiliyor.

— Mösyö Murat’yı aramıştım.

Murat’ı Fransızca Müra olarak telaffuz ediyor.

— Merdivenin sonunda, en üst katta oturuyor, diyor adam.

Sonra duyuramayacağını bile bile bağırıyor: “*Monsieur Murat! Visite*!”

Gençkız, elindeki zevksiz ve ağır bavulu merdivenin yanına bırakıyor.

— Mösyö Murat’nın memleketinden mi geliyorsunuz? Türkiye’den mi?

— Evet.

— Kardeşi misiniz?

— Hayır, arkadaşıyım.

— Sizi bekliyor muydu?

— Evet, sanırım.

— Fransızcayı kötü konuşmuyorsunuz.

— Fransız okulunda okudum.

— İyi. Valizinizi yukarı çıkarmamı ister misiniz?

— Hayır. Ben... Ben burada kalıp kalmayacağımı henüz bilmiyorum.

Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz kendi sesini duyup panikliyor. Arın, doktora tezini yöneten profesörle çok önemli bir görüşmesi olduğu için havaalanına yetişemeyeceğini, evde bekleyeceğini söylemişti telefonda. “Bir taksiye atla gel,” demişti. Taksiye

atlayamazdı. Yanında fazla para yoktu, bursu bankaya yatırılana kadar, olan parasını çok dikkatli kullanmak zorundaydı. Elindeki Paris planına göre, önce otobüs, sonra metro, sonra da ağır bavulunu sürükleyerek birkaç yüz metre yürüyüşle, zorlanmadan bulmuştu adresi.

Uçağın Paris'e varış saatini bildirdiğinde, Arın'ın telefondaki sesi nasıldı? Heyecanlı mıydı, sevinçli miydi, mutluluktan uçar gibi miydi? Hayır, hiçbiri değil; her zamanki sakin, kararlı, dost ses.

"Ben onu bekliyor olsaydım, gözüm ne sınav ne ders görürdü. Saatinden önce koştururdum havaalanına, telefonda da sevinç çığlıkları atardım." İçindeki kuşku ve huzursuzluk büyüyor. "Hemen geri dönsem, çok geç olmadan, dönüşsüz noktaya gelmeden gösterebilsem bu cesareti." En azından bavulunu başka bir yere, örneğin karşıdaki otele bıraksa, başka bir yere yerleşse, "Gel benimle kal," demesini beklese... Bir an ilk basamakta duraksıyor. İnsanın geri kalan bütün yaşamını belirleyecek karar anlarından biri.

— *Mais courage Mademoiselle, montez*! (Hadi cesaret küçükbayan, çıkın hadi.)

Adam, giriş kapısının hemen yanındaki zillerden en üsttekine basıyor.

O eski binalardaki görmüş geçirmiş, insan sarrafı kapıcıların her birinin, insanlara hayatlar, aşklar, maceralar biçen hiç yayımlanmamış romanların hayalet yazarları olduğunu, ülkeden ülkeye, şehirden şehire, evden eve sürüklendiği sonraki yıllarda öğrenecek.

Artık çok geç. Bir kapı gıcırtıyla açılıyor. Kapıcı yine sesleniyor: "*Monsieur Murat! Visite!*" Ve bir an sonra kendini Arın'ın kollarında buluyor.

Cinayet gece yarısından sonra Rue des Ecoles'ün köşesinde işlenmiş mi dedi? Bu adam kesinlikle birşeyler biliyor. Hatta belki de çok şey biliyor.

— Yardımcı olamayacağım için üzgünüm. Mösyö Murat'ın o saatte, orada ne aradığını bilmem mümkün değil.

"Demek oraya gitti! Orada ne aradığını yalnız ben biliyorum. Biliyorum, ama size hiçbir zaman söyleyemem. Uzun yıllar önce kaybettiği bir şeyi aramaya, gençliğimizin izini sürmeye, zamanı yakalamaya gitmiştir. Bunları size söylersem bana inanmazsınız ki. Üstelik ipucu da sayılmaz bunlar, cinayeti aydınlatmaya yaramaz."

# Kaç yıl oldu sesini duymayalı?

Sabah, gazetedeki telefonu çalıp da Büyükelçilik'ten aradıkları bildirildiğinde, saat 11'deki redaksiyon toplantısına girmek üzereydi. Önce bir yanlışlık olduğunu sandı. Çünkü Elçilik, uzun süre siyasal mülteci kimliği taşımış, Doğu ülkelerinde, Sovyetler'de, DDR'de falan bulunmuş –onlara göre komünist ve kuşkulu– biriyle doğrudan ilişkiye girmekten kaçınırdı. Telefon hattındaki görevliye, Fransızca olarak,

— Herhalde bugünkü basın konferansı için arıyorsunuz, sizi seksiyon şefine aktarayım, dedi.

— Hayır Bayan Öztürk. Sayın Arın Murat ismen sizi aradılar. Bir dakika lütfen, bağlıyorum.

Yüreğinin tam altında saklanan o bildik kuş yine kanat çırpmaya başladı. Tıpkı otuz yıl önce küçük evdeki telefonun başında, yüze, beş yüze, bine kadar sayarak korku, umut ve heyecanla beklerken telefon çaldığında olduğu gibi...

Kaç yıl oldu görüşmeyeli, sesini duymayalı.

Arın Murat, kendisinin her zaman gelip gidenlerden farklı özel bir konuk olduğunu uzun yılların verdiği deneyimle sezmiş olan boyalı saçlı, orta yaşlı sekreter hanımın, istediği numarayı bağlamasını beklerken Ülkü ile görüşmeyeli tam dört yıl, sevişmeyeli yirmi beş yıl geçtiğini hesapladı.

1992 sonbaharını ne zaman hatırlasa içini kaplayan o boğucu duygunun burada bile peşini bırakmamasına şaştı. Bir an, "Zahmet etmeyin, başka zaman ararız, görüşmeyi iptal edin," demeyi düşündüyse de, kararsızlığından ve korkaklığından utanıp vazgeçti.

Bütün bunların anlamsızlığını bile bile, kendini Ülkü'ye öfkelenirken yakaladı.

Ülkü'yü arayanın kendisi olduğunu; görüşmek buluşmak için ondan hiçbir istek gelmediğini ve eğer kendisi aramasa, onun asla böyle bir görüşmeyi zorlamayacağını, hatta öğleden sonraki basın toplantısına gazeteci olarak bile katılmayacağını çok iyi biliyor, yine de ona kızıyordu. Çünkü kırışmaz buruşmaz, ilkeli kararlı, ikircimsiz ve ödünsüz Arın Murat resmindeki garip gölge; ilkgençliğinden beri özenle çizdiği kendi portresindeki uyumsuz renkti o. Neresinden bakarsan bak yanlış olan; o portrede yer almaması gereken, ama kendi başına muhteşem ve göz alıcı bir renk: erguvani bir mor ya da bir kor kırmızısı...

Arın Murat renklerle düşünmeyi severdi. On altısında, ondan hiç beklenmeyecek bir fanteziyle ressam olmayı düşlemişti. Babasına kalsa, liseyi bitirdikten sonra Paris'te resim eğitimi görebilirdi pekâlâ. En az beş göbekten tüccar olmakla övünen, ticaret geçmişlerini Osmanlı sarayının yemişçibaşılığına dayandırmaktan hoşlanan, Cumhuriyet döneminin ilk özel değirmenlerini ve hazır gıda imalathanelerini kurmakla övünen baba soyunun, hele de babasının ve amcasının, sanata yatkınlıkları olmasa bile özlemleri vardı. Karısının olay çıkarmayacağını, evde tatsız kavgalar olmayacağını bilse, babası parasının bir bölümünü emlak ve antika eşya yerine tablolara, heykelciklere, sanat eserlerine yatırabilirdi. Üstelik de daha 1950'lerde, 60'larda, resim koleksiyonculuğunun İstanbul burjuvazisi arasında henüz moda olmadığı bir dönemde.

Paris'te resim eğitimi düşüncesi anneye açıldığında, önce bir şaka, sonra da iki gün sinir ilacı alarak yataklara düşülecek bir felaket olarak karşılanmış, bir daha da lafı edilmemişti. İstediği kadar Paris'te annesinin tabiriyle "ulum-u siyasiye" okumuş olsun –aslında bu tahsil sadece iki yıl sürmüş bir Paris kaçamağından ibaretti– istediği kadar

refah ve para içinde yüzdürsün, önünde sonunda "içtimai mevkii" tüccar olan bir kocadan duyulan eksiklenme, olsa olsa Hariciye'de, devlet ve siyasette üst kademelere kadar tırmanacak bir oğulla giderilebilirdi.

Annesinin ne renk olduğunu düşündüğünde, gülkurusuyla bej, bejle açık gri arası, soylu ama belirsiz ve kişiliksiz bir renk gelirdi aklına. Kadını hiç sevmeyen, paşa soyuyla da dalgasını geçen amcası –o bohem özlemli güzel adam– kızdığı bir gün, "Anan osuruk rengidir!" demişti. "Onun soyunun rengi devletin rengidir. Devletin renginin ne olduğu ise hiç fark etmez onlar için. Osmanlı yeşili de olabilir, Halk Fırkası kırmızısı da, ordu hâkisi de!.."

Amcası, –bütün ailesi Halk Fırkası geleneğine bağlı karısından çekinmese babası da– Yassıada'ya gidecek kadar koyu Demokrattı. Amcan ne renk diye sorsalar, beyaz bir fon üstünde, neşeli, alacalı bulacalı bir renk cümbüşü derdi. Babasının ise rengi yoktu.

"Peki ben ne rengim? Herkesi ayrı renkle göstereceğim bir tabloda, hangi renge boyardım kendimi?"

Arın Murat için, bu sorunun cevabı, asil bir gri tondu. Ve Ülkü'nün bu griden hiç hoşlanmadığını, elinden gelse onu mora, turuncuya, hiç değilse mehtaplı gecelerin parlak lacivertine boyayacağını biliyordu.

Ülkü'nün çalıştığı gazetenin numarasını arayan sekreter hanıma,

— Bayan Öztürk'ü bulursanız, lütfen içeri odaya, bana bağlayın. Kendileri yoksa not bırakın, öğleden sonraki basın toplantısından önce beni aramalarını sağlayın, dedi.

Bugün bir tuhaflığı vardı. Kendini tanımakta güçlük çekiyordu. Ülkü'yü hayatından çıkarmış olsa da "–Gerçekten hayatıma sokmuş muydum ki onu?"– yüreğinden ve bedeninden bütünüyle söküp atmadığını biliyordu. Kimse fark etmese de, kendine yakıştırdığı gri rengin soluk ve sıkıcı bir ton değil, parlak ve derin bir gri olmasını

sağlayan görünmez ışıktı Ülkü. Hayatının, hep yukarıya doğru tırmanan pürüzsüz, dümdüz çizgisinin ele vermediği bunalımlarında, kendi kendinden ölesiye sıkıldığı zamanlarda, "Ben böyle güzel bir şey yaşamıştım," diyebileceği bir duygu; sadece kendine sakladığı, kendini sevmesini sağlayan bir sırdı. Bir suç ortaklığıydı belki de. Ama, aradan geçen yirmi beş yıl boyunca, bu duyguyu birlikte yaşanan somut bir gerçekliğe dönüştürmeyi hiç düşünmemişti. Bulundukları yerler, karşılıklı konumları, yirmi beş yılın insanları savurduğu iklimler düşünülürse, Arın Murat'ın aklının ucundan bile geçirmeyeceği bir şeydi bu. Ama şimdi, yirmi beş yıl önce ayrıldığı kadını yeniden görmek, kendisini de ürküten bir saplantıya dönüşmüştü. Sanki Ülkü'yü yeniden bulursa bir eşiği atlayacak, arkasında ne olduğunu bilmediği bir duvarın öte yanına geçecek, kurtulacaktı.

Yorgundu. Kafasının içinde, ne olduğunu tam çözemediği, bir düzene koyup anlaşılır biçimde ifade edemediği, huzursuzluk, hatta suçluluk duygusu veren bir sorular yumağı vardı. Ve sanki Ülkü bu yumağı, bir zamanlar ona kalın yün kazaklar örerken dolaşan yün yumaklarını bir ucundan tutup nasıl sabırla çözüyorsa öyle çözecekmiş gibi geliyordu.

Elçilik'te kendine ayrılan süit, gündelik işlerde kullanılan odalardan farklı bir bölümde, Paris'in göbeğindeki bu eski ve görkemli binanın fazla kullanılmayan bir kanadındaydı. Klasik stilde ama özensiz döşenmişti. Binanın bu kanadına, istenirse ana kapıya uğramadan, yandaki küçük kapıdan girilebileceğini, o kapıda da yeterli güvenlik bulunduğunu söylemişlerdi. Rahat edebilmesi, çalışmalarını huzur içinde sürdürebilmesi için kendisine bu bölümün tahsis edildiğinin altı çizilmişti.

Mesleki alışkanlıklarıyla eşyaları, duvarları, duvarlara asılı tabloların arkasını kontrol etmeyi düşündü. İki büyük pencerenin arasına yerleştirilmiş kitaplığın raflarının birinden gelişigüzel birkaç

kitap alıp arkada ne olduğuna baktı. Ne olabilirdi ki! Tabii masif ahşap, arkasında da duvar vardı!.. Kendi kendine güldü. Dinleme aygıtının ya da gizli kameranın böyle amatörce aranmayacağını biliyordu. Ne aradığından da fazla emin değildi zaten.

İçinde giderek büyüyen huzursuzluğa bir anlam veremeden, XV. Louis çalışma masasının başına oturup konferans notlarını çıkardı: "Türkiye'de Demokrasi Sorunlarında Çözüme Doğru."

"Böyle bir çözümün varlığına inandığım dönemlerde güzel anlatıyordum, başkalarını da inandırabiliyordum. Oysa şimdi birtakım boş kalıpların ötesinde söyleyecek sözüm yok."

Neden bu türden görevleri hâlâ ona vermeyi sürdürdüklerini; neden hâlâ o unvanla, o işte, o konumda tuttuklarını düşündü. Devlet içindeki dengeleri gözetmek için mi, devletin şahinleriyle güvercinlerinin kapışmasında koz olarak kullanmak için mi, çok şey bildiği için mi?

Arın Murat, çok şey bilmenin mutlak sadakat ve inanç gerektirdiğini, yoksa tehlikeli olduğunu öğrenmişti.

Soruları çeşitlendirdikçe, huzursuzluğunun nedeni gibi Ülkü'yü mutlaka görmek, onunla konuşmak isteğinin nedeni de, bilinçaltının sisleri arasından yavaş yavaş çıkıp belirginleşiyordu. Yirmi beş yıldır, önüne çıkan bütün engelleri –Ülkü de bu engellerden biriydi– adım adım aşarak; yük olabilecek her şeyi –Ülkü de böyle bir yüktü– hiç düşünmeden ardında bırakarak emin adımlarla tırmandığı, sağlamlığından hiç kuşku duymadığı merdivene, bir süredir güveni kalmamıştı.

Birdenbire değil, yavaş yavaş, damla damla birikmişti kuşku. Kişilerin zaaflarından kaynaklanan ufak tefek kusurlar dışında yönetim çarkının işleyişine, iktidar mekanizmasına, devlet aygıtına mutlak güven duyduğu, daha doğrusu bu gibi konuları hiç sorgulamadığı dönemler uzakta kalmıştı. Kendini, Hariciye merdivenlerinden

tırmanarak daha önemli görevlere, iktidarın tepelerine hazırladığı günlerde ne kadar saf olduğunu, şu son zamanlarda sık sık düşünüyordu.

Çocukluk arkadaşı –belki de tek arkadaşı– Cem,

— Senin de 68 kuşağından olduğunu düşündükçe anlamakta büsbütün güçlük çekiyorum, demişti bir gün. O günlerde bizim çevrelerde genç olup da sola bulaşmayan senden başka kimse kalmamıştı neredeyse. Yoksul Anadolu çocukları Ülkü Ocakları'na, faşist harekete katılırlardı. Orta sınıf gençler, az da olsa işçi kökenliler sosyalist partilere, sendikalara, sonraları da silahlı külahlı işlere, gerilla eylemlerine falan karışırlarken, bizim gibi zengin aile çocukları da en azından Maoculara, Aydınlık çevresine falan yanaşırlardı. İyi aile çocuğu olmaktan duyduğumuz kompleksle en ilkel köylü sosyalizmine kapılananlarımız da az değildi. Az Pol-Pot çıkmamıştır bizim kuşaktan! Hatırlarsın, bir ara ben bile kıyısından köşesinden de olsa girmiştim bu işlere. Sense hiç oralı olmamıştın. Bırak Türkiye'yi, 68 Fransası bile değiştirememişti seni. Olup bitenleri bir hakem gibi dışardan izliyordun ve bizleri yargılıyordun. Bu yüzden aramıza soğukluk bile girmişti, hatırla. Ama yiğidin hakkını yiğide... Sen haklı çıktın galiba.

"Haklı mı çıktım? Ne savunmuştum, ne önermiştim, ne için savaşmıştım da haklı çıktım! Savaş meydanından cesetlerin üstüne basarak kaçmak, sellerin önünden yıkıntıların üstünde yükselerek kurtulmak mı haklı çıkmak? İktidardaysan ve güçlüysen haklı çıkarsın; kendini de haklı sanırsın. Haklılığından kuşkuya kapılırsan gücünü ve iktidarı kaybedersin. Bu kadar basit işte."

İktidar oyununda, haklı-haksız, doğru-yanlış, iyi-kötü, ahlaklı-ahlaksız ikilemlerine yer olmadığını, iktidarın kendine özgü etiğinin, tanımını iktidara sahip olmakta bulduğunu, amacın araçları haklı kıldığını öğrenmiş ve ilke olarak benimsemişti. "İnsanın içinin kolay

kolay kaldırmadığı, midesini bulandıran, kafasını karıştıran işler olur bazen. Amaca varmak için gerekliyse içine sindirirsin. Kaba bir Makyavelizmden ibaret değildir bu. Bazen yaptıkların kendi ahlaki değerlerinle bile, göz yumamayacağın, içine sindiremeyeceğin kadar çelişir. O zaman amacın yüceliğini, kutsallığını, en azından gerekliliğini düşünürsün ve bağrına taş basıp yoluna devam edersin."

Arın Murat, böyle karar anlarını; önce kendisiyle mücadele ettiği, sonra içine sindirip katıldığı, imzaladığı, uyguladığı kararları hatırlıyordu. Atılan adım amaca yaklaştırdıysa, başarılı olduysa pişmanlık duymamıştı. Aksine, kendine güveni artmış, bireysel ahlak sınırlarını aşabildiği, ayrıntıları bütüne feda etmekte ikircimli davranmadığı için kendisiyle gurur duymuştu. Taa ki...

"Hikmet-i devlet" lafını gençliğinde dayısından işitmişti ilk kez. Sonraki yıllarda, Paris'te doktora çalışması yaparken, hararetli tartışmaların yaşandığı bir seminerde, "*raison d'état*"nın –deyimin Fransızcası buydu– siyaset etiği açısından geçerliliğini ele almışlardı. O tartışmada, yönetebilmek için gündelik yaşamdaki etik kavramından farklı bir etiğe ihtiyaç olduğunu savunurken Fransızcadaki *raison* sözcüğünün "akıl", "gerekçe", "hak" gibi çok anlamlılığından yararlanan ünlü bir sözü, "*Le coeur a des raisons que la raison ne connait pas,*" (Kalbin, aklın tanımadığı gerekçeleri vardır) sözünü anımsatarak, "*L'état a des raisons que le coeur ne connait pas,*" (Devletin kalbin tanımadığı gerekçeleri vardır) demişti. 68 sonrası Parisi'nin devrimci üniversite ortamında öğrencilerden homurtular yükselirken, profesörün, "Zeki bir kelime oyunu. Ne yazık ki doğru, ama tehlikeli bir görüş," dediğini hatırlıyordu.

Annesinin seçkinciliğinin ve aristokrat özlemlerinin, duvarlara asılı yağlıboya tablolardan etrafı çatık kaşlarla seyreden Müşir Ahmed Sabit Paşa'nın Yeniköy'deki yalıya gizlenmiş ruhunun, daha Cumhuriyet öncesinden başlayarak devlet kucağında gelişip serpilmiş "millî

burjuva"nın tüm siyasal içgüdülerini taşıyan baba soyunun, çok sevdiği liberal demokrat ve ehlikeyif amcasının meydana getirdikleri karışımın doğal bir sonucuydu o.

Sonraki yıllarda, kendine biçilmiş kariyerin –bu, annesinin kullanmayı pek sevdiği bir sözcüktü– basamaklarını tek tek tırmanırken, sezgisel olarak, devletin çıkarlarını korumanın, onlarla kendi çıkarlarını özdeşleştirmenin zirveye doğru tırmanışı kolaylaştırdığını fark etmişti. "Devlet düşmanları" edebiyatını her zaman ilkel bulup bu türden slogancı ve kof kavramlara itibar etmediyse de, tarafını en baştan seçmiş, kirlenmeden devlete hizmet edilebileceğine ve böylece devletin de –eğer gerek varsa– arındırılabileceğine inanmıştı. Taa ki...

Birkaç yıl önce, iş için Ankara'dan İstanbul'a geldiği bir günün akşamında, Cem'in Kandilli sırtlarındaki villasının terasında oturmuş Boğaz'a karşı içkilerini yudumlarlarken, söz yine siyasete gelmişti.

— İster siyasal, ister parasal olsun, iktidar kirletir aziz dostum, demişti Cem. Toyluk dönemlerimdeki solculuğumdan kalan tek doğru bu. Hangimiz "kirlenmedim" derse yalan söyler. Mesela beni al ele: Evet, ailemin hali vakti yerindeydi, tanınmış, saygın bir aileydi, ama bugün benim içinde yüzdüğüm servete sahip değillerdi. Nasıl yaptım ben bu serveti? Dişimden tırnağımdan artırarak mı? Hadi canım, sen de!.. Yanlış anlama; hayalî ihracata, uyuşturucu işine, mafya ilişkilerine falan girmedim. Bunu yapanlar çok, ama bana göre değil. Yine de ihaleleri, kredileri falan biraz karıştırırsan, demin söylediklerime hak verirsin. Sana gelince; devlette bulunduğun noktaya kadar gelebilmek suç ortaklığı gerektirir. Sakın yanlış anlayıp alınmaya kalkma. 12 Eylül dönemini, 1980'lerden sonra olup bitenleri, son iki yıldır yaşadıklarımızı, Doğu meselesini, Ermeni meselesini, ölenleri, kalanları, ortadan kaldırılanları falan bir düşünürsen, ne demek istediğimi anlarsın.

Cem'in ne demek istediğini tabii anlamış, tartışmaya girmemiş, susmuştu. Sonraki günlerde o konuşmayı hatırlayıp hiç düşünmek istemediği bazı olaylarla ilgili ayrıntıları gözden geçirirken, tuhaf bir huzursuzluk duygusuna kapılmıştı. Meslek hayatında ilk kez, hangi kararların altında imzası bulunduğunu hatırlamaya çalışmış, sonra kendi kendine gülmüştü. Cem'in sözünü ettiği konuların belgesi, yazısı, imzası olmazdı. Onlar kişilerin ve toplumların belleğine ve yüreğine kazınır, istense de yok edilemezdi. Neyse ki yüreklerdeki ve belleklerdeki kayıtlar tehlikeli değildi.

İlk kez ne zaman sezmişti derinlerde bir yerde kıpırdanan o şekilsiz, suretsiz, tanımsız yaratığın varlığını? Bir süredir dönüp dönüp bunu düşünüyordu. 1977 yılında, 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda mı, yoksa daha sonra hiç beklenmedik kişiler, ünlü gazeteciler, aydınlar, bilimadamları, yargıçlar birbiri ardına kurşunlandığında ve katilleri yakalamak o kadar kolayken bir türlü yakalanamadığında, yakalananlar sıkıyönetim bölgelerinden bile ellerini kollarını sallayarak kaçtıklarında mı? Görünürde sağcılarla solcular, devrimcilerle Ülkücüler çatışıyor, birbirlerini öldürüyorlardı. Zamanın başbakanı "Bana sağcılar cinayet işliyorlar dedirtemezsiniz!" diyor, "devlete yardımcı güçler"den söz ediyordu. Sokak ortasında işlenen cinayetler evlere, dükkânlara, okullara, gecekondu semtlerinin kahvelerine taşınıp kanlı katliama dönüştüğünde, sağ veya sol, cinayet hangi örgütün üstünde kalırsa kalsın yöntemlerin aynı olduğunu fark etmişti. Belki de ilk o zaman belirmişti sorular. O sıralarda henüz Dışişleri'ndeydi. Yurtdışına çıktığında rahat bir nefes almış, bir süre sorularını da kuşkularını da unutmuştu. Onlarla ilk dirsek teması, ilk dolaylı karşılaşma yurtdışındayken gerçekleşmişti. MİT'çi dayısı kanalıyla geliyorlardı. İstekleri ise çok basitti: varlıklarını bilmesi, tanıması... Kimlikleri hiç önemli değildi; her an değiştirilebilirler, ortadan yok olabilirlerdi. Üstlerinin de –dolaylı ve kendilerini asla bağlamayan yollardan–

destekledikleri bu gevşek ilişkilerin anlamını o zamanlar kavrayamadığını söylemek yalan olacaktı. Çarkın içinden biri, ilişkiler ağının nerelerden dolaşıp nerelere vardığını tahmin edebilirdi. Kendisinden önemli görevler bekleniyor, ilk yoklamalar yapılıyordu. O zamanlar bunu, hak ettiği güvenin bir işareti saymış, devletin derinliklerinde kıpırdanan ahtapotun doğasıyla fazla ilgilenmemişti.

"Namussuzluğa, riyakârlığa gerek yok," diye düşündü. "Taa o zamandan beri seziyordum; sezmek de ne söz, biliyordum. Devletin kendini koruma refleksini zayıflatmak değil, güçlendirmekti benim işim."

1982'de merkeze çağrılıp özel bir göreve atandığında, benzerlerinin pek çoğu gibi askerî rejimlerden nefret etse de, rejimin sivilleşmesi ve demokrasiye dönüş için kolları sıvamıştı. "Hiç değilse kendine karşı açık sözlü ol Arın Murat, gerçekten de bu muydu istediğin, yoksa iktidar çarkını döndüren tarafta, merdivenin üst basamaklarında olmak mı?" Temiz bir topluma ulaşmak için yolların temizlenmesi gerektiğine, yolları temizlemek içinse bazı kirli işlerin zorunlu olduğuna, amacın araçları haklı kıldığına bir kez daha inandırmıştı kendini. Özellikle diplomatlara yönelen Ermeni terörünün –az meslektaşı yaşamını yitirmemişti onların kurşunlarıyla– Türkiye'deki sol terör örgütlerinin, PKK'nın lojistik desteklerinin kökü başka nasıl kurutulabilirdi?

Sekreterin telefonu bağlaması neden bu kadar uzadı?

Aramam yanlıştı, diye düşündü; gizli ve kötü bir şey yapmaya hazırlanan küçük bir çocuk gibi huzursuzlandı. Belki de Ülkü yerinde yoktur. Bir an umuda kapıldı; düzenin bozulmayacağı, suların alışılmış, bildik yataklarında sakin akacağı umuduna. Sonra bu kararsız, kuşkulu ruh halinden utandı. O günkü toplantı için, saygın bir Fransız gazetesinin haber seksiyonunda çalışan bir Türk' le konuşmak istemesinden daha doğal ne olabilirdi!.

“İşkilli büzük dingilder!” derdi küfürbaz amcası. Yine ilk kez amcasından duyduğu “kuyruğu boklu kedi” sözü geldi aklına. Kuyruğu boklu kedi deyimi Ülkü’yü çağrıştırdığı için utandı. Yine de, 12 Mart’ta işkence görmüş, tutuklanmış, 12 Eylül’de ise fotoğraflı afişlerle aranmış bir kadın o. Çok iyi bildiği devlet arşivlerinde “komünist militan”, “Kâzım Amasyalı kod adlı Ömer Ulaş’ın nikâhlı karısı” gibi notlarla; cepheden, profilden kendine hiç benzemeyen suçlu fotoğraflarıyla yer alan bir kadın. 80 sonrasında yurtdışına kaçmış, Avrupa’da, Doğu Almanya’da, Sovyetler’de dolaşmış, Avrupa’da 12 Eylül rejimi aleyhine yürütülen sol propagandada aktif olarak çalışmış; Türkiye’ye 1991’deki Özal affından veya düzenlemesinden bir yıl sonra ve... ve bir hücre evinde polisle çatışmada öldürülen oğlunun cesedini teslim almak için gelmiş bir kadın.

“Ülkü’nün, tozlu arşiv raflarında yer alan kabarık dosyasının özeti bu... Oysa o, gençlik yıllarımın tutkusu, sevgilim, kadınım... MİT arşivlerindeki notlardan, fotoğraflardan, bilgilerden Ülkü’ye nasıl varılabilir? Ne ilgisi var onun orada yazılanlarla? Dosyadaki bilgiler ve belgeler arasında, gözaltındayken kendi el yazısıyla yazdığı o içten ve güzel özgeçmişten, bir de cinayetin 1992 sonbaharında işlendiğinden başka gerçek olan, doğru olan ne var ki?”

Cinayet 1992 sonbaharında işlenmişti.

Bir hücre evi baskınıydı. Sol örgütlerin, bir kısım basının, devlet düşmanlarının, insan hakları derneklerinin, demokratik çevrelerin “yargısız infaz” adını verdikleri olaylardan biri.

Seçimlerden sonra oluşan koalisyon hükümeti, 12 Eylül rejiminden bütünüyle çıkılabileceği, demokratik bir düzene geçilebileceği umudu doğurmuştu. 12 Eylül’ de, cuntacı generallerin Zincirbozan’a postaladıkları kırk yılın Demireli bile –yaşadıkları üstüne düşünmüş olmalı ki– saydamlıktan, demokrasiden, insan haklarından söz eder olmuştu. Demirperde yıkılmış, kapitalist Batı’nın el üstünde tuttuğu

Gorbaçov'un, tüm dünyada estirdiği *Glasnost* ve *Perestroyka* rüzgârları Türkiye'ye kadar varmış; Doğu'da PKK ile taktik ve geçici de olsa, bir ateşkes dönemine girilmişti. Bir sürü dış pürüz çözülme yolundaydı. Demokrasi ve istikrarı sağlama sürecinin başarıya ulaşabilmesi için büyük kentlerin, özellikle İstanbul'un, Doğu'dan, Güneydoğu'dan, Orta Anadolu'dan dalga dalga gelen göçlerle oluşmuş varoşlarında filizlenip boy atan sol terörist örgütlenmelerin kökünün kazınması; ciddiye alınabilecek birkaç silahlı örgütün Doğu'daki ayrılıkçı hareketle bağlantıya girmesinin engellenmesi gerekiyordu. Devletin ve ülkenin uzun vadeli çıkarları için, işi fazla inceltmeden, bu örgütlenmelerin lider kadrolarının yok edilmesi zorunluydu.

"Bu bir karardır. Tıpkı bir savaş ilanı gibi. Ne yapılması gerektiğini birileri planlar ve önerir; birileri uygulama kararını verir ve onaylar, birileri de uygular."

Arın Murat, planlayan ve önerenlerin safında olmuştu çoğunlukla. Bu safta oldun mu, yüreğin kararsa da ellerin temiz kalır. "Lider kadroları etkisizleştirilmeli," diye önerirsin. Hatta, "Ne pahasına olursa olsun etkisizleştirilmeli," diye pekiştirirsin öneriyi. Üç kuruşa satın alınan adi katillerden, ilkel cellatlardan, vahşi işkencecilerden iğrenirsin. Planlayanlar, önerenler, karar verenler olmasa uygulayıcılara iş düşmeyeceğini hatırladığında, "Ben puştun tekiyim," demezsin; hikmet-i devlet uğruna bir fedakârlık daha yaptığını düşünürsün. Yüzlerce insanın ölümünü engelleyebilmek için birkaç can... Şerefli ve cesur bir karar. Ellerin kirlenmemiştir; öyle sanırsın.

"Ellerim temiz mi gerçekten?"

Planın özü basitti: Batı'da, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde silahlı sol radikal grupların, terör örgütlerinin lider kadrolarının etkisizleştirilmesi; Güneydoğu'da, askerî cephesi orduya ve ordunun denetimindeki paramiliter güçlere havale ve ihale edilmiş

Kürt hareketinin lojistik desteklerinin kurutulması, hareketin etkisizleştirilmesi...

"İmha terimini hiç kullanmadım ben, çünkü her işte zarafete önem verirdim. Etkisizleştirilmesi, denetim altına alınması, bağlarının kesilmesi gibi anlatımları yeğledim. Çünkü ben, ben... –kendini acıtmaya, kendine karşı alabildiğine gaddar olmaya, kendini acıtarak arınmaya ihtiyacı vardı– çünkü ben sinsi ve ödlek bir hanım evladıyım."

İstanbul'daki hücre evi operasyonlarının tam başarı kazandığı ve örgütün çökertildiği haberini getirdiklerinde, yurtiçinden ve yurtdışından gelecek tepkileri nasıl karşılayacaklarını düşünüyordu. Yine "yargısız infaz" çığlıkları saracaktı dört bir yanı. Özellikle Avrupa kamuoyunu yatıştırma işi yine kendisine düşecekti.

"Çok gizli" koduyla gelmiş operasyon raporunu okurken, ölenlerden birinin adı dikkatini çekti: Umut Murat Ulaş... Hiç yabancı olmayan bir ad. Belleğini zorlamaya çalıştı. Birden yerinden fırladı. "Belki de yanılıyorum! İnşallah yanılıyorumdur." Ellerinin titremesine hâkim olmaya çalışarak gizli arşiv bölümünün numarasını çevirdi. Ülkü Öztürk Ulaş'ın dosyasını ve bu adla bağlantılı diğer dosyaları çok acele istedi.

Ülkü'nün dosyasına daha önce de baktığını hatırladı. 12 Eylül darbesinin hemen ardından, Ankara sokaklarına yapıştırılmış "Arananlar" afişlerinde kendisine hiç benzemeyen kötü bir fotoğrafını görmüş, duraksamıştı. Fotoğrafın altında Ülkü Öztürk Ulaş yazılıydı. İçinden geçen ilk şey çocukça bir duygu olmuştu: afişi duvardan söküp atmak, yırtmak, başkalarının görmesini engellemek... O yıllarda henüz Dışişleri'nde görevliydi, MİT'in arşivindeki bir dosyaya ulaşması normal koşullarda olanaklı değildi, özel olarak istemesi de yakışık almazdı. Ancak bir süre sonra, yurtdışına çıkıp çeşitli ülkelere sığınan solcuların izlenmesi gündeme geldiğinde, dosyaları önünde bulmuştu.

Ülkü'nün, halen Leipzig'deki merkezde görevli Ömer Ulaş ile evli olduğunu, Umut Murat Ulaş adlı bir oğulları bulunduğunu dosyadan öğrenmişti. Sokaktaki afişi nasıl yırtmak istediyse, Ülkü'nün dosyasını da yok etmek geçmişti içinden.

"Oysa, 12 Mart'ta tutuklandığında, ona yardım etmek için parmağımı bile kıpırdatmamıştım."

İçinde kötü bir suçluluk ve pişmanlık duygusuyla hatırladı.

1971 baharında sıcaklar erken bastırmış, yalıya erken taşınmışlardı. Annesinin, Sorbonne'da doktorasını tamamlayıp Türkiye'ye dönen ve "Hariciye'ye intisaba" hazırlanan oğlunu önemli kişilere tanıştırmak için düzenlediği yemeklerden, çaylardan, bir sürü protokolden bunaldıkça, kafa dinlemek için Teşvikiye'ye kaçıyor, orada kalmayı yeğliyordu. İçinde tuhaf bir boşluk vardı. Böyle olacağını hiç sanmamıştı ama Ülkü'yü özlüyordu. Sadece diri bedenini, pervasız cinselliğini, tutkulu sevişmelerini değil; sıcaklığını, doğallığını, yakınlığını...

27 Nisan sabahıydı. Uyanıp da, Ada'daki köşkün emektar bekçisinden Küçükhanım'ın 9.30 vapuruyla gittiğini; acele işi çıktığını, Arın Bey'i sonra arayacağını söylediğini öğrendiği zaman şaşırmamıştı. O gecenin son geceleri olduğunu, zaten uzatmaları oynadıklarını ikisi de biliyordu. Şaşırdığı şey, ilk andaki ferahlama ve özgürleşme duygusunun, günler geçtikçe yerini bir çeşit pişmanlığa, adını koyamadığı bir boşluğa ve özleme bırakmasıydı. Emektar Salih Efendi, Küçükhanım'ın gittiğini haber verirken, "Örfi idare ilan edilmiş Küçükbey," demişti. Allah sonumuzu hayır etsin. 60'ta, ihtilalde de örfi idare ilan etmişlerdi de rahmetli amcanız aylarca Yassıada'da kalmıştı."

12 Mart Muhtırası ile başlayan ve babasının deyimiyle gitgide "hakileşen, postallaşan" hava, sıkıyönetim ilanından sonra büsbütün ağırlaşmaya başlamıştı. Hele Mayıs ortalarında İsrail Başkonsolosu

Elrom'un kaçırılıp öldürülmesinden sonra gelişen olaylar, geniş çaplı tutuklamalar, radyolardan, televizyondan okunan arananlar listeleri, ihbara davet çağrıları, insan avı, birbiri arkasına devreye giren askerî mahkemeler, sokaklarda devriye gezen süngülü silahlı askerler, gece sokağa çıkma yasağı, olaylarla en küçük ilgisi olmayanlar için bile ortamı nefes alınmaz hale getiriyordu. Tam da atamasının yapılacağı bir dönemde, ülkede yaşanan siyasal kargaşa bir şanssızlıktı, ama Murat ailesinin, 12 Mart Hükümeti'nden Genelkurmay'a uzanan ilişkiler ağının aşamayacağı kadar büyük bir şanssızlık değildi kuşkusuz. Arın'ın yüreğinin gizli bir köşesindeki tek kara nokta, derinleştirilmiş bir güvenlik soruşturması sırasında Ülkü ile olan ilişkisinin ortaya çıkması olasılığıydı. Ülkü eli silahlı azılı militan değildi tabii, ama üniversitedeyken sol eğilimli öğrencilere yakın durduğu, sol görüşlere sempatiyle baktığı, bunu da pervasızca açıkladığı bir gerçekti.

MİT'le ilişkili olduğu, hatta teşkilatın önemli bir yerinde bulunduğu aile içinde herkesin bildiği bir sır olan dayısı, daha 12 Mart öncesinde küçük kardeşi için uyarıda bulunurken,

— Erim'e dikkat edin, senin arkadaşın Cem'le pek sık görüşüyor. Cem'in Maocularla ilişkisi olduğu biliniyor. Başına dert açılır, demişti.

— Cem benim ilkokuldan beri arkadaşım, dedi Arın. Erim Cem'i doğduğundan beri tanır. Görüşmelerinden daha doğal ne olabilir? Ben de görüşüyorum Cem'le.

— Aynı şey değil. Erim'le Cem arasında arkadaş olamayacakları kadar yaş farkı var. Hem bana sorarsan, şu günlerde sen de Cem'le fazla görüşmesen iyi olur.

— Peki benim dosyam nasıl dayı?

Arın bu soruyu gülerek, sanki espri olsun diye sormuştu.

— Temiz, dedi adam soğuk ve ciddi bir sesle. En azından şimdilik. Sen işi şakaya alıyorsun, ama herkesin her şeyi nefes alışına kadar

biliniyor. Teşkilat giderek mükemmelleşiyor.

Sonra; fakir fukara çocukları, işçiler, çapulcular neyse de iyi ailelerin, zenginlerin çocuklarının nasıl olup da komünizme meylettiklerini bir türlü anlayamadığını anlatmıştı uzun uzun. Dayıya göre, Cem'in, Erim'in, onlar gibilerin solculukları, ailelerine tepkiden doğan bir gençlik hevesiydi, ama bütün hayatlarını mahvedebilecek, geleceklerini karartabilecek bir heves...

Haziran ortalarıydı. Sıcaktı. Atama işlerini izlemek için gittiği Ankara'dan yeni dönmüş, doğru Teşvikiye'deki eve gelmişti. Erim evdeydi. Her yıl koştura koştura gittiği, kolejli kızlarla gece yarılarına kadar eğlendiği, liseyi bitirme hediyesi olarak aldırdığı beyaz sürat motoruyla denizin tadını çıkardığı yalıya bu yaz arada bir, o da annesinin ısrarıyla uğrar olmuştu. Üniversiteye hazırlık sınavlarını bahane edip daha çok Teşvikiye'de kalıyordu. Dayısı haklıydı belki de, çocuğa göz kulak olmalıydı biraz. Dayısının, Cem hakkında söylediklerinin doğru olup olmadığını düşündü: Cem Maocu olmuş haa!.. Son yıllarda birbirlerinden epeyce uzaklaşmışlardı. Arın zaten Fransa'daydı. Cem de Amerika'ya gitmiş, ama çabuk dönmüştü. Birkaç yıldır görüşmüyorlardı. Cem öteden beri siyasete meraklıydı. Babası bir ara CHP'den milletvekili de seçilmişti galiba. Ama bu işlere karışacağını hiç tahmin etmiyordu. En iyisi Cem'i aramak, onunla açık açık konuşmak, diye geçirdi içinden.

Yol yorgunuydu, sabah çok erken kalktığı için uykusuzdu. Bütün vücudunu tatlı bir miskinlik sarmıştı. Telefon çaldığında yerinden kıpırdamadı. Erim açar nasıl olsa.

— Bir hanım seni istiyor ağabey, diye seslendi Erim.

Telefondaki ürkek sesi tanımakta güçlük çekti.

— Ben Ülkü'nün annesiyim Arın Bey. Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim.

“Buyrun efendim,” derken, ne kadar heyecanlandığını fark edip şaştı.

— Ülkü’yü tutuklamışlar. Haberiniz var mı bilmiyorum. Önce uzun zaman haber alamadık. Sonra, arkadaşlarının tuttuğu avukattan, Ankara’da askerî hapishanede olduğunu öğrendik. Arkadaşınızdı Arın Bey, lütfen, lütfen...

Sesinin titremesinden, sözcüklerin arasına giren küçük, neredeyse sessiz hıçkırıklardan kadının ağladığını anladı.

— Üzülmeyin, dedi. Ne zaman, hangi gerekçeyle tutukladıklarını, tam nerede olduğunu biliyor musunuz?

— Avukatın haber verdiğine göre, 1 Haziran’da evden almışlar. Sonra bir süre nerede olduğunu kimse bilmiyor. İşkence... İşkence yapmışlar galiba. Yıldırım Bölge diye bir yer varmış, oradaymış şimdi. Sizi rahatsız etmek istemezdim. Ama sizin imkânlarınız vardır. Lütfen, rica edicem, annenizin tanıdıkları... Lütfen Arın Bey...

Ne söyleyeceğini, hatta ne düşüneceğini bilemeden, öylece sessiz kaldı bir süre.

— Annenizden, babanızdan rica edin Arın Bey. Kardeşinize ders vermişti Ülkü. Eğer hatırlı birileri devreye girerse tahliye edilebilirmiş. Benim Ankara’da nüfuzlu tanıdığım yok, kimsemiz de yok zaten, biliyorsunuz. Ah bu kızın bana ettikleri!

Kadının yalvaran ses tonu kadar, “Ah bu kızın bana ettikleri,” demesi de sinirine dokunuyor, telefonu yüzüne kapatmamak için kendini güç tutuyordu.

— Anladım efendim. Üzülmeyin, elimden geleni yapacağım. Bana avukatın telefon numarasını verin de, önce bilgi edineyim.

Kadının, yine sinirine dokunan aşırı teşekkürleri, hıçkırıkları ve “onu bu hallere düşürmüş, hep burnunun doğrusuna giden başına buyruk” kızından şikâyetleri arasında avukatın telefon numaralarını not etti ve telefonu kapattı.

Erim'in, hiç âdeti olmadığı halde yanında durmuş telefon konuşmasını dinlemekte olduğunu görünce şaşırdı.

— Ülkü'nün annesiydi, diye açıklama yaptı. Hani sana ders verirdi bir zamanlar.

Genç çocuk bıyık altından güldü.

— Ülkü Abla'yı tabii ki unutmadım. Bana ders verirdi, senin de sevgilindi ağabey.

Sesinde alay ve sitem varmış gibi geldi Arın'a.

— Ülkü tutuklanmış, dedi.

— Tutuklanmış mı? Nesi vardı ki kızın! Olsa olsa biraz sol düşünceliydi o kadar. Devrimci fraksiyonlardan birinden olsaydı, adını duyardık.

Birden kıpkırmızı olup sustu. Açık verdiğini fark edip paniklemişti.

— Yani gazetelerde, arananlar listelerinde falan adı çıkardı, demek istedim.

— Cem'in de sola bulaştığı, Maocu olduğu doğru mu, diye yekten sordu.

"Tam sırası, hazır oğlan paniklemişken yüklenmeli." Bir yandan da, kafasında Ülkü konusunu ertelemeye, zaman kazanmaya çalışıyordu.

— Nereden duydun, dedi Erim. Cem Ağabey senin arkadaşın, birşeyler öğrenmek istiyorsan ona sor.

Hafiyeliğe gerek yok, diye düşündü. Açık açık konuşayım en iyisi.

Yüreğine bir taş oturmuş gibiydi. Göğsü sıkılıyordu sanki. Ülkü'yü götürmüşler, işkence yapmışlar. Belki de avukatın yalanıdır. Bu solcular hep işkence gördüklerinden yakınırlar. Ülkü'nün, karanlık bir hücrede, yerde kanlar içinde, çırılçıplak yattığını görür gibi oldu. Hayır, tabii ki yalan, tabii ki sol çığırtkanlık.

— Annesinin dediğine göre Ülkü'ye işkence de yapmışlar. Avukat söylemiş. Bana kalırsa, ilgilenilsin diye mesele biraz abartılıyor.

— Hayır ağabey, abartılmıyor. Sen sanki bu ülkede yaşamıyor gibisin. Son yıllarda yurtdışındaydın, belki de bu yüzden. Ama inan bana, bütün bunlar oluyor. Biz Teşvikiye ile Yeniköy arasında olup bitenleri fark etmesek de, annemler bütün gün anarşistleri, serserileri, servet düşmanlarını hizaya sokan orduya övgüler düzseler de, bütün bunlar oluyor. Cem Ağabey'i sormuştun demin. Evet, devrimcilerin safında. Maocu mudur, Stalinci mi, Leninci midir bilmem, ama bu düzenin değişmesi gerektiğini düşündüğünü biliyorum. Ülkü abla için devreye girecek misin ağabey? Annem, babam, hele dayım istese hemen çıkarırlardı içerden. En azından daha iyi koşullarda kalmasını, işkence görmemesini falan sağlayabilirlerdi.

— Kararsızım. Bir işe yarayıp yaramayacağını bilmiyorum. Düşüneceğim. Annemin ilgilenmek isteyeceğinden de emin değilim zaten.

Verdiği kaçamak cevaptan huzursuzluk duydu. Kardeşinden utandı.

— Gel seninle açık konuşalım Erim, dedi. Nereden duyduğum önemli değil. Diyelim ki dayımdan duydum. Cem'le sık sık görüştüğünü biliyorlar ve başının belaya girmemesi için uyarıyorlar. Cem benim arkadaşım. Hakkında hiçbir kötü düşüncem yok. Ama bu işlere girmişse, yanlış yapmış. Her şey bir yana, Marksizm, komünizm işçi sınıfının ideolojisidir. Sadece bir ideoloji değil, bir yaşam biçimidir de. Cem'in devrimciliği, komünistliği, hele de Maoculuğu özentiden öteye gidemez. Düşünsene bir; devirmek istediği kendi düzeni, kendi sınıfı! Ha, bak, reformculuğa bir şey demiyorum. Bu düzenin düzeltilmeye, reformlara ihtiyacı var tabii. Reformlar ise ancak düzenin kendi içinden yapılabilir.

— Sen bu yüzden mi devlete sızmaya çalışıyorsun?

Çocuğun sesi küçümseyici ve alaycıydı.

— Dalga geçecek bir şey yok yavrum. Evet, belki biraz da bu yüzden. Leninist devrim teorisinin "Devlet çarkını parçalama" ilkesinin saçmalığını gördüğüm için biraz da. Aslında parçalanan, yıkılan bir şey yok. Sadece o çarkı çevirenler değişiyor, o kadar... Her neyse, seni uyarmak istemiştim. Daha çok gençsin. Kulaktan dolma bilgilerle, gençlik heyecanıyla, biraz da kendi ailene duyduğun tepkiyle yanlış bir yerlere gidersen yazık olur. Murat ailesinin gücüne, nüfuzuna da fazla güvenme. 27 Mayıs'ta amcamı toplayıp Yassıada'ya götürdükleri sırada, aile belki de tarihinin en güçlü dönemini yaşıyordu, ama para etmedi. Burası Türkiye. Devlete tosladığın zaman boynuzları kırılan hep sen olursun.

— Söylemek istediklerini anladım ağabey. Merak etme, yanlış bir şey yapmıyorum. Uyardığın için de teşekkürler. Demek ki beni bile izliyorlarmış. Vay anasını!

— Cem'e de haber ver. Sağlam yerden duyduğumu söyle, dikkat etsin.

— Keşke sen kendin söyleseydin. Ama anlıyorum, tam işe başlayacakken, şu sıralarda fişlenmek işine gelmez tabii. Bahse girerim ki Ülkü için de bir şey yapmayacaksın.

Birden öfkelendi. Bu velet bana ahlak dersi mi veriyor! O devrimci, ben ise vefasız, çıkarcı ödleğin biriyim buna göre.

— Kimin için ne yapacağım sadece beni ilgilendirir, dedi soğuk bir sesle.

İçinde, çocuğun haklı olduğunu, Cem'i görmeyeceğini, Ülkü içinse kimseden bir şey istemeyeceğini bilmenin sinsi utancı ve memnuniyetsizliği vardı.

Erim'in sokak kapısını usulca kapayıp evden çıktığını, merdivenlerden asansörü beklemeden hızla indiğini duydu. Cem'e haber vermeye gidiyor, diye düşündü. Birkaç dakika bekledi ve kardeşinin odasına yöneldi.

Odanın kapısı kilitliydi. Erim'in eskiden de odasının kapısını kilitleyip kilitlemediğini hatırlamaya çalıştı. Hatırlamıyordu, hiç ilgilenmemişti demek. Sultan Hanım'ın yedek anahtarları olduğunu anımsadı. Kadın da aileyle birlikte yalıya göçmüştü. Neyse ki anahtar kutusu odasındaydı.

Sultan'ın odası, iç içe geçen salonların ahşap maun kapılarla birbirine açıldığı; her yatak odasının ayrı banyosu bulunan; çocukken koridorlarında üç tekerlekli bisikletle dolaştıkları muhteşem dairenin arkasında, tuvaletin hemen yanında, küçük penceresi aydınlığa bakan loş bir odacıktı. Bunca yıldır, bu odaya hiç girmediğini, aynı evin içinde iki ayrı dünya olduğunu fark etti. Pencerenin altında, duvara dayanmış, üstü özenle örtülmüş bir divan, köşede tahta bir masa vardı. Masanın üstünde, herhalde annesinin verdiği, dantelleri yer yer delinmiş, akmış, Brüksel işi beyaz bir örtü seriliydi. Sultan Hanım'ın yıllar önce askerliğini yaparken zatürreeden ölen oğlunun Yeni Cami önünde bir arkadaşıyla çekilmiş askerlik hatırası fotoğrafı masanın kenarına iliştirilmişti.

Masanın üzerindeki ahşap kutudan anahtar tomarını alırken, yüreği biraz daha daraldı. Oda çok havasız, çok sıcak da ondan, diye düşündü.

Birkaç anahtar denedikten sonra Erim'in odasının kapısını açtı. İçerisi, her zaman olduğu gibi darmadağınıktı. Çalışma masasının üstündeki kâğıtlara göz attı: Ders notları, arkadaş fotoğrafları, birkaç polisiye roman, günlük gazeteler, dergiler... Eskiden boş duran, "Sana metreyle ciltli kitap alalım da okur yazar görün bari oğlum!" diye alay ettiği kitap rafında epeyce kitap birikmişti. Marx-Engels'in üç ciltlik *Seçme Eserler*'i, bir de kapağında sözde kurşun delikleri bulunan bir kitap, *Şehir Gerillası*, dikkatini çekti. Vay vay! Bizim ufaklığın okuduklarına bak hele. Kim derdi ki bu haylaz böyle işlere merak saracak!

Kitaplığın en üst rafında, sırtında sarı yaldızlı harflerle “Çocuk Mecmuası Külliyatı” ve “Doğan Kardeş Külliyatı” yazılı iki kalın cilt duruyordu. Sahaflardan mı bulmuş bunları? Ağır ciltleri indirirken, bunların aslında birer kutu olduğunu fark etti ve şaşırdı. Kutuların birinde bir Smith&Wesson tabanca, diğerinde ise, ikinci bir zarf içinde, THKP-C imzasını taşıyan yüzlerce bildiri vardı. İki kutuyu da telaşla kapatıp aldığı yere koyarken alelacele göz attığı bildirilerde, İsrail Başkonsolosu’nun kaçırılmasının rejimin gerçek yüzünü ortaya koymaya yaradığı, faşizme erken doğum yaptırdığı, çelişkileri sertleştirdiği, devrimci savaşıma ivme kazandırdığı, bu yüzden de eylemin tartışma kabul etmez biçimde doğru olduğu savunuluyordu.

“Bir tabanca! Hem de Smith&Wesson... Kıçı kırık sol örgütlerde bulunmaz böylesi. Bizim pederin paracıkları silaha yatmış demek ki!”

Odanın kapısını yeniden kilitlerken telaştan ve korkudan elleri titriyordu. Ne yapması, ne düşünmesi gerektiğini bilemiyordu. Bir an silahı ve bildirileri yok etmeyi, örneğin hemen götürüp yalıdan denize atmayı, yakmayı falan düşündü, sonra vazgeçti. Erim’i beklemeli, onunla sakin bir şekilde konuşup sonra karar vermeliydi. İşler buraya varmıştı demek. Cem bu işin neresindeydi? Dayısı, “Maocu” demişti, ama onların öyle ince ayrımlar yapmadıklarını, yapsalar da dışarıya renk vermediklerini biliyordu.

Küçük salondaki koltuklardan birine çöktü. Kendini kıstırılmış bir av hayvanı gibi hissediyordu. Erim, Cem, Ülkü, hepsi ona tuzak kurmuş, etrafını çevirmişlerdi sanki. “Senin dosyan temiz,” demişti dayısı. Bunca pisliğin ortasında mümkün mü bu! Annesiyle konuşmaya, onu Erim’i hemen yurtdışına göndermesi için ikna etmeye karar verdi. “Daha çok genç, üniversiteyi okumadan, bu yaşta giderse kendini dağıtır!” diye itiraz edecek olursa, gerçeği çıtlatacaktı ona.

Ne Ülkü ne de Cem ilgilendirir beni, diye düşündü. Ne yaptıklarını bilen yetişkin insanlar onlar, ama Erim’in bulaştığı işlerden

kendimi sıyırmam güç olur. Hiç değilse bir leke, bir kuşku kalır üzerimde.

Ülkü için hiç kimseyle konuşmamaya karar verdi. "Ne işe yarayacak ki zaten. Suçu yoksa nasıl olsa çıkar; silaha, örgütlere, cinayetlere falan bulaşmışsa, o zaman yapılacak bir şey yok."

İçine önleyemediği bir pişmanlık çöktü. "Ondan adım adım uzaklaşmasaydım, ilişkimizin geleceği olmadığı izlenimi yaratmasaydım, anneme manneme aldırmadan, çıkar hesapları yapmadan onunla evlenmeyi, karım olmasını göze alabilseydim her şey başka türlü olabilirdi..."

Bu tatsız düşünceleri kafasından kovmaya çalıştı. "Ülkü hep burnunun doğrusuna gider. Annemin hakkı var, evlenseydik de bir şey değişmeyecekti; ne kariyerime ne mevkiime aldıracaktı; beni de kendi dünyasına sürüklemeye çalışacaktı. Pişmanlığa, eksiklenmeye gerek yok. Kendi düşen ağlamaz."

"O zamanlar daha hırslı, daha acımasız, hadi kendime itiraftan çekinmeyeyim, bencil ve sinsiymişim. Karakter bozukluğu mu? Yok canım! Belki kendimi yeterince güçlü hissetmiyordum, kendime güvenim yoktu henüz de ondan."

"İstediğiniz bilgiler hazır efendim," diyerek dosyaları önüne koyduklarında, önce Umut Murat Ulaş'ın dosyasını açtı. Siyah kapaklı ince bir dosya. Gencecik bir insanın, bir delikanlının tüm yaşamının –ve ölümünün– sığdırıldığı birkaç sayfa... Kâğıtları karıştırırken birden irkildi: Kâğıtlar ıslaktı, yapış yapıştı; sanki kan bulaşmıştı. Kahve fincanını devirdiğini fark etti. Başı döndü. Dökülmüş kahvenin kokusu kurumuş kan kokusu gibi geldi. Midesi bulandı. Kan görmeye çocukluğundan beri dayanamazdı. Kan –hayır, kahve lekesi– Umut Murat Ulaş'ın üzerine yayıldı. Birinci sayfada yer alan bilgileri güçlükle okumaya çalıştı: "Anne adı: Ülkü. Baba adı: Ömer. Doğum

yeri ve tarihi: Ankara, Şubat 1972; kayıtlı olduğu adres: İstanbul, Levent...”

“Bu adresi biliyorum. O evi biliyorum.”

Kan lekesi giderek büyüyordu. “İTÜ Elektronik Bölümü öğrencisi. Faal militan. Karıştığı eylemler...”

Kâğıtları eliyle itti.

— Bana ilk İstanbul uçağında yer ayırtın lütfen. Şoföre de haber verin, hemen çıkıyorum. Getirdiğiniz dosyalar bilgisayar çıkışlarıydı umarım. Kahve döktüm. Gerekiyorsa yeni çıkış alın.

Sesi boğuk, çatal çatal; kafasının içi bomboştu. Odada yalnız kalınca, küçük evin hiç unutmadığı telefon numarasını çevirdi.

“Ne yapıyorsun?” diye sorduğunda, “Telefonun başında oturup seni bekliyorum,” derdi Ülkü.

Telefon sürekli meşgul işareti veriyordu. “Ne kadar budalayım! Bu numaranın önüne 2 eklemek gerek, altı haneli oldu İstanbul numaraları.”

Telefondaki ses Ülkü’nün sesine benziyordu. Eskiden de bazen karıştırırdı. “Annelerle kızların sesleri benzer,” derdi Ülkü. Bir an, hiç konuşmadan telefonu kapatmayı düşündü. Kadın, bir kez daha “alo” dedi.

Artık çok geç. “Ben Arın Murat efendim. Bu akşamüstü veya yarın sabah sizi ziyarete gelmek istiyordum.” Sessizlik uzadıkça uzadı. “Siz Arın Bey? Bu ne büyük sürpriz. Tabii evdeyim efendim. Zaten pek çıkamıyorum artık.”

Güven sorununun ne zaman başladığını tam hatırlamıyordu. Altın kural şuydu: Siz güvensizlik duymaya başlamışsanız, birileri de artık size güvenmiyor demektir.

"İzlendiğim, gözetlendiğim duygusuna ilk ne zaman kapıldım? Bilmem gerektiği halde benden de saklanan sırlar olduğunu ilk ne zaman fark ettim? İş arkadaşlarıma karşı eski güvenimi, açıklığımı ne zaman kaybettim?"

Bulanık, belli belirsiz düşünceler, daha doğrusu duygular; birbirinden kopuk, uçucu fotoğraflar, havada dolaşan sözcükler, anlamsız gülüşler, bitirilmemiş cümleler, üstünde yakalayıverdiği bakışlar... Sonra çekmecelerinin karıştırıldığı, kâğıtlarının arasında birşeyler arandığı kuşkusu...

Belleği inatla 1992 sonbaharını işaret ediyordu. Gazetelerin ve sol çevrelerin "yargısız infaz" yaygaralarıyla kıyamet kopardıkları, diğerleriyle birlikte Ülkü'nün oğlunun da öldüğü bir dizi operasyonun hemen ardından, bulunduğu kritik görevden görünüşte kendi isteği üzerine alınmış, Avrupa Birliği ile ilişkileri geliştirmek üzere kurulmuş yeni bir birimin başına getirilmişti. Abartılı övgülere ve unvanına rağmen, başta kendisi, camiadaki herkes, bunun pasif bir görev olduğunu, Arın Murat'ın, meslek hayatında ilk kez, merdivenden düşmüş sayılmasa da, bir basamakta durdurulup beklemeye alındığını biliyordu.

Umut Ulaş'ın öldürülmesini izleyen günlerde, bir dizi benzer operasyon yapılmıştı. Bunların tümünün gerekli olduğundan, baskın yapılan evlerdeki kişilerin doğru hedefler olup olmadığından, resmî açıklamalardaki klişenin, yani örgüt evindeki kişilerin "teslim ol" çağrısına ateşle karşılık verdiklerinin gerçekleri yansıtıp yansıtmadığından, daha da önemlisi yöntemin doğruluğundan kuşkuya düşmeye başlamıştı. PKK'ya yardım ettiklerinden şüphelenilen Kürt kökenli zenginlerin, Diyarbakır'da, Tunceli'de, Batman'da halkın sevgisini ve güvenini kazanmış Kürt aydınların birbiri ardına öldürülmelerinin tekil ve bireysel olaylar olduklarını iddia etmek güçtü. Olaylar onun bildiği planların dışına çıkmıştı. Başka bir güç

odağı, başka bir irade girmişti işin içine. En önemlisi de böyle bir gelişmeden haberdar edilmemişti. Emin olmak için bazı dosyaları yeniden gözden geçirmek istediğinde, çok önemli ve gizli evrakın bir bölümünün artık dosyalarda olmadığını görmüş, canı sıkılmıştı. Dünkü çocuk değildi. Belgelerin ortadan kaldırılması, değiştirilmesi, sorumluluğun anonimleştirilmesi gibi konular, yakından bildiği işlerdi. Bu yöntemlerin üst düzey bir yetkiliye uygulanmaya başlamasının anlamını da çok iyi bilirdi. Günler geçtikçe çevresine bir ağ örüldüğü izlenimine kapılıyordu. Yeniden Dışişleri'ne bağlı bir daireye atanmasını, hele de yürekten desteklediği Avrupa Birliği'ne aday üyelikle ilgili bir birimin başına getirilmesini memnuniyetle karşılamıştı. Ama artık hiçbirşey eskisi gibi değildi. Yoruldum ve yaşlandım, diye düşünmüştü. Eskiden olsa savaşırdım. "Peki ne için, ne uğruna savaşırdım?" sorusu ise cevapsız kalmıştı. Ne uğruna gerçekten? Vatan için, devlet için mi? Sorunun kendisi bile hamasi, anlamsız, kof edebiyattan ibaretti. Birşeyler kırılmış, büyü dağılmış; geriye kuşkular, sorular, –söylemeye dili varmıyordu ama– korkular kalmıştı.

Telefonun sesiyle sıçradı. Hattın diğer ucundaki ses, "Sayın Ülkü Öztürk'ü hemen bağlayacağını" bildiriyordu.

Telefonu bağlamalarını beklerken, kaç yıl oldu görüşmeyeli, sesini duymayalı, diye düşündü Ülkü.

Çocuğun ölümünden sonraki günlerdi. Gündüzle gecenin, gerçekle karabasanın birbirine karıştığı; yaşamla ölüm arasındaki sınırın bıçak sırtına dönüştüğü günler... Umut'un ölümü, haberi alıp da ilk uçakla İstanbul'a geldiği saatlerde, izleyenleri ürküten bir sessizlikti; morgda, oğlunun ölüsünün başında ise, duvarları, havayı, kenti yırtan dehşet verici bir çığlık olmuştu. Çığlık birdenbire sustuğunda, eroin, kokain

türünden çok güçlü bir uyuşturucu almışçasına, çevreyi, dünyayı, yaşamı, insanları, sesleri, renkleri daha önce hiç bilmediği farklı bir düzlemde algılamaya başlamıştı. Eski bir tanıdığıyla konuşurken, birden karşısındakinin kim olduğunu unutuyor; dostlarının anlamlı susuşları, sevgi dolu çaresizlikleri, umutsuz çırpınışları arasında, bir sinema filmi anlatır gibi ya da bir şiir okur gibi şehirleri, insanları, yolları, yıkıntıları anlatmaya başlıyordu. Yıllardır, yapayalnız bir gezgin gibi dolaştığı, bir türlü yerleşemediği, kök salamadığı iklimler, ülkeler, şehirler, ırmaklar, denizler, surlar, kaleler, meydanlar, tapınaklar... Moskova'da, akkavak pamukçuklarının ılık bir kar gibi lapa lapa ve usul usul yağdığı haziran günlerinin insanın içini buran kederi; yıkılan duvarların altında kalmış, ne kadar birleşse hep iki parça, hep ayrı, hep yaralı Berlin'in ıhlamur ağaçları; isli, puslu, kara şehir dediği Leipzig'de donup kalmış, akmayı unutmuş zaman; Atlantik kıyılarında denizin hiç bitmeyen gelgiti, uçsuz bucaksız gümüş bir ayna gibi parıldayan ıslak kumsallar; renkleri, kokuları, sesleri, anılarıyla bir masal gibi yaşanıp tüketilmiş Paris; Volga Nehri, Tuna boyları, Ren, Elbe, Sen, Loire; duvarlar, şatolar, ormanlar, tüneller... O korkunç 89 yılbaşısı: Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Berlin Duvarı, Doğu Almanya birbiri ardına düşüyordu. Sonra en kanlısı, en acısı gelmişti: Romanya. Halk iktidarının, proletarya devletinin işçisi, köylüsü, genci, aydını ayaklanmış, yakıp yıkıyorlardı. Bayrakları delmişler, orak-çekiçleri, kızıl yıldızları bayraklardan sökmüşler, yarım yüzyıldır bugünü beklemiş olan papazların peşine takılmış Lenin heykellerinin boynuna yağlı urgan geçirerek kırıyor, parçalıyorlardı. Her şeyi; inançları, tarihi, insanları, kendi kimliklerini yerlerde sürüklüyorlardı. Tarih yıkılıyordu, inançlar yıkılıyordu. "Biz yıkılıyorduk ve kurtulduğumuzu sanıyorduk."

Bunca yıldır, gündelik yaşamın can sıkıcı doğal akışı içinde hissedip de bilince çıkaramadığı, dile getiremediği, yazıya dökemediği bütün

duyguları bir başka düzlemde, kendi deyimiyle yüreğinin ve kafasının ikinci katında yaşamak ve bir delinin özgürlüğüyle anlatmak, aktarmak, paylaşmak iyi geliyordu. Oğlunun ölümü, sanki doğalmış gibi yaşadığı –ve sustuğu– bütün kayıpları, ölümleri, çöküşleri, yıkıntıları, umutsuzlukları alevlendiren son kıvılcım olmuştu. Şimdi çıldırmakta özgürdü. Bu özgürlüğü bilincine çıkardığı zaman, artık konuşup anlatmaz oldu, sustu ve ilk ânın sessizliğine döndü.

Umut'un cenazesi, daha önce adını duymadığı, varlığını bilmediği yoksul ve isyankâr semtlerden, şehri kuşatmış varoşlardan gelen tanımadığı bir sürü insanın polisle çatıştığı bir törenle kaldırıldı. Cenazeye gitmedi; neler olduğunu öğrenmek de istemedi. Kaldığı oteli nasıl bulduklarına bir türlü akıl erdiremediği gazetecilerle –havaalanından giriş yaptığı andan itibaren izlendiğini çok sonra anlayacaktı– görüşmeyi de reddetti. Kimseye söyleyecek bir şeyi yoktu. Ülkeleri, şehirleri, aşkları, insanları anlatmak kolay, ama ölü oğullar nasıl anlatılır? Yerde yatan genç ölüler, morgda yatan yakışıklı cesetler nasıl anlatılır?

Sırf o heykeli görmek için defalarca gittiği Floransa'daki Pietà'yı hatırlıyordu: oğlunun ölüsünü kollarına almış; bedeninde çarmıhın çivilerinin kanlı deliklerini taşıyan İsa'nın üstüne eğilmiş Meryem... Sahte tanrılara kurban verilmiş bir oğulun acısı ancak böyle taşlara kazınarak anlatılabilir, diye düşünüyordu durmadan.

Otelin resepsiyonundan Mehmet İliç'in kendisini görmek istediğini haber verdiklerinde, aldığı uyku haplarının üzerine birkaç kadeh konyak içerek uzun, deliksiz bir uykuya hazırlanıyordu. Son iki gündür, resepsiyona, kendisini kim ararsa arasın görüşmeyeceğini bildirmiş, telefon da bağlamamalarını istemişti.

— Bağlantı kabul etmediğimi bildirmiştim, dedi buz gibi bir sesle.

— Evet efendim, ama buradaki bey adını verince sizin kendisiyle mutlaka görüşeceğinizi, eğer görüştürmezsek olay çıkaracağını söyledi.

Mehmet İliç... "Son kez ne zaman görüşmüştük? İktidara ya da ölüme yürüdüğümüzü sandığımız günlerdi. Temmuz 1980; Kemal Türkler'in cenazesi. Yoksa başka birininki miydi? Bu kadar ölümü, bu kadar cenazeyi nasıl sığdırdık bir ömre!"

— Peki, bırakın gelsin.

Mehmet İliç... Fakülte koridorları, öğrenci boykotları, fabrika işgalleri, grevler, 1 Mayıslar, Zeytinburnu'ndaki gecekondu: "Annem sana çay pişirir bacım, kete de yapar." Doktor'un muayenehanesi, ilk sosyalizm dersleri, kaçaklık günleri, ayrılan yollar: "Ben ona hiç hain demedim." Bir daha asla yaşanmayacak olan bir Türkiye, ölülerimizden bile umut fışkıran, cenazelerin yarınlara gebe olduğuna inandığımız adanmış toprak. Mehmet İliç: Anısı bile yabancı gelen, sanki hiç yaşanmamış gençliğimiz...

Odanın kapısı vuruluyor.

— Girin!

Adam kapıyı sessizce aralayıp güvensiz bir hareketle başını içeri uzatıyor.

— Rahatsız etmiyorum ya bacım?

"Nasıl da kızardım 'bacım' dediği zaman. Ama artık kızmıyorum. Artık önemi yok."

— Gir, otur Mehmet. İyi ki geldin.

— Aşağıdaki heriflere ne tembih ettiysen, sopayla kovalayacaklardı beni.

Yıllar sonra yurda dönmüş eski bir dostu ziyaret havasında, olabildiğince doğal davranmaya çalışıyor. Adamın ne kadar yaşlandığını görüp şaşırıyor. "Ben de bu kadar yaşlı mı görünüyorum acaba?"

— Kimseyi görecek halim yoktu. Hele bugün.

"Hele bugün" derken sesi boğuklaşıyor. Başında tatlı bir uyuşukluk var. Alnından gözkapaklarına doğru ılık sular yayılıyor.

— Kendine konyak al. Bak çikolata bile var. Çay yok. Biliyorum çay seversin sen. Annen yine tavşan kanı çaylar demliyor mu? Peynirli ketelerin lezzetini unutmadım.

— Annem öldü Ülkü. Yedi yıl oldu.

Kafasının içinde, dilinin ucunda unutulmuş bir şiirden dizeler dolaşıyor: "Yukarı çıkalım, hadi çıkalım, annem çay pişirir size / Bilmem ki, bilmiyorum da, belki de benim annem yok / Belki de öyle beyaz ki, alışmış görünmezliğe."

Doğru sözcük "beyaz" mıydı, bir türlü hatırlayamıyor..

— Her şey, herkes ölüyor, diye fısıldıyor.

İlk defa o zaman, umutsuz bir şefkat ve dostlukla birbirlerine sarılıyor ve susuyorlar. Başını yorgun yüzlü adamın omzuna dayadığında, ne kadar yalnız olduğunu düşünüyor. "Sevinçler ortaktır, acı yalnız çekilir," derdi Ömer. Acı, paylaşmaya çalıştıkça büyüyen bir duygu, deneyimle biliyor.

Kendine bir konyak daha doldururken, Mehmet'e de içmesi için üsteliyor.

Ortak bir konu bulma umuduyla,

— Çocuğun ölümünden Ömer'in haberi yok, diyor. Yıllardır ayrı yaşıyoruz. Ben Paris'e yerleştim. Ömer Doğu'da kaldı.

Hıçkırıktan beter, alabildiğine acı ve alaycı gülüyor.

— Yani, Doğu lafın gelişi. Artık Doğu-Batı kalmadı ya. Son olarak Leipzig'deydi. Hâlâ orada mı, bilmiyorum.

— Ömer Hoca'yı severdim. Yollarımız ayrılsa da, Parti bizleri hain ilan etse de, Ömer Hoca işçi sınıfına gerçekten inanmış adamdı.

"Artık hiçbirşeye inanmıyor," diyecekken vazgeçiyor. Karşısındakine şaşıracağı yeni bir haber verirmişçesine,

— Umut öldü, diyor. Öldürdüler. Onu morgda teşhis ettim. Hatırlıyor musun 1978'de çıkardığımız derginin yazı işleri müdürünü? Çocuğun adı neydi? İşkenceyle öldürmüşlerdi. Seninle birlikte morga,

ceset teşhisine gitmiştik. Ben bakamamıştım ölüye. Ama artık alıştım. Oğluma baktım; genç ve güzeldi.

— O arkadaşın katilleri bulunmuş, ama serbest bırakılmışlardı. Nasıl hatırlamam; herifler İstanbul Ülkü Ocakları'nın önde gelenlerindendi. Şimdi hepsi devletin önemli yerlerindeler ya da mafyaya bulaşıp zengin oldular. Bizim dönemin ne kadar faşisti, katili varsa doğrudan veya dolaylı devlete çalışıyor. Bal tutan parmağını da yalıyor tabii.

Yıllar sonra buluşmuş, memleketin halini konuşup dertleşen iki eski dost gibiler. Sanki çocuk öldürülmemiş, sanki dünya yıkılmamış gibi.

— Evin hücre evi olduğu doğru mu sence?

Alacağı cevabın hiçbir önemi olmadığını biliyor.

— Büyük olasılıkla, değildi. Soruşturmaya çalıştım. Umut'un örgüt üyesi olmasa da sempatizan olduğu doğru sanırım. Ama içeriden ateş edildiğinden emin değilim. Yurtdışından izleyememiş olabilirsin; son dönemdeki taktikleri bu. Ellerinde kısa zamanda gerçekleştirmeye çalıştıkları bir imha planı var. Örgütlerin lider kadrolarını bu yolla tasfiye etmeyi planlıyorlar. 12 Eylül toplumun üzerinden buldozer gibi geçti. Ardından sosyalist ülkelerin yıkılışı... Köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar. Ne kitle tepkisi ne işçi hareketi ne komünizm umacısı. İnsan hakları dernekleri, birkaç marjinal kuruluş, bir avuç namuslu aydın dışında tık çıkmıyor. Bu ülke o kadar çok acı çekti, o kadar çok ölüm gördü ki, sanki kanıksandı. Her şey hemen unutuluyor. Belki de insanlar unutmak istiyorlar, unutup kurtuluyorlar.

Adam konuşurken, kafasının yavaş yavaş ağırlaştığını, tatlı bir uyuşukluğun bütün bedenine yayıldığını hissediyor.

— Ben de unutacağım, diyor. Asıl korkunç olan, dayanılmaz olan bu. Unutmaya ne kadar direnirsem direneyim, unutacağım. Sadece Umut'u değil, bütün yaşadıklarımı, gördüklerimi unutacağım. Tıpkı

ayrılamam, unutamam sandığım dostlardan, erkeklerden, aşklardan ayrıldığım gibi, tıpkı onları da unuttuğum gibi.

Kafasının içini kaplayan sisler arasından haykırmak istiyor: "Yalan bunlar, hiçbirini unutmadım, hepsi içime acı veriyor. Ben sadece duyduğum acıyı unutmak istiyorum!.."

Dili giderek ağırlaşıyor.

— Şimdi uyuyacağım, diyor. Uyku ilacı aldım ve içki içtim. Ama merak etme, ölecek kadar değil, unutacak kadar. Artık git Mehmet. Şuraya telefon numaranı falan bırak, seni arayabileceğim bir adres... Belki yine görüşürüz.

Adam çaresiz, kararsız duruyor.

— Uyanana kadar beklememi ister misin?

— Gereği yok, yararı da.

Başı koltuğun arkalığına düşüyor. Düzenli nefesler alarak derin, çok derin bir uykuya dalıyor.

Uyandığında bir hastane odasında. Burnuna yoğun bir ilaç ve dezenfektan kokusu çarpıyor. Başı ağrıyor. Koluna serum takılmış olduğunu fark ediyor. Önce beyaz gömlekli doktoru, sonra Mehmet İliç'i görüyor.

Doktorun, "Uyanıyor," dediğini duyuyor.

Gözlerini yeniden açıyor. Doktorun yüzü tanıdık geliyor. "Çok uyudum mu" diye sormak istiyor, ama dili paslı ve ağır; başaramıyor.

— Uyanıyor, diyor Mehmet İliç.

Mehmet'in sesini duyunca, hatırlıyor: "Otel odasındaydık, uyuyabilmek için ilaç almıştım, üstüne de içki içtim galiba." İçine utanç ve huzursuzluk yayılıyor: "İntihar etmek istediğimi düşünecekler, oysa sadece biraz derin uyumak istemiştim."

Gülümsemeye, iyi olduğunu göstermeye çalışıyor. Eksikleniyor. “Mehmet’in başına bela oldum.”

— Sağ ol, diyor dudaklarının arasından.

Arkadaşının yüzündeki mutluluğu, sevinci görünce içine güzel bir sıcaklık yayılıyor. Yapayalnız uyanmadığına seviniyor. Doktorun da aynı sevinci paylaştığını fark edince şaşırıyor. Adamın yüzünü dikkatle incelemeye başlıyor. “Ben bu gözleri, bu yüzü tanıyorum.”

— Geçmiş olsun, diyor doktor. Biz eski dostuz. Başkan haber verir vermez hatırladım sizi.

“Başkan” dediği Mehmet olmalı. Sendikacılık yaptığını duymuştu bir yerlerden. Sendika yöneticilerine “başkan” deme alışkanlığı hâlâ sürüyor demek.

— 70’lerin sonlarında, 12 Eylül’den önce dergiye yardıma gelen gençlerdendim. Bir kere de Başkan’la birlikte, Ömer Hoca’yı görmeye evinize uğramıştık.

Birden apaçık hatırlıyor. Kafasındaki sisler giderek dağılıyor. Şakakları da artık eskisi kadar zonklamıyor ya da o hissetmiyor. Ömer parti merkezine çağrılmadan hemen önceydi; 1979 sonlarıydı. Mehmet yanında iki gençle gelmiş, arka odaya kapanıp uzun uzun konuşmuşlardı. O gençlerden biri, bu kara gözlü, zeki bakışlı adamdı. Konuşma boyunca Umut odadan çıkmak istememiş, Ömer de zorlamamıştı. Herkes gidip yalnız kaldıklarında, Umut, “Abilerden biri doktor olacakmış, ben de doktor olucam büyüyünce,” demişti. Ömer düşünceli görünüyordu. “Daha partinin örgüt yapısını doğru düzgün oturtamadan, muhalefet başlıyor. Parti merkezinin yurtdışında bulunması kopukluğu artırıyor kuşkusuz. Dışarıdan bakarak Türkiye’yi anlamak kolay değil, biliyorum. Ama, burada gelişen harekete ayak uyduramazsak, kitlelerin gerisinde kalırsak, muhalefet haklı çıkacak,” diye söylenmişti.

— Hatırladım. Umut küçücüktü. "Abilerden biri doktor olacakmış," demişti siz gittikten sonra.

Hiçbirşey olmamış gibi hatırlayıp söyleyiverdiği ad, hastane odasının ortasına tahrip gücü yüksek bir patlayıcı gibi düşüyor.

— Hatırlıyorum, diyor adam yavaşça.

O sıralarda partinin Türkiye'deki en yetkili adamlarından biri olduğu bilinen Ömer Ulaş'la konuşmaya gelmişlerdi. Gergin bir ortam vardı. Merkezin pasifist ve sağ olarak nitelenen çizgisine karşı, özellikle gençlik kesiminden yükselen muhalefetin sözcüleri olarak konuşmak istemişlerdi. Ömer Hoca, söylediklerini dinlemiş, tepki vermemiş, ama partinin çizgisinin çok daha yukarılarda bir yerlerde, Sovyetler Birliği partisinin ve uluslararası hareketin katkılarıyla belirlendiğini açık şekilde hissettirmişti. "Enternasyonalizmi iyi kavramak gerek," demişti. "Enternasyonalizm devrimci romantizmden, içi kof edebî bir deyimden çok daha fazla bir şeydir. Enternasyonalizm, dünya devrimi için, insanlığın bir bütün olarak kurtuluşu için, dar ulusal çıkarlardan, yerel politikalardan vazgeçebilmesini bilmektir. Bugün burada, Türkiye'de günübirlik sonuç almak için atacağın uçuk bir adım, yarın sadece Türkiye devrimci güçlerinin değil, bilmem neredeki bilmem hangi ülkenin işçi sınıfının da ayağına dolaşabilir. Böylesine büyük ve evrensel bir planlamayı biz tek başımıza yapamayız." "İkinci Dünya Savaşı öncesindeki parti dağıtmalar, likidasyonlar, Stalinist büyük devlet politikaları da enternasyonalizmin parçası mıydı sizce?" diye biraz küstah bir edayla diretecek olmuş; Ömer Ulaş'tan yine aynı sakin, ama buz gibi ses tonuyla, "Yanlışlar olmuştur belki de. Ama dünya işçi sınıfı hareketinin, kardeş partilerin ortak karar mekanizmalarının bizim tek başına yapacağımız yanlışlardan daha az yanlış yapacaklarına güven duymazsak, zaten bu işi götüremeyiz," cevabını almıştı. Gitgide gerilen, ağırlaşan havayı gevşetmek için, odanın bir köşesinde treniyle sessizce oynayan küçük oğlanla

konuşmayı denemiş, çocuğa adını sormuştu. “Adım Umut Murat,” demişti çocuk. Okula o yıl başlamıştı, daha okuma bayramı yapılmadan okumayı söktüğünü söylerken gözleri parlıyordu. “Anneannesi öğretmendir, o biraz ilgilendi,” demişti Ömer Ulaş.

Uzun ve kötü sessizliği bozmak için,

— Burada, hastanede sizi tanıyan başka bir doktor daha var, diyor. Bugün değil, ama izniniz olursa, siz biraz daha rahatlayınca gelip, geçmiş olsun demek istiyor.

Doktora soran gözlerle bakıyor.

— Bilmem adını hatırlayabilecek misiniz? Yıllar önce öğrenciniz olmuş. Derslerine yardım edermişsiniz. Adı Erim Murat. Çok iyi bir arkadaştır. Çok gençken, sanırım 12 Mart döneminde, kıyısından köşesinden Mahir hareketine mi, THKO’ya mı, öyle bir işlere bulaşmış. Sizi çok iyi tanıyor.

Gözkapakları yine ağırlaşıyor, midesi bulanmaya başlıyor. Hafifçe yana dönüp gözlerini kapatıyor.

— Çok özür dilerim, diyor doktor. Anılar tazelenince hekimliğimi unuttum, sizi yordum. Lütfen dinlenin. Çok güvendiğim bir hemşire tüm ihtiyaçlarınızı görecek, ben de sık sık uğrayacağım.

Ertesi gün kendini o kadar iyi hissediyordu ki, hastaneden ayrılacağı için adeta üzüldü. Bu hastane odasında, dünyanın ve yaşamın dışında, eşiğinden dönülmüş yokluğun kıyısında yarı uyanık yarı uykuda yatarken dingin ve mutluydu. Hastaneden taburcu olacak kadar iyileşmek demek, o vahşi ve yorucu dünyaya dönmek demekti. Kararlar vermek, verilen kararları uygulama gücünü kendinde bulmak, insanlarla görüşüp konuşmak, gerçeklere dönmek demekti. Buna ne gücü ne de isteği vardı. Bu tek kişilik basit ve çirkin hastane odasındaki günleri, ne beklendiği bilinmeyen bu bekleyişi sonsuza kadar sürdürebilmekti bütün istediği.

Erim Murat beyaz giysileri içinde, elinde sarı güllerle odaya girdiğinde, önce kim olduğunu fark etmedi, kendi doktoru sandı. Şımartılıyorum, diye düşündü. Hem de ne rastlantı, sarı güller; en sevdiklerim.

"Sarı gülleri severdim. Arın, sarı güller alırdı bana. 'Sana en yakışan renk,' derdi. Yer yer kızıl parıltılı kestane rengi uzun saçlarım... Sevişmelerden sonra, buğday tenimin çıplaklığını çözüp dağıttığım saçlarımla gizlemeye çalışırken, sarı goncaları saçlarıma iliştirirdi. 'Ressam olsaydım, seni böyle, saçlarında sarı güllerle çizmek isterdim,' derdi. Hapishanede bakımı zor olduğu için mi, yoksa Arın'la birlikteliğimizin tılsımı olduklarına inandığım için mi kestim saçlarımı?"

Küçük, tombul, haylaz bir oğlan çocuğunun kırk yaşı, elinde sarı güller ve beyaz doktor gömleğiyle odaya giriyor. Abartılı, sıradan ve kötü bir oyunun son sahnesini oynar gibiler.

— Rahatsız etmiyorum ya, diyor Erim.

Ziyaretçisinin kim olduğunu, ancak o zaman, sesinden tanıyor. Oysa daha delikanlılığa bile adım atmamış bir yeniyetmeydi o yıllarda. Erkek çocukların en çok sesleri değişir büyüdüklerinde.

Kaçacak yeri yok, buharlaşıp görünmez olma umudu yok. "Git" diyemez. Geçmişine, anılarına, yaşadıklarına nasıl "git" diyebilir insan!

— Merhaba Erim, diyor duygusuz bir sesle.

— Nasılsınız Ülkü Abla? Arkadaşlar aralarında konuşurken önce siz olduğunuz hiç aklıma gelmedi, sonradan anladım.

Gülleri koyacak bir vazo arıyor.

— Sarı gülleri severdiniz. Bakın unutmamışım. Nasıldı o bana ezberletmeye çalıştığınız şiir? "*Les feuilles jaunes, les roses jaunes, la race jaune...*" (Sarı yapraklar, sarı güller, sarı ırk...)

Yatağa yaklaşıp nabzını tutuyor.

— Artık bu serumu çıkartsınlar. Nabzınız da çok iyi. Tümüyle atlatmış sayılırsınız.

— Sağ ol, iyiyim Erim. Bunca yıl sonra sana burada rastlamak ne garip!

— Ben de düşündüm. Beni çalıştırmaya ilk başladığınızdan bu yana yirmi yedi yıl geçmiş. İnanılır gibi değil. Neredeyse kısa pantolonluydum o zamanlar.

— Haklısın, galiba 1965 sonbaharıydı. Tam yirmi yedi yıl olmuş. Zaman çabuk geçiyor.

Zaman çabuk mu geçiyor? Ne kadar sıradan, ne kadar boş, ne yalan bir söz. Lafın bittiği yerde ağzımızda gevelediğimiz bir safsata. Bu kadar çok umudun, sevincin, aşkın, tutkunun; bu kadar çok insanın, dostun, düşmanın, sevgililerin, arkadaşların; bunca acının, ölümün, yıkıntının; ülkelerin, kentlerin, denizlerin, iklimlerin yaşandığı... hayır tüketildiği, harcandığı yıllar kısa olabilir mi, çabuk geçebilir mi!

— Zamanı yaşadıktan sonra geriye baktığınızda, gerçekten de çabuk geçiyor. Ama yaşarken öyle miydi?

"Ah evet, haklısınız, zaman gerçekten de çabuk geçiyor," sıradanlığıyla cevap vermediği için, karşısındaki adama ilgi duyuyor.

— Haklısın. O öyle aptalca bir laf işte Erim. Zamanı hiç de kısa yaşamadım ben.

Sesindeki damıtılmış keder odayı dolduruyor.

— Sonraki yıllarda zaman zaman sizi izledim Ülkü Abla. Dersleri kestiğiniz gün, okuldan gelip de sizi bulamadığımda önce keyiflenmiştim. Bilirsiniz, haylaz bir öğrenciydim. Siz varken haylazlık sökmüyordu. Ama sonra sık sık düşündüm sizi. Bizim evi, annemi falan bilirsiniz. Büyüdükçe bazı şeyleri anlamaya başladım. Cem'i tanırsınız, hani ağabeyimin arkadaşı. Onun kanalıyla 12 Mart öncesinde sol çevrelere girdim, hatta bir ara silahlı işlere bile bulaştım.

Tabii bizimkiler, beni apar topar yurtdışına gönderdiler. O dönemlerde de, daha sonra da sizi unutmadım.

Arın'ın adının hiç söylenmeyeceğini, çocuğun öldürülmesinden de söz edilmeyeceğini ikisi de biliyor.

— Doktor olacağını hiç düşünmezdim Erim. Kendine haksızlık etme; belki biraz haylazdın ama akıllıydın, çabuk öğrenirdin. Yine de, örneğin mühendis, işletmeci, işadamı gibi bir şey olacağını sanırdım. Sizin evden bir solcu çıkacağı ise hiç aklıma gelmezdi. Anneni düşününce hele. Zavallı kadın.

Geç kalmış da olsa, öç alma duygusunun hınzır keyfiyle, gülüşüyorlar.

Yirmi yedi yıl geçmiş demek...

Teşvikiye'deki apartmana ilk gittiği günü hatırlıyor.

Artık asla dikiş nakış, konfeksiyon işi yapmamaya yemin edip evlerde ders vermek için öğrenci ararken, bir öğrencisinin annesinin tavsiyesiyle gelmişti.

Yaşlı hizmetçinin buyur ettiği, antika eşyalarla dolu geniş salonda, huzursuz ve yerini yadırgamış bir şekilde evin hanımını beklerken içeri genç bir adam girmiş, "Hoş geldiniz. Bizim haylazla epeyce uğraşacaksınız. Sizden hoşlanırsa mesele yok, o zaman gayrete gelir. Yine de pes etmeyin," demişti.

Ne tam Batılı ne Doğulu; Balkanlar'a, Makedonya erkeklerine has yumuşak, dost bakışlı ama keskin hatlı, kumral başlı, uzun boylu, ince, düzgün vücutlu; yirmisini henüz geçmiş, yakışıklı, kendine güvenli bir genç adam...

Salona giren şık giyimli, bakımlı, gergin yüzlü kadına; annesine benziyordu.

— Sen de biraz bizimle kal Arın. Genç hanıma kardeşinin okul durumu hakkında sen de bilgi verebilirsin.

Annenin sesindeki rica maskeli emir tınısını, sevecen titreşimler arkasına gizlenen soğuk ve buyrukçu tonu, sinir bozucu kendine güveni, sonraki günlerde sık sık hatırlayacaktı.

Hizmetçinin gümüş bir tepsi içinde getirip çay masasının üstüne bıraktığı incecik porselen fincanlara kendi eliyle çay koyarken,

— Adınız lütfen, diye sormuştu kadın. Periş Hanım söylemişti, ama unuttum. Sizi öve öve bitiremedi. Kızının Fransızca notu birkaç ayda zayıftan iyiye yükselmiş. Bakalım bizde de mucizeler olacak mı?

— Adım Ülkü efendim. Mucize olduğunu düşünmüyorum. Arkadaşınızın kızı aslında zeki bir çocuk. Ödevlerini birlikte yapıyoruz, biraz da konuşuyoruz. Kulağı çok iyi, telaffuzu hemen kapıyor.

— Ah evet, telaffuz... Telaffuz çok önemli. Sizin okulun Fransızcası öteden beri iyidir. Gerçek Fransız sörler var orada. Ermeni veya Yahudi madamlardan öğrenmek zorunda kalmıyorsunuz lisanı. Bu azınlıklar dili o kadar bozuyorlar ki. Neyse; şimdilik haftada üç günle başlayalım. Küçük öğrencinizi birazdan tanıştırırım. Ders ücretine gelince...

Genç kız kulaklarına kadar kızarmıştı. Bu konuyu şimdi açmasa. Ne verirse versin, isterse hiçbirşey vermesin; yeter ki genç adamın yanında konuşmasın bunu.

— Bunları ben gittikten sonra da konuşabilirsiniz anne. Bir randevum vardı, çıkmam gerekiyor. İsterseniz önce ben Ülkü Hanım'a bizim küçüğün sorunlarını aktarayım.

İçine bir aydınlık yayılmış, rahatlamış, çayını karıştırmaya başlamıştı.

— Bu oğlanın da hep randevuları vardır. Ama doğrusu Arın bizi hiç üzmedi tahsil hayatı boyunca. Ne özel hoca tuttuk ne yardım eden oldu. O ne yapacağını her zaman bilirdi. Daha üç yaşındaydı...

Delikanlı, annesinin sözünü kibarca kesmişti.

— Evet Ülkü Hanım, bizim küçüğün, yani Erim'in asıl sorunu haylazlık, ödevlerini yapmamak, sorumluluk duygusu eksikliği, belki de biraz şımarıklık. Aramızda dokuz yaş fark var. Ben dahil ailede herkes ona karşı zayıfız. O da bunun farkında. Bir ara ben çalıştırmayı denedim, ama hem benim vaktim olmadı, hem de o bana pek aldırmadı. Siz yabancı olduğunuz için, sanırım işi sıkıya almaya mecbur hissedecek kendini.

Olsun olsun da yirmi-yirmi iki yaşındaki ağabeyin sözleri biraz ukalaca, fazla bilgiç, özentiydi.

Kristal bir tabağa konmuş iştah açıcı çay kurabiyelerinden almaya niyetlenmişken vazgeçmişti. Lüks otellerin, pahalı restoranların, asık suratlı resmî yerlerin kapılarında duyduğu çekingenlik; küçümsenme korkusu; orta sınıf, yoksulca bir memur çocuğunun ezikliğini saklamak için geliştirdiği gurur...

Sesini mümkün olduğunca soğuklaştırmaya ve ilgisizleştirmeye çabalayarak,

— Kardeşinizi ben bir göreyim, çocuğu biraz tanıyayım. Sanırım hallederiz, demişti.

"Çocuk" karşısında işte. Beyaz gömleği, kırka dayanmış yaşı, ağabeyine benzemeyen biraz tıknaz vücudu, ince aydınlık yüzü ve dost bakışlarıyla, yatağın karşısındaki tabureye iğreti oturmuş, yıllar öncesini, sarı güllerle odaya taşıyor.

Erim'le birlikte olmak; sesini, varlığını, yakınlığını duymak Arın'a yaklaşmak gibi bir şey. Eskiden de böyle olurdu. Küçük oğlan, sevgilisiyle aralarında bir iletken gibiydi. Arın'ın ilgisini, derse gideceği saatlerde genç adamın evde bulunup bulunmamasıyla, çalıştıkları odaya gelip gelmemesiyle ölçerdi. Dersin bitmesine yakın dakikalarda, kardeşinin durumu hakkında bilgi alma bahanesiyle gelir, bir süre gevezelik ederlerdi. Aralarında başlamış olan merakla ilgi arası tanımı güç duygu, henüz bilinçlerine çıkarmaktan korktukları gizli çekim,

tenin giderek şiddetlenen çağrısı Erim'in derslerdeki durumuyla ilgili anlamsız konuşmalarla gizlenerek için için büyümüş, gelişmiş ve bir gün, hemen karşısında oturan Arın'ın, saçlarını toplamak için taktığı tarak biçimi büyük saç tokasını muzip bir çocuk gibi çıkarmasıyla patlamıştı.

Gür uzun saçları bağlarından kurtulmuş isyankâr başak demetleri gibi dağılıyor. Yüzünü yakan sıcaklık bütün vücuduna yayılıyor. Genç adamın ince uzun parmakları saçlarının arasında dolaşıyor. Nefesini yüzünde hissediyor. Her şey yavaş çekimli bir film gibi yumuşacık, usul, sessiz. İnsanın ayağı topraktan kesilir diye duymuştu. Demek böyle oluyor. Daha önce kimse onu böyle okşamamış, hiçbir erkeğin sıcak nefesini yüzünde duymamış, kimse dudaklarını böyle aramamış. Dudaklarını acemice aralıyor, diller birbirini buluyor. Sıcak bir kıvılcım, tıpkı elektrik akımı gibi dilinden başlayıp bütün vücudunu dolaşıyor, karnıyla kasıkları arasındaki bir noktada kayboluyor. İlk erkeği, ilk deneyimi...

"Cinselliği nereden, nasıl öğrenmiştim? Tüm yaşamları ve özgürlükleri gibi karşı cinsle ilişkileri de en azından 'Âlem ne der!' korkularıyla ipotek altına alınmış ablaların, erken uyanmış arkadaşların düzenlediği doktorculuk oyunlarında keşfetmedik mi vücudumuzun bir zevk aracı da olabileceğini? Cinselliği tabu sayan, ayıp sayan annelerimizin üzerimize saplanan kuşkucu bakışları altında alışmadık mı vücudumuzdan utanmaya? Evlerde, çocuklardan bucak bucak saklanan birçok *Seksoloji Yıllığı*'nı gizli gizli okuyarak yetişmiş; isyanlarımızı bile bu çember içine hapsetmiş bir kuşağın çocuklarıydık. Ninem, 'Erkeğin en iyisi oturak başında ölsün,' diye söylenirdi. Yine de boşanmış kadınlar ayıplanır, dullar aşağılanır, aşk sapkınlık, evlilikdışı ilişki orospuluk sayılırdı. Aşkın ve cinselliğin, okul helalarındaki, sokak duvarlarındaki ayıp sözlerden; zevki kirlenmişlik, cinsel birleşmeyi vazife olarak gören ikiyüzlü aile ahlakının iğrenç

vaazlarından; erkek gaddarlığı ve erkek düşmanlığından başka bir şey olduğunu yaşayarak öğrenmek için ne çok zaman harcadık, ne çok hata yaptık! On sekiz yaşındaydım. Arzulu ve ürkektim. İlk öpüşmem, ilk ten temasım, ilk erkeğimdi."

— Daldınız, diyor Erim. Yordum mu sizi?

— Yok, hayır; tam tersi. Geldiğine sevindim. Hem de çok sevindim.

Kısa bir sessizlik oluyor. Neden açıklama yapmaya gerek duyduğunu kendisi de bilmeden,

— İntihar değildi Erim, diyor. İntiharı düşünecek zamanım bile olmadı henüz. Sadece uyumak, derin uyumak, dinlenmek istiyordum. Sana nasıl aktarıldı bilmiyorum, ama kesinlikle intihar değildi. Bir ara vermek istiyordum. Karar verebilmek için bile zamana ihtiyacım vardı.

— Anlıyorum. Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz, dönecek misiniz?

— Bunu da bilmiyorum. Kendimi biraz topladıktan sonra annemle kardeşimi görmem gerekiyor. Henüz cesaretim yok. Umut annemle birlikte yaşıyordu. Evet, adı Umut'tu; Umut Murat.

Erim'in tedirginleştiğini, ne söyleyeceğini bilemeden ağır ve huzursuz bu suskunluktan kurtulmaya çalıştığını fark ediyor.

— Yasak sözcük söylendi işte! Adı Umut'tu. 12 Mart döneminde doğan çocukların çoğunun adı ya Umut ya Deniz'dir.

— Bir kızım var. On bir yaşında. 12 Eylül çocuğu, ama adı yine de Deniz.

— Çocuklarımızın adları... Tanıdığım bir işçi vardı. İlk kızının adı Fadime'ydi, büyük oğlunun adı da Yusuf'tu galiba. Sonra bilinçlendi; şu sol parti, bu sol örgüt derken, çocuklarının adları sırasıyla Deniz, Devrim, en sonuncusu da, inanabiliyor musun, Yoldaş oldu. 12 Eylül'den sonra Devrim'in adını Sevgim, Yoldaş'ın adını da ne ilgisi varsa

Erol olarak değiştirdiğini duydum. Çocuklarımızın adları siyasal tarihimizi yansıtır bizim. 1970'lerde, tutukluyken de, işkence görürken de, darağacına götürülürken de umutluyduk. Adını Umut koyduğumuz çocuklarımızın yirmi yıl sonra sokaklarda vurulacağını, kuduz hayvanlar gibi sıkıştırılıp öldürüleceğini, her şeyin böyle yıkılacağını, tuzla buz olacağını bilmiyorduk. Demin bana ne yapmayı düşündüğümü sormuştun. Kırk beş yaşındayım Erim. Sen bile neredeyse kırka yaklaşmışsın. Görüp yaşadıklarım, kırk beş yıla ağır geliyor. Hemen bozuluverecek çok hassas, çok kırılgan bir denge tutturmuştum. Yurtdışında, hele de Paris'te bağımsız yaşamak, ücreti iyi sayılabilecek keyifli bir işe sahip olmak dengeyi korumama bir ölçüde yardımcı oluyordu. Yuvarlanıp gidiyordum yani. Ama şimdi ne yapacağımı bilmiyorum. Denge bozuldu, boşluktayım.

— Birşeyler yapabilir miydim? Nezaket icabı değil, içten yürekten soruyorum Ülkü Abla.

— Evet, bir şey yapabilirsin. Sanırım yarın taburcu edecekler. Ama, demin de söyledim, dışarısıyla yüzleşecek gücüm yok henüz. Burada biraz daha kalmamı sağla.

— Sorun değil. Sizi benim bölüme aktarırız. Hatta hemen, bugün. Doktorunuzla konuşurum, zaten sizin de tanıdığınız bir arkadaş. Sizinle birkaç gün daha görüşüp konuşmak, inanın bana da iyi gelecek.

Bir an susuyor.

— Tabii ki sizinki kadar ağır değil, ama yıllar hiçbirimiz için kolay geçmedi, diye ekliyor.

Erim'in bir psikiyatrdan çok eski bir dost gibi sürdürdüğü uzun konuşmalar, duygu paylaşımları, anılar ve "Tavsiye edilmez ama bazen de zorunludur," dediği ilaçların etkisiyle, iki haftayı aşan hastane dönemi kendini toplamasına, insanların arasına adım atabilme gücü

bulmasına yardımcı olmuş, sıra en güç olana gelmişti. Çocukluğunun, gençkızlığının geçtiği; Arın tutkusunu bir çılgınlık gibi yaşadığı; Ömer'le sadece gündelik yaşamın kaygılarını değil giderek derinleşen bir inancı, büyüyen bir umudu, ortak bir amacı, zorlu bir kavgayı paylaştıkları; oğlunu büyüttüğü ve kaybettiği anne evine gidecekti. Bunu, sadece annesine ve çevreye karşı bir görev olarak değil, yaşayıp yaşamama, sürdürüp sürdürmeme kararını verebilmek için de istiyordu. Küçük ev, geride bırakılmış, yitirilmiş mevsimlerin; geçen zamanın, giden insanların, şimdi anısı bile yabancı gelen duyguların simgesi ve mabedi olmuştu.

Doktor Erim Murat'a sarılarak içten teşekkür ederken,

— Annemi görmeye küçük eve gitmem gerek, diyor. Bu deneyimi de yaşamalı ve ardımda bırakmalıyım. Kim bilir, belki bir gün yine görüşürüz Erim.

Beyaz gömlekli adamın gözlerindeki hüznü görüyor. Teşvikiye'deki apartmanın, Sultan Hanım'ın toz almak için yerinden oynatması dışında kimsenin elinin değmediği ciltli kitaplarla dolu çalışma odasında, küçük bir oğlan çocuğu aynı hüzünlü gözlerle kendisine bakıyor: "Fransızcayı kurtardım, ama biyoloji notum yine kırık gelecek." "Korkulacak bir şey değil Erim, çünkü biyoloji sadece çalışmaya ve ezberlemeye dayanır. Birlikte tekrarlarız." Oğlanın gözlerindeki hüzün, yerini çocukça bir neşeye bırakıyor. "Hemen gidip Sultan Hanım'ın yaptığı kurabiyelerden getireyim. Annem şişmanlıyorum diye fazla yememi istemiyor. Sizi bahane ederim. Annem, 'Arın ne kadar yese şişmanlamaz. Sen babanın soyuna çekmişsin,' diyor bana." Çalışma masasının başından kalkıp fırından yeni çıkmış kurabiyeleri kapmak için mutfağa koşuyor. "Arın ne kadar yese şişmanlamaz. Zaten şişmanlayacağını bilse yemez Arın. Arın her şeyi hesaplar," diye düşünüyor Ülkü.

— Evet Ülkü Abla. Daha iyi bir yerde, daha iyi bir zamanda görüşürüz belki.

Kocaman, kederli bir boşluk yayılıyor ikisinin de içine.

— Sizinle gelmemi ister miydiniz? Annenizle karşılaşmanız kolay olmayabilir.

— Sadece annemle değil, evle karşılaşmam da kolay olmayacak, biliyorum. Yine de yalnız gitmeliyim. Hoşça kal Erim.

Ev –adrese göre– yerli yerinde. Sokak tabelalarını okuyor: Sokağın ve kesişen bütün çiçek adlı, kuş adlı sokakların adları aynı. Burası mıydı gerçekten?

"Sokaklarda, bahçelerde gerçek kuşlar ve çiçekler vardı o zamanlar. Bir de sıcacık dostluklarımız, Sümerbank basması büzgülü eteklerimiz, iki yanına körpe akasyalar dikilmiş sokağın orta yerinde oynadığımız dokuz taş, seksek, beş dönme on şapşap, yakartop oyunlarımız... Hangi evde kurabiye yapıldığını koklaya koklaya bulduğumuz; gül diplerine, ağaç kovuklarına, tahta çitlerin köşelerine sinmiş küçük sırlarımızı başkalarına aktardıkları için arkadaşlarımızla tövbeli yeminli küsüp sonra barışmak için yedi sokağın yedi köpeğine ekmek dağıttığımız; çizgi filmlerdeki küçük sevimli yaratıklar gibi tek sıra olup çilek tarlalarının arasından Boğaz kıyılarına indiğimiz, Arnavutköy'de, Bebek'te denize daldığımız... Burası mıydı gerçekten?"

Ev, çevresindeki bakımlı ve yüksek binaların arasında bir gecekondu gibi görünüyor. İyiden iyiye bakımsız kalmış bahçenin ahşap çitleri çürüyüp dökülmüş, bir zamanlar yemyeşil bir duvar gibi yükselen şimşirler kelleşip seyrekleşmiş. Giriş kapısının üzerindeki pergolaya sarılmış asma, –geçmişten kalmış tek güzel şey– sık ve yeşil bir çardak oluşturuyor; serçeler ve sığırcık kuşları, rahatsız edilmeyeceklerinden emin, kurumuş, cılız karaüzüm salkımlarını didikliyor. Kalp biçimi delikleri olan yeşil tahta kepenkler kapalı. Oysa henüz eylül ortaları; hava ılık, hatta sıcak.

Üzerinde "Satılık müstakil ev" yazan kapıyı hafifçe çalıyor. Telefonla haber verdim, ama belki de uyuyordur. Kapının açılmasını beklerken, yan taraftaki ikiz evi şaşkınlıkla seyrediyor: Üstüne iki kat çıkılmış, lüks bir villa görünümüne bürünmüş. "Ne çok şey paylaşmıştık bu evlerde, bu bahçelerde, bu sokaklarda... Tek katlı, kulübe irisi küçük evlerimiz; meraklılarının elinde sevgiyle yeşerip boy atan, baharda umut çiçekleri açan meyve ağacı fidanları, verandaların üstünü kaplayan morsalkımlar, hanımelleri, asmalar; özenle, belki de tatlı bir rekabet duygusuyla yetiştirilen renk renk çiçekler: mevsimine göre çuhalar, hercaimenekşeler, zerrinler, susam çiçekleri, şebboylar, kasımpatıları, yıldızlar ve tabii pencere içlerine yerleştirilmiş saksılardaki kırmızı sardunyalar, ıtırlar, kokulu karanfiller... Kızlı erkekli bir sürü çocuk, iki yanı ağaçlı yollarda dolanır; bahçelerde, sokaklarda oynar; evlere doluşur gevezelik ederdik. İçine kapalı küçük bir köyü andıran semtimizde geçirilen uzun yıllar, iyi komşuluğu bile aşan, bir ömür sürecek dostluklar yaratmıştı. Oysa şimdi evler gibi insanlar da yabancı. Semtin eski sakinleri, çok para etmeye başlayan eski evlerini satıp şehir içinde, lüks ve konforlu apartman dairelerine taşınmış olmalılar. Sokaktaki onarılmış, yenilenmiş, üstüne kat çıkılmış, zevksiz renklere boyanıp rüküş hanımlar gibi süslenmiş püslenmiş evler otomobil galerisi, sosyete kebapçısı, reklam şirketi bürosu, gece kulübü olmuş. Bir tek bizim evimiz direniyor. Tıpkı içinde yaşayan yaşlı kadın gibi."

Kapıyı açan annesine sarılıyor. Yaşlı kadının zayıflamış, küçülmüş olduğunu fark ediyor. Arka bahçeye bakan verandanın kapısı açık. Küçücük evin içine umulmadık bir ışık ve kasımpatı kokulu ılık bir eylül havası dolmuş.

— Ön taraf çok gürültülü oluyor, diyor yaşlı kadın. Kepenkleri sıkıca kapayıp arka tarafta oturuyorum. Bahçemiz hâlâ güzel.

"Bahçemiz" derken sesi titriyor gibi geliyor.

Birlikte verandaya çıkıyorlar. Meyve ağaçları büyümüş, dalları birbirine girmiş. Ayvalar sararmaya başlamış bile.

— Ben günlerimi burada, bu bahçeye karşı geçiriyorum işte. Kendine oturacak bir sandalye al. Burası benim kurtarılmış bölgem. Hani sizin de kurtarılmış bölgeleriniz vardı ya bir zamanlar.

Yaşlı kadının sesinde alay yok, sitem yok, keder bile yok. Düzgün ve mantıklı konuşan bir robot sesi. Annesini tanımakta güçlük çekiyor. Ne kadar değişmiş! Hepimiz değiştik; zaman insanları değiştiriyor.

Sanki annesini de kaybetmiş gibi bir keder yayılıyor içine. Keşke eskiden olduğu gibi ağlayıp bağırsa, kızsa, azarlasa, hesap sorsa, ağıt yaksa.

— Senin kurtarılmış bölgen bütün güzelliğiyle duruyor anne. Şu arka bahçeye çekilmiş de olsan, hâlâ bir parçacık toprağın kalmış. Bizim kalelerimizin hepsi düştü, hiçbirini koruyamadık.

Belki zaten bizim değildi o topraklar, o kurtarılmış sandığımız bölgeler, diye düşünüyor.

— Kapıda "Satılık" levhasını görmüşsündür. Ben de pes ettim, artık ben de terk ediyorum burayı. Kaldıramayacağım kadar fazla... fazla şey var bu evde.

"Fazla anı..." demek istiyor, diye düşünüyor. "Evet, yaşadıklarımız kaldırabileceğimizden, dayanabileceğimizden çok fazla. Bu ev de bunların bir bölümünün tanığı. Üstelik artık etrafımızda acı yükünü paylaşabileceğimiz ne bir ev ne bir eski dost, hatta ne de eski sokaklar, eski ağaçlar, eski kuşlar var."

— Gelecek ay, karşı taraftaki Öğretmen Huzurevi' ne yerleşiyorum. Gidip baktım; otel gibi bir yer. En önemlisi de, konuşacak, iki çift laf edecek bir sürü kafa dengi insan var; çoğu da öğretmen. Hazırlıklar tamamlandı. Yetmişimi geçtim, kendi başıma idare etmem gitgide zorlaşıyor. Bir ekmek almak bile mesele benim için.

İçi burkuluyor, yüreğinde ince ama yakıcı bir acı duyuyor. "Annemi tanırım ben. Eskiden de kafası kızdığında durup dururken huzurevine gitmekten söz ederdi. Kendisine yeterli ilgiyi göstermediklerine inandığı çocuklarına karşı bir şantajdı huzurevi tehdidi. Bu kadar ağır bir vicdan yükü altında, yelkenleri suya indireceğimizi bilirdi. Aslında en korktuğu şeylerden biriydi huzurevine gitmek."

— Nereden çıktı huzurevi anne? Kendi evin var, üç kuruş da olsa emekli maaşın var, bir miktar da ben gönderebiliyorum. Sonra kardeşim de burada, en azından aynı şehirde. Elin ayağın tutuyor.

— Kardeşinin kendi evi, çoluğu çocuğu, işi... Sağ olsun, bana da koşturuyor, ama bütün gün burada benim başımı bekleyemez ki. Gelirken görmüşsündür; buralar artık değişti. Bütün komşular, eski dostlar evlerini satıp savıp başka yerlere taşındılar. Çok yalnızım. Umut burada kalırken... Yani Umut şey... Umut şey olmadan önce...

Sanki üzüntüden değil de, söylememesi gereken yasak sözcüğü söylemiş olmaktan korkmuşçasına ağlamaya başlıyor. Önce sessizce, sonra hıçkıra hıçkıra.

— Evet anne, Umut öldürülmeden önce, her şey hepimiz için farklıydı.

Yan taraftaki, alt katı kebapçı-restoran haline getirilmiş evden, yanık yağ ve et kokusu geliyor. Ardına kadar açılmış radyodan ya da teypten avaz avaz bir hava yankılanıyor.

Bir süre, şarkının sözlerini izleyerek dikkatini dağıtmaya çalışıyor. İçinde yaşadığı şu karabasandan, şu ağlayan yaşlı kadından, et kokularından, yanık sesli türkücünün avaz avaz bağrışından, otuz yılın, kırk yılın harabelerinden kaçıp kurtulamazsa, oracıkta ölüp kalıverecek gibi.

— Acını bile yaşamaya bırakmazlar, diyor hıçkırıklara boğulmuş yaşlı kadın. Burası bir cehennem. Anasın; sen de oğluna yanıyorsun, ama şükret ki burada yaşamıyorsun. Böyle mi olacaktı benim vatanım!

Ayaklar böyle baş mı olacaktı! Biz yıllarca Anadolu'da, köy demedik, kasaba demedik, tezek yaktık, karda mahsur kaldık çocukları okuttuk. Babanla ikimiz bunca yıl çalıştık, ala ala bu kulübeyi alabildik. O da yirmi yıl taksitle. Şuraya bak. Ne kadar hırsız, uğursuz varsa köşeyi dönmüş. Böyle diyorlar şimdi: Köşeyi dönmek diyorlar. Atatürk bu memleketi, böyle olsun diye kurtarmadı. Bizim nesil, bu kötü günler için çalışıp çırpınmadı. Siz de, siz de çok kabahatlisiniz. Güzelim memleketi kan içine attınız. Yok işçilermiş, yok köylülermiş... Asker ihtilal yapmayıp da ne yapsaydı? Askerin kabahati, iktidarı yeniden bu hırsızlara bırakmak.

Zavallı annem, diye düşünüyor. Kafasının içi her zamanki gibi karmakarışık. Sorularına cevap bulamadıkça, hayatla baş edemedikçe öfkesi artıyor. Güvendiği devleti, "hırsızlar" dediklerinin tepesine bineceğine torununu öldürüyor. Kurtarıcı ordusu, vatanı kurtarmak için efelendiğinde kızını hapse atıyor, vatan haini diye damgalıyor, sürgüne mecbur ediyor.

— İyiler de yok mu? Var. Senin Arın Murat Bey mesela. Umut'un şeyini... şey olduğunu eve kadar gelip haber verdi. Kardeşinin seni aramasını sağladı. Aman kızım; o ne kadar önemli adam olmuş. Emrinde memurlar, korumalar, siyah siyah resmî arabalar. Bu sokağa bir girdiler, çevredeki bütün galericilerin, pavyoncuların dudakları uçuklamıştır. Ama evladım, ne kadar mütevazı, ne kadar centilmen bir adam olmuş, nasıl zorlandı bana şeyi söyleyene kadar.

Başı dönüyor; kendini bırakmaması, bayılmaması gerek.

— Arın buraya, bu eve mi geldi anne?

— Evet, kendisi geldi. Başkası olsa, "Bana ne" derdi, en fazlasından bir telefonla yetinirdi. Ah Ülkü, senin en büyük hatan Arın'la evlenmeyi kabul etmemendir. Kaçırılacak fırsat değildi. Onunla evlenseydin, şimdi bu halde olmazdık.

Annesine duyduğu acıma yüklü yakınlık dağılıveriyor. Sanki bu konu daha önce hiç konuşulmamış, böyle bir evliliğin olamayacağı hiç anlatılmamış gibi... Kadını omuzlarından tutup sarsmamak, ağzına bir tokat atıp susturmamak için oturduğu yerden kalkıp verandadan bahçeye iniyor.

Huzurevine gideceğini söylediği zaman içine yayılan geç kalmış sevgiden, kederden, çaresizlikten neredeyse pişmanlık duyuyor. Buraya gelirken, kendi kendine bile sormaktan çekindiği, bilincinin derin köşelerinden birinde saklanan soruya yüksek sesle "hayır" cevabı veriyor. "Hayır, yaşayacak olursam, buraya, bu eve, bu şehre, annemin yanına dönmeyeceğim. Onu bir daha hiç görmeyeceğim."

Kadın içindekileri kusmuş, rahatlamış. Sessiz sessiz, durumun gerektirdiği tonda ağlamaya başlıyor. Verandadan gelen sızlanışlarını duyuyor.

— Arın Bey çok üzgündü. Bir telefon numarası bıraktı. Eğer aramak isterse, gelince beni bu numaradan arasın, dedi. İçeride, telefon defterinin ilk sayfasına yazdım numarayı. Ne iş yaptığını soramadım. Zaten kendimi kaybetmişim. Ama çok, çok önemli bir devlet adamı olmuş, besbelli. Öyle televizyonlarda falan pek görünmüyor, ama çok itibarlı. Biliyorum, bana kızdın demin söylediklerim için. Kendimi tutamadım işte. Ben hep sizin iyiliğinizi istedim. İyi okuyun, iyi evlenmeler yapın istedim. Hele babanız öldükten sonra, saçımı süpürge ettim size.

Hayat boyu, en fazla nefret ettiği iki söz; "saçını süpürge etmek", bir de "evlilik yapmak"... Dalları, henüz ham ayvaların ağırlığıyla sarkmış ayva ağacının gövdesine yaslanıyor. "Küçücük bir fidandı. Babam halasının eski köşkünün bahçesinden getirip dikmişti. Gözü gibi bakardı." Ham meyvelerden birini koparıp dişliyor. Ağzına tüylü, buruk bir acı yayılıyor.

İçeri girip telefon sehpasının yanında duran defterden Arın'ın bıraktığı numarayı not ediyor. Bir Ankara numarası. Çocukluğunun, ilkgençlik yıllarının geçtiği odaya kaçamak bir göz atıyor. Tahta kepenkler kapalı, sadece kalp biçimi deliklerinden ince bir ışık sızıyor. İçerisi loş ve serin; bir mezar odası gibi. Telefon yine o eski sehpanın üstünde duruyor. Yanındaki yer minderinin yüzü bile bunca yıldır değişmemiş, aynı. "Burada, telefonun başında oturur, yüreğim çarparak aramasını beklerdim." İçinde karanlık bir kuyu açılmaya başlıyor; gitgide derinleşiyor, kararıyor, sanki bütün vücudunu kaplıyor. Yüksek ateşle dalgın yattığı çocukluk gecelerinin korkunç kâbusu; kupkuru çatlamış dudaklarıyla, sayıklayarak yarı baygın yattığı zamanlar içine düştüğü kuyu bu: geçmişe ve geleceğe doğru sonsuz uzanan iki yönlü bir sarmal; zamanda ve mekânda başı sonu olmayan bir kara boşluk.

"Umut da bu odalarda oturdu, kitap okudu, çalıştı, düşündü. Bu küçük odada düşler kurdu, sevindi, hüzünlendi. Belki de uzaklardaki annesini, babasını düşünüp için için ağladı. Kim bilir, belki yapayalnız gecelerinde, bir zamanlar kardeşimle benim yattığım odadaki yatağına büzülüp onu bırakıp giden adamla kadını lanetledi. Oğlum da bu evde büyüdü, bu eve döndü, burada yaşarken öldü."

Dipsiz, sonsuz, karanlık kuyu giderek derinleşiyor. İçinde, artık geri dönüşü olmayan bir cinayet işlemiş olma duygusu, çıldırtıcı ve umutsuz bir pişmanlık.

Odadan çıkıyor. Anne artık ağlamıyor. Eskiden de hep böyle olurdu. Önce söylenir, kızar, bağırır, acıtıcı sözler söyler, sonra ağlamaya başlardı. "Toksin attı," derdi kardeşi umursamaz bir sesle. Aldırmaz, çeker giderdi. "Ama ben gidemezdim. İçimden küfrederek yanında kalırdım. Daha mı sorumluydum, yoksa daha ikiyüzlü mü? Bir mazoşist yanım vardı belki de. Ama bu defa hayır, bu defa kalmayacağım, ne ona ne de kendime karşı ikiyüzlülük yapacağım."

— Artık gitmeliyim anne, diyor. Ülker Marmaris'ten tatilden döndüğü zaman, eğer daha buralardaysam, bir ara onunla da görüşürüm. Yapabileceğim bir şey varsa yaparım. Düşünüyorum da, haklısın; huzurevi fena fikir değil sanırım. Hiç değilse yalnız kalmazsın. Evi satmak istemiyorsan, bırak kalsın. Benim hiçbir para talebim yok. Kardeşimle konuş, nasıl isterseniz öyle yapın.

Yaşlı kadın son bir umutla üsteliyor:

— Belki kalırsın, diye düşünmüştüm.

— Kalamam. Ne yapacağımı bilmiyorum, ama burada kalamayacağımı biliyorum. Öldürülen çocuk benim oğlumdu anne. Sandığının aksine, onu çok sevdim ben.

Kendi kendine konuşurcasına sürdürüyor:

— Belki yeterince gösteremedim, senin ölçülerine göre yeterince ilgilenemedim oğlumla. Bir süre onu bırakıp gittim, doğru; bir süre bütün çabalarıma rağmen yanıma aldıramadım; nihayet Fransa'ya gelebildiğinde dünyalar benim oldu. Aradan epeyce zaman geçmişti; artık çocuk değildi. Küçük dünyası burasıydı, Türkiye'ydi. Bilirsin, Umut suskun bir çocuktu; hiçbirşey söylemedi, şikâyet etmedi, ama bana uzaktı, belki de suçluyordu beni. Türkiye'ye dönmek istediğinde de engel olmadım, yanımda tutmaya çalışmadım. Nerede daha mutlu, daha yerleşik olacaksa, nereye kök salabilecekse orada yaşasın istedim. Sevgiyi, sevilen kişinin özgürlüğünü kısıtlamak olarak anlamadım hiç. Sevgi, ilgi, bağlılık; insanları kendime bağımlılaştırmak, insanlara yapışmak değildir benim için, bilirsin.

— Bilmez miyim! Çocukluğundan beri öylesindir sen. Bazen, bu kızın kalbi yok diye düşündüğüm olurdu. Bak kardeşin havaidir, gelgeçtir falan; ama neme lazım ipek gibi yumuşacıktır.

Tıpkı çocukluğunda olduğu gibi içi buruluyor: haksızlığa uğramış olma duygusu... Kulağında bir ses; annesinin sesi. Bir arkadaşıyla

konuşuyor: "Ülkü akıllıdır, Şeytan gibidir, ne yaptığını bilir; ama katıdır, inatçıdır, hislerini göstermez."

"İpek gibi yumuşacık kardeşim şu günlerde nerelerde?" diyecekken susuyor. Kardeşinin kendisiyle görüşmekten çekindiğini biliyor. "Komünist, anarşist, maceracı, bunca yıldır nerelerde dolandığı, ne yaptığı bilinmeyen" bir abla –bunların kardeşinin kocasına ait sözler olduğunu nasılsa duymuştu bir yerlerden, belki de annesinden–, hazır ortadan kaybolup kendini unutturmuşken, şimdi onunla yeniden ilişki kurma sıkıntısına neden girsin ki! İçini yokluyor. Peki ben onu görmek istiyor muyum? Kardeşine karşı içinde hiçbir duygu, hiçbir ilgi kalmamış olmasına şaşıyor. "Annem haklı mı gerçekten? Duygusuzun teki miyim ben?"

— Artık hiç önemi yok anne. Artık değişemem. İpek gibi yumuşacık kardeşimin burada olmasına şükretmelisin. Huzurevine ziyarete gelir seni, bazen de arabasıyla gezdirir. Bana gelince hayatı nasıl, nerede taşıyabilirim, hatta taşıyabilir miyim, henüz bilmiyorum. Belki önemsiz ama, yine de içimde kalmasın, söyleyeyim: Ortalığı kana boyayanlar bizler değildik. Tam tersi; kan, kavga, zulüm, savaş sona ersin, diye çabaladık. Sadece biz değil, çocuklarımız da... Ama başaramadık, yenildik. Zafer haklı kılar, yenilirsen haksız olursun.

— Hep demez miydim ben? Olmaaaz, sizin dedikleriniz olmaz. Beş parmak bir mi, herkes eşit olabilir mi, demez miydim. Yok sınıfsız toplummuş, yok savaşsız, sömürüsüz dünyaymış! Biz, "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz," diye marşlar söylerdik. Öyleydik de gerçekten. Kutsal olan her şeye başkaldırdınız da ne oldu? Bak, çocuğun ölüme gitti. İstersen al oku; bütün gazeteleri topladım. Elde silah, Umut da ötekiler gibi saatlerce polisle çatışmış. Askeri tanımayacaksın, polisi tanımayacaksın, devleti tanımayacaksın! Olur mu bu! Ama Umut'u bu hale getiren kim?

Kadın yine yüksek sesle ağlamaya başlıyor.

İçindeki kuyu artık öyle derinleşmiş, öyle genişlemiş ki, gerçek bir acı veriyor. Acısı öfkesini bastırıyor. "Belki de haklı, belki de biz öldürdük Umut'u. Belki, daha doğururken, hatta daha önce, tohumunu rahmime aldığımda öldürmüştüm onu."

Hiçbirşey demeden, yaşlı kadını kucaklamadan, arkasına bakmadan evden koşarak çıkıyor. Yoldan geçen ilk boş taksiye atlayıp, "Beni Anadolu yakasındaki otobüs terminaline götürün," diyor. Yarım saat sonra kalkacağı söylenen eski, salaş görünümlü bir otobüse biniyor.

Otobüs Ankara'ya yaklaştığında gece bastırıyordu.

"Bu şehir geceleri güzeldir. Hele ilkbaharda, yaz başlarında iğde kokuları, günün sıcağını kovan akşam serinliği, iş paydosunun rehaveti ve mutluluğuyla Kavaklıdere'den Kızılay'a doğru salınan insanları, erik baharlarının tabağınıza, kadehinize düştüğü bahçeleri, avluları, ay ışığı altında parıldayan Kale, Çankaya'dan baktığınızda önünüzde uzanan ışık ışık yollar... Işıkların bittiği yerde denizin başladığını düşünürdüm. İçim genişler, mutlu olurdum."

Şehrin ışıkları kilometrelerce uzaktan seçiliyor, giderek yaklaşıyordu. Ankara'yı son görüşünden bu yana neredeyse on yıl geçtiğini hesapladı. Şehre nereden, hangi yoldan girdiklerini anlayamadı. Yeni bir yol yapmış olmalılar. Çantasındaki küçük konyak şişesinin dibinde son kalan birkaç yudumu da bitirdi. Kafasındaki uyuşukluk ve duman yoğunlaştı.

Yeni otobüs terminalini hiç görmemişti. Şehrin hangi yönünde, hangi semtte olduğunu bile bilmiyordu. Günlerdir yanında sürüklediği lacivert bez valizinin bagajdan çıkarılmasını boş gözlerle ve bomboş bir kafayla izledi. Ne gitmesi gereken bir yer ne de yapması gereken bir iş vardı. Hiç olmadığım kadar özgürüm, diye düşündü. Yol

boyunca kurtulduğunu sandığı karanlık soğuk boşluk, acı ve korku veren sonsuz kuyu, içinde yeniden derinleşmeye başladı.

Bir taksi çevirip aklında nasılsa kalmış bir otel adı verdi. Ankara'nın tenha bir zamanıydı. Meclis daha açılmamış, okullar başlamamış, memurlar tatilden dönmemiş, başkent tatil havasından henüz çıkmamıştı. Bakanlıklarda iş bağlamak, ihale takip etmek, hatırlı kişilerle görüşmek için gelenler henüz otelleri doldurmamışlardı. Rezervasyonu olup olmadığını sorduklarında, hemen orada aklına geliveren bir yalan uydurdu. Gazeteci olduğunu ve Fransız Büyükelçiliği'nin rezervasyon yaptırmış olması gerektiğini söyledi. Resepsiyondaki genç ve asık suratlı kız önündeki defteri karıştırırken, kızın çabasının ve kendi bekleyişinin ne kadar anlamsız olduğunu düşündü. "Neden düpedüz, 'Bana tek kişilik bir oda lütfen,' demeyi beceremiyorum? Neden hep dolambaçlı, yalanlı, gizli olması gerekiyor hayatımın?" Resepsiyondaki gençkız, suratında aynı anlamsız ve donuk ifadeyle, adına bir rezervasyon notu bulunmadığını bildirdi. Herhalde bir yanlışlık olmuştu, ama sorun değildi, tek kişilik boş odaları vardı. Odanın cadde tarafına bakmamasını tercih ettiğini, uyuyabilmek için sessizliğe ihtiyacı olduğunu söyledi.

Valizini alan çocuğun arkasından asansöre doğru yürürken hatırladı: "1971 sonunda –Galiba aralık ayıydı. Çok soğuk bir kıştı. Her yer, bütün şehir, bütün sokaklar buz tutmuştu– tahliyeden sonra Ömer'le ilk kez bu otelde buluşmuştuk."

Otobüs terminalinde, nereye gideceğini bilmeden bir taksiye atladığında aklına ilk gelen otel adının burası olması rastlantı değil, yürekle belleğin ortak oyunu, bilinçaltı denen kara deliğin ışık kaçağıydı demek.

"Yirmi yıl sonra yine Ankara'da, aynı oteldeyim."

Hayatının bir döneminde, ardındaki her şeyi geride bırakmak, yeniden başlamak umuduyla sığındığı bu şehri önceleri hiç sevmemiş,

hep geçici bir durak gibi görmüştü. Devlet gücünün simgesi olan görkemli ama asık yüzlü, tehditkâr binaları; insan sıcaklığı taşımayan soğuk heykelleri, zoraki meydanları; tepeden tırnağa iktidarın renklerini giyinmiş insanlarıyla bu şehir, onun bir dönem kendi kendini mahkûm ettiği sürgünüydü.

"Şehirdeki gizli ışığı ne zaman keşfetmiştim? Ne zaman sevmeye başlamıştım Ankara'yı?"

Yıldırım Bölge'de, kışlanın ortasında kapatıldıkları kadınlar koğuşundaki ranzanın üstüne tüneyip demir parmaklıklı pencereden uzaktaki Kale'yi, hemen yanıbaşlarındaki ağaçlı geniş bahçeleri, bostanları, Çankaya sırtlarını seyrederken belki. Örselenmiş vücudu, tecavüze uğramış duyguları ve düşünceleriyle kıstırıldığı o kalabalık koğuşta güzelliklere ihtiyacı vardı. "Belki de ben kendi kafamda yarattım şehrin gizli güzelliklerini."

Valizini taşıyan çocuk asansörde dördüncü katın düğmesine basınca biraz ferahladı. Neyse ki aynı oda değil! Ömer'le kaldıkları oda birinci kattaydı. Koridorun en sonunda, ilk bakışta fark edilmeyen bir ara kapıdan geçilerek girilen, sanki sonradan eklenmiş bir bölümdü.

— Rahat edebilirsin, demişti Ömer. Burada emniyetteyiz. Mutfaktan oda hizmetine kadar, otelin her yerinde arkadaşlarımız var. Bir de bizimkiler hizmet sektöründe örgütlenmeye itiraz ederlerdi. Sanayi işçisi dururken komileri, garsonları örgütlüyorsun diye eleştirirlerdi beni. Bak şimdi o çalışmaların meyvelerini topluyoruz.

Yakışıklı sayılmasına olanak vermeyen o mahcup tavşan edasıyla, sevimli sevimli gülümsüyordu.

Aralık başlarıydı. Radyatörler kapalı kaldığından oda soğuktu.

— Şimdi ısınır, bütün kaloriferleri açtım. Battaniyeyi üstüne al, üşüme.

Arın, en yakın oldukları, yürekleri sevgiden patlayacak gibi olduğu zamanlarda bile böyle yumuşacık, usul, şefkatli bir ses tonuyla

konuşmazdı. Hep kendine güvenli, özdenetimli bir kibarlıkla, asla kaba ve iğreti olmayan bir hâkimiyet edasıyla, rica ederek ve sesini yükseltmeden, ama sanki hep emir kipinde seslenirdi.

Paltosunu çıkarırken, artık bütün çabalara rağmen saklayamadığı karnından utanıyor. İçine pis bir duygu yayılıyor. Evin küçükbeyi tarafından iğfal edilip gebe kalmış küçük hizmetçi kız gibi hissediyor kendini. Bu duyguyu ancak saldırıya geçerek, kendini teşhir ederek, adamın da çıplak gerçekle yüz yüze gelmesini sağlayarak yenebileceğini biliyor.

İki elini karnının üstünde dolaştırırken,

— Avukatla küçük bir not göndermiştim sana. Hani sözde anneme gönderdiğim mektubun arkasına sütle yazılmış birkaç satır. Avukat eline geçtiğini söyledi, diyor.

— Evet, epeyce geç de olsa, notunu aldım. Eğer bu son duruşmada da tahliye etmeselerdi, her şey çok zorlaşacaktı.

— Gördüğün gibi, yedi aylık hamileyim. Ve inanmayacaksın ama, bunu senden başka bilen yok. Özür dilemem gerektiğini biliyorum, şu zor günlerde başına korkunç bir bela açtım, pis bir yük yükledim. Ama başka kimsem yoktu.

Karşısında, ne yapacağını bilmeden, genç kadına sarılmak isteyip de buna cesaret edemeden, öyle kararsız ve tedirgin duruyor.

— Özür dilenecek bir şey yok. Asıl ben sana teşekkür etmek isterdim. Beni yakın bulduğun, güvendiğin için. Bana verdiğin değer için.

Mavi yeşil ekoseli battaniyeyle örtülmüş yatağın üzerine yan yana oturuyorlar.

— Sana anlatmıştım, hatırlayacaksın. Çok sevdiğim biriyle beraberdim. Sonra ayrıldık. Sıkıyönetim ilanını izleyen günlerdeydi. Hani İstanbul'dan mimozalarla dönmüştüm. Sen de mimozalara karşı papatyaların savaşını başlatmıştın.

Hatırlamaz olur mu? Tabii hatırlıyor. Gençkadının, rüyasında sayıklarmış gibi, uyuşturucu etkisindeymiş gibi anlatışını; çılgınlığın eşiğindeymiş gibi parlayan gözlerini, boynundaki ince çizgileri, gözkapaklarının ıslaklığını, ateşler içinde yanan vücudunu; kendinden ve bütün hayatından öç alırcasına "Benimle yat" deyişini, sarı mimozaları, yüreğinde kabaran sevgiyi, koruma duygusunu, kendi kadını olması arzusunu nasıl unutur?

— O hay huy içinde, gebe kalmış olabileceğim hiç aklıma gelmedi. Biliyorsun, bir ay kadar sonra da tutuklandım. İşkencede ve sonrasında zaman zaman ciddi kanamalarım oldu. Bu yüzden fark edemedim, kuşkulanmadım. Sonra durumu anladığımda, utançtan, çaresizlikten, korkudan öleceğimi sandım. Tahliye olup olmayacağımı bilmiyordum. İşkencede konuşmamıştım, hakkımda dişe dokunur ifade de yoktu. Zaten konuşsam bile, ne vardı ki ne söyleyecektim. Sanırım benden yurtdışından geldiğim ve hemen dergide çalışmaya başladığım için kuşkulanmışlardı. İçerdeyken öğrendim, fakülte dekanının ihbarı üzerine almışlar beni. Hani sıkıyönetim bildirilerinden birinde "Sayın muhbir vatandaş" diyerek, herkesin çevresindeki şüphelileri ihbar etmesi isteniyordu ya, bizim sayın muhbir dekan da beni ihbar etmiş. Ama ellerinde çeviriler yaptığım dergiden başka delil ve ifade olmadığından hiçbir örgüte bağlayamadılar. O kadar gürültü patırtı, işkence, sorgu boşa gitmesin diye, bir-iki öğrencimin oraya üye olduğu bahanesiyle, kıytırık bir gençlik örgütü bulup o davaya soktular. Ferahladım tabii, tahliye olabileceğimi anladım. Ama tahliyenin doğumdan önce olması gerekiyordu. Sana haber yolladığım sırada, içerde kalırsam elinden fazla bir şey gelmeyeceğini biliyordum, ama biriyle paylaşmaya ihtiyacım vardı.

Ömer, genç kadının biraz şişmiş ve soğuktan morarmış küçük ellerini avuçlarının içine alıp ısıtıyor.

— Her şey düzelecek, diyor. İki ay, yani doğuma kadar biraz daha dikkatli olmalıyız. Etrafta pek görünmemelisin. Bir süre burada, otelde kalırsın, sonra bir yer ayarlarız. Doktor arkadaşlar var. Kadın doğumcu bile var. Bu gece konuşurum. Yarın, öbür gün, en yakın zaman için bir randevu alırım. Hiç merak etme; göreceksin, her şey düzelecek.

Sonra gözlerini mahcup bir şekilde yere indirip fısıldıyor:

— Ne olur beni yanlış anlama. Sadece işleri kolaylaştırmak için karım olduğunu, çocuğun da benim olduğunu söyleyeceğiz. Bir süre sonra, ne yapacağına kendin karar verirsin.

— Karar mı? Yani çocuğun biyolojik babasını arayıp, "Senden bir çocuğum var, nüfusuna geçir," diyeceğimi mi sanıyorsun?

— Sadece özgür olduğunu, bana hiçbir borcun bulunmadığını söylemek istemiştim. Gerçekte ne düşündüğümü, benim teklifimin ne olduğunu öğrenmek istersen söyleyim sana: Kaçak olmama rağmen, seninle evlenmek isterdim. Bu, çıkabilecek bütün sorunları kökünden çözerdi.

— Sahte bir kimlikle kaçak dolaşırken, nasıl evlenebiliriz?

Bunu söyler söylemez pişman oluyor. Evlilik teklifini, daha doğrusu çözümünü baştan kabul etmiş de ayrıntıları tartışıyor gibi. Kendini çok kötü hissediyor. "Gerçekten de, küçükbeyin gebe bıraktığı besleme gibiyim. Şimdi de kendimi bahçıvana yutturmaya çalışıyorum."

Ömer, genç kadını incitmemeye çalışarak bağrına basıyor.

— Seni seviyorum, diyor. Daha önce söyleme fırsatım oldu mu bilmiyorum ama, ilk kez bir kadını seni sevdiğim gibi seviyorum. Karım ol, çocuğumuzu birlikte büyütelim. O senin çocuğun canım. Benim de çocuğum. Hiçbirşeyi bu kadar istememiştim hayatımda.

Sonra, soğuk otel odasına bir tiyatro kahramanının ağzından çıkıyormuş gibi dağılan, gerçek duygularını anlatmaktan uzak, alışık olmadığı bu sözlerin Ülkü'ye yapay ve itici geleceğinden korkuyor, telaşa kapılıyor.

— Sen ayrıntılara yorma kafanı canım, diyor. Sıkıyönetimle nüfus dairelerinin bağlantısı kurulup da benim aranan biri olduğum anlaşılana kadar, bizim çocuğun evlenme yaşı gelir. Üstelik aranıp aranmadığım da pek kesin değil. Çalışmalar kesintiye uğramasın, işçi muhalefeti dağılmasın, şu ara dönem geçince toparlanmak kolay olsun diye, ilk aklına esenin enseleyip götüremeyeceği bir konumda bulunmam, yani biraz daha dikkat etmem gerekiyordu. Önlem olarak başka bir kimlikle yaşamaya başladım; hepsi bu. İstersen en kısa zamanda yıldırım nikâhıyla evleniriz. Yeter ki gerçekten iste.

Adamın hafifçe titreyen kemikli kalın parmaklı elini tutup karnının üstüne koyuyor.

— Dinle bak, tekme attığını duyabiliyor musun?

— Evet, galiba.

Gerçek bir baba adayı gibi heyecanlandığını fark edip şaşırıyor.

— Eğer doğarsa, yani bir aksilik olmazsa, adını Umut koyacağım. Oğlan olursa Umut Murat, kız olursa Umut Sevinç.

— Umut Murat Ulaş, diye tekrarlıyor Ömer. Ne güzel bir ad.

1972 yılbaşından birkaç gün sonra, Ocak başında, Ankara'nın kıyıda köşede kalmış ilçelerinden birinin evlendirme dairesinde yıldırım nikâhıyla evlenmişlerdi. Nikâh şahitleri, Ömer'in üniversiteden bir arkadaşıyla karısıydı. O günlerin korku dolu, bozbulanık ortamında şahitliği çekinmeden kabul etmeleri duygulandırmış, mutlu etmişti. Hava çok soğuktu. Yollar buz tutmuştu. Tütün rengi bol paltosu karnını kapatmaya yetmiyordu. Bebeğini çeyizinde getiren, doğumevine gitmeden önce nikâha güçbela yetişebilmiş yorgun yüzlü genç bir kadın; gereğinden fazla özenli giyinmiş, koyu renk ince elbisesi içinde titreşen bir damat; yanlış nikâha gelmiş gibi görünen şık ve kalantor görünümlü nikâh şahitleri; imzaları bir an önce attırmak için acele eden huzursuz bir nikâh memuru ve dekoru tamamlamak için bir demet sarı gül...

Buñuel'in ya da Pasolini'nin filmlerinden fırlamış artistlere benziyorlardı. Sanki birazdan evlendirme dairesinin duvarları yıkılacak ve hepsi, nikâh defterini de beraberlerinde götürerek gökyüzüne doğru yükseleceklerdi.

Asansör dördüncü katta durdu. Valizini taşıyan çocuk, elindeki anahtarla odanın kapısını açtı, klima cihazını çalıştırdı, perdeleri araladı, bir ihtiyacı olup olmadığını sordu, uzattığı bahşişe teşekkür edip gitti.

Pencereye yaklaştı, perdeleri ardına kadar açtı. Ay doğmuştu. Sulara yansımak için çırpınan, ama mehtap olacak denizleri bulamayan biraz soluk, biraz kederli bir Ankara ayı. Dışarıda ılık, güzel bir sonbahar akşamı başlıyordu. Şehrin ışıkları yanmış, Kale ve üzerinde dalgalanan bayrak aydınlatılmıştı. Birden Kale'ye tırmanan yokuşları, o yokuşlardaki sarı badanalı ya da çivit mavisi evleri özlediğini fark etti.

"Kale'ye tırmanan tozlu yollarda, gecekonduların arasında dolaşırdım. Yoksul avluların köşelerinden fışkıran sarı, kırmızı akşamsefalarının kara tohumlarını toplar; en umulmadık, en salaş bir kulübenin penceresinden sarkan pembe küpeçiçeklerinden bir filiz ister; saksılarına yumurta asılı kokulu karanfillerden bir çiçek çalardım. İçimde besleyip büyüttüğüm özlem, bazen yumuşacık bir hüzne, bazen tatlı bir sızlamaya, bazen dayanılmaz bir acıya, çaresiz bir hastalığa dönüşürdü. Kendimi şehrin tepelerine, sokaklarına, uzak semtlerine vururdum. İçkiden başım dönerek, yarı ayık, yarı sarhoş Çankaya'ya çıkar, şehrin ışıklarını seyrederdim. Arın'dan gelecek bir haberin, bir telgrafın peşinde postanelerin gece nöbetçilerinin uykulu ve nemrut yüzlerinde umut arardım. Haber gelmezdi. İşe, arkadaşlara, derslere, örgüte, hepsine boşverip, alelacele bir mazeret uydurup

otobüs garajına koşar, önüme çıkan ilk gece otobüsüne atlar, kendimi İstanbul yollarına vururdum."

Tutuklanması bir kurtuluş gibi gelmişti. Bir türlü koyamadığı noktayı birileri onun adına koyuyordu. Evini basıp alıp götürüyorlar, hakaretler arasında sürüklüyorlar, işkence ediyorlar, korkutuyorlar, acıtıyorlar, aşağılıyorlar; ve –inanılmaz bir şey– onu Arın saplantısından kurtardığı için bütün bunlar yüreğine iyi geliyordu.

"Yirmi yıl sonra Ankara'dayım, yine bu oteldeyim."

Çocuğun bir pişmanlık, bir korku, hatta dehşet duygusu olmaktan çıkıp Ömer'le paylaşılan heyecan dolu bir serüven haline geldiği yerdeydi. Oğlunun doğumuna alışmaya, varlığını kavramaya çalıştığı yere, yıllar sonra onun ölümünü yaşamaya gelmişti ve bu defa Ömer yoktu, kimse yoktu; umutlar, inançlar, bilinmeyen bir yerlerde yardım için bekleyen sessiz ve isimsiz yoldaşlar yoktu. Yapayalnızdı.

Yorgunluktan, duygulardan, içkiden başı dönüyordu. "Tıpkı o eski Ankara günlerindeki gibi."

Çantasında telefon defterini aradı. Arın'ın, annesine bıraktığı numarayı buldu. Telefonu tuşladı, bekledi –ne kadar uzar bu bekleyişler–, Arın'ın sesinin yorgun ve nazik tınısını dinledi. Bir an, telefonu kapayıp kapamamakta kararsız kaldı, sonra en renksiz, en doğal sesiyle "Ben Ülkü Öztürk'üm Sayın Murat. Sizinle gazetem adına bir görüşme yapmam mümkün mü?" diye sordu.

Arın Murat'ın verdiği adrese giderken, kravatlı, temiz giyimli, efendi tavırlı taksi şoförünün yolu şaşırdığını sandı.

— Adres Bakanlıklar tarafında olmalı. Acaba yanlış mı gidiyoruz Şoför Bey?

— Bakanlıkların bulunduğu tarafa gidiyoruz efendim. İsmet İnönü Bulvarı'ndayız. Verdiğiniz adres Dışişleri Bakanlığı binasının arka

taraflarında bir yerde olmalı.

İki yanında yeni yapılmış görkemli devlet dairelerinin, yüksek duvarlar ve sık yeşillikler içinde kaybolmuş askerî binaların bulunduğu, inşaatların sürdüğü geniş bir caddeden geçiyorlardı. Anıtkabir, sağda, oldukça uzaktaydı. Solda askerî bölge vardı. "Şehir ne kadar gelişmiş! Bu iddialı ve heybetli binalarla, büyük parklar, yeşil alanlar ve geniş caddelerle gerçek bir başkent görünümü kazanmaya başlamış," diye düşündü.

— Yıllardır gelmemiştim Ankara'ya. Ne kadar değişmiş. Hangi semtte olduğumuzu bile anlayamıyorum.

— Ben yedi yıldır Ankara'dayım. Eski halini bilmiyorum efendim. Balgat yönüne doğru gidiyoruz. Ama devletin, yani bakanlıkların falan bu tarafa taşınması oldukça yeni. Zaten inşaatların tümü bitmedi daha. Dört-beş yıl sonra gerçekten de muazzam olacak Ankara.

Tipik bir Ankara şoförü, diye düşündü. "Efendim"li, kravatlı, Ankaralıların "Bizim taksiciler milletvekili gibidir," diye övündükleri türden.

Bir süre sonra, bir kavşak noktasında, "U" dönüşü yaptılar. Heybetli binaların arkasında, bulvara paralel dar bir sokağa girdiler. Bir süre gittikten sonra sağa sapıp büyük boş bir arsayı geçtiler. Taksi, yeni yapılmış, inşaatı henüz tam bitmemiş, çevresi düzenlenmemiş büyük bir binanın önünde durdu.

— Burası olmalı. Ben gidip kapıdaki polise bir sorayım.

— Sormanıza gerek yok, burasıdır herhalde. Sağ olun.

Borcunu ödeyerek arabadan indi.

Binanın bahçe kapısındaki güvenlik kulübesine Fransız gazeteci kimliğini bıraktı.

— Sayın Arın Murat'la randevum vardı.

Bu sözleri yabancı olduğu izlenimi veren bozuk bir Türkçeyle söylemişti.

Telefonla bağlantı kurmalarını beklerken, kapıda nerede bulunduğunu gösterecek bir yazı, bir levha aradı. Yoktu. Güvenliğin ciddiyeti ve sıkılığı dikkatini çekti. Yol gösteren bir sivil korumanın arkasından, binanın geniş mermer merdivenlerinden çıkarken, buraya gelmekle doğru yapıp yapmadığını düşündü.

"Ne çok benzer bina gördüm. Kapılarında ne bir levha ne bir kurum adı vardır, ama içlerinde insanların 'yaşamadıklarını', hizmetinde oldukları çark adına sadece devindiklerini hemen hissedersiniz."

Önündeki adamın peşinden merdivenleri çıkarken, yüreği daralıyor. Kapitone deri kaplı geniş bir kapının önünde bekleyen takım elbiseli, ciddi ve ifadesiz suratlı adam, "Buyrun efendim, Sayın Arın Murat sizi bekliyorlar," diyor.

İçinde yine, midesini bulandıran o karanlık, soğuk boşluk duygusu: Tıpkı çocukluğunda, ateşler içinde, hasta yatarken olduğu gibi... Dizleri titriyor, dönüp kaçmak istiyor. Bütün bunları neden yaptığını, neden burada olduğunu, ne istediğini, ne umduğunu bilmiyor. Yüzü alev alev, şakakları zonkluyor. Karşısında, elini uzatmış kendine doğru gelen Arın'ı görüyor.

— Hoş geldiniz, buyrun, diyor Fransızca. Elini bırakmadan, odanın içindeki ikinci bir kapıyı açıp içeri sokuyor.

Neden Fransızca? Kendisini odaya kadar getiren adama duyurmak için olmalı. Kimi koruyor? Kendisini mi, onu mu?

Kapıda karşılayan o uğursuz suratlı adam, –sekreteri veya özel kalem müdürü, her neyse– hâlâ orada.

— Teşekkür ederim Ali Bey. Sizden bazı dokümanlar rica edecektim. Bilgilendirme dosyalarını bir gözden geçirin. Yabancı gazetecilere verdiğimiz istatistik bilgileri ve enformasyon broşürlerini randevunun bitmesine kadar hazırlarsanız sevinirim. Başka bir şey gerekirse çağırırım.

Ülkü, kendini toplamaya çalışırken,

— Dışişleri'nde olduğunu sanıyordum, diyor.

— Evet başlangıçta öyleydim, ama sonra görevim birkaç kez değişti. Şimdi geçici olarak özel bir görevdeyim. Kısa bir süre Avrupa ile ilişkilere yoğunlaşacağım. 12 Eylül sonrasında Türkiye'nin imajı ciddi bir aşınmaya uğradı. Bu imajla Avrupa Birliği'ne girmemiz hayal. Hem içeride, hem dışarıda bazı düzenlemeler gerekiyor. Devletin alışkanlıkları var. Bir kısmının değişmesi gerek. Kolay olmayacak.

Telefonda Arın'a ulaştığında, çalıştığı Fransız gazetesi için bir röportaj yapmak istediğini söylemişti: 12 Eylül rejiminden sonra Türkiye'de demokrasiye dönüş sorunlarıyla ilgili bir röportaj. Ama, gerçekte neden burada olduğunu ve burada bulunmasının artık ne kadar anlamsız olduğunu ikisi de biliyor. Yine de, hiçbirşey yokmuş, hiçbirşey olmamış gibi davranmaya çalışıyorlar.

Görünüşte her şey yabancı bir gazetecinin sorularını cevaplandıran Arın Murat'ın gündelik rutininin bir parçası. Akşam eve döndüğünde, gününün nasıl geçtiğini anlatırken, karısına sık sık söylediği, "Bir yabancı gazeteci geldi, bilinen soruları sordu, ben de bilinen cevapları verdim," cümlesiyle özetlenen bir rutin.

Gazeteci kadın konuşmayı ses alma aygıtına kaydetmek için izin istiyor. Aracın çalışıp çalışmadığını kontrol ediyor; "Başlıyoruz" diyerek ilk soruyu yöneltirken bir an duruma yabancılaşarak Batılı seçkin diplomatların havasını taşıyan bu orta yaşlı zarif adamın, soruları mükemmel Fransızcasıyla cevaplandırmasını keyifle, biraz da hayretle dinliyor. Yirmi yıl önce siyasetle ilgisi olmayan, ideolojileri hep küçümsemiş, kendisini 68 kuşağıyla hiç özdeşleştirmemiş Arın Murat, şimdi bir siyaset ve devlet adamı. Akılcı, güven verici, ikna edici bir üslupla konuşmayı, çok şey açıklar gibi görünüp sadece istediği kadarını söylemeyi öğrenmiş. Bir büyük bütünün parçası olma bilinciyle konuşuyor; daha inanılır olmak için eleştirel bir tutum

benimsediği anlarda bile, eleştirinin sadece içeriden, o bütünün parçaları tarafından yapılabileceğini hissettiriyor. Söylediklerinin ne kadarına inandığını, resmî söylemle Arın Murat'ın kendi fikirlerinin ne ölçüde iç içe geçtiğini ayırabilmek zor. "Onu o kadar uzun zamandır görmedim ki!..Dışarıdan ne kadar izlesen, gerçeği bilemezsin, kişinin özel tarihini yakalayamazsın."

Ses alma aygıtını kaparken, herhangi bir ülkede, tanımadığı herhangi bir resmî görevliyle karşı karşıyaymış gibi, "Kaliteli bir bürokrat. Konusuna hâkim, bilgili, hesaplı, zeki ve tam da bu yüzden tehlikeli," diye düşünürken yakalıyor kendini.

— İşinize yarayacak gibi oldu mu bari? İsterseniz biraz daha besleyebiliriz, diyor yine Fransızca olarak. Sonra masasının üzerindeki küçük radyoyu açıyor ve Türkçe devam ediyor:

— *Off the record* söyleyecek olursam, devletin içindeki bazı yapılanmalar Türkiye'nin demokrasiye geçişi önündeki en büyük engel. Bu yapılanmalar aşılabilir mi, dağılabilir mi, bilmiyorum. Eninde sonunda yüzlerce yıllık bir devlet ve iktidar geleneği bu. Benim çabam, bu yapıların çözülebilmesi için Avrupa'dan da yararlanabilmek. Sorun, devleti koruyarak, devletin yara almasını önleyerek içini temizlemek. Şu sıralarda Türkiye'de iyi bir konjonktür yakalamış durumdayız. Bundan yararlanmak gerek. Dediğim gibi, bütün bunları sadece sana anlatıyorum; yorumlarında yararlı olabilir diye. Türkiye konusundaki yorumlarını dikkatle izliyorum. Çoğuna katılmıyorum, ama belli bir kesimin bakışını yansıtması bakımından önemli yorumlar.

Gülümseyerek ekliyor:

— Bir de Marksist saplantılardan kurtulsan.

— Güvenin için teşekkür ederim. Tabii seni ele vermem. Marksist saplantım kaldı mı bilmiyorum, ama kaldığı kadarını da kaybedersem artık yorumlarımın önemi kalmaz; sen bile beğenmezsin.

Bir an susuyor. Bu soytarılık yetmez mi artık? Gazetenin de, röportajın da canı cehenneme! Gazeteciliğin, yaptığı söyleşinin, Arın Murat'ın yüksek fikirlerinin, hatta Türkiye'de demokrasinin geleceğinin, o anda umurunda bile olmadığını ikisi de biliyor aslında.

— Türkiye'ye kolay girebilmemi senin sağladığını tahmin ediyorum, diyor. Annemi gördüm. Eve kadar gelmişsin. Umut'u haber vermeye...

Nasıl dolduracaklarını bilemedikleri, ikisini de korkutan, yüreklerini ağızlarına getiren uzun bir sessizlik oluyor.

— Sadece bazı bürokratik engelleri aşmakta yardımcı oldum.

Durumun tuhaflığının; bu tuhaflığın "Hayat bu, neler neler oluyor, insanlar nerelere savruluyor" türünden basmakalıp nakaratlarla anlatılamayacak kadar derin ve acılı olduğunun farkındalar.

Kapı vuruluyor. Arın Murat radyoyu kapatıyor. Gazeteci Hanım'a vermek için istediği dokümanları –bir sürü gereksiz kâğıt– getiren deneyimli sekreter odada ağır bir havanın dolaştığını hissetmiş gibi. Kuşkulu gözlerle, bir yabancı kadına, bir Arın Murat'a bakıyor, saygılı ama ısrarcı bir ifadeyle başka bir şeye ihtiyaçları olup olmadığını soruyor.

— Hayır, başka ricam yok. Sadece bir süre telefon bağlamamanızı ve kapıyı kapalı tutmanızı isteyecektim. Bu önemli röportajı sakin bir şekilde gözden geçirmeliyim.

Görkemli yazı masasının önündeki ağır maroken koltuktan kalkıp karşısına oturmadan önce masanın üstündeki radyoyu yeniden açıyor. Radyoda reklamlar: Oynak bir müzik eşliğinde çınlayan bir kadın sesi, "Omo, omo, omo!" diye bağırıyor. Sonra bir otomobil gürültüsü, acı bir fren sesi: "Lastikleriniz Pirelli..." Reklamlar şarkılar, türküler arasında sürüyor.

Karşısındaki koltuğa oturup, "Başka söyleyeceğin bir şey yok mu?" diye sorarken, uzanıp elini tutuyor.

“Hayır” demeli veya susmalı. Bir kahve istemeli, ya da “Resmî cevaplarını kaydettim, şimdi bana gerçek düşüncelerini söyle,” demeli, eski ilişkisinden yararlanarak mesleğini iyi yapmaya çalışan acar gazeteci gibi davranmalı.

Adamın ince parmaklı zarif elinin içinde kaybolan elini çekmiyor. “Ellerin küçük beyaz güvercinler gibi,” derdi. Yine öyle ince, neredeyse şeffaf, ama artık biraz buruşmuş ellerini düşünüyor. “Ellerim çabuk yaşlandı.” Adamın parmağındaki platin evlilik yüzüğünü, elinin üstündeki, sevişirken öpmekten zevk aldığı küçük yara izini fark ediyor. Röportajla ilgili son bir soru sorar gibi; öyle doğal, renksiz, anlamsız bir sesle,

— Oğlum öldü, diyor.

— Biliyorum.

— Öldürdüler.

— Biliyorum.

— Adı Umut Murat’tı.

— Biliyorum.

— On sekiz yaşındaydı.

— On dokuz değil miydi?

Ürperiyor. Demek ki çocuğun yaşıyla özel olarak ilgilenmiş. Başka bildiği var mı? Onun kadar hesaplı bir kişi çocuğun kimden olduğunu düşünmemiş olabilir mi?

Aceleyle cevap veriyor.

— Hayır, on sekizdi. Ömer’le, benim tahliyemden hemen sonra,1972 başında evlendik. Çocuk 73 Şubat doğumludur. İster on sekiz, ister on dokuz olsun, artık ne benim ne sizin için hiçbir önemi yok zaten. Ölü çocukları askere alamazsınız, asamazsınız da.

— Çok üzgünüm. Özel olarak araştırdım, ayrıntıları istedim. Hücre evine yapılan bir baskındı. Bana verilen bilgiye göre, içerde

kimlerin olduğu tam bilinmiyormuş, polis bir ihbarı değerlendirmiş. Evden ağır silahlarla ateş açılınca çatışma çıkmış. Çocuk çatışmada...

Duymak istemiyor, adamın sözünü aceleyle kesiyor.

— Nasıl olduğunu anlatma. Duymak istemiyorum, inanmıyorum da zaten. Evden çıkarıldığında ölmemişti, kurtarılabilirdi. Bunu kesinlikle biliyorum. Seni sorguya çekmeye, bilgi almaya, suçlamaya gelmedim. İkimiz de yerimizi biliyoruz. Ve cephe değiştirmek için artık çok geç. İkimiz için de çok geç. Bulunduğumuz yerleri sorguluyor bile olsak...

Görkemli ve çirkin çalışma masasının önündeki iki maroken koltuğa karşılıklı oturmuşlar. Radyoda reklamlar bitmiş, gürültülü ve anlamsız bir pop şarkı çalıyor. Arın Murat, hafifçe öne eğilip, yorgun ve solgun yüzünde hiçbir ifade, hatta keder ve yorgunluk bile olmayan kadının çenesini, yanaklarını, kısacık saçlarını okşuyor.

— Saçlarını, diyor. Onları kesmişsin.

İkisi de hatırlıyor. Saç tokasını çıkardı mı, koyu kestane gür saçları dağılırdı. “Soyunmaya saçlarımdan başlıyorum,” derdi.

— Yirmi yılı geçti saçlarımı keseli. Hapishanedeyken bakımı zor oluyordu. Tılsımlı saç tokamı da kaybetmiştim zaten.

“Saç tokan bende. Son defa Ada’da buluştuğumuzda, hani senin sabah erkenden kaçıp gittiğin gün bulup saklamıştım,” diyecekken susuyor. Kadının, artık saç tokasına ihtiyacı olmadığını düşünüyor. İnce uzun parmaklarını dudaklarında dolaştırıyor. Onu sanki parmaklarıyla öpüyor.

Bir zaaf ânı mı; noktası, ayrılık sözcüğü söylenmeden konmuş, neden bittiği konuşulmamış bir aşkın kederli anısı mı; uzakta kalmış ve hiç dönülemeyecek olan ilkgençliğe duyulan özlem mi... yoksa senaryo gereği bir jest, önceden hesaplanmış bir davranış mı? Ne olduğunun hiç önemi yok. Önemli olan dudaklarını okşayan

parmaklar ve unutulmuş bir saç tokasının anısı... Ülkü gerginliğinin azaldığını, gevşemeye başladığını hissediyor.

— Röportaj bahaneydi, diyor. Kaç gün oldu çocuğu gömeli? On beş mi, yirmi mi, daha mı fazla, bilmiyorum. Arada neler oldu onu da bilmiyorum. Tut ki dolaşıyorum; bir denize, bir ormana, bir antik kente, bir köye ulaşıyorum. Sonra boğulacak gibi oluyorum, amaçsız, hedefsiz, başka bir yere doğru yola çıkıyorum. Buraya neden geldiğimi merak ediyorsan; ben de tam bilmiyorum. Seni görmek istedim, o kadar. Yanlış şeyler düşünme. Yardıma filan ihtiyacım yok. Geldim, oğlumun cesedini teşhis ettim, teslim aldım, gömdüm. Buralarda işim bitti artık. Bir daha geleceğimi sanmam.

Bütün bunları Fransızca söylediğini fark ediyor. Rolünü iyi oynamak için mi, dışardaki adam kuşkulanmasın diye mi, yoksa kendi dilinden başka bir dilde söylendiğinde, anlatılanların gerçekliğini kaybeder gibi olması, daha az acı vermesi yüzünden mi?

Anlatılmayan, söylenmeyen, konuşulmayan ne çok şey var aralarında. O hiç söylenmemiş, hiç duyulmamış gibi davranılan "siz" ve "biz"... "Ölü çocukları asamazsınız," derken, kendisini mi adamı mı acıtmak istediğini seçemeyişi...

— Böyle işte, diyor. Geldim, gördüm, gömdüm. Sen Latince de bilirsin, nasıl söylenir bu? *Veni, vidi*... sonra?

— "*Veni, vidi, humavi*", olmalı.

— Evet: *Veni, vidi, humavi*... Bu kadar basit işte! Ama o benim oğlumdu.

"O benim oğlumdu. Ne zaman düşünsem; bebekliğinden, çocukluğundan beri ne zaman ona şöyle bir uzaktan baksam, –nedenini bilmiyorum– içimi ezen, buran, müthiş bir suçluluk duygusuna kaptıran küçük, savunmasız, güzel oğlum. O benim oğlumdu. Hiç ağlamayan, en küçük şeye –örneğin bir çakıltaşı, bir küçük kaplumbağa, bir resimli kitap, uyduruk bir plastik kamyon, bir

kedi yavrusu– çok sevinen, gözleri ışıldayarak ‘Umut sevindi,’ diyen küçük oğlum.”

Umut’u küçük evde anneannesiyle bırakıp gittiği günü hatırlıyor.

Geleceğini herkesin bildiği, beklediği; ama hükümetten partilere, sendikalardan sol örgütlere kadar, kimsenin bir adım geri atmadığı, en küçük önlem almadığı askerî darbe haberi ve peş peşe okunan sıkıyönetim bildirileri, sabahın erken saatlerinde radyodan yayıldığında hiç şaşırmamıştı. On binlerce işçi grevdeydi. Pek çok işyeri işgal altındaydı. Anadolu kentlerinde kasabalarında çatışmalar toplu kıyımlara dönüşüyordu. İstanbul’un işçi mahallelerinde, kurtarılmış gecekondu bölgelerinde barikatlar aylardır kurulmuş, Ülkücülerle devrimciler birbirlerini vurup duruyorlardı.

Kahvaltı hazırlamakta olan annesi,

— Nihayet!.. demişti sevinçle. Nihayet ordu iktidarı aldı. Bari şu kan durur. Geç bile kaldılar. Yıllardır anarşiden, terörden bıktık artık.

Sonra bir an durup,

— Sana bir şey olur mu, diye kuşkuyla sormuştu.

Evden o anda fırlayıp gitmekten başka bir düşüncesi yoktu. Böyle durumlar için partinin direktifi, “Sana ulaşılır yoldaş”tan ibaretti. Sıkıyönetim bildirilerini dinlerken, kendi kendine acı acı güldü. “Zaten nereye gidebilirim ki! Sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş.” Yapabileceği tek şey, arka bahçeden komşuların evine geçmekti. Bu da en son düşünülecek çareydi kuşkusuz.

Annesini yatıştırmak için,

— Bana bir şey olacağını sanmıyorum. Silah külah işlerine bulaşmışlığım yok, demiş; sonra da eklemişti: Yine de bunların ne yapacakları belli olmaz. Bir süre dikkatli olmakta yarar var. Ne olur yardımcı ol anne. Sokağa çıkma yasağı kalkar kalkmaz evden çıkıp bir süre başka bir yerde kalmalıyım. Umut’u birlikte götüremem. Zaten

birkaç gün sonra okulu açılacak. Gelip beni soracak olurlarsa, kocamla birlikte yurtdışında olduğumu söyle. Ne olur yap bunu anne.

Annesine, hayatında ilk kez, adeta yalvarıyordu.

Kadın ağlamaya başlamıştı.

— Kendinize acımadınız, bari çocuğunuza acısaydınız. Çocuğu olan insan bu işlere karışır mı! Bak, kocan olacak adam sizi burada böyle koyup çekip gitti. Hadi diyelim ki, o komünist. Peki sana ne oluyor! Sen işçi misin? Bütün mahalleye, eşe dosta da rezil olacağım.

Uykudan yeni uyanmış, kedili köpekli pijamasıyla odanın kapısında duran çocuğu o zaman görmüştü. Hüzünlü, endişeli, soran gözlerle bir annesine, bir anneannesine bakıyordu. Küçücüktü, korumasızdı, bu vahşi dünyanın, bu toz duman içindeki ülkenin ortasında yapayalnızdı.

O anda içinde duyduğu acıyı, çaresizliği, sevgiyi hatırlıyor. Oğluna koşmuş, önünde eğilmiş, göğsüne bastırmıştı.

— Küçücük oğlum uyanmış. Anneannesi ona kahvaltı hazırlamış. Şimdi tereyağlı reçelli ekmeğini yiyecek, sütünü içecek, sonra bütün gün onunla oynayacağız.

Çocuğun, söylediklerini hiç duymamış gibi mırıldandığı sözleri duyunca içi buz kesmişti.

— Sen de babam gibi kaçacak mısın anne? Bizi bırakıp gidecek misin?

Annesinin, üzüntüden çok yaklaşan bir histeri krizini haber veren hıçkırıklarını duymazlığa gelerek çocuğa daha sıkı sarılmış, küçük ve neşeli bir kahkaha taklidi yapmaya çabalamıştı.

— Ay ne komik sözler bunlar! Tabii ki seni hiç bırakmayacağım. Babanın kaçtığını da nereden çıkardın? Kim söylüyor bunları? Yakında o da dönecek; ya da biz, senle ben onun yanına gideceğiz. Küçük oğlumu nasıl bırakırım ben? Tabii bırakmayacağım.

"Ona yalan söyledim. Bırakıp gittim..."

Önceleri, evde karakol kurulup kurulmadığını, evi gözetleyen olup olmadığını yandaki komşulardan telefonla öğrendikten sonra sık sık uğrayıp Umut'u ve annesini görüyordu. Annesi, ilk öfke ve korkularını yenmiş görünüyordu. Torunuyla yaşamaktan memnundu. Çocuğa öğretmen hanım edasıyla ders çalıştırıyor, gezdiriyor, geceleri koynuna alıyor, kızlarına davranmadığı kadar hoşgörülü ve sevecen davranıyordu.

Elinde çocuğun hoşuna gidebilecek ufak tefek hediyelerle –Mikili boya kalemleri, renk renk tebeşirler, pille çalışan bir robot, çocuk kitapları, bir defasında da, annesinin bütün karşı koymalarına rağmen küçük bir kedi yavrusu– oğlunu her görmeye gelişinde, Umut aynı soruyu soruyordu: Ne zaman babama gideceğiz anne?

Bir keresinde, ilk iki tekerlekli bisikletine binmeyi öğretmek için birlikte sokağa çıktıklarında, yalnız olmalarından yararlanıp çocuğa anneannesinin yanında mutlu olup olmadığını sormuştu.

— Anneannem beni çok seviyor, demişti Umut. Kedimi koynuma almama bile izin veriyor. Seninle teyzemin eve kedi almanıza hiç izin vermemişmiş, öyle diyor. Babamı sevmiyor ama. Babam bizi bırakıp kaçmış, diyor anneannem. Okulda bir çocuk da öyle dedi. Onu dövdüm. Öğretmen bana hiç kızmadı; üzülme, dedi. Babalar bazen çocuklarının iyiliği için bir süre uzaklara giderlermiş.

— Tabii ki üzülme Umut. Baban bizi bırakmadı. Ama artık büyüdün, anlayabilirsin. Şimdi başımızda olan adamlar bizi hiç sevmiyorlar. Babanı yakalasalardı hapse atacaklardı. Babanın hapse girmesini istemezsin değil mi?

— İstemem tabii. O zaman çocuklar, "Baban hapiste!" diye alay ederlerdi benimle. Başımızda olan o kötü adamlar çok mu kuvvetliler anne? Seni de hapse atabilirler mi? Atatürk de onları yenemez mi?

— Korkma, bir şey yapamazlar. Sandıkları kadar kuvvetli değiller. Ama dikkatli olmak gerek. Ben de bu yüzden evde kalmıyorum zaten.

Yakında her şey düzelecek. Anneannen üzüldüğü için öyle söylüyor; aslında babanın da, benim de, bizim arkadaşlarımızın da haklı olduğumuzu, güzel şeyler istediğimizi o da biliyor.

— Ben de biliyorum anne. Çocuklar aç kalmasın, bütün çocukların oyuncakları olsun, babaları öldürülmesin, hapse girmesin istiyorsunuz. Anne bak; ne güzel biniyorum bisiklete. Hemen öğrendim değil mi?

O her şeyi, gösterişsiz ve sessiz, hemen öğreniyordu. Sekiz yaşındaydı, çok arkadaşı yoktu. Çocuklara büyük bir açık yüreklilikle, sevecenlikle, umutla yaklaşıyor; ama bir süre sonra köşeye itiliyor, oyunların dışında bırakılıyor, yalnız kalıyordu.

— Neden beni sevmiyorlar anne, diye sormuştu bir gün. Ebru bugün sınıfta herkesi öptü, bir tek beni öpmedi. Kerem de erkeklerle oynamamı istemedi. Neden anne? Bir çocuk dedi ki, babamla sen bir şeymişsiniz. Ne bilmiyorum, ama kötü bir şeymiş.

Gözlerinde biriken yaşlar akmak üzereydi. Küçük yüreği yaralıydı. O gün oğluna karşı büyük bir suçluluk duymuş, ağlamamak için kendini güç tutmuştu.

— Tabii ki herkes seni seviyor Umut. Çocuklar biraz kızıyorlardır belki de. Sanırım azıcık kıskanıyorlar seni. Çünkü sen çok akıllısın, sınıfın en iyi öğrencisisin, öğretmen de en çok seni seviyor. Çocuklara fazla aldırma, onlar daha çok küçük. Yaşları senin kadar, hatta daha büyük olsa da senden küçük onlar. Babanla benim kötü olduğumuza gelince; buna sen karar ver. Kötü müyüz biz?

— Tabii değilsiniz. Sizi seviyorum.

Çocuğu bağrına basmış, Arın'ı andıran kumral güzel başını uzun uzun okşamıştı.

12 Eylül'ü izleyen ilk haftalardaki tutuklamalar, sözde yargılamalar, kurbanın yaşına bile aldırmadan alelacele gerçekleştirilen idamlar, "kaçarken vuruldu" gerekçesiyle sokak ortasında gerçekleştirilen infazlar, sonraki aylarda biraz durulmuş gibiydi. En azından parti

çevresine yönelen doğrudan ve yakın bir tehdit görülmüyordu. Grevler kırılmış, DİSK kapatılmış, işçi hareketi bastırılmıştı. Parti, kitleler arasında çalışmaların durdurulması, legal çalışan yan örgütlerin dağıtılması, örgüt ilişkilerinin gevşetilmesi kararı almıştı. “Goşist hareketle Ülkücü harekete tırpan vurulacak, bize dokunmayacaklar” havası, Merkez’den gelerek aşağı birimlere doğru yaygınlaşıyordu. Askerî cuntanın faşist olduğunu düşünmek, parti hattına muhalefet olarak niteleniyor, mahkûm ediliyor, farklı düşüncede olanlar neredeyse hain sayılıyordu. Çok seyrekleşmiş ve hücreler dağıtıldığından, tek bir bağlantı elemanıyla rastlantısal görüşmeler haline gelmiş örgütsel buluşmalardan birinde, cuntanın niteliğine ilişkin değerlendirmeye katılmadığını, faşizm eğer bu yaşananlar değilse ne olduğunu merak ettiğini söylediğinde, parti ilişkisini kuran adını bilmediği partili, “Sovyet yoldaşların politikasını izliyoruz,” demişti. “Merkez’den gelen talimat bu. Senin kafanın da biraz karışık olduğunu görüyorum yoldaş. Bu söylediklerini duysa, böyle düşündüğünü bilse, Amasyalı Yoldaş da memnun kalmazdı.”

Kâzım Amasyalı, Ömer’in parti adıydı. “Kafan karışık demesi yetmiyor, bir de beni kocamla mı tehdit ediyor bu herif,” diye düşünmüş, öfkesini bastırmaya gerek duymadan cevabı yapıştırmıştı:

— Eğer gerek görürse, Amasyalı yoldaş kendi düşüncelerini bana iletir. Kafamın ne kadar duru olduğunu, bir süre sonra siz de göreceksiniz. cuntaya sevimli görünerek partiyi kurtaramazsınız. Faşizm ayrım yapmaz. Kime isterseniz ona iletin söylediklerimi. Kocama iletmeyi de ihmal etmeyin.

Yine de içine bir kurt düşmüştü. “Yoksa Ömer de bu politikanın mimarlarından biri mi? Olabilir. Sovyetler’in mutlak doğruluğuna, Büyük Ağabey’in politikalarının biz fanilerin anlayamayacağı hikmetlerle dolu olduğuna inanır o. Enternasyonalizm, böyle bir inancı emreder Ömer’e göre.”

1981 Mayısı'nda başlayan geniş çaplı tutuklamalar "Bize dokunmazlar, Sovyetler izin vermez" rehaveti içindeki partiyi sarsmış, ama siyasal hat değişmemişti. Etrafındaki çemberin giderek daraldığını hissediyordu. Çocuğu görmek için atacağı her adım yakalanmasına neden olabilir, sadece kendisinin değil başkalarının başını da yakabilirdi. Umut'u değişik yerlerdeki telefon kulübelerinden telefonla aramakla yetiniyor, her konuşmadan sonra altüst oluyor, sığındığı güvenli evin bir odasına kapanıp kendinden geçene kadar içki içiyordu.

Yurtdışına çıkış talimatı ve gerekli evrak –sahte pasaport, nüfus kâğıdı, Ticaret Odası'na konfeksiyon işvereni olarak kayıt belgesi– eline ulaştırıldığında, her şeyi göze alarak ve parti disiplinini çiğneyerek çocuğu son bir defa görmeye gitmişti. Yaz başıydı. Okullar yeni tatil olmuştu. Umut, gözleri parlayarak karnesini getirmiş, "Bak, hepsi pekiyi! Anneannem ödül olarak beni deniz kenarına götürecek. Kocaman bir deniz topu aldı şimdiden; yüzme de öğreneceğim," diye vermişti müjdeyi.

Acıma ve suçluluk duygusunun sevginin önüne geçtiği, içini paralayan bir çaresizlikle bakmıştı küçük oğluna. İncecik, biraz da çelimsiz vücuduyla, yüzünde alabildiğine aydınlık, saf, tüm dünyaya açık bir sevinçle karşısında duruyordu. Birden kafasında garip bir perde açılmış; oğlunu, korkunç bir dünyanın, vahşi hayvanların, fırtınaların, dalgaların ortasında yapayalnız görmüştü. Uyanıkken yaşanan bir kâbus gibi, koşarak çocuğa doğru ilerliyor, ama bir türlü yanına yaklaşıp sarılamıyor, kollarına alıp oradan uzaklaştıramıyordu.

Sonraki yıllarda, Umut'u ne zaman düşünse, ne zaman rüyalarında görse, ne zaman ondan söz etse, hep o gün, karşısında minicik, yapayalnız, savunmasız duran küçük çocuğu hatırlamıştı. Koca oğlan olduğu zaman bile.

— O benim oğlumdu Arın.

Bunları fısıldayarak söylüyor, ama sanki avazı çıktığı kadar haykırmış gibi geliyor Arın'a.

— Seni çok düşündüm, diyor. Olayı haber aldığımdan beri, nasıl dayanacağını, böyle bir şeye nasıl dayanılabileceğini düşündüm. Benim de bir kızım var, biliyor musun? İnsan kendi çocuğu olunca bazı şeyleri daha iyi anlıyor.

— Yıllar önce, Denizleri astıklarında, çocukların babalarıyla karşılaşmıştım. O zaman ben de tıpkı senin gibi, "Ben olsam dayanamazdım," diye düşünmüştüm. Şimdi dayanılabileceğini öğrendim. Hem de dayanmayı istemediğin halde, dayanmış olduğun için kendinden nefret ettiğin halde dayanıyorsun; dayandığını sanıyorsun. Belki de "dayanabilecek miyim" sorusu için henüz erken. Yara daha çok taze. Onu morgda, vücudundaki kurşun izleri, yüzündeki anlamsız ifade –acı bile değildi–, kanı çekilmiş dudaklarıyla, öyle cansız yatarken gördüğümde de acı duymadım. Sadece bağırdım, vurulmuş bir hayvan gibi bağırdım, sonra da bayıldım. İnsanın korunma mekanizmaları işte. Bayılıyorsun ve hiç değilse o an için dayanılmaz olandan kaçıyorsun. Sonra ilaçlara geliyor sıra. Yine kaçış. Ve sonra bir gün artık hiçbirşey fayda etmemeye başladığında... Neden anlatıyorum ki bunları sana!

— Bilmiyorum. Ama anlatmanı istiyorum. Paylaşmayı...

— Paylaşılabilir mi? Ölüm gibi, acı da paylaşılmıyor. Nasıl herkes kendi ölümüyle ölürse, herkes kendi acısını kendi başına, yapayalnız taşıyor. Son yıllarda dünyada, Türkiye'de, bizim hayatımızda, benim hayatımda korkunç şeyler oldu ve biz olup bitenler karşısında çaresiziz. Biz derken seni kastetmedim. Sen kazanan taraftasın. Biz ise kaybedenleriz. Bunlar da benim *off the record*'larım canım. Duy ve unut.

Adam ne diyeceğini bilemiyor. Söyleyeceği her sözün boş, anlamsız, yapay olacağını hissediyor. Kendini topluyor.

— Çıkışta hiçbir güçlükle karşılaşmamanı sağlayacağım. Fransız pasaportuyla giriş yapmıştın değil mi?

— Artık tek pasaportum var zaten.

— Bu gece...

Arın'ın, "Bu gece buluşalım," gibisinden bir söz söyleyeceğini sanıyor bir an. Korkuyor. Kabul edebilir; ve bu, yirmi ayrılık yılının inkârı; önemli ve kaçınılmaz olduğuna kendi kendini inandırmaya çabaladığı tüm değerlerin, tüm gerekçelerin yıkılışı olur.

— Bu gece çok önemli bir toplantım var. Katılmam gerekiyor. Yoksa, belki...

İçi rahatlıyor. "Hiç değişmemişsin Arın. Toplantıların, işlerin, görevlerin, hırsın, gücünün kaynağına, iktidara olan sarsılmaz inancın. Ben de bu kadar inançlı kalabilseydim keşke; kendi cepheme, kendi düşüncelerime, inançlarıma bu kadar bağlı kalabilseydim. Keşke ben de senin gibi, haklılığımıza, gereğinde insanları kurban edecek kadar inanabilseydim..."

Kafasındaki bu karmakarışık, bulanık, iç acıtan düşünce kırıntılarını dağıtmaya çalışıyor. "Çocuğu, oğlunu öldürdüler ve sen katillerin saflarındasın, onlardan birisisin, belki de emri verensin!" diye bağırsa, rahatlayacak. Ama susuyor. Bir ömür boyunca edinilmiş, erdem sayılan o uğursuz alışkanlığın, çığlığı sessizliğe dönüştürme alışkanlığının yeni bir zaferi. "Evde, okul sıralarında, aşkta, evlilikte, işkencede hep bunu becerebilmek için çabalamadım mı ben? Çığlık atmak, avaz avaz bağırmak istediğim her defa sesimi boğup, gırtlağıma gömüp son zafer çığlığını atabilmek için hep susmadım mı? Hayatımın tek gerçek çığlığı oğlumun ölüsünün önünde attığım çığlıktı."

— Toplantın olmasaydı da buluşamazdık, diyor. Bu gece İstanbul'a döneceğim. Yarın İstanbul'dan kalkan bir uçakta yer ayırtmıştım. Bir an önce dönmek istiyorum artık.

Arın Murat, o sevimsiz, bomboş, tam yerleşilmemiş resmî binadaki makam odasında, kendisinden hiç beklenmeyecek, hiç kendisi olmayan bir şey yapıyor. Ayağa kalkmış gitmeye hazırlanan kadını kendine çekip dudaklarından hırsla öpüyor.

Kendini öpülmeye bırakıyor, ama karşılık vermiyor. "Mutlu son'la biten duygulu aşk filmlerinde, bu son sahnede senaryo hiç şaşmaz. Bunca yıl aralarına giren engeller yüzünden bir türlü birbirine kavuşamamış âşıklar, biraz yaşlanmış, biraz buruk, biraz kırık da olsa, bir daha ayrılmamak üzere birleşirler. Oysa bu filmin senaryosunda bir aksaklık var. Acemice yazılmış, hem tuhaf, hem korkunç bir senaryo. Kim yazdı bu hikâyeyi, ben mi, sen mi, yoksa bizim dışımızda birileri mi?"

Aralarında bir çocuğun morgda yatan delik deşik cesedi. "O çocuk benim oğlumdu. O çocuk, senin de..."

Avaz avaz bağırmak istiyor. Hani *Kabare* filminde kadının, üstünden tren geçen bir köprünün altında attığı göğsünü yırtan çığlık gibi. Ama susuyor. Sadece dudaklarıyla, gırtlağıyla, sesiyle değil; beyniyle, belleğiyle, yüreğiyle de susuyor. Odadan aceleyle çıkıyor.

Arın Murat, Ülkü'nün çıkarken aralık bıraktığı kapıya doğru yürürken, dahili telefonla konuşmakta olan sekreterin alçak sesle "Şimdi çıktı efendim," dediğini duydu. Herhalde telefonla kapıya haber veriyordu. Korumanın böyle dikkatli ve sürekli olması iyi bir şey, diye düşündü. Son günlerde, eve kuşkulu telefonlar geliyordu. Onun konumumdaki biri için son derece olağandı böyle şeyler. Karısı korkmasa, koruma önlemlerinin artırılması için talepte bile bulunmayacaktı. "Ama İpek korkuyor. Dengesini büsbütün kaybediyor. İyi ki kızı okumaya İsviçre'ye gönderdik."

Karısını hatırlayınca, içinde bir eziklik, sinsi bir suçluluk duygusu kıpırdandı. "Bütün gün eve kapanıyor ve içiyor. Onunla ilgilenecek vaktim yok. Durumunun fark edilmemesi, bana karşı kullanılmaması için kendini eve kapamasına göz yumuyorum."

Birden kafası sekreterin telefonla konuşurken söylediği sözlere takıldı. "Şimdi çıktı efendim," demişti. Kapıdaki güvenlikle konuşmak için fazla resmî ve kibar değil mi bu "efendim" ? Belki de kapıdaki polisle değil güvenlik amiri ile konuşuyordu.

— Dikkatiniz ve ilginiz için teşekkür ederim, dedi.

— Görevimiz efendim. Devlet için canınızı ortaya koymuşsanız, devletin de sizi koruma yükümlülüğü vardır.

Sadece iki haftadan beri yanında çalışan bu adama, ilk günden beri ısınamamıştı. Özel sekreterliğine kimin kanalıyla, nasıl geldiğini bilmiyordu. Yeni göreviyle birlikte bu sevimsiz adamı da devralmıştı. Adamın ses tonu kadar üslubu da rahatsızlık vericiydi. Nereden öğrenmişse önceden hazırlanmış, ezberlenmiş cümlelerle konuşuyordu...

— Fazla abartmayın, teröre hedef olmam için bir neden yok. Ama kuşkusuz tedbirli olmalıyız. Bu da benim hiç beceremediğim bir şeydir ya... Otomobili kontrol etmeyi bile kontak anahtarını çevirdikten sonra akıl ederim.

İkisi de bunun doğru olmadığını, resmî araç gibi özel Mercedesi'nin de o binmeden önce kontrol edildiğini biliyordu. "İnsanın sürekli tebdil dolaşması, sürekli rol yapması, hep bir hamle sonrasını hesap etmesi, karşısındakini şaşırtmaya çalışması ne sıkıcı."

— Demin görüştüğüm Fransız gazeteci kadın Türkiye açısından önemli biridir. Bir aksilikle karşılaşmamasını sağlayın lütfen. Bu gece İstanbul'a dönüyor. Uçağı yarın İstanbul'dan kalkacak. Bizim memurları bilirsiniz, bazen işgüzarlık ederler. Pasaport kontrolünde veya başka bir yerde bir aksama olursa bundan Türkiye zarar görür.

— Başüstüne efendim. Ama merakımı bağışlayın. Gazeteci hanımın kimliğinde bir Türk adı vardı.

— Evet. Yıllar önce Fransa'ya yerleşmiş bir Türk'le evli sanırım ya da babası Türkmüş. Her neyse, önemli bir röportajdı. İnşallah tahrif edilmeden yayımlanır da uğraşmak zorunda kalmayız. Bekleyenleri hemen çağırabilirsiniz, zaten randevuyu on beş dakika geciktirdik.

Sonra, o anda hatırlayıvermiş gibi ekledi:

— Haa, bir de bana lütfen on beş-yirmi gün önce hücre evi baskınlarından birinde ölen Umut Murat Ulaş dosyasını buldurur musunuz? Bu türden olaylar başımızı Avrupa ile hep derde sokuyor. Adamlara haklılığımızı anlatmamız, inandırıcı olmamız gerekiyor. Bazı bağlantılar açısından bir kere daha ayrıntılı bakmak istiyorum.

Eğer adam da profesyonelse, bu kadar ayrıntıya girmenin kuşku yaratmaktan başka işe yaramayacağını düşündü. İçine büyük bir sıkıntı çöktü. Keşke bütün randevularını iptal edebilse, şu odadan, şu koridorlardan çıkabilse, adamın gözaltından kurtulabilse... "Yorgunum, sinirlerim bozuk. Bugüne kadar kuşku duyulabilecek ne oldu da şu zavallı adamı ajan gibi görmeye başladım. Sadece beni korumak istiyor ve bu onun görevi. Neden Ülkü hakkında yalan söyledim ona? Üstelik de ne budalaca bir yalan. Dinlenmeye ihtiyacım var. Hiç değilse birkaç gün dağa gidebilirim. Kar yoktur ama bu mevsimde de güzel olur oralar. İpek de sevinirdi. Belki de, kim bilir, yeni bir başlangıç yapabilirdik."

"Yeni bir başlangıç" lafı İpek'e aitti: kadınca bir laf... Birkaç kere denemişler, ama başaramamışlardı. Yeni başlangıcı başaramıyorlar, eskiyi devam ettiremiyorlar, ama "son"un olanaksızlığını biliyorlardı. Evliliklerinin sonu, ortaklığın ayrılması gibi bir şeydi ve ortaklığın ayrılması, ikisi için de iflas anlamına geliyordu.

Aylardır hiçbir kadınla sevişmediğini, cinselliğin ötesinde yaşadığını düşündü. Evliliğinin ilk yıllarında, karısının sessiz teslimiyeti, kendini

yumuşacık, adeta görev yapıyormuşçasına sunuşu, sevişirkenki edilgen konumu hoşuna gider, hatta tahrik ederdi. Kollarında evin küçükbeyi tarafından iğfal edilmiş evlatlık kızı tuttuğunu düşünür, bu aşağılık cinsel fanteziden, utandığı garip bir haz duyardı. İpek'le sevişmek "sahip olmak" ne demekse oydu. Ülkü ile hiç tanımadığı bir duygu... Dolu dolu seviştikleri beş yıl boyunca, ilk birkaç keresi bir yana, sahip olan, zevki sonuna kadar yaşayan, sevişmeyi yönlendiren hep Ülkü olmuş, o da bundan hoşlandığını sanmıştı. Bir orospu gibi sevişirdi. Cinsellikte utanmanın yeri olmadığını düşünür, en aykırı isteklerini uygulatır ve zevkten kendilerini kaybettikleri anlarda, rakibini dize getirmiş bir komutan gibi "Bunu sakın unutma!" diye haykırırdı.

"Ülkü ile yaşanan tutku yılları... Onunla yaşadığımız gençlik günleri!"

İçinde büyük bir pişmanlık duydu: "Bu gece onu bırakmamalıydım. Toplantıdan sonra buluşabilirdik; her zamanki gibi, ilişkimizi hiç konuşmadan, hesaplaşmadan, suçlamadan, başsız ve sonsuz bir cümlede bir parantez açabilirdik. 'Orospum' derdim ona ve bundan zevk alırdı. Unuttuğum bir hazza geri dönerdim. Hayatımda eş, anne, karı, metres, hiçbiri değil, hayatımda kadın olarak bir tek onun olduğunu söylerdim. Ne demek istediğimi anlardı, inanırdı."

İçinde tuhaf bir utançla, "Bir kadınla yatmak istiyorum," diye düşündü. "Kırk sekiz yaşında sağlıklı bir erkeğin kadına da ihtiyacı vardır." Karısı geçti aklından. "Ona yaklaşmalıyım. Sarılmalıyım. Ne zamandır dokunmadık bile birbirimize. Dokunmak cinsel isteği uyandırır. İnşallah, erkenden sızıp kalmaz yine." Bu yaştan sonra telekız çağıracak ya da sosyete orospularına takılacak hali yoktu ya! İstese de yapamazdı. Özel hayatında en küçük bir açığa, en masum zaafa bile yer yoktu. Olamazdı. Olsa, ânında kullanılırdı. Kendisinin doğrudan bulaşmadığı birkaç "operasyonu" hatırlayıp ürperdi. O zavallı bakan, mesleğinin en parlak günlerinde ünlü yıldızla felekten

bir gece çaldığını sanırken, cinsel birleşme ânının bile video kamerayla çekildiğinden habersizdi. Sonra nasıl tepetaklak olmuştu zavallı. Gerekli herkes hakkında benzer "delillerin" olduğunu biliyordu. Birkaçını, görevi gereği görmüş, pek bir kötü olmuştu. "Aslında iğrenciz. Bütün bunlar iğrençlik, ahlaksızlık. İnsanların özel yaşamlarını izlemeye kimin ne hakkı var? Ama işin kuralı bu. Temizleyebilmek için kirleneceksin. Düzenin korunması, toplumun temizlenmesi için birilerinin kirli işler yapması gerekiyor."

Farkında olmadan, "Gerekiyor mu gerçekten?" diye yüksek sesle mırıldandı. Kendini çok yorgun, çok bezgin hissetti. "Burada, bu odada Ülkü'ye sarılmam, öpmem çılgınlık değil de nedir? Odanın bir yerinde bir video kamera olmadığından nasıl emin olabilirim?" Sonra, yaptığı işten paniğe kapılmadığını, fazla umursamadığını fark etti. "Bir tuhaflığım olduğu kesin. Bugün ben ben değilim. Nasıl olabilirim ki?"

Ülkü'yü öpmek istemesi, bunca yıl sonra aynı arzuyu, aynı tensel çekimi duyması kendini bile şaşırtıyordu. Ülkü'nün dudakları sıcak değildi. Dudaklarını çekmemiş, öpmesine izin vermiş ama öyle buz gibi kalmıştı. "Ne bekliyordum! Bunca olay, bunca yıl sonra, bir de toprağa verilmesinin üstünden ay bile geçmemiş bir oğulun acısı henüz içinde taptazeyken başka nasıl olabilirdi? 'O benim oğlumdu,' derken, sesinde kederden başka bir şey vardı. Gizli bir itham, bastırılmış bir çığlık, henüz kine dönüşmemiş bir öfke."

Odanın kapısı hafifçe vuruldu ve saygılı biçimde açıldı.

— Misafirleriniz geldi efendim.

Zonklamaya başlayan şakaklarını ovaladı. Sanki tüm gerçeklik duygusu kaybolmuş, zaman ve mekân değişmiş, oyunun tam ortasında rolünü unutmuş gibi hissediyordu kendini. Önündeki randevu defterine göz ucuyla baktı. Sadece saati belli olan, ad yazılmamış, "çok gizli" işaretli randevulardan biriydi. Başını kaldırdı ve içeri girmek için buyur etmesini bekleyen iki adamı gördü. "Demek bu heriflermiş,"

diye düşündü. Kendini toplamaya çalıştı. Yerinden kalkarak, yüzünde nazik ve saygılı bir maskeyle, kapıya doğru yürüdü, elini uzattı. Hâlâ aralık duran kapıdan sekreterin gelenleri dikkatle süzdüğünü görür gibi oldu.

— Bir şey gerekirse, ben haber veririm. Yarım saat kadar telefon bağlamayın lütfen. Ben haber verene kadar odayı kapalı tutun.

Adamlara, eliyle çalışma masasının önündeki koltukları işaret ederken, masanın üstünde duran küçük el radyosunu açtı.

# Erguvanlarla Sen Nehri arasında bir yerlerde

Kaç yıl geçmiş aradan sesini duymayalı?

— Paris'teyim, diyor telefondaki ses.

Yıllar öncesindeki gibi, yüreği yine ağzında.

— Evet. Geleceğini biliyordum.

— Toplantıyı sen mi izleyeceksin?

— Hayır.

Hayır derken, sadece toplantıyla sınırlı kalmayan bir buluşma umduğunu, bu buluşmayı zorlamaya çalıştığını fark ediyor.

— Peki, bu gece buluşabilir miyiz?

— Tabii. Kaçta, nerede?

"Nerede? Nerelerde buluşurduk biz?

Nisan sonuydu. Bir Boğaz vapurundaydık. Hava ılıktı ve incecikten bir yağmur yağıyordu. O yıl –o unutulmaz 1971 yılı– erguvanlar erken açmıştı. İstinye bayırlarından, Emirgân'dan Ortaköy'e; Anadoluhisarı sırtlarından Üsküdar'a kadar, sular bile erguvan rengine kesmişti.

Bir öğle vaktiydi. Bakımsız, yaşlı vapurun güvertesinde, ince ince yağan ılık yağmurun altında sadece ikimiz vardık."

Çiseleyen yağmurun altında, yüzlerine erguvanların rengi vurmuş, birbirlerine sarılmış öylece duruyorlar. Konuşmuyorlar; konuşmaya ihtiyaçları yok. Birbirlerine söyleyecek sözleri de yok zaten: erguvanların ve soluk gri ışık altındaki yemyeşil tepelerin, donuk gri-mavi suların güzelliğinden başka...

Söylenen her söz, dile getirilen her duygu, her düşünce, birleştireceğine ayıracak. İkisi de biliyor. Susuyorlar ve o ânı uzatmaya

çalışıyorlar. Yeniköy'deki yalının önünden geçerken, ikisi de görmemiş gibi davranıyor. Sanki o yalının Boğaz'a bakan pencerelerinden denizi birlikte hiç seyretmemişler gibi; sanki haylaz küçük kardeşe Fransızca ve matematik çalıştırdıktan sonra, tam izin isteyip kalkacakken, Arın her defasında tesadüfen gelip, "Bir çay için öyle gidin," diyerek alıkoymamış, denize açılan geniş pencerenin önünde gevezelik ederek saatler geçirmemişler gibi...

Yalı, ailenin Teşvikiye'ye taşındığı kış aylarında, gizlice buluştukları yerdi. Küçük kardeşin zaman zaman şantaja varan tehditkâr suç ortaklığının da yardımıyla, baş başa en güzel saatlerini orada geçirmişlerdi: konuşarak; ve genç vücutlarından taşan o gemlenmez, yakıcı arzuyla, tutkuyla, hırsla sevişerek.

"Anneannem gelin yatağında seviştiğimizi bilse ne yapardı acaba?" diye gülerdi Arın. Yeniköy'deki yalı, anne tarafından mirastı. Müşir Ahmed Sabit Paşa'nın biricik torunu Esma Hanımefendi bu yalıda gerdeğe girmiş, kızını ve biricik oğlunu bu yatakta doğurmuştu. Ahmed Sabit Paşa'nın müşirliğinin aile tarafından sonradan yakıştırıldığını söylerdi Arın. Belki kendisini, Osmanlı sarayına yakın ana soyundan çok, millî iktisat yandaşı İttihatçı büyük dedesine, Cumhuriyet zengini dedesine ve dedesinin tabiriyle, "Evropa'da ulum-u siyasiye tahsilini yarım bırakıp" vatanına dönmüş babasına daha yakın hissettiği; belki de soyluluğu önemsemediğini, unvanlara falan aldırmadığını orta halli memur kızı, biraz da solcu sevgilisine göstermek istediği için...

Yalının ikinci katında, misafir yatak odasındaki sedef kakmalı karyola ile aynalı konsol Esma Hanımefendi'nin çeyizinden kalmaydı. Küçük oğlana ders vermek için geldiğinde, bu kata hiç çıkmazlar; misafir yoksa denize bakan salonda; misafir varsa, çocuğun arka taraftaki odasında çalışırlardı. O gün Arın, elinden tutup "yukarı

çıkalım" dediğinde, vücudunun her yanını ateş basmış, genzi kurumuş, başı dönmüş, bayılacağını sanmıştı.

Rutubetli ve soğuk bir kış günüydü. Yaz sonunda, aile Teşvikiye'deki kışlık apartmana taşınırken eşyaların üstüne örtüler örtülmüş, perdeler sıkı sıkıya kapatılmış; ev, rıhtımı yalayan dalgaların ninnileri arasında, ilkbahara kadar sürecek uzun bir kış uykusuna terk edilmişti.

"Buraya gelmeyi; onunla sevişmeyi, yatmayı, vücudumu sunmayı ben istemiştim. Şaşırdığı, yadırgadığı bir pervasızlık, belki de hayasızlıkla, vücudumun artık beynime itaat etmediğini, arzularımın taştığını, geceleri yatağımda ateşler içinde dönüp dururken onu düşünerek kendimi tatmin etme utancından kurtulmak istediğimi haykırmıştım."

Teşvikiye'deki apartmanın, dört yanı oymalı demir kafesli, aynalı asansöründeydiler. Duygularının ve vücudunun yangını gözlerine ulaşmış, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Gençkızı göğsüne bastırırken, "Ne kadar cesursun, ne kadar karşı konulmazsın, ne kadar güzelsin," diye fısıldamıştı delikanlı. "Madem öyle istedin, öyle olsun."

O soğuk ve rutubetli kış gününde, bütün vücudu alev alev, eski ahşap yalının hafifçe gıcırdayan tahta merdivenlerini Arın'la el ele çıkarken, ilk tanıştıkları günü hatırlıyor. Onu, artık kendini korumayı, "burnu havada bir kız" olmayı düşünmeyecek kadar; bütün çekingenliklerinden, eziklikliğinden kurtulacak kadar; neyse, nasılsa öyle, "kendisi" olacak kadar çok sevdiğini anlıyor.

Sedef kakmalı karyolanın üstündeki altın sırma işli, gülkurusu renkli ağır atlas yatak örtüsü; gülkurusu kadife perdelerden sızan yumuşak ışık; Arın'ın atlas örtüyü özenle toplayıp yatağın yanındaki kanepeye koyması, beyaz keten çarşafların soğuk nemi; kalın el örgüsü yün kazağını çıkarırken ayak parmaklarının ucundan kafasının en tepesine kadar ürperişi; bembeyaz memelerinin pembe uçlarının

erguvan rengine dönüşü; çıplak, çırılçıplak vücudunun üstüne düşen gülkurusu ışınlar ve göbeğinin altında, iki bacağının arasında turuncu bir kasımpatı gibi görünen kıvırcık tüyler; ummadığı bir şehvet ve hoyratlıkla üzerine abanan adaleli, sıcak vücut...

Elleri, dudakları bütün vücudunda geziniyor. Öpüyor, okşuyor, kavrıyor, sıkıyor, avuçluyor. Önüne cömertçe atılmış bir avı, açlıkla, oburlukla, şehvetle yoklayan, yemeye hazırlanan vahşi bir hayvan gibi doğal ve denetimsiz. Sevişmeyi biliyor. “İlk kadını değilim” duygusunun burukluğu ve sevinci. Acemi olmanın, ilk kez seviştiğinin anlaşılmasının mahcubiyeti, ezikliği.

Sert, ıslak organının bacaklarının arasına girişini; şimdi yumuşacık, alabildiğine sevecen, usul, şefkatli hareketlerini, yatıştırıcı sevgi sözlerini yoğun duygularının sis perdesinin ardından algılıyor. Vücudu ayrılmış, başını alıp gitmiş, bağımsızlaşmış gibi. Acıyla zevkin karıştığı bir inilti arasında, içinde olduğunu, birleştiklerini, kadını olduğunu anlıyor. Hayır, bütün bunlar çok bilmiş kızların cinsel hazlar duyarak birbirlerine anlattıkları “ayıp” şeylere hiç benzemiyor. Annelerin özenle sakladıkları *Seksoloji Yıllığı* veya *Tenasül Hayatımız* gibi kitaplardaki kuru bilgilerle de bir ilişkisi yok. Bu başka bir şey, başka hayatlar doğuran hayatın özü; sevginin tutkuya, ilişkinin aşka dönüştüğü nokta.

Neden sonra vücutları ayrılırken karnının üstündeki yapışkan ıslaklığı hissediyor. Arın, gençkızın karnını elindeki yumuşak havluyla silerken, “Dikkat ettim canım, içinde boşalmadım,” diyor. “İlk defa olduğunu söylememiştin bana. Ne kadar safsın, ne kadar temizsin, ilkbahar gibisin.” Sözleri, kötü filmlerin basmakalıp diyaloglarını andırıyor. Hani adamın, kızı evlenme vaadiyle kandırıp ırzına geçtikten sonra söylediği sözler...

Yere atılmış fanila donundan, külotlu yün çoraplarından, el örgüsü kazağından, ıslak ve yapışkan havludan ve beyaz keten çarşafın

ortasındaki pembe lekeden utanıyor. Yüzünü genç adamın göğsüne gömüyor.

"On dokuz yaşındaydım. İlk sevişmemdi, ilk erkeğimdi."

Aile-okul-mahalle kıskacının ahlak anlayışı, "Ülkü' yü istersen bir ordunun içine sal, orda bile namusunu korur" övgüsüyle, "eli erkek eline değmemiş"lerle, "kocaya sunulacak en değerli çeyiz kızlıktır" vecizesiyle özetlenirdi. Cinsellik, evliliğin "vecibesi", kadının "vazife"siydi. Annesine göre, tek erkek tanınır; bir kez evlenilir; "Allah esirgesin" boşanılmaz, diş sıkılırdı. Bir gün, "Başka erkek tanımamışsan kocanı sevdiğini nasıl anlayacaksın? Karşılaştırma olanağın yok ki; ömür boyu hep aynı yemeği yiyip en sevdiğim yemek bu, demekten ne farkı var?" demişti annesine. Aldığı cevabı hiç unutmamıştı: "Ne sapık düşünceler bunlar." Oysa, annesi, gencecik bir öğretmen olarak Sivas'ın Suşehri ilçesine atandığı günden bu yana, "muasır medeniyete ulaşma"nın ilk koşulunun, kadının toplumda erkeğin yanında yerini alması; çarşaftan, tesettürden soyunup açılıp saçılması, okuması, hayata karışması olduğunu tutkulu ve ödünsüz savunan Cumhuriyet kadınlarındandı.

Arın'la ilişkisini öğrendiğinde, gençkızın bütün kaygılarını, korkularını boşa çıkarmıştı. Ülkü, cinsellikle uzaktan yakından ilişkili her konuda olduğu gibi azar işiteceğini, ahlak vaazları dinleyeceğini, hatta daha kötüsünü beklerken, kızını bağrına basmış, gözlerindeki yaşları gizlice silmeye çalışarak, "Pek sevindim. Artık belli bir yaşa geldin, zamanıdır," demişti. Sonraki sözleri ise, kızın kanını dondurmuştu: "Şu evlerine derse gittiğin Murat ailesinin oğluysa, buna iyi bir evlilik yapmak derim ben. Hem köklü, hem de zengin bir aile. Yıllardır, o okulda okuman için yaptığımız fedakârlık da boşa gitmeyecek. Tam bir salon hanımı olabilirsin. Kim bilir, belki de bir büyükelçi karısı..."

Vapur, erguvanlı tepelerin arasından akan geniş mavi suyun üstünde, karşıda gri bir pusun ardından seçilen İstanbul siluetine doğru süzülüyor. İncecikten yağan yağmur dindi. Erguvan rengi güneş bulutları zorluyor. Burnu dönerken, yalı orada yokmuş, hiç olmamış, orada hiç buluşmamışlar, sevişmemişler gibi havadan sudan konuşarak anıları silmeye çalışıyorlar. "İlk seviştiğimizde, her şey bitip de giyinirken kendimi ne kadar yalnız hissettiysem, yine o kadar yalnızım."

— Ne güzel bir şehir bu, diyor sessizliği aralayabilmek için.

— İstanbul gerçekten de güzeldir, ama Paris de güzeldir. Paris'i de çok severdin sen.

— Paris görkemlidir, güzelliğine mağrurdur; insanı ezer. İstanbul ise, kendi güzelliğinin farkında bile değil sanki. Sen de Ankara'da yaşasaydın, İstanbul'a farklı gözlerle bakardın.

— İstanbul işçi şehri, devrimin şehri, sosyalist Türkiye'nin başkenti hem de, değil mi?

Sesindeki buz gibi alayı, uzaklığı, sevgisizliği, hatta hıncı hemen fark ediyor.

— Paris de 68'in şehridir sevgilim. Barikatların, başkaldırının, ayaklanmanın, Komün'ün, devrimlerin şehridir. Belki de asıl bunun için güzeldir.

Tehlikeli sularda gezinmeye başladıklarını ikisi de biliyor, ama geri çekilmeye ikisinin de niyeti yok. Vapur erguvanlı tepelerin arasından masmavi bir yoldan, sarayların, camilerin, masalların, binyılların İstanbulu'na doğru süzülürken, yapılabilecek başka şey yokmuş gibi, şehir yarıştırıyorlar.

— Ne İstanbul'dan ne de Paris'ten vazgeçmek isterim, diyor. Nâzım'ın dediği gibi: nerede ölmek isterdim? Önce İstanbul'da, sonra Moskova'da, sonra Paris'te...

— Moskova'ya hiç gitmedin. Yoksa gittin mi? Sizinkiler bu işleri iyi becerir, belki gizlice gitmişsindir.

— Ah, evet; emir almaya ve devlet sırlarını vermeye gittim. Parolayı öğrendim. "Bir perşembede kaç pazartesi var?" diye soracaksın. Hemen Kremlin'e kabul ediliyorsun.

— Hiç de komik değil. Komik olmadığını, işin şakası olmadığını bir süre sonra sen de anlarsın.

Hep böyle olurdu. Yüreği öylesine taşkın bir sevgiyle dolu, vücudu öylesine tutuşarak koşardı ki ona, sanki bu defa aralarındaki her şey değişiverecekmiş, birbirlerini yeniden bulacaklarmış, Arın da aynı duyguları paylaşacakmış sanırdı. Sonra bir söz, bir hatırlatma, bir suskunluk... Büyü dağılır, herkes kendi köşesine, kendi hücresine döner; aralarındaki o camdan duvar biraz daha geçilmez olurdu.

— Ankara'dan, sırf seni görmek için geldim. Ne olur kavga etmeyelim. Belki de yanlış yaptım, belki gelmemeliydim. Ama her zamanki gibi, yine dayanamadım işte. Artık hiçbir işe yaramayacağını biliyorum, yine de söylemek istiyorum: Seni seviyorum ben Arın. Tamam; istersen sevgi değil de, hastalık de, inat de, tensel tutku de buna. Ne dersen de, ama ben seni seviyorum. Hayır, Moskova'ya gitmedim. Hiçbir gizli örgütle de ilişkim yok. Sadece bu dünyanın değişmesini istiyorum. Zulüm, açlık, savaş olmasın; kimse kimseyi ezmesin, sömürmesin; senin, benim hakkımız olan şeylere herkesin de hakkı olsun istiyorum. Hepsi bu. Bunların bizi neden ayırdığını da bir türlü anlayamıyorum.

Sesi alabildiğine yorgun, kederli ve çaresiz. Aralarındaki şeyin –uzaklık mı, soğukluk mu, boşluk mu?– daha derin bir yerde gizlendiğini seziyor.

— Seni seviyorum Arın. Bunu söylemekten utanmıyorum, çekinmiyorum, kendimi küçülmüş, gururu çiğnenmiş hissetmiyorum.

Ama bak, benim sevgim birlikte olmamıza yetmiyor. Eksik olan nedir bilmiyorum. Tek başıma çaresizim, üstesinden gelemiyorum.

Genç adamın içine işleyen, yüreğini burkan da bu çaresizlik: ortak çaresizlikleri. Yapmaması, işleri güçleştirmemesi, uzatmaması gerektiğini biliyor, ama içinden yükselen arzuya karşı duramıyor.

"Noktası bir türlü konulamayan, uzadıkça uzayan ve giderek anlaşılmaz olan bir cümleye benziyordu ilişkimiz. Hep baştan alınan, bir türlü ilerlemeyen ve bir türlü üstü çizilip iptal edilemeyen. Her ayrılıktan sonra küllendiği sanılan ve her defasında kendi küllerinden yeniden doğan..."

Bulutlar dağılmaya başlıyor. Ufukta solgun bir gökkuşağı. Donuk erguvan rengi güneş birazdan parladı parlayacak. Yaşlı Boğaz vapuru henüz yapımı süren köprünün altından geçerken, kaçamak ve acele öpüşüyorlar. Çiseleyen yağmur çoktan durmuş, sular mavileşiyor.

"Sahi, nerelerde buluşurduk biz?"

Arın Murat, Paris'te buluşabilecekleri gözlerden uzak hoş bir yer düşünmeye çalıştı.

İlk kez 60'ların sonlarında doktora yapmak için geldiği, sonraki yıllarda kısa veya uzun sürelerle defalarca gelip kaldığı, neredeyse İstanbul'dan daha iyi tanıdığı bu şehri severdi. Geçen zamanı, kendi tarihini, en iyi Paris'te yakalayabildiğini düşünürdü. Değiştikçe başkalaşan, kimliksizleşen İstanbul'a karşın Paris hep değişir ve mucizevi şekilde hep aynı kalırdı. Şehre yıllar sonra gittiğinizde, geçmiş zaman peşinde koştururken, bir de bakardınız ki zaman hiç geçmemiş, orada durmuş sizi bekliyor.

"İlk geldiği günün gecesi, onu elinden tutup nehir kenarına indirmiştim. Adlarını hep duyduğu, Fransız romanlarında, hikâyelerinde okuduğu *clochard*'lar Ülkü şerefine bir gösteri

sunarcasına rıhtımdaki ağaçların, köprülerin altında yerlerini almışlardı. O yıl erken dökülmeye başlamış sarı yapraklar, yürüdükçe ayaklarımızın altında eziliyordu. Uzun bir özlemin ardından uzandığım dudakları, sanki hiç bu kadar nemli, bu kadar istekli ve sıcak olmamıştı. Rüyada gibiydi, büyülenmişti. O ânı, o geceyi uzatmak için, sessizce belki de hiç konuşmadan nehir boyunca taa Eyfel'in karşısına, tarih filmlerinin dekorlarını andıran Trocadero'ya, Palais de Chaillot' ya kadar kadar yürümüştük. Neredeyse çılgınlığın eşiğine vardıracak kadar yoğun duygularımız mı güzelleştirmişti kenti, yoksa kent mi duygularımızı dalga dalga kabartıp taşırmıştı, bilmiyorum."

"*Sous le Pont Mirabeau coulent la Seine et nos amours...*" (Mirabo Köprüsü'nün altından Sen Nehri ve aşklarımız akar.) Ülkü ne çok tekrarlardı bu dizeleri. Şimdi, yıllar sonra Paris'te, buluşabilecekleri bir yer düşünürken, belki de ilk kez, bilinçaltında kentin Ülkü ile özdeşleşmiş olduğunu fark ediyor. "Oysa, burada sadece bir yıl birlikte kalmıştık."

Rue des Ecoles'de, tavan arasındaki stüdyoyu hatırlıyor. "Çalışır ve sevişirdik. Hiç gelecek planı kurmadık; nereden geldiğimizi, nereye gittiğimizi hiç düşünmedik, konuşmadık. Ne kadar sürer, nerede biter bilmiyorduk, ilgilenmiyorduk da. İlişkimizin karşısında, iki tarafsız gözlemciydik sanki. Belki de korkuyorduk. Belki burada; geçici bir durak ya da sadece bizim gözümüze görünen bir serap olan bu şehirde yaşadıklarımızın, gerçek zamanda ve mekânda süremeyeceğini, büyünün bozulacağını hissediyorduk."

"Nerelerde buluşurduk Paris'te? Bahçelerde, sokaklarda, kafelerde, öğrenci kantinlerinde, nehir boylarında, müzelerde, evlerde, her yerde..."

— Ile Saint-Louis'de sevdiğimiz bir yer vardı hani. Hatırlıyor musun, küçücük şık bir restoran. O duruyor mu hâlâ?

Nasıl hatırlamaz. Umut'un ölümünden sonra gittiği Türkiye'den Paris'e döndüğünde, içinde korkunç bir keder ve belki de sadece "banal", sıradan, hatta gülünç bulduğu için vazgeçtiği bir intihar duygusuyla sokaklarda amaçsız dolaşırken, kaç kez geçmişti oralardan.

"Sevdiğimiz" dedi, diye düşünüyor. Arın ve ben: Biz... Yirmi beş yıldır "biz" olamamışken, bu birinci çoğul şahıs nereden çıktı böyle? Bir çağrı mı, bir pişmanlık mı, bir hatırlatma mı? "Biz"in üzerine basa basa cevap veriyor.

— Bizim gittiğimiz küçük restoran değil, ama orada hâlâ hoş bir yer var. Adı: L'Ile.

— Kalabalık değilse, sence de uygunsa orada buluşalım. Sen yer ayırtır mısın lütfen. Artık Parisli olan sensin.

— Tabii yaparım. Saat sekiz iyi mi?

— 20.30 diyelim de bekletmeyeyim. Toplantıdan sonra resmî bir görüşmem var; uzun sürebilir.

Telefonu kaparken başı dönüyor. Otuz yıl önce de, yirmi beş yıl önce de, beş yıl önce de; ondan her haber aldığında, sesini her duyduğunda, her telefonda, her buluşmada aynı baş dönmesi, aynı yürek çarpıntısı, aynı güzel heyecan... Bu tuhaf duygu içinde böyle yaşayıp gittikçe sanki hiç yaşlanmıyor, sanki zamanı yeniyor. Maraz, umutsuz, yarınlara yönelmeyen; ne mutlu ne de mutsuz, hiçbir son amaçlamayan bu tutkuyu belki de bu yüzden yıllardır besleyip yaşatıyor. Başa dönüp yeniden yaşanamayacak bir ömrün, pişmanlık ya da suçluluk duyduğu yaşam parçalarının, artık çok geç kalmış olmanın kederini unutturan, paralel bir iç yaşam kurgusu, bir gölge yaşam...

Bir yanının öteki yanına sürekli ihanet içinde olduğu o ikili, parçalanmış, yarılmış, "gece kurt-gündüz insan" yaşamı; önce belli

belirsiz, sonraları gitgide derinleşerek, acıtarak, hasta ederek, tanışmalarından bir yıl sonra başlamıştı.

Kış uykusuna terk edilmiş, soğuk ve rutubetli yalının üst katında, Esma Hanımefendi'nin sedef kakmalı gelin yatağında ilk kez seviştikleri günden sonra, hiçbirşey artık eskisi gibi olmadı. Bütün bir yaşam boyunca bir daha kimseyle tadılmayan olağanüstü bir cinsel uyum; yaşlarını çok aşan azgın, hayasız, sınır tanımaz bir istek; zevkle acının buluşup karıştığı, tenselliğin sevgiye, şefkate galip geldiği sevişmeler sonunda vardıkları eksiksiz doyum, bedenleri kadar kafalarını da tutsak etmişti.

"Rahibe okulunun azgın kızına bak," derdi Arın, "Paşazade iyi aile çocuğunun azgınlığına bak," cevabını alırdı. Vücutları birbirine değdiği, elleri buluştuğu, göz göze geldikleri anda tutuşurlardı. Birbirlerinden ve birbirlerinin vücutlarından başka bir şeye ihtiyaçları yoktu. İki bedenden kurulmuş kapısız, kilitsiz bir hücredeydiler ve dışarı çıkmak istemiyorlardı.

Taa ki, elleri pankartlı, yumrukları havada, yürekleri parmaklarının ucunda, tepeden tırnağa umuda ve inanca kesmiş çocuklar; kitapları, türküleri, marşları, karşı konulmaz söylevleri, alev alev umutları ve pervasız, küstah, ilkel cesaretleriyle hücrenin duvarlarına dayanıp yıkmaya çalışana kadar.

Arın üniversiteyi bitirmiş, önceden –belki de doğduğu andan itibaren– çizilmiş hayat planı gereğince askere gitmişti. Aile dostu paşalar, hatırlı işadamları devreye girmiş, yedeksubaylığını İstanbul'a yakın bir yerde yapması sağlanmıştı. Gençkız küçük kardeşe ders vermeyi sürdürüyor, Teşvikiye'deki eve her gidişinde, orada Arın'ın izlerine rastlamaktan, bir kitap arama bahanesiyle odasına girip kokusunu duymaktan, ondan söz edildiğini işitmekten neredeyse cinsel bir haz alıyordu. Hafta sonları ya da Arın Murat olduğu için göz

yumulan hafta içi kaçamakları sırasında buluşuyorlar, kaldıkları yerden devam ediyorlardı.

O gün derse gittiğinde, Erim okuldan henüz gelmemişti. Her zamanki gibi sehpanın üzerindeki günlük gazeteleri ve dergileri karıştırarak salonda bekliyordu. Önce, içeri girenin çay getiren Sultan Hanım olduğunu sandı. Hanımefendi'yi, –hizmetçi, anneye böyle derdi– Sultan Hanım'a teşekkür etmek için başını kaldırdığı zaman gördü. Çok seyrek karşılaşırlardı. Buraya ilk geldiği günden beri, –neredeyse iki yıldır– fazla fazla dört-beş kez görüşmüşler, çocuğun durumunu, kaydettiği gelişmeyi konuşmuş, karşılıklı nezaket sözcükleriyle yetinmişlerdi.

— Ne kadar iyi oldu. Sizi ne zamandır görmek istiyordum, ama bir türlü yakalayamıyordum, dedi kadın.

— Evet efendim, çoktandır görüşemedik. İşler yolunda gittiği, bir sorun olmadığı için ben de sizi özel olarak rahatsız etmek istemedim. Arın da durumu takip ediyor zaten.

Arın'ın adını söyler söylemez kulaklarına kadar kızardığını hissetti.

— Ben de tam bu konuda konuşmak istiyordum sizinle.

Çay getirmekte olan hizmetçiye döndü:

— Çay servisini yaptıktan sonra bizi biraz yalnız bırakır mısınız Sultan Hanım?

Kadının sesi her zamanki gibi yumuşak ve kendinden emindi. Yine de nahoş şeyler olacağını hissetti.

— Yanlış anlamayın; sizden çok memnunuz Ülkü Hanım. Erim'in dersleri yoluna girdi, sizi de çok seviyor. Bu evde herkes sizi seviyor zaten. Sorun da bu. Kısa ve net söylemek istiyorum; Arın'la ilişkinizin farkındayım ve bu ilişkinin dönülmez bir noktaya gelmeden bitmesini istiyorum. İkinizin de iyiliği için.

Birden, o âna kadar Arın'la bu evi hiç ilişkilendirmediğini; sevgilisinin bir çevresi, bir ailesi var mı yok mu hiç düşünmediğini;

sanki koskoca dünyada sadece ikisi varmış gibi davrandıklarını, ilişkilerini dünyadan, çevreden, insanlardan soyutladıklarını hayretle fark etti. Belki de bu yüzden; tüm çevreden, ailelerden, arkadaşlardan, toplumdan soyutlanmış olduğu için bu kadar yoğun, kendi içine dönük, tensel ve tutkuluydu bu ilişki.

— İkimizin iyiliğinden ya da dönülmez nokta'dan ne kastediyorsunuz, diye sordu, doğal çıkmasına çalıştığı bir sesle.

— Sadece, Arın'la sizin ortak bir geleceğiniz olamayacağını; bir evliliğin düşünülemeyeceğini.

"Ağlamamalıyım, sesim titrememeli. Ne derdi Mer Magdelena? 'Matmazel Oztürk, işte böyle, burnu havada bir kız!' Asıl şimdi havada tutmalıyım burnumu."

— Arın'la evlenmeyi hiç düşünmedim, onun da düşündüğünü sanmam. Böyle bir konumuz hiç olmadı bizim Hanımefendi. İlişkimizin sürüp sürmeyeceğine gelince; oğlunuzun da bu konuda söyleyecek bir sözü vardır, diye düşünüyorum.

— Sizi incitmek istememiştim. Ama gençlikte bazen öyle dönülmez ve yanlış adımlar atılır ki, insanın bütün geleceği etkilenir. Arın'a parlak bir gelecek hazırlamaya çalıştık. Takdir edersiniz ki böyle bir gelecek için gerekli bütün donanıma sahip, daha da olacak.

— İlişkimizde bu parlak geleceği karartacak, engelleyecek ne var sizce?

— Zeki ve iyi yetişmiş bir gençkızsınız. Bunu anlayacağınızı sanıyorum. Aile çevresi, içtimai mevkii, içinde yaşanan muhit, bilhassa da yapılan evlilik, genç bir erkeğin kariyeri için fevkalade önemlidir. Arın'ın önünde daha doktorası var. Doktorasını yurtdışında Sorbonne' da yapacak. Aile geleneğimiz böyledir. Sonra Hariciye'ye intisabını istiyoruz. Hariciye bambaşka bir âlemdir. Yükselmesi için eşinin çevresinin desteğine de ihtiyaç duyabilir. Oysa, açık konuşalım, sizin yetiştiğiniz ortam...

"Benim yetiştiğim ortam: üç gözlü, küçücük, odun sobalı evimiz; bahçemizdeki turplar, maydanozlar, yeşil soğanlar, çuhaçiçekleri ve hanımelleri; okula taşıdığım sefertaslarım, Cağaloğlu-Levent otobüslerinde sürüklediğim kendimden büyük torbalar; geceler boyunca, annemle birlikte ayaklı lambanın altında işlediğimiz balgümeci robalı çocuk elbiseleri, yakalara, göğüslere teyellediğimiz telalar; ay sonlarına doğru, günde en az bir öğün yediğimiz bol salçalı, ama peynirsiz makarnalar; lüks otellerin, pahalı restoranların kapısında duyduğum çekingenlik; annemin eski elbiselerinden bozma, ama son modaya göre evde özenle dikilmiş giysilerim..."

Kadının sözlerinin sonunu dinlemeden, sakin görünmeye çalışarak yerinden ağır ağır kalktı.

— Haklı olabilirsiniz, ama Arın'la da konuşmalısınız. Ben ona bu konuda hiçbirşey söyleyemem. Utanırım zaten. Sizin adınıza da utanırım. Küçük oğlunuza ders vermeye gelince; bir daha aynı tehlikeyle karşılaşmamak için "içtimai mevkii" daha yüksek birini bulmanız gerekecek sanırım.

Hızlıca yürüyerek antreye çıktı. Sultan Hanım'ın soru dolu, endişeli bakışlarıyla karşılaşmamak için kadına hiç bakmadan vestiyere asılı ceketini aldı.

— Allahaısmarladık Sultan Hanım.

— Güle güle efendim. Bir aksilik yok ya?

— Hayır, hiçbir aksilik yok.

Asansörün gelmesini beklemeden merdivenleri koşarak indi.

Sonraki buluşmalarında Arın'a hiçbirşey söylemedi. O da, neden derse gelmediğini bile sormadı. Olup bitenler, herkesin suç ortağı olduğu bir suskunlukla, olmamış sayıldı. İlişkilerinin sürebilmesinin tek koşulunun suskunluk olduğunu ikisi de biliyordu. Suskunluğun, için için büyüyen bir kanser uru gibi, ölüme sürüklediğini de...

O güne kadar hiç düşünmemişti. Onları üniversitede, bazen bildiri dağıtırken, bazen dergi satarken, bazen tartışırken, bazen örgütlerine bağış toplarken görmüş; bir anda toplanıp birşeyleri protesto edişlerini, taşıdıkları beyaz kartonlar üzerine yazdıkları masum sloganları, hep bir ağızdan gırtlaklarını patlata patlata haykırarak yürüyüşlerini, üniversitenin bahçesinde, fakülte koridorlarında, yumruklar havada marş söyleyişlerini uzaktan, tiyatro izler gibi izlemişti.

Bir defasında Taksim'den geçerken, kalabalık bir mitingin ortasına düşmüştü. 1965'in Ekim başları olmalıydı. Gümüşsuyu'nda, ders vermeye yeni başladığı bir evden çıkmış Taksim'e doğru yürüyordu. Meydan o güne değin görmediği kadar kalabalıktı. Bulunduğu noktadan, Taksim Gezisi'nin merdivenleri üstüne kurulmuş kürsüde konuşan adamı görebiliyordu. Meydanı dolduran kalabalığın taşıdığı pankartlardan, kürsünün etrafına asılmış bayraklardan, yerde uçuşan bildirilerden, o olaylı partinin seçim mitingi olduğunu anladı.

Geçenlerde misafirliğe gelen, annesinin eski bir öğretmen arkadaşının heyecanlı konuşmasını hatırladı. Kadın annesinden, seçimlerde oyunu bu yeni partiye vermesini istiyordu.

— Yepyeni bir parti bu: Türkiye İşçi Partisi. Radyodaki seçim konuşmalarını hele bir dinle. Bugüne kadar ne gördük öteki partilerden?

Misafirin isteği üzerine radyoyu açmışlar, seçim konuşmalarını dinlemişlerdi. Tok bir ses, "İşçiler, köylüler, ırgatlar, marabalar, dar gelirli memurlar..." diye sesleniyordu. Gerçekten de farklı birşeyler vardı söylediklerinde. İnsanı yüreğinden yakalayan, heyecanlandıran bir şey. Ezilmişlikten, sömürüden, zincirlerden söz ediyor; "Kalk, kendi kaderine hâkim ol, değiştir," diyordu.

Annesi, o çok iyi tanıdığı soğuk, mesafeli, bilgiç öğretmen hanım edasıyla,

— Bizim aile, kendimizi bildik bileli Halk Partiliyiz, demişti. Atatürk'ün partisinden bugüne kadar şaşmadık. Demokratları hatırla; o zaman da senin gibi gelip, yeni partiye oy verin, hürriyet getirecekler, diyenler çoktu. Sonra ne oldu? Ayaklar baş oldu. 27 Mayıs'ta asker gelip de hadlerini bildirmeseydi şimdi kim bilir ne haldeydik. Beğenmediğiniz İnönü, İkinci Harp'te ülkeyi savaşa sokmadı bari. Demokrasiyi getiren kim peki bu memlekete? Yine İnönü değil mi?

Arkadaşı gittikten sonra da bir süre kendi kendine söylenmişti:

— İşçi Partisi'ne oy verecekmişim! Bana ne işçiden, ırgattan, marabadan. Zaten Nermin'in kocası Köy Enstitüsü çıkışlıdır. Ne de olsa komünizm bulaşmıştır kanlarına.

Kürsüdeki adamın konuşması, radyoda dinlediği seçim konuşmasına benziyordu. Sadece kullandığı sözcükler, "işçiler, köylüler" demesi değil, sesindeki heyecan ve inanç... evet, inanç: Söylediklerinin hepsinin mutlaka gerçekleşeceğine inananların, yürekten gelen sesleri.

Hemen yanında duran bıyıklı gence konuşanın kim olduğunu sordu.

— Tanımıyor musunuz? Çetin Altan, hani şu ünlü yazar.

Sonra avuçlarını patlatırcasına alkışlamaya başladı.

— Nerede yazıyor?

Bıyıklı genç, dünyadan habersiz gençkıza biraz küçümseyerek baktı.

— Eskiden *Milliyet*'teydi, şimdi *Akşam*'da. Çok güzel yazar, okuyun.

Otobüs duraklarının yanındaki gazeteciden bir *Akşam* gazetesi aldı, kıvırıp çantasına soktu.

— Biz niye *Akşam* gazetesi almıyoruz anne, diye sordu eve geldiğinde.

— *Akşam* da nereden çıktı! Biz oldum olası ya *Cumhuriyet* alırız ya *Hürriyet*. Hem *Hürriyet*'te takip ettiğim tefrikalar var.

Kendini sokağa atıp Teşvikiye'den yukarı, Nişantaşı' na doğru yürürken sert bir rüzgâr çıktı. Kaldırım köşelerine birikmiş kuru yapraklar dört bir yana dağıldılar. İliklere işleyen rutubetli soğuğa rağmen, ateşler içinde yanıyordu: "İçtimai mevkii", "aile çevresi", "yapılan evlilik"...

Fakülte koridorlarındaki bitmez tükenmez sohbetlerde, "sınıf mücadelesi" derdi Mehmet.

"İlk zamanlar onlara pek takılmazdım, tartıştıkları konular ilgilendirmezdi beni. Onlar da beni ciddiye almazlardı: Gözü burjuva sevgilisinden başka bir şey görmeyen şık giyimli, makyajlı, ilgisiz kızdım onların gözünde."

Yukarı doğru yürümekten vazgeçip geri döndü; ara sokaklardan birine saptı; Maçka'ya, Taşlık'a doğru yürüdü. Bir İstanbul sonbaharıydı. Hava serin ve rutubetliydi. Kızkulesi'nden Ayasofya'ya, Sultanahmet'e, ileride Adalar'a kadar İstanbul, gri-mavi bir ışık içinde uzanıyordu. Sonbahar yapraklarını ayaklarıyla savura savura parka doğru yürüdü. Hep aynı ezgiyi çalan bozuk, cızırtılı bir plak gibi, beyninin içinde aynı dizeler dönüp duruyordu: "Ne vakit Maçka'dan geçsem / Limanda hep gemiler olurdu / Ağaçlar kuş gibi gülerdi / Sen kalkıp ona giderdin..." Ne zaman Maçka'dan geçsem, hep bu dizeleri hatırlayacağım, diye düşündü. Şiir ne tuhaf şey; insanın içine giriyor, parçası oluyor...

Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe'ye doğru inen yokuşta bir kalabalık gördü. Birileri aşağı doğru koşuyor, gazoz şişelerinin kapaklarına

benzeyen beyaz kaskları yüzünden öğrencilerin fruko dedikleri polisler, kaçanları kovalıyordu.

Teknik Üniversite'de yine olay çıktı herhalde, diye düşündü. Gün geçmiyor ki öğrenciler birbirlerine girmesin! Kim haklı, kim haksız? Mehmet'in "bizimkiler" dedikleri dayak yiyor hep.

İTÜ'de, Yüksek Tekniker Okulu'nda, bir yerlerde daha boykot olduğunu hatırladı. Fakülte koridorunda, iki ders arasında vakit öldürürken Mehmet'e "Neden bunlar yine boykottalar?" diye sorduğunda, genç çocuk, bu koridora nasılsa düşmüş, dünyadan habersiz kızı biraz küçümseyerek, "Paralı eğitim protesto ediliyor," demişti. "Her yerde özel yüksek okullar açılmaya başladı, eğitimde fırsat eşitliğinin son kırıntılarını da yok etmeye çalışıyorlar."

İçinde garip bir huzursuzlukla Arın'ın öğrenci olaylarına tepkisini düşündü.

— Öğrencilikle falan ilgileri yok bunların. Bir sürü işsiz güçsüz serseri –hayır, serseri dememişti–, bir sürü işsiz güçsüz genç. Ülke ekonomisi güçlense, sanayi gelişebilse, işsizlik azalsa, fabrikalara girer işçi olurlardı. Ama şimdi her liseyi bitiren üniversitede. Hakkâri'deki derslerin boş geçtiği liseyi nasılsa bitiren de, sen de, ben de aynı potada eritilmeye çalışıyoruz. Bunun adı da fırsat eşitliği oluyor. Kaybeden bizleriz aslında. Onların kaybedecek neleri var ki!

— Ama herkesin okumaya hakkı var. Sen de, ben de Hakkâri'de doğabilirdik, kimse ailesini seçemiyor.

— O zaman, bütün gün yürüyüş, miting, boykot yapacaklarına, devletin onlara sağladığı okuma imkânından yararlanmaya bakmalılar. Zaten bu çocuklarda değil kabahat, onları kışkırtanlarda. Baksana Meclis'e bile on beş milletvekiliyle girdiler, o günden bu yana Meclis'in de memleketin de huzuru kaçtı.

Demokrat Parti döneminin, karısının ailesi yüzünden Halkçı diye tanınan ama Demokratlarla içli dışlı olan ünlü işadamlarından

Mümtaz Şevki Murat'ın oğlu Ahmed Arın Murat, 27 Mayıs'tan sonra bir süre Yassıada'da kalan, Menderes'in idamından sonra salıverilen koyu Demokrat amcasından duyduklarını tekrarlarken, sevgilisinin içinin üşüdüğünü fark etmiyordu bile.

Dolmabahçe yokuşundan aşağı doğru koşan gençler ve onları izleyenler İnönü Stadyumu'nun arkasında kayboldular. Bugün "Özel Okullar Devletleştirilmeli" yürüyüşü vardı, diye hatırladı. Üniversitenin önünde, yürüyüşe çağrı bildirileri dağıtılıyordu. Herhalde ortalık yine bu yüzden karıştı.

"Neden orada, onların yanında değilim de buradayım? Neden, Mehmet fakülte koridorunun çıkışında bildiri dağıtırken gözümün içine baktığında, hiç oralı olmadım, ilgilenmedim?"

Birden, nasıl olup da parçaları o güne kadar birleştiremediğine şaştı.

"Evde dikilmiş, kumaşı farklı, kesimi farklı, üstümden akan üniformalarım; içindeki köftelerin hep kötü kokular yaydığı sefertaslarım; 'dersleriniz çok iyi ama, hal ve gidişiniz zayıf olursa bursunuz kesilir' tehditlerinin örselediği çocuk yüreğim; kapılarından girerken yanlış yaparım, küçümsenirim diye korktuğum lüks ve pahalı yerler... Yapmacık bir kibarlıkla, zarf içinde verilen ders ücretleri; kendi halinde bir ailenin iyi okullarda okumuş kızı... 'Herkes dengi dengine değil mi şekerim?', 'Arın'la ilişkinizin dönülmez bir noktaya gelmeden bitmesini istiyorum', 'Kariyerinde yükselmesi için iyi bir evlilik yapması gerek'... İçtimai mevki ve toplumsal sınıflar; yetiştiğim ortam, kendi halinde bir öğretmen ailesi... Özel okullar devletleştirilmeli yürüyüşü; beyaz kartonlara eğri büğrü harflerle yazılmış 'sömürüye hayır', 'sosyal adalet', 'NATO'ya hayır', 'Bağımsız Türkiye' sloganları... Öğrenci kahvelerinden, amfilerden, fakülte koridorlarından taştığı için duymadan, dinlemeden geçemediğim, tok seslerle söylenen 'Ferman padişahın, dağlar bizimdir'ler... Çaresiz bir

küfür, bir isyan haykırışı gibi bağırılan 'İşçinin alınterini soyanın da anasını' veya 'Arkasından baltasını biledi'ler... 'Burjuva piçleri' ve 'komünist veletler'; 'Kahrolsun ABD emperyalizmi', 'NATO'ya hayır' ve 'Komünistler Moskova'ya' feryatları... Derya içinde, deryayı bilmeyen balıklar gibiydim. Gözlerini, kulaklarını, ağzını kapamış üç maymun gibiydim."

Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe'ye inen yokuşun başını polis kesmiş, trafik tıkanmıştı. Sivil giyimli iki adam bir genci kollarından tutmuş sürüklüyordu. Uzaklardan, tam neresi olduğunu çıkaramadığı bir yerden marş gibi söylenen yanık bir türkü yankılanıyordu. Öğrenciler Teknik Üniversite'nin avlusunda toplanmış olmalıydılar. Belki de korkularını yenmek için, onlar türkü söylüyorlardı.

İçini tuhaf bir huzursuzluk ve suçluluk duygusu kapladı. Orada, onların yanında olmayı, o türküye katılmayı, kapıda durup Mehmet'le, diğerleriyle el ele tutuşup polislerin almaya geldikleri arkadaşlarına kendini siper etmeyi istedi bir an.

1967 sonbaharıydı. Yirmi yaşındaydı. Şaşkındı. Köpüren, kaynayan, kıpır kıpır bir suyun orta yerinde durmuş kafasını toplamaya, parçaları biraraya getirmeye, yerini bulmaya çalışıyordu.

"Filolojilerin kızları, Hollywood yıldızları!"

Sosyoloji-Felsefe koridorunun başındaki basamaklara oturmuş yukardan inen şık ve bakımlı kızları seyrediyorlardı. "Aşağı katlar"ın halk çocukları için; çoğu kolej veya yabancı okul mezunu, kendilerine güvenli, güzel giyimli, mini etekli, alımlı gençkızlar, hem arzulanan hem de küçümsenen yaratıklardı.

Kimisi gündüz çalışıp üniversitede o yıl başlayan gece derslerine devam eden, kimisi gece işi yapan, kimisi binbir fedakârlıkla okutulmuş, ama doğru düzgün meslek edinebileceği bir bölümü

kazanamayıp boşta gezmemek için gelişigüzel bir yere kayıt yaptırmış delikanlılar, derslerden, yürüyüşlerden, derneklerden arta kalan zamanlarını fakülte koridorlarında oyalanarak, kantinde kız tavlamaya çalışarak geçirirlerdi.

Mehmet İliç, merdivenlerden koşarak inen Ülkü'nün mini eteğinin açıkta bıraktığı düzgün bacaklarına kaçamak bir bakış fırlattı. O kendini beğenmiş kıl oğlana koşuyordur yine, diye düşündü.

— Yine yukarıdakilere takılıyorsun, dedi Yusuf.

— Bir yere takıldığım yok. Şu merdivenden inen kız ne zamandır ilgimi çekiyor. Fakültede fazla görünmüyor. Ders biter bitmez, aceleyle çıkıp gidiyor. Bir oğlan var. Her halinden belli, burjuva piçi. Birkaç kere onunla gördüm. Sanki yanlış yere düşmüş gibi bir hali var her zaman.

— İyi incelemişsin maşallah.

— Devrimci dediğin çevresini iyi inceleyecek, değil mi Hocam!

Güldüler.

— Boşver! Yukarı katlar bize göre değil. Biz bu taraflara takılalım. Haa, becerebilirsek orta kat da fena değildir. Oradan kız almak sevap sayılır Hocam. Kızı devrime kazandırır, dine imana getiririz.

Felsefe-Sosyoloji solcuların, orta kattaki Türkoloji ve Tarih bölümleri sağcıların, en üst kattaki filolojiler de "Ne sağcıyım ne solcu, futbolcuyum, futbolcu" tekerlemesiyle anılan ilgisizlerindi.

— Sandığın gibi değil. Ben demin giden kızla başka türlü ilgileniyorum. Tamam, onun kendi sınıfının savaşı değil bu savaş. Ama Sovyet devriminde de, en önde gidenler arasında tuzu kuru aydınlar olduğunu unutma. Kimliğimizi yitirmeden, içlerinde erimeden o çevrelere açılmamız gerekiyor. Olanaklarının ne kadar fazla olabileceğini düşünüyor musun? Biz topumuz biraraya gelsek, dernek için bir yer bile tutamıyoruz. Parti'nin ilçe binasının kirasını ödeyemediğimizden yakında eşyalar kapıya konacak.

Mehmet İliç'in Ülkü ile tanışması, sandığından kolay olmuştu. Sonradan düşündüğünde, ilk kez doğrudan konuşup tanışmaları tam bir rastlantı da olsa, fırsatı yaratanın aslında Ülkü olduğunu anlayacaktı.

Fakülteye, koltuğunun altında bir tomar *Ant* ve *Sosyal Adalet* dergisiyle geldiği bir gün, merdivenden her zamanki gibi koşarak inen gençkızla çarpışınca, dergiler etrafa dağılmış, Ülkü mahcup bir şekilde, "Kusura bakmayın, aceleden önümü göremedim," demiş, dergileri toplamaya yardım etmişti.

Belki de gönül almak için,

— Hazır paket açılmışken, bari hemen birer tane alayım dergilerinizden, diyerek çantasında para aramaya başlamış, telaşından bu defa da kendi çantasını düşürmüş; kitapları, notları, cüzdanı, ruju basamaklara yayılmıştı.

— İyi bir günümde değilim bugün, derken yüzündeki suçlu çocuk ifadesi Mehmet'in hoşuna gitti, içini ısıttı.

— Para ödemeniz gerekmiyor, okuyun yeter. Beğenirseniz abone yaparım sizi.

Bunları söylerken gerçekten de okumasını, beğenmesini istediğini fark etti.

Ülkü ertesi gün, Mehmetlerin grubunun dersten çıkmasını bekledi. Koridorun başındaki amfinin kapısında karşılaştıklarında,

— Dergilerdeki yazıların çoğunu okudum, dedi.

— Nasıl buldun peki? "Sen" diyelim birbirimize, olur mu bacım. Biz kibarlığa fazla alışık değilizdir de.

— Ben de pek değilimdir. Görünüşe aldanma. Sen ve arkadaşların ne sanıyorsunuz beni? Çıtkırıldım burjuva kızı... Öyle değil mi?

Mehmet gülümsemeye çalışırken gözlerini yere indirdi. Biraz utanmıştı, ama alttan almaya hiç niyeti yoktu.

— Öyle değil misin?

— Olsam da ayıp bir tarafı yok, ama değilim. Öğretmen çocuğuyum ben. Harçlığımı da ders vererek kazanıyorum.

— Yazılar konusunda konuşmak ister miydin? Bak yanlış anlama. Sana iki yazı okutup hemen örgütlemeye çalışıyorum falan diye düşünme. Yani, eğer ilgini çektiyse demek istiyorum.

— Tabii konuşalım. Toplumsal sorunlar her zaman ilgimi çeker benim.

— İstersen, karşıya Beyazsaray'ın oraya gidip oturalım. Ama yok, olmaz. Orası şimdi faşist kaynıyordur. Bakarsın bir terslik olur. Laf maf atarlar. Geçen gün silah bile çektiler. İyisi mi Çınaraltı'na gidelim. Oraya daha çok bizim çocuklar takılır.

Çıkıp Beyazıt'a doğru yürüdüler.

— Şu meydanın haline bak, dedi Mehmet. Delik deşik, bölük pörçük. Eskiden böyle değilmiş. Geniş bir meydan varmış burada. 27 Mayıs'tan önce, Menderes zamanında Demokratlar halk toplanmasın diye burayı böyle dağıtmışlar.

— Evet, doğru. Çocuktum, ama ben de hatırlıyorum. Annemle Mahmutpaşa'ya ucuzcu Karakaş'tan ayakkabı almaya geldiğimizde, Kapalıçarşı'nın Beyazıt kapısından çıkar, meydandan dolmuşa binerdik. Gerçekten geniş ve güzel bir meydandı o zamanlar. Ama senin söylediğin hiç aklıma gelmemişti.

— Sen İstanbullu musun?

— Öyle sayılır. Babam İstanbulludur. Annem de babam da öğretmen oldukları için çocukluğumda, kasaba, köy, birçok yer dolaştık. Ama on yaşından sonra hep İstanbul'da kaldım. Ya sen, sen nerelisin?

— Bizimkiler doğudan, Erzincan'dan göçmüşler. 1940'larda Zeytinburnu'ndaki ilk gecekonduları kuranlardan bir amcam vardı. Galiba 1950'de falan onun yanına gelmişiz. Sonra biz de bir

gecekondu yapıp o tarafa yerleşmişiz. Hayal meyal hatırlıyorum o ilk gecekonduyu.

Ülkü, delikanlının konuşmasındaki belli belirsiz Doğulu şiveyi daha önce fark etmediğini düşündü.

Çınarların altında bir masaya oturdular. O yıl bahar gecikmişti, hava serindi. Üstündeki uzun pardösüye rağmen, mini eteğinin altından bacakları üşüyordu.

— Bırrr, hava oldukça soğuk. Sıcak bir çay iyi gelecek.

— Evet, soğuk. Senin de eteklerin biraz kısa, o yüzden daha fazla üşüyorsun.

Genç kız içinden güldü. "Solcu molcu, ama namus meselesine geldi mi Doğulu damarı kabarıveriyor." Birden içi sıkıldı. Bu devrimci efe tavırlı yontulmamış oğlanla neden burada oturduğunu sordu kendi kendine. Ona, yani aşağıdakilere, onları küçümsemediğini, sandıkları gibi şımarık burjuva kızı olmadığını göstermek istemişti belki; belki de bildiri dağıtan, yürüyüşler yapan, fabrikalara işçi örgütlemeye giden, durmadan tartışan, Marx'ın Lenin'in kötü tercüme edilmiş kitaplarından alıntı cümlelerle konuşan bu çocukları merak etmişti. Ama şimdi, soğukta oturmuş titreyerek çayını yudumlarken, sıkılıyordu işte.

— Neden Sosyoloji'ye girdin, diye sordu laf olsun diye.

— Seçeneğim yoktu. Bir yandan okurken bir yandan da fabrikada çalışmam gerekiyordu. O sırada gündüz vardiyasında çalışıyordum. Sosyoloji'de gece bölümü açılınca buraya kaydoldum. Sonra işi bıraktım, gündüz eğitimine geçtim. Ama pişman değilim. Eğer devrimci olacaksam, sosyalist mücadeleye katılacaksam, yine de kötü bir tercih değil Sosyoloji.

— Devrimcilik meslek değildir ki.

— Senin anladığın anlamda değil, ama bence meslek. Sınıf mücadelesi de bir meslektir. Bolşevik Devrimi' ni yapan profesyonel

devrimcileri düşün.

— Bu konularda, gazetelerde okuduklarım dışında fazla fikrim yok. Senin verdiğin dergilere gelince; okuduğum bazı yazılar hoşuma gitti. Ama anladığım kadarıyla sizin aranızda da kıran kırana bir tartışma var. Paylaşılamayan yorganın ne olduğunu pek anlayamadım.

— Hemen anlayamazsın. Mesele, eski tüfeklerle, "Bu iş bizden sorulur," diyen bazı Parti yöneticileri arasındaki görüş farkları. Ama neyse. Bence sen önce öğretici yazıları, bir de *Marksizm-Leninizmin Temel İlkeleri*'ni falan okumalısın. İşçi sınıfı, köylüler, emekçi halk kendi sınıf güdüsüyle, çok şeyi metinleri okumadan da anlayabilir, devrimci kavgaya sınıfının sorunu olarak katılabilir; ama küçük burjuvalar, aydınlar falan o bilinci edinmek zorundalar. Onların zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri de var çünkü.

Önündeki bir kitaptan bölümler okur gibiydi. Ezberlenmiş cümleler, ezberlenmiş kavramlar... Ülkü'nün ilgisini çeken, çocuğun bunları gerçek bir heyecan ve inançla söylemesiydi.

— Sen kendini işçi sınıfından mı sayıyorsun Mehmet, diye sordu.

— Evet, tabii. İkinci kuşak işçiyim ben. Babam dökümcü, annem tekstilde çalışıyordu; hastalandı, işi bırakmak zorunda kaldı. Kız kardeşim de on dördünden beri konfeksiyonda. Tenezzüh edersen, bir gün gel bize. Annem sana çay yapar.

"Tenezzül" demek istedi, diye düşündü. Ama düzeltmedi. Nedense çok sevdiği o şiir geldi aklına. "Yukarı çıkalım, hadi çıkalım, annem çay pişirir size..."

— Ne dedin, diye sordu Mehmet.

— Hiç, hiçbirşey... Bir şiir geldi de aklıma.

Sonraki günlerde, orta kata daha fazla takılmaya, Mehmet'in grubuyla Çınaraltı'na, Yenikapı'ya deniz kenarına, Kumkapı'ya gitmeye başladı. Artık fakülteden ders biter bitmez, koşa koşa

çıkmıyor; Arın'la buluşmayacağı zamanlar, Mehmet'in arkadaşlarının konuşmalarına, tartışmalarına katılmaktan hoşlanıyordu.

Bir keresinde Mehmet, Arın'ı sordu.

— Çıktığın bir çocuk vardı. Parlak bir oğlandı, dedi.

— Evet. Şimdi askerliğini yapıyor.

— Nişanlın mı?

— Resmen değil, ama onun gibi bir şey işte.

— Burjuvaziden mi?

Ülkü gülmeye başladı.

— Öyle bir tuhaf soruyorsun ki! Hangi hayvan türünden, diye sorar gibi... Evet, burjuvazigillerden. Hem de sizin komprador dediğiniz türden. Babası büyük ithalat ihracatçıdır.

— Yanlış anlama bacım. Kimsenin işine karışmaya niyetim yok. Ama ne bileyim işte, yabancı geldi biraz. Seni yakından tanıyınca, sanki sana da yabancı diye düşündüm. Kızma.

— Kızdığım falan yok. Bana bacım demekten de vazgeç ne olur. Bu bacım lafınız yok mu, illet oluyorum. Şu kızı becereceğim ama, bacım diyeyim de kimsenin aklına bir şey gelmesin, diye düşünüyorsunuz sanki.

"Becermek" sözünü duyan Mehmet kulaklarına kadar kızardı. "Ne edepsiz kız bu böyle!"

— Bak işte kızmışsın. Peki, bir daha bacım demem, işlerine de karışmam. Ama Mehmet kardeşinin sözleri kulağının bir yanında kalsın.

Ne demişti Mehmet? "Sanki sana da yabancı" gibi bir şey...

Maçka'da her yandan üfürüp gitgide sertleşen rüzgâr yerdeki kuru yaprakları savururken, Arın'la en yakın oldukları anda bile hissettiği belli belirsiz uzaklık duygusunu hatırladı. Bilincine çıkmasını sürekli

engellemeye çalıştığı, yok saymak istediği, sık sık unuttuğu o kötü duygu: yabancılık...

Biraz önce koşarak kaçtığı; odaları çift kanatlı maun kapılarla birbirine açılan, oymalı yüksek tavanlı, antika mobilyalı, duvarları yaldızlı çerçeveler içindeki yağlıboya tablolarla, fesli nişanlı paşa dede portreleriyle kaplı yabancı evdeki kadının söylemek istediği de buydu zaten.

Arın'ın annesi de Mehmet de haklı, diye düşündü. Tanıdık olan, dost olan sadece vücutlarımız. Onun ötesinde, sevdiğim adama yabancıyım, birbirimize yabancıyız.

Gökyüzü kapalı, hava kasvetliydi. Önünde açılan Üsküdar, Kızkulesi, liman, Topkapı, Ayasofya ve Sultanahmet'in muhteşem kitlesi ve ileride, ufukta, bozbulanık gökyüzüne kavuşan gri bir deniz... Kafasının içinde ve dudaklarında, belki bininci kez tekrarladığı dizeler: "Ne vakit Maçka'dan geçsem / Limanda hep gemiler olurdu."

Gümüşsuyu-Dolmabahçe tarafındaki kargaşa dağılmışa benziyordu. Trafik akmaya başlamıştı. Polisler birilerini sürükleyerek götürdüler. Kim bilir nereye! Marşlar, türküler de duyulmaz oldu. Kimsenin umurunda değildi zaten. Köpeğini gezdiren şık bir kadın geçti yanından. Sarmaş dolaş bir çift, merdivenlerden Taşlık Parkı'na doğru indi. Yakındaki kız lisesinin öğrencileri cıvıldaşarak dağıldılar.

Yalnızım, diye düşündü. Yalnız ve yabancı. Arın'a olduğu kadar Mehmet'e de, Teşvikiye'deki apartmana olduğu kadar Zeytinburnu'ndaki gecekonduya da yabancı.

Arın'ın annesinin kafasına kaktığı gerçeklerin içine saldığı öfke ve çaresizliğe, şimdi de tuhaf bir suçluluk duygusu eklenmişti. "Şurada, birkaç yüz metre ötede, iyi şeyler isteyen gencecik insanları sürükleyerek götürüyorlar ve ben buradayım. Buradan, köpeğini gezdiren kadın gibi ilgisiz, onları seyrediyorum." Mehmet'i, Yusuf'u, Meral'i; dernekten partiye, matbaadan bildiri dağıtmaya, öğrenci

forumundan yürüyüşlere, mitinglere koşuşturan çocukları düşündü. Arın'ı hatırladı. Onun, "Haytalık edeceklerine derslerine girip bir an önce mezun olsunlar. Okumak isteyenin de okumasına engel oluyorlar. Bunlar sosyalist falan bile değil, anarşist," dediğini... İçindeki kötü duygu daha da büyüdü.

Ertesi gün fakültede Mehmet'e rastlayınca bayağı keyiflendi.

— Seni gördüğüme sevindim. Dün İTÜ'deki eylemler sırasında polisin sürüklediği bir genci sana benzetmiştim de.

— Yok, dün o taraflara hiç uğramadım. Fen-Edebiyat'ı boykota götürmeye çalışıyorduk. Beceremedik ya, o başka mesele. Peki senin ne işin vardı İTÜ'de?

— Ben... ben Teşvikiye'de ders verdiğim bir öğrencinin evinden çıkmıştım. Maçka'dan geçerken uzaktan gördüm.

"Biraz da yakından baksan be kızım!" demek geçti Mehmet'in içinden, ama sustu.

— Çok kötü sürüklüyorlardı insanları. Sadece frukolar değil, bir de siviller vardı çocukları kovalayan, tartaklayan.

— Komünizmle Mücadele Derneği'nin faşist tosuncuklarıdır. Dün gece de Çemberlitaş'ta silah çekmişler bizimkilere.

Kızın güzel, dost yüzündeki kederli, endişeli ifadeyi fark etti. "Bu kızın özü namuslu, pırıl pırıl; özü bizden."

— Teşvikiye'den, Nişantaşı'ndan biraz buralara doğru insen artık Ülkü, dedi dostça.

— Buralar nereler?

— Pekâlâ biliyorsun. Buralar Zeytinburnu, Gültepe, Haliç, gecekondular, fabrikalar, tarlalar, hatta bu koridor, öğrenci yurtları, dernek, parti...

— Ömür boyu, Teşvikiye ile Zeytinburnu arasında, tek ayak üstünde cezada kalamam değil mi, diye fısıldadı.

— Kalamazsın. Tarafsız da olamazsın. Yirmi yaşındaki pehlivanla seksenlik nine güreşirken tarafsız hakemlik olmaz.

— Ne yapabilirim ki ben! Taraf olsam ne yazar!

— Uçurumun öte yanına geçen ilk karınca hikâyesini hatırlıyor musun? Karınca sürüsü uçurumun kenarına kadar gelir ve karıncalar birer birer uçuruma düşmeye başlar. Milyonlarca, milyarlarca karınca düşe düşe uçurum dolar ve sonra bir gün, bir karınca diğerlerinin doldurduğu çukuru aşıp karşı tarafa ulaşır, ardından da geriye kalan bütün karıncalar...

— Güzel ama acıklı bir hikâye. Milyarlarca karıncanın yaşamı bahasına, karşıya geçmek neye yarar?

— Mesele de bu işte. Amaç karşı tarafa geçebilmekse, bazı karıncaların amaca ulaşabilmek için kendilerini feda etmeleri gerekir. Devrimcilik dediğin, eninde sonunda buna hazır olup olmama sorunudur.

Ülkü ileriki yıllarda, genç çocuğun sözlerini ve karıncaları sık sık hatırlayacaktı.

— Annen bana çay pişirir mi Mehmet, diye sordu sevecen bir sesle.

— Tabii bacım, yani Ülkü. Pişirir tabii. Peynirli, pekmezli kete de yapar. Hele sen bir gel. Seni bizim Doktor Selim'le de tanıştırırım. 1950'lerde yıllarca içerde yatmış. Nâzım Hikmet'in falan arkadaşı. Zeytinburnu tarafında doktorluk yapıyor. Toplumcu adam işçi semtinde yaşamalı, der hep. Yoksuldan, işçiden para almaz. Onunla konuşmalısın sen. Bir konuşsan, Teşvikiye'ye arkanı döner bizim tarafa geçersin.

Gençkız keyifle güldü.

— Hele annen bir çay yapsın bakalım.

Gelecek, diye düşündü Mehmet. Üstüne varmamak gerek. Öteki tarafta kalamayacak kadar namuslu. Küçük burjuvanın ikircimini bir

aştılar mı, böyle kızlar sıkı devrimci olur.

"Nerelerde buluşurduk?

Mehmetlerle Zeytinburnu'ndaki gecekonduda, paramız varsa eğer Kumkapı'da Kör Agop'ta; Yenikapı'da, deniz biraz çırpıntılı oldu mu ayaklarımızın ıslandığı, şarabın çay bardağında gizlice içildiği, arabeskin habercisi Veremli Kız şarkısının onuncu defa çalındığı kumun üstüne konmuş iki-üç salaş masalık garip kahvede; Asmalımescit'te Refik'te, Aksaray'daki İlçe binasında, öğrenci yürüyüşlerinde, boykot kararı alınan amfilerde... Arın'la Yeniköy'deki yalıda, Teşvikiye'deki apartmanda, Adalar' daki köşkte, Markiz'de, Divan'da, Park Otel'de. 1960 sonlarının iki İstanbulu'nun, iki Türkiyesi'nin bir o yanında, bir bu yanında. İkisi arasında kararsız, dengesiz, seçmesizdim. Kefelerin birine aşkı, diğerine... diğerine neyi? İnanç mı, isyan mı, kimlik arayışı mı, bilinç mi, umut mu yoksa? Diğerine adını tam koyamadığım bir şeyi koyup eşitlemiştim. Terazinin görünüşteki hassas dengesi, gelecekteki kopuşun habercisiydi."

Ülkü'nün Zeytinburnu'ndaki gecekonduya geleceğine pek de inanmamıştı Mehmet. Daha doğrusu kafasıyla inanmıştı ama yüreğiyle inanamamıştı. İlçe'deki çocuklara da haber vermemişti bu yüzden. "Senin burjuva bacı fakirhaneye iltifat etmedi," ya da, "Poposu sıkmadı yosmanın," türünden yorumlara karşı, kendini değil asıl Ülkü'yü korumak istemişti.

Fakülte kapısında buluşacaklardı. Erken gelmişti. Girişteki merdivenlerin bir köşesine oturup beklemeye başladı. Hava soğuk ve yağmurluydu. "Bu yağmur kara çevirir. Bu yıl kış ağır geçecek." Çocukluğundan beri her kış başında bu sözleri duyardı evde. Kışın ağır geçmesi demek, bir sürü sıkıntı demekti. Odun, kömür, tüten soba,

çamur deryasına dönen yollar, tabanlarından su alan, çabuk eskiyen ayakkabılar, kısalan günler, iş paydoslarından sonra yorgun insanların salkım salkım asıldığı otobüslere, minibüslere binebilme savaşı.

Üşüdü. Ceketinin yakasını kaldırıp omuzlarını kısarak soğuktan korunmaya çalıştı. "Bu kevgire dönmüş ceketle olmuyor. Yeni bir palto gerek bana."

Parti ve dernek işleri olmasa, bir iş bulabilirdi. "Belki de en iyisi üniversiteyi bırakıp bir fabrikaya girmek. Hem işçi arasında olur, hem üç kuruş kazanabilirim."

Kahverengi, kapüşonlu kalın paltosu içinde hızlı hızlı yürüyerek kapıya doğru gelen Ülkü'yü görünce sevindi, ısınıverdi birden.

— Selam, dedi. İyi, erken geldin. Hava çok soğuk, titreşip duruyordum merdivenlerin başında.

— Üstün çok ince senin. Bu incecik ceketle titrersin tabii.

— İçimde kalın kazak var...

Bir an durdu. Nedenini bilmediği bir yalan söyledi:

— Paltomu evde bırakmışım, yarın giyerim.

— Neyle gideceğiz sizin oraya?

Nasıl gideceklerini önceden hesaplamış, ikisine kadar yetecek yol parasını cebine koymuştu.

— Şuradan bir otobüsle Aksaray'a, oradan da minibüsle Zeytinburnu'na. Az yürüyeceğiz sonra. İyi ki çizme giymişsin. Yağmur falan yağdı ya, biraz çamurludur bizim yollar.

Yollar gerçekten çamurluydu. Asfaltlanmış yerlerde bile derin çukurlar açılmıştı. Minibüsten inip ara yollara saptılar. Çoğu üç-dört katlı, gecekondudan bozma yoksul apartmanların, tek tük kalmış tek katlı gecekonduların arasından yürüdüler. Mehmetlerin evi tren yoluna yakındı. Dönüşte trene binmeyi geçirdi aklından. En azından karanlık basınca geçmem bu çamur deryasından.

Eve taş döşeli bir avludan giriliyordu. Alçak pencerelerde hırsıza karşı çirkin demir parmaklıklar vardı. Mehmet kapının önünde ayakkabılarını çıkarırken göz ucuyla Ülkü'nün de çizmelerini çıkarıp çıkarmadığına baktı. Onun da çıkarmaya çalıştığını görünce memnun oldu. Annesi eve ayakkabıyla girilmesine kızardı.

Kapıda zil yerine eski bir pirinç tokmak vardı. Tokmağı hafifçe tıklatırken, annesine seslendi:

— Çayı demledin mi anam? Ülkü çayla kete yemeye geldi.

Sesinin doğal çıkmasına çalışıyordu ama başaramıyordu. Neden böyle heyecanlandığına, yüreğinin neden böyle sıkıştığına şaştı. Ülkü'yü eve çağırdığına pişman olmaya başlamıştı. "Şimdi kız beğenmeyecek evi. Anamı da, lök hamur ketelerini de küçümseyecek. Fakültede, koridorda basıyorduk devrimci havamızı. Burada ne yapacağız peki?"

Gençkızın, anasının yanağına bir öpücük kondurduğunu görünce ferahladı. "Saraya gidiyoruz demedim ki ben ona. Bir gecekondu alt tarafı. Zeytinburnu'nda bir işçi ailesinin gecekondusuydu merak ettiği. Görsün bakalım."

Çorabının başparmağının delik olduğunu fark edip yine utandı. "Bu da fakirlikten, işçilikten değil ya ulan! Bal gibi serserilikten. Oysa Doktor hep demez miydi bize, sosyalistliğin, devrimciliğin şartlarından biri de temiz pak olmaktır diye. Hani İslam'ın beş şartı gibi. Doktor hep temizdir. Temizlik de ne demek, şık, kalantor, banka müdürü gibi adamdır o."

Ülkü'yle birlikte Doktor'a uğramaya karar verdi. "Kızı bu kış gününde buralara kete yemeye getirmedim; harekete yakınlık duysun, en azından sempatizan olsun diye getirdim."

Siirt battaniyesi serili minderin kenarına ilişmiş gençkızı seyre koyuldu. Onun güzel ve alımlı olduğu ilk kez bilincine çıktı.

"Üniversitede yüzlerce çiçek arasında kayboluyor ama burada parlıyor."

Odaya birer birer dalan kardeşlerini Ülkü'ye tanıştırırken yine bir eziklik yayıldı içine.

— Kız kardeşim Emine, hani konfeksiyonda çalışıyor demiştim ya, o işten geç gelir. Bu bizim en küçük Serkan, bu delikanlı da Ali. Dikkat et, Ali benden daha devrimcidir. O bizim partiyi falan beğenmiyor. İleride dağa çıkarsa şaşmam. Bizim asıl memleketin dağları da yamandır ha! Tam gerilla için...

— Neresiydi sizin orası? Doğu'da bir yerdi galiba.

— Tunceli'nin kuzeybatısına düşer. Eğin'le Kemah arası. Bizimkiler oradan çıkalı çok olmuş. Ben iki-üç yaşındaymışım. Tunceli'ye parti çalışmaları için gittiğimde bizim köye de uğradım. O zaman gördüm ilk kez. Kayalık dağlara yaslanmış, köpürerek akan suların yanıbaşında unutulmuş bir yer. Ama bir güzel ki, sorma.

Çocuklar ürkekçe yaklaşıp Ülkü'nün elini öptüler. Ali, ağabeyinin hakkında söylediklerini iltifat kabul etmiş, memnun memnun gülümsüyordu.

Anne, konuşmaların bir bölümünü duymuştu. Elinde çay tepsisiyle içeri girerken,

— Bunların hepsi kan kırmızı Hanımkızım, dedi. Bunlar nereden çıkmış böyle bilemem. Biz bunca yıl işçilik yaptık, sendikaya bile girmişliğim yoktur. Ha, bizim bey girdi sendikaya. Onları mecbur tuttular. Devlet zoruyla soktular. Ne faydası oldu bunca yıldır bilemem.

— Ana, seçimlerde sen de oyunu bizim partiye atmıştın, unuttun mu? İşçi olan işçiliğini bilecek, patronların partilerini semirtmeyecek.

— Eyi eyi de, sizi başa getirmezler bu memlekette. Düzen böyle kurulmuş, böyle gider.

— Gitmeyecek ana, değişecek. Değiştireceğiz. İş ki, işçiler, köylüler uyansınlar, kendi güçlerinin bilincine varsınlar.

— Sen de bunlardan mısın Hanımkızım?

Bir yandan çayları ve peynirli keteleri dağıtırken bir yandan da oğluyla hafiften dalga geçiyordu.

Ülkü ne diyeceğini bilemedi.

— Daha değil, ama olacak, dedi Mehmet gülerek.

Köşedeki sobaya birkaç odun daha attı.

İlk anlardaki gerginliği çoktan dağılmış olan Ülkü minderin köşesine iyice yerleşmiş, pideleri iştahla yiyordu.

"Bu kızda iş var. Kumaşı bizden bunun."

Düşündüklerinin doğru olup olmadığını bilmiyordu ama böyle olmasını istiyordu.

— İstersen bizim Doktor'a da uğrayalım buralara kadar gelmişken. Senden söz ettim ona. Ne dedi biliyor musun? Kızmazsan söylerim, "En iyi sosyalistler, sınıfını inkâr etmiş burjuvalardan çıkar," dedi.

— Adama beni nasıl anlattıysan!.. Nerem burjuva benim? Daha önce de söyledim; öğretmen çocuğuyum ben. Sizin deyiminizle "küçük burjuva".

Mehmet İliç, sonraki yıllarda ne zaman Ülkü'yü düşünse, o gün Doktor'un muayenehanesindeki haliyle hatırlayacaktı.

Doktor'la gençkız, sanki uzun zamandan beri tanışıyorlarmış gibi, hiç yabancılık çekmemişlerdi. Onlar Fransızca kitaplardan, edebiyattan, üniversitedeki eğitimden söz ederlerken, bir köşede oturup dinlemiş, sohbetin dışında kalmaya biraz da bozulmuştu doğrusu.

— Bence Politzer sizin için fazla basit kalır, Marksizm bu kadar yüzeysel, bu kadar mekanik bir düşünce değildir, demişti Doktor.

— Ama biz, Dernek'te de İlçe'deki eğitimde de Politzer'i kullanıyoruz, diye söze karışmıştı Mehmet.

— Sen yine ağaları kızdırma ama, işte bu yüzden de olmuyor evladım. İşler bu kadar basit olsaydı dünya devrimi çoktan gerçekleşirdi.

Ülkü'ye Fransızca iki kitap vermişti.

— İsterseniz bunları okuyun Ülkü. Yabancı dilinizin olması büyük avantaj. Türkçeye o kadar gelişigüzel çevriliyor ki temel kaynaklar. Gençler de her ellerine geçeni, çoğunlukla anlamadan ezberleyip duruyorlar. Bir tek şey söylemek isterdim: Marksizm donmuş bir kalıp, bir jargon değildir. Diyalektik; gelişmenin, değişmenin, hayatın kendisinin yöntemidir. Her neyse, siz kendiniz karar vereceksiniz okudukça. Tabii öğrenmek istiyorsanız.

Doktor'un muayenehanesinden çıktıklarında,

— Derya gibi adam, demişti Ülkü. Burada, bu mahallede yaşıyor, ne tuhaf!

Sonra sözlerindeki küçümsemeyi ve saygısızlığı hemen fark etmiş; utanmış, eklemişti:

— Yanlış anlama sakın. Yani, başka bir yerde muayenehane açsa veya ne bileyim yazarlık falan yapsa, ünü, parası, her şeyi olabilirdi; ama o bunu seçmiş.

Bu ilk tanışmadan sonra, Ülkü'nün birkaç kez kendisini atlayarak, haber vermeden Doktor'la görüştüğünü fark edince, Mehmet önce kızmış, alınmış, sonra duygusallığından utanmıştı. "Kız malım değil ya, üstelik onun gibileri en iyi Doktor ısındırır harekete. Birbirlerinin dilinden de anlıyorlar. Aydınlar partiye gereklidir. Onları kazanmak gerek."

Kendisine bile itiraf etmekten çekindiği şey, yüreğinin çok çok gizli bir köşesinde sakladığı tuhaf bir duyguydu: erişilmez sayılan bir güzelliğe duyulan merakla istek karışımı çekim; hiçbir zaman aşka dönüşme pervasızlığını kendinde bulamayacak olan gizli bir hayranlık...

Mehmet İliç yirmi iki yaşındaydı. Ergenlik yıllarında, evlerin arka avlularında veya kümeslerde sıkıştırdığı, öpmeye, avuçlamaya çalıştığı küçük kızlar dışında hiç sevgilisi olmamıştı. Devrimcilerin karı kız meselesinde sağlam olmaları gerektiğine inanıyordu. "Erkek dediğin eline, beline, diline sıkı olmalı," derdi babası. Okuduğu devrimci romanların kahramanları özgürce sevişirlerdi, ama partide böyle şeylere pek de iyi gözle bakılmadığını fark etmişti. "Hakları var, insan kafasını bu işlere takarsa gevşer, bölünür, çalışmaları aksatır." Zamanı gelince, devrimci bir kızla evlenmeyi kuruyordu. Kavganın içinden, sınıfın bağrından biriyle...

"Nerelerde buluşurduk? Arın'la son defa nerede buluşmuştuk?"

Bir Boğaz vapurunun güvertesindeydi. İncecikten yağan yağmur durmuş; batmaya hazırlanan güneş, ufukta, Ayasofya ile Sultanahmet'in birbirine sarılmış kubbe ve minarelerinin ardında, erguvaniden kızıla dönmüştü.

Susuyorlardı: Konuşmaktan korktukları, konuşurlarsa gerçeğe döneceklerini bildikleri için susuyorlardı... Suskunluk kötüydü, dayanılmazdı, umutsuz bir kaçıştı. Korktukları şeyi, olmaması gerekeni, bir kez dile getirilirse karşı konmaz olacak arzuyu, ikisi de duyuyor ve ikisi de susuyordu.

— Güneş kıpkızıl battı, hava yarın güzel olacak, demişti suskunluğu havadan sudan laflarla bozmak için.

— Evet, yarın hava güzel olacak.

İstanbul'u usul usul saran bir nisan akşamının yumuşacık güzelliği mi; bin yıllık tapınakların zamana ilişkin her şeyi, bütün son'ları anlamsız kılması mı; tutkunun karşı konmaz gücü mü? Belki hepsi, belki de o kaçınılmaz noktayı koyabilme umudu:

— Gitme; bu gece birlikte olalım.

Şaşırıyor. Arın'ın bunu söylemiş olabileceğine inanamıyor. Hani korkunç bir rüyadan kan ter içinde uyanırsınız da, gördüklerinizin kâbustan ibaret olduğuna, gerçekte her şeyin yolunda gittiğine bir türlü inanamazsınız. Öyle bir duygu işte.

Soran gözlerle bakıyor. "Yine mi uzatmaları oynayacağız?"

Vapur, köprünün Eminönü tarafına yanaşıyor.

— Acele edelim, diyor Arın.

Elinden tutmuş sürüklüyor. Koşarak Adalar iskelesine geliyorlar. Kalkmakta olan Ada vapuruna biletsiz yolcu olarak atlıyorlar. Nereye gittiklerini sormuyor. Birlikte olacaklarını, sarılacaklarını, sevişeceklerini biliyor; bir de bunun belki de son olacağını.

Büyükada'ya akşamın alacakaranlığı bastırırken iniyorlar. Vapur pek kalabalık değil, yazlıkçılar daha gelmemişler, fazla inen yok. İskeleyi geçip el ele yürüyorlar. Sümbül ve mimoza kokuları, gübre ve çürümüş saman kokusuna karışıyor. Bir içkiye ihtiyacı var, ama söylemiyor, susuyor. Hafif hafif esmeye başlayan lodos rüzgârının eşliğinde arnavutkaldırımı döşeli bir yokuşu çıkıyorlar. Mimozaların kokusu şimdi daha belirgin, daha yakın.

Eski bir köşkün bahçe kapısından içeri giriyorlar. Rum evlerine benzer mermer sütunlu, mermer merdivenli kapının pirinç tokmağı aslan başı biçiminde. Arın kapıyı çalıyor. Bekliyorlar. Önce bahçe tarafından dost bir havlama duyuluyor. Siyah benekli beyaz bir köpek koşarak geliyor, arka patileri üzerinde doğrulup sevinçle Arın'ı kucaklıyor. Sonra, alelacele giyindiği anlaşılan yaşlı bir adam –evin bekçisi olmalı– kapıyı açıyor. Yüzünde önce bir şaşkınlık, sonra hiç yapmacık olmayan bir mutluluk dolaşıyor.

— Bugün benim ne talihli günüm Küçükbey! Hangi rüzgârlar attı sizi? Hemen girin içeri, lodos çıktı. Buyrun Küçükhanım.

Telaşla önleri sıra koşuşturuyor.

— Amcanızın ölümünden sonra uğramadınız hiç. Biliyorum, anneniz hanımefendi pek sevmezdi Ada'yı; Beyefendi'nin zoruna gelirdi. Ah küçüklüğünüzü hiç unutmam, nasıl koşuştururdunuz buralarda.

— Haklısın, uğramayalı çok oldu Salih Efendi. Biliyorsun, Türkiye'de değildim zaten. Bu sabah annemle konuşurken burayı hatırladık, ben de arkadaşımı alıp geldim. Şimdi hadi şömineyi yak bakalım. Geceler serin oluyor.

Ülkü, yaşlı bekçinin kendisini, "Buraya senden önce de gelenler oldu, bakalım sen nasıl bir şeysin," gibilerden süzdüğü izlenimine kapılıyor. İsteksizce gülümsemeye çalışıyor.

— Maşallah Küçükhanım da pek güzelmiş. Hemen gidip odun getiriyorum. Şansınız varmış, bizim kocakarının içine doğmuş demek. Bugün oturdu puf böreği kızarttı. Nasıl da severdiniz küçükken.

Arın adamcağıza duyurmamaya çalışarak fısıldıyor: "Burada puf böreği yediğimi hiç hatırlamıyorum."

Her şey ne kadar mutluluk dolu, ne kadar doğal. Filmin, çoktandır uğramadığı köşke nişanlısıyla, sevgilisiyle ya da karısıyla gelen küçükbey sahnesi...

Şöminenin olduğu kış odasına geçiyorlar.

— Burada hiçbirşey değişmemiş, diyor Arın. Uğramayalı neredeyse dört yıl oldu; her şey amcamın zamanında nasılsa öyle duruyor. Salih Efendi bile aynı.

Fırsattan istifade evin içine dalmış olan köpek sevinçle koşuşturuyor, yaltaklanıyor. Arın, köşedeki zarif İngiliz büfesinden bir şişe çıkarıyor.

— Amcam iyi içkiye, hele de şaraba meraklıydı. Rakı pek sevmezdi. Meyhane kültürüyle arası yoktu. Babama kızardı rakı içtiği için. Bakalım bu eski Fransız şarabı nasıl! Eğer sirke olmamışsa, içeriz.

— Ada'daki evden hiç söz etmemiştin.

Bunları söyler söylemez pişman oluyor. Sanki malın mülkün hesabını soruyormuş gibi hissediyor kendini. Kızarıyor, susuyor.

— Bilmem. Pek sık geldiğim bir yer değildi, herhalde ondan. Küçükken, amcam yazlarını burada geçirirdi. Biz de her yaz gelir, Anadolu Kulübü'nde kalırdık. Köşkte herkese yer vardı tabii, ama annem Kulüp'te kalmak isterdi, "Oranın havası başka," derdi. O zamanlar Ada çok güzeldi.

Salih Efendi elinde böreklerle, tabaklarla gelmiş, küçük masanın üstüne iki kişilik bir sofra kuruyor.

— Ah Küçükbey, Ada Ada olmaktan çıktı, diye hayıflanıyor. Kulüp eski Kulüp değil, Rumlar birer birer terk ediyorlar buraları. O güzelim Rum meyhanelerinin yerine lahmacuncular yerleşti. Vapurların yolcuları bile değişti. Bahçeler dersen, tarumar. Yarın gündüz gözüyle bir bak etrafa. Nerede o mis gibi kokan ponpon gülleri, ibrişimler, sümbüller? Güzelim mimozaları bile söküyorlar inşaatlara yer açmak için. Allah seni inandırsın, bak Salih Efendi söylemişti diyeceksin, yakında bir tek köşk kalmayacak, hepsi apartman oluyor. Git faytonculara bak; nerede o eski efendi adamlar! Şimdikilerin hepsi çapulcu kılıklı, nereden geldiği belli olmayan herifler. Başınızı ağrıtıyorum ama Hanımkızım, siz Büyükada'yı yirmi yıl önce görecektiniz. On yıl önce bile idare ederdi. Bana sorarsanız...

— Sormadan bu kadar anlattın, bir de sorarsak vay halimize, diyor Arın gülerek.

— Başınızı ağrıttım Küçükbey, affedin. Ama insan o eski güzel günleri hatırlayınca, içi götürmüyor. Hadi bırakayım sizi. Bir şey lazım olursa zili çalıverin. Yukarıdaki yatak odaları hazır. Hep öyle hazır tutuyoruz. Yine de bir ihtiyacınız olursa...

— Sağ ol, bir ricam olursa haber veririm.

Şarap gerçekten güzel, puf börekleri de. Şöminedeki odunlar çıtır çıtır yanıyor. Köpek, ateşin karşısında gevşemiş yatıyor. Rüya gördüğü,

ara sıra kulaklarını titretmesinden belli.

— Bir de fon müziği gerek, diyor genç adam. Şuralarda eski bir Dual gramofon olacak. Amcamın güzel plakları vardı. Meraklı adamdı. Benim de birkaç plağım vardır burada.

"Evet, bize bir fon müziği gerek. Hani Yeşilçam filmlerindeki, 'adam bir tane indirdi, müzik iki tane çaktı' türünden, ânında patlayan bir müzik gerek bize dekoru tamamlamak için."

— Ah, bak; Jacques Brel de varmış. Sen seversin. Bunu kim getirmiş ki buraya?

Müzik gerekmez, diye haykıracak; ama Brel'in sesi odayı dolduruyor: "*Ne me quitte pas*... *Ne me quitte pas*... Beni bırakma, beni bırakma... Sönmüş bir volkanın yeniden ateşlendiği görülür bazen... Beni bırakma."

Bir an bilerek, acıtmak için yaptığını düşünüyor. "Ama hayır, hiç hain olmadı o. Brel'i sevdiğimi biliyor, beni memnun etmek istiyor, hepsi o kadar."

Gramofonun yanında duran genç adamın yanına gidiyor, kollarını omuzlarına koyuyor. Brel'in hüzünlü sesine ayak uydurarak dans ediyorlar.

"Kim kime, hangimiz hangimize 'beni bırakma' diye yalvarıyorduk? Kim bilir, belki ikimiz birden."

Ağaçları sarı bir tül gibi sarmış mimozaları, ertesi sabah uyandığında görüyor. Yattıkları odanın penceresinden, delice çiçek açmış mimozaların arasından köpük köpük deniz görülüyor. Yan yana yatmışlar, üzerlerindeki ağır yorgan kaymış. Çıplak, genç ve güzeller. "Seviştikçe güzel olurduk."

Arın daha uyanmamış. Yataktan kalkıp çabucak giyiniyor. Eski ahşap merdivenleri gıcırdatmamaya çalışarak aşağı, bahçeye iniyor. Emektar bekçi, mimozalardan bir demet yapmış.

— Bu lodos sağanak yağmur getirir, mimozaların şevki kalmaz yağmuru yiyince. Alıp götürün, vazoda günlerce durur, diyor.

Rüzgâr estikçe ağaçların dalları titreşiyor; sümbül ve mimoza kokuları çevreye yayılıyor.

"Ellerimde kucak dolusu mimozayla, orada eski Rum konağının kapısında, sararmış eski bir fotoğraftım sanki. Bir ölüydüm, bir hayaldim, bir surettim."

— Küçükbey'i uyandırsak mı artık? Onunla bir ilgisi yok, biliyorum. Ama 27 Mayıs'ta ihtilalden sonra beyimi Yassıada'ya götürdüklerinden beri örfi idare dendi mi, pirelenirim ben. Ne olduysa beyime orada oldu. Bir daha iflah etmedi, genç yaşında gitti kalpten.

Vücudunda bir ürperti dolaşıyor.

— Örfi idare mi?

Mimozalarla, Arın'la, lodosla, bu dingin Ada sabahıyla ne ilgisi var sıkıyönetimin?

— Biraz önce radyo dinledim. Örfi idare ilan edilmiş. Eee, pek azmışlardı son zamanlarda. Ne işçi işçiliğini biliyordu ne öğrenci öğrenciliğini. Komünistler almış başını gidiyor. Höst diyen bulunur tabii. Yine de ben bu işlerden pek hoşlanmam. Beyimi, yani Küçükbey'in amcasını, şafaktan önce evi basıp buradan aldılardı. Tam on bir yıl oldu.

Kucağındaki mimozaları yere düşürüyor.

— Küçükbey'i hiç uyandırma Salih Efendi. Eski günler geçti. Sıkıyönetimle falan ne ilgisi var onun! Ama ben çok geç kaldım; sen bana ilk vapur kaçta, onu söyle.

— Dokuz buçukta bir vapur var. Ona yetişirsiniz. Ama ben korkarım, Küçükbey bana kızar sonra.

— Merak etme, o beni nerede bulacağını bilir. Ben de onu hemen ararım zaten.

Şömineli odaya girip gece oturduğu koltuğun üstündeki çantasını alıyor. Şömine sönmüş, küçük masanın üzerindeki kadehlerin dibinde birer parmak şarap kurumuş, köpek puf böreklerini didiklemiş.

Aynalı mermer antrede pardösüsünü giyerken, yaşlı bekçi hâlâ ikircimli, mırıldanıyor:

— Küçükbey sorarsa ne cevap vereyim, nereye gitti diyeyim?

— İşine geç kalmış, acele gitti dersin. Mimozalar için teşekkürler.

Mermer basamaklar üzerinde tablo gibi duran mimoza demetini bağrına basıyor; 9.30 vapuruna yetişmek için koşuyor.

Arın, aşağı kattan gelen tıkırtılarla uyandı. Ülkü'nün, "Mimozalar için teşekkürler," dediğini duydu. Ağaçları, çiçekleri okşayarak; okşamakla yetinmeyip kokularını, tazeliklerini içinde hissedebilmek için yaprakları, çiçekleri dişleyerek dolaşıyordur şimdi bahçede, diye düşündü. Bir bahar günü Bebek korusunda, sevgilisinin çalılar arasında bulduğu mor menekşeleri dişleri arasında hazla çiğnediğini görmüş, şaşırmıştı.

— Otlamıyorum, demişti Ülkü. O kadar güzeller ki, ne yapacağımı şaşırıyorum. Onları içime almak, özümsemek istiyorum. Erguvanları da öyle... Yamyamlık da budur aslında. Yamyam, korktuğu yabancıyı kendinden bir parça yaparak, özümseyerek korkusundan kurtulmak ister. Ben de sevdiğim şeyleri böyle içime alıyorum.

— Beni de mi?

— Evet, tabii seni de. Hem de kelimenin gerçek anlamıyla.

Sonra, çocukluğunda babasının ve annesinin öğretmenlik yaptıkları bir köyde, evlerinin önünde buğday tarlaları uzandığını; baharda, yemyeşil tarlaların sürekli esen bahar yellerine kapılıp denizler gibi dalgalandığını anlatmıştı.

— Dalgalanan tarlalar o kadar güzeldi ki, başakların içinde erimek, başak dalgalarına karışmak istiyordum. Çaresizlikten ve heyecandan hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Bir gün tarlalara doğru koştum. Küçüktüm, boy atmış başakların arasında kayboldum. Birden yeşil buğday filizlerini yemeye başladım. Yedikçe doyamıyordum. Saatler sonra annem beni orada buldu. Sonra da hasta oldum tabii, günlerce midem ağrıdı.

Yatakta döndü. Üşüdü, bütün vücudu ürperdi. Çıplak olduğunu fark etti. Geceyi hatırladı: "Rüzgârda dalgalanan buğday tarlalarına koştuğu gibi, menekşeleri çiğnediği, erguvanları yediği gibi sevişiyor; sevdiğini bir yamyam gibi özümsemeye çalışıyor bu kız."

Geceki sevişmenin hazzı, doyumu, sıcaklığı yayıldı içine. Sonra birden bir huzursuzluk duydu: yamyama yakalanma, özümsenme, yok olma, tek olma korkusu...

Aşağıda bir kapı kapandı. Kalkıp giyinmeye çalışırken yine üşüdü. "Sabahlar serin oluyor. Şömineyi yaksalar keşke."

Ülkü'nün saç tokası yere düşmüştü, eğilip aldı. Uzun, gür saçlarını arkadan şöyle bir kıvırır, bu tokayla tepesine toplardı. Sevişecekleri zaman, önce saçlarından başlardı soyunmaya. Yıllardır hiç değiştirmediği, kaybetmediği sarı kemik tokayı çıkarır, koyu kestane rengi saçları bağlarından kurtulmuş taze otlar gibi etrafa saçılırdı. Saç tokası onun uğuruydu, tılsımıydı; fışkıran cinselliğinin anahtarı, çıplaklığını örten giysisiydi.

Annesinin, ince dudaklarının sol kenarını hafifçe yukarı büküp "Bu kızcağız iyi hoş da, saçına başına biraz dikkat etse ya! İyi okullarda okumuş, iyi çevrelerde bulunmuş. Ama demek ki görgü kökten gelmedikçe olmuyor," demesini hatırladı. Kadın Ülkü'den hiç hoşlanmamış, duygularını saklamaya da gerek görmemişti. Bir gün, çocuğuna özel ders vermek için hoca arayan bir arkadaşıyla konuşurken, "Şekerim, bize gelen kızı tavsiye ederim. Neme lazım,

işini iyi yapıyor, ama bu kızda beni rahatsız eden bir rüküşlük var. Nasıl anlatayım? Fazla 'halk tipi' benim için. Ama ne olacak, gelin alacak değilsin ya!" dediğini duymuş, "Biraz ayıp olmuyor mu anne!" diye tepki vermişti.

Annesi, Ülkü'nün de Paris'te olduğunu biraz geç de olsa öğrendiği zaman hiç vakit kaybetmemiş, oğluna "Sana bir sürprizim var. Yarın uçakla geliyorum. Saat 18.30'da beni havaalanından karşıla," diye telefon etmiş, başka ayrıntı vermemişti.

— Annem telefon etti, yarın Paris'e geliyormuş, derken sesi sıkıntılıydı.

— Demek ki tasımı tarağımı toplayıp gitmem gerekiyor, demişti Ülkü.

Genç kadının sesindeki hüznü ve ona hiç yakışmayan teslimiyeti hatırladı.

— Annen birlikte olduğumuzu öğrenmiştir. Bahse girerim, geliş nedeni durumu yerinde görmek ve senin kulağını bükmektir.

— Yok canım. Annemi hep yanlış değerlendirdin sen. Kışın Paris'i sever o. Burada bir sürü dostu var. Üstelik şu günlerde defileler de hızlı.

— Hiç hayale kapılma canım. Kendimizi kandırmaya gerek yok. Ayrıca, annen benden hoşlanmıyor diye senin eksiklenmen gerekmez. Alt tarafı, annenle değil seninle yatıyorum.

Sesinde daha önce duymadığı bir öfke ve sitem vardı.

— Ne olur böyle konuşma. Annemin farklı değerleri vardır. Hatta bazen babamı bile biraz küçümsediğini hissederim. Seninle konuşmuştuk bunları. Soyu Osmanlı sarayına, daha öncesi Balkan aristokrasisine dayanıyor. Bunlar eskimiş değerler olabilir, ama öyle yetiştirilmiş. Babamın tarafı ise Tüccarzadeler diye bilinir. Murat soyadı, Cumhuriyet'ten sonra soyadı kanunu çıktığı zaman, zâde, bey, paşa gibi unvanlar yasaklanınca, sakıncasız görülüp alınıvermiş.

Annem uzun zaman soyadımızı Murad diye, “t” ile değil “d” ile yazmakta ısrar etti. Saraya, geleneğe bağlılığı anımsatmak için... Böyle bir kadın işte, anlamalısın.

— Bu enteresan bilgileri doktora tezine sakla canım. Beni hiç ilgilendirmiyor ve aptalca buluyorum. Gerçeği söylemem gerekirse, annen yıllar önce uyarmıştı beni. Sen yedeksubaylığını yapıyordun o sırada, ben de kardeşine ders veriyordum. Senin peşini bırakmamı söylemişti. Cümleyi hiç unutmuyorum: “Yapılan evlilik, istikbali parlak bir gencin kariyeri için çok önemlidir.” Aramızda böyle bir konu olmadığını, aslında bunları bana değil sana anlatması gerektiğini söylemiştim ona. Bilmem anlattı mı? Herhalde anlattı ki, o günden sonra bir daha neden derse gelmediğimi, neden sizin eve hiç uğramadığımı sormadın. Konuyu yok saymak hepimizin işine geldi.

Birkaç parça eşyasını, ders kitaplarını toplamış,

— Ben, Françoise’nın yurttaki odasına taşınıyorum, demişti. Zaten birlikte ders çalışacaktık.

Ertesi gün, uçağı karşılamaya güçbela yetişti. Annesini pasaport kontrolünden çıkarken gördü. Zarif ve güzeldi. Elindeki şık ve pahalı seyahat çantası, üzerindeki Chanel tayyör ve kolundaki Burberry trençkotuyla, 16. Bölge’nin zengin ve seçkin kadınlarından, Champs Elysée butiklerinden alışveriş eden seçkin bir Parizyen’ den farkı yoktu. İçine keyifli bir duygu yayıldı. Kendine güvenle gurur karışımı bir duygu. Bir gün önceki tartışmayı hatırladı. Ülkü’nün pek yandaş olduğu o Marksist analizlerin tek doğru yanı varsa, şu sosyal sınıflar ve sınıf mücadelesi kavramı herhalde, diye düşündü. Seçkinler sınıfına ait olmaktan duyduğu gizli keyifle, annesine sevgiyle sarıldı.

Rue des Ecoles’deki stüdyoya geldiklerinde, insan sarrafı Cezayir asıllı kapıcı, bavulları taşımak ve bahşişini almak için seğirtti.

— C’*est votre soeur ou votre mère*? (Anneniz mi kardeşiniz mi?) Madam, bugüne kadar Mösyö Müra’ya ziyarete gelen hanımların en

güzelisiniz.

— Ah, siz Fransızlar!.. İltifat etmeyi iyi bilirsiniz. Demek ki oğlum kadınlardan yana pek şanslı değil. En güzeli ben olduğuma göre...

Kapıcı, suç ortağı tavrıyla Arın'a göz kırptı.

— Oğlunuz çok mazbut bir öğrenci hayatı yaşıyor Madam.

Evden acele çıktığı için, ortalığı iyi toplayamamıştı. Ülkü'nün saç tokası, masanın üzerinde duruyordu. Bir an, "Bilerek, mahsus bıraktı," diye düşündü, sonra kendinden utandı. Annesi, "yorulmuşum" diyerek kendini masanın yanındaki eski koltuğa bırakırken gözüne ilişen saç tokasını, pis bir şeymiş gibi iki parmağının ucunda tutarak havaya, ışığa doğru kaldırdı.

— Bak hele, tanıdık bir nesne, dedi. Demek kimilerine Paris bile fayda etmiyor. Galiba hemen konuşup bu tatsız işi burada bitirsek iyi olacak. Aslına bakarsan, bu yüzden buradayım. Ülkü'yle birlikte olduğunuzu haber aldım. Daha önce senden uzak durmasını söylemiştim ona. Sonra bir daha ortalarda görünmedi. Bu iş bitti sanmıştım.

Yapmacık bir gülüşle güldü.

— İşte suç delili elimde. Tabii o da haklı. Senden niye vazgeçsin? Paris'te kendi imkânlarıyla nasıl yaşardı? Ev var, para var, yakışıklı sevgili var...

— Haksızlık ediyorsun anne. Ülkü burada Fransız hükümetinin bursuyla okuyor. Ayrıca, yurtta kalıyor. Ara sıra geliyor tabii. Suç delili dediğin saç tokasını unutmuş olmalı.

— Neyse. Bu konuyu gerçekten fazla uzatmak istemiyorum. Seni anlıyorum. Gençsin, bir sürü şeye hakkın var. Kadınlar da buna dahil. Ama iş, uzun süreli ilişkilere, hele de evliliğe gelince, mantık duyguların yerini almalı. Sen çocukluğundan beri duygularına yenilmeyen, mantığı öne çıkan bir kişiliğe sahipsin. Üstelik aşk dediğin şey geçince, geride mantığın emrettikleri kalır.

“Aşk diyor muyum ben buna?” Annesi konuşurken, kendi kendine düşünüyordu: “Aşk tutkuysa, cinsel çekimse, heyecansa, insanın içine ılık ılık akan sıcak güzel bir duyguysa, özlemekse: Evet, bu aşktır. İnsanın hayatının merkezine koyduğu, yaşamının her adımını ona göre belirlediği, kendisiyle özdeşleştirdiği bir hedefse, yaşam boyu süreceğini sandığı bir ilişkiyse: Hayır, aşk değil benimki.”

— Beni acımasız bulma, anlamaya çalış Arın. Bir başka çevrenin insanısın sen. Sana bir örnek: Yarın Elçilik’te Sefire’ye çaya davetliyim. Haa, bu arada hemen söyleyim, sen de davetlisin. Kızları İpek’le tanışırsın. Bundan memnuniyet duyacaklarını ifade ettiler. Evet, ne diyordum? Mesela, Büyükelçilik rezidansına, yanıma Ülkü’yü alıp gidebilir miyim?

“Neden olmasın?” diyecekken vazgeçti, sustu.

— Gidemem. O saç tokalarıyla, o kılık kıyafetle, hadi saygısız demeyim, o paldır küldür haliyle, susması gereken yerde lafa girip resmî çevrelerde hoş karşılanmayacak anarşist fikirler ileri sürmesiyle, olacak iş değil.

Kadının sözlerini bitirmesini sabırla bekledi.

— Üzülmen için bir neden yok anne, dedi. Bir zamanlar, Türkiye’deyken, öğrenci olaylarına karışırım, sola bulaşırım diye de korkmuştun. “Bütün tanınmış, zengin ailelerin çocukları solcu oluyor. Bu da yeni bir moda,” demiştin; ama görüyorsun, modalara kolay kolay kapılmıyorum ben. Ülkü’den hoşlanıyorum; ona haksızlık ettiğini düşünüyorum. Çok iyi yetişmiş, çok ince bir kızdır o. Evet, sözünü ettiğin çevrelere yabancı olduğu bir gerçek, ama dünyada sadece o çevreler yok, hatta o seçkin çevreler günümüzde biraz eski moda sayılıyor. Ülkü ile aramızda az bulunur bir –cinsel uyum diyecekti, vazgeçti– uyum var. Ama uzun vadeli yaşam planımda onunla evlilik gibi bir ilişki düşünmedim. Sanırım o da düşünmüyor bunu. En azından bu konuyu hiç konuşmadığımızı söyleyebilirim.

Hadi şimdi rahat rahat dinlen, akşam yemeğini ana oğul iyi bir yerde yeriz. Chez Maxim ben yaşta bir kavalyeyle biraz abartık olurdu sanırım. Oraya babamla gidersiniz. Ama Chez Maxim'den hiç aşağı kalmayan seçkin ve pahalı bir yer biliyorum. Seni, senin paranla oraya davet edebilirim.

Annesi kendine çeki düzen vermek için banyo odasına geçerken, içinde nedenini çözemediği bir ferahlama duydu. Bir şeyin adını koymuş olmanın verdiği açıklık ve rahatlama duygusu.

Ülkü'nün o kaybolmak, kırılmak bilmeyen "ezelî ve ebedi" saç tokasını yerden aldı, yastığın üzerine koydu. Annesinin, Paris'teki stüdyoda o zavallı küçük nesneyi kurbağa tutar gibi tutup suç delilini havaya kaldırmasından bu yana bir yıldan fazla zaman geçmişti demek. Tokaya bakarken gözü beyaz keten yastığa takıldı. Yastık kılıfı buruşmuş, kirlenmişti; üzerinde birkaç uzun saç teli vardı. Yine geceyi düşündü, vücuduna keyifli bir karıncalanma yayıldı, üşümesi geçti. Cinsel organının çevresindeki ve bacaklarındaki kıllar yapış yapıştı. "Banyo buz gibidir şimdi," diye düşündü memnuniyetsizlikle. "Salih Efendi'den su ısıtmasını da isteyemem ki! Ayıp diye bir şey var!" Sonra aklı dün gece Ülkü'nün korunup korunmadığına takıldı. Her zaman dikkat eder, tedbirli olmaya çalışırlardı. En azından Ülkü hemen gider tazyikli suyla yıkanır ve cinsellikteki sınır tanımayan pervasızlığıyla, "En iyi doğum kontrol yöntemi tazyikli su, hem zevk de veriyor, seni aratmıyor," derdi. Bir kere Paris'te kürtaj olmak zorunda kalmış; eve bembeyaz bir surat ve kanı çekilmiş dudaklarla döndüğünde, "Pis bir işti," demişti. "Aslında her şey daha insani olabilecekken, sanki kadınları aşağılamak ister gibi, olayı çirkinleştiriyorlar. Kürtajı yapan kasap doktor bile kutsal aile kavramını yıprattığın için sana düşman sanki."

“Dün gece kendimizi kapıp koyuverdik. Ben hiçbir önlem almadım. Allah vere de Ülkü korunmuş olsun.”

Islanmış, lekelenmiş çarşafları toplayıp banyoya götürdü, çamaşır makinesinin içine tıktı. Salih Efendi’nin görmesini istemiyordu.

Aşağıdan, merdiven başından yaşlı emektarın sesi geldi:

— Küçükhanım gittiler. Dokuz buçuk vapuruna yetişecekler. Size haber vermemiz gerektiğini söyledim, sonra bana kızar dedim, ama dinletemedim. İşi varmış, sizi sonra arayacakmış.

— Vapur kalktı mı Salih Efendi?

— Camdan baksanız, göreceksiniz. Bakın, önümüzden geçiyor. Lodos da bir yükseldi ki. Küçükhanım çok sallanacak. Örfi idare ilan edilmiş Küçükbey. Haberiniz var mıydı?

Aşağı kata inerken,

— Anlamadım, ne olmuş, diye sordu.

— Örfi idare beyim. Sıkıyönetim yani. Bilirsiniz; bir 6-7 Eylül’den bir de amcanız merhumu Yassıada’ya götürdüklerinden beri, bu sıkıyönetimden pek korkarım ben.

Bahçeye çıktı. 9.30 vapuru iyiden iyiye kabarmış dalgaların arasında İstanbul’a doğru gidiyordu. Yan bahçedeki akasyalar, güller, palmiyeler, gitgide hızlanan rüzgâra kapılmış sallanıyor, dalları yere eğiliyordu. Ön bahçedeki, kuytudaki mimozalar ise, sarı tülden bir bulut gibi sakin ve zarif, baygın kokularını etrafa yaymayı sürdürüyorlardı.

Dün Boğaz vapurunda, çiseleyen yağmurun altında birbirlerine sarılmış, erguvanlı tepeleri seyrederken, sevgilisinin ne kadar kederli olduğunu hatırladı. “Kavga etmeyelim,” demişti. “Bu kadar telaşlı, karışık günlerde, İstanbul’a sırf seni görmek için geldim.” “Hiçbir gizli örgüte üye falan değilim, merak etme,” diye de eklemişti galiba. Ama iyi hatırlayamıyordu.

— Küçükhanım'a bir kucak mimoza topladım. Mimozalar ona yaraştı.

Salih Efendi'ye ilk kez dikkatle baktı. "Mimozalar ona yaraştı" sözü bir şiirden fırlamış gibiydi. Yaşlı adamın ağzında tuhaf duruyordu. Sonra, onun yıllardır bahçeyle, çiçeklerle uğraştığını hatırladı. "Doğa hiç ummadığın bir insanda bile, inanılmaz estetik duygular yaratır," derdi Ülkü. Mimozaların, sevgilisinin koyu kestane saçlarına, açık buğday tenine, giymeyi sevdiği turuncu, kahve, tütün renklerine gerçekten de yakışacağını düşündü. Onu, kucağında mimozalarla, lodosa tutulmuş bir Ada vapurunda bir sıranın köşesine büzülmüş, yapayalnız otururken hayal etti. Ve birden, Ülkü'nün gittiğini, dün gecenin son olduğunu anladı. İçinde kızıl kordan bir yılan dolaştı. Bıçak gibi bir acı, önce kasıklarına, oradan göğsüne saplandı. Daha önce hiç düşünmediği, kendi kendine hiç sormadığı, bilinçaltına ittiği soruyu, "Onu cinselliğin ötesinde, hani o gerçek sevgi denilen, aşk denilen duyguyla seviyor muydum?" sorusunu nihayet sormuş; verdiği cevap içini yakmıştı.

Geçen yıl, annesi bu ilişkiyi bitirmek için Paris'e geldiği zaman Ülkü'nün söylediklerini hatırladı. Kadın, içi rahatlamış olarak Türkiye'ye döndükten sonra bir arkadaşının yurttaki odasında kalan sevgilisini aramış, annesinden söz ederken bazen kullandığı o şakacı deyimle, "Şer kuvvetleri gitti, artık dön," demişti. Ama o hemen dönmemiş, Françoise'la birlikte ders çalıştıklarını, sınavlardan sonra geleceğini söylemişti. Sesinde daha önce fark etmediği bir kuruluk, gizli bir sitem vardı.

— Hiçbirşey anlatma, demişti döndüğünde. Olanları biliyorum. İşleri zorlaştırmaya da, seni sen istemedikçe bırakmaya da niyetim yok. Annenin anlamadığı, hiç anlayamayacağı şey; aramızdaki ilişkinin zaman ölçüsüne vurulamayacağı, resmî son'lara, Hollywood filmleri senaryolarına uymayacağı. Bana sonsuz ve sonuçsuz gibi görünen, bu

yüzden de vazgeçilmez bir ilişki bu. Kızma bana sevgilim, ama bunu senin anladığından da emin değilim pek. Sen yarınlar için kendi planlarını yaparken, bir yandan da bütün doğallığıyla yaşıyorsun bu ilişkiyi. Bense, hiçbir plan yapmıyorum. Planım bu sevgiden, bu olağanüstü duygudan ibaret. Onu resmî sözleşmelere, kurallara, nikâha, ailenin, evin çemberlerine bağlarsak kaybedeceğimizi biliyorum. Uzun sözün kısası, annen rahat edebilir.

Kısacık bir an sonra ateşten yılan içinden çıkıp gitti. Yerini rahatlama duygusuna bıraktı. Kendini alabildiğine özgür hissetti. Aceleyle pantolon cebine yerleştirdiği saç tokasını yokladı. Bunu ne yapıp yapıp ona iletebilmeliyim, uğuruna inanırdı, diye düşündü.

Yağmur başlamıştı. Denize baktı; vapur giderek küçülüyordu.

— Haklısın Salih Efendi, mimozalar yakışmıştır ona, dedi. Şimdi bana bir kahvaltı hazırla. Ben de fazla geç kalmayayım. 11.30'la ineyim İstanbul'a. İnşallah sokağa çıkma yasağı falan konmamıştır.

— Radyonun söylediğine göre, gece yarısından sonra sokağa çıkma yasağı varmış.

— İyi, ben de fazla sürünmeyeyim artık. Yukarıları toplayıver. İnşallah yine gelirim. Ada'yı özlemişim.

İlişkileri böyle bir günde, bir veda sözcüğü bile söylenmeden bitivermişti işte. Sarkmamış, sünmemiş, ayağa yapışmış çiklet gibi uzamamış, korktukları olmamıştı. Hangisi söylese, hayat boyu utancını, ezikliğini yaşayacağı "Beni bırakma" sözünü bile Brel'e söyletmişlerdi: "*Ne me quitte pas*."

Arın Murat telefonu kapatırken, "Bu gece 20.30'da, Ada'da," diye tekrarladı. "L'Ile" dememişti. Belki de mimozalar, erguvanlar, eski beyaz köşkler, lodosta kabaran köpüklü dalgalar geçmişti bilinçaltından.

Artık okun yaydan çıktığını düşündü. Sonuçları ne olursa olsun, bir zamanlar sevdiği kadınla, yirmi beş yıl önce buluştukları yerde yeniden karşılaşacaklardı. Bunu kendisi istemişti, hem de her şeyi göze alacak kadar. Neden istediğini bilmediği gibi buluşmadan sonra ne olacağını da bilmiyordu. Ülkü'yü görmesi, onunla konuşması lazımdı. Bunu gerçekleştiremezse bir adım daha atamayacağı duygusuna kapılmıştı. Vardığı ve tıkandığı noktada, düğümü bu kadının çözeceğini, düğüm çözülmedikçe, bir adım bile atamayacağını seziyordu.

Şakakları yine zonklamaya başlamıştı. Birkaç gün için emrine verilmiş ve istediği telefonları bağlamak için canla başla çalışan geçkince sekreter hanımdan bir bardak su ile aspirin istedi. Konferansa ve basın toplantısına hazırlanması lazımdı. İçinden hiç gelmese de içgüdüsel olarak koruduğu imajına uyan, ikna edici ve etkileyici bir konuşma yapması gerekiyordu.

Aspirin ve bir sürahi su ile odaya giren sekretere, elçilik rezidansının binanın hangi bölümünde olduğunu sordu. Sorusunun yanlış anlaşılmasından kuşkulanarak hemen açıklama yapmaya girişti:

— Galiba 1969 yılındaydı. Ne çok zaman geçmiş değil mi? Bu binaya ilk kez geldiğimde, annemle birlikte, orada bir çay içmiştik. Annemle o zamanki sefire çocukluk arkadaşıydı.

"Sefire Hanım'ın kızı İpek'le evlendim sonra," diye sürdürebilirdi, ama vazgeçti. Bu görmüş geçirmiş binanın hayatında özel bir yeri olduğunu düşündü. Hani kahve falına inanmazsınız ama yine de bakan birini bulduğunuzda, söylediklerini ilgiyle dinlersiniz. Öyle bir kader çizgisi inancı...

Sekreter hanım rezidansın uzakta olmadığını söyleyip tarif etmeye çalışırken İpek'i ilk gördüğü günü hatırladı.

Orta yaşlı, uzunca boylu, soluk benizli Sefire, arkadaşını ve oğlunu samimi bir hava içinde, kapıda karşılamış; yaldızlı, gülkurusu atlas

döşemeli ağır mobilyaların bulunduğu geniş salondan geçerken, "İçeride küçük, entim bir oda var. Orası İpek'le benim odamız. Resmîyete gerek yok, sizi oraya alalım," demişti. Genç adam, "Annem mavi salonda ağırlanmayı tercih ederdi. Sefire Hanım'ın samimiyet gösterisi inceliğini anlamayıp, bizi küçümsüyor duygusuna kapılmış bile olabilir," diye düşünmüştü.

Oda küçüktü, basit ama zevkli döşenmişti. Güzelliği ve seçkinliği sadelikte arayan bir kadının rahat oturma odası havasındaydı. "Kayınvalidem ince ve iyi bir kadındı. Biraz içine kapalı, gösterişsiz, ama gerçek bir hanımefendiydi."

İpek odaya sonradan gelmiş, Arın'ın annesinin kendisini öpmesine mesafeli şekilde izin vermiş, genç adamın da elini sıkmakla yetinmişti. Her şey, Comédie Française'de sergilenen bir Molière oyununda, çöpçatan annelerin erkekle kızı tanıştırdıkları sahneye benziyordu. Ve işin tuhafı, tarafların tümü bunun farkındaydı.

Annesi, daha doğrusu teyzesi gibi –annesi çok genç yaşta öldüğü için çocuksuz teyzesi ve eniştesi tarafından evlat edinilmiş bir çocuktu– ince ama biraz erkeksi bedenli; zarafet mi, güvensizlik ya da uyuşukluk mu hemen karar verilemeyen ağır hareketli bir gençkızdı İpek. Annesinden ya da teyzesinden tek ve önemli farkı, hatlarının kalemle çizilmişçesine düzgün ve uyumlu olmasıydı. Sanki etten, kandan, kemikten yapılmış değil de, Madonna tasvirleri yapan bir ressamın fırçasından çıkmış gibiydi: O tasvirlerdeki kadar donuk ve sakin...

İster istemez Ülkü'yü düşünmüş; sevgilisinin güzelden çok gösterişli, belki biraz abartılı, biraz alaturka, ama her yanından hayat, kadınlık ve cinsellik fışkıran yüzünü ve vücudunu hatırlamıştı. Hiç yeri değilken kasıklarına saplanıveren arzu, organını zorluyordu. Ergenlik çağındaki toy bir çocuk gibi kıpkırmızı olduğunu hissetmiş,

"İşin kötüsü, kızcağız arzunun nesnesinin kendisi olduğunu sanacak," diye düşünüp huzursuzlanmıştı.

Sıkıntılı suskunluklar, yapay konular ve anlamsız cümlelerden sonra, çay servisi yapılırken, kurabiyelerden ve ikisinin de Paris'in en sevdikleri şeyi olduğunda anlaştıkları *ficelle*, yani "ip" tabir edilen incecik ekmeklerden başlayan sohbet giderek koyulaşmıştı. Gençlerin konuştuklarının bir kelimesini bile kaçırmamaya çabalayan annelerin uzun sessizlikleri, anlamlı öksürükleri, arada bir karışıp konuyu değiştirmeleriyle süren sohbetleri, öğrenci olayları yüzünden aksayan eğitimden Yves Montand'ın Olimpia'daki son konserine, vizyona yeni giren filmlerden Normandiya sahillerindeki gelgit olayının güzelliğine, İpek'in o yıl gireceği üniversitede hangi bölümü tercih etmesinin doğru olacağına kadar uzanmıştı.

İki annenin, kendi aralarında bile konuşmadıkları, hatta imada bile bulunmadıkları çöpçatanlıklarının farkında olmasalar, belki daha da çabuk yakınlaşacaklardı. Ayrılırlarken, gençkız neredeyse anlamsız denilebilecek alabildiğine sakin yüz ifadesiyle,

— Beni arayın Arın, demişti. Üniversiteye birlikte gidip ders programlarına bakmak, bazı derslere girip dinlemek isterdim. Yardımcı olursanız çok sevinirim.

O sırada, Sefire'nin yanaklarına veda öpücüğü kondurmakta olan annesinin yüzündeki memnuniyet ifadesini kaçırmamış; kadının daha dün Ülkü hakkında söylediklerini hatırlayıp keyfi kaçmıştı.

Tanıştıklarında İpek on dokuz yaşındaydı. Benzer çevrelerden gelen benzer gençkızlar gibi, "Az piyano, çok lisan, az sanat; bol görgü kuralı, biraz suskunluk, bir tutam gizem, Hariciyeci koca" modeline göre yetiştirilmişti. Gerçek annesini babasını hiç hatırlamıyor, annesi daha o bebekken ölünce teyzesi tarafından evlat edinilmiş olduğunu on iki yaşından beri bildiği halde, bunu hiç önemsemiyordu. Aileden gelen önemli bir serveti yoktu. Onlarca yıldır devlet hizmetinde olan

Büyükelçi'nin kökeni, öyle beylere, paşalara değil, orta halli İzmirli bir aileye dayanıyordu. Karısının ailesi ise Yanyalı mübadillerdendi. Bir rivayete göre, mübadele sırasında Girit'teki muazzam servetlerinin ve mülklerinin pek azını saydırabilmişler, bir başka rivayete göre ise ailenin varı yoğu sefahat âlemlerinde, içkide, kumarda tükenmişti. İpek'in asıl annesinin de alkol bağımlısı olduğu, genç yaşta sirozdan öldüğü fısıldanırdı bazı çevrelerde. Sayılı zengin Tüccarzadeler'den Murat ailesinin daha şimdiden, henüz kariyere bile başlamamışken Hariciye camiasına katılacağına kesin gözüyle bakılan oğlu, neresinden tutarsanız tutun, İpek için bulunmaz koca adayıydı.

Eve dönerlerken, annesi İpek hakkında ne düşündüğünü sormuştu. Annesinin, kilitlendiği hedefe ulaşmak, aklına koyduğu bir şeyi gerçekleştirmek için, yılmadan, bıkmadan sonuna kadar mücadele etme huyundan hoşlanırdı Murat. Aile yaşamlarının gündelik akışının parçası olan bu sıradan Makyavelizmin kadını bazen kabalaştırdığının, çirkinleştirdiğinin de farkındaydı. Ama babasının, servet edinme dışındaki bütün konularda, "koyuver ucunu, öne çıkma, rahatına bak" tavrı ile annesinin Makyevelizmi arasında bir seçme yapması gerekse, annesini seçeceğini biliyordu.

— Hadi açık konuş anne, demişti gülerek. İpek'i uygun bir gelin adayı olarak görüyorsun değil mi?

— Bunu sakladığımı sanmıyorum. Çok hoş, çok zarif, tam yerini dolduracak bir eş olacağını düşünüyorum.

— Hangi yeri anneciğim? Henüz doktoramı bile tamamlamadım. Hariciye'yi kastediyorsan, daha hiçbirşey kesin değil.

— İyi ya! Kesinleşmesi için bile İpek'in yararı olur. Hariciye çok özel bir muhittir oğlum. Bana sorarsan devletin kalbidir. Devletin başka hiçbir kurumu, hiçbir bakanlığı bu kadar kendi içine kapalı ve bağımsız değildir. Hariciye'nin kendi gelenekleri, kendi üslubu ve aileleri vardır.

— Peki anne, diyelim ki beni İpek'le evlenmeye ikna ettin; bakalım kız bu işe razı mı?

— Tabii ki razı olacak. Annesinin nasıl senin gözünün içine baktığını, kıza nasıl kaş göz ettiğini fark etmedin mi? Bir kere benim oğlumdan daha yakışıklısını, daha parlağını bulacak değil. İkincisi, arkanda Tüccarzadeler'in küçümsenmeyecek serveti var. Belli ki İpek akıllı bir kız. Bütün bunları değerlendirecektir.

— Senden korkulur anne, gerçekten de korkulur.

Başka bir kadını seven genç bir erkek için, bütün bunların son derece itici olduğunu biliyordu. Buna rağmen annesine sarılmış, sevimli bir alaycılıkla,

— Zavallı ben, zavallı İpek, demişti.

"Zavallı Ülkü" demek geçmemişti içinden. Belki de zavallılığı yakıştıramamıştı sevgilisine.

İpek'le, Türkiye'ye dönüp Dışişleri'ne girdikten sonra, 1973 sonunda evlenmişlerdi. Gazetelerin sosyete sayfalarında yazıldığı gibi "muhteşem bir düğünle."

Anılardan uyanıp saatine baktı. Öğle olmuştu. Biraz daha çalışmayı denedi. Baş ağrısı geçmemişti. Kafasını toparlayamıyordu. Kendini zorlamaktan vazgeçti. Masanın üstündeki kâğıtları özenle topladı. Konuşma metnini ve basın toplantısında yararlanması için hazırlanmış bilgi notlarını, istatistikleri çantasına koydu. Kurtulamadığı bir suçluluk duygusuyla Ankara'yı, karısını aradı.

İpek'in, "Çeyizimde getirdim," dediği, yurtdışına giderken bile yanından ayırmadığı, hem dadısı, hem sırdaşı, hem hizmetçisi Mecbure Hanım, bu durumlardaki dublaj sesiyle, İpek Hanım'ın henüz uyanmadığını söyledi. Dün gece kendini pek iyi hissetmemiş, ilaç alıp yatmıştı. Beyefendi'nin merak etmesine gerek yoktu, zaten uyanmak üzereydi.

— Sağ olun Mecbure Hanım, anladım, dedi. Lütfen bu gece de kendini kötü hissetmemesi için dikkatli olun.

İkisi de neden söz ettiklerini biliyorlar ve bir çeşit kuşdiliyle anlaşıyorlardı.

— Merak etmeyin efendim. Ne zaman döneceğinizi söyleyeyim?

"Hiçbir zaman," demek isterdi.

— Yarın da bir toplantım var. Sonra bir gün İsviçre'ye Derin'e uğramayı ya da o Paris'e gelebilirse bir gün daha kalmayı planlıyorum, ama en geç cumartesi dönerim.

— Kusura bakmayın, İpek Hanım siz yokken kendini büsbütün yalnız hissediyor da o yüzden sordum efendim. Dün derneğin çayına davetliydi, üstelik ev sahipliği yapacaktı. Çok ısrar ettim ama gitmedi.

— Bilgi verdiğiniz için teşekkür ederim Mecbure Hanım. Cumartesi günü mutlaka dönerim. Yarın da telefon ederim. İsterse beni elçilikten arayabilir, nasıl olsa bana ulaşırlar.

İçindeki sıkıntı katmerlenmiş; belli belirsiz bir huzursuzluk duygusu olmaktan çıkıp boğuntuya dönüşmüştü. "Yine içmeye başladı. Depresyon gelmekte gecikmeyecek."

Karısını, ilgilendiği eski bir hastası için endişelenen bir doktor gibi düşündüğünü fark etti. Sevgisiz değildi, ondan nefret etmiyordu, sorumluluk duyuyordu; ama hepsi o kadar işte. On yıl önce, o genç ve yakışıklı konsolosluk başkâtibi ile yaşadığı maceranın örtbas edilmesini sağlarken; karısına, hiçbirşey olmamış gibi sahip çıkıp dahası âşık koca rolünü oynayarak saygınlığını korumaya çalışırken; kutsal ailenin sadece Mecbure Hanım'ın bildiği sırlarını ustaca riyakârlıklarla perdelerken de aynı duyguları yaşamıştı.

Kızlarının "affedilmez ihaneti" ölümlerini çabuklaştırmış olsa da, kayınvalidesi ile kayınpederinin gözündeki değerinin bu olaydan sonra arttığını, çevrede de, boynuzlanmış koca imajı değil, saygın ve olgun devlet adamı kimliğinin pekiştiğini biliyordu. "Camia, açıklıktan

korkar, örtbas edilen pislikleri ise çok sever. Başkalarının pislikleri, zayıf noktaları, sırları karşısındakilerin gücüdür; günü gelince kullanılır."

Telefonu kaparken, "Karımı sevdim mi ben?" sorusunu ilk kez yüksek sesle sordu kendine. Daha önce, bu türden soruları bilinçaltının bütün gücüyle bastırdığını düşündü. Tıpkı, "Ülkü'yü sevdim mi ben?" sorusu gibi. Hayatında böyle sorulara yer yoktu, yapısı elverişli değildi. Bu türden soruların cevapları, düşünülmez yaşanırdı onun için.

Ülkü'de ne varsa, onun tam tersiydi İpek. Diyalektik zıtlık falan değil, biraraya gelmesi olanaksız iki kutup. "Ben bu iki kadınla da birlikte oldum; bir gecelik, birkaç aylık onlarca kadından farklı olarak, bu iki kadınla hayatımı bölüştüm. Onları birbirlerinin yerine koydum. İkisi de hayatımın parçası oldu, ama o parçalar yitip gittiğinde, yokluklarını duysam da, hayatımdan bir şey eksilmiş gibi gelmedi. Bunun özeti ise, bazı insanların yaşamının parçası değil ta kendisi olan sınırsız, hesapsız, vazgeçilmez aşkı hiç bilmediğim, hiç tanımadığımdır."

Bir eksiklik mi? O güne kadar, bunun bir eksiklik olabileceğini düşünmemişti. Şimdi, içindeki büyük huzursuzlukla başetmeye çalışırken, "Belki de bir eksiklikti," diye geçiriyordu aklından.

Yine de, o ne demekse, "iyi koca" olmuştu. Şimdi İpek'le karşılıklı oturup kartları önlerine açsalar, İpek'in kendisini suçlayabilecek fazla bir şey bulamayacağından emindi. İşine düşkündü; evine, karısına, çocuğuna fazla zaman ayıramıyordu, doğru. Ama onun konumundaki kim daha fazlasını verebilirdi ki. Karısına karşı açık bir saygısızlığını, sevgisizliğini gören olmamıştı. Hatta karısının, başka biri için mutlak bir boşanma nedeni olabilecek aşk hikâyesini bile olgunlukla karşılamış, affetmişti. Önemli günleri unutmaz, karısının isteklerini, örneğin o bitmez tükenmez seyahat tutkusunu, kendisi katılamasa bile yerine getirmeye çalışırdı. Birlikte katıldıkları davetlerde,

resepsiyonlarda, “Ne kadar uyumlu, ne kadar mutlu bir çift,” denilen türden bir görünüm sergilerlerdi. Giderek daha az birlikte görünmelerinin nedeni ise, bir süreden beri İpek’in kendisini sık sık “kötü hissetmesi”ydi. Yakın çevredekiler ve dedikoducular, genç kadının kendini içkiye verdiğini, alkolik olduğunu söyleseler de, Arın Murat’ın kendisinin ve ailesinin çevresine ördüğü saygı duvarı ve mesafe yüzünden, bunları yüksek sesle dile getirmeye çekinirlerdi. Kimse, İpek için Arın’dan daha iyi bir koruyucu olamazdı.

Ama Arın Murat, o anda bile kendini ve herkesi kandırmaya çalıştığını biliyordu. Duygularını fazla dışlamayan, kendini hiçbir zaman kapıp koyvermeyen, neşeden kendinden geçip kederden hıçkırıklara boğulmayan, kahkahalarla gülmeyen, çığlık çığlığa bağırmayan, o seyrek orgazm anlarında bile gözleri yerinden fırlamış ama sessiz kalan, tepkileri hep ölçülü olan karısının duygusal derinliğini hiç hesaba katmamıştı.

Bastırılmış her öfkenin, sessizce geçiştirilmiş her sitemin, içe akıtılmış her gözyaşının, atılmamış her çığlığın, yeni bir aşk arayışına, içki kadehlerine, uyku ilaçlarına, mutluluk haplarına ve hiçbirinin yetmediği anda da alkolizme ve depresyona dönüşeceğini görmezlikten gelmişti. Hatta karısının gerçek annesinin, kısa ömrünün son yıllarında bir ruh hastalıkları kliniğinde tedavi gördüğü gerçeğini de unutmayı yeğlemişti.

Oysa karısı, kediler gibi kadınlarda da içgüdüsel olan gerçek ilgiyi ve sevgiyi koklama yeteneğiyle, evliliklerinin daha ilk yıllarında, ilişkilerinde ne olduğunu bilmediği, adını koyamadığı birşeylerin eksik olduğunu sezmişti. Arın’ın, o anlamsız aşk kaçamağını büyük sorun yapmamasının, olgunlukla karşılamasının, kısa bir konuşmadan sonra konuyu yok saymasının gerçek nedenini bir tek İpek biliyordu: Kendisini kıskanmayacak kadar ilgisizdi kocası. Evlilik ilişkilerinin Arın için önemi yoktu, tıpkı karısını kaybetmekten de korkusu olmadığı

gibi... Karısının bu sezgilerini hissettiği halde bir şey yapmamıştı. Gerçekten sevdiği tek kadın olan Ülkü'yü tutmak için de bir şey yapmadığı gibi.

Başının ağrısı biraz hafiflemişti, buna memnun oldu. Hiç değilse artık şakakları zonklamıyordu. Bir an aspirindeki mucizenin nasıl olup da bugüne kadar çözülemediğini düşündü. Çantasını kapadı, aynanın karşısında saçlarını, kravatını düzeltti. Aynadaki yüz biraz yorgun görünse de bitkin ve çökük değildi. Saçları hafif kırlaşmıştı. Hiçbir özel dikkat göstermediği halde vücudu yağlanmamış, göbek bağlamamıştı. Bilmeyen kimse, elli iki yaşında olduğuna inanmazdı.

Aynadaki görüntüsünden memnun kaldı. Sorularla köşeye sıkıştırmaya çalışacaklarını bildiği zorlu bir toplantıya ve duygularından hiç emin olmadığı, toprağın ayağının altından kaydığını hissettiği Ülkü'lü bir geceye hazırdı.

Çantasını alıp çıktı.

## Sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin...

Konferans salonu iyi hazırlanmıştı ve doluydu. Arın Murat, kalabalığın ne kadarının basın mensubu, yabancı misyon görevlisi ve sivil toplum kuruluşlarından gelen gerçekten ilgili ve işe yarar dinleyici kitlesi, ne kadarının "bindirilmiş kuvvet" olduğunu düşündü.

Bunca yılın deneyimiyle, dinleyiciler arasına serpiştirilmiş Türk güvenlik görevlilerini; insan hakları savunucularıyla Kürt militanlardan gelmesi beklenen zorlu soruları cevaplandırmaya çalışırken, gereğinde şike sorular sorarak, gereğinde olay çıkararak yardımına koşması planlanan yandaş dinleyicileri hemen fark etti. Türkiyelilerle Fransızların oranını, göz kararı, şöyle bir tarttı. Yabancıların çoğunlukta olduğunu görüp memnun kaldı. "Bizimkiler canlarını dişlerine takmışlar bu defa," diye düşündü. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı gibi pamuk ipliğine bağlı, hassas bir konunun ateşli biçimde tartışıldığı bir dönemde, Avrupa'nın önemli merkezlerinde bir dizi konferans ve basın toplantısı yaparak bir taşla iki kuş vurma fikri kendine aitti. Böylece, bir yandan Türkiye'nin demokratikleşme sürecindeki konumu ve niyetleri konusunda Batı kamuoyuna yönelik bir propaganda yürütülürken, öte yandan o ülkelerdeki kendine bağlı birimlerin çalışmalarını denetleme olanağı doğuyordu. "Ya da ben denetlediğimi sanıyorum," diye düşündü. Bir süredir, çok şeyin parmaklarının ucundan akıp gittiğini, birilerinin ve birşeylerin sabun gibi avcunun içinden kaydığını seziyordu.

Konuşmaya başlayabilmek için ses düzeninin ayarlanmasını beklerken, en arka sıralarda, kapıya yakın bir yerde oturan Ülkü'yü gördü ve şaşırdı. Daha birkaç saat önce, toplantıyı gazetesi adına başka birinin izleyeceğini söylememiş miydi?

Keşke gelmeseydi, diye düşündü. Ülkü'yü geceye, sadece kendine saklamıştı. Onun, yirmi beş yıl öncesinin bir Paris akşamından, bir başka zamandan, bir başka dünyadan çıkıp geleceğini, boynuna sarılacağını, uzun asi saçlarının yüzüne, omuzlarına dağılacağını, – Oysa onu son gördüğünde saçları kısacıktı. "Yirmi yıldır böyle kısa saçlarım. Sihirli tokamı da zaten kaybettim," demişti. Ama olsun, onun Ülkü'sünün saçları hep uzun ve asidir– en azından bir akşam için, aradaki yirmi beş yılın hiç yaşanmamış gibi olacağını hayal etmişti.

Karşısında, arka sıralardan birinde kapıya yakın oturan kadın kısacık saçlıydı, zayıf ve solgundu. Belki salonun kötü aydınlatması yüzünden öyle görünüyordu, belki de gözleri uzağı artık eskisi kadar iyi seçemiyordu. Konsolosluk görevlilerinin gazetecilere dağıttıkları Fransızca konuşma metnine dalmıştı, kendisine bakmıyordu.

Burada bulunmasından duyduğu huzursuzluğun nedeninin, sadece kurduğu romantik bir hayalin yarıda kalması olmadığını kendi kendine itiraf etti. Asıl korktuğu, Ülkü'nün konuşmasını dinlemesi, söyleyeceklerini duymasıydı. Ne kadar inceltilmiş, ne kadar ikna edici olursa olsun, söylediklerini kabullenmeyeceğini, resmî söylemin şekere bulanmış bir türü, iktidarın borazanı olmasa da kavalı sayacağını, küçümseyeceğini, suçlayacağını, kendisinden uzaklaşacağını biliyordu. "Hele bir de soru sorarsa, ne cevap verebilirim ki ona!"

Yapacağı konuşma, açıklayacağı konular, salonu dolduran çoğu akademisyen, aydın, diplomat ve gazetecilerden oluşan dinleyiciler, önündeki mikrofon, gözünün içine bakan korumalar ve görevliler, her şey, inanılmaz ölçüde anlamsız, saçma ve ürkütücü geldi birden. "Şimdi şuradan kaçsam, 'Sizlere söyleyecek hiçbirşeyim yok, geldiğiniz için teşekkürler' diyerek kalkıp gitsem."

Görevli, ses düzeninin hazır olduğunu bildirdi. Arın Murat önündeki kâğıtları dikkatle düzeltti ve masanın yanına koydu.

— Elinizde konuşmanın bir özeti var, dedi. Bu metin geçerli kuşkusuz. Ama ben bugün sizlere önceden hazırlanmış metinde bulunmayan bazı noktaları da aktarmak istiyorum.

Ülkü'ye baktı. Koltuğunda hafifçe kıpırdandığını ve elindeki yazıları okumayı bırakıp dikkatle kürsüye, kendisine bakmaya başladığını gördü. Mikrofondan gelen kendi sesini duydu.

"Mesdames et messieurs... Türkiye'de demokrasi sürecinin güçlüklerini ve çıkmazını anlayabilmek için, biraz daha eskilere, en azından yirmi beş yıl öncesine gitmek gerekiyor. Tabii, devleti kutsallaştıran bin yıllık devlet geleneğimizi unutmamak koşuluyla... İzninizle, ilk kez resmî tarihin ve resmî siyasal söylemin dışına çıkmak istiyorum. Konuşmamın kişisel olduğunu ve sadece beni bağladığını da hatırlatmak isterim..."

Yeni bir taktik, diye düşündü Ülkü. İşin özüne dokunmayan dozunda eleştiriler ve ne kadar "kişisel düşüncelerim" de dese, dinleyenlerin devlete, hükümete mal edeceği özeleştirilerle, demokrasiye doğru dolu dizgin yol alan bir Türkiye imajı vermeye çalışacak.

Bir yandan, adamın siyasette ve diplomaside bu kadar ustalaşmış olmasını önüne geçemediği bir hayranlıkla izliyor, bir yandan da öfkeleniyordu.

Arın, 12 Mart'tan söz etmeye başlamıştı: "12 Mart 1971'de, ordunun, emir komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği darbe, devlet içinde günümüze kadar varlığını koruyan ve sonraki faşizan darbe ve müdahalelerde de çekirdek rolü oynayan paramiliter bir odağın güçlenmesinin ve gölge devlet niteliği kazanmasının başlangıcı sayılabilir..."

Ülkü, mesleki alışkanlığıyla çantasındaki küçük ses alıcıyı aceleyle çıkardı ve düğmesine bastı. "Ne yapıyor bu adam! Niyeti nedir? Nasıl bağlayacak, nasıl çevirecek sözlerini!"

12 Mart'tan, 12 Eylül'den, darbelerden, ara rejimlerden, asılanlardan, vurulanlardan, işkencelerden, kaybolanlardan; şimdi, adına demokrasiye geçiş denen şu yapış yapış, yalan dolu günlerden; ister "şehit oldu", ister "ölü ele geçti" densin, bunca ölüden, faili meçhullerden ve faili belli olanlardan nasıl söz eder Arın Murat, nasıl anlatır!

*Hiroşima Sevgilim* filminde, harabeler, küller, anıtlar ve sakatlar arasında dolaştıktan sonra Hiroşima'da olanları bildiğini, anladığını sanan Fransız kadına, bir gecelik Japon sevgilisinin sevişirken söylediği o unutulmaz cümle: "Sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin... Sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin..."

Ülkü koltuğunun içine büzüldü. Nedense birden üşümeye başlamıştı. "Sen Türkiye'de hiçbirşey görmedin Arın Murat," diye geçirdi içinden. "Sen yönetenlerin tarafındaydın; devletin en sorumlu yerlerindeydin, suyun başındaydın. Belki şu anda hayatının en aşağılık rolünü oynuyorsun, belki de samimisin; ama sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin. 12 Mart dönemi mi dedin? Hatırlıyorum: 27 Nisan 1971 sabahı, kucağımda koca bir demet mimozayla bir vapurdaydım ben. Senden ve sıkıyönetim altındaki İstanbul'dan kaçıyordum."

Lodos şiddetlenmişti, vapur sallanıyordu. İskeledeki bayiden aldığı gazetenin manşeti sekiz sütun üstüne tek sözcükten ibaretti: Sıkıyönetim.

Çay ocağına yakın bir yere oturup çay söyledi. Mide bulantısını bastırmak için kaşarlı tost ısmarladı. Vapurun Kadıköy'e uğrayıp uğramadığını sordu. Eğer lodos iskeleye yanaşmaya engel olmazsa, Kadıköy'e de uğruyordu. Haydarpaşa'ya geçip hiç oyalanmadan ilk bulduğu otobüsle Ankara'ya dönmeye karar verdi. Nedense aklına

*Kıvılcım* dergisinin l2 Mart Muhtırası'ndan sonra çıkan sayısının başlığı geldi: "Ordu Kılıcını Attı."

Ömer Ulaş, daha birkaç gün önce, 12 Mart'ı sol darbe sanan ve reform bekleyen sosyalist aydınları, Millî Demokratik Devrimcileri, Kıvılcımcıları eleştirirken, "Ordu kılıcını çekti, doğru. Ama o kılıç yakında bütün solun kıçına saplanacak, o zaman anlayacaklar," demişti. Onu da uyarmış, evde tehlikeli sayılabilecek yazı, kitap, belge bulundurmamasını; hatta bir süre evde kalmamasını söylemişti. Ömer'e göre, rejim hızla yarı-faşizmden faşizme kayıyordu. Deniz Gezmiş'in ve arkadaşlarının saklandığı sanılan semtte bulunduğu için daha önce de birkaç kez aranmış olan bu apartman hiç de güvenli bir yer değildi. Üstelik Ülkü'nün kendisini işlerin dışında sayması için de bir sebep yoktu. Dergide onun da yazıları, tercümeleri çıkıyor, sendikalarda yaptığı işçi eğitimi, iyi saatte olsunlar tarafından mutlaka izleniyordu.

— Gizli örgüt militanı falan değilim ki, neden benim peşime düşsünler? Bayilerde satılan legal bir dergi çıkarıyoruz, legal bir partinin üyesiyim, üstelik oraya bile uğradığım yok ne zamandır. Silah-külah işlerine bulaşmadık, cuntalarla da ilişkimiz yok, diye itiraz etmeye kalkmıştı.

— Galiba faşizm konusunda biraz daha çalışmamız gerek, demişti Ömer. Dimitrov'u okuduğumuzu sanırız. Sen makalelerinin bir bölümünü çevirdin de. Ama işin özünü hep kaçırıyoruz. Faşizmin, sermayenin en zalim, en kanlı diktası olduğu gerçeği devrimci edebiyattan ibaret değildir. Senin dediğin ayrımları yapmaz faşizm. Sermayenin sola yönelmiş topyekûn saldırısıdır.

Evi basıp arayacak olurlarsa, zararlı birşeyler olup olmadığını düşünmeye çalıştı. Sadece kitaplar, birkaç afiş, işçi eğitimi notları, bir de duvarlarındaki şiirler, yazılar vardı. "Bunların hiçbirini kaldırmaya, saklamaya, yakmaya niyetim yok," diye düşündü. "Bu da benim

meydan okumam olsun." Özel mektuplarını, aralarında Arın'ınkiler de olan fotoğrafları, –Paris'te Sen Nehri kenarında sonbahar renklerine bürünmüş ağaçlar altındaki o güzelim fotoğrafı örneğin– bir süre önce, içgüdüsel bir korunma duygusuyla İstanbul'a annesinin evine götürmüş olduğunu hatırlayıp sevindi.

Vapur sallandıkça, oturduğu sıranın üzerine, hemen yanına koyduğu mimoza demeti, bankın üstünde bir o yana bir bu yana yuvarlanıyordu. Mimozaları kucağına alıp burnunu sapsarı demetin içine gömdü. Saçları, sarı çiçeklere karıştı. Saç tokamı düşürmüşüm, diye düşündü, Ada'daki köşkte düşmüş olmalı. Yatağa girince çıkarmıştım. Arın, saçlarımın çıplak vücuduna dağılmasını severdi. "Çırılçıplak da olsan, saçların topluyken giyiniksin," derdi.

Geceki sevişmenin ıslaklığı, teri, kokusu, çılgınlığı, tutkusu hâlâ vücudundaydı. Adı konmamış sonu yaşadıklarını, kılıcın onların üzerine de indiğini, Arın'ın artık başka bir dünyada, başka bir zamanda kaldığını seziyordu. "Koşullar ne kadar olgunlaşmış olursa olsun, devrimler için çoğu zaman bir dış müdahale gerekir," derdi Ömer.

"Bu ilişkinin bitmesinin koşulları çoktan olgunlaşmıştı. Dış müdahale de geldi işte."

Garajlarda, Ankara'ya öğleüzeri kalkacak bir otobüs ararken, gece yasağından önce evde olabileceğini hesapladı. Her zaman bindiği ucuz şirketlerin otobüslerinden biri yerine, bir saatten fazla beklemeyi göze alıp daha düzgün, pahalı bir şirket seçti. Ömer'in "Böyle dönemlerde rahat etmek veya gizlenmek istiyorsan iyi giyineceksin, takım elbise giyip kravat takacaksın, randevularını eskisi gibi kebapçılarda, muhallebicilerde değil lüks otellerin roof'larında, pahalı ve seçkin restoranlarda vereceksin. Bafra, Birinci içmekten vazgeçip filitreli içeceksin. Zenginler komünist olmaz sanılır," demesini hatırlamıştı.

Ankara'ya geldiklerinde gece bastırmıştı. Sokaklarda askerler devriye geziyordu. Aynı ânı daha önce yaşamış olma duygusuna kapıldı; tam ne olduğu hatırlanmadıkça huzursuzluk veren bir dejavu duygusu. Sonra birden hatırladı. On yıl kadar önceydi. 27 Mayıs'tan hemen sonra, silahlı askerler gelip sokaklarının başındaki evde oturan bir komşularını götürmüşlerdi. "Biri ihbar etmiş; Vatan Cephesi'ne adam kaydediyormuş. Hem de Demokrat Parti bucak başkanıymış," demişti annesi. "Sen kızlarıyla pek sıkı fıkısındır. Bugünlerde dikkat et, fazla yakın durma," diye de eklemişti. O günden sonra arkadaşının evine daha sık gittiğini, annesinden de biraz daha uzaklaştığını anımsadı.

Çantasını karıştırıp anahtarını ararken apartmanın kapısında Ömer'le karşılaştı ve sevindi. İki gündür kapalı olan eve yalnız başına girmekten korktuğunu, en azından huzursuzluk duyduğunu kendi kendine itiraf etti.

— Ne güzel rastlantı, dedi.

— Elindeki çiçeklere bakılırsa, piknikteydin galiba. Haber vermeden çekip gidiyorsun. İki gündür meraktan kudurduk. Bir de sıkıyönetim ilanı... Haberin vardır herhalde. Bu gece saat 1.00'den sonra gece yasağı başlıyor.

— Haberim var; bu yüzden bulduğum ilk otobüsle döndüm. İstanbul'daydım. Öyle birden karar verdim, önceki geceyarısı otobüse atlayıp gittim.

Birlikte eve girerlerken içine bir hüzün çöktü. "Çivi çiviyi sökse de, sökülen çivinin yeri kalıyor." Arın'ı bir daha göremeyeceğini düşündü. Sonra, buna inanmadığını, kendini kandırdığını anladı. Onu bir daha görmeyeceğine, her şeyin bittiğine gerçekten inansaydı, böyle sakin olamayacağını, ondan uzaklaşamayacağını biliyordu.

Yaprakları pörsümüş, çiçekleri dökülmüş mimozaları büyük bir vazonun içine özenle yerleştirirken baygın kokularını duydu. Yol

boyunca, çiçekleri elinden bırakmamış, göğsüne öyle sıkı bastırmıştı ki, kokuları üstüne sinmiş, kendi kokusu olmuştu.

Birden, yavaş yavaş çökmeye başladığını; iki gündür, sanki rüyadaymışçasına yaşadığı saatlerin gerçeğe kavuşmak üzere olduğunu, çözüleceğini hissetti.

— Mutfakta şarap var, lütfen bir şişe açar mısın Ömer, dedi. Çok yorgunum. Biraz gevşemeye ihtiyacım var. Sonra ne yapacağımızı, işlerin ne kadar ciddi olduğunu, bana, sana, bizim çevreye ne ölçüde bulaşacağını konuşuruz.

Ömer, mimozaları nereden topladığını sormasaydı; Ada'dan topladığını söylediğinde Sait Faik hikâyelerindeki martıları, pul pul balıkları, yalnız adamın cebine saklanmış, cepteki simit kırıntılarını yiyen Hidayet'i, Panço'yu hatırlamasaydı; eski İstanbul bahçelerindeki yaseminlerden, kameriye güllerinden, eylül mehtabının güzelliğinden, Çiçek Pasajı'ndan, Asmalımescit'ten söz etmeseydi; ve Buzbağ şarabını o kadar hızlı ve ölçüsüz içmeseydi anlatmayacaktı ve belki de yaşamları bambaşka yollara gidecekti.

Odanın ortasındaki alçak sehpanın önünde, yerde oturuyorlardı. Sehpa örtüsünde, beyaz üstüne siyah geyik, tavşan ve çiçek figürleri vardı. Kadehlerin altından sızan şarap, örtünün üstünde kırmızı daire biçimi lekeler bırakıyor; kimliksiz, kahramansız, zamana mekâna bağlı olmayan, gerçeklik duygusu vermeyen bir hikâyeyi, belki de bir şiiri, usul usul, sayıklar gibi anlatıyordu: tükenmeyen arzuyu, bitmeyen yalnızlığı, erguvanları, mimozaları, fıstıkların arkasından doğan beyaz ayı, yürek çırpıntılarıyla beklenen telefonları, İstanbul'a akşamın yumuşacık inişini, antika mobilyalarla dolu yüksek tavanlı, iç içe açılan kapılarla geçilen salonları, sedef kakmalı yatakları, Paris'teki tavan arasını, Sen boylarını, kitapçıları, Çiçek Pazarı'nda çiçeklerin arasındaki kafeslerde ötüşen kuşları, sabahları taze bagetlerin ve kruvasanların kokusunu, Hal'de içilen soğan çorbalarını, el örgüsü yün

kazaklarını, tılsımlı saç tokasını, duvarlara yazdığı dizeleri, geceyarıları sokaklara fırlayıp tepelere doğru yürüdüğünü, sarhoşluğun yarı aydınlığında ilk otobüse atlayıp İstanbul'a gitmelerini, dolu dizgin sevişmelerini hatırlatan şu isyankâr saçlarını kestireceğini, saçlarını kazıtmış, kendilerini İsa'ya adamış rahibeleri, annesinin eski elbiselerinden bozma etekliklerini; ve ateşli sosyalizm tartışmalarının, dergi toplantılarının, devrimci eylemlerin ortasında kendini nasıl eğreti, yapayalnız hissettiğini... Yıllardır içinde birikmiş, ağırlığına dayanamadığı her şeyi...

Gecenin ve sayıklamaya dönüşmüş masalın ilerlemiş bir ânında, Ömer bu çılgın anlatımın büyüsüne; anlattıkça değişen, güzelleşen kadının çağrısına daha fazla direnememiş, sehpanın karşı köşesinden kalkıp yanına gelmiş, genç kadını şefkatle kucaklamış, dudaklarını alnına değdirmişti.

— Ateşin var, yanıyorsun.

Ateşi vardı, yanıyordu. Alkolün etkisi vücuduna yayılıyor, masa örtüsünün üstündeki tavşanlar, geyikler, çiçekler, Arın'ın vücudu, Ömer'in yüzü birbirine karışıyordu. Vücudu kor gibiydi ve belki yüksek ateş, belki de bilincinin giderek bulanması yüzünden, öznesi ve nesnesi belirsiz bir cinsel istekle doluydu. Ömer'e arzuyla sarılıp, "Benimle yat," diye fısıldarken, aslında cinsel doyum değil yaşama umudunun peşindeydi. En umutsuz olduğu anlarda, yalnızlığını yenmenin, gündeliğin, sıradanın dışında var olabilmenin bildiği tek yoluydu bu.

— Benimle yat, diye tekrarladı.

Ömer'in kucağında yatağa götürülürken, ateşin ve içkinin etkisiyle daldığı sislerin, bulutların arasından adamın insana güven veren sakin, yumuşak yüzünü gördü; içine, çocukluğunda ateşi yükselip de dalgın yattığı gecelerde, babasının kollarında yaşadığı ılık ve sonsuz mutluluk duygusu doldu.

Ömer, kollarındaki güzel bedeni usulca yatağa bıraktı. Üstünü özenle örttü. Genç kadının saçları yastığa dağıldı. Bir bez ıslatıp alnına koydu, bileklerini kolonyayla ovmaya uğraştı.

Gözlerini açtığında, sabah olmuştu. İçinde kötü bir duygu, ağzında kötü bir tat vardı. Dudaklarının kuruduğunu, çatladığını fark etti. Şakakları zonkluyordu ve ateşi hâlâ düşmemişti. Geceki her şey kafasının içinde karmakarışıktı, bulanıktı: mimozalar, şarap, geyikler, kuşlar, Ömer'in yüzü... "Benimle yat, diye yalvardığım kimdi? Arın mı, Ömer mi?" Yatakta doğrulmaya çalıştı. Yatağın hemen yanındaki sehpanın üstünde duran su bardağı devrildi.

— Nihayet uyandın, ateşin biraz düşmüş olmalı. Dün gece korkuttun beni.

Sesinde bir tutukluk, bir kararsızlık sezdi. Belki dün gece anlattıkları yüzünden, belki de, "Benimle yat," dediği için.

— Korkacak bir şey yok. İstanbul'da hava serindi, üşütmüş olmalıyım. Şarabı da çok hızlı içtim galiba. Her şey için teşekkürler. Seni işinden alıkoymayım. İyiyim, ateş düşürücü bir ilaç alırım, yarına bir şeyim kalmaz.

Ömer karyolayı fazla sallamamaya çalışarak yatağın kenarına ilişti. Dudaklarını, hafifçe alnına değdirdi, sonra yanaklarına, gözlerine, kurumuş dudaklarını atlayarak çenesine, boynuna...

"Dün gece, 'benimle yat' dedim ona," diye hatırladı Ülkü. "Cinsel hazzın, etin ete değmesinden, sinirsel-beyinsel bir uyarıdan, hayvanca bir duygudan başka bir şey olmadığına, herkesle aynı coşkunun yaşanabileceğine kendimi inandırmak için, Arın saplantısından kurtulmak için kullanmak istedim onu."

Kendini suçlu ve borçlu hissetti. Üstünden kayan örtüyü çekip göğsünü kapatmaya çalıştı.

Ömer, yumuşak, sevgi dolu bir hareketle, sıyrılmış olan örtüyü genç kadının üstüne çekti. Terden alnına yapışmış saçlarını okşadı.

— Seni seviyorum, dedi. Dün gece anlattıkların olmasaydı, bunu sana asla söyleyemezdim. Utangaç biriyimdir aslında. Şimdi sus, bu konuda hiçbirşey söyleme, hiçbirşey duymak istemiyorum. Kendine biraz daha zaman tanımalısın. Yara daha çok taze, bak getirdiğin mimozalar bile solmadı daha. Zamana ihtiyacın var. Zamana ihtiyacımız var. İyileşeceksin. Hep iyileşilir, unutulur; hep yeniden başlar insan. Yeniden başlarız. Şimdi dinlen. Ben gidip yiyebileceğin birşeyler alayım. Portakal, hazır çorba falan.

Bir süre sonra döndüğünde, elinde kocaman bir demet papatya da vardı.

— Mimozalara karşı papatyalar, dedi. Ben papatyalara inanırım. Gösterişsiz ama dirençlidirler.

O sevimli ve aydınlık tavşan gülüşüyle güldü.

Ömer Ulaş, hayatının sonraki yıllarında, o günü hep hatırlayacaktı. Bir başka insana, bir başka dünyaya ait olduğunu sezdiği mimozalara karşı, nasıl papatyalarla savaşmaya çalıştığını; ikisinin de papatyaların gücüne nasıl da içtenlikle inanmak istediklerini, nasıl yıllarca inanmış gibi yaptıklarını ve nasıl yenildiklerini...

Ne zamandır kafasını kurcalayan, içini huzursuz eden, önemli bir toplantının, bir tartışmanın, bir eylem hazırlığının ortasında dikkatini dağıtan şeyin, geçmişi hakkında fazla bir şey bilmediği, biraz da kuşku duyduğu bir kadının varlığı olduğunu, o güne kadar bilincine çıkarmamıştı. Sonra hiç beklemediği bir anda, tam bir rastlantıyla Ülkü çırılçıplak çıkıvermişti karşısına. Genç kadının, kırık dökük cümleler, sayıklamalar, şiirlerden dökülmüş dizeler, gerçekle hayalin birbirine karıştığı görüntülerle anlatmaya çalıştığının, tükenmediği halde bitmek zorunda kalmış bir gençlik aşkı olduğunu anlamış, tüm

cinsdaşlarının içinde gizlenen pusudaki erkek kedi içgüdüsüyle, kendi gününün geldiğini sezmişti.

Anısını gençlik yıllarında bıraktığı kısa sürmüş yanlış bir evlilik dışında, kadınlarla uzun süreli, ciddi bir ilişkisi olmamıştı. Üniversitedeki öğretim üyeliğini bile ek iş haline sokmuş olan yoğun siyasal çalışmalar –o "devrimci eylem" demekten kaçınır, bu türden söylemleri hazmedilmemiş toy devrimcilik, bir çeşit gençlik hastalığı sayardı– özel hayata, aşka, uğraş ve özen gerektiren duygulara zaman bırakmıyordu. Ülkü'yü tanıyana, çekimine kapılana kadar, bundan bir şikâyeti de yoktu. Ömer Hoca'nın düşünce tarihi derslerinde sınıfı dolduran, büyük bir hoşgörüyle izlediği tartışmalarda son sözü hep ondan bekleyen, Marksizmin, sosyalizmin sorunlarını anlattığı zaman ağzının içine bakan gençlerle geçirdiği saatler; bir çekirdek kadro oluşturmak için başlattığı, giderek genişleyen "İşçi Muhalefeti" grubu; yazılarının çoğunu kendisinin yazdığı bilinen dergi, hayatını bütünüyle dolduruyordu. İhtiyacı olan ruhsal doyumu ise, sol çevrelerde gördüğü saygıdan, hiç önem vermez göründüğü "hocalık" konumundan ve asıl, ilkgençliğinden beri kilitlendiği hedefe; sosyalist topluma varılacağı umudundan, "Biz görmesek bile çocuklarımız görecek," dediği devrim inancından alıyordu.

Eskişehir Cer Atölyesi'nde tesviyeci Müslim Usta' dan duyduğu bir sözdü bu. "Ben görmem, çocukları bilmem, ama torunlarım mutlaka görecek," derdi hiç çocuğu olmayan Müslim Usta. Sonra çevresine bir göz atar, kimsenin duymadığına kanaat getirince, "O, bir yerde bir tapu memurudur, bir yerde bir postacıdır, bir yerde asker, bir yerde vatmandır; burada tesviye ustasıdır, Zonguldak'ta toprağın altında ameledir, İstanbul'da Tekel tütün depolarında bir kadın işçidir..." diye fısıldardı. Müslim Usta'nın listesi böyle uzayıp gider, aralarında Ömer'in de olduğu birkaç genç çocuk, gizliliğin büyüsüne kapılmış, kocaman açılmış gözleri ve heyecandan çarpan yürekleriyle yaşlı

adamın hikâyelerini nefeslerini tutarak dinlerlerdi. 1933'te, 1 Mayıs'ta ağaçlara parti bildirileri yapıştırdıklarını, trenle Ankara'ya giderken Eskişehir'de tomar tomar parti bildirisini nasıl gazetelerin içinde pencereden attığını, gizli polis takibinden nasıl kurtulduğunu, Çankırı Hapishanesi'nde Nâzım'ı ziyaret edişini, herkes kendisine biraz deli gözüyle baktığı için başının fazla belaya girmediğini, bir masal gibi anlatırdı.

Cer'deki işçiler Komünist Müslim diye takıldıkları ve biraz kendi halinde, biraz üşütük saydıkları adamı ciddiye almasalar da, babalar oğullarına Müslim'le fazla görüşmemelerini tembihlerlerdi. Aman ha! Kafalarına devlet-millet düşmanı zararlı fikirler giriverirdi sonra.

Ömer, Müslim Usta'nın ezberinden okuduğu Nâzım şiirlerini sarı yapraklı bir deftere kurşunkalemle yazmaya çalıştığı günlerde on altısındaydı. "Demir, / kömür ve şeker / ve kırmızı bakır / ve mensucat / ve sevda ve zulüm ve hayat / ve bilcümle sanayi kollarının / ve gökyüzü / ve kederli nehir yollarının, / sürülmüş toprağın ve nehirlerin bahtı / bir şafak vakti değişmiş olur, / onlar ağır ellerini toprağa basıp / doğruldukları zaman" diye yazdırmıştı Müslim Usta.

— Bak, sadece sana yazdırıyorum bunları, demişti. Öteki çocuklara hikâyeler yeter, ama fazla güvenmeyeceksin. Senin kumaşın sağlam oğlum. Ne de olsa işçi çocuğusun sen. Defteri iyi sakla, ama fazla tutma elinde. Şiirleri ezberle, sonra defteri yok et. Bir de "Enternasyonal" var. Dünyanın bütün amelelerinin marşı. Ama onu sakın yazma, sadece ezberle: 'Uyan artık uykudan uyan, / Uyan esirler dünyası!'

Yaşlı adamın, "Enternasyonal"i kimseye duyurmadan kısık bir sesle ama coşkuyla söylemeye çalışmasında insanın içini acıtan bir keder vardı. Gencecik yüreğiyle bile fark ettiği kederin, imana dönüşmüş inancın gücüyle o inancı haykıramamaktan doğan çaresizlik arasındaki

çelişkiden geldiğini sonraki yaşamında kendi deneyimleriyle de öğrenecekti.

— Müslim Usta'ya gidip geliyormuşsun, demişti bir gün babası. Biraz üşütüktür ama iyi adamdır. Üstelik fabrikada ondan iyi tesviyeci ustası yoktur. Ama ne çare, adı komüniste çıkmış bir kere. Onunla fazla sıkı fıkı olursan fişlenirsin. Bak, ağabeylerin Çıraklık Okulu'ndan yetiştiler, Cer'e girip çalışmaya başladılar. Seni okutalım istedik. İşçi çocuğu işçi olur deyip, seni de Çıraklık Okulu'na gönderebilirdik pekâlâ. Ama, bu okusun, devletin bir dairesine müdür olsun, yüksek mektep bitirsin, ne bileyim ben, kaymakam olsun falan dedik. Şimdi Deli Müslim iki hikâye anlattı diye fişlenirsen, yakarsın kendini.

Müslim Usta gibi babası da yıllardan beri Cer Atölyesi'nde işçiydi. İşletmenin bütün işçi aileleri gibi, Ulaşların hayatı da sanki fabrikayla bütünleşmişti. İşletmenin çıraklık okulunda okunur, okul bitince fabrikaya çırak girilir, ustalığa, ustabaşılığa yükselinir, işletmenin spor kulübünde, Demirspor'da top koşturulur, işletme erkânının, müdürlerin, mühendislerin, bir de yeni yeni palazlanmaya başlayan sendikacıların doldurduğu işletme konserlerine, sanat gösterilerine bir yolu bulunarak beleşten girilir, işletme lojmanlarında ya da yakın bir yerde oturulur, lokomotif ve demiryolu konuşulurdu.

Ömer'in anlamadığı, onca yıllık işçi olan babasının neden kendini Müslim Usta'nın "işçi sınıfı" dediği o dev bütünün parçası olarak hissetmediği; neden sendikacıların bile Komünist Müslim'e biraz kuşku, biraz da acımayla baktıklarıydı.

İlk büyük sarsıntı ve korkuyu, Müslim Usta ağzından burnundan kan gelmecesine dövüldüğü gün yaşamıştı. O gün, işletme lokalinde, Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası'nın genel kurulu toplanmıştı. Babası, bu sendika işlerinden bir şey çıkmayacağını, işletme devletin olduğuna göre, zam mı, hak mı, her neyse, devletten istenmesi gerektiğini, sendikanın da aidat diye işçileri soyduğunu söylerdi hep.

Müslim Usta'ya göre ise, sendika sınıfın kurtuluşunu sağlayamazdı tabii, ama yine de işçilere ortaklık duygusu, mücadele azmi, sınıf bilinci kazandırırdı. Ne var ki, Cer'deki sendikayı yönetenler gerçek işçi temsilcileri değil hükümetin ajanlarıydı. Bu yüzden işçilerin haklarını savunamıyorlardı. Sendika yönetimine bilinçli işçilerin geçmesi gerekiyordu.

Bu fikirlerini, sendika kongresinin yaklaştığı günlerde, işyerinde, kahvede, uluorta söyleyip duruyordu. Aynı şeyleri genelkurulda da savunmaya kalkmış; orada yuhalamakla yetinenler, gece Porsuk kıyısında yalnız gezerken yakaladıklarında üstüne çullanmışlardı.

Ömer haberi ertesi gün aldığında, Müslim Usta'yı görmeye gidip gitmemekte bir an ikircimlendi. Ya beni de döverlerse ya babamın dediği gibi hayatımı kaydırırlarsa korkusu. Sonra kendinden utandı, kimse düşündüklerini bilmediği halde, kötü bir iş yaparken yakalanmış gibi kulaklarına kadar kızardı. Soğuk ve yağmurlu bir 10 Kasım günüydü. Sabahtan okulda Atatürk'ü anma töreni yapılacaktı. Okula, bahçelerindeki sarı kasımpatılarından götürmesi gerekiyordu. Annesinin, küçücük bahçelerinde yetiştirdiği çiçeklerin –mevsimine göre lalelerin, sümbüllerin, nergislerin, sonbaharda yıldızların ve renk renk kasımpatılarının– ününü, herkes gibi, sabahları okula giderken evlerinin önünden geçen öğretmenler de duymuştu. Atatürk köşesinin süslenmesi için beyaz ve sarı kasımpatıları gerekiyordu. Çiçekleri erkenden götürüp öğretmenle birlikte köşeye yerleştirdikten sonra, kaşla göz arasında okuldan çıkmaya, bir koşu Müslim Usta'nın evine uğramaya karar verdi. Kimsenin nerede olduğunu fark etmeyeceği tek fırsat buydu. Soran olursa, evde bir şey unuttuğunu, hemen alıp derse yetişeceğini söyleyebilirdi.

Müslim Usta, yalnız yaşadığı evinde, divanın üstünde yatıyordu. Çivit karıştırılmış kireç badanalı tek katlı küçücük evin penceresinden

kapıyı kimin çaldığını görmek için başını uzatıp da çocuğu görünce, yüzü mutlulukla aydınlandı.

— İçeri gel, dedi. Korkma, bir şeyim yok. Biraz yara bere, o kadar. Fena çullandılar üstüme. İki kişiydiler. Karanlıkta kim olduklarını fark edemedim. Karakola gittim, "Canını kurtardığına sevin, dilini de tut biraz," dediler. Bence Demokratların bucak teşkilatından birileriydi. Bu işçi düşmanları, iktidara gelene kadar hür sendikacılık diye mangalda kül bırakmıyorlardı. İktidara geldiklerinden beri Halkçıları mumla aratıyorlar.

— Geçmiş olsun demek istemiştim ustam, diye kekeledi. Bir şeye ihtiyacınız var mı, diye soracaktım. Annem çorba falan yapardı.

— Sağ ol. Buraya böyle uzandığıma bakma. Aslında yatacak kadar kötü değilim. Ama, nasıl anlatayım, içim acıyor. Yıllardır içim acıyor oğul. Bunca işçi var bu fabrikada. Ben onların lafını konuşuyorum. Onların söylemesi gerekeni söylüyorum. Sonra gece, dere kenarında dayak yiyorum. Tesadüfen oralardan birileri geçmese, belki atacaklar Porsuk'a, geberip gideceğim. Arkamdan, "Deli Müslim ya da Komünist Müslim sarhoş dolaşırken dereye düşmüş," diyecekler bunca yıldır birlikte çalıştığımız işçiler. Yattığım vücudumun acısından değil, içimin acısından. Hani vardır ya: Ört ki ölem, denir. İçim acıyor oğul.

İhtiyar adamın gözünden süzülen bir damla yaşı gördü. Boğazına bir yumru tıkandı. Ne diyeceğini bilemedi.

— Hani, "Biz görmesek, çocuklarımız görmese, torunlarımız mutlak görecek," derdin ustam, diye kekeledi. İçin acımasın hiç. Hani şairin dediği gibi, "Ben yanmasam, sen yanmasan..."

Adam genç çocuğu bağrına bastı.

— O, bir yerde bir postacıdır, bir yerde bir bekçidir, bir yerde bir demiryolcudur, bir yerde bir terzidir, diye mırıldandı.

— Bir yerde bir lise öğrencisidir, diye sonunu getirdi Ömer.

Belki de bütün hayatını değiştirmiş olan yaşlı işçiyi yıllar sonra son bir defa daha görmüştü.

1961'in Ekim ayı sonlarıydı. Üniversiteyi yeni bitirmiş, asistanlık sınavlarını başarıyla geçmiş, atama kararını beklerken Eskişehir'e, babaevine dönmüştü. Üstüne kat çıkılmış, arkaya oda ilave edilmiş evin ön bahçesinde, annesinin kasımpatılarını ve şarabi renkli yıldızçiçeklerini görünce içi ısınmıştı. İnsanı çocukluğuna, ilkgençliğine bağlayan anılarda büyülü birşeyler vardır.

Çocukluğunun, ergenlik yıllarının, ilkgençliğinin ülkesi: Eskişehir... Kent dışında burçak ve buğday tarlaları arasından geçerken alabalıklar taşıyan, siğillere iyi gelen kurbağalar avlanan, söğüt dallarını ve suzambaklarını yalayıp geçen; kente girdi mi benzi sararan, bulanan, sular kabarınca rıhtımlarını yiyip seller bastıran Porsuk. Lüle taşından ağızlıklar, pipolar, kolyeler, bilezikler. Piyasaya çıkılan İstasyon, Fidanlık; "28 kısım tekmili birden" kovboy filmlerinin oynatıldığı yazlık sinemalar. Sonra bir başka dünya: havacıların orduevi; kızlara çeyiz yapmak için kiloyla eski paraşüt bezi alınan yer. Ve artık adı Eskişehir Demiryolu Fabrikası olan Cer Atölyesi, Şeker Fabrikası, kereste fabrikaları, hızar atölyeleri, un değirmenleri, Tatar mahallesi, asker lojmanları, işçi evleri...

"Arif Oruç Eskişehirli miydi? Ya da KUTV'dan gelip Cer Atölyesi'nde üç beş işçi var diye kasabaya yerleşen, Müslim Usta gibilere 'değen' ilk öncü komünistler kimlerdi? Gerçekten yaşamışlar mıydı, yoksa sadece komünist resmî tarihlerimizin kahramanları mıydı?"

— Baban fabrikada, demişti annesi. Bugün büyük gün. Cümle âlem fabrikada. Devrimleri bitirdiler. Bir cilası kalmış ağabeyinin dediğine göre.

Devrimleri bitirdik, bir cilası kaldı, diye düşünmüş; alaycı alaycı gülmüştü. Çocukluğundan beri, atölyede yapılan her yeni lokomotife

bir ad verilmesine, ürünün hemen bağımsız bir kişilik kazanmasına alışmıştı. "İşçi sınıfının yabancılaşmaya karşı psikolojik direniş mekanizmaları" konulu bir çalışma ne kadar da ilginç olurdu.

— Devrim de nedir? Yeni bir lokomotif falan mı anne, diye sordu.

— Ne lokomotifi? Daha büyük, daha büyük! İlk Türk otomobili. Yarın, 29 Ekim'de Ankara'da olacak. Gürsel Paşa'nın önünden geçecek. Baban, ağabeylerin, amcan, hepsi fabrikada.

İşletmenin kapısından geçerken heyecanlandı. Kapıdaki bekçileri tanıyordu, çocukluk arkadaşlarıydı.

— Herkes eski dökümhane binasında, dediler. Devrim otomobilleri tamamlandı. Baban, ağabeyingiller falan da ordadır. Yarın Ankara'ya, Cumhuriyet törenlerine yetiştiriyorlar.

Eski dökümhanenin girişinde "1" yazılıydı. Sonra anlattılar: Devrim'den sonra, ilk Türk otomobilinin yapılması görevi Eskişehir Demiryolları Fabrikası'na verilmiş ve işin bitmesi için, 29 Ekim 1961 tarihi belirlenmişti. Cer işçilerinin önünde sadece dört buçuk ay vardı. Atölye olarak kullanılan eski dökümhanenin girişine, her sabah işin bitmesine kaç gün kaldığını gösteren bir karton levha asılıyordu. Ve işte o gün, iki küçük otomobilin teslimine sadece 1 gün kalmıştı.

Atölyeye girdi. İçerisi, çalışmayı zorlaştıracak kadar kalabalıktı. Bir köşede babasını seçti. Kucaklaştılar.

— Güzel günde geldin, dedi babası. Yüzümüzün akıyla çıktık. Ucu ucuna olsa da Devrim yetişecek. Ufak tefek boya, pasta, cila işleri bu gece trenle nakledilirken yolda hallolur. Olmaz, yapamazlar dediler, ama bak başardık işte.

Neyi başarmış olduklarını kavramadığından heyecanlarına katılamıyordu.

— İyi, dedi. Sevindim, başarmak güzel.

O sırada, hangar gibi atölyenin uzak bir köşesinde Müslim Usta'yı gördü.

— Müslim Usta da burdaymış, dedi sevinçle.

— Kambersiz düğün olur mu! Çoktan emekli oldu ama, buralardan ayrılamaz o.

Müslim Usta'ya doğru yürüdü. Kendi kendine gülümsedi: "Müslim Usta anlatır bana Devrim'i."

Yaşlı adamın önünde durup elini öptü.

— Devrim olmuş diyorlar Ustam, sen ne dersin?

Yaşlı adam, bir an boş gözlerle baktı sonra elleri ve çenesi titreyerek Ömer'e sarıldı.

— Olacak, dedi. Bu oldu ya, asıl devrim de olacak.

— Olacak ustam. Hani bir gün, "İçim acıyor," demiştin ya. Hani yapayalnızdın şu Eskişehir'de. Ama artık yalnız değilsin, yalnız değiliz.

— Yine de çok dikkatli ol oğul. Onlar çok kurnazdır. Şu otomobiller var ya! Emeğim yok ama, benim bile gözlerimi yaşartıyor. İşçi sınıfı istedi mi yapar. Bilesin ama, devrim bu değil. Askerler devrimin yolunu açtı 60'ta. Yürümesini bilirsen devrime varırsın.

Adamın dupduru mantığına bir kez daha hayran kaldı. "Emekçinin us'u, işçinin sağduyusu denilen bu olmalı."

— Yürümesini bilmek için rehber gerek, diye anlatıyordu kısık bir sesle. Komutan gerek, ordu gerek. İstediği kadar cesur olsun, başıbozuk adam savaş kazanamaz. Rehberi ara oğul, O'nu ara; asıl Parti'yi ara. Yok deseler de, dağıldı deseler de Parti vardır. O'nu ara.

Parti'yi aramış ve bulduğunu sanmıştı. Yıllar sonra, cevabından korkarak sorduğu soru ise, "Yürümesini bildik mi?" sorusuydu.

Ülkü'yü ilk kez, 1970 sonbaharında, üniversite çevrelerinden bir arkadaşının evinde görmüştü. Bekâr evine kapanmayı göze alamadığı; İlçe'ye, Dergi'ye, Mülkiyeliler Birliği'ne gitmeyi de canının hiç istemediği bir akşam, vakit geçirmek için kapıdan uğradığında, "Gel

otur, karımın eski bir okul arkadaşı var yemekte. Çok şeker bir kız, tanışırsınız," demişti arkadaşı.

Ülkü Fransa'dan yeni dönmüş, üniversitede Fransızca okutmanı olarak işe başlamıştı. Ankara'da bir akrabasının yanında kalıyor ve ev arıyordu. Ona, geçen gün önünden geçerken, üstünde "Kiralık" levhası gördüğü evi tarif etmiş, bir bakmasını önermişti.

O gece daha çok, Meclis'teki son yasa değişikliklerinin sendikal hareketi ne ölçüde etkileyeceği; 15-16 Haziran olaylarının da gösterdiği gibi, kendiliğinden işçi hareketinin sol fraksiyonlar kadar DİSK'i de aştığı; Türkiye'deki CIA ajanlarının yeni bir listesinin ele geçirildiği gibi konular konuşulmuştu.

— Biz yine yılan hikâyelerine döndük, demişti Ömer. Ülkü Hanım'ın canı sıkılacak. Fransa'dan, hele de Paris'ten yeni dönmüş biri için hiç de ilginç konular değil bunlar.

— Kıza numara yapma. Sanki başka konumuz varmış gibi... Ayının on hikâyesinin onu da armut üstüneymiş. Bizim hikâyeler de öyle işte. Hele bu Ömer hepimizden beterdir Ülkü. Sakın ona kanayım deme, yoksa bütün gün tercüme yaptırır, yazı yazdırır sana.

— Siz ona bakmayın. Ben sadece kendi halinde bir doçentim. Ama çeviriler için yardım ederseniz, tabii seviniriz. Marksist kaynakların çevirilerinin ne kadar içler acısı olduğunu bir bilseniz...

Ülkü yumuşacık gülümsemişti;

— Şu ev işini halledip yerleştikten sonra memnuniyetle yardım etmek isterim. Ayrıca, 68 Fransası'ndan geldiğimi de unutmayın. Konuların o kadar da dışında değilim.

Bir gece dergilerin, kitapların arasına gömülmüş çalışırken, telefon çalıp da genç kadının sesini duyduğunda, kısacık bir süre kim olduğunu hatırlamakta güçlük çekti.

— Sizinle birkaç gün önce bir arkadaşın evinde karşılaşmıştık, bana bir ev tarif etmiştiniz. O evi tuttum; size de teşekkür etmek istedim,

diyordu telefondaki ses.

— Çok sevindim Ülker Hanım. Ankara'da ev bulmak gerçekten de güç iştir.

— Ülker değil, Ülkü'yüm. Ülker kardeşimin adı. İsterseniz şu "hanım"ı da kaldıralım.

— Tamam, hemen kaldırırız Ülkü.

Sonra, şaka yaptığını belli edecek bir ses tonuyla ekledi:

— Ben çevirileri hazırlamaya başlayayım artık.

— Aslında, ben biraz da bunun için aramıştım. O gece belki laf olsun diye söylediniz, ama yardımcı olmayı gerçekten isterdim. Paris'teyken, kendi konum dışında, bazı dersleri misafir öğrenci olarak izlemiştim. Marksist literatüre büsbütün yabancı sayılmam.

Kızın sesindeki içtenlik ve ukalaca olmayan güven hoşuna gitti.

— Siz daha yerleşememişsinizdir, benim bekâr evim de pek dağınık. İsterseniz yarın dışarıda bir yerde... yok en iyisi fakültede benim odamda buluşalım. Çeviriler konusunu da konuşurduk.

Buluşma saatini kararlaştırıp telefonu kaparken, her zaman dikkatli olmak gerek, diye düşündü. Kız Fransa' dan yeni dönmüş. Kimdir, nedir, gerçekten Fransa'da mıydı? Çeviri işinin üstüne neden böyle hemen atladı? En azından biraz daha iyi tanımaya, biraz soruşturmaya çalışmalıyım.

Gençkız ertesi gün fakültedeki odasına geldiğinde, odada iki öğrencisiyle bir tez çalışmasını tartışıyorlardı. Ülkü kapıdan içeri süzülürken, güzel olduğunu o gece nasıl da fark etmemişim, diye şaştı. Koyu renk gür saçlarını, ancak yaşlı görünmekten korkmayan çok genç kadınların cesaret edebileceği şekilde sıkı bir topuz yapmış, başının arkasında toplamıştı. O günlerde pek moda olan, paçaları aşağı doğru bollaşan gülkurusu bir pantolon takım giymişti. Belki de uzun topuklu ayakkabıları yüzünden olduğundan daha ince ve uzun gösteriyordu. Gülümseyişi, yine o geceki gibi aydınlık ve dostçaydı.

Öğrencilerin, birbirlerine bakıp hafifçe göz kırptıklarını gördü. Birinin sırtına dostça vurup oyuna katıldığını belli ederek,

— Hadi bakalım, toplanın şimdi, başka bir zaman devam ederiz, dedi. Görüyorsunuz işim var. Montesquieu bekleyebilir ama Ülkü Hanım bekleyemez.

Masasının üstündeki korkunç dağınıklığı toplamaya çalışırken, bir yandan da Montesquieu'nün önemini anlatıyordu.

— Onlara klasikleri sevdirmek, düşünce tarihinin köşetaşlarını öğretmek o kadar zor ki. İyi öğrencilerin çoğu solcu. Onlar sadece Marx'ı, Engels'i öğrenmek istiyorlar. Hegel'i bile, "Marx'ın başaşağı çevirdiği diyalektiğin babası" salçasına batırıp yutturuyoruz. Adam Smith üzerine bir ödev yapmak zül sayılıyor. Kapitalizme karşıyız ya hani! Ülkü Ocaklılara, yani sağcı öğrencilere gelince; onların derdi geçer not alıp okulu bitirmek. Asıl mesaileri yurtlarda, sokaklarda arbede çıkartmak. Şu sıralar, esas olarak üniversitelerde, kampüslerde solcu avıyla, solcu şişlemekle uğraşıyorlar.

— Fransa'da izlediğim derslerden birinde, profesör, Marksizmi içeriden eleştirenleri, örneğin Marcuse'yi, Frankfurt Okulu'nu falan anlamak için Marx'ı; Marx'ı anlamak için Hegel'i; Hegel'i anlamak için romantikleri, onları anlamak için ise Aydınlanma'yı, pozitivistleri anlamak gerektiğini söylemişti. Sanırım haklıydı. Ama, benim gördüğüm kadarıyla, Fransa'da da pek farklı değil durum. 68 Baharı'ndan beri üniversitelerde taşlar yerine oturmadı bir türlü.

Fransa'dan gelmiş "şu okutman kız"ın kafasının çalışabileceğini, ağzının laf yapabileceğini düşünmemişti nedense. Güzel bir şaşkınlıkla, keyifle dinlediğini fark edince, içine yine kötü kuşkular üşüştü. "Kesinlikle boş değil bu kız. Tedbirli olmak gerek."

"Çeviri metinlerini hazırladınız mı?" diye sorduğunu duyunca, bir an, "Şimdilik elimde bir şey yok," gibisinden bir mazeret uydurmak

geçti aklından. Ama bu hem kaba kaçacak, hem de değerli bir yardımın önünü kapayacaktı.

— Nasıl bir metin tercih ederdiniz, diye sordu.

— Bilmem, fark etmez. Sizin neye ihtiyacınız varsa...

— Daha önce bu tür çeviriler yaptınız mı Ülkü? Felsefe yazıları falan.

"Marksist felsefe yazıları" diyecekken, son anda vazgeçmişti.

— Epeyce çeviri yaptım. Aslında 1965'ten beri, liseyi bitirip üniversiteye başladığımdan beri ya Fransızca ders verdim ya da çeviri yaptım. Biraz para kazanmam gerekiyordu.

Ömer'in içine bir gevşeme ve rahatlama duygusu yayıldı. Şu kalıpçılığından, önyargılarından bir türlü kurtulamadığını düşünüp kendine kızdı. Parislerde, Avrupalarda okutulan bir burjuva kızı olduğunu düşünmüştü nedense. Birden açık olmaya ve yekten sormaya karar verdi. Böyle anlarda yüzüne yapışan ürkek tavşan gülüşüyle güldü.

— Galiba haksızlık ettim size, dedi. Ben... ben sanmıştım ki...

— Baba parasıyla filoloji okuyan, Paris'te gezip tozan, hava basmak için de üniversitede çalışıyor gibi yapan zengin kızı sanmıştınız, değil mi? Hadi itiraf edin.

— Evet, çabuk teslim oluyorum ve itiraf ediyorum.

— Nedense, hep böyle sanılır. Galiba tipten kaybediyorum. Keşke doğru olsaydı, ama durum pek böyle değil. Öğretmen çocuğuyum ben. Çoğunlukla burslu okudum. Bilirsiniz, öğretmen maaşları çok düşüktür. Hele babam öldükten sonra, hep çalışmak zorunda kaldım. Paris'e de Fransız hükümetinin bir bursuyla gittim.

— Özür dilerim, kabalık ettim galiba. Aslında, burjuva kızı olsanız ne fark ederdi ki. Zengin ailelerin çocukları arasında, şu son yıllarda sosyalist olmak moda. Hele Maocu gruplar, liderlerinden militanlarına kadar hep "iyi aile" çocuklarıdır. Zincirlerinden başka kaybedecek

şeyleri olmayanlara gelince, ben işçi çevrelerinden geldim, onları çok iyi tanırım. Kaybedebileceğiniz tek şey zincirleriniz olunca zincirlerinizi bile kaybetmekten korkarsınız.

— Bir ara büyük bir gazeteye tefrika romanlar çevirirdim. Hani bilirsiniz, aşk hikâyeleri falan. Şimdi yazarını bile hatırlamıyorum, tanınmış biri değildi sanırım. O romanların birinde İngiltere'de bir işçi ailesinin hayatı anlatılıyordu. Tabii sonunda, evin genç işçi kızı iyi kalpli fabrika sahibiyle evleniyor. Ama orada hiç unutmadığım bir bölüm vardı. Ailenin anarşistlere katılan oğlu, babasını işçilere ihanet etmekle suçladığı ve, "Zincirlerinden başka kaybedecek neyin var?" diye sorduğu zaman, yaşlı maden işçisi, "İşim ve gündeliğim," cevabını veriyordu.

— Birazdan bölüm toplantısı var. Gitmem gerekiyor. Bütün bunları konuşmak, tanışmamızı kutlamak için bu gece sizi bir yerde yemeğe davet edebilir miyim? Çevirilere de birlikte bakardık.

— Memnuniyetle gelirim. Ankara'da sudan çıkmış balık gibiyim biraz. Piknik'le Yakamoz'dan başka yer bilmiyorum.

Sonraki günlerde, Ülkü'nün çevreye çabucak uyum göstermesini; dergideki ve İşçi Muhalefeti grubundaki gençlerin, "Şu burjuva kadın da nereden çıktı?" yollu havalarını fark ettiği halde aldırmaz görünmeyi başarmasını; teorik bilgisini geliştirmek için verdiği kitapları dikkatle okumasını, çevirileri büyük bir disiplinle ve özenle yapmasını keyifle izledi. Ama genç kadının, çözemediği, anlayamadığı, saydam olmayan, elinden kaçan bir yanı vardı ki Ömer'i aşırı derecede rahatsız ediyordu. Sanki bütün yaptıklarını –çeviriler, okumalar, tartışmalar, işçi eğitimi hazırlıkları– bir tiyatro sahnesinde oynar gibiydi: Kendini bütünüyle vermeden, ama sanki bütün ruhuyla verirmiş gibi; sanki tam inanmadan, anlamlı bulmadan, ama inanırmış, anlamlı sayarmış gibi; içlerinden biriymiş gibi davranarak, ama başka bir gezegenden gelmiş gibi...

Genç kadını saran, gerçek bir gizem mi yoksa rol mü, tam kavrayamadığı bu havadan hiç mi hiç hoşlanmıyor; ama böyle özel bir ilişkiyi harcamaya da kıyamıyordu. Ülkü'yü tanıması, sırrı çözmesi gerekiyordu.

Legal alanda çalışanların evlerini deşifre etmemek gerektiğini bildiği halde, toplantılardan birinin Ülkü'nün evinde yapılmasını da bu yüzden önermişti. Evleri insanları ele verir. Küçük ayrıntılar çok şey anlatır.

Ev küçüktü, temiz ve düzenliydi. Aynı zamanda çalışma odası olarak da kullandığı oturma odasının tabanındaki parlak renkli Yörük kilimi, geniş kare sehpanın üstündeki Kastamonu işi hayvan ve çiçek desenli örtü, kitap raflarına, kitapların önüne dizilmiş renk renk, çeşit çeşit biblolar: küçük kediler, tavşanlar, büyük boy bir Miki Fare, duvardaki 68 afişleri: O ünlü "Yasak Yasaktır" ve "Sokak Güzeldir" afişlerinin biraz da kıskandığı orijinalleri; karşı duvarda ise, iki film afişi: *Julies ve Jim* ve *Kazablanka*...

Duvara renkli tebeşirlerle yazılmış dizeleri, afişleri keyifle incelerken gördü: Nâzım'ın, Edip Cansever'in, Cemal Süreya'nın şiirlerinden dizeler...

— Evim biraz fazla süslü galiba, dedi Ülkü mahcup ve suçlu bir çocuk edasıyla.

— Yok canım! Afişler ilgimi çekti de onları inceliyordum. Şu 68 afişleri orijinal sanırım, yani barikatlar kurulduğu sırada sokaklara yapıştırılanlardan.

— Sanırım öyle. Bir Fransız arkadaşım hediye etmişti. Ben barikatlar kurulduğu sırada Paris'te değildim henüz, yine de rüzgârına yetiştim sayılır. Farklı bir havaydı; örneğin öğrenci hareketleri Türkiye'den çok farklıydı. Sadece kapitalist düzene, o düzenin ürünü olan metaya bağımlılaşmış insana, tüketim toplumuna isyan etmekle kalmıyorlardı. Donmuş katılaşmış teoriye, kurulu düzenin parçası

olmuş işçi sınıfı partilerine, kurumsallaşmış her şeye isyan ediyorlardı. Mutlak ve tam özgürlüğün peşindeydiler. Sadece yasağın yasaklandığı bir toplumdu hayalleri. İşçileri devrime yönlendirebileceklerine inanıyorlardı. Ama en büyük darbeyi örgütlü işçi hareketinden yediler. Komünist Partisi ve sendikaların barikatı, devletinkinden bile daha güçlü çıktı.

— Avrupa soluyla Türkiye solunun tarihsel kökenlerinin çok farklı olduğunu unutmamalısın. Fransız komünistlerinin, hatta geleneği ne kadar reddederlerse etsinler Fransız öğrenci hareketinin arkasında koskoca bir 1789 var, efsanevi Komün var. Almanya dersen, zaten teorinin de pratiğin de en sağlam kökleri orada. Bize gelince; kıçı kırık ve teslimiyetçi bir sözde tarihten, devletten icazetli milliyetçi Kemalist sol gelenekten beslenerek geldik bu günlere. 15-16 Haziran patlamasaydı, işçi sınıfının bırakalım öncülüğünü, varlığını bile hâlâ tartışıyor olacaktık biz.

Toplantı için gelen gençlerin Ülkü'nün evinin havasından hoşlanmadıkları, biraz liberal, biraz züppe buldukları, Ülkü gibi evini de yeterince devrimci saymadıkları belliydi.

"Bence hiçbir zararı yok," diye düşündü Ömer. En fazla hapiste yatanın en sıkı devrimci, ayakları en fazla kokanın en saf proleter, en sekter olanın en keskin komünist sayılmasına hep itirazı olmuştu. *Proletkult*'u da sanat sayamamıştı hiç. Duyduğu huzursuzluk, Ülkü'nün evinden ve tercihlerinden değil, çevrede genç kadına karşı oluşan sinsi güvensizlik yüzündendi. Bu güvensizliği aşmanın da yine kendisine düşeceğini biliyordu.

O gece dergi toplantısı bitip evden ayrılırken, Ülkü' ye, gençlerin fark etmesine özen gösterdiği bir yakınlıkla veda etti. Kafasındaki sorular dağılmıştı. Ülkü'nün duvarlarına renkli tebeşirlerle yazdığı dizeler sırrını ele veriyordu: Duygusal bir sorunu, çözemediği bir çıkmazı olmalıydı. Kendini, hiç tanımadığı bir çevreye boylu boyunca

atmasının, bir misyoner edasıyla hizmet sunmasının nedeni, yeni bir hayata başlamak, yepyeni bir ortamda eski sorunları aşabilmek umuduydu belki de.

Yanılmadığını sonraki günlerde anlayacaktı.

"27 Nisan 1971 unutulmaz bir tarihtir," derdi Ömer. "Mimozalarla papatyaların meydan savaşı o gün başladı." Sonra biraz hüzünlü, eklerdi: "O gün bugündür de sürüyor. Yüz yıl savaşları gibi..."

O gece Ülkü ateşler içinde yatarken başlayan duygusal ilişkileri, her gün birilerinin tutuklandığı; partilerin, derneklerin, matbaaların ve evlerin basıldığı Mayıs günlerinde, heyecanlı ve tehlikeli bir kaçgöç içinde, sadece yirmi gün sürebilmişti.

Sinemaya ayrı ayrı gelip ikisi de ikişer bilet alıyor, sonra salonun kapısında buluşup yan yana oturuyorlardı. Hayvanat Bahçesi'ne, Gençlik Parkı'na, Seyran Bağları kırlarına iki genç âşık gibi gidiyor, el ele dolaşıyorlardı. Merkezden ve tanıdıklardan uzak küçük restoranlarda baş başa yemek yiyip şarap içiyor, durmadan konuşuyorlardı.

Ülkü bu kadar dikkat ve gizliliği gereksiz bulduğunu, kendilerini kimsenin aramadığını, rahatlıkla evde buluşabileceklerini söylese de, Ömer, "otlamaya" bırakıldıklarına, rejimin giderek sertleşeceğine, günü geldiğinde kendilerinin de içeri alınacağına inanıyordu. İşçi Muhalefeti grubunu tümüyle dağıtmış, bütün bağlarını koparmış, evini terk edip adresini kimseye bildirmediği "sağlam" bir eve çıkmış, bir aylık hastalık raporu alarak üniversiteye de uğramaz olmuştu. Ülkü ile buluşmayı gerçek bir devrimciye yakışmayan bir zaaf sayıyor, kendini suçluyor, eksikleniyor, ama vazgeçemiyordu.

Ülkü de, ev sahibinin binada onarım yaptığı bahanesini uydurarak akrabasının evinde kalmaya başlamış, kendi evine birkaç günde bir

uğrar olmuştu. Üniversitedeki derslerini aksatmıyor, onun dışında ortalarda fazla görünmemeye dikkat ediyordu. Öylesine tuhaf ve olağandışı günler yaşıyorlardı ki, ne Arın'ı ne de Ömer'le ilişkisini sağlıklı kafayla düşünebilecek hali vardı. Apaçık bildiği tek şey, Arın'ı içinde maraz bir tutku, onmaz bir hastalık gibi taşıyacağıydı. İçindeki Arın'ı tüketmekten, unutmaktan ölesiye korkuyordu. Ömer'e yönelişi, unutmayı değil yaşatmayı sağlamak içindi. Çiviyi çiviyle sökmek için değil sağlamlaştırmak içindi.

Ömer, genç kadının duygularının ne kadarının farkındaydı?

Bir aşk acısını teselli ederken yeni aşklar doğabileceğini bilmeyecek kadar toy değildi. Karşısındaki kadının sandığından daha derin örselenmiş olduğunu; sakin görünümü altında, ayrıntılarını bilmediği, bilmek de istemediği karmaşık, tutkulu ve fırtınalı bir duygu yumağına dolanıp debelendiğini fark etmişti. Bu yumağın çözülmesi zaman alacaktı, biliyordu. Beklemeye razıydı. Otuz dört yaşındaydı ve galiba ilk kez, hem de kendisinden on yaş küçük bir kadına, gerçekten âşık olmak üzereydi.

Aşkların, arkadaşlıkların, insanların, yaşamların, gençliğin, umutların üzerinden, ezerek, parçalayarak buldozer gibi geçen 1971 günlerinde âşık olmak, biraz da devrimci romantizmin çekiciliğine kapılmak demekti. Gizli buluşmaların hazzı; başından epeyce macera geçmiş genç bir kadınla otuzunu aşmış bir adamın on altısındaki gençler gibi el ele tutuşmakla, ateşliden çok şefkatli öpüşmelerle yetinmeleri; kavuşamamanın ve belki de hiç kavuşamayacaklarını bilmenin yarattığı gizemli hava...

Balyoz kafalara inip de, 12 Mart'ın rengini hâlâ tartışmakta olanlar bile acıyla uyandıklarında, "Böyle gelişeceğini biliyordum," diye düşündü Ömer. "Ben, tepeden inmeciler ve Millîciler gibi, reformcu kanadın yapacağı söylenen darbeye, şu ünlü 8 Mart'a hiç inanmamıştım. Kötü günlerin geleceğini seziyordum. Yine de, zor

günler yaşayacağımızı, rüzgârın bizi önüne katıp savuracağını bile bile Ülkü'ye âşık olmaktan kaçınmadım."

17 Mayıs'tı. İsrail Başkonsolosu Elrom kaçırılmış, Deniz Gezmişlere karşılık rehin alınmış ve öldürülmüştü. Ömer haberi duyduğunda, bir an bacaklarına inme indiğini, taş kesildiğini hissetti. Sunturlu bir küfür savurdu. "Bunlar kendilerini hangi devrimin hangi aşamasında sanıyorlar! Narodniklerin toplumsal temeli vardı, Denizlere ise kan bulaşmamıştı bari. Hangi güçle, hangi gelenekle, hangi gerilla! Sanırsın ki burası Latin Amerika, bunların her biri de bir Che Guevara. Şimdi ağzımıza sıçıldı işte. Sol bölük pörçük. Ben diyeyim kırk, sen de seksen fraksiyon. Hepsini toplasan kaç kelle eder? Daha düne kadar generallerin darbesini destekliyordu bunların çoğu. Şimdi akılları başlarına gelse ne yazar. İşçi sınıfı, işçi sınıfı diyenlerimizin gücü ne? Üç beş fabrika işgali, birkaç yasal olmayan grev, parçalanmış bir parti, bir de edebiyatını çok yaptığımız 15-16 Haziran'ın anısı, hepsi o kadar. Armut gibi toplayacaklar hepimizi."

Atatürkçü millîci darbe beklentisi içinde 12 Mart'ı alkışlamış olanlar başta, ne kadar aydın, yazar, gazeteci, politikacı, akademisyen varsa "armut gibi" toplamaları sadece iki gün sürdü. Balyoz Harekâtı balyoz gibi inmişti. Radyolarda uzun arananlar listeleri okunuyor ve "sayın muhbir vatandaşlar" arananların ve şüphelilerin yerlerini bildirmeye çağrılıyordu.

Ömer radyodan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 18 Mayıs Bildirisi'ni dinledikten sonra, her şeyi göze alıp Ülkü'nün kaldığı eve gitti. Karanlık basmıştı; ılık, güzel bir bahar akşamıydı. İçi burkularak, bunun sevgilisini son görüşü olabileceğini düşündü. Geç kalmış bir aşk, geç kalmış bir mutluluk umudu... Kapıyı açan yaşlıca kadına, Ülkü'nün üniversiteden iş arkadaşı olduğunu, bir kitap almaya geldiğini söylerken, genç kadın konuşmaları duyup geldi. Ömer'i hiç

beklemiyordu. Şaşırmış ve biraz da korkmuştu. Kapıda durmamasını, içeri gelmesini söyledi. Birlikte, Ülkü'nün kaldığı küçük odaya girdiler.

— Radyoyu dinlemişsindir, haberin vardır, dedi Ömer.

— Evet, ama senin adın yoktu.

— Bu hiçbirşey ifade etmez. Daha kaç liste var, hangi adları, neden ilan ediyorlar, ilan etmedikleri adlarla ilgili hesapları nedir, bilmiyoruz. Dikkat ettiysen, bu ilk listede ağırlık Elrom'u kaçıran THKP-C militanlarında, bir de 8 Martçılarda, yani öteki cuntacılarda. Aralarında sözde 8 Mart kabinesi üyeleri de var. Ordu içinden de tutuklamalar olduğunu duyduk, ama ilan etmiyorlar. Bu ilk dalgayı sendika, parti, işçi çevrelerinden adlar izleyecektir.

— Ne yapmayı düşünüyorsun?

— Gidiyorum.

Bunu genç kadının yüzüne bakmadan, gözlerini kaçırarak söylemişti.

— Gidiyorum, diye tekrarladı. Bir ad ve bir adres vereceğim sana. Sakın yazma, hemen ezberle. Bu gerçek bir ad değil. Ama çok zorunlu kalırsan –çok zorunlu ama, diye tekrarladı– bu adresten bana haber ulaştırmayı deneyebilirsin. Sakın kendi adını verme, yengesiyim de. Ben senin izini bulurum Ülkü, ben sana her zaman bir yolla ulaşabilirim sanırım. Bir yerden "erkek kardeşinden" mektup, haber falan gelirse şaşırma.

Söylediği adı ve adresi ezberlemeye çalışırken,

— Merak etme, dedi. Ben başımın çaresine bakarım. Bana ulaşmak için kendini riske sokma sakın. Ne olur ne olmaz diye soruyorum. Eğer beni de alırlarsa, seni sorarlarsa ne söylemeliyim?

— Dergiden tanıdığını söylersin. Bunu gizleyemeyiz. Fransızca bildiğin, Marksist felsefe konularına da meraklı olduğun için tercümeler yaptığını, benimle de bu nedenle tanıştığını söylersin. Belki senin evi gözetlemişlerdir. Bir-iki kere bile olsa, senin evde toplantı

yapmak hataydı. Benim o eve gidip gelmem de yanlıştı. Tedbirli olmak gerek. Evi biliyorlarsa, dergi yazılarını tartışmak için bir veya iki defa, sen hasta olduğun sırada geldiğimizi söylersin. Seni daha fazla kurcalayacaklarını sanmıyorum. Ankara'da yeniydin daha, fazla tanımazlar seni.

— Evet, haklısın. Ünlüler dışında listede birkaç yakından tanıdığım isim var; hepsi İstanbul'dan. Mehmet diye bir fakülte arkadaşım vardı. Aslında işçiydi. Şimdi düşünüyorum da, sanırım sosyalizme, Marksizme, hatta Parti'ye yakınlaşmamı Mehmet sağlamıştı. Daha o zamanlardan, bu iş böyle olmayacak, devrim kendiliğinden gelmez falan demeye, TİP'i oportünist bulmaya başlamıştı. Fikir Kulüpleri'nden gelip Dev-Genç'e ilk katılanlardandır. Onun da adı vardı listede.

Ömer'in içine kötü bir hüzün yayıldı. Kendini yorgun ve bıkkın hissetti. "Oysa her şey yeni başlıyor," diye düşündü. "Bu kadar büyük yanlışların, dağınıklığın, deneyimsizliğin sonuçları yaşanacak. Hepimizin payı var bunda. Parti içinde tepişip duran eski tüfekler, gencecik insanları amaçları için kullanan sol cunta peşindeki devrim ağaları, her köşe başında bir dergi çıkarıp birbirimizle dalaşan biz kalem efendileri... Kariyerizmimiz, hayallerimizi gerçek sanışımız, çok laf yaparak gizlemeye çalıştığımız pasifizmimiz ve boş sloganlarımız. Hangimiz günahsızsak, ilk taşı o atsın."

— Herkes bir yere savruldu, dedi. Artık cepheleri, ittifakları hapishanelerde yapacağız anlaşılan. Yanılgı, devrime hazırlanmakla kovboyculuk oyununu birbirine karıştırmaktı belki de. Devrimi bizim göremeyeceğimizi, belki çocuklarımızın bile göremeyeceğini unutmaktı. Yine de burası Türkiye. Koşullar hiç beklenmedik anda değişiverir. Ben artık gitmeliyim. Gece yasağı başlamadan yapacak çok işim var.

Ülkü'nün elini tuttu.

— Seni mutlaka bulurum. Şu fırtına bir geçsin hele. Yaşadıklarımızın saniyesini bile unutmadım, sen de papatyaların mimozalara karşı meydan savaşını unutma.

Yüzündeki eğreti tavşan gülümsemesiyle, ne yapacağına karar veremeden, orada ayakta dikilmiş duruyordu. Bu ânı kısa kesmeliyim, daha da güçleşmeden, hava daha da ağırlaşmadan bitirmeliyim, diye düşündü Ülkü. Adamın boynuna sarıldı. Dudaklarını hafifçe dudaklarına değdirdi. Öylece kaldı. İçine yumuşacık bir sıcaklık yayıldı. Sevgi, güven, dostluk dolu güzel bir duygu. Yasak ilişki yaşanan bir erkek kardeşle öpüşür gibi...

—Papatyalar alçakgönüllü ve dirençlidir, mutlaka yenerler, dedi.

— Elinizdeki Fransızca metni, bir çerçeve metin kabul edebilirsiniz, diyordu Arın Murat. Ana çizgileriyle geçerli olan o metni açmaya ve derinleştirmeye çalışıyorum. Ancak resmî bir sıfatla konuşmadığımı, söyleyeceklerimin tümüyle benim şahsi fikirlerim olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti hükümetini bağlamadığını bir kez daha hatırlatmak isterim. 12 Mart dönemini özetleyecek olursak...

“12 Mart dönemini özetlemek mi?” diye düşündü Ülkü... “Sonra da 12 Eylül dönemini mi özetleyecek? Ya 1990 sonrası? Asılanlar, vurulanlar, ölüler, sürgünler, yıkılanlar, çözülenler, dönekler, kahramanlar nasıl özetlenir? Kaç sözcükle, kaç cümleyle? Oğlunun kurşunlarla delik deşik cesedini nasıl özetleyeceksin? Sosyalizmin yıkılan duvarlarının enkazı altında kalmış Ömer’in tükenişini, Mehmet’in yorulmuş, tekleyen kalbini, bir daha geri gelmeyecek gençliğimizi, umutlarımızı, inançlarımızı nasıl yitirdiğimizi... Sen Türkiye’de hiçbirşey görmedin Arın Murat. Gördünse de söylemedin. Üç maymunu oynadın hep. Ucundan, köşesinden sezdiklerini şimdi

burada, bana günah çıkartırcasına söylemenin ne anlamı var? O kadar geç ki artık!"

Dikkati dağılmış, kafasının içini sanki fazla alkol almış gibi bir sis bulutu kaplamıştı. Ses alma aygıtının çalışıp çalışmadığını bir kez daha kontrol etti. Haberi bant çözümlerinden yazmak daha sağlıklı olacaktı. Üstelik bu haberi mutlaka o yazmalıydı. "İyi ki son anda fikrimi değiştirip konferansı izlemeye kendim geldim!" İçindeki huzursuzluğun, kuşkunun, hatta korkunun nedeninin Arın'ı koruma içgüdüsü olduğunu biliyordu. Onu ne kadar çok sevdiğini düşündü. Hiçbir erkeği sevmediği kadar, bunca yıldır tüketemeyecek kadar, bütün inançlarına, bütün değerlerine ihanet edebilecek kadar çok... Ve artık ne kadar geç olduğunu düşündü. Hiçbirşeye yeniden başlayamayacak; yaşanmamışları yeniden yaşayamayacak, yaşanmışların güzelliğini yeniden tadamayacak kadar geç.

"Ne yapmak istediğini, neden yaptığını bilmiyorum. Ama anlattığın hikâye, doğru da olsa bizim hikâyemiz değil Arın Murat. Anlattıkların bizim yaşadıklarımız değil. Sen planları, stratejileri, komploları, devlet çarkını, iktidarın kanını anlatıyorsun. İnsan yaşamlarının bir fiş, bir dosya, bir not, bir çarpı işareti olduğu kötü bir gölge oyununu anlatıyorsun. Oysa biz etten kemikten, duygudan, inançtan, coşkudan, sevdadan yapılmış gerçek insanlardık. Uzun bir yolun, başlangıçta güçlü, dirençli, umutlu; sonunda yorgun ve kederli yolcularıydık. Birarada aynı yöne doğru yürümeyi çoğunlukla başaramadık. Ayrıldık, dağıldık, yolumuzu kaybettik. Sadece yolumuzu mu; ya hedefimiz?

Sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin Arın Murat."

Bir gece treni, loş bir kompartıman, bir kadın, bir adam, bir bebek. Çocukluğunda, küçük öğretmen ailesi, denklerini toplayıp

Anadolu'nun bir şehrinden ötekine trenle göçerken yaptığı gibi, burnunu trenin camına yapıştırıyor. Ankara'dan Eskişehir'e doğru giden tren karanlık ovalardan, kar altındaki köylerden geçiyor. Hava soğuk, pencerenin kenarları buz tutmuş. Çocukluk günlerinde kardeşiyle oynadığı bir oyunu kendi başına oynamaya çalışıyor: "Kompartımana dışardan bak, ne görüyorsun anlat" oyunu. En çok şey gören, daha doğrusu en fazla hikâye anlatan kazanırdı. Anne ile baba, kim kazandı tartışmasına, "Berabere kaldınız," diyerek nokta koyduktan sonra, kendi aralarında, kardeşinin hayal gücünün çok daha geniş olduğunu konuşurlardı.

Trene dışarıdan bakıyor: Karlı, ıssız bozkırların ortasından geçen kederli bir tren. Bozkırın soğuk yalnız gecesi içindeki tek ses, tek hareket, tek umut. Trenler de olmasa, her şey ölü. Trenlerin durmadığı terk edilmiş istasyonların yalnızlığı çöküyor içine. Vagona dışarıdan bakıyor: Sarı loş ışıkta, çok solgun, yorgun ve hüzünlü bir kadın görüyor. Genç olmalı, ama yaşı belli değil. Güzel mi değil mi, anlaşılmıyor. Bebek, kalın bir battaniyeye sarılmış, adamın kucağında uyuyor. Çok küçük, sadece birkaç aylık. Kadın belki de bebek yüzünden bu kadar yorgun. Ama neden böyle kederli? Genç anneler yorgun olur ama kederli olmaz. Adam çocuğunu bağrına basmış bir baba değil, uyuyan bebeğe beşik görevi yapan bir eşya gibi. Oysa kompartımanda gülümseyen bir tek o var. Muzip bir tavşan gülüşüyle gülüyor. Kompartıman soğuk. Sigara ve kaşarlı sandviç kokuyor. Kadın burnunu camdan ayırıp çantasından yassı bir kanyak şişesi ve çikolata çıkarıyor. "Bir yudum al," diyor adama. Adam şişeye uzanmak için öne doğru eğilince bebek yüzünü buruşturup dudağını büküyor, sonra yine uykuya dalıyor. "Artık uyudu, koltuğa bırakabilirsin, koltuğun önüne büyük valizi dayarız, düşmez," diyor kadın. Adam kadının yanına geliyor, kolunu omzuna atıyor. Yanağını yanağına dayıyor. "Yanakların soğuk, üşümüşsün," diyor. "Ama bebeğin elleri sıcacık, merak etme."

Merak etmiyor. Adam bebeğe, abartılı, biraz da yapay bir dikkat gösteriyor. İşini kaybetmek istemeyen, göze girmeye çalışan dadılar gibi.

Çocuğu, Ömer'in tanıdığı "bizden" kadın doğumcunun çalıştığı özel klinikte doğurmuştu.

Beyaz örtüler, beyaz duvarlar, beyaz insanlar, üzerine eğilmiş beyaz yüzler. "Biraz daha gayret ederseniz olacak, ıkının, evet böyle. Cesaret, bir kere daha, bir kere daha..." Bağırmamaya çalışıyor, ama avazı çıktığı kadar bağırıyor. "Dokuz ay önce, işkence odasında da böyle bağırmıştım." Acı aynı dayanılmaz, yakıcı acı. Sanki keskin bir bıçakla karnını deşiyorlarmış gibi. Yine de her şey ne kadar farklı. O zaman korku, öfke, aşağılanma ve utanç vardı; şimdi sevgi, umut, sevinç var. "Biraz daha dayanabilirseniz çocuğu vakum kullanmadan alacağım, böylece bebeği hiçbir riske sokmamış olacağız," diyor doktor. İniltiler arasında, "Dayanırım," diye fısıldıyor. Sonra işkencedeyken bile yaşamadığı yoğunlukta bir acı bütün vücudunu dolanıyor. Son bir çığlık ve... o âna kadar hiç yaşamadığı olağanüstü bir rahatlama, dinginlik ve mutluluk duygusu.

"Bir oğlunuz var!"

"Bir oğlum var!"

İçinden mavi bulutlar, beyaz kuşlar geçiyor. Deniz pırıl pırıl çakıl taşlarını yalıyor. Yeşil başaklar bahar rüzgârına kapılmış dalgalanıyor. Ilık bir meltem saçlarında dolaşıyor. Mutluluk denilen duygu bu olmalı. "Bir oğlum var! Umut Murat var!" Kendini bulutlara, dalgalara, rüzgârlara bırakıp uykuya dalıyor.

"Hamilelik koşullarınız hesaba katılırsa, bu doğum tam bir mucize. Bu oğlan işkencelere bile direnmiş. Çekirdekten, ana karnından yetişme olacak," demişti sevimli doktor.

Umut çok küçük, cılız bir bebekti, ama normaldi. Üstelik müthiş oburdu. Meme emmeyi çabucak öğrenmiş, bir ay geçmeden olması

gereken kiloya ulaşmıştı. Ömer'in sahte kimlikle –çok iyi yapılmış bir evlilik cüzdanı– kiraladığı kapıcı dairesinden bozma küçük bodrum katında sadece iki ay kalabilmişlerdi. Bir yerlerden bulunan küçük paralar suyunu çabuk çekiyordu. Ülkü'yü ve çocuğu sahiplenmek için dönmek zorunda kaldığı Ankara, Ömer'e giderek dar gelmeye başlamış, sokağa her çıkışında tanıdık birilerine rastladığı bu kent bir ıstakoz sepetine dönmüştü. Ülkü İstanbul'a gitmeyi, kardeşi evlendiğinden beri annesinin yalnız yaşadığı küçük eve yerleşmeyi önerdiğinde, mutluluktan havalara uçtu. İstanbul'da ikisi de çalışabilirdi, insan o koca şehirde, sudaki balıklardan biri olabilir, kolayca saklanıp barınabilir, kendine yeni bir hayat kurabilirdi. Üstelik devrimci merkez, işçi hareketinin kalbinin attığı İstanbul'daydı.

Karın aydınlattığı bozkırın ortasından İstanbul'a doğru yol alan trenin soğuk kompartımanında, bir kez daha Ömer'in sıcaklığına sığındı. Onun en kötü koşullarda bile kendine ne kadar güvenli, ne kadar iyimser olduğunu düşündü. İçine yumuşacık bir huzur yayıldı. Kendini, uzun gerginlik anlarından sonra, sahibinin kucağında ön patilerini kavuşturarak gevşeyen bir kedi gibi hissetti. "İstanbul'a gidince bir kedi almalı hemen," diye geçirdi içinden. "Kedi dinginlik ve yerleşiklik demektir."

Tren Eskişehir istasyonunda durdu. Helvacılar, salepçiler, lületaşından pipo, ağızlık, incik boncuk satan çocuklar vagon pencerelerinin altında toplaştılar.

— Tren burada bir süre kalır, dedi Ömer. Bir şeye ihtiyacımız var mıydı? İnip hemen alabilirim.

Önce "hayır" anlamında başını salladı. Sonra aklına geldi.

— Bir paket Samsun alsan.

— Hani artık sigara içmiyordun sen?

— İçmiyorum, biliyorsun. Ama şimdi çok canım istedi. Kırk yılda bir içebilirim. Merak etme, vagonda içmem, dışarı koridora çıkarım,

çocuğa dokunmaz.

Karısının yanağını okşadı. “Ne çok seviyorum bu kadını,” diye düşündü. “Her geçen gün biraz daha fazla, biraz daha derinden.”

— Ama sadece bir tane canım. Çocuğa olduğu kadar sana da zararlı bu meret.

Gar binasının köşesindeki büfeye doğru yürürken üşüdü. İncecikten bir kar yağıyordu. Mart sonunda bu soğuk, bu kar! Böyledir Eskişehir’in havası. Kış gecikir, gecikir; tam bahar geldi artık derken, birden bastırıverir. Sonra kar yerden henüz kalkarken, bahar patlar. Hem de ne patlamak. Bir yandan Porsuk taşar, öte yandan bademler, yabanerikleri, sonra kirazlar ve elmalar. Porsuk çayının iki yanında pembe-beyaz-yeşil bir cümbüş... Yaz gelince kuraklık başlar. Toprak susuzluktan çatlar. Kırk ikindiler, şaşmadan kırk gün boyunca her öğleden sonra yağsa da, birkaç dakikalık bu tuhaf yağmurlar toprağı kandırmaz, gülsuyu serpilmiş gibi olur.

Sarı badanalı küçük evin arka avlusundaki alttan musluklu tükenmez küpünü hatırladı. Yaz boyunca, bir kat meyve, bir kat şeker döşenir, üstünden su koyup kapatılırdı. Eylülden önce açmamak gerek, derdi babası. Üzümler, şeftaliler, armutlar ancak su bırakır. Ama bekleyen kim! Sıcak ağustos gecelerinde, çiçekli, ekoseli muşamba örtü serili masayı ve kırık dökük tahta iskemleleri avluya çıkardıklarında, “Hele bir bakalım tükenmez kıvamına gelmiş mi!” diyerek madenî kupayı musluğun altına ilk tutan yine baba olurdu. Ağustosta, misket üzümlerinin ve şeftalilerin biraz baygın tadı diğer meyveleri bastırır; ekimde muşmula, böğürtlen, armut öne çıkardı. “Tükenmezin tükenmemesi gerek. Üstten sürekli besleyeceksin; bir de öyle açgözlüler gibi bardak bardak içmeyeceksin.” İlk nefse hâkimiyet ve disiplin temrinleri.

“Yine tükenmez kuruyorlar mıdır arka avluda? Dallarına yumurta kabukları asılmış teneke saksılardaki rengârenk kokulu karanfiller; el

ve burun değerse buruşup kararıveren nazlı ve soylu beyaz ful çiçekleri; annemin yediveren gülleri, kasımpatıları, yıldızları...”

Büfeden sigara ve küçük bir paket çikolata alıp trene doğru yürürken yolculara birşeyler satmaya çalışan çocuklar arasında kendini görüp tanıdı.

İki yanından sıkı sıkıya tuttuğu bir tepsi dolusu kaymaklı kurabiyeyi dökmemeye çalışarak ağabeyinin arkasından vagondan vagona koşturuyor. Vakit gece yarısını çoktan geçmiş. Gara giren son posta treni kalkmak üzere. Kaymaklıların daha yarısı bile satılmamış. “Poğaçalar, un kurabiyeleri kapış giderdi eskiden,” diyor annesi. İkinci Dünya Savaşı yılları. Ekmek, tayın karneyle. Un kıtlığı var. Babasına fabrikadan her ay erzak veriliyor. “Devletteki işçilerin, bir de askerlerin durumu yine iyi. Bari erzak veriyorlar. Halk inliyor ama.” Artık unlu kurabiyeler, poğaçalar, çiğ börekler, tatar mantıları yapılamıyor. Kaymaklı kurabiyeye un gerekmez; yumurta akı, biraz da şeker yeter. Şeker fabrikası var Eskişehir’de. Dayısı Şeker’de çalışıyor. “Kaymaklııı! Taze taze, ev işi kaymaklı!” diye bağırıyor son bir umutla. Vagonlardan birinden bir baş uzanıyor. “Pek de küçükmüş bunlar. Sekiz on tane ver bakalım. Kaç kuruş? Tamam, tamam, üstü senin olsun.” Çocuk yüreği sevinçle çarpıyor. Paraları ağabeyine verirken, “Kaymaklıııııı!” diye bağırıyor yeniden. Sesi, ağır ağır hareket eden lokomotifin çıkardığı islim sesine karışıyor.

“Yazın sıcağında, kışın ayazında umutla beklenen gece trenleri. Garın soluk sarı ışıkları altında, hepsi yorgun, uykulu, kederli görünen gece yolcuları. Lüle taşından çirkin biblolar, kaba ağızlıklar, ayran, limonata, salep, kaymaklı, çiğ börek. Babalarımızın ekmek kapısı Cer Atölyesi, Şeker Fabrikası; cennet bahçesi sandığım Fidanlık; memur çocuğu olmadığımızdan giremediğimiz, sinemasında oynayan filmleri –hem de renkli– asker çocuklarının sınıfta övüne şişine anlattıkları Orduevi; yüzmeyi öğrendiğimiz sarı bulanık su: Porsuk. Dünyaya,

umutlara, geleceğe açılan kapı: İstasyon. Ortaokul birinci sınıfta hava yüzbaşısının kızı Ayla'ya duyduğum büyük aşk, Ayla'nın can arkadaşı, mal müdürünün kızı Semra'nın, Ayla'ya yazdığım mektubu bütün sınıfın ortasında okuyup 'Ayla sana mı kaldı, işçi çocuğu, donsuz!' diye alay edişi. Hırsımdan, utancımdan günlerce okula gitmemiştim. Eskişehir: memleketim, çocukluğum..."

O günlere dönmek için hiçbir istek duymadığını; belki anası hariç, hiç kimseyi, hiçbirşeyi özlemediğini fark etti. "Müslim Usta'yı bile yeniden görmek istemezdim. Belki de ölmüştür zaten. Duygusuz muyum yoksa? İnsanlar memleketlerini özlerler, geçmişe özlem duyarlar. Nasıl denirdi psikolojide, 'maziye tahassür' mü?" Hayır; içindeki hüzün geçmişe özlemden, çocukluğunun istasyonunda olmaktan, hatırladıklarından ve hatırlamadıklarından kaynaklanmıyordu. Sarı solgun ışıklar yüzündendi belki; belki de soğuk bir kompartımanda, kırkı yeni çıkmış bir bebekle bekleyen, hep çok yakın ve hep çok uzak kadın yüzünden, ya da sadece uykusuz gece yolculuğu yüzündendi.

Kompartımana girdiğinde yüzüne sıcak bir hava çarptı.

— Nihayet kaloriferi yakabildiler, dedi Ülkü gülerek.

Ömer elindeki küçük naylon torbadan bir kaymaklı çıkardı.

— Sekiz-on yaşlarında bir çocuk satıyordu bunları, gece yarısı, bu soğukta. Dayanamadım birkaç tane aldım. Pek de güzel, ev kurabiyesi gibi.

Yirmi yıl sonra o çocuk da bir gece treninde geçecek mi kurabiye sattığı istasyondan. Kim bilir, neden olmasın. Nâzım'ın, o en sevdiği dizesi geldi aklına: "Herhal, ilerdedir yaşanacak günlerin en güzelleri." "Hayır, kesinlikle hayır. Duygusuz falan değilim ben. Duygusuz adam nasıl devrimci olur! Geçmişe değil, geleceğe dönüğüm, hepsi bu kadar."

Bebek uyanmış mızıldanıyordu.

— Altı temiz, dedi Ülkü. Acıkmıştır. Hemen emzirirsem yine uyur.

Çocuğu göğsüne bastırdı. Sol memesini çıkarıp ağzına verdi. Bebeğin, gözlerini bile açmadan, büyük bir iştahla memeyi sömürmesini keyifle izledi. Hamilelikte aldığı kiloları henüz vermemişti. Dolgun çıplak memesi, dağılmış saçları ve kucağındaki bebekle, her yanından kadınlık ve cinsellik fışkıran, günaha çağıran bir Meryem tasvirini andırıyordu. Ömer karısına büyük bir arzu duydu. Elini çıplak memesinin üstüne koydu. Hamilelik, doğum, lohusalık derken, o güne kadar hiç sevişmemişlerdi. Çocuğu ezmeden karısının dudaklarına uzanmaya çalışırken,

— Seni istiyorum, dedi. Yeterince bekledik.

Kompartımanı içeriden kilitledi, perdeleri çekti. Bebek yeniden uykuya dalmıştı. Ülkü'nün önünde diz çöktü. Sağ memesini de dışarı çıkardı. Hafifçe emmeye başladı. Ağzına süt doldu, başı döndü. Kadının, oturduğu yerde, alışık ve becerikli bir hareketle donunu çıkarıp bacaklarını açtığını, cinsel birleşmeye hazırlandığını fark etti. "Deneyimli," diye düşündü. Bir an içi kötü oldu. "Gidi sıkı komünist, sıkı devrimci Ömer. Gidi tutarsız üçkâğıtçı seni! Hani Kadın Sorunu konferansları, kadının cinsel özgürlüğü falan filan! Karnı burnunda aldığın kadının Meryem olduğunu mu sanmıştın!" Dişlerinin arasından kendi kendine sunturlu bir küfür savurdu. Karısı ensesini, saçlarını okşuyordu. İsteği, şehveti yeniden kamçılandı. Kafasındaki bütün düşünceler silindi. Uzun, çok uzun bir açlık döneminin ardından, oburlukla, aceleyle, hesapsızca sarıldı karısına; ve çabucak –sonradan utanacağı ve eksikleneceği kadar çabuk– boşaldı.

Pantolonunu toplayıp kendine çekidüzen verirken, bir yandan da karısını öpücüklere boğuyordu.

— Özür dilerim, diye fısıldadı. Seni o kadar çok istemiştim ki, kendime hâkim olamadım. Burada, böyle olmasını istemezdim. Kızmadın, değil mi canım?

Nereden bilsin ki, diye düşündü Ülkü. "Burada, böyle olması"nın hoşuma gittiğini, trende ırzıma geçilir gibi sevişmekten haz duyduğumu nasıl bilebilir?

— Burada, başka yerde, hiç fark etmez. Geniş zamanlı sevişmeler için çok günler var önümüzde. Tuvalet meşgul değilse, gidip yıkanayım.

Kocasını şefkatle öptü.

Kompartımana döndüğünde pencereyi açtı.

— Kalorifer yandığına göre cam açık kalabilir bir süre. Şimdi bir sigara hak ettim, değil mi?

Ömer'in yakarak verdiği sigarayı dudaklarına götürürken bütün yüzünü aydınlatan açık yürekli güzel gülüşüyle güldü.

— Bu gidişle birkaç çocuk daha doğururum ben. Gördüğün gibi, ağırbaşlı devrimci bacıdan çok hafifmeşrep sokak kızlarına daha yakınım. Ama laf aramızda, komünist momünist, her sağlıklı erkek de en sonunda yatılacak kadın arar.

Karısının sesindeki alışılmadık titreşimin alay mı, hüzün mü, sevgi mi, öfke mi olduğunu anlayamadı. Ürperdi. Açık pencereden içeri kar tanecikleri doluyordu. Pencereyi kapadı.

Mehmet çocukken şehrin öte yakasını bilmezdi. Zeytinburnu çocukları için öte yaka Karaköy'de başlardı. Banliyö trenine binip Sirkeci'ye gitmek, Eminönü'nden denizi seyretmek –hele o biri yanaşıp biri kalkan vapurlar– Yeni Cami'nin önündeki rengârenk, cıvıl cıvıl kalabalık, yem attığınız zaman ayaklarınızın dibine kadar gelen kumrular, güvercinler, kuşyemi satıcıları, küçücük kafeslerindeki tavşanlara niyet çektiren sihirbaz niyetçiler, camili, Kız Kuleli, denizkızlı fantastik dekorların önünde İstanbul hatırası fotoğraflar çeken şipşak fotoğrafçılar, işportacılar, simitçiler, okaliptüsçüler,

çikletçiler; nedense hep büyülendiği, kokusuyla sarhoş olduğu Mısır Çarşısı, dükkânların işportalara, sokak satıcılarının ünlü mağazalara karıştığı Sultanhamamı; sonra, bir mal ve insan kalabalığını yara yara bir koşuda tırmanılan Mahmutpaşa ve tabii kuyumcuların altına kesmiş vitrinleriyle aydınlanan loş ve serin Kapalıçarşı... Bu renk ve ses cümbüşü, bu insan ve mal curcunası Kazlıçeşme-Zeytinburnu gecekondularının çocuklarına dünyanın sınırı gibi gelirdi. Galata Köprüsü'nün karşı yakası; cami kubbelerinin, minarelerin değil, Galata Kulesi'nin, görkemli yüzyıl başı binalarının ve başka kim bilir nelerin egemen olduğu Beyoğlu, biraz korku, biraz çekingenlik, bol bol merak ve heyecan yaratan yabancı kentin adıydı. Orada pırıl pırıl sinemalar, içki içilip kadın oynatılan gazinolar, pahalı lokantalar, zengin dükkânlar ve zengin insanlar vardı.

Annesi, babası, kardeşleriyle ailecek eğlenmek için, ilkbaharda seyrek de olsa konu komşu toplanıp bir tanıdığın kamyonetiyle pikniğe giderlerdi. En çok da Küçük Çekmece Gölü'nün oralara, Florya ile Menekşe arasındaki deniz kenarına, Şenlikköy yolundaki koruluğa... Nakliyeci Necati Amca'nın yük kamyonunun arkasına çoluk çocuk doluşulur, dolmalar, köfteler, börekler, marul, domates, salatalık sepetlere yüklenir, çay bardakları, demlik, çaydanlık unutulmazdı. Bir kez Gülhane Parkı'ndaki bahar eğlencelerine de gitmişler, babası para vermiş, kukla seyretmişlerdi. Kuklayı sevmemişti Mehmet; artık yetişkin sayılan ablası yalnız gitmesin, it kopuk takılmasın diye yanına katılıp gittiği sinema varken kuklayı ne yapsın.

Şehrin öte yakasıyla tanışması, Doktor'un Zeytinburnu'nda muayenehane açtığı yıl, 1964'te, Mehmet lise sondayken gerçekleşmişti. Babası, kısık kısık öksürmesinden kuşkulanmış, önce Samatya SSK'ya götürmüş, itile kakıla uzun beklemelerden sonra sigorta doktoru bir boğazına bakmış, bir sırtını dinlemiş, "Sigara içme delikanlı, bir bokun yok," diyerek öksürük şurubu yazmıştı. Mehmet

hayatında hiç sigara içmemişti oysa. Hastaneden çıkarken babası bir küfür sallamış,

— İnsanın gomonist olacağı geliyor ulan buraları görünce, diye söylenmişti. İşçinin hastanesinde işçiye verilen değer bu işte!

İşçi içgüdüsüyle, babası en çok veremden korkardı. Verem işçi hastalığı diye bilinirdi. Kansermiş, kuşpalazıymış, zatürreeymiş, kızılmış, kızamıkmış umurunda değildi, ama ille de verem.

— Hadi bakalım, doğru bizim orada dükkân açan Doktor'a gidiyoruz, demişti eve bile uğramadan. Yok İşçi Partiliymiş, yok gomonistmiş, bir araba laf ediyorlar ama, şu hastanedekinden daha gomonist değildir ya bu adam! Üstelik işçilerden para da almıyormuş. Bir de o baksın.

Yeni Doktor hakkında o da birşeyler duymuş, merak etmişti. Yıllar önce de buralarda çalıştığını, sonra uzun bir süre ortadan kaybolduğunu söylüyorlardı. Taa eskiden tanıyan yaşlılardan birkaç kişi, "Kendi halinde, iyilik sever biridir. Gomonistliği günahı boynuna, biz kötülüğünü duymadık," demişlerdi. Babasına direnmedi.

Dört katlı apartmana çevrilmiş eski bir gecekondunun zemin katındaki küçücük daire, bekâr Doktor'un hem evi, hem muayenehanesiydi. Kapıyı kendisi açtı.

— Siz az biraz burada bekleyin, içeride bir hastam var, ona bakıp hemen geliyorum, dedi.

Girdikleri odada, eski yüzlü bir kanepe ile iki koltuk; ortada, üstünde dergiler, gazeteler duran bir sehpa, duvardaki bir rafta çocuk bakımından, tıpla ilgili konulardan romanlara kadar her konuda, karmakarışık kitaplar vardı. Mehmet, babasının "Bırak, dokunma," demesine aldırmadan dergileri karıştırıp içlerinden birini çekti: *Sosyal Adalet*.

Hastasını geçirip yanlarına geldiğinde,

— Delikanlı okumaya meraklı galiba, ne güzel, dedi doktor.

Beklediğinden daha yaşlı, en az ellisinde, ufak tefek, güleç yüzlü bir adamdı.

— Meraklıdır. Okulda da dersleri iyidir doktor bey.

Babasının sesinde sevgi dolu bir övünme vardı.

Doktor'un muayenehanesinden, kronik astım teşhisi ve ne olur ne olmaz diye, Çapa'da adını verdiği, bir de kart yazdığı tanıdık bir röntgen mütehassısında film çektirmeleri tavsiyesiyle çıkarlarken,

— İnsan adam, demişti babası. O kadar ısrar ettim, para falan almadı. Bir dahaki sefere, dedi. Neyse, korktuğum gibi değilmiş, verem olmasın da astım idare edilir.

Göğüs röntgenini çektirdikten sonra, filmlerini alıp ikinci kez gittiğinde muayenehanede doktorun birkaç arkadaşı vardı.

— Gel otur, çekinme, dedi adam. Bir yandan sohbet ederken, bir yandan da senin filmlere bakarım.

Delikanlıyı bekleme –veya oturma– odasına soktu.

— Bu genç arkadaşın adı Mehmet, dedi. Pertevniyal'de okuyor. İyi okuyor ama. Ver önce şu filmlerini bir bakalım. Bak şu bey de doktordur. Doktor Esat. Onun yanında oturan felsefe öğretmeni, ama sizin lisede değil. Şu yaşlı amcayı sorarsan, o gazeteci, Ankara'dan misafirimiz.

Camın önünde ışığa karşı incelediği filmleri öteki doktora uzattı.

— Sen de bir bak Esat. Bana sorarsan ciğerler tertemiz. Delikanlımızın astımı var. Babası metalde işçi. Oğlan öksürünce korkmuş. İşçi veremden korkar. Otuz yıl önce de korkardı, şimdi de korkuyor. Baban kaç yıllık işçi Mehmet?

— İstanbul'a geldikten sonra işçiliğe başladığına göre, on dört-on beş yıllık olmalı en az. Annem de tekstilde işçidir benim.

Bu son sözleri, tuhaf bir sezgiyle, oradaki insanlar için ilginç olacağını düşünerek söylemişti.

— Peki sana bir soru Mehmet: Baban, annen, bizim parti için, Türkiye İşçi Partisi için ne diyorlar?

— Bilmiyorum. Bir şey dediklerini duymadım. Onlar belki bilmiyorlardır, ama ben kahvede konuşulurken işittim, komünistlerin partisiymiş.

Söylediklerinden utandı, kulaklarına kadar kızardı.

— Yani, ben demiyorum; böyle duydum.

— Peki sen ne diyorsun Mehmet?

Bu soruyu felsefe öğretmeni sormuştu.

— Ben... ben ne diyebilirim? Bilmiyorum. Komünistlik nedir, onu da bilmiyorum. İşçilerle falan ilgili bir düşünce olmalı. Ama neden işçiler komünistlere karşı o zaman?

— Bütün mesele de bu zaten Mehmet, dedi Doktor. Mesela ben komünistim.

— Estağfurullah efendim.

Odadakilerin hepsi sevecen ve içten kahkahalarla gülmeye başladılar.

Mehmet yine kulaklarına kadar kızardı. Bu defa gururu da incinmişti.

— Gülünecek bir şey mi söyledim?

— Kızma delikanlı, ama evet, gülünecek laf söyledin. Mesela sen gelsen de bana, "Ben sınıfın en iyi öğrencisiyim," desen, ben de, "Estağfurullah," desem komik olmaz mıydı? İşte bunun gibi bir şey. Komünistlik kötü bir şey değil ki, estağfurullah densin. Üstelik, buradaki şu üç kendini bilmez adam var ya, sen gelmeden az önce benim komünistliğimi beğenmiyorlardı, sen estağfurullah deyince pek hoşlarına gitti.

Mehmet büsbütün şaşırmıştı. Gülmeye çalıştı.

— İyisi mi, sen öğren komünistliğin ne olduğunu. Üstelik aramızda işçi sınıfından gelen bir tek sen varsın. Bu senin işin. Öğrenmek

istiyorsan, önümüzdeki günlerde gel, hem biraz konuşuruz, hem sana kitaplar veririm. Şimdi git evine, babana selam söyle, korkmasın; verem mikrobun falan yok. Ama kafana yerleştireceğim mikroplar için garanti veremem.

Yine en içten gülüşüyle güldü.

— Bu son söylediklerimi söyleme tabii, dedi göz kırparak.

Bir yıl sonra, 1965 seçimleri arifesinde, Mehmet Doktor'un sağ kolu olmuş, dur durak bilmeden Türkiye İşçi Partisi için çalışıyordu. Doktor'un ve yaşlıların ilgisi gibi gençlik kollarındaki yerini de, bilgisine, deneyimine, ataklığına değil işçi çocuğu olmasına borçlu olduğunun farkındaydı. O güne kadar hep bir eksi olarak yaşadığı sınıfsal konumu –örneğin ilkokulda, en iyi şiir okuyan o olduğu halde müsamerelerde öğretmenin kızı ya da mal müdürünün oğluna okutulurdu şiirler ya da lisedeyken Field Service kanalıyla Amerika'ya gitmesi söz konusu olduğunda, kişisel başarısızlığı nedeniyle değil ailevi durumu yüzünden elendiğini açık açık söylemekten çekinmemişlerdi– burada, bu çevrede ilk kez artıya dönüşmüştü. İşçilik, eksiklenilecek, utanılacak, ezilip büzülecek bir durum olmaktan çıkmış, övünülecek bir durum, harekette yükselmenin anahtarı haline gelmişti.

Asmalımescit'teki meyhanelere de ilk kez Doktor Selim götürmüştü Mehmet'i. Yine o heyecanlı, ateşli seçim hazırlığı günlerinde, "Gel biraz laf dinle. Her duyduğuna da inanma ama. Bir de içkide ölçüyü kaçırma," demişti.

Gittikleri meyhanede herkes birbirini tanıyor gibiydi. En arkada, tezgâha yakın yuvarlak masaya oturmuşlar; bir süre sonra masa dolmuştu. O gece, o masadaki konuşmaları Mehmet İliç hep hatırladı.

Yüzünde bir yanık izi olan beyaz saçlı hukuk profesörü, parti içindeki muhalefete de parti yönetimine de ana avrat düz gidiyor; Marksizmin temel kavramlarını bilmediklerini iddia ediyor; rakıyı,

hem de susuz, arka arkaya yuvarlarken, “Seçimlerde milletvekili çıkarsalar ne olacak! Parlamentarizmin batağına biraz daha saplanacaklar,” diye homurdanıyordu. “R” harflerini yutarak konuşan şair, güzel günlerin geleceği inancındaydı. Doktor’un, kulağına hukuk doçenti olduğunu fısıldadığı, sevimli yüzlü iriyarı adam parti yönetiminin çok iyi yolda olduğunu, provoke edilmemesi gerektiğini, eski TKP’lilerin işleri karıştırmaya çalıştıklarını söyleyip duruyordu. Hepsi bir ağızdan konuşuyorlar, ara sıra yan masalara da sataşıyorlar, tam kapışacaklarını, kavga çıkacağını sandığınız anda umulmadık bir kahkaha patlatıp yeni bir konuya geçiyorlardı.

Mehmet büyülenmiş gibiydi. Bu önemli kişilerin konuştukları, tartıştıkları –çoğunu anlamadığı– konular müthiş ilgisini çekiyordu. Okuyacak, öğrenecek ne kadar çok şey olduğunu düşündü. Hemen ertesi gün, Doktor’dan okumak üzere daha derin kitaplar istemeye karar verdi. Çok az kırmızı şarap içmişti ama başı dönüyordu. Önündeki tabağa Doktor’un koyduğu fasulye pilakisi, midye dolması, beyazpeynir, neredeyse dokunulmadan duruyordu.

— Biraz birşeyler ye, yoksa miden kötü olur, dedi Doktor Selim. Sen bakma bunların gürültüsüne; bunların hepsi aydın takımı. Siz işçiler yetiştiğinizde parti de, sosyalizm de bambaşka olacak.

— Bok olacak, dedi muhalif profesör. Sovyetler’de ne olmuşsa elli yıldır, o olacak.

— Ne olmuş? Kötü mü olmuş Sovyetler’de?

— Söyletmeyin şimdi beni çoluk çocuğun yanında. Stalin mahkemelerinin yargıçları da işçiydi, Karaormanlar’da kesilen binlerce komünistin cellatları da! İşçi sınıfı yıkmaya yarar, yeniden inşaya gelince, orada duracaksın. Onu beceremez. Dışarıdan götürülen bilinç de el şeyiyle gerdeğe girmek gibi, o kadar işe yarar işte.

— Seni duyunca, Mehmet tam girmeden çıkacak bu işten, dedi Doktor. Senin sırtında yumurta küfesi yok. Sen yıllar önce havlu

atmışsın Profesör. Ama adın komüniste çıkmış bir kere; hem sana yazık, hem komünizme!

Bu adamların, bu kadar sert konuştuktan sonra tekme tokat kavga etmemelerine pek hayret etmişti Mehmet. Ama işin içine girmeden çıkmayı, kaçmayı hiç düşünmemiş; aksine merakı, ilgisi, heyecanı artmıştı.

Şimdi yıllar sonra, Beyoğlu'nun arka sokaklarından birindeki adresi ararken, yine Zeytinburnu çocuğunun şehrin öte yakasına karşı duyduğu tedirginlik vardı içinde.

Emek Sineması'nın kalabalık sokağını arkasında bırakıp tenha arka sokaklara sapınca, çevresine dikkatlice bir göz attı. Görünürde izleyen kimse yoktu. Yaşlı ve pejmürde bir kadın, iki küçük çocuk geçti. Tarif edilen ara sokağa saptı. "Bir çıkmaz sokak," demişlerdi. Eski, harap bir Beyoğlu apartmanından içeri girdi. Giriş karanlık ve rutubetliydi. Lağım ve rutubet kokuyordu. Dar merdivenlerden yukarı çıktı, ikinci katın kapısını çaldı. Yüreği çarpıyordu; korkudan değil, işçi arasındaki gizli çalışmanın beyni olduğu söylenen kişiyle buluşacağı için. Bu görevin kendisine verilmiş olmasından da içten içe gurur duyuyordu. "Doktor duymasın, kariyerist der sonra bana, diye düşündü. Övünülecek şişinilecek bir şey yok bunda. Zaten herkes ya içerde ya da arazi oldu."

Balyoz Harekâtı sırasında yayımlanan arananlar listelerinden birinde adı vardı; ama anlaşılan fazla üstünde durmamış, ciddiye almamışlardı ki, Zeytinburnu'ndaki gecekonduya bir kez gelmişler, "Burada kalmıyor uzun zamandır, evi terk etti," cevabıyla yetinmişlerdi. Bir anda ortalıktan sır olan Doktor Selim, aracılarla haber göndermiş, "Aman çok dikkatli olsun. Belki de otlamaya bırakmışlardır," demişti. Bir süre Balıkesir'deki dayısının köyüne gitmiş, dönüşte fazla ortada görünmeden eski ilişkileri yoklamış, yine fazla tantana yapmadan bildiği işçilerle gevşek ilişkiler sürdürmüş, en

azından mutlak bir kopukluk ve dağılmanın önüne geçmeye çalışmıştı. Doktor'dan, ara sıra küçük bir pusula, bir haber, bir işaret ya da bugünkü buluşma için olduğu gibi bir talimat alıyordu.

Kapıyı açan adam otuz beş-kırk yaşlarında gösteriyordu. Temiz giyinmişti.

Kendisine bildirilen parolaya uygun olarak,

— Tesisatçı istemiş miydiniz, diye sordu.

— Evet, bekliyordum, ama bana elektrikçi gerekli, dedi adam.

— Ben musluklarınıza bakacağım, diye üsteledi.

— O zaman gel bak bakalım.

Her şey yolunda gidiyordu. İçeri girdi. Sokağa bakan tek pencereli küçük bir odadaydılar. Eski duvar kâğıtları rutubetten halka halka lekelenmiş, kalkmıştı. Köşede, aynı zamanda yatak işlevi gören basma minderli bir divan, pencerenin önünde küçük bir masa ve iki sandalye vardı.

— Bir dakika bekle, çay hazır, hemen alıp geliyorum, dedi adam.

Ortadan yok oldu. Masanın üstünde günlük gazeteler, bir de Pitigrilli'nin bir romanı vardı: *Sarışın Bebek*. Üst kattan, bir kadınla bir erkeğin kavga sesleri geliyordu. Bir kedi, kapının önünde miyavlıyor, içeri girmek için kapıyı tırmalıyordu.

Elinde iki çayla odaya girerken,

— Yukardaki sermaye ile dostu hep kavga ederler, dedi. Kedi de benden önceki kiracılardan kalma. Ara sıra yiyecek veriyorum, içeri de alıyorum. Kedi iyidir, ortamı yumuşatıverir.

Sadece çay kaşıklarının cam bardağa çarparken çıkardığı sesle bozulan uzunca bir sessizlik oldu. Mehmet, öğrendiği racona uygun olarak önce adamın konuşmasını bekledi.

Adam pencereden dışarı, sokağın başına doğru baktı. Sonra kediyi içeri alma bahanesiyle kapıyı açtı. Çevrede kuşkulu bir şey yoktu.

— Tedbirli olmak gerekir, dedi masanın başına otururken. Ben senin adını biliyorum. Gerçekte bu da yanlış tabii. Ama henüz illegaliteye alışık değiliz, yapı da tam kurulamadı. Sen bana Namık de. İşi de fazla abartma. Fikir Kulüpleri ayrışmasında Dev-Genç'e meyletmekten son anda kurtulan tek tük gençten biri olduğunu söylediler. Elrom'un kaçırılmasından önce, bir ara THKP'ye ilgi duymuşsun, ama sonra ayrılmışsın.

— THKO'dan çok arkadaşım vardı. İnançlı, kahraman çocuklardı hepsi. Deniz'i tanımıştım. Deniz de partiliydi o zamanlar. Mahir hareketiyle, THKP ile ilişkim olmadı hiç. Ama, gerçeği isterseniz, onlara da büyük saygım var. Deniz olsun, Hüseyin, Yusuf, Mahir, Ulaş olsun, daha onlarcası, hepsine, bütün ölülerimize saygım var. Hepsi devrim için savaştı, devrim için öldü. Bana sorarsanız, bir yanda TİP pasifizmi, öte yanda MDD'cilerin, cuntacıların devrimi zinde güçlere ihale etme kuyrukçulukları olmasaydı, THKO da, THKP de, benzerleri de olmazdı.

Sesindeki kendinden memnuniyet ve özgüven adamın dikkatini çekti.

— Neden onlarla gitmedin peki?

"Doktor Selim yüzünden," diyecekti, vazgeçti. Yine Doktor'dan ödünç alınma bir cümle söyledi:

— Belki de sınıfsal konumum yüzünden, ben hep işçi arasında çalışmayı yeğledim. Son beş yıldır, İstanbul'da nerede işçi eylemi varsa oradaydım. Derby işgali, Gıslaved, Demirdöküm, bildiklerinizin tümü. 15-16 Haziran'da, Anadolu yakası işçilerini fabrikalardan biz çıkarttık. İşçi çocuğuyum, işçi çevrelerinde yetiştim. Köylü devrimciliğine hiç kafam basmadı benim. Bu yüzden de olağanüstü kongreye kadar TİP çizgisinden ayrılmadım, Aybarcı da olmadım. İşçi sınıfının iktidarına, Sovyetler'e olan inancımı da yitirmedim kimileri gibi.

— Yanlış anlama, seni sorguya çekmiyorum. Sadece merak etmiştim. O genç çocukların gerçek kahramanlar olduklarına ben de inanıyorum. Nasıl anlatmalı bilemiyorum, ama dönemin ruhu diye bir şey vardır. Belli bir dönemde, binlerce, yüz binlerce, hatta milyonlarca kişinin düşünceleri, inançları, atılımları birkaç kişide adeta cisimleşir. Deniz, Mahir, ötekiler, dönemin ruhuydular işte: Hatalarıyla, sevaplarıyla... Darağaçlarında, Nurhak' ta, daha dün Kızıldere'de yitip gittiler. En iyi devrimcinin ölü devrimci olduğunu burjuva cellatları düşünür. Aslolan devrim için ölmek değil, devrimi gerçekleştirmek için yaşamaktır. Şimdi işimize bakalım. Demin sana, işi fazla abartma, dedim. Yine aynı şeyi tekrarlamak istiyorum. Acelecilik, işgüzarlık ayağımıza dolaşır. Şu günlerde yapılması gereken, bunca emekle kurulmuş işçi ilişkilerini kaybetmemek, dağıtmamak. Ama öyle sıkı illegal çalışmayla falan değil. Gevşek bir ilişkiler ağıyla, mümkün olduğu kadar legal platformlarda çalışarak. Seninle çok seyrek ve şimdilik burada buluşacağız. Sen Merter, Zeytinburnu, Bakırköy çevresindeki eski ve gerçekten sağlam ilişkilerini çok tedbirli şekilde yüzeyden yoklamaya başla. Ara sıra, başka semtlerdeki açık bahçelerde, kalabalık kahvehanelerde, pikniklerde falan buluşabilirsiniz. Evlerde buluşmaya, çok güvenmedikçe ve zorunlu kalmadıkça pek kalkışma.

Cebinden bir tomar kâğıt çıkardı.

— Bunları şimdi burada oku, iyice anla, sorun varsa sor ve bana geri ver. Gördüğün gibi, içinde bulunduğumuz durum ve yakın perspektiflerle ilgili kısa bir değerlendirme. Neye yarayacağını soracak olursan, insanlar hangi noktada bulunduklarını ve nereye doğru gittiklerini kavrarlarsa, daha sağlam direnir, daha inançlı mücadele ederler. Bir de, hiç ileri gitmeden, şu aşamada eşyanın adını tam koymaya kalkışmadan, yeni işçiler kazanmaya çalışmak gerek. Bunun

ilk adımı da, onların sorular sormalarını sağlayabilmek. Aslında okuyacağın kâğıtlarda da özetle bunlar yazılı.

Mehmet elindeki kâğıt tomarına göz atarken, adam ilgisiz ve telaşsız bir şekilde, kucağına çıkmış yalanan kediyi okşuyordu.

Okumayı bitirip kâğıtları teslim ederken,

— Okudum, anladım, tamam, dedi. İzninizle bir tek şey sormak isterdim. TİP muhalefeti adına mı çalışıyoruz?

— Böyle söylemek yanlış olurdu. TİP dağıldı. Hapishanedeki yönetime bağlı olanlar da kendi aralarında gruplara ayrıştılar. Gelecekte, işçi sınıfına ve Marksizm-Leninizme inananları bağrında toplayacak ve Türkiye'yi devrime götürecek bir parti olacak. Geleneği ve geleceği birleştirecek bir parti. Gelmiş geçmiş hatalarımızın tümünden ders çıkartmış bir parti. Diyelim ki böyle bir parti için çalışıyoruz. Oldu mu?

— Oldu, dedi gülerek. Oldu Namık Usta.

Bu "usta" sözcüğünü nereden bulup çıkardığını kendisi de bilmiyordu. Adamın elini sıkıp merdivenleri hızla indi. Emek Sineması'nın önünden geçerken birden aklına esti, sinemaya daldı. Film yeni başlamıştı. Karanlıkta kendini güvenlikte hissetti. İzlenme olasılığına karşı bulduğu çare hiç fena sayılmazdı. Kendinden memnun kaldı.

Ömer, Beyoğlu'nun arka sokaklarından birindeki o harap apartmanla Levent'teki ev arasında, iki farklı kimlikle ikili bir yaşamı 1974 başlarına kadar sürdürmüştü. Bir yandan gazetelere, kitabevlerine, resimli romanlara çeviriler yapıyor –Ne çok *Tom Miks*, *Süpermen*, *Red Kit* çevirmişti o dönemde–, bir yandan Mehmet'in ve başka birkaç gencin, giderek gevşeyen ve yumuşayan ortamdan yararlanarak başarıyla geliştirdikleri işçi ilişkilerini yönlendirmeye, işçi

mahallelerinde, fabrikalarda oluşan ve Cumhuriyet Halk Partisi şemsiyesi altında görünen işçi yuvarlarına Marksist bir doğrultu kazandırmaya çalışıyordu. Ülkü evde çocuk bakıyor ve yine eskisi gibi Fransızca derse gidiyordu. Hayatından memnun bir hali vardı. Küçük oğlu, eşe dosta sık sık iş seyahatlerine çıktığını söylediği kocası, hâlâ öğretmenlik yapan annesiyle, mutlu bir aile tablosu çiziyorlardı.

Rejim gevşemeye başlamıştı. En az on yıl sürecek bir faşizan dönemden söz eden kötümserlerin öngörüleri doğrulanmamış, 1973 baharından itibaren serbest seçimler ve demokrasiye dönüş havasına girilmişti. Ülke için için kaynıyordu. 12 Mart öncesinde ağaların topraklarını işgal eden, sulara el koyan, çapaları, çatalları, baltalarıyla yürüyen köylüler, küçük üreticiler; fabrika işgallerinden, uzun grevlerden, eylemlerden, 15-16 Haziran başkaldırısından çıkmış işçiler; işkenceye uğramış, vurulmuş, tutuklanmış, bölünmüş olsalar da isyan günlerinin heyecanını unutmamış gençler, aydınlar, bıraktıkları yerden yeniden başlamak için sabırsızlanıyorlardı. İki yıllık baskı dönemi, kitleleri sola itmiş, "Toprak işleyenin, su kullananındır", "Tekelleri kuşatacağız", "Akgünlere" sloganlarıyla, ak güvercinler uçurarak gelen Ecevit önderliğindeki CHP, umut bağlayacağı bir kahraman arayan halkın "Umudumuz Ecevit", "Karaoğlan Ecevit" bağırışları arasında iktidara yürümeye başlamıştı.

1973 yazı güzel bir yazdı, umut doluydu, geleceğe gebeydi. Hapishaneler dolu olsa da, sıkıyönetim davaları hâlâ devam etse de, genel af çıkarılacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Darağaçlarının, ölülerin, kaybolup gidenlerin acısı henüz tazeydi, ama "kanlarının yerde kalmayacağına" inanılıyordu. Örgütler dağılmış, partiler kapatılmış, sağ ve serbest kalan militanlar dört bir yana saçılmıştı; ama yenilerini kurmak üzere oluşturulmuş çekirdekler, yeni ilişkiler çoktan filizlenmeye başlamıştı.

Umut artık yürüyordu: Ne anneye ne babaya benzeyen, bir buçuk yaşında kocaman bir adam! Yüzünden eksik olmayan gülücüklere rağmen bal rengi gözleri hep mahzun bakan çocuk. "12 Mart çocukları ya Umut ya Deniz'dir," derdi Ülkü. "Çocuklarımıza özlemlerimizin adını koyarız hep. 1940'ların çocukları da Barış'tı, Yıldız'dı, Atatürk'ün manevi kızı gibi Ülkü'ydü."

Bazen Ülkü ile oğlunu seyrederken, Ömer'in içine rahatsız edici bir duygu yayılırdı. Çocuğa gösterdiği ilgi ve sevginin yüreğinde karşılığı olmadığını, yapay bir babalık gösterisi olduğunu bilmenin verdiği huzursuzluktu bu. "Kendi öz oğlum olsaydı da bundan fazla benimsemeyecek, daha fazla sevmeyecektim; insanlara daha fazla bağlanmak yapımda yok," diye kendini savunmaya ve avutmaya çalışırken karısına olan duygularını da düşünürdü. Kuşkusuz seviyordu karısını. Dünyada en çok sevdiği, kaybetmekten en çok korktuğu kişiydi o. Ama... Bu ama, Ömer Ulaş'ın kendisiyle gurur duyduğu, aynı zamanda da kendisini sevmediği, eksik bulduğu kıldan ince noktaydı. Yolunda yürümesine engel olduğunu hissederse, hedefine ulaşmasını geciktirecek olursa, Ülkü'yü bile feda edebileceğini biliyordu. "Proletarya iktidarı" ve "devrim" hedefi Ömer'in dışında değil, içindeydi, kendisindeydi. Yaşamıyla hedefini bir ve tek kılmayı bilinçli bir çabayla başarmış, bunun bedelini ödemeyi de baştan kabul etmişti.

Sonbahar geldiğinde, umutlar doruktaydı. Birşeyler değişecekti; bunu herkes görüyordu.

O sıcak ekim gününde, Taksim'e giden bütün yollar tıkalı, bütün araçlar dolu olduğu için Ülkü ile birlikte Levent'ten Beşiktaş'a doğru Barbaros Bulvarı'ndan el ele yürüyerek inerlerken, karısıyla yan yana, omuz omuza yürümekten aldığı hazzı düşündü. Yol ve dava arkadaşlığının verdiği, cinsel birleşmede bile böylesine erişemediği büyük doyum...

Taksiler, dolmuşlar, "Ecevit'e, Ecevit'e!" bağırışları arasında, Taksim'deki mitinge bedava adam taşıyordu. Önlerinde duran bir arabaya, arka sırayı beşleyerek sığıştılar. Levent tarafından, Dolmabahçe'den, Beşiktaş'tan, Karaköy'den gelen araba ve insan seli, Gümüşsuyu yokuşundan Taksim'e doğru çıkıyordu.

— 12 Mart gerçekte bugün sona eriyor bence, dedi Ülkü. Bu bir CHP seçim mitingi değil artık. Daha fazla bir şey: bir umut kabarışı. Üstelik, ilk kez halk kendiliğinden çıkıyor meydanlara.

— Tabii bizim çocukların, 12 Mart boyunca CHP içindeki çalışmalarını da unutmamak gerek. Sosyalist sol, iki yıldır kadrolarının bir bölümünü CHP'ye ödünç vermişti. Şu ânın heyecanı içinde kimse bunu düşünmüyor, ama önümüzdeki günlerde herkes evine dönecek.

— Yine de şu anda yaşadığımız olay hoş bir şey Ömer. Yıllar sonra da hatırlanacak günlerden biri. Küçük dükkâncılığa gerek yok. Nedenini bilmem ama, hak isteyen kitleler beni hep heyecanlandırır, gözlerimi yaşartır. Ne de olsa bir yandan "vatan-millet-Sakarya" edebiyatıyla, öte yandan *Ana, Çimento, Tütün, Ve Çeliğe Su Verildi* romanlarıyla yetişmiş bir kuşağız biz.

Taksim'e vardıklarında alan doluydu. Mavi tulumları ve fabrikalarının amblemleriyle gelmiş işçileri görmek ikisini de heyecanlandırdı. Alanın İstiklal Caddesi'ne açılan yanında, Sıraselviler Caddesi'nin ağzında durdular. Aşağıdan, Kazancı Yokuşu'ndan hâlâ akın akın insanlar geliyordu. Birden Ülkü'nün yüreği hop etti. Küçük bir işçi grubunun arasında Mehmet'i görmüştü.

— Mehmet, diye bağırdı. Buradayım Mehmet!

Bir yandan da kırmızı eşarbını sallıyordu.

Mehmet sesin geldiği yere hemen bakmadı. Kısa bir süre etrafındakilerle birşeyler konuşarak oyalandı. Sonra yine ağır ağır Ülkü ile Ömer'e doğru yürüdü.

Ömer, bir an kalabalığa karışıp ortadan kaybolmayı düşündüyse de, vazgeçti; ne diyeceğini, nasıl davranacağını bilemeden duraladı. "Sen bir yıldır illegalite uğruna kırk takla at, sonra bir gün, ortalık yerde böyle kabak çiçeği gibi açıl! Hadi diyelim Ülkü'nün haberi yok, ya Mehmet'e ne oluyor, niye seğirtiyor hemen! Duymamış gibi davranıp kalabalığa karışabilirdi. Peki, madem böyle, öyle olsun. Zaten ortalık iyice gevşedi, herkes parti kurmaya bile hazırlanıyor. Üstelik bizim yaptığımız nedir? Üç beş işçi ile sohbet... Canı cehenneme illegalitenin. Zamanı gelmişti artık."

Ülkü ile Mehmet küçük sevinç çığlıkları atarak kucaklaşmışlardı bile.

— Karım, dedi Ömer gülerek. Demek tanışıyordunuz.

— Tabii tanışıyoruz. Beni bu kötü yollara düşüren Mehmet'tir. Üniversite koridorlarında ilk sosyalizm derslerini ondan aldım.

Ömer'in kendini tanımaz gibi davranmadığını, açıklama yaptığını gören Mehmet de rahatlamıştı.

— Aman Ustam, bu ne güzel rastlantı. Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Nasılsın bacım, nerelerdesin bunca zamandır? En son nerede görüşmüştük?

Ülkü hatırladı. 1969 yazıydı. Yeni mezun olmuştu. Burs işini halledip Paris'e, Arın'ın yanına gitmeye hazırlanıyordu. Öğrenciler boykottaydı, üniversiteler bir açılıp bir kapanıyordu. Boykotlar fakülte işgallerine dönüşmüş, Ülkücüler ve polisle çatışmalar sertleşmiş, ilk molotoflar patlamaya başlamıştı. Sıcak bir ilkyaz günü –belki de hazirandı– öğrencilerin denetimindeki Edebiyat Fakültesi'ne diploma sureti ve benzeri belgelerini almak için geldiğinde, kapıda duran tanımadığı gençler içeri girmesine izin vermeyince İşgal Komitesi ile görüşmek için diretmişti. Kırmızı pazubentli iki muhafızın arasında, üçüncü kata, tarih bölümüne çıkarlarken, olup bitenler çocukça bir oyun gibi görünmüştü Ülkü'ye.

İşgal Komitesi'nin işgal ettiği oda sigara dumanı, ter ve acayip bir ilaç kokuyordu. Yerde gazoz şişeleri, konserve kutuları, teller ve sigara izmaritleri vardı. Köşede Mehmet'i gördü, sevindi, içi ferahladı. Derdini anlatabilecekti bari. Mehmet, elinde sallayarak hüner göstermeye çalıştığı kahveci tepsisinden isteyenlere çay dağıtıyordu. Sakalları uzamış, Doğulu esmer yüzü, belki uzamış sakalları, belki de uykusuzluk yüzünden büsbütün kararmıştı.

Yanındaki pazubentli gençlere aldırmadan,

— Bana da bir çay Mehmet arkadaş, dedi.

— Vay bacım! Bak burada iktidar bende. Kızarsan kız, bacım diyicem işte!

Beyaz dişlerini göstere göstere güldükçe yüzü aydınlanıyordu.

— Ne dersen de, umurumda değil. Bana acele diploma suretim lazım. Sayenizde bütün işler durmuş, Sekreterlik falan kapalı.

— Ben de, hangi rüzgâr attı, İşgal Komitesi'ne mi girecek bizim bacı demiştim.

— Sen öğretmedin miydi oğlum! Ben öyle küçük burjuva öğrenci hareketine yüz vermem, işçi arasında çalışırım olsa olsa. Elinde fabrika işgalin varsa, oraya giderim bak.

Odadaki gençler, iki arkadaşın dostça atışmalarını, konserve kutuları ve gazoz şişeleriyle Molotof kokteyli imalatına devam ederek keyifle izliyorlardı.

— Önce gel bir molotof yap bakalım, çorbada tuzun bulunsun. Ne istiyordun? Diploma sureti mi? Yaptırırız hemen.

Gençlerden birine, Ülkü'nün adını, soyadını, bölümünü yazdığı bir kâğıt parçası verdi.

— Anahtarları da al, sekreterliğe git, şu diplomayı bul getir, dedi.

Daha önce onda duymadığı ya da fark etmediği otoriter bir sesle konuşuyordu.

— Gazetelerde okuyunca inanmamıştım. Demek gerçekten silahlısınız.

— Hayır, silahlı değiliz, şimdilik molotofluyuz. Ama faşistler de, polis de silahlı. Bu gidişle biz de silahlanacağız.

Ülkü, sadece Mehmet'in duyabileceği bir sesle fısıldadı:

— Peki parti ne diyor bu işe? Bildiğim kadarıyla silah külah işlerine bulaşılması parti çizgisine uymuyor.

— Parti yönetimi pasifizm batağında yüzüyor. Fransa'da da Komünist Partisi engel olmadı mı devrime? Silah külah işlerine bulaşmayın diyenlerin tuzu kuru. Düşman silahlı diyorum sana. Bırakalım da hepimizi öldürsünler mi?

Mehmet'in birkaç ay içinde ne kadar değiştiğini düşündü. "Sesinin tonu bile değişmiş, ne tuhaf!" Bir yıldır solda olup bitenleri ilgiyle izliyor, devrim stratejisi tartışmalarının özünü kavramaya çalışıyordu. Daha bir yıl önce radikal olmak, devrimci olmak TİP'li olmak demekken şimdi pasifizm sayılmaya başlamıştı demek! Üstelik de partiye toz kondurmayan Mehmet söylüyordu bunları. Elinde, sekreterlikten nasıl aldıklarına bir türlü akıl erdiremediği diplomasıyla çıkarken kafası karışık, canı sıkkındı.

— En son 1969 işgalinde görüşmüştük Mehmetçiğim, dedi. Hani İşgal Komitesi odasında çay ve emir dağıtıyordun etrafa. Sonra ben yurtdışına gittim zaten, daha sonra da Ankara'ya yerleştim. 12 Mart'ta tutuklandım falan, şimdi de İstanbul'dayız.

— Tutuklandın ha bacım! Bunu duymamıştım. İnsan herkesi izleyemiyor. –Sesi ve yüzü kederlendi.– Bizim çocuklardan, senin de tanıdıklarından o kadar çok şehit verdik ki!

O haziran günü, İşgal Komitesi odasında kuru ve paslı bir sesle söylediklerini yeniden hatırladı genç kadın: "Silah külah işlerine bulaşmayın diyenlerin tuzu kuru. Bırakalım da hepimizi öldürsünler mi?" O gün, orada her şey bir çocuk oyunu ya da kötü bir film sahnesi

gibiydi. Gerçek yaşamdan kopuktu. Nereye doğru gittiklerini, yarınların neler getireceğini hiç hesaplamayan bir avuç çocuk, kocaman yüreklerini, hayata meydan okuyan pervasızlıklarını, soru sormayan cesaretlerini apaçık ortaya sermiş, bilinmeyen bir hedefe doğru dolu dizgin koşuyorlardı.

— İlk Taylan, sonra Mehmet Cantekin, Mehmet Büyüksevinç, Battal, Necmettin...

Telefon rehberinden okur gibi sayıp duruyordu adları.

— Sonra 12 Mart'ta, devletin taşeron kullanmadan, sözde mahkemeler, darağaçları kurarak öldürdükleri: Deniz, Hüseyin, Yusuf; sonra Mahir, Ulaş, Cihan... Onlarca, belki de yüzlerce genç; daha birkaç ay önce İbrahim...

— Bugün güzel bir gün, dedi Ömer. Yüreğimiz kararmasın. Ölenler boşuna ölmediler. Yeni bir dönem başlayacak; ölenlerin hatalarından da ders almayı öğreneceğimiz bir dönem. Bu meydanı komünistlerin, işçilerin, emekçi halkın dolduracağı; sahte umutlara bel bağlamayacağımız, kimseye payandalık yapmayacağımız bir dönem.

Sesindeki kuruluk ve sevgisizlik Ülkü'nün içini ürpertti. Bazen o kadar yumuşak, o kadar sevecen, o kadar geniş görüşlü olan kocasının bazen ne kadar kuru, ne kadar soğuk ve sekter olabildiğine şaştı. Mehmet'in susuşunda, nedeni belirsiz bir boyun eğiş ve içten içe bir öfke sezer gibi oldu.

Bir süre sonra, miting meydanından ayrılıp eve dönerlerken,

— Mehmet'i tanıdığını nereden bilebilirdim, dedi Ömer. İyi çocuktur. Hani sana sözünü ettiğim, CHP'ye ödünç verdiklerimizden. İşçiler arasında seviliyor, ona güveniyorlar. Ama uçuk devrimciliği de bir türlü bırakmıyor elden. Ölenler kahramandı, tamam; ama bir o kadar da yanılgı içindeydiler. Kahramanlık devrimin bir parçası, devrimci romantizmi besleyen kaynak. Ama bence küçük bir parçası. Teori, hesap, soğukkanlılık, deneyim, merkezî yönetim, bir de arkanda

uluslararası hareket olmadıkça, istediğin kadar kahraman ol, iktidara da zafere de ulaşamazsın.

— Ölenlerin çoğu Mehmet'in arkadaşıydı. Bazılarını ben de tanıdım. Çevrendekilerin birer birer öldürüldüğünü, yok edildiğini görürsen, soğukkanlı olamazsın. Sevdiğin saydığın ölülerin haksızlığına inanmak dirilerin haksızlığına inanmaktan daha güç bence.

— Sonraki gelişmeleri ve açık toplumun önündeki engelleri kavrayabilmek için, sadece iki buçuk yıl süren ve 1973 seçimleriyle ilk bakışta sona ermiş gibi görünen 12 Mart rejiminin neyin hazırlığı olduğunu görmekte yarar vardır, diye anlatıyordu Arın Murat.

1970-1980 dönemi, Türkiye'de toplumsal sınıfların, özellikle işçi ve emekçi kesimlerin hareketlendiği; aslında emekleme dönemini yaşayan, kitlelere inememiş, deneyimsiz, bölük pörçük bir solun, hazır olmadığı iktidara –onların deyimiyle devrime– yürüdüğünü sandığı dönemdir. Buna izin verilmeyeceği açıktı. Soğuk savaş dönemi koşullarında, NATO ülkelerinin hemen hemen tümünde devlet içinde oluşturulmuş, 1990'lardan sonra sancılı veya sancısız biçimde pasifize edilmiş, dağıtılmış Gladio tipi gizli örgütlenme, bu dönemde Türkiye'de gerçek işlevini buldu. Devlet içindeki bu gizli nüvenin kendini saklamaya gerek duymadan ilk ortaya çıkışı, 12 Mart döneminde, "kontrgerilla" adı altında oldu. Soldaki örgüt ve kişilerden, daha çok ordu bağlantılı ve sol darbe eğilimli olanlar tutuklanıp işkenceyle sorgulanırken, çoğu tanınmış yazar, aydın, subay olan bu kişilere, gözleri bağlı götürüldükleri yerde "Burası Genelkurmay'a bağlı kontrgerilla merkezi. Buradan sağ çıkıp çıkmamanız bizim ve itiraf ederseniz tabii sizin elinizdedir," deniyordu. Aslında yapılan, bir hesap hatasıydı. 12 Mart rejiminin bu kadar kısa süreceği, dünya ve Türkiye koşullarının demokrasiye dönüşü umulandan öne alacağı

hesaplanmamıştı. Sonraları, varlığı dönemin tüm yetkilileri tarafından inkâr edilse de kontrgerilla, Gladio tipi örgütlenmeye verilen adlardan sadece bir tanesiydi.

1973 seçimleriyle demokrasiye geçildikten sonra, devletin bu yapısına dokunulamadı, dokunulmak da istenmedi. Çünkü sol, giderek büyüyen bir tehlike olarak algılanıyordu. Bu dönemin kısa bir panoraması; kanlı eylemler, terör, anarşi, ayaklanma provaları, sınıf savaşı veren sendikalar, Gladio'nun tetikçi kadrolarını devşirdiği faşizan hareket, işçi hareketini denetimi altında tutar gibi görünen –ki bu sadece görünüşten ve devletin yanlış değerlendirmesinden ibaretti– yarı legal Komünist Partisi, sayıları kırkı aşan önemli önemsiz, irili ufaklı sosyalist parti ve gruplar, sadece ideolojik değil aynı zamanda silahlı mücadele vermeye çalışan, bir bölümü devlet içindeki gizli nüvenin kontrolündeki silahlı sol örgütlenmeler, derin bir istikrarsızlık ve güvensizlik ortamında çökmüş bir ekonomi ve şaşkın bir sermaye kesimi, iktidarsız iktidarlar, birbirini izleyen zayıf hükümetler olarak çizilebilir.

Fena bir toparlama değil doğrusu, diye düşündü Ülkü. Bir an dalmış, Arın'ın anlattıklarını yabancı bir gazeteci gibi izlemişti. "Gerçekten fena değil, soğukkanlı bir değerlendirme. Üstelik bütün bunları devletin merceğinden, hatta kim bilir, belki o uğursuz Gladio çekirdeğine yakın bir yerlerden izlemiş birinin ağzından daha da büyük önem kazanıyor."

Ne yapmak istediğini hâlâ anlayabilmiş değildi. Avrupa kamuoyunu, Türkiye'nin yıkanıp paklandığına, gerçekten beyaz bir sayfa açtığına, Avrupa Birliği'ne girişe hazır olduğuna inandırmak için uyguladığı cesur bir taktik mi, yoksa bunca yıllık devlet hizmetinden sonra, kariyerinin en parlak dönemindeyken trajik bir siyasal intihar mı?

Arın Murat sürdürüyordu:

— 1976 yılında 1 Mayıs, Cumhuriyet tarihinde ilk kez yüz binlerce işçinin katılımıyla İşçi Bayramı olarak kutlandı. Hazırlıklar devletçe biliniyor, izleniyordu, ama böyle bir kalabalık ve coşku beklenmiyordu. Üstelik, işçi hareketine ve alana hâkim olan siyasal gücün, 1920'lerden beri gizli çalışan, varlığıyla yokluğu belli olmayan, 1930'lardan beri dağıldığı ve Türkiye dışına çıktığı sanılan, merkezi de kökü de dışarda olan Türkiye Komünist Partisi olduğu istihbaratı vardı. İşçi hareketi ilk kez gerçekten tehlikeli olma istidadı gösteriyordu ve ne pahasına olursa olsun bastırılması, geriletilmesi, pasifize edilmesi gerekmekteydi. Devletin cevabı bir yıl sonra, 1 Mayıs 1977'de geldi. Alanda toplanmış olanların üzerine, resmî söyleme göre "bilinmeyen", gerçekte kontrterör, kontrgerilla, Gladio –adı önemli değil–, bu misyona yıllardan beri hazırlanan odak tarafından açılan ateş altında otuzdan fazla insan öldü, yüzlercesi yaralandı. Daha önce bu çapta bir kitle katliamı yaşamamış olan sol kesim açısından beklenmedik bir saldırıydı bu. Hemen bir hafta sonra ana muhalefet partisi liderine seçim mitinginde suikast yapılacağı ihbarı, hem de dönemin başbakanından geldi. İşçi hareketi yükseldikçe ve sola kayma belirtileri gösterdikçe terör artıyor, kontrterör örgütü, daha doğrusu mekanizması giderek güçleniyor, hatta bağımsızlaşıyordu. Devletin legal güçleri ve sorumluları da şaşkındı, ama müdahaleye güçleri ve niyetleri yoktu. 1970'lerin sonuna, 78'lere, 79'lara gelindiğinde, terör, anarşi ve kaos herkesin boyunu aşmış; özellikle demokrat aydınları, öncü işçileri, sendikaları hedef alan vahşi siyasal cinayetler, bir sağ-sol çatışması görünümü altında toplumu tümüyle destabilize etmişti.

Geçmişe bir yolculuk; hem de inanılmaz bir şey, Arın Murat'ın rehberliğinde!.. Ülkü oturduğu koltuğa gömüldü. Hani bazen, tam uyanacağınıza yakın tuhaf bir rüya görürsünüz ve uyandığınızda hâlâ o rüyanın içinde yaşarsınız. Rüya mı gerçekti, uyanışınız mı rüya; uzun süre ayıramazsınız. İşte öyle bir duygu.

Güneşli, sıcak bir gündü. Sıcakların erken bastırdığı pırıl pırıl bir mayıs günü: 1 Mayıs günü...

İstanbul, sabahın erken saatlerinden beri dört koldan taşkınlarla gelen asi bir ırmak gibi akıyordu. Anadolu yakasından, Rumeli yakasından, şehrin dört başından ve otobüs otobüs çevre sanayi merkezlerinden, Anadolu kentlerinden, fabrikalardan, sendikalardan, gecekondu mahallelerinden, öğrenci yurtlarından, üniversitelerden çıkıp bayrakları pankartları, davulları zurnaları, ölülerin dev fotoğrafları, sıkılmış yumruklarıyla kol kol, akın akın Taksim Meydanı'na doğru yürüyorlardı.

Ülkü yürüyüş kollarına Zincirlikuyu'da katıldı. Herkes kendi örgütünün bayrağı altında yürümeye çalışıyor, işçiler sendikalarının flamasının arkasında toplanıyor, gençler kendi derneklerinin, dergilerinin, gruplarının bayrağını seçmeye çalışıyor, aydınlar katılabilecekleri en uygun müfrezeyi araştırıyorlardı.

Barbaros Bulvarı'ndan Beşiktaş'a doğru inerken, binlerce kez görmüş de olsa, her seferinde –adeta bilerek, isteyerek– kapıldığı yanılsamayı bir kez daha yaşadı. Üzerinde gidip gelen vapurlarla, gemilerle Marmara Denizi, sanki daha yukarıdaydı ve sanki Beşiktaş sahillerinden karaya akıverecekti. Barbaros Bulvarı'nın üstünde durup Yıldız Sarayı'nın hizasından bakınca, düz ve dik yokuştan akın akın inen insanlar, kendi üstlerine doğru gelen mavi sulara kavuşup yok olacak gibiydiler. Çocukken Levent'ten çıkar, yürüyerek buralara dut toplamaya, piknik yapmaya gelirlerdi. "Ağaçların altına çarşaf yayar silkelerdik. Her biri başparmak iriliğinde, bembeyaz, tatlı dutlardı. Ne bu bulvar ne sarayın önündeki park ne de bu yüksek apartmanlar vardı o zamanlar. 1 Mayıs'ı kutlamak için akın akın gelen işçiler de yoktu. Bahçeler, fidanlar, dutluklar vardı."

Barbaros'tan aşağı doğru yürürken, devrimci marşlar türkülere, oyun havaları sloganlara karışıyor: "1 Mayıs, 1 Mayıs! İşçinin emekçinin bayramı, devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkın bayramı!"

Beşiktaş kavşağında şölen kurulmuş. Davul zurna eşliğinde, kadınlı erkekli işçiler halay çekiyorlar. Davul zurnadan, hele de erkeklerin kalkıp oynamalarından, gürültücü gösterilerden hoşlanmadığını hatırlıyor. "Seçkinci aydın düşünceleri, derdi Ömer. Doğru, seçkinci eğilimlerim hep oldu. Törpülenmesi gereken eğilimler. Ama buraya davul zurna, halay, marş, slogan hepsi yakışıyor. Mehmet'in deyimiyle, 'İşçi sınıfı neyler, neylerse güzel eyler.'"

Hangi kolda yürümesi gerektiğine bir türlü karar veremiyor. En uygunu kadınlarla yürümek. Kaç gündür zaten onlarla birlikte çalışmış, atılacak sloganlardan pankartların üstünde yer alacak yazılara; söylenecek marşlardan, türkülerden, bir kargaşa olursa ne yapılacağına kadar yönlendirmişti. "Parti komiseri gibi davranma, akıllı, bilgili abla rolüne gir. Bırak dernek yöneticileri götürsünler işi ya da öyle sansınlar. Ama hiçbirşeyi kaçırma, her şeye hâkim ol, öner ve yönlendir," demişti Ömer. Kocasının yaptığının da bu olduğunu biliyordu. Kitleler arasında, legal alanda parti çalışmasının esasları: Ders 1...

Kadınlarla yürümekten vazgeçiyor. Tam yanında, kıpkızıl bayraklarla, sert devrim sloganlarıyla, sol yumrukları havada yürüyen gençlere bakıyor. "Hayır, bunlarla olmaz. Sosyalist partilerin birinin yürüyüş koluna da giremem. Bir tanıyan çıkarsa tatsızlık olur. Ömer Ulaş'ın kim olduğunu bu çevrelerde herkes biliyor. Karısı olduğumu da."

Böyle bir günde bile yenilemeyen örgütsel düşmanlıklar içini karartıyor. "Neyi paylaşamıyoruz, şimdilik uzak bir hayalden ibaret olan iktidarı mı?" Bu insan ve coşku selinin ortasında içine büyük bir yalnızlık ve hüzün doluyor. Arkasından biri sesleniyor: Mehmet İliç. Yüreği aydınlanıyor. "Dağılma, gel bizimle yürü," diyor genç adam.

Sendikasının dev flamasının bir ucundan tutmuş, işçilerin önünde yürüyor. Ülkü de aralarına katılıp içlerinde eriyor.

Hepsi kızıl olsa da, ayrı bayrak, ayrı adlar taşıyan, ayrı marşlar söyleyip ayrı sloganlar haykıran gruplar, sele kapılmış, Dolmabahçe'den, ulu çınarların iki taraflı gölgelediği yoldan akıp geçerken yol kenarında, kaldırımda durup seyredenlerin arasında Doktor Selim'i seçiyor. İlk kez saçlarının beyazlaşmış olduğunu fark ediyor. Birkaç fedainin işçi semtlerine, fabrika kapılarına "beyanname" ler atıp kaçtıkları; 1 Mayıslardan bir gün önce, polis tarafından evlerinden toplanıp karakollarda, şubelerde geceledikleri; Bahar Bayramı'nda piknik yapmak bahanesiyle gidilen mesire yerlerinde, ormanın gizli köşelerinde alçak sesle "Enternasyonal" söyledikleri, o gizlice kutlanan 1 Mayıslardan çıkıp gelmiş bir hali var. Şimdi, yolun kenarındaki asırlık çınarların altında durmuş, İstanbul'un tepelerinden kopup, fabrikalardan, okullardan, evlerden çıkıp, Anadolu yollarından akıp, flamalarını, bayraklarını, yüreklerini, umutlarını kuşanıp Dolmabahçe'den ve daha birçok koldan Taksim'e doğru çıkan bu insan selini seyrederken ağlıyor. Beyaz saçlarını, yüzündeki derin çizgileri, gözlerindeki yorgun sevinci, bir an göz göze geldiklerinde, dudaklarında beliren biraz utangaç, biraz soluk, belli belirsiz gülümseyişi görüyor. Bu insan mahşerinin ortasında ben ne kadar yalnızsam, o da o kadar yalnız, diye düşünüyor. Kocasıyla birlikte yürümeyi özlüyor. "Onun yanında kendimi böyle hissetmezdim..."

Ömer kaç gündür eve uğramamıştı. Kısacık telefonlarında işlerin yolunda gittiğini bildiriyordu sadece. Evden çıkmadan önce, "Bir duvarın altındayız," demişti. "Ya duvar üzerimize yıkılacak ya da duvarı aşıp öte yana varacağız. Bu ülkede, 50 yıl sonra 1 Mayıs'ın ilk kez yasal olarak meydanlarda kutlanmasının anlamını bizim bildiğimiz kadar, onlar da biliyorlar. İki taraf da birbirini kolluyor şimdi. Tabii ki devrim provası değil bu, ama çok büyük sembolik anlamı var. Bakalım

yüzümüze gözümüze bulaştırmadan çıkabilecek miyiz işin içinden!" Sonra karısını dudağının iki kenarından her zamankinden daha yoğun bir sevgiyle öpmüştü. "Sen yürüyüş koluna Beşiktaş'tan katıl. İstersen Umut'u da al yanına, çocukların da görünmesini istiyoruz." Sonra bir an düşünmüş, söylediklerinden vazgeçmişti. "Öyle dedim ama, ne olur ne olmaz, bakarsın bir olay çıkar, Umut ayakbağı olur o zaman. İyisi mi yalnız gel. Meydanda seni göremem. Akşama evde buluşuruz."

"Güzel anlatıyorsun Arın Murat. Ama sen Hiroşima'da hiçbirşey görmedin. Sen 1 Mayıslara hiç katılmadın. Adını 1 Mayıs Meydanı olarak değiştireceğimize iman ettiğimiz Taksim Meydanı'nda, 1 Mayıs 1977'de ölmedin."

"Duvar üstümüze yıkılmamış, Ömer'in dediği olmuş, duvarın öte yanına geçmiştik; ya da biz öyle sanıyorduk. Ama senin dediğin gibi, ilk kez tehlikeli olma istidadı gösteren işçi hareketinin önünü daha başlangıçta kesmek, ne bahasına olursa olsun bastırmak gerekiyordu. Bunu tam başaramadınızsa da denediniz. Nasıl yapıldığını, hangi güçlerin, hangi erk, hangi iktidar adına yaptıklarını yirmi yıl sonra sen kendin anlatıyorsun işte. Bir yıl sonra, 1 Mayıs Meydanı'nda otuz dört ölü yatıyordu. Birkaçı kurşunla, çoğu ezilerek ölmüşlerdi."

Mehmet İliç sislerin arasından sıyrılıp bilincine kavuştuğunda, önce yattığı kaldırımın sivri köşesindeki kanı gördü. Hafifçe doğrulmaya çalıştı. Böğrüne dayanılmaz bir acı saplandı; yeniden olduğu yere, yırtılmış bir kızıl flamanın üstüne kapandı. Art arda birkaç el silah sesi duyduğunu, çevresindeki işçilere "Olduğunuz yere yatın!" diye bağırdığını hatırlıyordu. Sonra bağırışlar, uğultular, silah sesleri, koşuşturmalar, küfürler, çığlıklar; daha birkaç saniye önce kürsüden yükselen devrimci söylevlerin, şiirlerin, marşların, türkülerin yerini

alan “Bu bir provokasyondur, paniğe kapılmayın, çocukları koruyun, aynı yöne koşmayın!” türünden çığlık gibi uyarılar...

Birkaç saniye süren ilk şaşkınlık ve korku dağıldığında yerinden kalkmış, daha önce planlandığı gibi, kendi yönetimindeki işçi kolunu Kazancı Yokuşu’ndan alanın dışına çıkarabileceğini sanmıştı. Çevresine bakındığında, herkesin birbirini çiğneyerek kaçışmaya çalıştığını, pek çok kişinin yerde yattığını, ayaktakilerin ise bayrak direkleri, pankart sopaları, nereden çıktığı belli olmayan demir çubuklarla birbirlerine girmiş olduklarını gördü. Bayraklar, afişler, bildiriler, flamalar yerlerde sürünüyordu. Kürsü boşalmıştı, meydan tam bir savaş alanı görünümündeydi. Birden kafasına yediği bir darbeyle sendeledi, yere düştü; birilerinin sırtına, bacaklarına, kafasına basarak koştuklarını hissetti. Kendini kaybetti.

Yattığı yerde yan dönüp nerede olduğunu anlamaya çalıştı. Taksim Anıtı’nın hemen önünde olmalıydı. Göğsü ve başı sancıyordu, ama vurulmuş olmadığını biliyordu. Kaldırımın kenarındaki kan, düşerken veya üstünden geçerlerken yarılan başından akıyordu. Bütün gücünü kullanarak doğrulmaya çalıştı yeniden. “Burada böyle kalırsam, ya kan kaybından ölürüm ya da polisler toplayıp götürürler.” Canını dişine takarak doğruldu. Tarzan filmlerindeki orangutanlar gibi kamburunu çıkarıp iki yana yalpalayarak Harbiye yönüne doğru yürümeyi başardı. Kadınlar, çocuklar, aydınlar daha çok bu tarafa yönelmişlerdi. Kendini bırakmamak, yere düşmemek için acıya direnmeye çalışırken bir ara miting meydanında Ülkü’yü gördüğünü hatırladı. “Allah vere de bu taraftan kaçıp kurtulmuş olsa!”

Bu halde nereye gidebileceğini, nereye doğru yürüdüğünü bilmiyordu. İçini yakan acıya rağmen kendini mutlu ve hafiflemiş hissediyordu; hayattaydı ve polise falan yakalanmamıştı, özgürdü. Tabancasını yokladı; yerindeydi. Memnun oldu. Makineyi kaptırmaya gelmez. Üzerinden silah çıkarsa başının polisle olduğundan fazla parti

ile derde gireceğini biliyordu. "Silah taşınmayacak, bizim yolumuz şu aşamada silahlı mücadeleden geçmiyor, demek kolay. Ömer Hoca'nın tuzu kuru. İllegalde kaldığın sürece başın Ülkücülerle, faşistlerle, goşistlerle fazla derde girmez. Patronun köpekleri de saldırmaz insana. Alana çıktın mı, hedefsin."

İlk silah seslerinin ne taraftan geldiğini düşündü. Anıt'ın önünde, yüzü Taksim Parkı'nın önündeki kürsüye dönük dururken arkadan bir yerlerden atılmış olmalıydı silah. Bir el mi, birkaç el mi, onu da hatırlamıyordu. Belki Sular İdaresi tarafından, belki de Inter-Continental'in üstünden. Sonraki günlerde poliste tanıklık yaparken, ifade verirken; sendikada, parti biriminde, fabrikalarda, mahallede tartışırken, başta kendi algılaması olmak üzere, söylenen her şeyden kuşku duymaya başlayacaktı. Herkesin farklı bir hikâyesi vardı ve herkes kendi "1 Mayıs 1977 katliamı"nı anlatıyordu. Parti'nin denetiminde olduğu bilinen sendika merkezlerinde, parti basınında, sempatizan çevresi ve yanörgütlerde, yaraların henüz taze olduğu, otuz dört ölünün hesabının sorulduğu ilk günlerde Maocuların provokasyonu olarak yansıtılmaya çalışılan olayın bir provokasyon olduğu açıktı, ama kendileri de alanda, hem de topluluğun silahla tarandığı yönde bulunan Maocu grupların böyle bir provokasyondan ne umdukları sorusunun cevabı yoktu. Sonraki günlerde, düşündüklerini Ömer Ulaş'a aktardığı zaman aldığı cevap da canını sıkmıştı: "Harekete verdikleri zararı, partinin gelişmesinin, hele de legale çıkmasının yolunu kesmeye nasıl çabaladıklarını hesaba katacak olursan, aksi ispatlanana kadar kitlelere, provokatörlerin onlar olduğunu söylememizde yarar var. Ajan provokatörlerin yuvalanması için en elverişli ortam onlarınki."

— Inter-Continental'in terasından, yüzleri maskeli profesyonellerin ateş ettiği de söyleniyor, diye itiraz etmiş, yine püskürtülmüştü.

— Sence fazla komplo teorisi kokmuyor mu bu varsayım? Yani CIA, hani o filmlerde gördüğümüz ajanlara benzeyen ajanlarını yollamış, Taksim'i kana bulamış! İster CIA ajanı, ister Maocu ajan, bu günlerde ikisi de aynı kapıya çıkıyor zaten.

Sislerin, bulutların üşüşmeye başladığı kafasının derin köşelerinden, bir kış günü Zeytinburnu'ndaki gecekondunun basık tavanlı, kireç badanalı oturma odasındaki üzeri Siirt battaniyesi örtülü divana ilişmiş çay içen Ülkü'nün hayali çıkıp geldi. "Ne garip rastlantılar bunlar! Biraz önce neşeyle, coşkuyla 1 Mayıs'ı kutluyordu. Şimdi nerede kim bilir! Çocukların ve kadınların bindirildiği; çiçeklerle, bayraklarla, 1 Mayıs afişleriyle süslenmiş araba sağ salim çıkabildi mi alanın dışına? Ne garip rastlantılar! Ülkü, Ömer Hoca'nın karısı. Ömer Ulaş, işçi hareketini katmış önüne götürüyor. Merkez biraz huzursuzsa da arkasında Büyük Ağabey var, deniyor. Bir yere dayanmasa bu kadar atak, bu kadar gözükara olamazdı. Merkezdekiler ipin ucunun ellerinden kaçacağından korkarlar."

Muayenehanesini kapayıp semtten ayrıldığından beri görmediği Doktor'la bir süre önce karşılaştıklarında, söz partiye gelmiş, her zaman büyük güven duyduğu Doktor'un görüşünü almak için,

— İlerlemeciler hareketi alıp götürüyorlar, demişti.

— Evet, öyle görünüyor, diye cevap vermişti yaşlı adam. Ama dikkatli olmak gerek. Yurtdışındakiler, iplerin ellerinden kaçacağını, harekete hâkim olamayacaklarını anlarlarsa, ne yapar yapar engel olmaya çalışırlar. Eskiden de böyleydi. Birkaç kişiyi polis ajanı ilan edersin, olur biter.

— Bu defa farklı; hareket giderek kitleselleşiyor. Üç beş militanın konspiratif eylemi olmaktan çıkıyor. İşçiler akın akın geliyorlar abi.

Yaşlı adam, kaybetmediği bilge gülüşüyle gülmüş,

— Abartma, demişti. Görüyorum, sen de işin heyecanına kapılmışsın. Ama işçiler partiye değil, ilk kez hakları için kelle

koltukta mücadele eden, ücret artışları sağlayan sendikaya geliyorlar. Bana sorarsan, işin gürültüsü aslından daha büyük. Her şey dönüyor dolaşıyor, insan malzemesine dayanıyor evlat. Orada, yukarıda da az pislik yoktur! Komünist partilerin iktidarda olduğu ülkeler var, ama komünist insan yaratılamadı daha. Kim bilir, belki daha bir yüz yıl geçmesi gerekecek.

— Peki komünist insan nasıl yaratılacak Doktor? Önce komünist toplum kurulmadan komünist insan nasıl yaratılır?

— Mesele de bu zaten. Bu düğüm çözülebilseydi, ütopya gerçek olurdu. Yeni insanın nasıl yaratılacağını bilmiyorum, ama nasıl yaratılamayacağını biliyorum. Belki eskiden söylediklerimden biraz farklı şeyler söyleyeceğim sana. Son zamanlarda çok düşündüm. Tek tek insanlar –ama şu sınıf, bu sınıf değil– tüm insanlar özgür olamadıkça, yaratıcılıklarını geliştiremedikçe; sınıfın iktidarı kişinin, yani senin, benim, Ayşe'nin, Fatma'nın özgürlüğü olarak ete kemiğe bürünmedikçe komünist insan yaratılamaz.

— Ama bu proletarya diktatörlüğünün reddi anlamına gelmez mi? Proletarya diktatörlüğü kurulmadan nasıl kurulur komünizm?

— Ben artık yaşımı başımı yeterince aldım. Deliler özgürlüğüm var benim. Evet, proletarya diktatörlüğünün reddi bu dediklerim. Bütün diktatörlükleri, en azından teoride reddetmeden özgürlüğe nasıl varabiliriz? Halkın yarısını kesip biçip öteki yarısının özgürlüğünü, mutluluğunu sağlayacaksak, yokum ben bu işte. Sizin yukarıdakiler anlamaz bütün bunları, buradakiler de anlamaz ya, neyse... Her şey iktidar için yapılıyor. Baba Marx'ın öngördüğü uygarlık çağına ise, iktidar kavramı, iktidar mücadelesi, iktidar tutkusu her alanda sona erdiğinde varacağız. Belki çok çok ileride...

"Yaşlanınca böyle mi düşünüyor insan? Ben de böyle reddiyeci mi olacağım yaşlandığım zaman? Evet, Doktor hep biraz muhalifti, biraz orijinaldi ama, kim derdi proletarya diktatörlüğüne varana kadar her

şeyi reddedeceğini! Post kavgası desem, hayır. Doktor hiçbirşeye aday değildi ki... Ya ne peki? Kitlelerin içinde, sınıfın içinde olmamak belki. Evet, kesinlikle bu."

Kafası kanıyor, içindeki acı yayılıyordu. Neredeyse yeniden bayılacakken hiçbirşey düşünmeden önüne ilk çıkan eczaneye daldı ve kapının hemen yanında ilk gördüğü iskemleye yığıldı.

Ömer Ulaş, Talimhane'nin hemen başındaki apartman dairesinin geniş penceresinden, terk edilmiş bir savaş alanını andıran Taksim Meydanı'nı seyrederken, heyecanını bastırabilmek için bir çay bardağına doldurduğu Tekel konyağını yudumluyordu. Radyo açıktı, oynak bir halk türküsü çalıyordu. Anlaşılan, henüz olayların haberi radyolara ulaşmamış, yayına sokulamamıştı.

Önceden planlandığı gibi, ilk silah sesi duyulduğunda, hiç vakit kaybetmeden ve polisin müdahalesini beklemeden bulunduğu yerden hızla ayrılmış; aylar önceden bu gibi olaylarda ve bazı gizli görüşmelerde kullanılmak üzere tutulmuş ve avukat yazıhanesi olarak düzenlenmiş bu daireye gelmişti. Meydanın hali, pencereden ancak sonlarını izleyebildiği arbede ve kargaşa, büyük sayıda ölü ve yaralı olabileceğini düşündürüyordu. Böyle bir saldırı beklemiyorlardı. Taksim'deki mitinge katılmaları engellenemeyen bazı silahlı sol grupların liderleriyle yapılan centilmenlik anlaşmalarına rağmen, üzerlerinde silah bulundurmalarının engellenemeyeceğini biliyordu. Üstelik, alanın ajan provokatör kaynadığından da emindi. Yine de, katliam demek olan böyle bir eyleme girişebileceklerini sanmamıştı.

İlk silah sesi, ilk ateş ne taraftan gelmişti, çıkaramıyordu. Sular İdaresi'nin önünden mi, yoksa otelin üstünden mi? Sular İdaresi'nin önünde Arnavutçu ve Maocu gruplar vardı. Inter-Continental'in girişleri ise, aldıkları istihbarata göre günlerce önceden denetim altına

alınmış ve ön cephedeki odaların tümü, bugün için kapatılmıştı. Kanlı sonuçlanacağı besbelli olan böyle bir eylemin amacı, işçi hareketinin, solun yükselişini ve kitleselleşmesini engellemek olduğu kadar illegal partinin güçlenmesinin ve legale çıkma adımlarının önünü kesmekti besbelli. Neresinden bakılırsa bakılsın yollar iki adrese çıkıyordu: kontgerilla ve antisovyetik Maocu goşist gruplar.

Giderek iyice ustalaştığı soğukkanlı taktikçi yaklaşımıyla, kanlı olaydan amaçlarına hizmet edecek bir sonuç çıkarıp çıkaramayacağını hesaplamaya koyuldu. Bütün sorun, parti güdümündeki sendikaları, dolayısıyla partiyi barışçı bir gösterinin mağdur kanadı; partinin soldaki en önemli rakipleri ve düşmanları olan goşist ve Maocu hareketleri ise kontrgerillanın işbirlikçisi provokatörler olarak gösterebilmekti. Bu becerilebilirse, olaylar ve akan kan boşa gitmemiş olacak; parti ise, beklenenin aksine güç ve sempati kazanacaktı.

Ülkü ve belki çocuğun da miting alanında olduğu neden sonra aklına geldi. İçi ürperdi. Ya başlarına bir şey geldiyse!.. Eli telefona gittiyse de vazgeçti. Bir süre evle doğrudan bağlantı kurmaktan kaçınması gerekiyordu. Daha sonra, bir telefon kulübesinden arayabilirdi.

Karısını, uzun yıllardan beri görmediği eski bir sevgili gibi düşündü. Beş yıldan beri süren evlilikleri, sakin bir adaya benziyordu; karısının, fırtınalı, yorucu, yıpratıcı bir ilişkiyi ardında bırakıp sığındığı bir ıssız ada... “O, için için kaynayan bir yeraltı suyu gibidir. Ne kadar dayanabilir bu ıssızlığa? Peki ben, bu ıssızlığı bozmak için ne yapıyorum? Papatyalarla mimozaların savaşında bile, bir demet papatya almayı yıllardır unutup meydanı mimozalara terk etmedim mi?”

Kadın erkek ilişkisi, –hele de evlilik– bir paylaşmaysa eğer, yıllardır paylaştıkları şey o adanın ıssızlığıydı. Evi, odaları, yatağı, mekânları

paylaşıyorlardı. “Yatağı paylaşıyor muyuz? Aynı yatakta yatıyoruz demek daha doğru belki de.”

Çoğunlukla yorgun argın, geç gelir, yatağa geç girerdi. Ülkü ya uyumuş ya da okuyor olurdu. İlişkilerini arzu ve cinselliğin yönlendirmediği açıktı. Pek de sık olmayan sevişmelerinden sonra, “Ara sıra bu da gerekir, ilişkinin devamına ve sağlığa yararlıdır,” düşüncesi saplanırdı kafasına. Karısının ne düşündüğünü ise anlayamazdı.

Cinsellik ve tensel tutkular, hiçbir zaman Ömer Ulaş’ın yaşamının baskın duyguları olmamıştı. İlkgençliğinde, arkadaşlarıyla birlikte Eskişehir’in dış mahallesindeki geneleve gittiklerinde, içindeki duygu; merak ve erkekliğini arkadaşlarına olduğu kadar kendine de ispat isteğiydi. İriyarı, ablak yüzlü, hafif çekik gözlü, çıkık elmacıkkemikli Tatar asıllı kadının yanında çelimsiz bir küçük oğlan gibi kalmış, ellerinden başlayarak bütün vücudu buz kesmiş, kadının bütün çabalarına ve deneyimine rağmen işi becerememişti. “İlkinde hep böyle olur,” demişti kadın sevecen bir abla edasıyla. Karşısında çırılçıplak duruyor ve çocuğun organını okşuyordu. “Yarın, ya da ne zaman canın çekerse yine gel. Sana gencecik bir kız vereceğim. O daha çok hoşuna gider.”

Sonraki yıllarda, ne zaman bir cinsel deney yaşasa Tatar genelev kadınını hatırlamıştı. “Sana gencecik bir kız vereceğim, o daha çok hoşuna gider,” derken sesindeki hüznü; hiç kıskançlık duymadan, meyve satan bir manav gibi, müşterinin beğeneceği meyveyi sunmasını; en önemlisi de, alay etmeden, küçümsemeden cesaretlendirişini...

Geneleve bir daha gitmeyebilirdi. Ama birkaç gün sonra yine gitti. On altı yaşındaydı. Arkadaşlarının anlattığı müstehcen hikâyelerden aklında kalan tek şey, bazı erkeklerin iktidarsız olduğuydu. Asıl öğrenmek, denemek, ispatlamak istediği şey ise, iktidardı. Kadın

sözünü tutmuş, pembe beyaz gencecik bir kız vermişti ona. "Bak bu iyiliği kimseye yapmam, bizim burada herkes kendine çalışır, ama sana içim ısındı," demişti. Yarım saat sonra evden bir kuş kadar hafiflemiş çıkmıştı. İktidarsız değildi, üstelik zevk de almıştı.

Tam altı yıl önce, bir kucak mimozayla ve içkiden çok duygularının yoğunluğunun verdiği sarhoşlukla, başka bir dünyadan gelmiş gibi kollarına atılan Ülkü'yü ilk öptüğünde de, içinde şehvetten çok daha derin bir duygu, sakin ve yumuşacık bir sevgi vardı.

Karısıyla neleri ne kadar paylaştıklarını düşündü yeniden. "Ütopyamızı, dünya görüşümüzü, düşüncelerimizi, sosyalizm ve devrim savaşımını paylaşıyoruz."

Doğru muydu bu basmakalıp sözler? Paylaşıyorlar mıydı gerçekten? Ya da neyi, ne kadar paylaşıyorlardı? Ülkü'nün son yıllarda gerek teoride gerekse eylemde aldığı yol küçümsenecek gibi değildi. Ömer Ulaş'ın karısı olmasa, çok daha önemli yerlere gelebilirdi. Ama Ülkü bu durumdan hiç rahatsız görünmüyordu. "Benim inancım var, ama imanım yok; bir de canım, harekette yükselmek için önkoşul olan iktidar hırsım yok," demişti bir gün.

Biraz alınmış, burulmuştu. "Benim ve merkezdekilerin iktidar hırsı içinde olduğumuzu söylemek istiyor. Bunun küçük burjuva bir hırs değil, sınıf adına, sınıfın kurtuluşu için beslenen bir hırs olduğunu kavramıyor," diye düşünmüştü.

Şimdi, savaş alanına dönmüş Taksim Meydanı'nı seyrederken ve radyodan verilen ilk haberleri dinlerken –"Çok sayıda ölü ve yaralı olduğu tahmin ediliyor. Soruşturma sürüyor"– karısına bir an önce ulaşmaktan, Ülkü'nün sağ salim evi bulduğunu öğrenmekten başka bir şey istemiyordu. Günlerdir evinden, karısından, çocuktan ayrıydı, yorgundu, endişeliydi. Önünde çok daha zor günlerin olduğunu biliyordu. Şu birkaç gün kopacak fırtınanın şiddeti geçtikten sonra eve

dönerken, ne yapıp yapıp karısına kocaman bir demet papatya götürmeye karar verdi.

Arın Murat, 12 Eylül 1980 darbesinin ardındaki güçleri, darbeyi izleyen yılları, 80-90 arasını anlatmaya başlamıştı şimdi. Anlatımının odak noktası olaylar değil, 12 Eylül'de beş generalin darbesiyle başlayan süreç boyunca, devlet aygıtının içindeki, onun deyimiyle "çekirdek devlet"in nasıl güçlendiği ve görece bağımsızlık kazanmaya başladığıydı. Artık bütünüyle izleyemediği, dikkatinin dağılmaya başladığı konuşmanın havada yakaladığı bir cümlesi, kendisine yollanmış bir mesaj gibi geldi Ülkü'ye.

— Tıpkı legal sol partilerin içindeki illegal merkez gibi, diyordu Arın. Bütün parti aygıtına egemen olan, partiyi yönlendiren aslında o merkezdir. Devletler için de aynı şey geçerlidir. Sadece Türk devletinde değil, diğerlerinde de. Bir örnek vermemi isterseniz, NATO ülkelerinin tümünde, ülkeye göre çeşitli adlar alan, son olarak İtalya'da Gladio, yani Kılıç adını taşıdığı ortaya çıkarılan ve şu sıralarda tasfiyesine uğraşılan gizli çekirdek gibi mesela. Demokratik geleneği zayıf ülkelerde, bu türden merkezlerin daha geniş eylem alanı bulduklarını, daha bağımsız ve vahşi davrandıklarını, siyasal cinayetlerden ülkelerarası barışı tehlikeye sokan provokasyonlara kadar bir dizi yasadışı işe karıştıklarını görüyoruz. Devlet, baskı politikalarını daha rahat uygulayabilmek için bu illegal yapıları kullanmaya çalışırken, kendinin bu yapılar tarafından kullanılmakta olduğunun bilincine çoğu zaman geç varıyor. Avrupa Birliği'ne aday üyelik sürecindeki Türkiye'de günümüzün sorununun, ekonomik gelişme yanında ve ondan daha fazla demokratik, saydam hukuk devletini yaratmak olduğunu düşünüyorum. Bunun güç olacağının, sözünü ettiğim yapıların direneceğinin, bu direnişin çok sert de olabileceğinin

bilincindeyim. Ama halkımızın da özlemi olan laik demokratik Türkiye'yi yaratmaya kararlıyız.

"Amaca kilitlenmek," diye mırıldandı Ülkü kendi kendine. Arın Murat'ı dinlerken, anlattığı o geçmiş günlere dalıp Ömer'i anımsamıştı. İki erkeğin nasıl birbirlerinden bu kadar farklı ve birbirlerine bu kadar benzer olduklarını ilk kez o anda kavradı. İkisi de tutkuyla, hırsla, inançla, başka her şeyi feda etmeye her an hazır olarak amaca kilitlenmişlerdi. Amaç ister devrim, ister devlet olsun, gerçekte bir ve aynıydı: iktidar...

Ve şimdi Arın Murat, karşısındaki yüksek sahnenin ortasında, şarap rengi bir örtüyle kaplı konuşma masasının arkasında –eğer işin içinde bir başka hesap, bir başka oyun yoksa– başladığı her yeni cümle, söylediği her yeni sözle amacına ihanet ediyordu. Tıpkı Ömer'in yaptığı gibi.

Konuşmacı sustu. Konferans salonunda, soru dolu bir şaşkınlık dolaştı. Ön sıralarda oturan Elçilik mensupları ve istihbarat görevlileri şaşkındı. Sayıları umulandan fazla olan Fransız ve diğer yabancı basın mensuplarının sıralarında bir dalgalanma gözleniyordu. Kürsüye doğru yönelip yeni bir metin olup olmadığını; hükümetin, konuşmanın özüne ne ölçüde katılacağını, daha fazla açıklama yapıp yapmayacağını soruyorlardı.

— Bayanlar baylar, konuşmam tümüyle kendi adımadır, bunu başta da belirtmiştim. Dağıtabileceğim yeni bir metin yok. Konuşmanın başında sizlere dağıtılan yazılı metin Türk devletinin resmî görüşünü yansıtmaktadır. Benim sözlerimi ek açıklamalar olarak kabul edin lütfen. İzninizle bitirmek istiyorum: Tüm soruların cevapları, konuşmamın içinde var. Daha fazla açıklama gereği duymadığımdan basın toplantısı yapılmayacaktır.

Ülkü, adamın gözlerindeki bakışı, yüzünün ifadesini yakalamaya çalıştı. Dikkati çekmemek için kürsüden oldukça uzakta, arka sıralarda

bir yere oturmuştu, ışık da kötüydü; hiçbir ayrıntı seçemiyordu. Ama Arın'ın da kendisine baktığını, gözlerini aradığını, söylediklerinin onayını gözlerinde görmek istediğini biliyordu. Bakışları buluştu. Birbirlerine, belli belirsiz gülümsediler.

# Uzun bir yolun yorgun yolcuları

Yıllar önce de bakışları böyle karşılaşmıştı. Soğuk bir kış günü, buza kesmiş Moskova'da, Kızıl Meydan'ın ortasında –böyle sevecen değil– buz gibi bakmışlardı birbirlerine.

Başında Sovyet bürokratlarının ve seçkinlerinin giydiği cinsten şık bir vizon kalpakla Arın Murat büsbütün uzun boylu ve yakışıklı görünüyordu. Protokol gereği Lenin'in mozolesini ziyarete gelmiş resmî bir heyetin ortasındaydı. Ziyaretçi kuyruğunun hemen yanında durmuş, kendilerini kuyruğun önünden içeri alacak resmî görevliyi bekliyorlardı. Arın paltosunun yakasını kaldırmış, yanındakilerle birşeyler konuşuyordu.

— Bunlar Türk galiba, demişti Ömer. Türkçe konuştuklarını duydum. Uzaklaşalım buradan. Kızıl Meydan'da fazla dolaşmamamızı söylerler hep, haklılarmış demek.

Ömer'in başıyla işaret ettiği tarafa, Kremlin'in duvarları önündeki Mozole'ye doğru bakmış ve Arın'ı görmüştü.

Rusça, "gidelim" diye bağırdığını hatırlıyor. Sekiz-on metre öteden duyulabilecek kadar yüksek sesle, Arın'a duyurmak için, Arın o tarafa baksın diye bağırmıştı. Parti, gizlilik koşulları, "Sovyet yoldaşlar", hiçbiri umurunda değildi.

Gidelim, diye bağırıyor, ama olduğu yerde çakılıp kalıyor. Hava çok soğuk. Buz tutmuş meydan Lenin'in ziyaretçileri, bir de kalın keçe çizmeleri ve keçeden paltolarıyla karları süpüren yaşlı çöpçü kadınlar dışında neredeyse bomboş. Kremlin'in kızıl yıldızlarının, masal kitaplarından fırlamış altın yaldız kubbeli, rengârenk işlemeli küçük kilisenin, Lenin'in mozolesinin dayandığı pembe kiremit rengi duvarların, karla kaplı damların, GUM'un revaklı cephesinin, donmuş

beyazla yakut ve tuğla kızılının yarattığı bir tablonun ortasında, kürk yakalı paltosuyla heykel gibi duruyor.

Arın, başını sesin geldiği yana çeviriyor. Onu görmemesi mümkün değil. Bakışları karşılaşıyor. Bir an, sadece kısacık bir an... Gözlerini ilk kaçıran, arkasını dönüp yanındakilerle konuşmaya devam eden Arın oluyor. "Belki beni güç duruma düşürmemek için. Ama kim bilir, belki de kendini korumak için..."

Ömer'in kolunda, meydanın kuzey köşesine, Moskova Nehri'nin rıhtımına doğru yürürken Arın'ın arkasından baktığını hissediyor. Dönüp bakmak, küçük bir işaret göndermek için dayanılmaz bir istek duyuyor içinde; direniyor. "Arkana bakmayacaksın, asla bakmayacaksın arkana Orpheus. Dönüp bakarsan, Eurydike'yi bir daha hiç kavuşmamacasına kaybedersin."

Kocasına sokuluyor. Kalın yün eldivenin içinde bile üşüyen elini Ömer'in paltosunun cebine sokuyor.

— İçlerinden birini tanıyorum gibi geldi bana, diyor.

— Tanıyorsan daha iyi ya. O zaman onlardan yana hiç bakmamalıydın. Her iki taraf da burada Türklerin bulunduğunu, Parti okulunun olduğunu, harekete destek verildiğini apaçık biliyor ve her iki taraf da bildiğini bilmiyor görünüyor.

— Bunun adı da devlet politikası oluyor galiba. Geçen gün, uluslararası ilişkiler dersinde, "kafası karışık yoldaş" sayılmayı göze alıp, Zagladin'e Sovyetler'in Türkiye'deki 12 Eylül cuntasına neden destek verdiklerini sordum. Önce ortalık buz kesti. Zagladin bunu nereden çıkardığımı sorunca, *Pravda*'da, başka yayınlarda çıkan yazılardan bir dizi örnek verdim. Hani şu hepimizin kanını donduran ama kardeş parti politikasına saygı uğruna bağrımıza taş bastığımız, "Generaller Türkiye'yi imar ediyor", veya "Bolşoy Balesi Ankara'yı fethetti" haberleri, karşılıklı iyi niyet ziyaretleri, Türkiye'de hapishaneleri dolduran komünistler, solcular konusunda hiçbir başvuru, hiçbir

dayanışma gösterisi yapılmaması gibi şeyler. Bana ne dedi biliyor musun? Devlet politikasıyla Parti politikasını ayırmak gerek, dedi. SSCB devleti uluslararası ilişkilerinde büyük devlet politikası yürütmek zorundaymış, Parti ise bağımsızmış ve mesela bizleri burada barındırıyor, destekliyormuş. Sanki bu ülkede Parti ile devlet ayrı ayrı şeylermiş gibi...

— Bunu da söyledin mi Zagladin'e? Artık büsbütün itikatsız belleyecekler seni.

— Korkma, bunu söylemedim. Söylememe gerek de yok zaten, o bunu benden daha iyi biliyor. İtikat meselesine gelince; sanırım buralarda bizden, yani Türkiye'den gelenlerden daha itikatlisi pek yok. Bizler ne de olsa asker milletin çocuklarıyız. Devlet geleneğimizle imanımızı da eklersen, gözlerimizi kapar vazifemizi yaparız. Soru sormayız, soru soranı da sevmeyiz. Partimiz altmış beş yıldır ağabey partinin sözünden çıkmamış.

— Çıksa mıydı sence?

— Bilmiyorum. Galiba kafam gerçekten karışmaya başladı benim. Bunu bir tek sana söyleyebilirim; en yakınımsın, kocamsın. Ama galiba bu konuları açabileceğim son kişi de sensin; sorumlu ve önemli bir yerdesin, Alman Partisi'nde olsun SBKP'de olsun, saygınlığın var. Hatta bana sorarsan, buralarda bizim partiden tek ciddiye aldıkları adam sensin.

— Abartıyorsun. Bence sorunları da abartıyorsun canım. O Türkleri görmek sinirlerini bozdu senin. Kuşkusuz iyi gitmeyen bir sürü şey var, benim kafama da bir sürü soru takılıyor. Örneğin düşüncenin, ideolojinin, politikaların adeta donmuş olması, toplumun yaratıcı dinamizmini gösterememesi, bürokratik işleyiş, daha da önemlisi komünist insanın yetmiş yıldır yaratılamamış olması... Burada yıllarca kalınca, uzaktan görmediğimiz çok şeyi içinde yaşayarak görüyoruz. Kafamızdaki, hayalimizdeki ideal sosyalist toplumu

arıyoruz, bulamayınca hayal kırıklığına uğruyoruz. Ama o şimdilik bir ütopya. Ütopyaya varmak için daha yüzyıllar gerek. Yolun başındayız henüz. İnsanlık tarihinde yetmiş yıl nedir ki! Bir saniye bile değil.

Moskova Nehri buz parçalarını sürükleyerek akıyor. Kremlin'in kuleleri, nehir boyunca yükselen kızıl duvarları, yaldızlı kubbeler, yakut yıldızlar, bilim kurgu hikâyelerinden fırlamış Stalin gökdelenleri, sağ yumruğu havada, sol elinde orak-çekicini bir meşale gibi göğe kaldırmış dev bir işçi posteri: "Yaşasın proletarya, yaşasın devrim!" SBKP kongresinden kalmış olmalı. Heyecanlarımız, umutlarımız, inançlarımız, bizi biz yapan, hayatımıza anlam veren her şey...

— İnsanlık tarihinde yetmiş yıl bir saniye bile değil, doğru. Ama insanın ortalama ömrü yetmiş yıl bile değil henüz. Kaç kuşak geçecek, kaç kuşak...

Söylemek istediği sözcüğü kendine saklıyor. "Kocamdan bile çekiniyor muyum yoksa? Belki de asıl kendime itiraf etmekten korkuyorum. Kaç kuşak harcanacak, demek istemiştim aslında."

— Kaç kuşak savaşacak, diye bitiriyor cümlesini.

12 Eylül sonrasında başlayan sürgün yaşamının Moskova durağının uzun, çok uzun sürdüğünü düşünüyor.

Elinde Fransa'dan aldığı, bütün sınır kapılarında kuşkuyla ve nedenini kavrayamadığı bir aşağılamayla evrilip çevrilen siyasal mülteci pasaportuyla; Paris, Amsterdam, Hamburg, Berlin, Leipzig... bir yılı aşkın süredir kentten kente dolaştıktan sonra gönderildiği Moskova adanmış topraklarıydı. Büyük bir lütuf yapıyormuşçasına kasılarak, "Nihayet eşine kavuşturuyoruz seni yoldaş," demişlerdi. Özel konuların ve özel istemlerin hoş karşılanmadığını biliyordu. Yine de göze almış, çocuk için üstelemişti. Çocuğu anneannesiyle bırakıp Paris'e yeni bağlantılar kurmaya giden tekstilci işkadını kimliği ve kılığıyla İstanbul'dan ayrıldığından beri bir yılı aşkın süre geçmişti. "Bu

konuyu Moskova'da düşünürsünüz, gerekli başvuruları yaparsınız. Sovyet yoldaşlar da anlayış gösterirler," demişlerdi.

Batı'da kaldığı sürece, seyrek de olsa eve telefon edebiliyor, Fransa'da yaşayan bir akraba kimliğiyle annesine, oğluna mektup yazabiliyor, hatta küçük hediyeler bile gönderebiliyordu. "Oysa Moskova bir başka dünyadır, öteki dünyadır. Sınırı aşıp da karşı tarafa geçtin mi köprüleri atmışsın demektir."

Bu sonsuz ormanlar, stepler, ırmaklar ve sonsuz düşler, heyecanlar, umutlar ülkesine geldiğinden beri üç yıl geçmişti. Çocuk hâlâ Türkiye'deydi. Ömer'in çocuğun gelmesini gerçekten isteyip istemediğini, bu işe söylediği kadar güçlü sarılıp sarılmadığını ölçemiyordu. Konu son kez açıldığında, "Umut için gerçekten iyi olur mu buraya getirmemiz, bilmiyorum," demişti Ömer. "Öncelikle yer sorunu var. Şu tek odayı çocukla nasıl bölüşeceğiz? Sonra yarın öbür gün ne olacağımız, nereye gönderileceğimiz belli değil. Çocuk tam buraya alışmışken, hadi başka bir ülke, başka bir dil... Büsbütün kötü olur diye korkuyorum."

Üç yıl önce, Almanya üzerinden Moskova'ya ilk geldiği günü hatırlıyor. Geceydi. Ömer'in havaalanında bekleyeceğini söylemişlerdi. Elinde Doğu Almanya'dan verilmiş tuhaf bir pasaport vardı. Heyecanlıydı. Kocasını, Parti merkezinde veya yurtdışındaki başka bir merkezde görev almak üzere Türkiye'den ayrıldığı günden beri görmemişti.

Ömer'i Yeşilköy Havaalanı'ndan Umut'la birlikte geçirmişlerdi. "En kısa zamanda sizi de aldırmanın yolunu bulacağım," demişti Ömer. Umut, uçak havalanıp gökyüzünde kaybolana kadar babaya el sallamıştı. Sonra içlerinde büyük bir boşluk ve hüzünle küçük eve dönmüşler, ana oğul birbirlerine sarılıp arka bahçeye açılan verandada hanımellerinin altına oturmuşlardı. Umut nedensiz bir ağlama tutturmuş, annesi her zamanki gibi Ömer'e kızıp söylenmişti:

— Şuncacık çocukla karını yalnız bırakıp çekip gitmek kolay. Hiç anlamıyorum ne biçim karıkocalık bu! Bizim anlayışımıza göre koca ailenin reisidir. Bir yere gidilecek mi, hep birlikte gidilir. Türkiye'deki üniversitelerin suyu mu çıktı? Elbet ona da bir yer bulunurdu. Üstelik üniversite şart mı? Sendikalardaki işi de iyiydi. Size rahat batıyor.

Tartışacak hali yoktu, anlatabileceği kadarını anlatmayı yeğledi.

— Önümüzdeki günlerde Türkiye'de çok şeyler olacak anne, dedi bıkkın bir sesle. Sen de biliyorsun; her gün birileri öldürülüyor, bir yerlere bomba konuyor. Ömrümüz cenaze törenlerinde geçmeye başladı. Kimler öldürülmedi ki! Hatırla; Cavit Orhan Bey'i sen de tanır, severdin. Ne efendi adam, ne iyi hoca derdin. Sosyalistlikle, komünistlikle ilgisi yoktu, onu bile vurdular. Abdi İpekçi'yi düşün. Neden öldürdüler onu? Daha iki gün önce Kemal Türkler'i vurdular; DİSK Genel Başkanı'nı. Çalıştığımız yerlere, sendikalara, gazetelere her gün yüzlerce ihbar geliyor. Ülkücülerin "temizlenecekler" listesinde Ömer'in adı ilk sıralardaydı; huzurun kaçmasın diye sana söylemedik.

Kadın, böyle zamanlarda hep yaptığı gibi burnunu çeke çeke ağlamaya başladı.

— Ben sana hep söyledim bu işlere bulaşma diye. Bari şu çocuğa acısaydınız. Yarın, size bir şey olsa bu çocuk...

— Yakında, ilk fırsatta çocukla ben de Ömer'in yanına gideceğiz anne; merak etme. Bak, ben sana bugüne kadar hiç böyle şeyler söylemedim. Sen zaten telaşçısındır diye, pek çok şeyi anlatmamayı yeğledim. Ama Türkiye gerçekten büyük bir altüstlüğe, çok kötü bir yere doğru gidiyor. 12 Mart falan gibi de değil bu defa; Şili'de, Arjantin'de, Endonezya'da olanların tekrarlanmasından korkuyoruz. Eğer bir aksilik olursa, ne bileyim, mesela ben Umut'u alamadan kaçmak zorunda kalırsam ya da tutuklanırsam, –öldürülürsem dememişti– çocuğa sahip çıkacağını biliyorum. Korkma, böyle

olmayacak, sadece tedbir diye söyledim, ama her şeye hazırlıklı olmak gerek.

Temmuz sıcağında, küçük evin arka verandasını saran hanımellerinin kokusu yan bahçedeki şebboyların baygın kokusuna karışıyordu. Umut ağlamayı bırakmış, sıcaktan kaçıp gölgeli bir köşeye serilmiş tekir kediyle oynamaya başlamıştı. Arılar, hanımellerinin ve bakımsız güllerin arasında dolaşıyor, serçeler ağacın üstünde kurumuş dutları didikliyordu.

Kendini bıraksa, orada, verandada, hanımellerinin altında, eski şezlongda bir ömür boyu uyuyacak kadar yorgundu. Ömer'in gidişinden bu kadar etkileneceğini, içinde böyle derin bir boşluk, böyle bir yalnızlık duyacağını düşünmemişti. Sekiz yılı aşan beraberlikleri ülkede yaşanan bunca olaya, onları da önüne katmış sürükleyen fırtınaya, bir köşe başında vurulma ya da bir gece yarısı tutuklanma kaygılarına rağmen, duygusal olarak dingin bir limandı. O limanda fırtınalar etkili olmaz, dalgalar kabarmaz, zaman zaman çıkan ılıman rüzgârlar, suları şöyle bir ürpertir geçerdi. Kendilerinden, özel yaşamlarından hiç söz etmeden çok konuşurlar, sosyalizmin ve devrimin meselelerini, ancak birbirlerine bu denli güvenen kişilerin yapabileceği kadar açık yürekle tartışırlardı. Genç kadın, evliliğinin sorunsuz, fırtınasız, dingin havasının tutku eksikliğinden kaynaklandığını; evlilikte, karşıdakinden ne kadar az şey beklersen o kadar huzurlu olacağını bilecek kadar deneyim sahibiydi. "Evlilikte çıtayı alçak tutacaksın ki, aşmaya çalışırken düşüp kapaklanmayasın," derdi şaka ederek. Ömer'in bu sözlere için için alındığını bilir, yine de söylerdi. Böylece, neye karşı olduğunu tam bilmediği hıncını da çıkarmış olurdu. Oğlu ile birlikte sığındığı sakin bir limandı Ömer. Ve işte gitmişti; asıl ait olduğu yere, devrim ve iktidar düşlerinin ülkesine dönmüştü.

Ülkü Şeremetiyova Havaalanı'na indiğinde kar vardı ve ortalık kararmıştı. "Devrim hayallerimizin büyülü şehri, üç sosyalist kuşağın kâbesi, kendimize özgü garip romantizmimizin dekoru..." Moskova'yı böyle hayal etmişti hep: Lacivert gökyüzünde dalgalanan kızıl bayraklarla ve kızıl yıldızlarla, pırıl pırıl, karlı ve soğuk. Moskova hayallerini boşa çıkarmamıştı. Soğuk, karlı, pırıl pırıl ve muhteşemdi.

Pasaportu kontrol edilirken, birkaç dakika beklemesini söylediler. Dakikalarca süren uzun bir bekleyişten sonra, ayrı bir kapıdan geçirerek küçük bir odaya aldılar. Ömer'le karşılaşacağını ummuş, içini öyle hazırlamıştı, ama kocası ortalıklarda yoktu. Kötü Türkçe konuşan Özbek ya da Kırgız suratlı genç bir adam, kendisini karşılamaya geldiğini söyledi ve hoş geldiniz dedi.

Ömer nerede, diye soracakken vazgeçti. Parti'de kimse kendi adını kullanmaz, hele de Moskova'da...

— Kocamın beni karşılamaya geleceğini söylemişlerdi, dedi ürkek bir sesle.

— Sizi ona götürmek üzere buradayım, merak etmeyin.

Bindikleri siyah Volga otomobil, karlı ormanların arasındaki geniş yoldan geçerken çevreyi görmeye çalışıyor. Nâzım'ın karlı kayın ormanları bunlar. Hani geceleyin yürüdüğü, "Efkârlıyım, efkârlıyım, elini ver, nerde elin" diye hüzünlendiği, sonra şoseyi, tren yolunu aşıp ovaya kavuşunca, "Yirmi beş kilometreden pırıl pırıldır Moskova" diye umutlandığı ormanlar. Hiç görmediği bu şehri ne kadar iyi tanıdığını düşünüyor. Araba ormanların arasından sıyrılıp çok geniş, çok ışıklı bir bulvara giriyor.

— Lenin Bulvarı, diyor adam. Şimdi buradan Gorki' ye gireceğiz...

Burada her şey; ormanlar, ağaçlar, caddeler, yollar, meydanlar, binalar, heykeller, afişler, her şey dev boyutlarda; insana hem büyük bir güç ve iktidar duygusu veriyor hem de eziyor. İki yanında görkemli ama biraz asık suratlı, biraz kasvetli –hepsi aynı hizadaki sıra sıra

pencereleri ve dümdüz cepheleri yüzünden belki de– binalar olan ışıklı, pırıl pırıl, geniş caddelerden geçip bir sokağa sapıyorlar. Otomobilden inince, havadaki kar kokusunu duyuyor. Ulu kayın ağaçlarının çevrelediği küçük bir parkın karşısındalar. Ağaçlar, küçük park, yol, kaldırımlar ve damlar, her yer bembeyaz. Ayakları, bileklerine kadar kara gömülüyor.

— Moskova size en güzel yüzünü gösteriyor, diyor adam bavulunu indirirken. Yazın bazen Afrika kadar sıcak olur bu kent, ama bana sorarsanız Moskova'ya kış yakışır.

Okula veya kışlaya benzeyen büyük bir yapının, orantısız derecede küçük ana kapısından içeri giriyorlar. Burası kötü aydınlatılmış bir iç avlu. İki yanda döne döne üst katlara çıkan iki merdiven var. Karşılamaya gelen adam sağdakine yöneliyor.

— Şerif Yoldaş sizi yukarda bekliyor, diyor.

Sıra sıra kapıların bulunduğu uzun bir koridorun en sonundaki odanın kapısı, vurmalarına bile gerek kalmadan hemen açılıyor. Ömer, geldiklerini pencereden görmüş olmalı. Ölçülü bir hareketle karısına yaklaşıyor; bir sevgiliyi, özlenen bir kadını kucaklar gibi değil, eski bir dostu kucaklar gibi sarılıp yanağından öpüyor. Sonra adamın elindeki bavulu alıp içten teşekkür ediyor. Adam, neşeli bir sesle "Eşinizi teslim ediyorum," dedikten sonra aceleyle ortadan kayboluyor. Karlar altındaki Moskova' nın ortasında, çok yüksek tavanlı, geniş, kötü aydınlatılmış bir odada, üç yıl sonra, yeniden karşı karşıyalar. Bu defa karısına heyecanla, sımsıkı sarılıyor, yüzünü öpücüklere boğuyor. Genç kadının gözleri, pencerenin önüne yerleştirilmiş tahta çalışma masasının üstündeki bembeyaz papatyalara ilişiyor.

— Evet canım, papatyalarını unutmadım. Ne yazık ki Moskova'da bu mevsimde papatya bulunmaz. Başka çiçek de bulunmaz zaten. Bahara kadar, bu yapma papatyalarla yetineceksin.

Üzerinde leylek resmi olan ince uzun bir şişenin metal kapağını özenle açıyor.

— Senin şerefine, alkollü içki kuyruğunda saatlerce bekleyip konyak aldım. En iyisi bu değil tabii. Ermeni konyağı çok güzeldir, ama pek bulunmuyor. Votka sevmezsin, bilirim. İyi votka bulmak da sandığın kadar kolay değil. Kaliteli votkaları sadece turistlere satış yapan Beriozkalarda bulabilirsin. Ama oralara da biz gidemeyiz. Ülkene hoş geldin canım. Hadi şerefe!

Konyaklarını filmlerdeki gibi ayakta, karşı karşıya yudumlarlarken, Ömer'in eskiden bu kadar hızlı ve istekli içmediğini düşünüyor. "İçkide hep ölçülüydü, hatta zaman zaman beni fazla içmemem için uyarırdı."

Adam kadehine yeniden konyak dolduruyor. Karısını elinden tutup duvara yaslanmış açılır kapanır kanepeye oturtuyor.

— Yorgunsundur, diyor.

— Evet, biraz... Biraz da heyecandan belki de. Berlin üzerinden geldim. Yolculuk o kadar uzun sürmedi.

— Bizimkiler nasıl?

— Tanıdık kimseyi görmedim. Bu işleri bilirsin. Herkes gizli kapaklı. Tanımadığın biri geliyor, "Yoldaş, Parti'den talimat aldık, şöyle şöyle yapacaksın," diyor, yapıyorsun. Sorunların çözülmesini beklerken bir süre Doğu Berlin'de, buraya benzeyen bir dairede kaldım. Honecker'in sarayının... şaka etmek istedim kızma, yani parti merkezinin arkasında bir yerdi. Pencereden bakınca Spree'nin kanallarından birini, bir de Honecker'in muhafızlarını görüyordum. Almanca sözlüğe baktım. Sokağın adı Serçe Çıkmazı'ymış.

Adam karısına sevgiyle, özlemle sarılıyor.

— Her zaman münafıksın sen, diyor gülerek. İtikadın yok senin. Bir şey değil, benim de siyasal kariyerimle oynayacaksın. Neyse, Moskova'nın büyüsü seni yola getirir.

Kadehinde kalan konyağı bir dikişte içip yenisini dolduruyor. Dışarda usul usul, lapa lapa kar yağıyor.

Kaç yıl oldu? İşte yine kış, yine her yanda kar var. Ama buz tutmuş, kaygan, katı bir kar bu.

"Benim içim de öyle," diye düşünüyor Ülkü. "İçimdeki dinginlik mutluluktan değil, kaskatı bir kederi kabullenişimden."

Moskova'nın büyüsü seni yola getirir, demişti Ömer. "Moskova'nın büyüsü imanımı, inancımı artıracağına hüznümü ve kuşkularımı artırdı. Moskova'nın büyüsü bizi yaklaştıracağına her geçen gün biraz daha uzaklaştırıyor."

Kocası, boynunu paltosunun yakasına gömmüş, Moskovalı işçilerin giydiği türden, kulaklıklı keçe kalpağını kaşlarına kadar indirmiş, yanında yürüyor. Eldivenli elleri, adamın paltosunun cebinde buluşmuş. "Elimi sıkıca kavramıyor, itmiyor da. Onun elini tutan, yakınlaşmaya çalışan da bendim zaten."

Ne kadar uzun zamandan beri sevişmediklerini, birbirlerine sarılmadıklarını, hatta dokunmadıklarını anımsayıp içi burkuluyor. "Kadın-erkek ilişkisi, aşk ilişkisi dokunmaktır, etin çekimi ve temasıdır her şeyden önce." Elini yavaşça çekiyor.

— Koluma tutun istersen, diyor adam. Yerler çok kaygan, düşebilirsin.

Bir an umutlanıyor. Adam, elini neden çektiğini sormak istiyor belki de. O duygularını kolayca dışavurabilenlerden değildir. "Ama, hayır, hiç sanmam; farkında bile değil. Aramızdaki buzlar, giderek yoğunlaşan yabancılık umurunda değil onun. İşleri zorlaştıran, karıştıran, hep daha fazlasını isteyen benim."

Moskova Nehri iki yanındaki karlı rıhtımların arasından küçük buz parçaları taşıyarak akıyor. Kremlin'in nehre bakan kızıl tuğla

duvarlarının önündeki ağaçlıklı geniş yolda yürüyorlar. Ağaçlar, duvarların üstü, kiliselerin soğan kubbeleri, sarayın kuleleri, burçları ve karşıda uzakta Lenin tepeleri karla kaplı. Bu sonsuzmuş gibi görünen beyazlığın ortasında Kremlin'in yakut yıldızları ile kızıl bayrağı, bembeyaz bir gömleğin üstünde birkaç damla kan gibi duruyor.

"Moskova'nın büyüsü, gizemi, efsanesi bütün bunlar işte. O gizemi, o efsaneyi; umutlarımızdan, hayallerimizden, devrimci romantizmimizin sınır tanımayan gücünden, büyük Rus romanlarından, Nâzım'ın şiirlerinden, devrim edebiyatından süzerek biz yaratmadık mı? Ona gençliğimizin coşkularını, saf yüreklerimizin sorgusuz sualsiz inancını, kendini büyük bir amaç uğruna feda etmenin kurban psikolojisini biz katmadık mı? Moskova Kızıl Meydan'dı, Kızıl Meydan ise isyanın, kurtuluşun, ezilenlerin şahlanışının ve yakut bir yıldızda simgelenen ütopyamızın merkeziydi."

Birden içinde geriye dönmek, karlar içinde yuvarlanarak, buzlarda kayarak Kızıl Meydan'a çıkmak için dayanılmaz bir istek duyuyor. Belki Arın daha oradadır. Çevrelerindeki koruma, güvenlik, gizli ajan ağına rağmen, bir an için gözleri yeniden buluşabilir.

Geri dönmek, yeniden yaşamak istediği Arın mı, yirmi yaşı mı, tutkulu bir aşk mı, tenin çağrısı mı, kendi toprakları mı, İstanbul mu, küçücük oğlu mu yoksa? Bilmiyor. Günlerin, neyin beklendiği bile tam bilinmeyen uzun bir bekleyiş olduğu bu sürgün ve göçebe yaşamdan yorulduğunu düşünüyor. Yavaşça, kendi kendine konuşur gibi fısıldıyor:

— Dönmeliyim. Dönmek istiyorum. Buradan gitmek istiyorum. Henüz koşullar elvermiyorsa, Türkiye'ye dönmem olanaklı değilse bile bir Batı ülkesine, örneğin Fransa'ya gidebilirim. Evet, Fransa iyi olur.

Oraya alışığım, dostlarım var, çalışabilirim. Çocuğu yanıma alabilirim. Hiç vakit kaybetmeden, en kısa zamanda gitmek istiyorum.

Sözleri, buz gibi havada, ağzından çıkan beyaz dumanlar arasında donup kalıyor. Evliya Çelebi'nin Erzurum'da, kışın damdan dama atlarken buz kesip havada asılı kalan kedisi gibi... Sonra sanki sözcük sözcük, hece hece yerdeki karların üstüne düşüyor.

— Gerginsin, sinirlisin canım. Rus kışı böyle yapar derler. O demin gördüğün Türkler de etkiledi seni. Gel istersen şehir dışına çıkalım, örneğin Gorki'ye gidelim. Biraz uzak, ama karda çok güzel olur.

İçi üşüyor. "Her şeye bir cevabı, bir çaresi var. İşine gelmeyen şeyleri anlamazlıktan gelir, savuşturmaya çalışır. Önlemlerini almak için zaman kazanmaya bakar. 'Çok iyi taktisyendir' demeleri bu yüzden olsa gerek." Giderek öfkelendiğini hissediyor.

— Bu kadar basit değil Ömer, diyor. Bu muhteşem şehir, devrimci söylencelerimiz, Sovyet yoldaşlarımız, partimiz şerefine kaldırılan kadehler, atılan nutuklar, sabahın köründe başlayıp akşamlara kadar süren Rusça derslerim, Marksist felsefe doktorası çalışmalarım, parklar, bahçeler, heykeller, geziler, altın olmadığını bildiğim yaldızlı kubbeler, yakut olmadığını bildiğim kızıl yıldızlar, Bolşoy'a davetiye bulmanın sevinci, Nâzım'ın mezarını ziyaret etmenin kederi, kocam mısın, yoldaşım mısın, ne olduğu belirsiz ilişkimiz... Boğuluyorum, anlasana.

— Burada mutlu olduğunu sanıyordum. Ben... ben gerçekten de fark etmedim sıkıldığını. Bu şehri sevdiğini söylemiştin.

Sesinde şaşkınlık var. Sanki karısının sözleri gerçekten de donup yere düşmüş gibi, ayaklarının altındaki karlara bakıyor.

— Burayı sevdiğini sanıyordum, diye tekrarlıyor.

Öyle sanıyordu ve gerçekten şaşırmıştı.

Ülkü Moskova'ya geleli tam üç yıl olmuştu. Karısının, yanına gönderilmesi gerçek bir ayrıcalıktı. Kendisini hem Parti'ye hem de Sovyet yoldaşlara teşekkür borçlu sayıyordu. Çocuğun Türkiye'den çıkarılıp yanlarına gönderilmesi biraz gecikmişti, doğru. Ama bu da kimsenin kabahati değildi. Öncelikler vardı kuşkusuz; Ülkü'nün, ana ve kadın içgüdüleriyle anlayamadığı, kabullenemediği öncelikler.

Çocuğun getirilmesi için ne ölçüde çabaladığını, ne kadar asıldığını düşündü. Her zamanki alışkanlığıyla, eksikliği Sovyet yoldaşlarda değil, Parti'de değil kendinde buldu. Bir kez yazılı olarak başvurmuş, bir kez de utangaç bir şekilde laf arasında hatırlatmıştı. Kendine karşı ilke edindiği acımasız özeleştiri süzgecinden bir kez daha geçirince, kendisinden başka kimseye itiraf edemeyeceği bir utanç duydu: Çocuğun gelmesini istememişti. Bunu, Ülkü'nün vazgeçebileceği bir istemi saymış, gerçekçi bir değerlendirmeyle, çocuğun birçok konuda ayak bağı olacağını düşünmüş, deyim yerindeyse işi kendi akışına bırakmayı yeğlemişti.

"Çocuk senin çocuğun değil Ömer Ulaş. Hep seninmiş rolünü oynadın, ama senin olmadığını hep içinde duydun. Ülkü'ye ne bahasına olursa olsun sahip olmayı istediğin dönemlerde –ne kadar uzakta kalmış bir dönem– 'O senin oğlunsa benim de oğlum,' demek kolaydı ve şövalyece bir davranıştı. Kimse bilmese bile, kendine karşı fiyakası vardı. Peki ya şimdi?"

Karısına sarılsa; şu muhteşem beyazlığın ve rüyalarının şehrinin masal dekoru önünde, onu sevdiğini, gitmesine izin vermeyeceğini, çocuğu hemen getirteceğini söylese... Belki de her şey bu kadar kolay, bu kadar basittir. Ülkü gerçekçidir, açıktır. Anlar, rahatlar, kabul eder. Karısının sözleri beyninde yankılanıyor: "Kocam mısın, yoldaşım mısın? Ne olduğu belirsiz ilişkimiz!"

"Benimle sevişmiyorsun, yatmıyorsun, cinsel hayatımız yok," demek istiyor Ülkü açık açık. Karısına neredeyse öfke duyuyor. Üç

yılda kaç kez yattık? Cevabı düşünmekten kaçınıyor. Üstelik yattıysak da ne oldu? Ürperiyor. İktidarsızlığının sadece karısına karşı olup olmadığını sınamak için kuracağı her ilişkinin durumu daha da güçleştirecek sonuçları olacağını biliyor. İktidarsızlığından da, sonuçlarından da korkuyor.

Ingrid'le ilk yattığı gece sarhoştu. Baltık ülkeleri gecesiydi. Geç saatlere kadar votka içilmiş, geceye katılanlar kendi ulusal yemeklerini, içkilerini, kıyafetlerini sergilemişlerdi. Soğanlı, tatlı soslu çiğ ringa balığı ile patates salatasını yutmaya çalışırken votkayı biraz fazla kaçırmıştı. Son zamanlarda, âdeti olmadığı kadar çok içtiğinin farkındaydı. "Bu yaştan sonra alkolik olacak halim yok ya!.."

Bu türden toplantılarda hep yapıldığı gibi, o gece de "Enternasyonal" söylenmişti. Her zamanki gibi büyük toplantı salonunda, sahnedeki şefin yönetiminde resmî biçimde değil, ortak bir türkü söyler gibi, oturdukları yerden, içkilerini yudumlayarak, belki biraz da kendileriyle dalga geçercesine... Ingrid hemen yanı başındaydı ve hangi dilden söylediğini sormuştu. "Türkçe" demişti övünerek. Üniversitede öğretim üyeliği yıllarında zaman zaman yurtdışına, Avrupa'ya çıktığında aşağılanmaktan duyulan korkuyla Türk olduğunu gizleme, Türk olmaktan eziklik duyma gibi kendine bile itiraf etmeye utandığı duygular, burada sosyalizmin başkentinde, hele de dünyanın dört bir bucağından gelmiş komünistlerin, partililerin bulunduğu uluslararası toplantılarda, övünç ve kendine güven duygularına dönüşüyordu. Ömer Ulaş, burada kendini güvenli, huzurlu, eşit hissediyordu. Üstelik, açık kimliği bilinmese de herkes onun önemli bir "yoldaş" olduğunu biliyordu.

— Türkiye'de faşizm var, güçlükleriniz var, demişti Ingrid kötü bir Rusça ile.

Bir an, partinin değerlendirmesine ters düşen faşizm sözcüğünü düzeltmeyi düşündüyse de vazgeçmiş, "Güçlüklerimiz çok büyük,"

demekle yetinmiş; kadının, “O halde, güçlükleri unutmak için biraz dans edelim,” teklifini hem ayıp olmasın diye hem de içkinin verdiği gevşeklik içinde hemen kabul etmişti.

Sarışın, biraz tombulca, elmacıkkemikleri çıkık, masmavi gözlü bir kadındı; Eskişehir’deki akça pakça Tatar güzellerini hatırlatıyordu. Dans ederken kadını arzuladığını fark etmiş, o da bunu ânında algılamıştı. Türkiye’den ayrılalı neredeyse iki yıl olacaktı. Hiçbir kadınla ilişki kurmamış, bu konuları düşünmemişti bile. Cinsel yönü ağır basan biri değildi. Ama o gece, kollarının arasındaki diri vücudu, göğsüne yaslanan dolgun memeleri, bir kadın sıcaklığını istiyordu işte.

Ömer Ulaş, sonraları o geceyi sık sık hatırladı. Labirent gibi koridorlardan geçip Ingrid’in odasına girer girmez kapıyı içerden kilitleyen genç kadın, alışık bir hareketle üstündeki her şeyi bir anda çıkarmış, odanın soluk ışığında buğday sarısı teni, sapsarı saçları ve Rönesans ustalarının resimlerinden fırlamış iri dolgun vücuduyla çırılçıplak kalmıştı. Hayatında belki de ilk kez üst üste doyuma ulaşırken ve defalarca sevişirken, sarıldığı vücuttan, sevişme eyleminin kendisinden ve kendi hazzından başka şey düşünmemişti. Sabahın erken saatlerinde, koridorlarda kimseye görünmeden kapıdan dışarı çıkmaya çalışırken gece olanları düşünmüş, ellisine yaklaşmışken içinde uyanan, kendini bile hayrete, biraz da korkuya düşüren şehvet duygusunun ve mükemmel doyumun nedenini bulmuştu: Ingrid’le sevişmenin başı, sonu, geçmişi, geleceği, sevişme eylemini aşan veya gölgeleyen hiçbir yanı yoktu. İki cinsellik nesnesi, hazdan başka hiçbir duygunun, hele de aklın, anıların, hesapların, kurguların işin içine karışmadığı bir boşlukta buluşmuşlardı. Hangisinin ne düşündüğü, ne düşüneceği, kimin ne diyeceği, ne yapacağı önemli değildi. Kişisel tarihleri, kimlikleri, gelecekleri yoktu ve olmayacaktı...

Neden sonra karısını düşündüğünde, onu aldattığı duygusuna bile kapılmamıştı. Aynı kategoride, aynı düzlemde ilişkiler değildi bunlar

sanki. Yine de, Ülkü ile tek bir defa, o da ilk kez trende seviştiklerinde buna yakın zevk aldığını kendine itiraf etmiş, istemese de bir karşılaştırma yapmıştı. Bir süre sonra, bir başka kadınla sevişmiş olma düşüncesinin yarattığı iç huzursuzluğunu ve kendinden memnuniyetsizliği ise, "Tanıştığımızda başka birinin kadınıydı, evlendiğimizde o adamın çocuğunu taşıyordu," düşüncesi ile bastırmaya çalışmıştı.

Ingrid ile ilişkileri, aynı yoğunlukta olmasa da kadın ülkesine dönene kadar sürdü. Garip bir rastlantıyla, Ingrid'in Moskova'dan ayrılması Ülkü'nün gelişine denk düşmüş, çıkabilecek birçok sorun böylece atlatılmıştı. Ingrid'den Ülkü'ye hiç söz etmedi. Ama, Moskova'ya ilk geldiği gece, Ülkü onun için hazırladığı ikinci divanda uyumayı reddedip, "Şu yatak koltuğu aç da birlikte yatalım," dediğinde adeta panikledi. Annelerinin umumhaneye gittiklerini anlayacağından korkan toy delikanlılar gibi hissetti kendini. Ve o gece, karısının bütün sokulmalarına, açıkça dile getirmese de okşayışlarıyla, sıcaklığıyla hissettirdiği sevişme isteğine ve karısına sıkıca sarılmasına rağmen cinsel ilişkiye girmekten kaçındı. Organının sertleşmeyeceğini, başarısız olacağını biliyordu.

Sonraki günlerde, durumu geçici bir iktidarsızlık saydı. Ingrid'le yaşadığı sadece tensel ve cinsel olan, hep öyle kalan ilişkiyle bağlantısı olamazdı iktidarsızlığının. O ilişki yaşanmış ve bitmişti. Yaşanırken güzeldi, doyurucuydu. Daha fazlasını, ikisi de ne istiyor ne de bekliyordu.

Ayrılma günü geldiğinde, iki eski dost gibi yanaktan öpüşmüşlerdi. İçinden Ingrid'e ufacık bir anı, Moskova günlerini hatırlatacak bir armağan vermek gelse de hemen vazgeçmişti. Yaşanmış ve bitmiş bir ilişkiydi bu, hatırlanması gerekmiyordu. Kadını havaalanına götürecek resmî araba uzaklaşırken içinde duyduğu soğuk boşluk ve göğsündeki

karıncalanma çabuk geçmişti. Zaten kardeş partilerin bir toplantısına gitmesi gerekiyordu.

Ülkü üç yıldır Moskova'daydı, üç yıldır beraberlerdi. Bütün çabalara rağmen biraz daha geniş bir ev bulunamamıştı. Hâlâ o tek odayı paylaşıyorlardı. Karısı, belki de ona sıkıntı ve acı vermemek için, iktidarsızlık konusunun üstüne gitmiyor, ikili ilişkilerde sorunların konuşarak aşılabileceğine inandığı halde, neyse ki bu konuyu artık hiç açmıyordu. Sessizce, kendi küçük divanında yatmaya başlamıştı. Sadece bir kez, sevişmenin erkeğin organının sertleşip dişinin içine girmesinden ibaret olmadığını; insanlar birbirlerini arzuluyorsa, sevişmenin ve doyuma ulaşmanın çok değişik biçimlerini bulabileceklerini; cinselliğin kadın-erkek ilişkisinin özü olduğunu bütün açık sözlülüğüyle söylemişti. Ömer cevap vermemiş, susmuş, ama o günden sonra karısına hiç dokunamaz, sarılamaz olmuştu. Çıplak tenine değerse çarpılacağı büyülü bir yaratık, bir tabuydu sanki Ülkü.

Yine de karısının Moskova'da mutlu olduğunu; kendi hayatını anlamlandıran şeylerin karısını da mutlu ettiğini sanıyordu Ömer. Şu yakut yıldızların, Kızıl Meydan'ın, bu efsane şehrin, tarihin en şanlı ayaklanmasını gerçekleştirmiş bu halkın içinde, onlarla birlikte yaşamak; günü geldiğinde kendi ülkesinde işçi sınıfı iktidarını kurmak için gerekli donanımı edinme olanaklarını önüne serili bulmak bile yetebilirdi insana.

— İktidar beni fazla ilgilendirmiyor, işçi sınıfı iktidarı bile olsa, demişti Ülkü kızgın bir gününde.

Sonra, belki de tıkanmış cinsel hayatlarına gönderme yaparak –ya da bu konudaki duyarlılığı yüzünden Ömer'e öyle gelmişti–

— Cinseliyle de siyasalıyla da iktidar erkeklerin sorunu. Onu kazanmak da kaybetmek de erkeği çirkinleştiriyor, diye eklemişti.

“Belki de hakkı var. Belki biz erkekler de kediler gibiyiz. Kendi iktidar alanlarını bıraktıkları kokuyla işaretleyen ve o alanın içine başka kedileri sokmayan hırçın, kavgacı kediler gibi... O alanın dışına çıktığımızda ya da iktidar alanımızı kaybettiğimizde çöküyoruz.”

Yine de karısının değerlendirmesinden incinmişti. “Giderek farklı diller mi konuşmaya başladık yoksa?”

Ömer Ulaş bu ülkeyi seviyordu. Bu ülkenin simgelediği değerleri seviyordu. O değerlere inanmanın, o değerlerin egemen olması için savaşmanın hayatını anlamlandırdığını, kendinden memnun olmasını sağladığını biliyordu. O değerlere ulaşmanın tek yolu ise siyasal iktidardı. Gerisi, gerçekle ve hayatla ilişkisi olmayan bir devrimci hayalden ibaretti. Ülkü’nün sırtında yumurta küfesi yoktu. İktidar olgusu dışında bir devrim düşlemekte, iktidarı eleştirmekte özgürdü. Ama o bunu yapamazdı, düşünemezdi bile.

Moskova Nehri’nin kıyısında, Kremlin’in yüzlerce yıllık duvarlarının altında, kuzeyden gelen dondurucu rüzgâra karşı duran karısına baktı. Başını omuzları arasına çekmiş, kollarını göğsünde kavuşturmuş soğuktan korunmaya çalışan kadın, karların ortasında, dünyada yapayalnızmış gibi geldi birden. Aralarına nedenini tam bilmediği öyle bir uzaklık girmişti ki, onu kucaklayıp yalnızlığından kurtaramayacağını, içini ısıtamayacağını, burada tutamayacağını biliyordu.

— Burada mutlu olduğunu sanıyordum canım, diye tekrarladı. Ama gerçekten bu kadar istiyorsan, geri dönebilmen için başvuruda bulunurum. Bir şekilde hallederiz. Belki de haklısın, çocukla Batı’da daha rahat edebilirsin. Bir kere daha düşün. Seni kalmaya zorlayamam tabii.

İçinde keder, isyan, öfke değil, belli belirsiz bir hüzün, bir de kendine bile itiraftan çekindiği bir ferahlama ve özgürleşme duygusu vardı. “Evlilik, çoluk çocuk benim hayatıma uymaz,” derdi gençliğinde.

Bunun toy devrimci delikanlı raconu değil, gerçeğin ta kendisi olduğunu düşündü: "Rakip tanımayan, paylaşılamayan şeyler var: aşk ve iktidar gibi..."

Küçük ve dikkatli adımlarla, birbirlerine değmemeye ve buzlu yollarda kaymamaya çalışarak en yakın metro istasyonuna doğru yürüdüler.

Ömer'i son kez Leipzig'de görmüştü: o puslu, kasvetli, kederli şehir...

Tren istasyonları, içini çocukluğundan beri ne olduğunu tam çözemediği kötü duygularla, tarifsiz bir kederle doldururdu. Çocukluğunda, hep gece yarıları inilen unutulmuş küçük Anadolu istasyonlarının yüreğine saldığı umutsuzluk yüzünden belki de... On yıl önce, Leipzig'e ilk gelişinde tren kente, neden olduğu bir türlü anlaşılmayan dört saatlik bir rötarla vardığında, çocukluğundan ve gençliğinden hatırladığı yalnız ve kederli Anadolu istasyonlarının Leipzig Garı'nın ıssızlığı yanında neredeyse bir bayram yeri kadar neşeli kaldığını fark edip şaşmıştı. Gar, bir benzeri Batı Almanya'da Frankfurt'ta olan çelik konstrüksiyonlu yapılardan biriydi. Ama tenhalığı ve gelip giden katarların seyrekliği yüzünden mi, neşeli bir tüketiciler kalabalığının küçük büfeleri, dükkânları, kioskları doldurmamasından mı, yoksa bu kente ilk geldiğinde havanın yağışlı, puslu olmasından mı, terk edilmiş bir yapıya benziyordu. Yol boyu geçtikleri, sonra saatlerce durup bekledikleri bozkırlarda da aynı yalnızlık ve terk edilmişlik duygusuna kapılmış, biraz da utanç ve eksiklenmeyle, "Kapitalizmin yapay pırıltısına, hayhuyuna alışmışım, ideolojik çizgim ne olursa olsun, iş gündelik yaşama gelince 'öteki dünya'nın insanıyım ben," diye düşünmüştü.

Moskova'ya, Ömer'in yanına gidebilmek için bürokratik sorunların çözülmesini beklediği birkaç ay boyunca kaldığı bu kenti hiç sevmemişti. "Ömer, iyi ki Moskova'da görevlendirilmiş, yoksa burada yaşamak zorunda kalacaktık."

Şehir, kırk yıl geride kalmış savaşın yaralarını hâlâ taşıyordu. Yüzyıl başından ya da on dokuzuncu yüzyıldan kalmış kara suratlı eski taş binaların bir bölümü oldukları gibi bırakılmış, terk edilmişti. Yeni yapılan modern sosyal konutlar, işçi siteleri ise cansızlık ve sevimsizlikte o terk edilmiş yapılarla yarışır gibiydi. "Belki de şehre haksızlık ediyorum; orada yaşamadıkça, anıları olmadıkça, geçmişini, parlak günlerini, sorunlarını, insanlarını tanımadıkça, gizli güzelliklerini keşfetmedikçe bir şehri nasıl sevebilir insan!"

Leipzig'in caddelerinde, sokaklarında dolaşırken isli, rutubetli, ağır hava altında ezilecekmiş gibi gelirdi Ülkü'ye. Nefes almakta zorlandığı olurdu. Uzun yıllardır orada yaşayan bir "yoldaş"a, "Burada da hava kirliliği mi var yoksa," diye şaka ederek sorduğunda, "Ne sanmıştın, tabii ki hava kirliliği. Burası, Avrupa'da hava kirliliğinin en yoğun olduğu birkaç kentten biridir. Batı Almanya' nın, Ruhr havzasının bütün pisliği rüzgârlarla buraya taşınıyor," cevabını almıştı. "Kendilerini buna inandırmak isteseler de, hava kirliliğinin DDR'nin endüstriyel gelişme mucizesinin kaçınılmaz sonucu olduğunu herkes biliyordu oysa..."

Hiç ısınamadığı bu şehirdeki macerasının kısa sürmesine sevinmiş; yıllardır burada, sosyalizmin ülkesinde bile farklı kimliklerle daracık bir çevrede "illegal" yaşayanlara saygısı artmıştı. "Ben dayanamazdım" duygusu ve eksiklenmesi... "Peki onlar nasıl dayanıyorlar? Daha doğrusu, dayanabiliyorlar mı?"

Leipzig'dekilerin kaç kişi olduğunu bilmiyordu. Belki on beş, belki yirmi kişi. Böyle şeyler sorulmazdı. Kimisi neredeyse elli yıldır Türkiye dışında yaşayan eski kuşak, 70'lerden sonra çıkanlar ve 80 sonrasında

gelenlerle, parti merkezinin önemli bölümünün Leipzig'de olduğunu tahmin ediyordu.

Leipzig'in gönüllü sürgünleri, bu bir avuç yabancı, binlerce mil uzaktaki ülkelerinde bir gün mutlaka gerçekleşecek devrime inanıyorlar, uzaklığın ve göçmenliğin katmerlediği bir romantizmle, devrim için çalıştıklarını, devrim uğruna hayatlarını feda ettiklerini düşünüp bundan haz duyuyorlardı. Şehrin kasveti ve ağırlığı hepsinin üstüne çökmüş gibiydi. Hepsi birörnekleşmişti sanki. Örneğin Türkiye'den tanıdığı şu sevimli çift, 12 Eylül öncesinde Türkiye'deyken capcanlı, neşeli, hatta biraz uçuk tiplerdi. Tam da bu yüzden hoşlanırdı onlardan. Oysa şimdi dünyadan soyutlanmış olarak yaşadıkları bu kentte, dünya devriminin bütün yükü omuzlarına yüklenmişçesine ciddi ve ağırbaşlı havalara girmişlerdi. Eskiden açık yüreklilikle, rahat rahat tartıştıkları konular burada tabu olmuştu sanki. Suskunluklar, anlamlı bakışlar, "İşin o tarafını karıştırma", "Bunu biz bilemeyiz, Sovyet yoldaşlar böyle diyorlarsa, elbet bir bildikleri vardır," türünden uyarılar, açık ve içtenlikli sohbetlerin yerini almıştı.

Burası, "kitlelerin içinde balık olma" hayaliyle yola çıkmış devrimcilerin yakalanıp hapsedildiği daracık bir akvaryuma benziyordu. Akvaryumun bulanık sularında, kuyrukları birbirine değerek yüzüp duran balıklar, daracık dünyalarının aldatıcı gerçeklerine, yaşayabilmek için zorunlu hayallere, taşlaşmış inançlara ve kendi yanılsamalarına mahkûmdular.

Akvaryum benzetmesini yaptığı zaman Ömer gülmüş,

— Haklısın, demişti. Ben de bir süre Leipzig'de kaldım. Şehrin bir kabahati yok. Bütün DDR taşrası gibi, kendi içine kapanmış, sönük bir şehirdir Leipzig. Üstüne üstlük, illegal partilerin merkez komitelerini, bir sürü gizli kapaklı işi barındırdığı için, daha da resmî, bürokratik, ağır bir havası vardır. Akvaryum yasaları geçerlidir orada. Yine de kabul et ki, hiç de kolay değil oradakilerin yaşamı. Bir kez kuşkuya

kapılırlarsa, içlerine inançlarını kemirecek en küçük bir kuşku tohumu girerse, "neden buradayım" sorusuna bütün yürekleriyle cevap veremezlerse, yaşayamazlar. Yine de itiraf etmeliyim ki, Moskova'ya gelince kendimi daha mutlu, daha hafif hissettim. Senin benzetmeni sürdürecek olursam, cam kavanozdan açık denize çıkmış gibi oldum.

On yıl sonra Leipzig Garı –bütün olumsuz anılara inat– renk renk, cıvıl cıvıl, pejmürde, kararsız ve serseri bir kalabalığa kucak açmış. Hiçbir treni beklemeyen, hiçbir trene binmeyecek olan siyah meşin ceketli Punk taklidi gençler, Batı'daki ülküdaşlarına benzemeye çalışan dövmeli, dazlak kafalı neonaziler, sapsarı saçlı, uzun bacaklı genç orospular, renk renk zevksiz abur cuburla dolu dükkâncıklar ve blucinden porno dergilere, eski DDR bayraklarından Sovyet askerlerinin kızıl yıldızlarına kadar, akla gelebilecek her türlü ıvır zıvırı birarada sergileyen tezgâhlarla eski istasyon, gerçeküstü bir film dekorunu andırıyor.

"Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra eski Doğu Almanya'da gündelik yaşam" konulu bir röportaj için geldiği kent, kendi geçmişi gibi, bir zamanlar oradan geçmiş olanların anılarına da ihanet ediyor. Fethedilmiş, düşmüş, teslim olmuş bir kale burası. Yenilgisini sarhoş olup sızarak unutmaya –ya da kutlamaya– çalışıyor.

Peronun başında bekleyen Ömer'i uzaktan gördüğünde heyecanlanıyor. "Bu yorgun, yaşlı, yoksul görünümlü adam kocam benim. Yıllardır görüşmemiş de olsak, hâlâ resmen onun karısıyım."

İlerideki günlerde, o buluşma ânını ne zaman hatırlasa, içinde derin, karanlık bir kuyu açılacak.

Ömer'i görüyor, "İşte bir insan yaşamının özeti, yaşamlarımızın özeti," diye düşünüyor. "Alevler çoktan sönmüş, ama küller hâlâ sıcak."

Ömer, yüzünde daha önce görmediği yorgun, buruk bir gülümsemeyle karısına doğru yürüyor. İkisi de koşmuyorlar, acele etmiyorlar. Bu ânı uzatmaya, alışmaya ihtiyaçları var. Adam, kamburu

çıkmış gibi hafifçe öne eğilerek yürüyor. Tepesi iyice açılmış, kalan saçları beyazlaşmış. Üzerinde bir zamanlar şık olduğu anlaşılan eski bir trençkot; üniversitede öğretim üyeliği yıllarında gittiği Londra'dan alınmış bir Burberry olmalı. Ülkü, bej rengi trençkotu Ankara'dan, belki de ilk tanıştıkları günden hatırlıyor. Kaç yıl olmuş? Yirmi mi? Kafasının içinde burgu gibi dönüp duran o acı dizeler, Aragon'un insanı yaşadıklarına isyan ettiren dizeleri: "Hayatı bu silahsız askerlere benzer / Bir başka kader için giyinip kuşanan / Mutlu aşk yoktur."

"Ne kadar oldu görüşmeyeli? Beş yıl mı, yoksa daha mı fazla?" diye düşünüyor Ömer karısına doğru yürürken.

Ona Moskova'da boğulduğunu, büyük ütopyalarının kutsal kentinden, devrimin mabedinden çıkmak istediğini söylediğinde, önce bir anlık bir öfke sanmış, inanamamıştı. Oğlunu özlediğini, çocuk için endişelendiğini düşünmüş, çocuğu en kısa zamanda getirteceğine inandırmaya çalışmıştı karısını.

— Sorun bu değil, demişti genç kadın. Umut yanımıza gelse de burada kalmak istemiyorum artık. Sorun, seninle benim, ikimizin arasında. Böyle kuruyup giden ilişkilere dayanamam ben. Aramızda hiçbirşey kalmadığını, ne varsa hepsinin tükendiğini fark etmiyor musun?

— Cinsel hayatımızdan mı söz etmek istiyorsun? Rahatsızlığımı mı, yani iktidarsızlığımı mı vuruyorsun kafama?

Özdenetimini kolay kaybetmeyen, siyasal alanda olduğu kadar özel yaşamında da sakin ve soğukkanlı görünmeye önem veren adam, sarsılmış ve sinirlenmişti. Geçiciymiş, düzelecekmiş, yokmuş gibi davrandıkları tabu konu ilk kez açılmış; anlayış maskesi takınmış riyakârlık nihayet aşılmış, suskunluğun için için işlettiği yara deşilmişti.

— Kafana vurmuyorum, ama kadın-erkek ilişkisinde cinselliğin önemini sen de benim kadar bilirsin. Benim asıl söylemek istediğim bu

değil Ömer. Aramızdaki uzaklık, iletişimsizlik senin organının kalkıp kalkmamasından çok daha derin, çok daha önemli. Bu iktidar lafından da nefret ediyorum. Söylemek istediklerimi saptırıyor. Birbirimizi acıtmak için ille de bu sözü kullanacaksak, peki o zaman, senin o anlamda iktidarsız olman umurumda değil. Aramızda kadın-erkek ilişkisi anlamında duygular, bağlar kalmış olsaydı, senin durumuna rağmen, yine de çok güzel sevişebilirdik, birbirimize vücutlarımızla da yakın olabilirdik. Hatta belki, taş gibi bir erkeklik organından çok daha doyurucu, çok daha zevkli olurdu böyle bir sevişme. Benim anlatmak istediğim, artık birlikteliğimizi korumak, güzelleştirmek, zenginleştirmek için hiçbirşey yapmaya ihtiyaç duymuyor olman. Küçük Prens'in dediği gibi, "Gülleri, dostlukları, sevgileri sulamak gerekir."

Sözünü tamamlamasına vakit bırakmadan,

— Bıktım şu Küçük Prens fantezisinden, diye bağırmıştı. Kutsal Kitap sanki! Senin derdin nedir kızım biliyor musun? Senin derdin... senin derdin s....mek. En önemli şey bu değil mi hayatta! Ama benim için değil. Öyle olsaydı, bunca yıldır bakardım bir çaresine. Üstelik, eğer iktidarsızsam yine senin yüzünden. Neden başka kadınlarla iktidarsız değilim? Neden sen gelmeden sorunum yoktu da, seninle böyle oluyorum! Seni doyuramamaktan korkuyordum, hep korktum bundan. Beni başka erkeklerle kıyaslamandan, benden daha az zevk almandan korktum. Unutma, ilişkimiz başladığında seni hamile bırakan sevgilinin yatağından yeni çıkmıştın...

Birden panik içinde susmuş, olduğu yerde sessiz ve hareketsiz kalmıştı.

Ülkü'nün ilk algıladığı, adamın kendi sözlerinden duyduğu dehşet, korku ve çaresizlik oldu. Sanki kendindeki dönüşümü kavramakta güçlük çeken, hayvansı kıllarla kaplanmış vücuduna bakıp kendini

tanıyamayan bir Doktor Jekyll'di. Sanki o anda, orada ölecekmiş de, ölmeyi bile beceremiyor gibiydi.

Ne kızgınlık ne kıskançlık ne hakarete uğramış olma duygusu; hayır, hiçbiri değil; sadece acıma ve utançtı genç kadının içindeki duygu. "Saygın Ömer Hoca, işçi sınıfına ve devrime adanmış bir ömür, lekesiz bir komünist kimlik, soğukkanlı, deneyimli Şerif Yoldaş... Onu bu hale ben mi getirdim? Her insanın kaldırabileceği ve kaldıramayacağı şeyler vardır. Kendisine karnı burnunda gelen karısını kaldıramamıştı demek. Cinsel özgürlükten yana, açık fikirli, kadın-erkek eşitliğinin inanmış savunucusu Ömer Hoca bir rolden, bir yanılsamadan mı ibaretti? Belki evet, ama asla bir kandırmaca değil, kendinin de inandığı bir yanılsama."

— Lütfen sakinleş, dedi yumuşak bir sesle. Seni bu kadar öfkelendirdiğim için özür dilerim. İncitmek istememiştim.

Roller tersine dönmüş; hoşgörülü, olgun, sakin eş rolü kendine düşmüştü. Artık hiçbir umudu kalmamış, aslında çoktan bitmiş, kendileri bile tam fark etmeden damla damla tükenmiş bir ilişkinin son sahnesi oynanırken sakin ve olgun görünmenin ne kadar ikiyüzlü bir davranış olduğunu düşünüp kendinden utandı.

— Madem bu kadar çirkinleştik, o zaman sonuna kadar götürelim, dedi adam. Evet, bir başka kadınla birlikte oldum; buradaki Kuzeyli kadınlardan biriyle... Sen Moskova'ya gelmeden kısa bir süre önce ülkesine döndü. Onu bir daha görmedim. Beni tanırsın; belki de içten içe, bu ilişkiyi, yani kendi zaafımı, seni aldatmış olmayı hazmedemediğimden sana yaklaşamadım. Belki de içimde birikmiş bir hınç vardı sana karşı, belki geçmişini hazmedememiştim. Ne de olsa küçük bir kentin bir işçi ailesinden geliyorum ben. İnsan yetiştiği çevrenin değerlerini ne kadar aşabilir ki! O köhnemiş değerleri aştığını, hepsinin üstüne yükseldiğini sanırsın, kendine yepyeni bir

kimlik yaratırsın, sonra bir gün dehşet içinde, hiç değişmediğini fark edersin.

Birbirlerinden saklayacak hiçbirşeyleri olmayan iki eski dost gibi konuşmaya başlamışlardı. Evlilik ilişkilerinin bittiğini ikisi de biliyor ve bu onları rahatlatıyor, birbirlerine yaklaştırıyordu. “Ne zamandır bu kadar açık yürekli, bu kadar yakın olmamıştık birbirimize,” diye düşünmüştü Ülkü. Gece geç saatlere kadar cevizli ve biberli votkalarını yudumlayarak konuşmuşlar, dostluklarının pekiştiği Ankara günlerine dönmüşlerdi sanki.

Ömer peronda ağır ağır yürüyerek yaklaşıyor. Yaşlı bir ağabey gibi, uzun yıllar görmediği, çok özlediği bir dost gibi sarılıyor karısına.

— Yine rötar yaptı bu tren. Sosyalizm döneminde, insanlar başlarına gelen her kötülüğü, aksayan her işi sosyalizme fatura ederlerdi. Al sana kapitalizm. Trenler yine rötar yapıyor.

Karısının elindeki küçük seyahat çantasını alıyor.

— Bütün eşyan bu mu?

— Sana telefonda söylemiştim, sadece iki gün kalacağım burada. Hem seni görürüm, hem de eski halini bildiğim için, Leipzig’deki değişimi daha iyi gözleyebilirim diye düşünmüştüm. Şehri bilmem ama, gar çok değişmiş. Eskiden ıssızdı, şimdi panayır gibi.

— Şehir de değişti. Artık akvaryumlar kırıldı, balıkların kimi öldü, kimi ortama uydu.

— Bizim takımdan, senden başka kalan var mı buralarda?

— Kimse kalmadı sayılır. Çoğu Batı’ya geçti. Ağız alışkanlığı ile Batı diyorum. Birleşmeden sonra doğusu batısı kalmadı işin. Yine de, göreceksin, Berlin’de bile hâlâ doğu ile batı var. Duvar yıkıldı ama, insanların kafasındaki, anılarındaki duvarlar kolay yıkılmıyor. Daha yıllar sürecek, acılar çekilecek. Neyse, uzun uzun konuşuruz bunları. Önce seni oteline götüreyim.

Gardan çıkıyorlar. Hava yine nemli, ağır, kurşuni gri; şehir yine eskisi kadar kederli.

— Ben de burayı terk etmeye hazırlanıyorum, diyor adam. Zaten bütün kardeş partilerin temsilcileri çoktan çıktılar. Haklısın, çekilmez bir şehir burası. Üstelik de neonazi kaynıyor. Kim derdi böyle olacağını!

— Nereye gitmeyi düşünüyorsun?

— Gidebileceğim fazla yer yok. Batı'ya alışkın değilim ben. Bir süre Berlin'de falan kalırım, sonra bürokratik pürüzlerimi halledip, pasaport almaya çalışıp Türkiye'ye dönerim herhalde. Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânı.

Resepsiyondan anahtarını alıp küçük valizini odasına koyduktan sonra, otelin altındaki kahvede buluşuyorlar. Konyağını ve kahvesini yudumlarken, kendini bu kederli şehirde ilk kez mutlu hissediyor. Ömer'i yeniden gördüğü için olmalı.

— Seni özlemişim, diyor adama.

— Ben de.

— Yaşlanmışsın.

— Sen de.

Gülüyorlar. Dingin, rahat ve dostlar. Yaşanan bunca olaydan, bunca yıkıntıdan sonra böylesi çok daha iyi.

— Umut nasıl? Koca delikanlı olmuştur. Neredeyse yirmi yaşında. Bilmem inanır mısın, ama onu da çok özledim, çok düşündüm.

— Umut Türkiye'de. Moskova'dan Paris'e geçtiğim zaman, iş bulur bulmaz yanıma getirttim. O zaman on beş yaşındaydı. Çok mutlu olmadı. Dil güçlüğü çekti, uyum sağlayıp arkadaş edinemedi. Bilirsin, küçükken bile öyle şikâyet eden, şımarık, gürültücü bir çocuk değildi. Biraz içine kapalıydı. Sen gittikten sonra büsbütün sessizleşti ve yalnızlaştı. Oysa arkadaş delisiydi. Arkadaş edinme uğruna yapmayacağı yoktu. O hali hep içimi paralardı. Çocuklar onu da

aralarına alsınlar, onu da adam yerine koysunlar, arkadaşlık etsinler diye, en sevdiği oyuncaklarını vermekten tut da oyunlarda o hain çocuklar ne isterlerse yapmaya kadar, her ödünü vermeye hazırdı. Yine de neden bilmem, aralarına almazlardı onu; hep yalnız kalırdı. Belki de bana öyle geliyordu, bilmiyorum. Sanırım, senden sonra benim de kendisini bırakıp gitmemi hiç hazmedemedi. Daha önce de anlatmıştım sana, neredeyse harika çocuk düzeyinde kolay öğrenen, zeki bir çocuktu. Fransızcayı da kısa sürede öğrendi. Derslerde çok başarılı oldu, ama dediğim gibi, mutlu olamadı Fransa'da. Bizi affetmedi, haklıydı da. Sadece üç yıl kaldı Paris'te. İki yıl önce liseyi bitirince, üniversiteyi Türkiye'de okumak istediğini söyledi. Bir iş bulana kadar maddi destek sağlayıp sağlayamayacağımı sordu. İyi bir işim var, fena para almıyorum; anneannesinin evinde de kalacak olduktan sonra, Türkiye'ye dönmesi sorun değildi. Üstelemedim, daha mutlu olacaksa, gidebileceğini söyledim. Görüyorsun, laf oğlumdan açılınca susmak bilmiyorum.

— Beni soruyor muydu? Söylemiş miydin ona?

— Neyi? Gerçek babası olmadığını mı? Tabii ki hayır. Çocukken sorardı seni, çok özlerdi. Sanırım bütün erkek çocuklar gibi, kendini hayat karşısında güçlü ve güvenli hissedebilmesi için bir babaya ihtiyacı vardı. Paris'e yanıma geldiğinde, bu konuyu bir kez konuştuk. Senin Moskova'da kalman gerektiğini, ayrıldığımızı, isterse, güç de olsa seninle ilişki kurmasını sağlayabileceğimi söyledim. "Kalsın," dedi.

Birden, hiç beklemediği, hiç ummadığı bir şekilde gözlerinden yaşlar süzülüyor.

— Oğlumu çok özledim, diyor. Umut, hayattaki en büyük suçum benim. Bu işi beceremedim. Ona sahip olamadım. Her suçun bir bedeli, bir cezası olur; onu da ödemedim. Oğluma karşı hem suçlu hem de borçlu hissediyorum kendimi.

“Sürekli suçluluk duygusu, Eski Yunan trajedilerini hatırlatan kader saplantısı, suç ve ceza ikilemi, ‘kurban’ ve adanmışlık üzerine kurulu Katolik ahlakı, ‘vazife’ odaklı aile terbiyesi, Kemalist ideolojinin kurtarıcılık misyonu, hepsinin üstüne tüy dikmek için de bir tutam sosyalizm... Bütün bunların mükemmel bir karışımısın sen,” derdi Ömer. İkisi de bu sözleri hatırlıyor.

Adam, garson kıza bir konyak daha söylüyor. Karısının yanaklarından sakin sakin süzülen gözyaşlarını parmaklarının ucuyla, okşar gibi kurutmaya çalışıyor. Demin, “sen de yaşlanmışsın” derken samimi olmadığını, lafın gelişi öyle dediğini düşünüyor. Ülkü çok değişmiş; zayıflamış, incelmiş, boyunun uzunluğu, boynunun yılların çizgilerini değerli bir kolye gibi taşıyan inceliği ortaya çıkmış. Eskiden canlı, alımlı, ama biraz kaba hatlı, biraz sıradan bir genç kadınken şimdi zarif, güzel ve anlamlı. Yaşadıklarıyla zenginleşmiş, hüzünle incelmiş bir güzellik... Adamın içi burkuluyor. Her şey için ne kadar geç!

— Sadece sen değil, ben de, başkaları da, hepimiz pek çok şeyi beceremedik, diyor.

Ülkü, adamın yanaklarında, kirpiklerinde gezinen parmaklarının titrediğini fark ediyor. Oysa elleri hiç titremezdi, sesi de. Kocasının yüzünü inceliyor. Çıkık elmacıkkemiklerinin üstündeki deri sanki gerilmiş, şeffaflaşmış; hastalıklı bir rengi var. Dişleri sigaradan ve bakımsızlıktan sararmış, sevimli tavşan gülümsemesini yitirmiş, gülümsemek istediğinde dudaklarının kenarlarındaki derin çizgiler geriliyor ve bu ona kederli bir ifade veriyor. Tıpkı bu şehre benziyor: Bu şehir gibi kederli, çökmüş, teslim olmuş, yenik.

Bir sessizlik oluyor. Adam konyağını bir dikişte bitiriyor, bir tane daha ısmarlıyor

— Eskiden bu kadar içmezdin.

— Bak bu doğru. Bir süredir çok içiyorum. Moskova'dayken başladım çok içmeye. Bilirsin, sürekli votka içilir orada. Buna hem ihtiyacım hem de olanağım vardı. Yani doğal bir şeydi içmek. Sonra... her şey yıkıldıktan, buraya geldikten sonra içmeden yapamadığımı fark ettim. Üstelik artık param da yok. Şu başbelası yerden çıkana kadar geçici işlerden edindiğim birkaç kuruşla idare etmek zorundayım. Neyse ki kaldığım küçük daireyi hemen boşaltmamı istemediler.

Ellerini masanın üstüne uzatıyor. İkisi de, sanki yabancı bir nesneye bakar gibi, sürekli titreyen ince uzun parmaklı, üstleri lekeli, hafifçe buruşmuş bakımsız elleri seyrediyorlar.

— Ellerimin titremesi sadece içkiden değil, diyor kabahatini gizlemeye çalışan küçük bir çocuk gibi. Doktor sinirsel olduğunu söyledi. Yorgun olunca, heyecanlanınca, sinirlenince artıyor titreme.

— Burada daha fazla kalırsan iyice yıpranacaksın, sağlığın bozulacak. İstersen bir süre için Paris'e gel. Legal pasaport falan gibi bürokratik işleri halledebilirsin herhalde. Hem biz hâlâ resmen evliyiz. Bu Fransa'dan oturma izni almakta işleri çok kolaylaştırır.

Bu ânı bir başka zaman bir başka yerde yaşamış olma duygusu: "Tahliye olduktan sonra Ankara'da otelde buluşmuştuk. Yedi aylık hamileydim. 'Yanlış anlama, çocuğun benden olduğunu sanmaları ve evlenmemiz işleri kolaylaştırır,' demişti."

İkisi de aynı anda hatırlıyor. Tavşan gülüşünün yerini almış o acı gülümseme yayılıyor adamın yüzüne.

— Ödeşiyor muyuz yoksa? Ama hayır, çoktan ödeşmiştik biz.

Kalabalık, gürültülü bir kahvenin ortasında olmasalar, garson kız içkisi kadar bahşişinin de bol olacağını umduğu masanın çevresinde dönüp durmasa Ömer'in boynuna sarılıp avaz avaz ağlayacak.

— Paris'e, senin yanına gelemem. Bunu yapamam. Oralarda yaşayamam, kaybolurum. Yirmi yıl önce olsaydı, kolaydı. Dünya beni korkutmuyordu o zamanlar. Taş gibi imanımızla, dünyanın bütün

ülkelerinin malımız olduğunu sanırdık. Biz önde, bütün ülkelerin işçileri arkamızda, dünyayı fethe çıkmıştık. Fransası da birdi Şilisi de. Ama şimdi korkuyorum. İmkân olursa, becerebilirsem Türkiye'ye dönerim belki. Gerçeği söylememi istersen, henüz buna da cesaretim yok. Yirmi yıldır, Türkiye'de olsun sosyalist ülkelerde olsun gettolarda yaşadım ben. Hayallerimizin, büyük ütopyamızın gettolarında. Artık gerçek yaşam ürkütüyor beni. Bu mezar şehirde ya da sosyalist cennetlerimizin yıkıntıları arasında bir fare gibi yaşamak daha kolay.

"Fare mi dedin Ömer Ulaş? Sosyalist ütopyamızın gettoları mı dedin? Korkuyor musun? Bu sen misin? Her şey korkunç bir kâbus olmalı. Birazdan uyanacağız, hepsi bitecek. Uyanalım, ne olur uyanalım bu kâbustan. İnsanlardan, ışıktan, yaşamdan kaçan bir fare değilsin sen. Bunca yıkıntıya, hayal kırıklıklarımıza, yenilgimize rağmen, boş ve anlamsız değildi ütopyamız."

Ülkü'nün içinden geçenleri anlamış gibi,

— Şaşırdın mı, diye soruyor. Beni böyle bulacağını beklemiyordun değil mi? Herkes çökse, herkes inkâr etse, bir tek Ömer Yoldaş dimdik kalırdı değil mi? Hadi itiraf et hayal kırıklığını. Ama sevinmen gerek; beni fazla inançlı bulurdun, mümin sayardın, soru sormadığımı sanırdın.

— Soru sorduğunu bilirdim. Belki hatırlamazsın; Ankara'daki evimde, duvarda Nâzım'ın aşk şiirlerinden dizeler vardı. Senin sıkı devrimci çocuklar gördükleri zaman utanmıştım. Sen, hamhalat devrimciliği eleştirmiş, beni cesaretlendirmiştin. Soruları soruyordun; hem de hepimizden daha derin ve doğru soruyordun. Ama sanırım cevaplarından korkuyordun.

— Açık sözlü olalım. Korktuğum cevaplar mıydı, yoksa konumumu yitirmek mi, çok emin değilim. Bilirsin; fazla soru sordun mu ya da farklı düşündün mü, kafası karışık sayılırdın. Yükseldikçe –ne demekse bu– kafanın berraklaşması gerekir, daha doğrusu, kafan

karışıksa yükselemezsin. Bu yüzden, konuşman, hatta haykırman gereken yerde bile susarsın. Tabii ki susuşunu yüce amaçlara bağlarsın. “Ben kariyeristin tekiyim, şu çöplüğün horozu olmuşsam eğer, bunu erken ötmemeye borçluyum,” demezsin. “Sosyalizmin yüce çıkarları için susmak ve kabullenmek gerekir,” dersin. Sovyet anavatanını Nazizmin saldırısından korumak, daha doğrusu vakit kazanmak için çevre ülkelerdeki partileri dağıtma emrine uymak istemeyen binlerce yiğit komünistin Karaormanlar’da bir gecede öldürüldüklerini bile, bilir de bilmezlikten gelirsin. Stalin mahkemelerini savunamazsın tabii, ama ötekilerin, Buharin’lerin, Zinovyev’lerin de bilerek bilmeyerek emperyalizme hizmet ettiklerini, zaten mahkemelerde de suçlarını kabul ettiklerini şöyle geçerken hissettirirsin. Kişisel tutarlılığını, kendine olan saygını yitirmeyi göze alırsın yani. Ne uğruna mı? Sosyalizmin ve proletarya devletinin yüce çıkarları uğruna tabii.

Adamın konyak kadehine uzanan elini tutuyor.

— Artık içme. Daha sakin konuşalım. Bir tek sen değilsin böyle kendini yiyip bitiren. Hepimiz derece derece sarsıldık. Benim de ihtiyacım var konuşmaya, düşünmeye. Hani Nâzım’ın o çok sevdiğimiz dizeleri vardı: “Yüz yıl oldu yüzünü görmeyeli, / belini sarmayalı, / gözünün içinde durmayalı, / aklının aydınlığına sorular sormayalı...”

— “Dokunmayalı sıcaklığına karnının,” diyerek bıraktığı yerden alıyor. “Yüzyıldır bekler beni bir şehirde bir kadın...”

Sesi titriyor. “Benim kadınım beni beklemedi,” diyecekken, vazgeçiyor. Karnının sıcaklığına dokunmayan, dokunamayan bendim. Beklemedi, yanımda kalmadı diye suçlamak kolay.

— Mesele şu ki canım –aslında “karım” demek isterdi– içtiğim için böyle konuşmuyorum. Aksine, bunları düşünmemek, böyle konuşmamak için içiyorum. Aklımın aydınlığına hiç güvenmiyorum

artık. Belki genel olarak akla da güvenmiyorum. Sen daha iyi bilirsin, Fransa'da falan pek moda şimdi: Post-modernizm. Sosyalizmin boka saplanmasının, hayal kırıklıklarının doğurduğu bir tepki, biliyorum. Ama bir sürü saçma sapan, yüzeysel düşünce arasında, mutlaklaştırdığımız akıldan duydukları kuşkuya katılıyorum. Bak sana bir şey anlatacağım. Bu günlerde, buralara bir sürü gazeteci, televizyoncu, araştırmacı falan geliyor. Üç kuruş kazanmam için sözde bir iş uyduruldu bana. Onları gezdiriyorum, bilgilendiriyorum, konuşuyoruz falan. Aslında yıkıntıyı ve yenilgiyi görmek istiyorlar. Yenilince, teslim olunca ne hale geldik, bunu araştırıyorlar. Üstüne alınma sakın, başka bir şey anlatmak istiyorum. Bizler tarihin öznesi olmak için yola çıkmıştık. Tarih yapıcılardık. Geldiğimiz yer, magazin basınının veya tarih araştırmalarının –hiç fark etmez– nesnesi, malzemesi olmak. İşin özeti bu işte, bu kadar basit: Kendini tarihin öznesi sanırsın ve bir gün bir de bakarsın ki sadece basit bir nesne, malzeme, belge olmuşsun.

— Yine de artık içme Ömer. Al bir sigara yak. Burada fazla vaktim yok, sızıp kalırsan seni hiç görememiş olurum. Ben yıkıntıları görmeye gelmedim. O yıkıntıların içinden geldiğimi, senin altında kaldığın duvarların benim üstüme de yıkıldığını biliyorsun. Kendine acımaktan da vazgeç. Bir an önce çıkmalısın bu lanet çevreden. Böyle götüremezsin.

— Götürmek isteyen de kim!

İçi ürperiyor. Yine suçluluk duygusu: "Onu yalnız bırakmamalıydım. Çok fazla şey yüklenmişti, çok inanmış, çok sorumluluk almıştı. Kendisiyle bu kadar sert hesaplaşması doğal. Bu hesaplaşmadan borçlu çıkacağı da açık. O, uzun süre kendini kandırabilenlerden değildir."

İçini yokluyor. Kocasına karşı saygı, sevgi, aşk kırıntısı gibi duygular arıyor. Adama sadece acıdığını anlayıp kahroluyor. Acımak

küçümsemektir, sevginin düşmanıdır. Daha fazla dayanamayacağını hissediyor. Biraz önce, fazla içip sızmasından korkarken şimdi, "Keşke kalkıp gitse ya da sızsa," diye düşünüyor.

"Onu son kez Leipzig'de gördüm. O kederli, kurşuni, yenik kentte. O da tıpkı bu kente benziyordu. Peronun başında durmuş bekliyordu. Neyi? Beni beklese –hele de bunca yıl sonra– elinde ne yapıp yapıp bir yerlerden bulduğu papatyalar olurdu, yüzünde de muzip bir tavşan gülümsemesi. Oysa elleri boştu, yüzü de, bakışları da. Papatyaların mimozalara karşı savaşını kaybetmişti, kaybetmiştik. Bütün savaşları kaybetmişti. Artık hangi ülkenin hangi garında, hangi havaalanında olursa olsun hiçbirşey beklemiyordu; ya da bir ömür boyu beklese de kimse gelmeyecekti. Yaşlanmış sandım önce. Yaşlanma umudu bile olmadığını sonra fark ettim."

"Onu son kez Leipzig'de gördüm. Trenin son vagonundan inmiş bana doğru geliyordu. Hep son anda, son vagonlara atlayan; hep gitmek isteyen, ama geride bıraktıklarından kolay kolay kopamayan yarim benim!..Dopdoluydum, çok şey vardı söylenecek. Tabii ki yaşlanmıştı, ama güzeldi; eskisinden daha güzel ve anlamlı, üstelik kendine güvenli. Onu böyle görünce kendi hırpaniliğimden, bakımsızlığımdan, çökmüşlüğümden utandım. Onu sevdiğimi düşündüm. 'Ben sana âşıktım' demek istedim, olmadı.

Artık bunların ne önemi ne de dönüşü var. Önemli olan, bu akvaryum kentten, Leipzig'den bir an önce çıkabilmek. Nereye?"

Şerif Yoldaş –Ülkü "Ömer" dedikçe nasıl da yadırgamıştı– bu sorunun cevabını bilmiyordu. Bir yıl önce çağırdıklarında, Gorbaçov rüzgârlarının sarstığı Moskova' dan çıkmayabilir, kendine orada yeni bir hayat kurabilirdi. Pek çok şey değişmekte de olsa, bildiği, tanıdığı bir yerdi orası. Merkez'den, geri dönmesi istendiğinde, bu talebin

aslında Sovyet yoldaşlardan geldiğini, her zamanki arkadan dolanma yöntemleriyle, Leipzig'dekilere söylettiklerini anlamıştı. Yine de istese konuşabilir, farklı bir iş ve konumda orada kalabilirdi. Ağırına gitmiş, yapamamıştı. Şu sarsıntılar ortasındaki dünyada duvarlar yıkılırken, karşıdevrim eline balyozu almış, işçilerin zaferinin simgesi olan meydanlardaki Marx, Engels, hele de Lenin heykellerini parçalarken, kara cüppeli papazlar indirilen heykellere karşı, Şeytan kovarcasına haç çıkarırken, sosyalizmin anavatanına da sığınamayacaksa, varsın ip inceldiği yerden kopsun!

Yetmiş yılı silip süpüren dalgaların çevrede oyalanmakla kalmayıp asıl kaynaklandıkları yere, Sovyet ülkesine vuracaklarını, o zaman yaşanacak fırtınanın önünde hiçbirşeyin dayanamayacağını seziyordu. "Tarihin tekerleğinin tersine dönmeyeceğine inanırdık. Şimdi ise birileri çıkmış, zafer naraları atarak tarihin sonunu ilan ediyor." Olup bitenler konusunda açıkça ve cesaretle konuşabileceği tek kişi, uluslararası ilişkiler masasından Falin'di. Genç yaşta tarih profesörlüğüne yükselmiş, Parti içi dengeleri iyi kullanarak önemli yerlere gelmiş Falin'le yıldızları ilk andan barışmış, cevizli votkanın iyisinin nasıl yapılacağı muhabbetinden sosyalizmin sorunlarını tartışmaya geçmeleri fazla zaman almamıştı. Ona, iki Türk biraraya gelip rakı içmeye başladıklarında, bir süre sonra, "Ne olacak bu memleketin hali," diye efkârlanırlar, fıkracığını anlattığında, Falin masaya kendi imalatı olan bir şişe votka koymuş, "Ne olacak bu sosyalizmin hali Türk yoldaş?" diye sormuş; resmî ilişkilerinin dostluğa dönüşmesi böyle başlamıştı. Özellikle Ülkü Moskova'dan ayrıldıktan sonra, Falin'in, arkadaşının özel hayatına burnunu sokmamaya özen göstererek yardım etmeye çalışmasını, hatta pek alışık olunmayan ve tavsiye edilmeyen şekilde kendisini sık sık evine davet etmesini hâlâ minnetle hatırlıyordu.

— Sorun şu ki, temeller sanıldığı kadar sağlam değildi, demişti Falin. Bir yandan yapıyı yükseltirken, üst katları en görkemli şekilde inşa etmeye çalışırken bir yandan da temeli kazmaya, pekiştirmeye uğraşıyorduk. Yani arabayı atların önüne koşmuştuk. Tabii olmadı.

— Peki bu durumu görmüyor muydunuz? Temel yoksa ya da sağlam değilse, binanın yıkılacağını düşünmüyor muydunuz?

Adam, Ukraynalı zarafeti ve soğuk görünümüyle çatışan gürültülü bir Rus kahkahası patlatmış,

— Adamları üst katlara tekme tokat sokmuş, oturtmuşuz; kapıları da üzerlerine kilitlemişiz. Yüz milyonlarca insana, baylar *sorry*, meğer temeli yokmuş binanın diyecek halimiz mi var, demişti.

Sonra birden ciddileşerek kederli bir sesle eklemişti:

— Tarihin tekerleğini bilmem, ama zamanın tekerleğini tersine döndüremezsin. 1917'ye, hatta yüzyılın başına dönüp bu defa aceleye getirmeden; temeli, bütün dünyaya yayılacak kadar geniş ve üzerine kurduğun bina yıkılmayacak kadar derin kazamazsın.

— Yani?

— Tarihte volontarizme yer olmadığını öğrendim ben. Marx, kapitalizmin kokuşmuşluğunu, adaletsizliğini, insansızlığını gösterdi. Sömürü biçimlerinden sadece biri olan kapitalist sömürüyü, bence hiçbir burjuva ekonomistinin çürütemeyeceği kadar açık biçimde ortaya koydu. Yıkın bu düzeni, kurtulun, dedi. Lenin'in kuşağı, yıkmanın ve iktidarı almanın hem teorisini yaptı hem de pratiğini. Yıkması kolaydı, koşullar da elverişliydi. Kuruluş için iktidarın yeterli olduğu düşünüldü. Ters giden, becerilemeyen işlerin faturası iktidardaki zaaflara yüklendi. Daha çok, daha yoğun iktidar peşinde koşuldu. İktidarın sınıfın elinde olmasının yetmediği görüldüğünde artık çok geç olmuştu.

— İktidar sınıfın elinde miydi?

— İşte bu da ikinci bir anahtar soru. İktidar işçi sınıfının değil, onun adına yola çıkmış olan kurtarıcıların, öncülerin elindeydi. En azından başlangıçta... Giderek kabiliyetsiz kariyeristlerin ve statükocuların eline geçtiğini burada da, Batı'da da bilmeyen yok. Proletarya diktatörlüğünden proletaryayı çıkarınca geriye diktatörlük kaldı. İktidarın en saf, en yalın biçimi.

— Asıl sormamız gereken soru, iktidar gerçekten işçi sınıfında olsaydı bugün gelinen noktadan farklı bir yerde olup olmayacağımız, bence. Sorumun çok temele indiğini ve tehlikeli olduğunu biliyorum, ama yine de sormaktan alamıyorum kendimi. Toplumun en yoksul, en geri bırakılmış sınıfı sosyalizm kuruculuğunu nasıl başarabilirdi?

— Bu soruya cevap vermek bir yana, sormaya cesaret edebilmem için de biraz votkaya ihtiyacım var, demişti Falin.

Sonra votka şişesini ortaya koyup her zamanki şakayı tekrarlamıştı:

— Ne olacak şu sosyalizmin hali Türk yoldaş?

Sonraki günlerde, sosyalist ülkelerden birbiri ardına kötü haberler gelirken ve Moskova için için kaynarken, Ömer sık sık Falin'le konuşmalarını hatırlamış, çocukların iskambil kâğıtlarından yaptıkları sıra sıra evciklerin, birine dokundun mu nasıl birbiri üstüne yıkıldıklarını düşünüp kederlenmişti.

Büyük dalganın kendine de yaklaştığını ve bu dalganın önünde tutunamayacağını içten içe hissediyordu. Yine bir gün, Falin'e,

— Peki bütün bunların olacağını, işlerin kötü gittiğini, toplumda tuhaf bir donukluk, için için kaynayan birşeyler olduğunu bilmiyor muydunuz? Örneğin Merkez Komitesi'ndekiler, onca teorisyen, onca deneyimli komünist, en iyiler farkında değiller miydi olayın?

— Belki inanmayacaksın, ama çoğu farkında değildi. Farkında olanlar da "Aman suyu dalgalandırmayalım, statükoyu bozmayalım" havasındaydılar. Bizim gibi daha alt kademeden gençler ise, sorularımızı Kral Midas gibi, kimseler duymasın diye bataklıktaki

sazlıklara üfürüyorduk, bir de yatak odalarımızda karılarımıza fısıldıyorduk. Sonra bir de baktık ki, ne görelim! Bataklıktaki bütün sazlar, “Midas’ın kulakları eşek kulakları!” diye bağırmaya başlamış. Anlayacağın, sen ben dahil, günahsız olanımız yok. En azından sustuğumuz için günahkâr sayılırız.

— Gorbaçov da aynı mekanizmanın parçası değil mi, aynı yapıdan gelmiyor mu? Nasıl oluyor da...

— Haa, bak işte, o işçi sınıfının gerçek misyonunu üstlenmiş durumda: yıkıcılık misyonu. Bunu becereceğinden de eminim. Bu defa yıkılan sosyalizm olacak.

— Bu seni dehşete düşürmüyor mu Falin?

— Dehşete? Hayır, sadece kederlendiriyor. Dehşete düşmüyorum, çünkü burası, siz kapitalist ülke komünistlerinin hayal ettiği cennet değildi. O cenneti sizler, kendi kafalarınızda yaratmıştınız. Hepimizin ortak ve gerçek cenneti olan ütopyamız ise duruyor. Onu kolay kolay kimse yıkamaz. Güç günler geçireceğimizi seziyorum. Aklımızdan hayalimizden geçemeyecek kadar güç günler. Bundan korkuyorum. Ama ne yapalım, Rus halkının kaderi hep trajik olmuştur. Trajedi hangi halka yakışır dersen, önce Ruslara, sonra Almanlara derim ben. Siz Akdenizliler farklısınızdır. Trajedinin anavatanı Ege olsa da, tarih sizlerin üzerinden yağmur gibi akıp gider, birazdan güneş parlar ve kurursunuz. Tek tek bireyleri kastetmiyorum tabii. İnsan olarak, birey olarak çok trajik kaderler olabilir; seninki mesela dostum... Özel hayatınla ilgili fazla şey bilmesem de sezebiliyorum. Benim söylemek istediğim; toplumların, halkların kaderleriyle ilgiliydi.

Leipzig’e gitmek üzere Moskova’dan ayrılmadan önce, veda etmek için son kez buluştuklarında, Falin bir şişe cevizli votka, bir de kitap getirmişti anı olarak.

— Bu kitaba bir göz at, beş yıl önce yazmıştım bunu. Nasılsa basmayı kabul ettiler, sonra da ortadan kalktı, yeni baskısı da

yapılmadı. O zaman, ilgili komite, eserin çok parlak bulunduğunu, ama ortaya attığı sorular için zamanın henüz erken olduğunu bildirmişti. Şimdi ise çok geç oldu sanırım.

Kitabı alıp başlığını okudu: "Tarih Boyunca Sınıf İktidarının Sınırları."

— Çok ilginç, mutlaka okuyacağım Falin. Rusçam artık epeyce iyileşti.

— Göreceksin, aslında tartışmak istediğim tarih falan değil. İşçi sınıfı iktidarının anlamı ve etik meşruiyeti. Siyaseten meşru olan, insan, tarih ve etik açılarından da meşru mudur sorusu ilgilendiriyor beni. Tabii, kitapta çok şeyi üstü kapalı olarak bulacaksın. Ama daha önceki sohbetlerimizi düşünürsen, ne demek istediğimi anlarsın.

— Bir tanıdığım vardı. Daha doğrusu karım. Hani Moskova'dan ayrılmasını çabuklaştırmak için yardımcı olmuştun. O, iktidarın daha çok erkekleri ilgilendiren bir kötülük olduğunu söylerdi. Cinsel iktidar ve üstünlük kurma güdüsüyle siyasal iktidar arasında bağ olduğunu düşünürdü.

— Belki de pek haksız değildi. Onu üniversitedeki konferanslardan hatırlıyorum. Hoş ve akıllı bir kadındı. Soru soran bağımsız bir kafası vardı. Şimdi nerede?

— Fransa'da gazetecilik yapıyor sanırım. Fazla görüşmüyoruz.

— Onun yanına, Fransa'ya gitmeyi düşünmüyor musun? Ben olsam fırsatı kaçırmazdım.

— Önce DDR'ye gidip bizimkilerle görüşmem gerekiyor. Çağırmışlar. Bakalım ne düşünüyorlar, neler planlıyorlar? Ağzım DDR'ye alışmış işte, yani Leipzig'e demek istedim. Karımın yanına gitmeyi pek düşünmüyorum Falin. Aslında biz o zaman ayrılmıştık. Üstelik Fransa bana göre bir ülke değil. Fransızların horozlanmasından ve küstahlıklarından oldum bittim hoşlanmam. Dillerini biraz kötü

konuşsan bile insanı küçümserler. Koşullar elverirse Türkiye'ye dönerim belki. Olmazsa Norveç'i de düşünebilirim.

— Sanırım ben aldığım bir teklifi değerlendirip ilk fırsatta Fransa'ya atacağım kapağı. Nanterre veya Paris üniversitelerinden birinde ders verme olanağı doğdu. Buralardan çıkıp biraz nefes almak, ufkumu genişletmek istiyorum. Sana giderayak itiraf edeyim mi? Kafamdaki, kafamızdaki bütün sorulara, bütün yanlışlara, bütün günahlarımıza rağmen ütopyamıza inanıyorum ben. Sadece ütopyaya değil, insanlığın ileride varacağı yerin, hangi yoldan olursa olsun komünizmin ilkelerine ve tasavvuruna uygun olacağına da inanıyorum. Mesele o yolu yeniden düşünüp bulabilmek. Şu sıralarda Fransa, böyle bir düşüncenin geliştirilebilmesi için en uygun ülkelerden biri gibi geliyor bana. Fırtınanın ortasında dalgalarla boğuşurken sandalı nasıl yapmak gerektiğini düşünemezsin, bunun için daha sakin bir liman gerekir.

Rus usulü üç defa öpüşüp ayrılırken,

— Seni arayacağım Şerif Yoldaş, demişti. Kim bilir, belki bir gün bir yerde yeniden karşılaşırız.

Ömer Norveç'e gitmeyi daha önce hiç düşünmemişti. Falin'e söyler söylemez, fikir birden tuhaf bir gerçeklik kazanmış, kafasını kurcalamaya başlamıştı. Ingrid Moskova'dan ayrıldıktan sonra birkaç kez mektup yazmış, mektupların gelmesi haftalarca sürse de ara ara haberleşmişlerdi. Geçmişteki ilişkilerine gönderme yapmayan dostça mektuplardı bunlar. 90 başlarında yazdığı son mektubunda, Ingrid, "Kızım yedi yaşını bitirdi, okula başladı; görsen severdin. Seni hatırlatması için adı Turkina," diyordu. Moskova'dayken, daha önceki evliliğinden bir çocuğu olduğunu söylemişti. "Onu yalnız büyüttüm," demişti. "Gelirken de babasına bıraktım."

Demek ki döner dönmez yeniden evlenmiş, diye düşünmüştü Ömer. Şu Kuzeyli kadınların çocuk ve erkek ilişkileri gerçekten de

tuhaftı.

Her sevişmelerinden sonra, Ingrid yarı şaka yarı ciddi, bir gün korunmaktan vazgeçip ondan bir çocuk yapacağını söylerdi.

— Düşün hele bir, derdi. Kuzeyli, Tatar ve Akdeniz karışımı bir kız!

Şakasına bile tahammülü yoktu bu çocuk bahsinin. Her defasında aklına Umut gelir, içine nedenini kendisinin de bilmediği bir huzursuzluk ve eksiklenme yayılırdı.

— Çocuk sahibi olmak ciddi bir iştir Ingrid.

— Biliyorum. Bir tane büyüttüm.

— Ama babası vardı.

— Her zaman bir baba vardır Şerif.

Şerif derken "e" yi uzatması, "f"yi "v" gibi söylemesi hoşuna giderdi.

— Ama ben senin çocuğuna babalık yapamam.

— Biyolojik babalığın ötesinde baba isteyen kim! Batı'da en son moda babasız çocuk büyütmek.

— Ama ben Doğuluyum. Bizde bu işler farklıdır. Oğlumuzu inkâr etmek bizim kitapta yazmaz.

Rusçası mükemmel olmadığından "kitabımızda yazmaz" deyimini kelimesi kelimesine çeviriyor ve komik bir anlam çıkıyordu.

— Hangi kitap o?

— Bizim kara kaplı kutsal kitap.

Gülerlerdi.

"Kızım yedi yaşını bitirdi," diyordu mektubunda. Yoksa, "Kız yedi yaşını bitirdi" diye mi yazmıştı? Bu ayrıntıya neden takıldığını biliyor ama bilmezlikten geliyordu. Şu sırada, bir de içine düşen bu kurdu taşıyabilecek hali yoktu. Zaten Ingrid de bir daha yazmamış, ilişkileri tümüyle kesilmişti.

İçine düşen kurt muydu Ömer'i Ingrid'in ülkesine sürükleyen, yoksa artık kendini tümüyle yabancı hissettiği bu dünyada yeni bir yurt edinme, yeni bir hayata başlama umudu mu?

Ülkü kokusunu, sıcaklığını, rüzgârını ve sadece iki gün de sürse, ne zamandır yaşamadığı mutluluğa benzer bir duyguyu ardında bırakıp Leipzig'den ayrıldıktan sonra, Bergen'e gitme fikri kafasına yerleşmeye başlamıştı. Karısı, ayrılmalarından birkaç saat önce, kırıcı ve kaba olmamaya dikkat ederek, sanki çok olağan bir işten, köşedeki tütüncüden bir paket sigara almaktan söz ediyormuş gibi, "Artık legale çıktığına göre, resmî işleri halledebilecek duruma gelir gelmez boşanma işlemlerine başlayabilir miyiz?" demeseydi, belki Norveç'e gidip Ingrid'i görmeyi düşünmeyecekti. Bunca yıldır, resmî nikâhın ördüğü bağların önemi olmadığını, evliliğin bir gün sona erecek bir burjuva kurumu olduğunu savunduktan sonra, yıllardır görüşmediği, haberleşmediği karısıyla arasındaki bağın, onun resmî boşanma isteğiyle şimdi gerçekten sona erdiğini düşünüyor olması kendisini de şaşırtıyordu. Bu işi en kısa zamanda çözümleyeceğini, Berlin'de yaşayan bir Alman avukatın konuyu iyi bildiğini, Ülkü de ona bir vekâlet verirse sorun kalmayacağını söylerken, içini "son"un kederinin doldurmasının önüne geçememişti. Aklına gelen soruyu sormaktan ise utanmıştı: "Ülkü kendisini erkeklerle tamamlayan, bir erkekle mutlu olan kadınlardandır. Belki yeniden evlenmeyi düşünüyordur..."

Fiyortların ülkesine, o donuk, soğuk ve güzel Kuzey kentine karlı bir kış günü varıyor. Görkemli bir kent beklemişti; oysa güzel, düzenli; tablolardaki balıkçı limanlarını andıran küçük bir Kuzey kasabası burası. Önce martıların beyazlığına, şehirle denizle iç içeliğine, yolların sükûnetine; binaların, parkların, çarşıların, caddelerin, köprülerin legolardan yapılma oyuncak kentleri hatırlatan insani boyutlarına şaşıyor. Ne Moskova'nın, Berlin'in insanı ezen –belki zaten ezsin diye tasarlanmış– dev yapıları, heykelleri, anıtları, meydanları,

uçak pisti gibi caddeleri, panayır gibi çarşıları ne Leipzig'in insanın üstüne yapışan ağır ve ölü atmosferi ne İstanbul'un yorucu keşmekeşi, insanı içine çeken, öğüten ve bağımlılaştıran benzersiz gizemi... Bu şehirde yoran, sarsan, ezen, huzursuz eden hiçbirşey yok. Küçük kızdan başka...

Çocuğu, Ingrid önde, o arkada girdikleri buz tutmuş avluda arkadaşlarıyla oynarken görüyor.

— Bak bakalım hangisi Turkina, diyor Ingrid. Sanırım yanılmayacaksın.

Buz tutmuş karları eşeleyerek buzdan kaleler yapmaya çalışan beş-altı çocuk arasında, Ingrid'e benzeyen birini arıyor. Sonra onu görüyor...

Kız kardeşinin çocukluğu, yılları aşarak onlara doğru koşuyor. Koyu renk, neredeyse siyah saçların çevrelediği yüzün ortasında yeşil-mavi kocaman gözler... Eskişehir'deki evin avlusundalar şimdi. Kışları böyle soğuk olur, arka avlu kar dolardı. Küçük kız kardeş –tekne kazıntısı denirdi ona ve şımartılırdı– karla oynamak isterdi hep; sonra da bademcikleri şişer, ateşlenir, hastalanırdı. "Onu çok merak ederdim, ateşlenip dalgın yatarken sabahlara kadar başında beklerdim." Öldüğünde... evliliğe hazırlanıyordu. İnegöl'e yatak odası bakmaya giderken aptal bir otobüs kazasında ölmüştü işte. Tabutun üstüne duvağını serip arka avluya koymuşlardı. Haberi aldığında inanmamıştı. Ankara'dan Eskişehir'e iki saatte gittiğini hatırlıyor.

Küçük kız kardeş buz tutmuş avluda koşarken ayağı kayıp düşüyor. Çocuğa doğru Ingrid'den önce fırlıyor. İncitmemeye çalışarak yerden kaldırmaya çalışıyor. Küçük kız yüzünü buruşturarak Norveççe birşeyler söylüyor. Yeşil-mavi gözlerindeki yaşlardan ve eliyle bacağını işaret etmesinden, bacağının acıdığını anlıyor. Ingrid yetişmiş, çocuğun üstü kürk kaplı küçük çizmesini çıkarıyor. "Ayak bileği incinmiş," diyor İngilizce. Neden İngilizce? Moskova'da hep Rusça konuşurduk, diye

düşünüyor. Küçük kız kardeşi kucağına alıyor. Adı Rahime'ydi. Böyle tüy gibiydi. Yazın pazar günleri ailecek gidilen bağlardan yorgun argın dönerken, Rahime yürümek istemez, yolun kenarına çömelir, babasının tabiriyle küçük bir sıpa gibi direnirdi. Kıyamaz, küçük kızı omzuna alır, eve kadar getirirdi. "Bırak yürüsün, bu kadar şımartmayın şunu," derdi babası. Yine de kıyamazdı. O kadar küçük, o kadar korunmasızdı ki, içi paralanırdı.

Küçük kız kucağında, Ingrid'in peşi sıra, avluya açılan kapılardan birinden içeri giriyorlar. Turkina sessiz sessiz ağlıyor. "Geçecek, şimdi bir ilaç süreriz, bağlarız geçer," diyor İngilizce sanki çocuk İngilizceyi anlayacakmış gibi. Yine de sesinin sevecenliği ve yumuşaklığı küçük kızı sakinleştiriyor. Ingrid, iki kat merdivenin sonundaki kapıyı anahtarla açıyor.

— İşte burası bizim evimiz.

İçerisi sıcak, huzurlu; çok az ahşap eşyayla Kuzey zevkiyle döşenmiş. Saat henüz öğleden sonra üç, ama ortalık alacakaranlık. Küçük kızı kanepenin üzerine bırakıyor yavaşça. Paltosunu çıkarıyor. Çocuğa getirdiği hediyeyi hatırlayınca –bir Barbi bebek– valizini Ingrid'in küçük Volvosu'nda bıraktığını düşünüyor. Ingrid elinde bir merhem tüpü ve sargı beziyle geliyor. Çocuğun bileğini sararken, içinde "Şerif" adının da geçtiği birşeyler söylüyor.

— Anahtarı verirsen, arabadan valizimi alırım. Orada Turkina için de bir armağan var, diyor Ömer.

Araba anahtarı elinde merdivenlerden inerken, çocuğu gördüğü andan beri bilincine çıkan gerçekle yüzleşmeyi daha fazla erteleyemeyeceğini anlıyor. "Kız halaya, oğlan dayıya benzermiş; kızlarınız güzel olacak uşaklar," derdi annesi. Tekne kazıntısı kızının güzelliğiyle övünürdü. "Senden bir çocuk istiyorum, bir kız," diye tutturmuştu Ingrid. "Adı Turkina," diye yazmıştı mektubunda. "Seni anımsatması için." Ingrid ne zaman ayrılmıştı Moskova'dan? Ülkü'nün

gelmesinden hemen önceydi. 1982 Kasımı veya Aralığı olmalı. "Çocuk yedi yaşını bitirdi," diyordu 1990 yazında gönderdiği mektupta.

"Daha ne desin kadın! Beni hamile bıraktın herif, diye feryat mı etsin? Babalık davası mı açsın? Anlamamış mıydım, sezinlememiş miydim sanki? Anlamamak kolayıma gelmişti. Kimse benden bir şey istemese de, yükümlülük altına sokan olmasa da, bu kadarcık sorumluluğu bile taşımaya niyetim yoktu. Öyle ya, bizler büyük davaların, büyük sorumlulukların adamıydık. Karıymış, çocukmuş, sevgiliymiş kimin umurunda! Küçük burjuvanın miskin değerlerine kapılır mı devrimci dediğin!"

Başı dönüyor. Merdivenin tırabzanlarına tutunuyor. "Benim küçük bir kızım var. Yukarıda oturuyor. Ayağı uf olmuş, acıyor." Küçük kızın yeşil-mavi gözlerindeki yaşları hatırlayınca içi eziliyor. Umut'u da sevdiğini sanırdı. Kendi öz oğlum gibi seviyorum onu, diye düşünürdü, ama Umut'un bir yeri acıdığında, ağladığında, içinin böyle ezildiğini hatırlamıyordu hiç. "Belki Rahime'ye benzediği için, belki de küçük kızlar insanı daha fazla etkiliyor da ondan."

Avluda kaymamaya çalışarak sokağa çıkıyor. Geceye hazırlanan karlı sokağın sessizliği, yoldan geçenlerin telaşsız, dingin yürüyüşleri, dantel perdeli, çiçekli pencerelerinde tek tük ışıklar yanmaya başlayan evler, kapılardaki Noel'den kalma süsler, abartısız refah duygusu, bu ülkeye geldiğinden beri içine yayılan huzuru pekiştiriyor. "Bizim oralarda dolu dolu yaşanmaz. Oslo bile Avrupa kentlerine göre taşra sayılır. Hele küçük şehirlerde akşam saat altıdan sonra yapacak iş bulamazsın. İçki de kısıtlıdır, her yerde satılmaz. Hem az, hem de pahalıdır. Bizim orada mutlu olunur mu bilmem, ama dingin ve huzurlu olunur," derdi Ingrid.

Dinginlik ve huzur, yukarıda, iki kat merdivenin sonunda onu bekliyor. İstasyondan eve gelirlerken, son birkaç yıldır yalnız yaşadığını söylemişti genç kadın. "Ev elverişli, seni misafir edecek yerim var,"

demişti. Bütün yapması gereken, arabadan çantasını alıp iki kat merdiveni çıkmak. Sonra küçük kızı kucağına alacak ve armağanını verecek. Sonra onunla konuşacak. "Hangi dilden?" Sonra Noel'den beri bütün süsleri ve ışıklarıyla duran, bozmaya kıyılamamış Noel çamının yanındaki sofraya oturacaklar. Sofranın ortasında mutlaka kırmızı mumlar olacak. Yemeklerini yiyecekler. "Tatlı sosta çiğ ringa balığı mı?" Yemeklerini yerken sohbet edecekler. "Hangi dilden?" Yıllar geçmiş aradan, konuşacakları çok şey olmalı. "Hâlâ kalmış mıdır konuşacak şeyler? O eski güzel günlerde bile, sosyalizmden aynı şeyi anlamazdık." Yemekten sonra küçük kızın uykusu gelecek, ama dilleri birbirini tutmadığından işaretle konuşmaya çalıştığı yabancıyı eğlenceli bulduğu için yatmamakta direnecek. Ona işaretle yatması gerektiğini anlatacak. "Uyumanın, yatmanın işareti nasıldır acaba burada, bizdeki gibi midir?" Sonra Ingrid'le yalnız kalacaklar. Çocuk konusu açılacak. "Ne söyleyeceğim ona?" Burada kalmasını, birlikte yaşamalarını önerecek, belki de ısrar edecek. "Birlikte yaşayamayız, aramızda kadın-erkek ilişkisi olamaz, çünkü iktidarsızım, diyebilir miyim ona?" Ya tümüyle psikolojikse durumum? Ya Ingrid'le yine eskisi gibi yoluna girerse her şey? Diyelim ki böyle bir sorun yok; bu anlamsız düzenin, bu ölüm dinginliğinin, bu korkunç emekliliğin –hayattan, devrimden, savaştan, yaşamaktan emekliliğin– bir ömür boyu sürmesine dayanabilir miyim?"

Arabayı açıp valizini alıyor. Üzerinde rengârenk Noel yıldızları, çam dalları, kardan adamlar olan armağan paketini özenle çıkarıyor. Cebinde bulduğu bir kâğıt parçasına, Rusça, "Küçük armağanı kızıma ver. Her şey için teşekkürler. Bana kızma, burada kalamayacağımı anladım. Moskova'yı unutmayacağım," yazıyor, anahtarı ve pusulayı oyuncak kutusunun üstüne iliştiriyor. "Nasıl olsa biraz sonra beni aramaya aşağı iner." Valizini alıp kapıyı kapatıyor. Karlı sakin yolda, gitgide kararan akşama karışıp denize doğru yürüyor.

Falin'e, "Belki de Norveç'i denerim," dediğinde henüz Moskova'daydı. Öylesine söylenmiş bir laftı işte. Leipzig'e döndüğünde, rejimi zorlamak ve demokratik yolları açmak için ne pahasına olursa olsun Türkiye'ye dönmesi kararlaştırılan birkaç kişi dışında herkesin kendi başının çaresine bakmakta olduğunu görmüş, "Tam da beklediğim gibi," diye düşünmüştü. "Çapımız çerçevemiz buydu işte. Ülkü'nün dediği gibi, devrimci mücadele okyanusunda değil sosyalizmin akvaryumunda yüzüyorduk. Böyle bir altüst oluşa, böyle bir bozguna hazır değildik. Peki kim hazırdı? Sosyalizmin anavatanında bile herkes sapır sapır dökülürken..."

O anda fark etmese bile, Ülkü'nün Leipzig'e gelmesi sarsıcı bir etki yaratmıştı. İçkinin ve umarsızlığın beslediği ataletten kurtulma, bir karar verme gereği kafasına dank etmişti. Ömer Ulaş elli beş yaşındaydı ve herkesin emekliliğinin çoktan geldiği bir yaşta kendine yeni bir hayat kurması gerekiyordu. Yıllar önce ayrıldığı Türkiye veya başka bir ülke; dünyanın çivisi çıktığından beri, tüm ülkeler aynı derecede uzak, aynı derecede yabancı ve ürkütücüydü. Falin'e söylediği sözün peşine takılıp Norveç'e gitmesi bu yüzdendi. Biraz sosyalist ülkeleri andıran, sakin, düzenli, insanın üstüne saldırmayan, üstelik son yılların altüstlüklerinin dışında kalmış bir yer. Belki Ingrid ve küçük kız olmasaydı, –bir de içki bulmak bu kadar güç olmasaydı– Norveç'e yerleşebilirdi. Ama işte gelmiş, görmüş ve dönmüştü.

Şimdi Leipzig'de birkaç parça eşyasını toplamaya, son resmî işleri tamamlayıp Berlin'e, oradan da kimbilir nereye geçmeye çalışırken, "Moskova'dan çıkmak hataydı," diye düşünüyordu. "Orada kalmalıydım. Çöküşü bütün boyutlarıyla orada yaşamalıydım. Biz kurtuluşun ve kuruluşun askerleri, biz öncüler ve kurtarıcılar, görkemli kapanışı Kâbemizde yapmalıydık. Kızıl Ordu darbe yaparken Yeltsin gibi soytarıların tankların üstüne çıkıp özgürlük kahramanlığına soyunduğu, Sovyet işçilerinin, sosyalist anavatanın saygıdeğer halkının,

Kremlin'den yaka paça çıkarılan komünistlere tükürüp tartakladıkları, 'umudumuz' Gorbi'nin kendi körüklediği darbenin kurbanı olduğu o muhteşem final sahnesinde yoldaşları yalnız bırakmamalıydım. Bizim takım da pek yakışırdı oraya; dekoru tamamlardık!"

Son zamanlarda, kendini hırpalamaktan adeta zevk alıyordu. Üç yıldır gözlerinin önünde olup bitenler; kumdan şatolar, iskambil kâğıdından evler gibi yıkılan yüzyıllık birikim; her kale düştüğünde "Orası zaten zayıf halkaydı, Lenin'in ülkesi dimdik ayakta kaldıkça reel sosyalizmden umudu kesmeye gerek yok," züğürt tesellileri; sosyalist sistem bu kargaşada eksiği olan demokrasiye de kavuşacak umudu; yıkılan, yitirilen her şey bir kâbus gibiydi.

Kırk yıl önce, Eskişehir Cer Atölyesi'nin emektar ustabaşısı Deli Müslim'in gizlice verdiği elyazılı defterlerdeki Nâzım şiirlerini yüreği sevinç, gurur ve heyecandan çatlayarak ezberlemeye çalıştığı günlerden beri, Ömer, devrimcilerin dünyayı ellerinde tuttuklarına inanmıştı. Hani 1976 yılı 1 Mayısı'nın unutulmaz afişindeki gibi...Ve şimdi dünya parmaklarının arasından kayıp gitmişti işte. Ne eline alabileceği yeni bir dünya ne de ellerinde dünyayı taşıyacak güç vardı artık.

Leipzig'e dönmeden önce, Moskova'dan ayrılacağı gün, şehri son bir defa dolaşmıştı. Kendine düzenlediği sessiz, gösterişsiz, buruk bir veda töreniydi bu. Gorki'den Kızıl Meydan'a doğru inerken, bulvarın iki yanında yeni açılmış lüks mağazalar, Avrupa caddelerindeki benzerlerine taş çıkartan şık butikler, göz alıcı vitrinler, kapısında dev bir Mickey Mouse maketi olan McDonalds, pahalı restoranlar, gece kulüpleri, caddelerde dolaşan son model Mercedesler, lüks otomobiller... Modaevlerinden, butiklerden fırlamış çok şık, çok boyalı, çok güzel kadınlar ve altın yüzüklü, altın zincirli, ipek gömlekli, şık olamamış mafya özentisi adamlar. Sonra Moskova sokaklarının bilinen kalabalığı: keçe ayakkabıları, kaba kumaştan siyah

mantoları, siyah örtüleri, boyunlarına astıkları veya yanı başlarına yerleştirdikleri küçük tablalarında bahçelerden toplanmış otlar, piroşkiler, eski kitaplar satan yaşlı satıcı kadınlar; başlarında eski fötr şapkaları, çok eski pardösüleriyle sarı yüzlü bıkkın emekliler; fütursuz dilenciler; blucinli, garip kıyafetli, ne Batı dünyasındaki yaşıtlarına ne de eski Sovyet gençliğine benzeyen garip gençler...

Binalar ayakta; sadece onlar değişmemiş: bilimkurgu filmlerindeki kentleri hatırlatan gökdelenler, caddelerin iki yanındaki görkemli taş binalar, Kızıl Meydan'ı benzersiz kılan Kremlin –kulelerinin tepesindeki büyülü kızıl yıldızlar hâlâ yerlerinde duruyor–, Ülkü'nün çok sevdiği, "masal kilisesi" dediği rengârenk mine işi bir mücevheri andıran küçük kilise, dev oteller, beyaz rıhtımlar, sonra Moskova Nehri, köprüler, parklar, ormanlar... İnsanlar çözülmüş, ama kent direniyor.

İçi burkularak, "Üstelik giderek güzelleşiyor, diye düşünüyor. Şimdi daha canlı, daha renkli, cıvıl cıvıl, her köşesi başka bir âlem. Bu gerçeği kabullenmekte zorlanıyorum. Tıpkı kendini terk edip başka bir erkeğe giden sevgilisinin eskisinden daha güzel, daha mutlu olduğunu görünce kıskançlıktan çılgına dönen bir erkek gibiyim. Moskova'yı sosyalizmin güzelleştirmesini, sosyalist Moskova'nın ışıldamasını istiyordum ben, kapitalizmin sahte ışıltısını, sahte mutluluklarını değil. Bu insanları mutlu eden sosyalist sistem olmalıydı, kapitalizmin vahşi değerleri, yanılsamaları, sömürüye karşı durmak yerine, sömürüye katılıp köşe dönme hayalleri değil."

Eksik olan, yanlış olan neydi? Ömer Ulaş bu sorunun cevabını bilmiyordu, kimsenin bildiğini de sanmıyordu. Gorbaçov'un Batı'dan aldığı övgüler ve alkışlar, dünya barışı için yeni bir umut sayılsa da, sosyalist sistemin geleceği açısından kötü haberdi. Gorbi ve çevresi hariç, bu gerçeği bilmeyen yoktu. Komünizme yaklaştıracağını bildiği hiçbir adımı alkışlamazdı Batı. Bu hüküm, sol sekterlik, dar görüşlülük

falan değil, denenmiş bir gerçeklikti, bir turnusol kâğıdıydı. İyimserler, istedikleri kadar konverjans teorisinin doğrulandığını iddia etsinler, kapitalizmin sosyalizme bir milim bile yaklaştığı yoktu. Apaçık gerçek, sosyalizmin koşar adım mevzi yitirdiği ve kapitalizmin sosyalist dünyayı dalga dalga ele geçirdiğiydi.

Moskova ile ilk gerçek karşılaşma, ilk merhaba, hele de adanmış topraklarına kavuşan komünistler için hep Kızıl Meydan'da olur. Ömer, Kızıl Meydan'ı bir haziran gecesi ilk gördüğünde nasıl taa yüreğinden vurulduğunu hatırlıyordu. Bütün kutsal mekânlar, bütün putlar, bütün tapınaklar, bütün aziz mezarları oradaydı; ve hepsinin ortasında, insanın sonsuz kurtuluş umudunun simgesi göğe yükselen kızıl yıldızlar parlıyordu.

"Yine Kızıl Meydan'dayım ve Moskova'ya veda ediyorum. Gençliğime, orta yaşıma, bütün inandıklarıma, kendime veda ediyorum. Ülkü ile bu meydanda ayrılmıştık. 'Gitmek istiyorum,' demişti. Bir anlık bir can sıkıntısıyla söylenmiş, öylesine bir söz sanmıştım. Henüz inançlarımız, umutlarımız, bizi biz yapan her şey dimdik ayaktaydı. Ya da biz öyle sanıyorduk. Buz gibi bir kış günüydü. Sokaklar, meydanlar, Moskova Nehri ve bıyıklarım buz tutmuştu. Yüreklerimizin de buz tuttuğunu bilmiyordum. 'Buradan gidelim!' diye bağırmıştı birden. Neden bağırmıştı? Neden Rusça? Türkiye'den gelmiş resmî bir heyet Lenin'in mozolesini ziyaret için bekliyordu. Onlardan korkmuş olmalıydı. Nereden anlamıştı Türk olduklarını? Konuşmalarını mı duymuştu? Ben duymamıştım."

Ömer, Ülkü'nün Moskova'dan da kendisinden de ayrılıp gitmesiyle o soğuk Moskova günü Kızıl Meydan'da yaşananlar arasında neredeyse büyülü, mistik diyeceği bir bağlantı olduğunu seziyordu. Orada, bardağı taşıran son damla bir buz kristali olup düşmüş, nokta konmuştu. Orada, Ömer'in ne olduğunu çözemediği ama varlığını bildiği bir sır, söylenmemiş bir söz, algılanmamış bir titreşim,

seçilememiş gizli bir işaret vardı. Ve belki de, Moskova'ya veda için Kızıl Meydan'a gelmeyi de, o sırrı çözebilme umuduyla istemişti.

Arın Murat Kızıl Meydan'ın ortasında Ülkü ile göz göze geldiğinde ilk tepkisi, gözlerini hemen kaçırmak ve bir anlık bir zaafı bile yanındakilere belli etmemek için, konuşmaya kaldığı yerden devam etmek oldu. Yanındaki adama Rusça bir şey söyleyen –daha doğrusu bağıran– kadın yirmi-otuz metre kadar uzağındaydı. Kürk kapüşonlu tütün rengi bir manto giymiş, yakıcı soğuktan korunmak için yakasını kaldırmıştı. Kadının gözlerini görmüştü yine de; Ülkü'nün gözleriydi. Üstelik kadının, dikkatlerini çekmek için gereğinden fazla bağırdığından da emindi. Dönüp bir daha bakmak, arkasından koşmak için büyük bir istek duysa da, en yapamayacağı şeyin bu olduğunu çok iyi biliyordu.

Moskova'ya özel görevler için daha önce de birkaç kez gelmişti. Ancak o gelişlerinde doğrudan Elçiliğe gider, orada kalır; bazen şehrin en ünlü restoranlarının birinde, yemek salonundan bir bölmeyle ayrılmış loca gibi bir köşede özel bir masada Elçilik mensuplarıyla yemek yerdi. Yeni yapılan büyük ve lüks oteller hariç, Moskova'nın geleneksel ve ünlü restoranlarının tümünde, eski Rus romanlarından ve filmlerinden tanıdığı o küçük, gizemli bölmeler, bir çeşit yemek locaları vardı. Devrim öncesinde aristokrasinin *Oçi Çorniye* ve votka eşliğinde yaşadığı nice yasak aşklara yuva olmuş kadifelerle kaplı odacıklar, şimdi de pek ortalıkta görünmek istemeyen yabancı misyon mensuplarına, üst düzey parti bürokratlarına ve ajanlara paravan oluyordu.

Şehre, resmî bir heyetle birlikte, açık ve resmî görevle ilk gelişiydi. Resmî heyetlerin zorunlu durağı olan Meçhul Asker Anıtı ve Lenin Mozolesi ziyaretlerine katlanması gerekiyordu. Daha saat sabahın

onuydu. Mozole'nin önünde uzun ve kalabalık bir ziyaretçi kuyruğu vardı. Ziyaret başlar başlamaz, öncelikle içeri alınmayı beklerken yanındaki budala herif –Türk ticaret heyetinin başkanıydı galiba– bu kalabalığın yabancılara karşı gösteriş olsun diye toplanıp getirildiğini, aslında kimsenin Lenin'i görmeye gelmediğini anlatmaya çalışıyordu. Arın Murat, bu türden sersemce düşüncelerden de, düşmanın boyunu iyi ölçemeyen, vuruş noktasını iyi belirleyemeyen kof antikomünist propagandadan da oldum olası tiksinirdi.

— Cebinize öksürmeyiniz, dedi soğuk bir sesle. Lenin'in mozolesinin halka açık olduğu günler, önünde hep çok uzun kuyruklar olur. Bugün hava soğuk olduğu için, kalabalık yine de az. Bizim için Atatürk neyse, Rus halkı için de Lenin odur. Komünizmle mücadele etmek istiyorsak, gerçekleri görmemiz ve doğru hedefler seçmemiz gerek.

Ülkü'ye benzettiği kadının sesini işte tam o sırada duymuş, başını sesin geldiği yana çevirmiş ve onu görmüştü. Yanında uzunca boylu, siyah çuha kalpaklı bir adam vardı. Sabah gezintisine çıkmış gibiydiler. Ülkü'nün, 12 Eylül darbesinden bir süre sonra yurtdışına kaçtığını tahmin ediyordu, ama bir Batı ülkesinde, büyük olasılıkla da Fransa'da bulunduğunu sanıyordu. "Neden düşünemedim bunu? Evlendiği adamın Parti'deki konumu burada bulunmalarına çok uygun."

80'lerin başında Türkiye'ye merkeze döndüğünde atandığı görev istihbarat birimleriyle içli dışlıydı. Darbeden sonra, biraz da içi titreyerek Ülkü'nün, evlendiği adamın ve bağlı oldukları örgütün dosyalarını incelemiş, bir zamanlar sevdiği kadının özel ve siyasal kimliğini en ince ayrıntılarına kadar öğrenmeye çalışmıştı. Arın Murat, Ülkü'nün dosyalarındaki bilgilere gösterdiği ilginin, aslında kendisini koruma güdüsünden kaynaklandığının farkındaydı. Bu kadınla paylaştığı bir geçmişi vardı; istihbaratın bu gibi konuları önemsiz saymadığını, aksine titizlikle izlediğini görevi gereği çok iyi biliyordu.

Dosyalarda kendisiyle ilgili en küçük bir işaret bulunmadığını görünce ferahlamış; bunu, ilişkilerinin 71 öncesine rastlamasına bağlamıştı. "O sıralarda bu işler tam Allahlıktı, keşmekeş içindeydi. Düzgün bir rapor ve dosyalama sistemi bile yoktu. MİT olsun, Dışişleri veya İçişleri bakanlıkları olsun, kör gibi tuttuklarını öpüyorlardı. Şimdi yavaş yavaş düzene giriyor neyse ki. En azından kurunun yanında yaşın da yanmaması için gerekli bu." Arşivdeki dosyaların, incelemek isteyene göre ayıklandığını, birilerinin en gizli dosyaları bile istedikleri gibi düzenlediklerini ve yine o birilerinin, en üst düzeyden yetkililere bile güvenmediklerini, onları da gözaltında tuttuklarını henüz bilmiyordu.

Mozolenin önünde nöbet tutan askerlere ilişti gözü. "Lenin'i neden askerler bekliyor? İşçi-köylü-asker devriminin öncüsü değil miydi o? Devrimin giderek kitlelerden nasıl koptuğunun bir göstergesi işte. Ordu-KGB-Parti sacayağının düşünceyi ve siyaseti teslim almasının açık belirtisi; rejimin yüklenilmesi gereken yumuşak karnı... Üstünde düşünülmesi gereken noktalar bunlar aslında. Şu yanımdaki budala herifin kaba antikomünizmi değil."

Bunları Ülkü ile konuşmak isterdi. O kadın Ülkü müydü gerçekten? "Neden yanına gitmedim? Gidemezdim ki! O da, ben de; ikimiz de özgür değiliz. Dikenli tellerle ve derin uçurumlarla çizilmiş bir sınırın iki yanındayız."

Bütün bir gün resmî temaslarla, önemsiz ticaret anlaşmalarının imza törenlerinin ardından, gürültülü kahkahalar ve uzun resmî nutuklar arasında, "*Nazdrovya*" diyerek peş peşe kaldırılan kadehlerle geçti. Ülkü'yü, daha doğrusu Kızıl Meydan'da gördüğü kadını unutmuştu. Gecenin geç saatlerinde, yine mükellef bir yemekten ve bol içkiden sonra, Cosmos Oteli'nde kalan resmî heyetten ayrılıp resmî araba ile Elçiliğe dönerken, otelin resepsiyonunda ve çevresinde gördüğü kadınları düşündü; birkaç dolara vücutlarını satmaya çıkmış, çoğu çok genç, çok güzel kadınları... Yine Ülkü'yü hatırladı.

“Sosyalizm kadını özgürleştirecek, meta olmaktan çıkaracak. Sosyalist ülkelerde fuhuş yok artık, yeni ahlaki değerler ve cinsel devrim yaşanıyor,” demişti bir gün. “Zavallı Ülkü! Eğer buradaysa ve eskiden olduğu kadar gerçekçi ve pervasızsa, yeryüzü cennetinin kurulamamış olduğunu o da görüyordur.”

Yemeğin sonunu beklemeden otelden çıkarken, masadakiler anlamlı anlamlı gülmüşler, “Bildiğiniz adresler var galiba, Nataşalar da gerçekten güzel,” diyerek şakalaşmışlardı. Hiç bozmamıştı. “Öyle sanmaları daha iyi. Beni bir yere oturtamıyorlar; Dışişleri’nin kendilerini denetlemek için gönderdiği üst düzey bir yetkili sanıyorlar. Varsın öyle bilsinler.”

Karar verdi: Sabahı beklemeden ilgili memurdan Moskova’da oldukları tespit edilen Türklerin listesini, gerekirse dosyalarını isteyecekti. Buna yetkisi vardı; araştırdığı konuyla da doğrudan ilgiliydi. Dahili telefondan memuru arayarak isteklerini bildirdi. Kravatını ve ceketini çıkardı. Oda fazla sıcak değildi. Burada uzun zamandır kimsenin kalmadığı belli oluyordu. Hafifçe ürperdi, kalın bir kazak ararken bütün gün ne kadar üşüdüğünü hatırladı. “Büyük Rus kışı; beyaz, soğuk, vahşi ve romantik...” Yeterince içmişti ama ısınmak için biraz daha içkiye ihtiyacı vardı. Votkadan oldum bittim hoşlanmazdı. “Bu iklimlere yakışıyor belki, ama eninde sonunda sert mujik içkisi.” Kendine, havaalanından aldığı iyi bir Hennessy konyak doldurdu. “Courvoisier’nin adı çıkmış, içimi en yumuşak olan budur.” İstediği belgeleri, dosyaları getiren uykulu gözlü memura nazikçe teşekkür etti. Kanepeye uzanıp, karışık bir görünümü olan kâğıtları incelemeye başladı. İstediği liste, bir süre kalmış, sonra Moskova’dan çıkmış olanları, en eski komünistleri –Nâzım Hikmet’in bile adı vardı!– ‘TKP’nin Enstitü’ye eğitime gönderdiklerinden kimlikleri tespit edilebilenleri, dönem dönem gelip gidenleri’ sonlarına doğru da, 1980 sonrasında gelenleri, adlarının yanında çeşitli notlarla,

karmakarışık içeriyordu. Diğerlerine şöyle bir göz atıp 1980 sonrası gelenlerin adlarına yoğunlaştı. Ömer Ulaş' ın adı, Şerif, Kâzım Amasyalı, Namık kod adlarıyla birlikte birinci sıradaydı. Yanında, ayrıntılı dosyası bulunduğuna dair işaret vardı. Ülkü'nün adı ise, sonlara doğru yazılmış, Ömer Ulaş'ın karısı olduğu, giriş yaptığı tarihin bilinmediği, el yazısıyla ve tanımadığı bir parafla karşısına eklenmişti. Yanında başka işaret bulunmadığına göre, ayrıntılı dosyası yoktu. Ya henüz hazırlanamamış ya da gerek görülmemişti.

Konyağından büyük bir yudum alırken, Ülkü'nün adının yanına, "Tekrar çıkış yapmıştır" veya "Paris'te görülmüştür" türünden bir ek yapmayı düşündü, sonra bu fikri çok çocukça bulup vazgeçti. İleride kendisine karşı kullanılabilecek bir koz olurdu bu, üstelik Ülkü'ye de faydası dokunmazdı. Fazla izlemedikleri, önemsemedikleri, dikkatlerini kocasının üzerine yoğunlaştırdıkları görülüyordu. Kafası karmakarışıktı. Fazla içmişti, yorgundu. Kızıl Meydan'da gördüğü kadının Ülkü olduğundan emindi artık. Belki de bağırıp dikkatini çekmeye çalışarak bir mesaj vermek istemişti. Belki tehlikedeydi. Yanındaki adam kocası mıydı, yoksa başka biri mi? Kendi kendine güldü. "Neler düşünüyorum! John le Carré'nin casusluk romanlarından sahneler bunlar."

İçine ağır bir keder yayıldı. Ülkü buradaydı, bu şehirde. Belki daha uyumamıştı, belki onu düşünüyordu, belki ürkmüş, korkmuştu. Ülkü buralarda bir yerdeydi, belki çok yakınında. Onu özlediğini, bunca yıl sonra tıpkı eskisi gibi tutkuyla istediğini fark edip şaşırdı. İçkiyi fazla kaçırdım, diye düşündü. Yorucu bir gündü. "Rus kışı insanı bitiriyor. Napoléon'u bile bitirmedi mi? Bu şehir hep aşırı duygulara gebe. Donuk, hareketsiz, durmuş oturmuş gibi görünüyor, ama için için kaynıyor, kıpırdıyor. Sanki her şey dekor da, arkada bambaşka bir dünya var gibi... Burada insan gerçeklik duygusunu kaybedebilir, yanılsamalar dünyasına girebilir."

Moskova'yı sevmediğini düşündü. "Gelip görmek, birkaç gün kalmak için, iyi; fazlası sıkar insanı. Yahya Kemal gibi, ben de Slav kederinden zevk almıyorum."

Uyumaya hazırlanırken vazgeçti. Hazır listeler elindeyken, yapması gereken birkaç küçük iş vardı. Bütün listeleri tarayarak üç adı kendi şifresiyle defterine not etti. Memuru yeniden çağırıp, listeleri ve belgeleri geri verdi. "Yarın sizin bölüme gelip bazı dosyalara göz atacağım," dedi. Hangi dosyalar olduğunu söylememişti.

Ülkü, Arın Murat'ın konferans salonundan ayrılmasını ve salonun boşalmasını beklemeden, aceleyle çıktı. Gazeteye bir an önce yetişmek ve haberi hemen yazmak istiyordu. Türkiye gibi ülkelerle ilgili haberlerin, Fransız silah tekellerinden yapılacak yüklüce bir alım, örneğin bir helikopter ihalesi, tank siparişi falan gibi Fransa'nın çıkarlarını doğrudan ilgilendiren bir konu değilse, gazetenin birinci sayfasına çıkma şansının olmadığını biliyordu. Ama hiç değilse dışhaberler sayfasının iyi bir yerine girebilirdi.

Taksiye atlarken, kafası haberi nasıl düzenleyeceğiyle meşguldü. Arın Murat'ın söyledikleri Ülkü için bilinmedik, duyulmadık şeyler değildi. Önemli olan ve konferans salonunda şaşkınlık yaratan, bunları Türk devletinin güvenine ve sırlarına sahip; Avrupa'da, özellikle de Fransa'da tanınan itibarlı ve üst düzey bir devlet görevlisinin söylemiş olmasıydı. Arın Murat'ın çizdiği tabloda taşlar yerli yerine oturuyor, Amnesty International'dan insan hakları kuruluşlarına kadar çeşitli kurumların sürekli gündeme getirdikleri, Türkiye'nin ise resmen hep reddettiği iddialar; kitle katliamları, siyasal cinayetler büyük ölçüde doğrulanmış oluyordu. "Çocuk da bu cinayetlerden birine kurban gitmedi mi? Hücre evi denilen evin gerçekten hücre evi olup olmadığını kim araştırdı? Mehmet hücre evi olmayabileceğini,

Beşiktaş'ta, birkaç öğrencinin birlikte kaldığı ucuza kiralanmış bir ev olduğunu söylememiş miydi? Örgüt evleri lüks semtlerdeki pahalı konutlardan kiralanır ya da satın alınır. Bizim zamanımızda bile böyleydi bu."

Arın'ın ne yapmak istediğini tam anlamış değildi. Konuşmasının başında ve sonunda söylediklerine bakılacak olursa, anlattıkları sadece kendi şahsını bağlıyordu. Peki neden? Bunca yıl bu işlerin içinde, devlet sırlarına ortak, gözü kapalı ve budalaca olmasa da son çözümlemede hikmet-i devlete inanan, hem kariyerini hem de siyasal çizgisini bunun üzerine kurmuş Arın Murat'a birden gökten vahiy mi inmişti, ilham mı gelmişti de gözleri açılmıştı? Belki bir birikim; yıllar boyu gördüğü, yaşadığı, hatta belki kendisinin planladığı –ve kim bilir belki de yürüttüğü– bunca "operasyon"un, bunca olayın yarattığı bir birikimin patlaması; niceliğin niteliğe dönüşmesi... Belki de Türkiye'deki yeni hükümetin bir taktiği. Neden olmasın?

Birkaç saat sonra Arın'la buluşacaklarını, bütün bu soruları Arın'ın kendisine sorabileceğini düşündü. Elinde değildi; yirmi beş yıl sonra, Arın'la Paris'te baş başa bir akşam yemeği, tıpkı gençkızlığında olduğu gibi heyecanlandırıyordu onu.

Seyrek de olsa, İstanbul'un seçkin restoranlarından birinde akşam yemeğine giderlerdi: Park Otel'e, Hilton'a veya Divan'a. Oysa o Beyoğlu'nun, Kumkapı'nın, Boğaz köylerinin salaş meyhanelerini severdi. Nerelerden geldiklerini çoktan unutmuş, kendilerini hizmet ettikleri üst sınıflarla özdeşleştirmiş küstah garsonların küçümseyen bakışlarını, sessiz eleştirilerini üzerinde hissederdi o pahalı ve lüks yerlerde. Hesabı Arın'ın ödemesinden rahatsız olurdu. Mehmet'le, öteki çocuklarla bir yere gittiklerinde, ne güzel üleşirlerdi hesabı ya da o gün kimin parası varsa o öderdi. Güzel Marmara şarabı içer, Buzbağ içince, "Bugün hovardalık ediyoruz," diye sevinirlerdi. Mezeyle idare etmeye çalışır, ille de balık yensin diye gözlerinin içine bakan anlayışlı,

sevecen Rum garsonlara bir göz edip, “Ortaya biraz istavrit yaptırıver, bizimki öğrenci işi,” derlerdi. Arın’ın onu sürüklediği, masalardakilerin çoğunun orta yaşı aşmış olduğu bu şık ve ağırbaşlı yerlere bilgi ve görgüsünü artırsın diye getirildiği duygusuna kapılır, kendini aşağılanmış hissederdi. Hangi çatalı önce kullanacaksın, balık bıçağının tutuş özelliği nedir, şu nefret ettiği kolalı beyaz peçetelerin her defasında yere düşmesini nasıl engellemeli, ana yemekten önce getirilen salataya bir çatal atmak neden ayıp olsun? Canı ızgara köfte isterken ille de mantarlı fileminyon yemenin âlemi ne?

Arın, kendi ikliminde alabildiğine doğal ve rahat hareket ederdi. Protokole fazla aldırmaz, yemeğini iştahla yer, ara sıra masalardan birinde oturan tanıdıklarıyla ilgili espriler yapar, bilgi verirdi: “Şu içi geçmiş, kukla gibi giyinmiş kadın İstanbul’un zengin dullarındandır. Genç erkeklere meraklı olduğunu söylerler.” Veya, “Hemen dönüp bakma, sonra bakarsın; şu yanımızdaki masadaki genç ve güzel kadın karşısındaki babası yaşındaki adamla evli. Adam çok zengin tabii...” Ya da, “Annemin bütün snob ahbapları bugün buradalar. Arın’ı güzel bir hanımla yemekte gördük diye yetiştirirler hemen.” Birlikteliklerinin annesine yetiştirilmesinden keyif mi alıyor, çekiniyor mu anlayamazdı. Tanıdığını söylediği o insanların meraklı ve eleştirici bakışlarını üzerinde hisseder, huzursuz olurdu.

Belki de bütün bunları kendisi kuruyordu, kimsenin onunla ilgilendiği falan yoktu. Ama Arın’ın çevresi, onun doğal iklimi ürkütüyordu. Orada kendini, tıpkı Erim’e ders vermek için gittiği Teşvikiye’deki apartmanda olduğu gibi iğreti ve yabancı hissediyordu. Aşağılık duygusu ile gururun ikiz kardeş olduğunu, yıllar sonra, artık her ikisine de ihtiyacı kalmadığında anlayacaktı.

Sevgilisini onu kendi dünyasına, kendi arkadaş çevresine sokmaya teşne olmadığını da seziyordu. “Bunun, ilişkimizi dolu dolu yaşamak için olduğunu, tek başıma ona yettiğimi sanmıştım önce; sonraları,

onun hayatını kompartımanlara ayırma yeteneğini veya alışkanlığını keşfettim. Bir kompartımanda annesi ve ailesinin değerleri, birinde okulu, işi; bir başkasında ben, bir diğerinde arkadaşları vardı. Bunların arasına duvarlar, kapılar koymuş, her birini özenle ayırmıştı. Ben o görünmez duvarların tümünün öte yanında, tek başımaydım. Tutkumun gücüne rağmen, o ilişkide kendimi sürekli yalnız hissetmemin nedeni de buydu belki."

Arkadaşlarından, sadece Cem'i tanıştırmıştı Ülkü'ye.

— Boşver o sıkıcı yerleri, bu havada hiç çekilmez, Boğaz'da bir yere gidelim, demişti Cem.

Onun ısrarıyla, Rumelihisarı'nda iskelenin karşısındaki küçük salaş meyhaneye gitmişlerdi. Sahil yoluna paralel daracık bahçenin üstü, asma çardak ve yeşil erik dallarıyla örtülüydü. Erik çiçekleri muşamba örtülü tahta masaların üstüne, tabakların, içki kadehlerinin içine düşüyordu. Müthiş bir mehtap vardı.

— Kasap dükkânlarındaki resimler gibi abartılı, demişti Arın.

— Güzele güzel diyememe huyundan vazgeç kasıntı. İlle de seçkin takılmak zorunda değilsin, diye gülmüştü Cem.

Genç çocuğa içi ısınıvermişti. "Cem de Arın'la aynı çevreden; aile yapıları, sınıfsal kökleri, devam ettikleri okullar, bitirdikleri lise aynı. Benim gibi dışarıdan gelen yabancı değil o. Yine de bana daha yakın bir yanı var," diye düşünmüştü.

Güzel bir gece geçirmişlerdi. Arın'ın Cem'in yanında gevşediğini, rahatladığını, kabuğundan çıktığını; kendisine, yalnız kaldıkları, seviştikleri zamanlardaki kadar yakın olduğunu fark etmişti. Neşeli bir masaydılar. Gecenin sonuna doğru, çakırkeyif, şarkılar bile söylemişlerdi. Keşke Arın hep böyle olsa, diye düşünmüştü. Arın'ın, Cem'in işçi hareketlerini, grevleri, fabrika işgallerini haklı görmesine, İşçi Partisi'ni desteklediğini söylemesine bile fazla tepki göstermemiş, "Ah senin orijinal olma merakın, ah sen anarşist," diye dalga geçmekle

yetinmişti. Sevgilisi ile arkadaşının anlaşmalarından memnun gibiydi. Gece geç vakit, Ülkü'yü eve bırakırken,

— Şimdi zengin çocukları arasında solcu olma, devrimci olma merakı var, demişti. Cem hep havalarda uçar, heyecanlıdır. Ama hepsi lafta. Onun gibiler eyleme girmezler. Yine de annesi geçende annemle konuşurken solculara yaptığı yardımlardan, TİP'e verdiği bağışlardan yakınıyordu. "Babasına bir hal olacak olsa, bu çocuk bütün servetimizi solcu denilen bu çapulcu takımına yedirir," diyordu. Ama neme lazım, iyi çocuktur. Kafası da işler. Lisedeyken aramızda edebiyata, felsefeye meraklı bir tek o vardı. Aristo Cem diye dalga bile geçerdik.

12 Eylül sonrasında, Umut'u annesine bırakıp kaçak yaşamaya başladığı günlerdeydi. Paraya ihtiyacı vardı, çalışması gerekiyordu. Sahte kimliği olabildiğince güvenliydi. Parti bu işlerde epeyce beceri kazanmıştı doğrusu. Doğru düzgün bir antifaşist stratejileri, iyi bir illegal çalışma planları olmasa da, "abidik gubidik" işlerini fena götürmüyorlardı. O günlerde gazetede gördüğü bir iş ilanı dikkatini çekmişti:

> Büyük ve saygın bir tekstil şirketi için genel müdür sekreteri aranıyor. Adayların, ticari yazışmaları sürdürecek ve dışgezilere katılabilecek düzeyde Fransızca bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca İngilizce bilmek tercih nedenidir. Ücret tatminkârdır. İlgililerin iş saatleri dahilinde...

Önceden telefonla aldığı randevuya, bir genel müdür sekreterine uygun kıyafette –ne çok ciddi ne çok uçuk, sade ama şık– giyinip gittiğinde, Sayın Genel Müdür'ün bir konuğu olduğu, birazdan kendisiyle bizzat görüşeceği bildiriliyor.

Bekletildiği oda güzel ve uyumlu döşenmiş. İddialı ve görgüsüz maroken koltuklar yerine, sıcak kavuniçi rengi döşemeli hafif ve rahat koltuklar, büyük toprak saksılarda devetabanları, paşakılıçları, kauçuklar, adını bilmediği taze yeşil yapraklı bitkiler var. Duvarlardaki

tablolar dikkatini çekiyor. Özenle seçilmiş çok kaliteli röprodüksiyonlar bunlar: Gümrükçü Rousseau ve Gaugainler. "Bizim burjuvazi de değişiyor artık," diye düşünüyor. "Adanalı, Kayserili zengin tipi yanında yeni bir burjuva kuşağı doğuyor. Vahşi kapitalistlerden modern burjuvaziye geçiş süreci yaşanıyor. Darbenin gerçek işlevi de bu geçişi kolaylaştırmak olmalı. Ama bunlarla işimiz daha da zor olacak besbelli; daha akıllı, daha eğitimliler ve sınıf bilinçleri daha güçlü."

Adını söyleyerek Genel Müdür'ün kendisini beklediğini ilettiklerinde, sahte kimliğindeki adına tam ısınamadığından mı nedir, bir an huzursuz oluyor. Kendini karşılayan genç adam, salonun bir köşesindeki dahili telefondan, "Münevver Hanım geliyor efendim," diyerek bir kez daha haber veriyor ve sağ elini şatafatlı şekilde öne doğru uzatarak gireceği odayı işaret ediyor. Kapıyı açıp odaya girdiğinde geniş bir çalışma masasının arkasında neredeyse kaybolmuş ufak tefek genç adamı görüyor ve bir çığlık atmamak için kendini zor tutuyor. Göz göze geliyorlar. Masanın başında oturan adam bir an donup kalıyor, kapıdan giren sekreter adayının Ülkü olup olmadığını anlamaya çalışır gibi, gözlerini dikmiş genç kadının yüzüne bakıyor.

Artık çok geç, artık geri dönmek olanaksız.

— Evet, yanılmıyorsun; benim.

— Ülkü!..

Kadın gülümseyerek başını sallıyor.

— Sadece akıl almaz bir rastlantı Cem, kötü bir rastlantı.

Yerinden kalkıp yapmacıksız bir sevinçle genç kadına sarılıyor.

— Tam tersi, benim açımdan çok iyi bir rastlantı.

— Yine de özür dilerim. Aklıma gelmezdi. Genel müdür sekreteri aranıyor ilanında genel müdürün adı yoktu.

— Ne özrü! İnan bana çok sevindim. Umarım, esrarengiz genel müdür ben olduğum için vazgeçmezsin.

"On yıldan fazla süredir hiçbirşey duymamıştır benimle ilgili. Bir zamanlar solculuğa ilgi duyardı. Ama o günler çok gerilerde kaldı. On yıl önce solculuk modaydı, hava verirdi insana. Ya şimdi?"

İçinden geçenleri okumuş gibi üsteliyor:

— Çok yakından olmasa da zaman zaman izledim seni. 12 Mart'ta içeri aldıklarını, işkence gördüğünü falan biliyorum. Az kaldı benim başım da derde girecekti. Neyse ki senin küçük Erim izlendiğim haberini verdi. Eniştesi mi söylemiş, dayısı mı söylemiş, geçmiş gün, hatırlamıyorum. Murat ailesini bilirsin, MİT'ten Hariciye' ye her yerde yakınları vardır. Hele anneleri! Dedikodu olacak ama, ne cadıdır o!

— Sanırım bilmediğin şeyler de var. Başvuru formumu okumadın mı? Adımı neden değiştirdim diye düşünmedin mi?

— Doğrusunu istersen pek dikkat etmedim. Ama herhalde başka bir kimlikle yaşıyorsun. Pek de iyi ediyorsun bana sorarsan. İşkence görmekten iyidir. 12 Mart'ta "faşizm" diye mangalda kül bırakmadık. Meğer 12 Mart provaymış; bunlar beter çıktı.

— Açık yürekliliğini ve güvenini kötüye kullanmak istemem Cem. Aranıyorum; hem kocam yüzünden, hem de ilgili olduğum, sahibi göründüğüm parti yayınları, kadın örgütleri falan yüzünden. Harekette öyle önemli bir yerim yok, ama onlar bunu bilmiyor. Kocam ise gerçekten önemli, ama o da yurtdışında.

Fazla konuşmuş olduğunu fark edip susuyor. Kimseye güvenilmemesi, fazla konuşulmaması, bilgi verilmemesi öğretilmişti oysa. Kendi hücrenden biri değilse, herkes, en yakının bile yabancıdır, derdi Ömer.

— Demek ki evlendin! Çok sevindim. Kiminle? Anlatsana biraz.

Nasıl anlatır? Oysa anlatmak istiyor. "Arın Murat'ın, evlenmeyip terk ettiği sevgilisiyim Cem'in gözünde. Evlendiğimi duyunca 'çok sevindim' demesi de bu yüzden."

— Tanımazsın, eski bir öğretim üyesi. Bir de küçük oğlum var.

— Çocukla zor oluyordur şu günlerde.

— Neyse ki çocuk annemde. Zaten bebekliğinden beri, daha çok annem baktı Umut'a.

Yine fazla konuşmaması, hele de ad vermemesi gerektiğini hatırlayıp susuyor.

— Benim de bir oğlumla bir kızım var, diyor Cem. Oğlan dört yaşında; kız 12 Eylül'den bir hafta sonra doğdu. İnanmayacaksın ama, benim kızımın adı da Ümit. Her on yılda bir darbe oldukça, daha çok çocuğa Umut, ya da Ümit adı konur. Ne içerdin?

— Mümkünse sade kahve. İşlerin iyi görünüyor.

— Evet, babamın kurmuş olduğu dokuma işi sayesinde bir kızıl milyoner oldum çıktım. Milyoner dediysem, lafın gelişi, artık milyardan aşağı konuşulmuyor iş âleminde. Milyarder olduğun zaman da kimse rengini sormuyor. Para, bakanda renk körlüğü yaratıyor.

— Ne iş yapıyorsun? İlanda tekstil yazıyordu galiba.

— Evet, baba işine devam; hazır giyim ve tekstil ihracatı. Dönemin yüksek kârlı lokomotif sektörü. "Beşi bir yerde generallerimiz" sayesinde işçilerin, sendikaların, solun çanına ot tıkıldığından beri sermaye kârları katlandı. Yakında ihracata teşvik de gelecek, eli kulağındadır. Sen hele o zaman gör, millet ihraç ettiğine de, etmediğine de ne teşvikler alacak, devleti soyarak ne tatlı kârlar elde edilecek. Peki ben ne yapacağım? Herkes gibi talana katılacağım tabii. Zaten bana sorarsan, bu ülkede kurtarılacak hiçbirşey yok artık. Dibe vurursa yeniden birşeyler yapılır belki. Tabii ülke dibe vururken birilerinin kârları, servetleri tavana vuracak.

Kahvesini yudumlarken, Cem ısrar etse bile işi kabul etmemeye karar veriyor. "Her ikimiz için de tehlikeli olurdu bu. Zengin olmasının, böyle bir dönemde yüksek kârlı bir şirketin başında bulunmasının diyetini ödemek, kendisiyle barışmak, gençlik

rüzgârlarının serinliğini duymak isteyecektir. Sınıflarıyla ideolojileri, kafalarıyla yürekleri barışmayanların ödeşme ihtiyacı... Anlaşılır bir şey. Ama astarı yüzünden pahalı bir ödeşme."

— Ne zaman başlamak isterdin? Eğer benimle çalışmak tatsız gelirse, şirkette başka bir iş de bulabilirdik sana. Eski dostuz, açık konuşalım. İşe ihtiyacın olduğunu biliyorum. Rusların komünistlere gökten ruble yağdırdıklarını sanan andavallılardan değilim.

— İşe ihtiyacım olduğu doğru. Yoksa neden burada olayım! Ama madem açık konuşuyoruz, bu şirket çalışacağım son yer olurdu. Bu ikimiz için de göze alınmaması gereken, maliyetini kurtarmayan bir risk. Hele de seni tehlikeye sokmayı asla istemem.

— Ben istesem bile mi? Bu yolla, zaman zaman kendimi pis bir kapitalist gibi hissetmekten kurtulacağımı, kendimle daha barışık olacağımı söylesem bile mi?

İşi şakaya vurmak, ortamı yumuşatmak için gülüyor.

— Kendinle barışmak ve pis kapitalist olmaktan kurtulmak o kadar kolay değil Cem Bey.

Sonra ciddileşiyor.

— Burada çalışmam mümkün değil. İstesem de yapamam. Bütün kurallara aykırı olurdu bu. Sen bana bir iyilik yapmak istiyorsan, buraya geldiğimi unut. Bu görüşmeyi hiç yapılmamış say.

— Anlıyorum, diyor hüzünlü ve buruk bir sesle. Sürekli ticari ve teknik tercümelere ihtiyacı olan birkaç tanıdığım var. İzin verirsen mütercim Münevver Hanım'ı onlara tavsiye edeyim. Tercümeleri bürolarından alır veya aldırır, yine kendin teslim eder veya başka biriyle yollarsın. Böylece hiç kimse tehlikeye girmemiş olur.

— Çok teşekkürler. Fena fikir değil. Sanırım kabul etmek zorundayım.

— İşte adamların adresleri ve telefon numaraları. Ben bugün hepsini ararım, sen de benim adımı vererek ilişki kurarsın.

Bloknotundan kopardığı küçük bir kâğıda telefon numaralarını yazıyor.

— Şu altı çizili olanlar da benim ev numaralarım, diyor. Bir şeye ihtiyacın olduğunda lütfen ara, çekinme. Neden bilmem, çağrışım yaptı. Arın'ı hatırladım. Birkaç yıldır yurtdışındaydı. Sanırım artık merkeze gelecek. Duyduğuma göre, cuntacı generaller ondan hizmet bekliyorlarmış. İstikbali parlak görünüyor. Arın iyi çocuktur, kafası işler, bağnaz değildir, namusludur, devletine hizmetten zevk alır. Yalnız biraz, biraz –lafı bulmakta veya söylemekte tereddüt ediyor– biraz tavşan pisliğidir, kokmaktan bulaşmaktan hazzetmez.

Cem'in nereden çağrışım yaptığını Ülkü anlayamıyor, ama Cem çok iyi biliyor: 12 Mart döneminde Erim, ağabeyinin ikisinin de gevşek biçimde izlendiğini söylediğini haber verdiğinde, "Arın Ağabeyim tavşan boku gibi," demişti. "Ülkü Abla'yı içeri almışlar, annesi ağlayarak telefon edip ilgilenmesini rica etti. Bizimkiler hiç değilse daha az işkence görmesini sağlayabilirlerdi. Ama seninki parmağını bile kıpırdatmadı. Bana sorarsan, ağabeyimin Ülkü'den ayrılmasının nedeni de annem falan değil; Ülkü'nün kendine engel olacağından, onun yüzünden başının belaya gireceğinden korktu."

Hatırladıkları Cem'in içini burkuyor. Karşısındaki yalnız, çaresiz kadına bakıyor. Şimdi buradan çıkıp gidecek. Oysa buraya gelirken iyi bir iş bulabileceği umudu vardı. Sokağa çıkacak ve köşe başında kendini neyin beklediğini bilmiyor. Gerçek bir adı, gerçek bir adresi bile yok. İnsanın içini paralayacak kadar korumasız, bir o kadar da cesur ve inançlı. "Onu tutmalıyım, göndermemeliyim, sahip çıkmalıyım ona," diye düşünüyor. "Eve götürebilirim, çocukların özel öğretmeni diye tanıtabiliriz herkese..." Karısı geliyor aklına. "İyi kızdır, anlayışlıdır, ama bu kadarına dayanabilir mi? Belki korkar, hatta belki de kıskanır. O duygularla gider ihbar eder kızı. Korku ve kıskançlık insanı hain yapar. Üstelik, şirketteki işi kabul etmeyen Ülkü evdeki işi

kabul eder mi hiç! Hepsi hayal bunların, gençlik yıllarından kalma özlemler, biraz da günah çıkartma çabası...”

Arın’ı, kendisini, duvarın öte yanındaki bütün tuzu kuru insanları affettirmek; hepsi, en fazla da kendisi adına özür dilemek ister gibi dostça sarılıyor genç kadına.

— Şansın açık olsun, dikkatli ol. Unutma, bir şeye ihtiyacın olursa ara beni.

“Ile Saint Louis’de gittiğimiz bir yer vardı,” demişti Arın telefonda.

“Paris’te her zaman gittiğimiz yerler vardı: kahveler, kitapçılar, ucuz öğrenci restoranları, Sen köprüleri, dört mevsimin aynı güzellikte yaşandığı parklar, Arın’ın resim tutkusu yüzünden kaçırmamaya çalıştığımız resim sergileri, müzeler.

Ile Saint Louis’deki yere her zaman gitmezdik; orası öğrenci bütçeleri için biraz pahalıydı. Kutlamalar için giderdik daha çok. Paris’ten ayrılacağım akşam da oraya gitmiştik. *Kazablanka* filminden esinlenmiş zenci bir piyanist sevişen ve ayrılan çiftler için çalıyordu. *Play it again Sam*, demişti Arın. Yemek salonunun loş ışığında, masamızın üstündeki çiçekli mumlarda, kırmızı şarap kadehlerimizde, tabağımızdaki muhteşem görünüşlü mantarlı kreplerde yumuşak ve romantik bir hüzün dolaşıyordu. Tam olması gerektiği kadar, olması gereken dozda, Arın’ın çizdiği sınırlar içinde. Alışılmış tabloyu tersine çevirip şarap kadehine uzanmış elini tutmuştum. Filmlerde hep erkekler kadınların eline uzanır oysa. *Kazablanka* filminden beri, bütün zenci piyanistler gibi Sam adını taşımak zorunda olan piyanist, *Les Feuilles Mortes*’la başlayıp *Ne Me Quitte Pas* ile süren uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Bir *Son Akşam Yemeği* tablosundaydık. Rönesansın bütün ustalarını kıskandıracak güzellikte, gölgelerini içimdeki

hüzünden, ışığını ayrılığa isyanımdan ve tutkulu aşkımdan alan, Sam'in piyanosu ve Paris'in güzellikleriyle renklendirilmiş bir tablo..."

Ile Saint Louis'deki yer artık yok. L'Ile adlı küçük güzel restoran yeni açıldı, onun devamı değil. Arın'a, "Orası olup olmadığını bilmiyorum," demişti. Artık ancak anılarla ve yanılsamalarla beslenebilecek ilişkilerinin gerçeklere dayanamayacağını düşünmüştü. Orası olabileceğine kendi de inanmak istemişti.

Takside giderken, Arın'a karşı duygularının ne kadar karışık olduğunu düşündü. Öfke, tutku, kuşku, heyecan, hınç, sevgi, özlem, korku... şimdi de sadece kadınlara özgü olan sevdiği erkeği sakınma, koruma içgüdüsü. Arın Murat, kendi adına da olsa, devletin açık toplumdan, saydamlaşmadan yana bir kanadı adına da olsa riske girmiş, kendini tehlikeye atmıştı. Arı kovanına çomağı sokmuş ve öylece bırakmıştı. Yazacağı yorumlu haberi kafasında toparlarken, Türkiye ile ilgili haberlerde her zaman yaptığının aksine devletin baskıcı ve illegal yöntemlerine vurgu yapmamaya karar verdi. Diğer yayın organlarının, eğer habere yer ayırırlarsa Arın Murat'ın bazı cümlelerini öne çıkararak, örneğin, "Türkiye Gladio'yu tanıdı" veya "Türk yetkiliden itiraf: Devlet cinayetlere karıştı" türünden başlıklar atacaklarından emindi. O böyle yapmayacaktı; Arın'ı hedef haline getirmeyecek, konuşmasındaki önemli saptamaları yumuşak bir dille aktaracak ve başta dağıtılan metne dayanacaktı. "Türkiye'de köklü demokrasi arayışları" iyi bir başlık olabilirdi. Evet, tam da böyle yapmalı; yorumda, devletin bir kanadının bu arayışlarda devlet içindeki illegal nüveyi tasfiyeyi amaçladığını, bunun ise zor olacağını vurgulamalıydı.

Saatine baktı. Buluşmalarına daha dört saat vardı. Ne kadar uzun bir dört saat.

## Ada'da bir akşam yemeği ve yaşlanmak üzerine

Ne piyano ne Sam ne masaların üstündeki çiçekli mumlar ne de gençliğimiz var. Burası da hoş bir yer, ama orası değil. Masaları birbirinden ayıran, her bir masaya gizli bir köşe havası veren bölmeler, içlerinde rengârenk balıkların yüzdüğü akvaryumlardan yapılmış. Duvarlarda da akvaryumlar var. İnsan kendini bir adada değil, denizin derinliklerinde hissediyor. "Kurtuluş'tan Dolapdere'ye doğru inerken, akvaryumlu bir restoran vardı. Üniversite yıllarımızda giderdik. Arın'la da gitmiştik bir kez. 'Fazla yapay değil mi sence?' demişti. Oysa ben orayı severdim. Hüzünlü, kederli günlerimde, akvaryumlarda dolaşan renk renk, çeşit çeşit balıklarla oyalanırdım."

Siyah çoraplı, siyah mini etekli, kısacık saçlı, gezi dergileri ve Paris reklamlarında görülen "parizyen" havalı karşılayıcı kız, telefonla ayırttığı iki kişilik masayı gösteriyor. Masanın üzerinde bu türlü yerlerin klasik dekoru olan şamdanlar ve mumlar yerine, antik görünümlü yağ kandilleri var. Tül kuyruklu mavi Japon balıklarının usul usul yüzdükleri akvaryumun hemen yanındaki iskemleye oturuyor. Masayı gösteren karşılayıcı kız, beklerken bir içki alıp almayacağını soruyor. Evet, alacak. "Bir Scotch lütfen, buzlu." İçkiye ihtiyacı var. Arın'dan telefon geldiğinden beri, aşağı yukarı on saattir, şimdi oturup gevşediğinde daha iyi fark ettiği bir gerginlik, hatta kasılma içinde.

Her zamanki gibi ilk gelen yine benim. "Aceleci yarim," derdi Arın. Buluşmalarına tam saatinde geldiği, hiç geç kalmadığı halde, Ülkü'nün kendisinden önce geldiğini görünce eksiklenir, mahcup olurdu.

— Böylesi hoşuma gidiyor, derdi Ülkü. Küçük Prens' in tilkisi gibi. Sevdiğini beklemenin güzel heyecanı. Daha o gelmeden yüreğin

çarpmaya, yanakların kızarmaya başlar, mutluluk anlarını uzatmış olursun.

— Şu senin filizof tilki de ne çok biliyor.

— Evet, sevgiye, aşka, dostluğa dair çok şey bilir o. Milyonlarca gül içinde, kendi gülünün tek olduğunu; çölün, bilinmeyen bir yerinde bir kuyu sakladığı için güzel olduğunu; birini sevmenin, ondan ayrılmak gerekse bile, insanı anılarla, duygularla zenginleştirdiğini Küçük Prens'e o öğretti.

— Hayata uymayan hüzünlü şeyler öğretmiş.

— Sadece yüreğimizle görürüz. Gerçek öz, gözlere görünmez. Tilki'nin Küçük Prens'e verdiği sır buydu.

Viskisini yudumlarken akvaryumdaki balıklara dalıyor. "Keşke biraz daha geç gelse, mutluluk anları biraz daha uzasa... Ya gelmezse! Akşamüstü bir toplantım var, demişti. Ola ki toplantısı uzun sürmüştür. Bir toplantısı var mıydı gerçekten? Onun hep toplantıları, görüşmeleri, önemli işleri olur. Ama gelecek. Birazdan gelecek ve şu karşısındaki iskemleye oturacak. Sonra..." Sonra akvaryumdaki balıkları seyreder gibi yapıp göstermemeye çalışarak birbirlerini süzecekler. Yıllardan geriye ne kalmışsa, yüzlerinde, vücutlarında ve yüreklerinde yıllara direnebilmiş ne varsa, cimrice bir özenle, tek tek toplayıp içlerine saklayacaklar. Ne kaldı geriye? Bir şey kaldı mı? Belki de ikisinin de korktuğu bu: geriye bir şey kalmamış olması ya da geriye kalanların artık hiç anlamı olmaması. "Saat sekiz buçuğu geçti. Gecikiyor. Bu saatlerde Paris'in trafiğine güvenilmez. Ya gelmezse? Hayır, gelir. Gelemeyeceğini söylemek için bile olsa, gelir."

Oturduğu yerden, akvaryumun ardından restoranın girişi seçiliyor. Henüz kalabalık değil. Akşam yemeği dokuzdan, dokuz buçuktan önce başlamaz burada. Karşılayıcı kızın yanında masaya doğru yaklaşan Arın'ı görüyor. İçi heyecandan katılıyor, sırtı ürperiyor. "İnce çıkmışım, ne de olsa eylül." Akvaryumda biteviye dönüp duran

balıkları seyretmeye çalışıyor. "Korkunç bir yaşam bunlarınki. Ömür boyu bir kova suda yüzmek... Peki ya ben, ya biz?" Arın Murat'ın karşılayıcı kıza teşekkür ettiğini duyuyor. Gözlerini kaldırıyor. Geldi işte.

Viski bardağını kavrayan eli hafifçe titriyor. Arın iskemlesine otururken, masanın üzerinden uzanıp Ülkü' nün elini tutmak istiyor, viski bardağı devriliyor.

— Bugün sakar bir günüm, diyor gülümseyerek.

"Oysa o hiç sakarlık yapmaz. Attığı adımı, bir hamle ötesini hep hesaplar. Sakar olan hep bendim," diye düşünüyor. "Hesapsız, paldır küldür, her aşka ve her kazaya açık olan bendim."

Garson masayı çabucak temizliyor, önemsiz olduğunu söylüyor. Bir viski daha ister mi? Hayır. Yemekte şarap içecek... içecekler. Arın yeniden uzanıp elini tutuyor. Avucunda sıkıyor.

— Ellerin ne kadar soğuk, üşümüşsün.

Beyaz güvercin yavrularını hatırlayacak mı diye bekliyor. Sezdirmeden ellerine bakıyor. Hâlâ beyazlar, ama kendisinden bile en az on yaş daha yaşlı görünüyorlar: güvercin yavrusu değil güvercin ölüsü eller. Gülümsemeye çalışıyor. Yüzüm de ellerim gibi mi? Bu kadar yaşlı, bu kadar ölü. Adamın yüzünü inceliyor. O da yaşlanmış. Hayır, yüzündeki derinleşmiş kırışıklar, gözlerinin altında yavaş yavaş belirmeye başlamış cepler, dudaklarının kenarındaki iki derin çizgi ve kırlaşmış kumral saçları yüzünden değil; bakışlarındaki alışılmadık keder yüzünden. "Bizden geriye kalan nedir? Bu gece burada neyi hatırlamaya, neyi bulmaya çalışıyoruz?"

— Konferansta oradaydın. Seni gördüm. Gelmeyeceğini söylemiştin ama geldin.

— Eskiden alay ettiğin bir sezgi gücüm vardı hani. Bugün farklı şeyler söyleyeceğini, birşeyler olacağını sezdim, o yüzden geldim.

Birkaç saniye susup ekliyor.

— Şakaydı. Tabii ki hiçbirşey sezmedim. Doğrusunu istersen, seni özlemiştim. Akşama kadar bekleyemedim.

Garson başlarına dikilmiş, adamın şarabı tatmasını bekliyor. Ülkü'nün, hâlâ avucunun içinde tuttuğu elini bırakıyor. Alışılmış, mekanik bir hareketle kadehindeki şarabı tadar gibi yapıyor.

— Evet, çok güzel.

Garsonun yemek siparişlerini alıp ayrılmasını bekliyor.

— Ben de seni özledim.

Şık tüvit ceketinin iç cebinde bir şey arıyor. Sıradan bir kâğıda sarılmış küçücük bir paket çıkarıyor cebinden.

— Bunu bulmuştum, diyor.

Paketçiği özenle açıyor. Çok eski, çok tanıdık bir şey: tarak biçimi bir saç tokası.

— Saç tokan bende kalmış.

"Otuz yıllık saç tokam, sevişmelerimizin ayrılmaz parçası, cinsel fetişe dönüşmüş bir nesne!.."

Saçlarını dağıtmadan tam soyunmuş olmuyorsun, derdi. Ensesinde topladığı saçlarına saplanmış saç tokasını çıkarır, gür ve asi saçları çıplak vücuduna sarılırdı. "Bunu mu takardım saçıma? İşporta malı, sıradan, zevksiz bir tarak! Ensemde ya da başımın üstünde topladığım uzun gür saçlarım, kötü dikimli şapşal giysilerim, topuklu pabuçlarım, etli canlı dolgunca vücudumla ne kadar alaturkaydım. Devrimci kızların hantal ayakkabıları, pantolonları, parkaları vardı. Bense, eyleme giderken bile şık şıkırdım... Arın'ın annesi haklı değil miydi? Nasılsa okumuş kenar mahalle dilberi kılıklarıyla, o saç başla elçiliklerin salonlarında, kokteyllerde, davetlerde nasıl boy gösterebilirdim!"

— Ne zaman kaybettiğimi hiç hatırlamıyorum, diyor.

— Ada'da bırakmıştın. Hani sabah erkenden, mimozalarla kaçtığın gün.

Hatırlıyor. Yirmi beş yıl önceydi, 27 Nisan'dı. Lodosta beşik gibi sallanan Ada vapurunda tokasını kaybettiğini fark etmiş, yüzüne, omuzlarına dökülen, huzursuz eden saçlarını boynundaki küçük eşarpla arkadan bağlayıvermişti.

— Bunca yıl sakladın demek. Pek de adi bir şeymiş.

"Pek de adi bir şeymiş!.." Arın, nedenini çözemediği bir burukluk ve pişmanlık duyuyor. "Yanlış mı yaptım yoksa?" Karşısındaki orta yaşı aşmış kadına dikkatle bakıyor. Bal rengi iri gözlerin öne çıktığı, biraz soluk, ince zarif bir yüzü var. Saçları kısacık. Boynunda, dudaklarının kenarlarında, yaşını gösteren derin kırışıklar. Sanki o sıradan saç tokasını hiç takmamış, sanki hiç uzun saçları olmamış gibi. "Büyülü çekiciliğine kapıldığın dolgun ve taş gibi bedenine sarılırken, haydi itiraf et kendine, hanım hanımcık bir iyi aile kızına değil bir fahişeye sarılmış gibi olurdun." Onu karşıkonmaz kılan; her an sevişmeye hazır, her an arzulu ve her doyumda insanı yeniden acıktıran bedeniydi. Karşısındaki bu ince, zarif, zeki bakışlı kadın, hâlâ hoş ve çekici, ama Ülkü değil.

Tokayı o gün yatakta bulup ceketinin cebine attıktan sonra tümüyle unutmuştu. İlk evlendikleri yıllarda, nasılsa evhanımlığı yapmaya kalkışan İpek, uzun zamandır dolapta duran giysilerini kuru temizlemeye göndermek için ayırırken, ceplerinden çıkanları –bir Parker dolmakalem, bir keten mendil, bir paket ağız pastili, bir de bu saç tokası– kuşkucu bir gülümsemeyle kendisine vermiş,

— Hepsini anladık da, bu tarak ne oluyor, demişti.

— Senden önce manastırda keşiş olduğumu da kim söyledi sevgilim? Bu ceketi giymeyeli kim bilir kaç yıl oldu!

Karısı her zamanki sakin haliyle, tarağı elinde evirip çevirmiş,

— Pek de adi bir şeymiş, demişti.

Tıpkı şimdi karşısında oturan kadının söylediği gibi.

— Bunca yıl sakladım. Neden, bilmiyorum, ama sakladım işte. İnsan bazen geçmişle bağlarını küçücük bir nesneyle de olsa korumak istiyor. Kim bilir, belki de bir gün karşılaşırız, bir gün tokanı sana geri verebilirim diye düşünmüşümdür.

Saç tokasını elinde evirip çeviriyor.

— Saçlarım uzun ve gürdü. Ama gördüğün gibi, artık tokaya ihtiyacım yok. Umut öldükten sonra, Ankara'ya seni görmeye geldiğimde de kısaydı saçlarım.

— Hatırlıyorum.

— Onları, 12 Mart'ta içerde yatarken kesmiştim. Hapiste uzun saçın bakımı zordur. Yıldırım Bölge'de kalırken, bizi on beş günde bir asker hamamına götürürlerdi. Koltuklarımızın altında havlularımız, sabunlarımız; yanımızda gardiyan polis kadınlarla askerler, çevredeki erlerin aç bakışları altında, bir sürü genç kadın, kız, kışla alanını bir baştan bir başa geçerdik. Sadece beş dakika sıcak su verdikleri için, birbirimizi eze eze anadan üryan yıkanırdık. Askercikler de buldukları her delikten gözetlerlerdi bizi.

Bir sessizlik oluyor. Şaraplarını yudumluyorlar. Huzursuzlar. Söylemek istedikleri sözler dudaklarından çıkıp, doksan santimlik masayı aşıp karşı tarafa geçemiyor bir türlü. Neden buradayız? Neden buluştuk? Birinin daha cesur, daha pervasız olması gerek. "Arın'la ilişkimizde atak olan, pervasız olan hep bendim. Yine ben olacağım."

— Gerçeği istersen, saçlarımı bakımı zor olduğu için kesmedim. Saçlarım sana aitti, vücutlarımızın birlikteliğinin örtüsüydü. Onları ayrıldığımız için, sen artık yoksun diye kestim. Başka biri, saçlarımı seninle paylaşmasın istedim. Biz kadınlar garip yaratıklarız. Her aşkın, her ilişkinin bir simgesi vardır. Gerçek ihanet yeni bir ilişki değil, o simgenin başka bir erkeğe teslim edilmesidir. İşkenceler bitip koğuşa ilk geldiğim günlerdeydi. Bir kızın zulasındaki makasla kökünden kestim saçlarımı. Süsüne düşkün genç bir polis kız vardı; bize iyi

davranırdı. Sonradan polislikten ayrılmış, hatta sola sempati duymaya başlamış diye duyduk. Saçlarımı peruk yaptırmak için istedi, verdim. Koğuştaki sıkı devrimci kızlar, saçlarımı polise vermemi hiç hazmetmediler sanırım. Üstelemediler ama bunu davaya ihanet saydılar.

Artık dönüş yok. Anahtar sözcükler söylendi işte. Garsonun saygılı bir sessizlikle önlerine bıraktığı deniz ürünleri salatasına birer çatal atıyorlar. Şaraplarından birer yudum alıp bekliyorlar.

Çoktan sönmüş, küllenmiş bir aşkın ardından, yıllar sonra buluşmuş iki eski dost değiller. –Dost olmuşlar mıydı hiç?– Nokta koymaktan korkulmuş, bitirilmemiş, yüzleşilmemiş bir ilişkinin –bir ömrün– hesaplaşması için biraraya gelmiş gibiler.

— Burası orası değil, diyor Arın.

*Küçük Prens*'ten bir cümleyi tekrarlamaktan kendini alamıyor.

— "Gün, bugün; ama yer o yer değil."

Küçük Prens, yılanın yardımıyla dünyadan ayrılıp kendi gezegenine döneceği gün, yılanla randevusuna geldiğinde böyle der.

— Sam'i hatırlıyor musun? *Play it again Sam*'i?

Gülümseyip başını sallıyor. "Ne kadar çok şey hatırlıyorum. Sanki bütün yaşamım hatırlamaktan ibaret." İçine umutsuzluk doluyor. Yaşlanmak bu belki de. Geleceği düşünmek yerine geçmişi hatırlamak... "Oysa kırk dokuz yaşındayım, elli bile olmadım daha. Arın benden üç-dört yaş büyüktür. Otuz beş yaşın yolun yarısı ettiği dönemler geride kaldı, artık elli yaş orta yaş sayılıyor. Yine de yaşlandık."

— Sam'i nasıl hatırlamam. O çalarken her erkek kendini Humphrey Bogart, her kadın Ingrid Bergman sanırdı. Biliyor musun ne yaptım? Kazablanka'ya gittiğimde Sam'in meyhanesini aradım. İnanmayacaksın ama, buldum da. Tabii tümüyle turistik bir yer. Sürekli *As time goes by*'ı çalan Sam bozmasının Adana'dan göçmüş

işini bilen bir siyahi olduğunu öğrenince küçük dilimi yutacaktım az kaldı.

Filmin o hüzünlü ve unutulmaz müziğini mırıldanıyor hafifçe.

— Hepimiz biraz yaşlandık, diyor hüzünlü bir sesle. Şarkılarımız bile yaşlandı.

— Yaşlandık ve değiştik. Sen sihirli saç tokanı artık takamazsın. Hayır, saçlarını kestiğin için değil, saçların eskisi gibi uzun olsaydı da takmayacaktın. Bense... bense, birkaç saat önce konuştuğum gibi konuşmazdım; öyle düşünmezdim de zaten.

— Yaşlandık ve değiştik, diyor Ömer Ulaş.

Rossia Oteli'nin *roof*'unda, Moskova manzarasına karşı, ellerinde buzlu viskiler, Cem'le karşı karşıya oturmuş, beyaz gecelerin süt mavisi garip aydınlığına dalmışlar. Aylardan haziran. Heyetler hep haziran ortalarında ya da yılbaşına doğru gelirler. Beyaz geceleri ve büyük Rus kışını görmeye; hem ziyaret, hem ticaret için...

Rusya pazarına açılmak için önaraştırma yapmaya gelmiş Tekstil ve Giyim Sanayicileri Derneği yöneticilerini Moskova'da gezdirip ilgililerle tanıştırma teklifi aldığında, aralarında eski bir tanıdığın bulunacağı hiç aklına gelmemişti. Rehber-tercümanlık işi, hele de Ömer'in "ticari pezevenklik" dediği ilgili kişi ve kurumlarla bağlantıları kurmayı da içeriyorsa iyi para getiriyordu. Hem de dolar türünden temiz para...

Geziye katılacakların listesini gördüğünde, Cem Örener adı Ömer'e hiçbirşey anımsatmamıştı. Havaalanına heyeti karşılamaya gittiğinde, kendisini tanımaları için üzerinde Türkçe "Tekstil ve Giyim Sanayicileri" yazılı ve bir köşesinde küçük bir Türk bayrağı olan kartonu sallamasına bile gerek kalmadan birtakım adamların kendisine doğru yöneldiklerini görünce şaşırdı. "Nasıl bildiler benim ben

olduğumu? Bu kadar mı Türk suratlıyım? Bıyıkları boşuna kesmişiz demek! Ülkü öpüşürken bıyıklarımın dudaklarına batmasından hoşlandığını söylerdi, bıyıklarımı kesmemi istemezdi. Galiba öpüştüğü ilk bıyıklı erkek bendim."

Altı kişilik grubun önünde gülümseyerek kendisine doğru gelen orta yaşlı, kısa boylu adamı hemen tanıyamadı.

— Ben Cem Örener'im, yanılmıyorsam siz de Ömer Ulaş olmalısınız.

— Yanılmıyorsunuz, dedi renksiz ve bıkkın bir sesle. Adama soran gözlerle baktı.

Son zamanlarda belleğinin ihanetleri fena halde canını sıkıyordu. En güvendiği yetisi olan belleği teklemeye başlamıştı. Bazen hatırlamaya çalışırken, kafasının içinde büyük beyaz boşluklar oluyor, beynini zorladıkça boşluk bir karadeliğe dönüşüyor, korkuya kapılıyordu. "İçkiyi biraz azaltın," demişti her zaman gittiği hastanedeki yaşlı kadın doktor.

— Türkiye'den tanışıyoruz Ömer Ağabey. Ama belki de hatırlamazsınız. O zamanlar ben çiçeği burnunda bir devrimbaz gençtim, siz ise ulaşılmaz Ömer Hoca.

Kafasını zorluyor. Hayal meyal birşeyler hatırlıyor veya hatırladığını sanıyor. 15-16 Haziran'dan hemen sonra İstanbul'a geldiğinde, bir grup genç, TİP muhalefetinden bir asistan arkadaşıyla birlikte kendisini görmeye gelmiş, İşçi Muhalefeti çevresiyle ilişki kurmak istediklerini söylemişlerdi. 15-16 Haziran olayları işçi sınıfının varlığı konusundaki tartışmalara nokta koymuş, proletarya öncülüğünü savunan örgüt ve hareketler çevresinde toparlanma eğilimi hız kazanmıştı. Yine de Ömer Hoca'nın sakin tavrı, önerdiği çalışma biçimi, teorik donanıma, ideolojinin özümsenmesine verdiği önem sıkı devrimci gençleri kesmemiş olmalı ki bir daha görünmemişlerdi. Daha sonra silahlı mücadeleyi, şehir veya kır gerillasını savunan, sonları

terörizme varan hareketlere katıldıklarını duymuştu. O sıralarda böyleleri çoktu. Sonraki yıllarda bir bölümü telef olan, çoğu kaybolup giden, düzenle bütünleşen, ama nerede olurlarsa olsunlar, o eski güzel günlerin, o umutlu, heyecanlı, inançlı yılların anısını içlerinde değerli bir armağan gibi gizleyen çocuklar... Karşısındaki adam onlardan biriydi belki de. Gözleri, bir de sesi hiç yabancı değildi.

Oradan oraya koşturmakla, Sovyet bürokrasisini hiç aratmayan yeni bürokrasiye dert anlatmakla, mafyalaşmış ticaret ilişkileri arasında aralık kapılar bulmaya çalışmakla geçen yorucu bir günden sonra, Kremlin'in kızıl yıldızlarına ve sütmavisi Moskova'ya karşı viskilerini yudumlarken,

— Yaşlandım ve değiştim, demişti Cem. Beni tanımamanız çok doğal. Aslında iki kez görüştük. Sizden devrim reçeteleri almaya gelmiştim. Gençtik, ateşliydik, acil devrim peşindeydik; şimdi Moskova'ya ticaret yapmaya gelen bir konfeksiyon ve tekstil ihracatçısıyım; küçük de olsa bir holding sahibiyim, serveti küçümsenmeyecek bir kapitalistim.

— Hepimiz yaşlandık ve değiştik, diyor. Dünya yaşlandı ve değişti. Bu şehre, Moskova'ya bakın örneğin; on yıl, yirmi yıl, elli yıl önceki Moskova değil, yüzyıl önceki hiç değil. Devrim, karşıdevrim, yine devrim ve yine yıkılış. İnsanlar birşeylere inanıyor, birşeyler için savaşıyor, hayatını veriyor. Sonra... sonra uğruna hayatını verdiği şeyler gözlerinin önünde eriyip gidiyor. Elleriyle diktiği, bakıp büyüttüğü çiçeğe durmuş fidanların tam meyve verecekken kökünden kesildiğini görmek gibi bir duygu. İsyan ediyorsun, yeniden başlamak, fidanları yeniden dikmek, yeşertmek, büyütmek, haklılığını kanıtlamak istiyorsun. Sonra bakıyorsun ki gücün yok, o zaman umudunu yitiriyorsun ve yaşlandığını anlıyorsun.

— Neredeyse yirmi beş yıl geçmiş sizi ilk gördüğüm günden beri, diyor Cem. Bir asistan arkadaşınızla birlikte gelmiştik size. Sonraki

yıllarda harekette önemli yerlere geldi. Hâlâ da bir dinozor inadıyla ve tavrıyla küçük dükkâncığında sürdürüyor sol ticaretini. Her neyse, o gün yürünecek yolun uzun olduğunu söylemiştiniz. 15-16 Haziran olaylarının üstünden fazla zaman geçmemişti. İstanbul'da sıkıyönetim vardı. Herkesin devrimin yakın olduğuna inandığı günlerdi. Babamların çevresi hop oturup hop kalkıyordu. Hatırlıyorum; servetlerini nasıl yurtdışına çıkarabileceklerini bile hesaplamaya başlamışlardı. Babam sabah akşam işçilere, komünistlere, işçileri azdıranlara, bu azgınlığın hesabını sormayanlara, aciz siyasetçilere küfredip duruyordu. Beni bile düşman gibi görmeye başlamıştı. Garip bir dönemdi. O gün konuştuklarımızı sonraları çok düşündüm. Bir ara silahlı külahlı işlere bulaştım; THKO'ya, sonra Mahir hareketine falan. 12 Mart'ta, pabucun pahalı olduğunu anladım. İnsanlar ölüyordu ve öldürüyordu. Kimisi dağlarda, kimisi darağaçlarında, kimisi hapishanelerde, işkencede gitti. Tüymeye dünden hazırdım anlaşılan; babamın ültimatomunu aslında sevinerek kabul edip yurtdışına okumaya çıktım. Örenerlerin ya da Muratların oğlu oldun mu, çok da önde gitmemişsen paçayı her zaman kurtarırsın.

— Kurtarabildiniz mi bari?

— Kurtulmanın tanımına bağlı. Sizinle konuşmamızı ve sizi sık sık hatırladığımı söyledim demin. Siz düşüncelerinizin, inançlarınızın, kendi doğrularınızın peşinden gittiniz. Doğru veya yanlış, hayatınızı bir davaya, bir inanca adadınız. Bakın hâlâ buradasınız. Bugün bizi gezdirirken söylediğiniz gibi kuşatılmış da olsa, teslim alınmış da olsa, ütopyanızın –bir zamanlar benim de ütopyamdı– kutsal toprağındasınız. Oysa dönebilirdiniz, inkâr edebilirdiniz ve inanın sizi bağrımıza basardık. Bugün Türkiye'de basının, televizyonun, reklamcılık alanının, iş dünyasının yarısı eski solcu. Dönerek köşe döndüler ya da köşe dönmek için döndüler; ikisi de bir. Kurtulup kurtulmadığımı sordunuz bana demin. Kendi iç tutarlılığım açısından

değerlendirecek olursam, kurtulamadım. Kendimle barışık olduğumu sanmıyorum. Yaptığım işler... nasıl anlatmalı, biraz edebî bir ifade olacak ama, yaptığım işler kesemi doldursa da yüreğimi doldurmuyor.

Ömer hüzünle gülümsüyor. Sanki eski tavşan gülümsemesi, yıllar sonra yüzüne yeniden dönmüş gibi.

— Dolu bir kese, dolu bir yürekten iyidir belki de.

— Keseniz doluysa, böyle düşünmeme lüksüne sahip oluyorsunuz. Yüreğinizin boşluğu acıtmaya başlıyor o zaman. Sahip olduklarınızın hiçbirinin anlamı kalmıyor. Yıllarca önce bir gün, toy ve heyecanlı bir delikanlı sizden toplumu kurtaracak devrimin reçetesini istemeye gelmiş, üstelik de verdiğiniz reçeteyi hafif bulup beğenmemişti. Şimdi de bir reçete istiyor: kişisel kurtuluşun reçetesini.

"Tam da adamını buldun yavrum," diye düşünüyor Ömer. "Verdiğim devrim reçetesi ne kadar geçerliyse vereceğim kişisel mutluluk reçetesi de o kadar geçerli olur. Ne sanmıştı bu adam? Dimdik ayaktayım, bir çarpışmayı kaybettik ama savaşı kazanacağız, falan dememi mi? Kişisel kurtuluşun reçetesi, toplumsal kurtuluşun reçetesiyle bağdaşabilir mi sanıyor? Ya da artık hiçbir hekimin hiçbir doğru reçeteye sahip olmadığını bilmiyor mu?"

Gece beyaz, gece sütmavisi. Kızıl yıldızlar altın kubbelerin üstünde yine eskisi gibi, masallardaki peri kızının sihirli değneğinin ucundaki yıldızlar gibi parlıyor. "Bir dilek dile kızıl yıldıza karşı," derdi Ülkü. "Peki peri kızı kim?" Muzip ve muzır bir gülümsemeyle "Peri kızı partidir," diye cevap verirdi. Sütmavisi gece hayallere, hüzne, olağandışı birşeylere gebe. Hani hiç cesaret edemeyeceğiniz, ayık kafayla hiç söylenmeyecek, hele de bir yabancıyla hiç konuşulmayacak şeyler vardır. Tam onların gecesi işte. Gecenin olağanüstü aydınlığından mı, bittikçe tazelenen viskilerden mi, yılların içinden çıkıp gelmiş yabancının bellek çantasından çıkardığı yitik zaman

anılarından mı, "konuşmasam, söylemesem çıldıracaktım"a varan kederden mi, neden bilinmez,

— Sevdiğim bir kadın vardı, diyor; karımdı. Bir de oğlum vardı; adı Umut'tu. Benim oğlum muydu, bilmiyorum. Önemi de yok. "Kişisel kurtuluş" dediniz de çağrışım yaptım. Ne bu kentin büyüsü ne peri kızının sihirli değneğinin ucundaki her gün biraz daha solan kızıl yıldız ne benim inançlarım, iç tutarlılığım, bağlı olduğum değerler, hiçbiri sevdiğim kadını burada yanımda tutmaya yetmedi.

Cem, gazetede gördüğü iş ilanına başvuran Ülkü'yle holdingin merkezinde, kendi çalışma odasında karşılaştıkları günü hatırlıyor. "Bir oğlum var, adı Umut," demişti. "Kocamı tanımazsın, eski bir öğretim üyesi." "Ben harekette önemli biri değilim, ama kocam önemlidir..." Parçalar birleşiyor. "Hiçbirşey hayatın kendisi kadar şaşırtıcı değildir" sözü kime aitti? Her kim söylemişse doğru söylemiş. "Benim kızımın adı da Ümit," demiştim Ülkü'ye.

Duyulur duyulmaz bir sesle, "Ülkü," diye fısıldıyor.

— Ne dediniz?

— Oğlunun adı Umut olan eski bir arkadaşım vardı. 1981'de görmüştüm en son. Birden onu hatırladım.

Adamın yüzünün allak bullak olduğunu, dudaklarının sanki acı çekiyormuş gibi gerildiğini görüyor. Garip bir sezgiyle, "Benim oğlum muydu, bilmiyorum," deyişini hatırlıyor.

— Aslında, çok yakın bir arkadaşımın –sözcüğü arıyor, "sevgilisiydi" diyecekken vazgeçiyor– yakın bir arkadaşımın arkadaşıydı. Birkaç kez üçümüz birlikte dolaşmış, yemek falan yemiştik. 12 Eylül döneminde, gazeteye verdiğim bir iş ilanına takma adla başvurmasaydı, belki de hatırlamayacaktım onu. Asıl adı Ülkü Öztürk'tü.

Adamın yüzü gevşiyor.

— Ülkü karımdı, diyor.

Tek sormak istediği, Ülkü'yle birlikte olan arkadaşının kimliği. Yıllar boyunca Ülkü'ye hiç sormadığı, sormayı kendine yediremediği soru... Umut'un babasının Cem olabileceğini düşünmenin içini neden bu kadar acıttığını soruyor kendi kendine. Adamın bunu fark edip hemen düzeltmesinin kendi adına ne kadar utanç verici olduğunu düşünüyor. "Cem veya başkası, ne fark eder ki! Demek her şeyi bir oyun, bir yanılsama olarak algılamışım. Ülkü'den bir Meryem yaratmışım. Umut'u, devrimin kutsal ruhunun oğlu saymışım. Etten kemikten somut bir baba fikrinin bunca yıl sonra bile bu kadar huzursuz etmesinin nedeni bu."

Kafasında, baygın kokulu sapsarı mimozalarla özdeşleşmiş bir soru işareti. Artık hiçbir anlamı kalmamış olsa da cevabını bilmek istediği soru. Hayatın garip rastlantılarından biri daha; hiç beklemediği bir anda ayağına gelmiş bir fırsat. İstese şimdi sorabilir, öğrenebilir. Kimdi sevdiği kadının, hep biraz huzursuz, biraz uzak, biraz yabancı kalmasına neden olan? Kimdi, neydi hiç dinmeyen huzursuzluğunun, kendinden, buralardan kaçıp gitmesinin nedeni?

Gece yarısını çoktan aşmışlar. Sütmavisi Moskova içten içe aydınlanan ışıklı bir laciverte dönüşmeye başlıyor. Ömer Ulaş'ın başı dönüyor. Çok içkili; içkili de ne laf, sarhoş. Ama, hayır; sormayacak. "O kadar da saygım kalmalı kendime! Zaten artık neye yarar?"

— İnançlarının, düşüncelerinin, davasının peşinden giden, doğru veya yanlış kendi değerlerinin arkasında duran, kendisiyle barışık, bu yüzden de mutluluğun sırrına ermiş, dönmemiş devrimciyi arıyordun demek!

Bardakta kalmış viskiyi bir yudumda bitiriyor.

— İşte o şahsen, bizzat karşında. Tığ teber şah-ı merdan. Her şeyden arınmış, yapayalnız, yalın kılıç, dünyada tek başına. Bireysel kurtuluşun reçetesini mi sormuştun? Tam adamına geldin ahbap. Ver bir kâğıt da reçeteyi yazayım: bok, bok, bok...

Açık verdiği, bu halde göründüğü, gerçeği söylediği, Ülkü'den söz ettiği için kendinden nefret ediyor. "Hiç değilse saygınlığımı anılarda korumalıydım. Bana güvenip gelmiş şu iyi niyetli adamı hayal kırıklığına uğratmamalıydım."

Cem, adamın yıkılmışlığını ancak o anda fark ediyor. O da içkili, kafası dumanlı ve karmakarışık. İçinden kahkahalarla gülmek ya da katıla katıla ağlamak geliyor. "Ölüden ölümsüzlük iksirinin reçetesini, cellattan uzun yaşamın sırrını istemek benim yaptığım. Katıksız ve mükemmel bir karamizah. Taa Moskovalarda arayıp bulduğum büyücü doktorun reçetesi burada işte: bok, bok, bok..."

Yakınlarda bir gece, delikanlılık çağında birlikte dağa çıkıp silahlı mücadeleye katılmayı düşledikleri gençlik arkadaşlarından biriyle oturmuş eski günlerden, nereden nereye geldiklerinden, köşe dönmekten, başta kendileri olmak üzere 70 kuşağının devrimci yaprak dökümünden, eskilerden kimlerin nerede olup ne yaptığından konuşurlarken, bir ara nedense Ömer Hoca gelmişti akıllarına.

— O zamanlar çizgisini yanlış bulurduk; revizyonist, pasifist falan derdik; ama bak, en keskinler bile geçmişlerini inkâr için kuyruğa girmişken adam bunca yıkıntıya, bunca olaya direniyor, demişti gazeteci arkadaşı.

— Ne yaptığını nereden biliyorsun? Yıllardır ortada yok, en azından nerede olduğundan benim haberim yok.

— Bizim muhabir arkadaşlar, en son Moskova'da görmüşler. Yıkılıştan sonra bile dimdik ayakta ve inançlı, diyorlar. İşte o tutarlılık ve inanç insanı mutlu ediyor. Varsın yanılsama olsun, adam ayakta kalmayı başarıyor ya! Demin, her şeye sahip olduğunu ama kendini mutlu hissetmediğini, kendinle barışık olmadığını söylüyordun. İşin sırrı burada galiba. Beni al ele mesela; önemli bir gazetede ünlü bir yazar oldum çıktım. Günde yüzlerce faks, telefon, mektup geliyor. Adımdan söz ediliyor; şunu yazmış, bunu yazmış diye konuşuluyor.

Kimileri yazdıklarımı beğenmese de, küfretse de ne gam! Ben tanınmış ve güçlüyüm. Maddi sıkıntım yok. İkinci evliliğimde öyle fazla bir sorun da yaşamıyorum. Ve inanır mısın, sıkıntıdan patlıyorum, hiçbirşeyde hiçbir anlam bulamıyorum. Kendimden utanmasam, dedikodudan korkmasam, bir psikoloğa gidip depresyon mu geçiriyorum nedir, tedavi olacağım.

— Al benden de o kadar. Başka kılıflar bulmaya çalıştım ama karımla boşanmam da bu yüzden oldu. Kadın haklıydı aslında. Bütün gün nemrut bir adamla neden yaşasın! Evet, para var, olanaklar var, istediği gibi yaşıyor, her şeyi tamam gibi görünüyor, ama yanında mutsuz, ilgisiz bir herif. Sadece ona karşı değil başka kadınlara, başka insanlara, hatta dostlarına bile ilgisiz. "Sen andropoza girdin galiba," derdi bana. Belki de haklıydı, neredeyse ellimize geldik.

— O kadar basit olduğunu sanmıyorum. Keşke her şey hormon faaliyetine indirgenebilseydi; biraz hormon takviyesi yapardık ve mutlu olurduk. Körfez Savaşı sırasındaydı. Bizim gazete, kendinden geçmiş şekilde, Amerika'nın Irak'a müdahalesini alkışlıyor, Özal'ın "bir koyup beş alma" heveslerini, yani savaşı körüklüyordu. Ünlü ve saygın bir Alman gazeteci vardır: bir savaş muhabiri, ama öyle sıradan değil, Hemingway'lerin kumaşından. Tam o günlerde, arkasında iki satırlık bir not bırakarak intihar etti: "Artık yazacak tek bir satırım bile kalmamıştı..." Belki abarttığımı sanacaksın, ama işte o günlerde, neden aynı şeyi yapmadığımı çok sordum kendime. Yaşatan şey tükendiği, yani yazacak tek satırın, söyleyecek tek sözün kalmadığı zaman bitirebilmek gerek. Hele de benim gibi, inanmadığın satırları hiç yazmamak gerek.

— Ya da benim gibi, bir zamanlar yıkmak istediğin düzenin mümtaz üyelerinden, sömürü ve kâr imparatorluğunun baronlarından biri olmayı kabullenmemek gerek. Bir eski tüfek tanımıştım yıllar önce. Her zaman muhalif, hep soru soran, ama ölümüne kadar inançlı

ve tutarlı kalmayı başarabilmiş biri. Bilirsin, o kuşak çok farklıydı. Doktor Selim, "Kurt bir kez içine düştü mü, artık iflah olmazsın. Sosyalizme giriş bedava, çıkış pahalıdır," derdi. Kurdu içinden çıkarmak için ya kimilerinin yaptığı gibi kendini, bütün değerlerini tümüyle inkâr edeceksin, içini kazıyacaksın; ya da nerede olursan ol, ne kadar dönersen dön, ömür boyu sakat kalmayı, hastalığın her an tekrarlaması tehlikesini göze alacaksın.

— Ya da senin Doktor gibi, Ömer Hoca gibi, kurdunu bakıp büyüteceksin, onun uğruna yaşayacaksın. Gençliğimizde ne kadar kolay yargılardık insanları. Sadece siyahlar ve beyazlar, devrimciler ve işbirlikçiler, müminler ve hainler vardı. Şimdi karşı tarafa geçtiğimizden beri, işlerin bu kadar basit olmadığını anlıyorum. Belki de yaşadığımız günler, bu ülke, bu dünya çok karışık, çok çalkantılı ve biz oradan oraya sürükleniyoruz.

Cem o konuşmayı kendini şaşırtan bir açıklıkla, en ince ayrıntılarına kadar hatırlıyor bu akşam. Ömer Ulaş'ı görmek, onunla konuşmak isteği o gece yerleşmişti belki de içine. Ve işte şimdi karşı karşıyalar. Hem de doğru mekânda, doğru dekorun önünde, tıpkı iyi bir tiyatro sahnesi gibi. Birden öfkeleniyor, kendini ihanete uğramış hissediyor. Sen de mi çöktün be adam! Kim izin verdi buna! Dönek sohbetlerimizin deniz feneri, "Eh, biz böyleyiz ama, böyle olmayanlar da var" tesellisi, kendisiyle barışıklığının ve mutluluğun reçetesini almaya geldiğim bilge kişi... Ve işte reçetesi: bok, bok, bok... Oysa memnun olmalıyım. Bir tek ben değilim, herkes böyle dağıtmış, umudu kesmiş, vazgeçmiş diye sevinmeliyim. Başkalarının kirlenmesi bizim kirimizi örter.

Son bir umutla soruyor:

— Peki neden hâlâ buradasınız?

— Çünkü gidebileceğim başka yer yok. Her yer biraz yabancı bana. Moskova'dan ayrılmayı da denedim bir ara. Daha doğrusu buna

mecbur oldum. Orada burada kararsız dolaştım bir süre. Sonra yine buraya döndüm. Bütün olanlara, yani sistemin çöküşüne rağmen yine de en iyi bildiğim yer burası.

— Türkiye'ye dönmeyi düşünmediniz mi? Yoksa hâlâ engeller mi var?

— Ne acı ki engel falan yok. İstesem pasaportumu alıp hemen dönerim. Komünizm çöktüğünden beri artık bizlerden korkan kalmadı. Dönsem, "Biri daha düştü kucağımıza, biri daha teslim oldu," diye sevinebilirler bile. Belki biraz da bu yüzden dönmüyorum. Dönersem, bıraktığım yerden devam etmem ya da aynı yola yeniden başlamam gerekir. Buna ne umudum ne de gücüm var. Oysa burada kimse hayatımın hesabını sormuyor. En önemlisi, ben de kendi kendime hesap sormuyorum. Bir ölü kadar özgürüm bu kentte. Üstelik çalışma olanağım da var. Türkiye ile ticaret ilişkileri her geçen gün biraz daha gelişiyor, bana da iş çıkıyor.

— Yine de bir gün fikrinizi değiştirecek olursanız, lütfen beni arayın. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde işyerlerimiz, yatırımlarımız var. Rusya'ya açılmaya çalışıyoruz. Söylemek istediğim şu ki, sizinle çalışmak, bu ülkedeki deneyimlerinizden yararlanmak benim için de büyük fırsat olurdu Ömer Hoca.

Ömer Hoca sözcüklerini, üstlerine basa basa söylediğini fark ediyor.

— Sağ olun. Bunu unutmayacağım. İş teklifinizdeki inceliği de. Şimdi küskün aydınlar arasında moda Bodrum, Datça, Marmaris gibi Ege sahillerine yerleşmekmiş duyduğum kadarıyla. Bak oralarda bir iş teklifine hayır demem.

— Niye olmasın, Muğla'da, Denizli'de işyerlerimiz var; daha da güzeli Bozcaada'da geniş bağlar aldım, şarapçılık işine girmeye hazırlanıyorum.

— Şaka etmiştim. Oralar bana göre değil. Ben Eskişehirli bir işçi çocuğuyum, Orta Anadolu'yu severim. Yine de, Türkiye'ye dönmek gündeme gelirse, ararım sizi.

Sütmavisinden lacivertiye dönüşen geceye karşı susuyorlar. Kremlin'in hiç sönmeyen, hiç sönmeyeceğine inanılan yakut parıltılı yıldızları artık parlamıyor. Belki de artık ışıklandırmıyorlardır, diye düşünüyor Ömer. İçini derin bir keder, neredeyse bıçak yarası gibi bir acı kaplıyor: "Benimki de tam budalalık. Her şey çökmüş, teslim olmuş, inkâr edilmiş; ben ise burada oturmuş kızıl yıldızların yasını tutuyorum."

— Yaşlandık, diye fısıldıyor. Ferimizi yitirdik. Dünyayı yerinden oynatmış şu kızıl yıldızlar gibi yavaş yavaş, birer birer sönüyoruz.

Sadece birkaç ay sonraydı. Kandilli sırtlarından güneşin batışını seyrederken,

— Yaşlandık, demişti Arın.

Çocukluk arkadaşının sesinde, elli yaşına yaklaşmış dinç ve başarılı bir erkeğin yaşıyla övünüp yıllara kafa tutan özgüveni değil, bezginlik ve keder vardı.

Arkadaşının yüzüne şaşkınlık ve endişeyle bakıyor. Ucunu, ayrıldığı karısının hediyesi altın kaplama puro makasıyla kestiği bir Havana purosunu uzatırken,

— Yorgun görünüyorsun, diyor.

İlkokula beraber başladıkları günlerden beri hep iddialı, kararlı, kendine güvenli, başarılı, duygusallıktan uzak, hatta zaman zaman katı bir çocuktu Arın. "Onu kırk yıldan fazla zamandır tanıyorum," diye düşünüyor Cem. "Söylesem kimse inanmaz, ama birinci sınıfa başladığımız gün nasılsa, kırk yıl boyunca da öyle kaldı. Karakteri bu

kadar erken biçimlenmiş ve bu kadar az değişmiş bir başka kişi var mıdır dünyada?"

Kırk yıllık arkadaşının hem saygı hem de öfke duyduğu özelliğiydi bu. Kendi değişkenliğini, duygusallığını, bitmeyen kuşkularını ve huzursuzluğunu düşündükçe, Arın'a hem gıpta eder hem de bazen biraz kızardı.

Boğaza karşı bakımlı bir bahçeye açılan verandada, iki çocukluk arkadaşı baş başalar. Ekim sonları, ama hava sıcak; İstanbul'un olağanüstü sonbahar günlerinden biri.

Beyaz ceketli esmer yüzlü genç garson iki martini getirip Beyefendi'nin başka bir emri olup olmadığını soruyor.

— Şu benim bağdan bir-iki salkım üzüm koparıp getirir misin Apo?

Beyaz garson ceketli Apo ile Beyefendi birbirlerine bakıp iki muzip kafadar gibi gülümsüyorlar.

— İstanbul'un ortasında ne bağı bu! Oldum bittim alternatif takılmaya meraklısındır.

— Yeni hobim bağcılık. İspanya'da, Portekiz'de falan dolaşırken, baktım bizim Boğaz iklimine çok benzeyen iklimlerde de bağ yetişiyor. Zaten biliyorsun, eskiden İstanbul'un yarısı bağ imiş. Aslında Bozcaada'da oldukça büyük arazi aldım, uzmanlar getirttim; uygun türleri orada deniyoruz. Arkadaki bahçeye de hoşluk olsun diye beş on kütük diktirdim. Henüz tam fark edilmedi, ama Türkiye'de şarabın geleceği var. Rakı ve kebap kültürü şu sıralar en parlak dönemini yaşıyor, ama yeni seçkinlerin, genç aydınların, entel takılmaya meraklı sosyetenin içkisi, iyi şarap. Şarap işine girmeyi ciddi ciddi düşünüyorum.

— Sen gider Bozcaada'ya da yerleşirsin. Hani Avrupa'da, Amerika'da öyle egzantrik zenginler vardır ya da roman kahramanları; her şeyi bırakır bir adaya çekilirler, bağla bahçeyle uğraşmaya başlarlar.

— Ciddi ciddi düşünmüyor değilim bu dediğini. Karımdan ayrıldıktan sonra kötü bir dönem geçirdim. Evliyken ne de olsa bir düzenim vardı: ev, çocuklar, bazen boğucu da gelse dönen bir çark... Şu Apo bile, beyaz ceketi, garson kıyafeti, her seferinde dalgasını geçerek söylediği "Beyefendi"leriyle falan karımın düzeninden kalma. Sonra kurtulmak istediğin o çark birden duruyor. İşte özgürsün, hadi tadını çıkar özgürlüğünün. Ne mümkün! Kör değneğini bellemiş gibi, bir gece o bara, bir başka gece bu bara takılıyorsun; böyle sürüp gidiyor. Hayatımın önemli bir dönemecindeyim, birkaç gün izin yapabilirim deyip Göcek'e, tekneye uçuyorsun, denize açılıyorsun; ya da Bozcaada'ya gidiyorsun. Ama hayır, hiçbiri kandırmıyor; içinde bir boşluk, bir sıkıntı... Ben ne yapıyorum, diye düşünmeye başlıyorsun o zaman. Bu koşuşturma, bu milyarlar, trilyonlar, çok haneli hesaplar, işçiler, fabrikalar, ihaleler, oyunlar, rezillikler; bütün bunlar ne için, diye soruyorsun. Köşe dönmek, para kazanmak için mi? Ama köşeyi zaten doğuştan dönmüşüm. Yaptığım işten hoşlanıyor muyum? Hayır. Peki neden buradayım o zaman? Soru cevapsız kalıyor.

Garson, açık yeşil Murano kristalinden bir tabağın içinde, kristalin rengini almış veya kristale rengini vermiş iki salkım üzüm getirip önlerindeki sehpanın üstüne koyuyor.

— Şahane salkımlar, diyor Arın. Resim gibi. Senin bağcılık-şarapçılık projen ciddi galiba.

Sonra, Cem'i yine şaşkınlığa düşüren aynı yorgun sesle ekliyor:

— Soruların cevabı yok. Soruyu sorduğun anda işin bitmiş demektir. Çözümsüzlük, cevabı bulamamakta değil, soruyu sormuş olmakta. Soru, inancın, güvenin, huzurun bittiğinin işaretidir.

— Gençlik yıllarımdan tanıdığım biri vardı. Bütün soruların cevabını vermiş, verdiği cevapların doğruluğunu tartışmayan kale gibi biriydi. Herkes inancını kaybetse, o yine de tek başına dimdik ayakta kalır, diye düşünürdüm. Geçenlerde ona rastladım. Sadece soru

soruyordu ve hiçbir cevabı yoktu. Ya da artık soru bile sormuyordu. Kale çökmüştü.

Salkımlardan bir üzüm tanesi koparıp tadını ve kokusunu ağzının içine yayarken,

— Geçende rastladığın eski tanıdık bendim galiba, diyor Arın.

— Bunu da nereden çıkardın? İmada bulunduğumu mu sandın yoksa? Dünyada sana benzeyen en son kişidir o. Seninle ne ilgisi var! Gençliğimden, solculuğa heveslendiğim yıllardan tanıdığım biri... Bu arada, üzüm güzel miydi? Değişik bir tadı var değil mi?

Arın'ın ne söylemek istediğini düşünürken vakit kazanmaya çalışıyor. "Böyledir bu adam; kapalı kutu. Derdini, sıkıntısını açıkça söylemeyi beceremez. Bak ben öyle değilimdir, ben konuşurum, paylaşırım, biraz olsun hafiflerim. Böylelerinin işi zordur. Neden Arın'a baktıkça Ömer Ulaş'ı düşünüyorum? Ömer'in, sarhoş kafayla verdiği o sır yüzünden kuşkusuz. "Bir oğlum var; benim oğlum mu, onu da bilmiyorum ama önemi yok," demişti. Belki ben yanlış anladım ya da adam o kafayla, kendisini bırakıp giden karısına kızgınlığından öyle söyledi.

— Üzüm gerçekten güzel. Çocukluğumuzda çilek kokulu mor renkli üzümler vardı, onları andırıyor biraz... Üzüm muhabbetine sığınmayı bir yana bırakırsak, bir süredir kendimi kapana kısılmış gibi hissediyorum. Ne zamandır seninle konuşmadık. Nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Çevremde birşeyler oluyor. İpleri elimde tuttuğumu sanırken, bir de bakıyorum kontrol elimden kaçıvermiş ya da daha kötüsü ipler benim elimde görünüyor, ama bu sadece bir yanılsama.

— İş hayatında hepimizin başına gelir bu. Bence büyütüyorsun. Bir holdingle devletin benzeşen yanları vardır; en azından yöneticilerin sorunları açısından. Bazen benim de kontrolü elimden kaçırdığım kuşkusuna kapıldığım olur. İş büyüdükçe bu türden kuşkular artar.

— Farklı bir şeyden söz etmek istiyorum. Daha açık konuşmam mümkün değil. Ama şu kadarını söyleyebilirim: Yıllardır bu çarkın içindeyim. Devletin her kademesiyle, her katmanıyla doğrudan veya dolaylı temasım oldu. Hastanın iyileşmesi için acı reçete gerektiğinde, yani bazı operasyonlardan söz ediyorum, hani herkesin sezip de açık etmediği türden işler... reçeteyi yazmakta ikircimli davranmadım, elim titremedi. Dört yanından kuşatılmış, olağanüstü sorunlarla başa çıkmaya çalışan içinden çürümüş bir yapı bu. Sonuç alıcı operasyonlarla yaraya neşter vurmak gerektiği oluyor. Her zaman sonuna kadar saydam, açık, meşru sınırlar içinde kalmak mümkün olmayabiliyor. Ama belli hukuki ve ahlaki sınırları hep gözetmeye çalıştım. "Hikmet-i devlet" derdi eskiler. Devletin çıkarları için yapılması gerekenler... Peki etik sınırları nereye kadar uzanıyor bunun? Nereye kadar temizsin, nereden sonra kirleniyorsun? Çok zorunlu olduğunda, devletin başındaki bir belayı defetmek için pisliği eliyle tutup atacak birilerini kullandıktan sonra o eli sıkarsan, hele de o ellerin sahipleriyle kucaklaşırsan, etik sınırlar aşılmış olmaz mı?

— Önemli şeyler söylüyorsun.

— Farkındayım. İçimde çok büyük bir huzursuzluk var. Sadece huzursuzluk değil, kötü bir duygu. Ne olduğunu tam açıklayamıyorum. Bilgilerimi birleştirince bazı şeyleri seziyorum ve sezgilerim beni korkutuyor. Tahmin ediyorsundur; yıllardır üstlendiğim görevler, konumum, ilişkilerim yüzünden çok şey biliyorum; doğrudan bilgi alanıma girmeyenleri de seziyorum. Sana neden anlatıyorum bunları? Belki de sende birşeylerin kalmasını, konuşacak durumda olmazsam, bir tanığın bulunmasını istediğim için. Son bir olay oldu. İzledin mi bilmem; birkaç gün televizyonlarda, gazetelerde yer yerinden oynadı "yargısız infaz" diye. Hani şu Aksaray'da mı, Laleli'de mi bir evde üç terörist "ölü ele geçirildi."

— İzlememişim. O kadar sık oluyor ki son zamanlarda böyle şeyler. Basın da biraz abartıyor, üstelik içim de kaldırmıyor. Gazete bile pek okumuyorum son günlerde.

— Öldürülenlerden biri Ülkü'nün oğluydu. Ülkü'yü hatırlarsın. Hani...

— Hani senin sevgilindi!..

İçi katılıyor. Ağzındaki puroyu ısırıyor. Acı, kötü bir tat yayılıyor ağzının içine.

— Evet, Ülkü'nün oğlu.

Haziran ayında beyaz bir Moskova gecesi. Çökmüş, yaşlı bir adam. Gitgide sönen kızıl yıldızlar... "Yaşlandık ve değiştik", "Ülkü karımdı", "Bir oğlum vardı: Umut", "Reçete burada işte: bok, bok, bok..."

— Umut Murat Ulaş...

Arkadaşına boş gözlerle bakıyor. Hatırlıyor: Ülkü karşısındaki koltuğa oturmuş, "Bir oğlum var; adı Umut," diyor. "İnanmayacaksın ama benim kızımın adı da Ümit. Her on yılda bir darbe oldukça, daha çok çocuğa Umut adı konulacak."

— Ülkü'nün oğlunun öldürüldüğünü mü söylemek istiyorsun? Korkunç! Peki senin sıkıntılarınla ne ilgisi var bunun?

— Doğrudan bir ilişkisi yok tabii. İçişlerine, emniyet örgütüne, özel kuvvetlere falan doğrudan hiç bulaşmadım ben. Benim gibiler işlerimizi pisliğe doğrudan bulaşmadan, şık eldivenlerle yürütürüz; yaptığımızın doğruluğuna da içtenlikle inanırız. Bu yüzden de hep temiz kalırız. Olayla özel nedenlerle ilgilendim. Dosyaları, ayrıntıları istedim, biraz iz sürdüm. Aşırı akımları, terörist örgütlerin lider kadrolarını yöntem tartışması yapmadan, ince eleyip sık dokumadan kısa süre içinde bir defada bitirmek bir devlet politikasıydı.

— Yani Almanya'daki Baader-Meinhof olayı gibi mi?

— Diyelim ki öyle. Somut örnek verince, iç bulandırıcı geliyor insana. Neyse, Umut Ulaş'la birlikte öldürülen gençlerin olayını

araştırdığımda, vuruldukları yerin hücre evi falan olmadığı, resmî açıklama ve raporlarda ileri sürüldüğü gibi özel timlerin "teslim ol" çağrılarına ateşle karşılık vermedikleri, silahsız oldukları sonucuna vardım.

— Yani düpedüz cinayet!

— Gençlerin sol sempatizan oldukları doğru, hatta belki de örgüt üyesi. Ama o gün, büyük olasılıkla ders çalışmak üzere, veya başka bir nedenle toplanmışlardı o evde. Ev, iki gencin paylaştığı gerçek bir öğrenci eviydi. Bir ihbar vardı: sol terörist örgütlerden birinin liderinin o semtteki bir evde kaldığına dair bir ihbar. Anlaşılan polis yanlış eve baskın yaptı ve imha politikasına uygun olarak, orada işi bitirdi. Resmî açıklamaların, gerçek bulgulara, otopsi raporlarına, şahit ifadelerine uymadığını; eve baskın yapılıp ateş açılmadan beş on dakika önce evi terk eden "bilinmeyen" kişinin polisin adamı olduğunu belirledim. Bütün bunları, usulü dairesinde gerekli yerlere ulaştırmak istediğimde, gerçeklerin ortaya çıkmasının devleti bu türlü suçlardan arındıracağını düşünüp bu yönde adımlar attığımda, duvara çarptım. En gizli işlerde birlikte çalıştığım insanlar birden beni hiç tanımıyormuş gibi davranmaya ya da çok çalışmaktan sinirlerimin bozulduğunu, dinlenmeye ihtiyacım olduğunu falan söylemeye başladılar. En açık sözlü ve en dost olanı bile, huzur bulmak istiyorsam olanları olmamış saymam gerektiğini söylemekle yetindi. Bir süreden beri kritik görevler almamış olmamın ve fazla soru sormamın ne anlama geldiğini soğukkanlı şekilde düşünmemi tavsiye etti. Yani, "Ayağını denk al," demiş oldu açık açık. Bu olay, benzerleri arasından sadece biri, üstelik de önemsizlerinden, yani sana anlatabileceklerimden biri.

Önemsiz mi? Öldürülen Ülkü'nün oğlu olmasaydı, belki bu kadar da önemi olmayacaktı. Arın Murat "vaka" ile hiç ilgilenmeyecekti o zaman. Bu türden haberler her gün çıkıyor gazetelerde, ilgilenen kim! Peki bu önemsizse, anlatamayacağı önemli şeyler ne?

— Demek Umut öldürüldü, diyor boğuk ve hiç de dost olmayan bir sesle. Yüce devletimizin bekası için gerekli kurbanlar ordusuna katıldı demek zavallı Ülkü'nün oğlu.

İçi daralıyor. Oğlunu düşünüyor: On altı yaşını geçen hafta doldurdu. Kız on ikisini yeni bitirdi. Hafta sonlarında, tatillerde ya da anaları seyahate falan gittiğinde gelip babalarıyla kalırlar. Bin türlü sorunları, kaprisleri, tatminsizlikleri olan, ana babaları ayrı tipik zengin çocukları... "Yine de ne çok seviyorum onları!" İçinde bir tel titriyor, yüreği bıçakla dağlanmış gibi cız ediyor. "Böyle pisi pisine ölüp gitseler, öldürülseler ne yapardım! 'Dokuz yaşında bir oğlum var,' demişti Ülkü. Demek öldürüldüğünde on dokuz-yirmi yaşındaydı. Yirmi yaşındaki oğlu öldürülen biri ne yapar?"

Bir an, sadece bir an, içinden Arın'ın üstüne yürümek, "Seni orospu çocuğu, katil pezevenk!" diye boğazına sarılmak, en azından hakaret etmek geçiyor. Arkadaşının çizgileri derinleşmiş, acı çekiyormuş gibi gerilmiş yüzüne bakıyor; kendini topluyor. "Neden kızıyorum ona? Ne suçu var? Üstelik baksana; adam kendini yiyip bitiriyor." Erim'in yıllar önce söylediği bir söz belleğinin ücra köşelerinden çıkıp aklına geliveriyor. "Ağabeyim tavşan bokudur, ne kokar ne bulaşır," demişti Erim, Ülkü hapisteyken annesinin ağlayarak telefon ettiğini, Arın'ın ise ilgilenmediğini anlatırken.

— Huzursuzluğunu anlıyorum, diyor. Ama ateş düştüğü yeri yakar. Öldürülenlerden biri Ülkü'nün oğlu olmasaydı, olayla ilgilenmeyecektin. Gün geçmiyor ki enselerinden bir kurşunla insanlar öldürülmesin bu memlekette. Güneydoğu'da akan kan durmuyor, artıyor. Bana sorarsan daha da artacak.12 Eylül'den sonra, dur emrine uymadı bahanesiyle az insan vurulmadı. Hapishanelerde, işkencede ölenler cabası. Şimdi de teröre karşı terör politikası... Bu ülkede ölüme kanıksandı. Peki Ülkü'nün haberi var mı oğlunun öldüğünden?

— Haberi var. Buradaydı. Onu gördüm.

Güneş, Boğaziçi Köprüsü'nün Anadolu ayağının ardından batarken gökyüzü eflatun bir ışığa bulanıyor. Boşalmış martini kadehini eflatun bulutlara doğru kaldırıyor. Kristal kadeh eflatun, pembe, mavi ışıklarla doluyor. Boş kadehin gökkuşağı ışık oyunlarına saklanabilse, Köprü'nün Anadolu ayağından batan güneşe takılabilse, yok olabilse... Hayır, Arın'ın anlattıkları, çocuğun öldürülmesi falan değil; sıkıntı kendi içinde. Günbatımlarında burada böyle oturup karşı kıyının yavaş yavaş kararmasını, pembeden eflatuna, kavuniçine, sonra mora, laciverte dönmesini seyredeceksin bir ömür boyu. Ya da Bozcaada'da üzüm toplayıp şarap yapacaksın. Genç bir kadın bulacaksın, sonra yine için sıkılacak, ondan nasıl kurtulacağını düşüneceksin. Puro içecek, hesapları kontrol edecek, çocuklarınla ilgilenirmiş gibi yapacak, servetinin artıp artmadığını hesaplayacaksın. Hep böyle... Bir ömür boyu...

— Yemeği ne zaman, nerede alacaksınız, diye soruyor garson kılıklı Apo.

— Yemeğe kalamayacağım, diyor Arın. Yarın sabah bir toplantım var. Akşam uçaklarından biriyle dönmem gerek.

"Oğlun öldü!" diye bağırmak istiyor ona. "Sen devletin yüce çıkarları için kendi oğlunu öldürdün! Üstelik o, ne ilkti ne de sonuncusu olacak!"

Moskova'da çok uzun, çok aydınlık bir gecenin ortasında, yenilmiş bir adam reçeteyi veriyor: bok, bok, bok...

— Kendini harap etmene hiç gerek yok dostum, diyor kuru bir sesle. Aslına bakarsan, hepimiz aynı bokun soylarıyız. Kimse temiz değil. İster ekonomik, ister siyasal; iktidar kirletir. Kendine dikkat et. Bu düzen kendi içinden çıkanların, sorumluluk paylaşmış olanların soru sormasından hiç hoşlanmaz. Söylediklerini anladım; bende saklı kalır. Bozcaada'daki bağları unutma. Ne de olsa sığınabileceğimiz bir yer orası. Son sığınak... Yaşlanıyoruz, artık böyle umutlar gerek bize.

Ellerini, ayağa kalkmış gitmeye hazırlanan arkadaşının omuzlarına koyuyor. Öfkesinin dindiğini, yerini kedere bıraktığını fark ediyor. "Kimse masum değil. Hiçbirimiz temiz değiliz." Arın'ın yüzüne ilk kez dikkatle bakıyor. Günün erguvan pembesi son ışıklarının aydınlattığı yüzün aynasında kendini görüyor.

— Belki biraz erken, ama haklısın, yaşlanıyoruz.

— Yaşlandın, morukladın baba; "Biz parmağımızı oynattık mı, yüz bin işçiyi greve çıkarırdık," diye böbürlenmekle olmuyor bu işler. Tarihten bir yaprak oldu o günler. Nerede şimdi senin işçilerin? O adı var kendi yok sendikan ne yapıyor?

Bu oğlan beni öldürecek, diye düşünüyor Mehmet İliç. Daha geçen yıl kalp krizi geçirip günlerce yoğunbakımda kalmış bir babaya yapılır şey değil bu. Üstelik zayıf tarafımı biliyor, belden aşağı vuruyor.

— O işçiler olmasaydı, o sendika olmasaydı, sen şimdi...

— Şimdi ne baba? Ne kaldı o günlerden bize miras? Biliyorum, biliyorum; başlama yine kesintiye uğratılmış gelenekten, 12 Eylül darbesinden falan filan. "Enternasyonal"i avaz avaz söyleyip içeri tıkılmayı göze alırdınız, ama halkların kardeşliği boş bir slogandan başka neydi ki sizin için!

— Çok şeydi, diyor kendisinin bile şaştığı sakin bir sesle. Nasırlı ellerimizle kuracağımız savaşsız, sömürüsüz bir dünya umuduydu.

— Bu nasırlı eller edebiyatıyla, devrim palavralarıyla, savaşsız sömürüsüz dünya hayalleriyle oyaladınız hem kendinizi hem halkı. Bunu da komünizm sandınız. Ağababalarınız iflas edip sosyalist sistem gümbür gümbür yıkılınca da apışıp kaldınız.

Deniz, babasını acıtmak istediğinin farkında; adamın çaresizliğinin, güçsüzlüğünün, yüzünün hastalıklı sarılığının da... Ama elinde değil işte, kendini tutamıyor. Devrimcilik dendi mi mangalda kül

bırakmayan, silahlı mücadele dendi mi bin dereden su getirip yan çizen, buna da ideolojik kılıflar bulan bu kuşak sinirine dokunuyor. "Savaşmasına savaşmışlar, kabul; işkence görmüşler, hapislere girmişler, idamla yargılanmışlar, kimileri ölmüş, amenna; ama karşı çıktıkları, reddettiklerini sandıkları zaman bile düzenin, otoritenin, hatta devletin parçası bunlar. Şimdi de bana engel olmaya çalışıyor. Yolumdan alıkoyabileceğini sanıyor."

— Bu ülke sanki ikiye bölünmüş. Sivas'ın doğusu, sizin solculuk, devrimcilik sınırlarınızın dışında kalıyor. Orada insanları öldürüyorlar, Kürt köylerini yakıp yıkıyorlar. Ensene bir kurşun sıkıp bırakıyorlar bir köprünün altına. Kimler kaçırdı, kimler öldürdü, herkes biliyor. Yine de cinayetlerin adı "faili meçhul." Sendikan bir bildiri olsun çıkardı mı bu konuda, Ankara'nın kapısını aşındıran sendikacılar oralara uzandılar mı hiç? Batman' da, Diyarbakır'da, Cizre'de, Şırnak'ta olup bitenler kimin umurunda! İşçi sınıfı enternasyonalizmi, bütün ülkelerin işçileri birleşin... Peki oralardakiler işçi değil mi, emekçi değil mi, oralar sizin ülkeniz değil mi? Nerede senin işçilerin, nerede sendikan, nerede barış hareketin? Korkudan olsa, yine saygı duyacağım; ama korku falan değil, düpedüz milliyetçilikten, devlet tapıncı yüzünden susuyor herkes. Bu defa yemezler; ben gidiyorum baba. Daha önce gitmem gerekirdi aslında. Okul dedin, üniversite dedin; "Biz seni ne güç günlerde yetiştirdik" diye duygu sömürüsü yaptınız annemle bir olup. Bir halta yaramayacağını bile bile dershanelere gittim sizin yüzünüzden; iki yıl hayatım kaydı. Sonra ne oldu? İki yıl gece gündüz çalışmanın sonucunda, kazanabildiğim en iyi bölüm Türkoloji. İnsanla alay eder gibi!..

Kalkıp oğlunun suratına bir tane ekleyecek gücü yok. "Oğlan haklı, yaşlandım, morukladım. Yaş elli, ama bu kalp ameliyatı bazılarında erken yaşlanma, erken bunama falan yaparmış."

— Cehenneme git, diyor. Bu iş silahı kapıp dağa çıkmakla olsaydı, bütün Latin Amerika kurtulmuştu şimdi.

— Sen baba, sen değil miydin bir zamanlar Deniz Gezmiş'le dağa çıkan! Ne zaman devletin adamı oldun sen? Dağa falan çıktığım yok, ama keşke çıksam! O zaman, bu ülkede olup bitenler karşısında kol kavuşturup oturmanın utancından kurtulabilirim belki.

"Deniz Gezmiş'le dağa çıktık, diye mi anlatmışım çocuklara hava basmak için? THKO'ya, sonra da Parti-Cephe'ye kaymıştım bir ara. Deniz'le beraber öğrenci eylemlerine, rektörlük işgaline falan katılmıştık, ama silahı kapıp dağa çıktığım masal. Koca adam, ayıp bana böyle desteksiz atıp övünmek!"

Utanıyor. Elmacıkkemiklerinin üstü kızarıyor hafiften. Şimdi doğrucu davutluğun hiç sırası değil. Göğsünde bir ağırlık, sol kolunda hafiften bir ağrı. "Bu oğlan öldürecek beni. En iyisi sakin görünmek. Gitmeyi aklına koymuşsa, gider."

— Doğu'yu, Güneydoğu'yu senden çok iyi bilirim, diyor sakin görünmeye özen göstererek. Soyadına baksan yeter. Ama ben işçi hareketinden geliyorum oğlum. İşçi sınıfının ideolojisi her türlü şovenizme karşıdır. Ezilmek başkaldırı hakkı verir, ama şoven olma hakkı vermez.

— Hayret bi şey! Vallahi hayret baba! Sanki sen bu ülkede yaşamıyorsun. Seni kırmak, üzmek istemiyorum aslında. Ama düzenin seni de nasıl asimile ettiğini fark etmiyor musun? Kürt asıllı değil miyiz biz? Soyadımız, diyorsun. O soyadı yüzünden, nüfus kâğıdımdaki "nüfusa kayıtlı olduğu yer" hanesi yüzünden; İstanbullu, Bursalı, İzmirli bir arkadaş poliste bir dayak yiyorsa, ben üç yiyorum. Bir-iki yıl önce, faili meçhule kurban giden Doğu milletvekilinin cenazesi için arkadaşlarla Ankara'ya gittiğimizde, nüfus kâğıdı kontrolü yaptılar; Kürt saydıkları Doğu illeri kayıtlıları cenazeye almadılar, biliyorsun bunu. O zaman konuşmuştuk. Olayın utanç

verici olduğunu söylemiştin. Susmak, eli kolu bağlı durmak da utanç verici değil mi? Neden sol geçinen, devrimci geçinen sendikalarınız üzerlerine ölü toprağı serpilmiş gibi sessiz kalıyorlar? "Sen yanmasan, ben yanmasam, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa" dizelerini sen öğretmedin mi bana?

"Ben öğrettim, doğru. Haksızlığa başkaldırıyor. Tıpkı benim gibi, bizim kuşak gibi ezilenlerin yanında saf tutmaya çalışıyor. Peki işçiler? Sınıf nerede? Haksız mı 'Üzerlerine ölü toprağı serpilmiş,' derken? 'Biz yenildik. Haklıydık, doğruyduk, ama yine de yenildik,' diyemem ona. Yirmi yaşında ve savaşmak istiyor. Savaş orada, dağlarda... Bırak gitsin... Bırakmasan ne olacak? Yine gidecek."

Birden, karşı çıkmasının tek nedeninin, ne siyasal ne ideolojik, sadece oğlunu kaybetme korkusu olduğunu anlıyor: içgüdüsel bir koruma duygusu... Ne zaman aklına gelse yüreğini ezen, içini oğluna karşı suçluluk duygusuyla dolduran bir anıya yakalanıyor yine. Büyük oğlan sekiz-dokuz yaşındaydı. Cumhuriyet Bayramı mıydı, Şeker Bayramı mıydı, bir bayramdı işte. Sendikacılar, işçi liderleri, Barış Davası'ndan tutuklu aydınlar, hepsine açık görüş izni çıkmış; anneleri, üç yıldır görmediği iki oğlanı kapıp görüşe getirmişti. Kafaları tıraşlı, sıska, yoksul giyimli çocuklardı. Paçaları uzun geldiği için birkaç kez kıvrılmış blucinlerinin –bizim evde de pantolonların paçaları hiç kısaltılmaz, sadece kıvrılırdı. Yeni ayakkabılarımız da bir-iki numara büyük olurdu. Çocuklar çabuk boy atarlar, ayakları da çabuk büyür– yepyeni olduğu belliydi ve bu çocukların yoksul görünümlerini azaltacağına pekiştiriyordu. Ürkek ürkek bakan, ellerini kollarını nereye koyacaklarını bilemeyen küçük oğlanlar; ve gerçek duygular, düşünceler bu daracık zamana sığmadığından, abuk sabuk, sıradan konuşmalar...

"Deniz sınıfını iftiharla geçti," demişti karısı. Neşeli ve babacan görünmek için oğluyla tokalaşmak istemiş, çocuğun sağ kolunun

bileğine tükenmez kalemle çizilmiş saat resmini o zaman görmüştü: Yelkovanı, akrebi, rakamları kırmızı tükenmez; çevresi, kayışı mavi tükenmez kalemden bir saat. Koca adam, aralarındaki masanın üstüne yığılıp katıla katıla ağlamamak için kendini güç tutarken oğlunun bileğini okşamış, "Bir saat mi istiyordun?" diye sormuştu zayıf bir sesle. Deniz'in başını hafifçe salladığını, küçük oğlanın, "Ben de saat istiyorum, kocaman araba da, bisiklet de istiyorum," diye arsızlaştığını hatırlıyor. Neden bu kadar acı vermişti sıska çocuk bileğine çizilmiş saat resmi? Baba olarak yerine getiremediğine kahrolduğu küçücük, masum çocuk isteklerinin simgesi olduğu için mi? "Biraz daha burada kalmak zorundayım, çıktığımda güzel bir saat alırız sana," demişti. Sonra kolundaki metal bilezikli kocaman saati çıkarıp oğlunun bileğine takmış, "Şimdilik bunu kullan. Sana biraz büyük ama iyi saattir. Annen bilekliğini daraltır. Sakın kaybetme haa!" diye tembihlemişti.

Tükenmez kalemle çizilmiş saati görecekmiş gibi oğlunun bileğine bakıyor. İçi yine o görüş günündeki gibi eziliyor.

— Saatin yok mu senin?

— Var tabii. Nereden çıktı şimdi bu!

— Bilmem, birden aklıma geldi. Çocukken, bir kere hapishaneye gelmiştin. Anneni de, benim karım diye işten çıkardıkları günlerdi. Bana o zaman söylememişti ama, evlere temizliğe gidiyordu galiba. Yoksulluk günleriydi. Herhalde saat istiyordun ki, bileğine tükenmez kalemle bir saat çizmiştin. Ben de sana...

— Evet baba, biliyorum. Daha önce de anlatmıştın. Sen de bana kendi saatini vermiştin. Kocaman hantal bir şeydi.

Yüreği daha da kötü burkuluyor. Duyguları paylaşamazsın, oğlunla bile paylaşamazsın. Delikanlı karşısında durmuş sorulmamış bir sorunun cevabını bekler gibi. Onu ne kadar çok sevdiğini, içinin nasıl ezildiğini, oğlunu yitirmekten nasıl ölesiye korku duyduğunu

anlatabilse belki anlar, belki vazgeçer gitmekten. Nedense Ülkü'yü hatırlıyor.

— Eski bir arkadaşım vardı, diyor. 12 Eylül'den sonra yurtdışına çıktı. Bir oğlu vardı; hücre evine baskında öldürüldü. Biraz araştırdım; çocuk militan bile değilmiş, yeni yeni tanışıyormuş örgütle. Tam yargısız infaz dedikleri türden. Belki ihbar yanlıştı, belki aralarında bir ajan provokatör vardı. Her neyse! Pisi pisine gitti.

— Görüyor musun bak. Teröre karşı terörden başka ne silahın var? Nasıl mücadele edeceksin bunlarla? Korkma, pisi pisine ölmem. İnsan inandığı bir amaç uğruna savaşıyorsa, pisi pisine ölmüş olmaz. Bunu sen anlamalısın hiç değilse. Ne de olsa... Ne de olsa sen eski tüfeksin.

Birden coşkulu bir şekilde babasına sarılıyor.

Böyledir bu çocuk. Bir havadan ötekine geçiverir, insan neye uğradığını şaşırır.

— Bir ömür boyu, sen de inandığın amaç uğruna savaşmadın mı? Sizin kuşak... Tamam, yenildiniz; o pasifist yöntemlerle olur sandınız. Ama yine de savaştınız işte.

Delikanlı gücüyle babasını sallıyor.

— Dur, yavaş ol! Yavaş ulan! Eski tüfeklermiş. Sen gerçek eski tüfekleri bir tanısaydın görürdün. Hepsi anıt gibiydi onların. Pekâlâ, pekâlâ, anladık. Dağa çıkmak için izin istendiğini de duymamıştım hiç. Bizim bildiğimiz bu işler gizli kapaklıdır. Senin beğenmediğin eski tüfekler ser verir sır vermezdi.

— Anlamadın mı daha Başkanım? Sana güveniyoruz işte. Bir de, annemi merakta bırakmak istemedim de ondan. Meseleyi de abartmayalım. Dağa çıkacak falan değilim. Sadece inandığım yöntemle, inandığım cephede savaşmak istiyorum, o kadar. Sen de unut bu konuştuklarımızı. Anneme münasip şekilde anlat. Çevreden soran olursa, üniversiteye giremedi, askere gitti dersin olur biter. Bana kızmıyorsun değil mi?

Oğlunu bağrına basıyor.

— Yine de, keşke gitmeseydin. Her yerde yapılacak işler, verilecek bir savaş vardır.

— Ama herkes kendi savaşını, kendi seçtiği cephede vermeli baba. Demin, bana hediye ettiğin saat konusunda domuzlandığım için affet beni. O günü çok iyi hatırlıyorum. Kalabalığı, gürültüyü, başımıza dikilmiş gardiyanı, o upuzun masayı, tahta iskemleleri, çıplak duvarları... Hapishane sandığımdan daha iyi bir yermiş, diye düşünmüştüm. *Red Kit*'te, Dalton biraderleri attıkları zindan gibi delikler, sarı siyah çizgili tutsak elbiseleri, ucunda kocaman demir küreler asılı zincirler vardı aklımda. Fabrika yemekhanesini veya okuldaki salonu andıran o görüş yeri hiç kesmemişti beni. Biraz da hayal kırıklığına uğramıştım doğrusu. Mahalledeki çocuklara anlatılabilecek ilgi çekici hiçbirşey yoktu. Tabii hatırlıyorum. Nasıl hatırlamam, okulda "Babanı asacaklar, babanı asacaklar! Paşalar bütün komünistleri asacaklar!" diye tempo tutardı çocuklar. Saat çoktan bozuldu, ama inanmayacaksın, hâlâ saklıyorum. Görüyorsun; sandığın gibi eşşeğin biri değil oğlun.

İçi genişliyor, aydınlanıyor.

— Tabii değil. Eşşekten devrimci olmaz zaten.

Göğsünde yine o ağırlık, kolunda bilezik gibi bir ağrı.

— Demin "Yaşlandın," demiştin Deniz. Laf aramızda, yaşlanıyorum galiba. Genel kurul yaklaştı. Israr ediyorlar, ama adaylığımı koymayacağım. Sağlığımı bahane edeceğim. Zaten ısrarları da yarım ağızla. Bizim anladığımız sendikacılığın modası yok artık, geçerliliği de... İşçiler de bir farklı, biliyor musun? İnanmazsın, bizim üyelerin yüzde sekseni hayatında hiç grev yaşamamış, hiçbir işçi hareketine katılmamış. En uyanıklar bile, o günlerin işçi eylemlerini, grevleri, işyeri işgallerini, yürüyüşleri, mitingleri anlattığımda abarttığımı sanıyorlar; hayretle dinliyorlar. 1976'da, ilk 1 Mayıs

kutlandığında, Taksim'de yüz binlerce insan toplanmıştı. Beş yüz bin kişi diye yazdı gazeteler. 12 Eylül olduğunda en az yüz bin işçi grevdeydi, fabrikalar işgal edilmişti. Şimdi bak... Öyle alay ettiğin gibi değil. 12 Eylül'de gerçekten de bıçakla keser gibi kestiler. Bir kuşak öncü işçi, şu veya bu şekilde hareketten ayrıldı. Bizim de hatalarımız oldu tabii; olmadı, demiyorum. Sol paramparçaydı, bölünme sendikal harekete taşınmıştı. Lenin'in yazdıklarını okuyup okuyup devrimci durum tahlilleri yapıyorduk; bu sırada da her gün onlarca siyasal cinayet işleniyor, onlarca kişi ölüyordu. Diyeceğim o ki, sadece eline silahı almakla olmuyor bu iş. Silahları onların eline tutuşturan, tetiği çekmeye zorlayan gücün planını küçümsemiştik.

— Yine mi komplo teorileri baba! Tamam, biliyorum: Gladio tipi örgütlerden falan söz edeceksin. Sizin kuşak komplo teorilerine meraklıdır. Belki de doğrudur, bilmiyorum. Ama benim kafam açık, ne yapılması gerektiğini görüyorum. İşlerin, hele Doğu'da, fazla karışık olduğunu da hiç sanmıyorum. Verilmesi gereken bir savaş var. O savaşı vermek gerek.

"O savaşın kazanılamayacağını düşünmüyor bile. Biz düşünmüş müydük? Kendimiz göremesek de çocuklarımızın devrimi mutlaka yaşayacaklarına inanırdık. Umut doluyduk. Umut insanı cesur ve inançlı yapıyor. Belki de yaşlanmak umudun yitirilmesidir."

— Umarım hemen gitmeyi düşünmüyorsun.

— Daha buralardayım. Beni merak etme. Korkma, kötü şeyler yapmam. Kardeşime dikkat et sen asıl. İlişkileri hiç hoşuma gitmiyor. Yeşilköy çevresinde Ülkücülere takılıyormuş. Çete gibi bir şey kurmuşlar; ceplerinden dolarlar, marklar taşıyormuş. Geçende bizim arkadaşlar –maç sonrasında mı, Garajlar'da asker uğurlaması tantanası yaparlarken mi unuttum– bir yerde karşılaşmışlar. Bunların ellerinde üç hilalli bayraklar, Türk bayrakları falan varmış. "Kürtlerin itleri, görün Bozkurtları!" falan diye bağırıyorlarmış. Küfürleşme,

yumruklaşma olmuş; hatta havaya ateş edilmiş birkaç el. Dediklerine göre Barış da aralarındaymış. Acemi acemi kurt işareti yapmaya çalışıyormuş. Arbede çıkınca sıvışmış. Barış'ı bilirsin; paraya düşkündür. Geçende biraz sıkıştırdım, konuşmadı. Zaten en büyük düşmanı benim. Ben ak dersem o kara der. Sen çaktırmadan izle biraz onu bakalım.

Bir bu eksikti!.. Mehmet İliç bir sigara yakıyor. "Sigarayı ölüm bil," demişti doktoru. Varsın öyle olsun; o anda bir sigara tüttürmezse ölecek zaten. Öyle bir yorgun ki, ölüm iyi gelecek. "Çaktırmadan izlesem ne olacak! Bu pisliğe bulaşmışsa vazgeçmez. Hele de paranın tadını almışsa... Ağabeyini vazgeçirebiliyor muyum kafasına koyduğundan! Biri silahı kapıp kendi tabiriyle gerillaya katılmaya hazırlanıyor, öteki 'Kahrolsun PKK' diye uluyarak kurt işareti yapıyor. Aynı ana babadan, aynı evden çıktı bunlar."

Oğlum faşist köpeklere bulaşacağına dağda ölsün razıyım, diye düşünürken yakalıyor kendini. Seydişehir Alüminyum'da, İskenderun Demir Çelik'te örgütlenme çalışmalarını yürütürken faşistlerin saldırısına uğrayıp ölümden döndüğünü hatırlıyor; hem de birkaç kez. "Yani şimdi benim oğlum da... Yok canım, belki fazla ilgilenemedik çocuklarla, ama bu evden çıkmaz öylesi. Adı bile uymaz o itlere: Barış..."

— Kardeşin konusunda –düşündüm de– belki sizinkiler yanılmıştır; benzetmişlerdir. Daha çocuk sayılır o. On sekizini bile bitirmedi. Yine de sen gideceğini sezdirme ona. Birkaç hafta sabret; annen dahil herkesi askere gittiğine inandırabileceğimiz kadar bir süre bekle. Tedbiri elden bırakma. İnşallah doğru değildir, ama gerçekten bulaşmışsa o boklara, bunlardan her şey beklenir. En iyisi, Barış bir şey sezmesin.

Yorgunluğu giderek artıyor. Sanki kafası, kolları uyuşur gibi. "Böyle durumlarda bir dilaltı hapı al Başkan," demişti Doktor Erim. "Mucize

olmasa da, moralin düzelir."

— Ben biraz uzanayım, kendimi yorgun hissettim birden, diyor. Gitmeden önce, bir süre kal bizimle. Askerlik işlerini takip ettiğini falan anlat. Annen de, kardeşin de duysunlar bunu. Şimdi bırak beni, biraz uyumaya çalışayım.

"Bu çocuk değişkendir. Bakarsın, bir süre sonra vazgeçer gitmekten. Gençlik işte! Ben başka türlü müydüm? Ben de fakülteyi bırakıp boylu boyunca atılmadı mıydım savaşa? Her kuşağın kendi savaşı, kendi umudu, kendi doğruları, kendi yanılgıları var."

— Bir ihtiyacın var mıydı baba? Barış'ı takma kafana. Haklısın, daha çocuk; değişir, düzelir. Sen dert etme fazla. Su falan ister miydin?

— Hayır, uyuyacağım. Hadi sen git, işine bak.

Uzandığı divandan kapıdan çıkan oğlunu seyrediyor. Genç çocuğun ayaklarının geri geri gittiğini, kapıda bir an durup arkasına baktığını hissediyor. "Hayır; hiç de eşek değil bu çocuk. Yanlış yola sapsa da, o yol yine bizim köyün yolu. Önemli olan nereye doğru gitmek istediği, amacının ne olduğu. Bu oğlan, bizim kuşağın hamurundan." Keyifleniyor, hasta yüreği sevgiyle doluyor. Küçük oğlu aklına gelince içi yine kararıyor. "Faşistlere katılacak olursa vururum onu. Kimse Mehmet İliç'in oğlu Ülkücü olmuş, faşist olmuş diyemeyecek. Komünizm yenilgiye uğrayınca itler de ehlileşti deniyor; yalan. Eskiden fabrikalarda, işçi semtlerinde ulurlardı, şimdi başka yerlerde ulumaya başladılar. Semt değiştirdiler, o kadar."

Gözünün önünde, kanlar içinde yatan iki ölü. Önünde "Grev gözcüsü" yazan beyaz gömlekleri kana bulanmış. Neredeydi? İskenderun'da mı, Aliağa'da mı, yoksa hemen şurada, Kartal'da mı? "Yerde böyle uzanmış, kan içinde yatan ne çok adam gördüm ben!"

Fabrikanın cümle kapısını jandarmalar tutmuştu. Her yanda silahlı askerler, resmî görevliler, uğursuz suratlı "siviller", işçi kılığındaki faşistler... Bir kargaşa, bir koşuşturma; ara sıra yükselen, kimin attığı

belli olmayan sloganlar: “Faşistlere ölüm!”, “Şehitlerimizin kanları yerde kalmayacak!”, “Fabrikalar kalemiz!” Sonra patlayan iki el silah.

Jandarma kordonunu aşıp içeri girmeyi deniyor.

— Ben sendikacıyım, şube başkanıyım. Engel olamazsınız.

— Bunları azdıran sizlersiniz zaten. Asıl sizleri tutuklamalı.

— Böyle konuşamazsın, kanun var. Sendikacıyım, işyerine girmeme engel olamazsınız.

— Kanun manun yok, kanun biziz burada.

Kalabalığın arasında tanıdık bir savcı görüyor. Fena adam değildir. En azından Bozkurtlardan değil.

— Savcı Bey, diye sesleniyor var gücüyle. Savcı Bey, ben sendikacı Mehmet İliç’im. İçeride ölüler olduğu söyleniyor, içeri girmeliyim. Yardım edin lütfen. İşçilerin işyerinden çıkmalarını sağlayabilirim, onları ikna edebilirim; yardım edin!

İşçilerin fabrikayı terk etmeleri gerek; yoksa olaylar daha da büyüyecek diye düşünüyor.

Günlerden beri çevre illerden Ülkücü militanların getirilip ilçeye yerleştirildiğini biliyorlardı. Sendika adına polise, adliyeye, kaymakama başvurmuş, önlem alınmasını istemişlerdi. Bölge son derece hassastı. İşçiler, kimi zaman patronun adamlarının, kimi zaman polisin, jandarmanın, son zamanlarda ise silahlı Ülkücü militanların zoruyla, işletmede kurdurulmuş olan sarı sendikaya geçmeye zorlanıyorlardı. Tek çare greve gitmekti, öyle de yapmışlardı. Grev oylamasında, işçilerin yüzde 70’i greve evet demiş, hiç beklemeden şalterleri indirmişlerdi. Yasal prosedür yerine getirilmemişti tabii, getirilemezdi de. Askerin, polisin işyerine gelip işçileri çıkarmaları, greve katılmayan işçiler ve işçi kılığındaki faşist militanlarla fabrikayı çalıştırmaya başlamaları an meselesiydi. Sendika merkezinden “greve devam”, gerekirse “işyerini işgal edip savunma” talimatı gelmişti.

"İşgale karşıydım. Artık eskisi gibi olmadığını, işyeri işgallerinde kimsenin gözünün yaşına bakılmadan işgalin kırıldığını, pek çok işçinin tutuklanabileceğini, Ülkücülerin bekledikleri provokasyon ortamını bulacaklarını, kan döküleceğini biliyordum. Merkezdekilerin tuzu kuruydu; üstelik hem merkezde hem de işyerinde silahlı eylem yanlısı goşist grupların etkisi küçümsenecek gibi değildi. Ne yapıp yapıp işçileri ikna etmeliydim, işgal vakit geçirmeden, kan dökülmeden kalkmalıydı."

Son bir umutla savcıya doğru haykırıyor:

— İçerideki işçilere laf anlatabilecek tek adam benim şu anda. Bırakın içeri gireyim, grev komitesiyle konuşayım. İşgali kaldırmalarını sağlayabilirim.

Birkaç dakika sonra kendini, askerî birliğin başındaki subayla birlikte, fabrika avlusunda buluyor.

— İki ölü var, diyor subay. İkisi de işçi.

Bizimkilerden mi, faşistlerden mi diye soracakken, son anda kendine hâkim oluyor.

— İşçi olduğunu nereden anladınız?

— Üstlerinde grev gözcüsü gömlekleri var.

Birkaç silahlı askerle birlikte işçilerin işgalindeki ana binaya doğru yürüyorlar.

— Askerleri çekin, diyor komutana. İşçiler zaten gergindir, silahlı askerler gerginliği artırmaktan başka işe yaramaz.

Adam bir an duraksıyor, sonra askerlere dışarda beklemelerini söylüyor. Olayların nereye kadar gidebileceğini tahmin edemediği, gerilimin artmasını istemediği belli.

İki ölü, işliklerin açıldığı uzun koridorun hemen başında yerde yatıyor. Üzerlerindeki beyaz grev gözcüsü önlükleri kanlar içinde. Loş ışıkta kasları gerilmiş sapsarı yüzleri seçiliyor. "Neden bu ikisi?" diye düşünüyor Mehmet İliç. Militan değillerdi, harekete yeni yeni

kazanılıyorlardı. Belki de ilk grevleri, ilk işgalleriydi bu. İyi niyetli deneyimsiz sempatizanı önsafa, ateş hattına süreceksin, bunun adı da "eylem içinde bilinçlendirme" olacak. Öfkeleniyor. "Kaç defa anlatmıştım onlara; keskinliğin, kör cesaretin çözüm olmadığını söylemiştim. Ama içerisi aklı bir karış havada, silaha tapan, ölmeyi öldürmeyi devrimcilik sanan 'sol'larla dolu. Sadece CIA'dan, MİT'ten para alanlar değil ki ajan provokatör, bir de bu sersemler gibi gönüllüler var."

Ölülerin başında sessizce duruyorlar. İçi ürperiyor. "Yarın ben de böyle yatabilirim yerde." İşçilerin işliklerden çıkıp yavaş yavaş koridora toplandıklarını, ölülerin etrafında bir çember yaptıklarını görüyor. Sessizler: ölülerin kederinin değil, bir süre sonra çıkacak fırtınanın habercisi bir sessizlik.

Konuşması, birşeyler söylemesi gerektiğini biliyor. Doğru olan, işgali kaldırmalarını, işyerini terk etmelerini, sendikanın işverenle görüşmesini beklemelerini, gerekirse işbaşı yapmalarını söylemek. Doğru olanı yapabilecek mi, bilmiyor. Gözlerini işçilerin yüzlerinde dolaştırıp dost bir bakış arıyor, bulamıyor. "Komutanla geldiğimi görünce çoktan hain ilan etmişlerdir beni; pazarlık yaptığımı sanmışlardır."

— Ölülerimizi almaya geldim, diyor ağdalı, ağır bir sesle. Sizlere işçi sınıfı adına söz veriyorum; kanları yerde kalmayacak.

"Ne basmakalıp söz," diye düşünüyor. "Ama istedikleri bu şimdi; onlara kof sloganlar, devrim hamaseti ve sınıf düşmanlığını öğrettik yıllardır. Bilimi, siyaseti, taktisyenliği, sabrı, gerçek özveriyi öğretemedik. Kendimiz de bilmiyorduk zaten. Şimdi savaş kızışıp kan akmaya başlayınca, düşman gerçekten saldırınca ne yapacağımızı bilemiyoruz."

— Dün gece uğradığınız saldırı bir süredir Türkiye çapında sahneye konan oyunun parçasıydı. Bizleri provokasyona getirip silahlı

katiller olarak göstermek istiyorlardı. Oyun ters tepti. Yerde yatan ölülerimiz, haklılığımızın acı kanıtlarıdır. Silahlı eşkıya, işyerimize girip sarı sendikaya hayır demekten başka suçu olmayan iki işçimizi katletti. Yarın sıranın kime geleceği belli değil. Buraya komutanla birlikte gelmemin nedeni, onun da sizleri tanımasını, gerçeği görmesini sağlamak içindi.

Bir an yutkunuyor. Adamın söze karışmasını engellemek için aceleyle sürdürüyor konuşmasını:

— Şimdi sizden, en önde ölülerimizi taşıyarak, işyerini disiplinli bir şekilde terk etmenizi istiyorum. Komutan korteje dışardan müdahale olmasını, yeni bir provokasyonu engelleyecektir. Ayrıca kendisinden, kimsenin gözaltına alınmayacağı, merkeze götürülmeyeceği sözünü, burada, sizin önünüzde vermesini bekliyorum.

Susup komutanın yüzüne bakıyor. Adamın kararsızlığını, korkusunu, çaresizliğini gözlerinden okuyor.

— Bizi sattın, diye bağırıyor işçi kalabalığının en arkalarından biri. Bizi sattın Başkan! Greve sendika sürdü işçileri. Şimdi işgali kaldırın diyorsun. İşgali kaldırıp boyun eğdik mi, bir daha bu kapıdan içeri sokmazlar bizi.

Her şeyin bitebileceği, tuzla buz olabileceği o kritik an... Bir sözcük, bir hareket, bir bakış...

— Evet, sattım, diyor. Canlarınızı; karılarınızın, çocuklarınızın canlarını, yaşamlarını güvence altına alma karşılığında sattım. Bir tek işyerinde, bir kalede tümümüz can vererek kazanamayız bu savaşı. Destek güçleri gelmiyor, sınıf henüz hazır değil, burada yapayalnızız, bilin bunu. Ölürsek, ölürseniz, işyerlerini kaybederseniz düşer bu kale; yüreğimizi, kafamızı, bilincimizi sapasağlam tutarak direnebilirsek yarın gerçek savaşlara hazır oluruz.

Komutanın da konuşmanın havasına kapıldığını hayretle fark ediyor. Beni güç duruma düşürecek bir şey söylemeyecek, diye

düşünüyor.

— Senin pasifizmin yüzünden kaybedeceğiz. İşbirlikçisin sen. Biz burada ölümle karşı karşıya faşist kurşunlara göğsümüzü siper ederken neredeydin?

Bu sesi çok iyi tanıyor. Grev komitesindekilerden biri. Hiç güven duymadığı bir herif. İşyerine nasıl girdiği, kimin aldığı, daha önceleri nerelerde çalıştığı, hepsi karanlıkta. Artık adlarını bile belleyemediği, provokasyon sınırlarında dolaşan sol grupçuklardan birinin militanıyım diye dolaşıyor ortalıkta. Keskinlikte üstüne yok, işçileri de etkiliyor. Birden öfkesi kabarıyor. An, bu an. Kumarı oynamak gerek. Herifi geriletebilirse işçileri yanına çeker, geriletemezse kuyruğunu kısıp buradan da, sendikadan da gitmek düşer.

— Yalan söyleme, diye bağırıyor. Faşist kurşunlara göğsünüzü falan siper etmediniz. Yerde ölü yatan şu iki gencecik çocuğun arkasına sığındınız, onları kalkan diye kullandınız. Dün gecenin kritik gece olduğunu biliyordunuz. Sen niye grev gözcülüğü yapmadın kapıda? Neden harekete yeni gelen bu deneyimsiz gençleri diktiniz oraya? Bu sorunun cevabını vermeden kimse beni veya sendikayı pasifizmle, işbirlikçilikle, saçma sapan şeylerle suçlayamaz. Şimdi son bir defa söylüyorum. İşçi kardeşlerim, yoldaşlarım, aranızda provokatörleri barındırmayın. Sendikanız işgali kaldırmanızı ve işyerini boşaltmanızı bildiriyor. Sendikanın talimatına uyun.

Hiç beklemeden, ânında kapıya doğru yöneliyor. İşçiler açılıp yol veriyor. Sezgileriyle, onların da yorgun ve ürkmüş olduklarını, peşinden geleceklerini, işyerinden çıkacaklarını kavrıyor. Peki sonra? Sonra ne olacak? Kim koruyacak onları? Bu sorunun cevabı yok. Şu komutanın iyi niyetinden ve soğukkanlılığından başka güvenebileceği bir kimse, bir umut da yok.

Mehmet İliç, uzandığı divanın üstünde o günlere dalmış düşünüyor. Az zaman geçmedi o günlerden bu yana. On yedi yıl

olmuş. Faşistler sendikalarda pek tutunamadılar, alanları da değildi zaten. Onlar bindirilmiş kuvvet olarak gelir, alan temizliği yapar giderlerdi. O işyerinde şimdi dinci Hak-İş var. 12 Eylül buldozer gibi geçti işçi hareketinin üzerinden. Eski işçilerin kimi işten çıkarıldı, kimi tutuklandı, kimi emekliye ayrıldı; kalan üç beş kişi de dinci sendikaya üye olmuş. O gün yerde kanlar içinde yatan iki ölünün anlamı nedir peki? O gün için bir anlamı vardı, ya şimdi, yıllar sonra?

Yine oğlu geliyor aklına. "Devrim için, ezilen halkların kurtuluşu için ölürse veya öldürürse ne anlamı olacak ölümünün? Peki ben şimdi şu divanın üstünde yatarken ölüverirsem, benim ölümümün anlamı ne olacak? Felsefeye dalma Mehmet İliç; felsefe işçi sınıfına iyi gelmez. Doktor nasıl da kızardı bu söze. 'İşçi sınıfını sadece yıkıcılar güruhu olarak gören aydın bakışı. Felsefe asıl işçi sınıfına gerekir yeni dünyayı kurmak için,' derdi. Ne güzel günlerdi; ne kadar umutlu, inançlı, bilgiye susamış ne güzel gençlerdik!"

Fakülte koridorlarında Ülkü'yü devrimci saflara katmaya çalıştığı günleri hatırlıyor. Yukarı katın merdivenlerinden mini etekleri ve at kuyruğundan taşan asi saçlarıyla inerken, Sosyoloji-Felsefe koridoruna takılan delikanlılar iç geçirirlerdi. Sosyalizme, partiye, işçi sınıfına ilgi duymaya başlayana kadar fakülte koridorlarında pek oyalanmaz, merdivenleri koşa koşa inerek bilinmeyen bir yerlere giderdi. Hep acelesi vardı. Her zaman hayat doluydu. Diri vücudundan yaşama sevinci ve tazelik fışkırırdı. "Yalanmayın, o bize göre değil, onun beyaz atlı prensi var," diye dalga geçerdi çocuklar.

"İçim hiç kaymış mıydı Ülkü'ye?" O hiç sevmediği "bacım" edebiyatının altında saklanan bir özlem, cinsel bir çekim var mıydı? Varsa bile o kadar bilinçaltına itilmiş, o kadar bastırılmıştı ki kendisi bile hatırlamıyordu. Yeni yeni dost olmaya başladıkları günlerde Nâzım'ın bir şiirini okurken, söz devrim için ölenlere gelmişti. "Bir insan ömrünün değeri neyle ölçülebilir ki?" demişti Ülkü. "Hangi

devrim, uğruna ölenlerin yaşamının yerini tutabilir?" O gün gençkızın sözlerine öfkelendiğini, renk vermese de küçük burjuva aydın kaypaklığı diye nitelediğini hatırlıyor. "Benim şimdi, bunca olaydan, bunca yıkımdan sonra ellimde sorduğum soruyu soruyordu o gün. Yerde kanlar içinde yatan iki genç işçinin ölümünün anlamı neydi? Ülkü'nün oğlunun ölümünün anlamı nedir? Deniz'e bir şey olursa, inançları uğruna, devrim uğruna ölmenin yüce anlamından söz edebilecek miyim yine?"

Hastane odasında, Ülkü'nün, yattığı derin ölüm uykusundan uyanmasını beklerken de düşünmüştü bunları. Sol sempatizan genç doktor –böyleleri artık ne kadar azaldı– "İnsan çok fazla ölüm görünce, artık ölüm konusunda fazla düşünmez oluyor," demişti. "Ülkü Hanım'ın hayata bağlılığı ölme isteğine galip gelmiş. Öldürücü dozda ilaç almamış," diye eklemişti. Derin uykusundan uyanırken intiharı hiç düşünmediğini söylemesinde, özellikle Doktor Erim'i buna inandırmaya çalışmasında, intiharı utanç verici bir zaaftan çok hayata karşı işlenmiş bir suç saymasının payı vardı kuşkusuz. O hep hayattan yana olmuştu. Devrimden, işçi sınıfından, sosyalizmden, bütün bunlardan önce hayattan yanaydı. "Aslolan hayattır" sözünü o kadar sık tekrarlaması, Sovyet devriminden söz edilirken, Çar ailesinin çoluk çocuk, tümünün öldürülmesini bir türlü hazmedememesi, insan öldürmenin hiçbir haklı gerekçesi olamayacağını söyleyip terörün her biçimine karşı çıkışı, çiçeklerden kuşlara, ağaçlardan kedilere kadar doğada canlı ne varsa onlara olan yakınlığı ve bedeninden fışkıran –hayır dişilik, cinsellik, arzu değil– doğal ve sıcacık tazelik, yaşama bu denli bağlı olmasından geliyordu. Onu farklı kılan buydu; güzel ve çekici yapan da...

Doktor Erim'e Ülkü'yü nereden tanıdığını sorduğunda, "Uzun yıllar önce, ortaokuldayken bana ders vermeye gelirdi," demişti. Olabilir, neden olmasın? Ben sandığın gibi zengin burjuva kızı değilim;

burslu okudum, ders vererek çıkarıyorum harçlığımı, demez miydi Ülkü? Yine de Doktor Erim'in cevabı biraz kaçamak gelmişti Mehmet'e. Acaba Erim miydi üniversite yıllarındaki esrarengiz sevgilisi? Saçmalıyorum, gitgide pimpirikli bir adam oluyorum. Aralarında en az altı-yedi yaş fark var; üstelik adam "Bana ders verirdi," demedi mi? Yine de... Hasta odasındaki o güzel sarı gülleri kimin getirdiğini sorduğu zaman, "Doktor Erim getirdi; bu gülleri sevdiğimi hatırlaması ne kadar güzel değil mi?" demişti. "Suratları ergenlik sivilceli yeniyetmeler büyük ablalara pek meraklıdırlar. Garanti âşıktı kıza. Ülkü de âşık olunacak kızdı hani. Peki bütün bunlardan bana ne, üstelik de bunca yıl sonra!"

Ülkü'ye benzeyen bir karısı olsun isterdi o zamanlar. Ama işçi sınıfından olmalıydı; tezgâh başlarından, grev çadırlarından, yürüyüş kollarından... Hayatı da, devrimi de, işçi çalışmalarını da paylaşabileceği bir kadın.

"O zamanlar hepimiz bunu hayal ederdik. Hatta burjuva ailelerden gelen sosyalist gençler arasında bile işçi kızlarla evlenme modası vardı. 'İşçiden işçiden esiyor yel' diye marşlar, şarkılar söylenirdi. Bugün anlatsan kimse inanmaz; siyasal gündemi işçi hareketi, sendikalar belirlerdi. Kendine özgü bir çevre, kendine özgü bir kültür işte. Her an tetikte, her an tehlikedeydik, ama mutlu olurduk. Yaşadığımızı, insan olduğumuzu hissederdik."

Karısı tezgâh başlarındandı; babasıyla aynı köyden uzak bir akraba kızı. Ne güzel ne çirkin, ama becerikli, güçlü, dirençli. Üstelik çabucak bilinçlenmiş, o sakin, iddiasız, gösterişsiz haliyle omuzbaşında yerini alıvermişti. İşçi kadınlar örgütlenmesinin ilk adımlarının atıldığı günlerde Merter'de, Zeytinburnu'nda, Gaziosmanpaşa' da işçi mahallelerinde, fabrika önlerinde nasıl da özverili çalışmıştı. 12 Eylül'den sonra tutuklandığında, idamla yargılandığı sıralarda, iki küçük çocukla yapayalnız ayakta kalmayı, başını dik tutmayı

başarmıştı. Karısını düşünürken içine yayılan ılık, güzel duygu, oğulları aklına gelince yerini yine huzursuzluğa, endişeye bırakıyor. “Biri silahı alıp dağa çıkma hevesinde, öteki faşist itlerin peşinde. Kadıncağız bilse bunları, kahrından ölür. En iyisi hiç anlatmamak.”

Kolu ağrıyor. Gözlerinin önünde yerde kanlar içinde yatan iki genç ölünün acıyla kasılmış sapsarı yüzleri. “Grev kararını ben vermiştim, Merkez’den işyerini boşaltmama talimatı geldiğinde, itiraz etsem de, kararı uyguladım. Tehlikeli olduğunu, gece Ülkücülerin saldırabileceğini biliyordum; yine de geri çekmedim işçileri. O iki genç işçi çocuğun ölümünde benim de payım yok mu? Şimdi de ölüme gönderiyoruz gencecik çocukları. Asker veya gerilla, Türk veya Kürt ne fark eder? Ölüm aynı ölüm değil mi? Birileri size, belki de tam paylaşmadığınız bir amaç gösterir. Sizi ateş hattına sürer; dava uğruna ölmenizi, öldürmenizi ister. Kendiniz için öldüğünüze, öldürdüğünüze inandırır sizi. Dava, insan hayatının önüne geçer. Biz şefler, şefçikler, onları savaşa süreriz. O savaşın kendi savaşları olduğuna inandırırız onları. Hayır, namussuz falan değilizdir, kendimiz de inanırız buna. Sonra bir gün kendi oğlumuz ateş hattına gittiğinde, dava uğruna ölüp öldürdüğünde düşünmeye başlarız temiz olup olmadığımızı.”

Kolu ağrıyor. Varsın ölüm çubuğu olsun; kalkıp bir sigara daha yakıyor. Peki “Ben yanmasam, sen yanmasan, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa” dizeleri yalan mıydı, kandırmaca mıydı, kof edebiyat mıydı? Mehmet İliç divana uzanmış, sigara dumanından halkalara parmağını sokmaya çalışırken, sorduğu sorunun cevabını bulamıyor.

“Yaşlandık ve değiştik,” derken Arın’ın sesi, onun tanıdığı bütün ses tonlarından ve tınılarından farklı; soru soran, ikircimli bir ses. “Değiştik” derken, aslında “değiştim” demek, değiştiğine önce kendisini inandırmak istiyor gibi.

"Evet, saçlarım uzun olsa bile, o saç tokasını artık takmam; değiştim. Ama bu çok doğal, artık yirmi yaşında değilim ki. Bir kadının gençkızlığındaki beğenileriyle kırkından sonraki beğenileri aynı kalmaz. Hele de orta halli, hatta yoksulca bir öğretmen ailesinin gözü açılmamış kızıyla, başından geçmedik olay kalmamış, yıllardır yurtdışında yaşayan, Paris'te gazetecilik yapan olgun bir kadının giyim kuşam beğenisi... Oysa Arın 'Değiştim, eskiden öyle konuşmazdım, öyle düşünmezdim de zaten,' derken farklı, çok farklı bir değişimden söz ediyor."

— Haberi çok yumuşak yazdım. Söylediklerini sansürledim bile diyebilirim, diyor. Diğer gazeteler "Türk yetkiliden Gladio itirafı" falan diye başlık atabilirler. Tabii haberi kullanırlarsa. Ama ben yapamadım. Sen olmasaydın, konuşan bir başkası olsaydı, hiç umurumda değil, âlâsını yapardım; ama ne garip seni korumak, sakınmak istedim.

— Neden korumak?

— Hatırlıyor musun, üç-dört yıl önce, Umut öldüğünde seni görmeye gelmiştim. Bunu anlatmam çok zor, ama orada garip bir hava vardı. Bilirsin, sezgilerim güçlüdür. Oradakiler, o sekreterin mi, özel kalem müdürün mü her neyse, o adam seni korumuyor, izliyordu sanki. Belki de sinirlerim bozuk olduğu için abarttım biraz. Sonra bugün sen o konuşmayı yaparken, aynı huzursuzluğu duydum içimde. Oysa söylediklerin doğruydu, daha önce söylemediğin, belki de düşünmediğin şeylerdi, ama doğruydu. Devlet adına bir itiraf gibiydi anlattıkların. O korkunç mekanizmayı, iktidara bulaşmış kanı, diplomatik bir dille de olsa gözler önüne seriyordun. Senin için korktum, çünkü o mekanizmanın buna tahammülü olmadığını biliyorum. Dışarıdan birilerinin bunları söylemesini hiç umursamazlar. Biz yıllardır söylüyoruz, yazıyoruz; önemi yoktur onlar için. Ama senin söylemen, içeriden birinin söylemesi çok farklı; buna dayanamazlar. Neden böyle davrandığını, ne hesapladığını hâlâ tam

anlamış değilim. Eğer bir –uygun sözcüğü bulamıyor– bir itirafsa, günah çıkartmaysa, hesaplaşmaysa, siyasal intiharı göze almışsın demektir. Neden? Neden şimdi?

— Sorunun cevabı, inanmayacağın kadar basit; neredeyse saf Keloğlan cevabı: Yeni öğrendim, yeni çözdüm de ondan. Tabii bugün, o salona girdiğim anda değil. Yılların birikimi vardı. Ufacık ipuçları, göz açıp kapayana kadar süren bir sessizlik, bir susuş, bir bakış, bazı yüzlerin üst üste gelmesi, adlar, kod adları, kaybolan bir dosya, verilmeyen bir bilgi, karanlık noktalar, kimde saklı olduğu bilinmeyen devlet sırları... Hayır, önemli bir olay, bomba gibi bir gelişme, elime geçen özel bir belge falan olmadı. Sadece birikim oldu. Senin sevdiğin deyişle, niceliğin niteliğe dönüşmesi. Oraya girip salona baktığımda, ön tarafa dizilmiş görevlileri, Elçilik mensuplarını, sonra arkalarda seni ve –sen fark etmemişsindir– senin hemen önündeki sırada, orada olmaması gereken bir... bir ajanımı görünce, birden hazırladığım konuşma anlamsız, yalan, aptalca geldi bana.

"Ajanımı" sözcüğünü sarf etmiş olmaktan duyduğu rahatsızlıkla susuyor.

— Anlamaya çalışıyorum, yine de bütün bunlar gerçek olamayacak kadar naif, biraz da yapay geliyor bana. Sen hiç naif olmadın Arın, duygularına kapıldığını da hiç görmedim. Amacına giden yolda her zaman bir hamle ötesini hesap ederdin.

— Doğru. Ama amacım neydi?

Amacın neydi gerçekten? Yaşamın, aşkın, mutluluğun önüne geçen amacın neydi?

Birden içinden yoğun bir öfke kabarıyor. Geri dönüşü olmayan bütün güzel şeylerin yitirilmesine neden olan o lanet olası amacın neydi? Soruyu yüksek sesle mi, içinden mi sordu, bilmiyor.

— Amacın iktidardı, diyor kendi pervasızlığına ve acımasızlığına şaşarak. Tanıdığım –belki de sevdiğim– başka bir erkeğin amacı da

aslında iktidardı. Sen devlete inanıyordun, o devrime. İkisini birleştirsen, Lenin'in *Devlet ve Devrim* kitabı yapar. Ama ikinizi birleştirsem bir erkek etmediniz. Neyse, kötü bir espri, çirkin bir kelime oyunu oldu bu, bağışla. Demem o ki, asıl amaç, iktidar yani, inançların yüceliğinin ardına gizleniyordu. Belki de erkeklere ve erkeksi kadınlara özgü bir durum bu. Cinsel iktidarı da unutmazsak... Neler olduğunu bilmiyorum, ama sanırım artık amacına inanmıyorsun.

— İktidar, düzeltilmesi gerekli olanı düzeltebilmek için lazımdı, kendim için değil.

Buna benzer bir söz duyduğunu hatırlıyor. İktidarı alma amacını mutlaklaştırdığı ve kariyerist olduğu eleştirilerine karşı, "İktidar amaca götürür, bu yüzden istenir. İktidar, sınıf adına kimlerin elindeyse onların da izlerini, hatta damgasını taşır," demişti Ömer. "İşçi sınıfı iktidarı, yakın amacımız olan sosyalist toplumun kurulmasına götürecek bizi. Sınıf ve parti adına kimler iktidardaysa, devrime giden yol da sosyalist kuruluş da onların renklerini kazanacak. Bu yüzden en iyilerin, en bilinçli, en kahraman, en deneyimli olanların yönetime gelmesi gerekir. Bunun adı kariyerizm değil, olsa olsa fedakârlıktır."

Böyle demişti ve Ülkü'nün nedense sırtı ürpermişti.

"Hep böyle söylenir," diyecekken vazgeçiyor.

— İnsan araçla amacı sık sık karıştırabiliyor, diyor. Araç olması gereken şey, bakıyorsun amaç oluvermiş.

Leipzig'de, bütün özentili şatafatına, rüküş süslemelerine rağmen kasvetinden kurtulamamış bir kahvede bir yenik adam, içkiyi bedava bulmuş ayyaş şehvetiyle kadehleri birbiri arkasına diziyor. Daha dün, tarihi ve geleceği fethetmeye çıktığına inanırken şimdi dünyanın avucunun içi gibi bildiğini sandığı iklimlerinde inancını ve yolunu kaybetmiş.

Paris'te, akvaryumlarında tül kuyruklu Çin balıklarının süzüldüğü bir restoranda, Balkan soylularının yüz çizgilerini taşıyan yenik bir adam, kadehindeki pahalı şarabı hakkını vere vere yudumluyor. Daha düne kadar inandığı, güvendiği her şey yıkılmış; belki de yıkılan kendi kurduğu sırça köşkler, kendi gururunun kaleleri. Şimdi karşısında oturmuş, her cümlede, her sözcükte büyüyen yıkıntıları biraz da şaşkınlıkla seyrediyor.

Yaşamda, savaşta, devrimde, amaçta ve aşkta birbirinin amansız ve sessiz rakibi iki adamın, yenilgide birbirlerine iskambil kâğıtlarındaki maça oğlanları kadar benzemelerindeki ironi içini ürpertiyor. Onların yenilmişliğini birbirinin neredeyse kopyası yapan şeyin, uğruna ömürlerini verdikleri, tutkuyla bağlandıkları, inandıkları, iman ettikleri, kendileriyle özdeşleştirdikleri o adı konmamış gücün ihanetine uğramış olma duygusu olduğunu kavrıyor. Hayatındaki iki erkeğin, Arın'ın ve Ömer'in yolları, yıllar sonra tuhaf bir şekilde kesişiyor, birleşiyor, benzeşiyor. Ve onlar bunu bilmiyorlar.

— Edebiyatı, felsefeyi bir yana bırakıp dümdüz söyleyecek olursam, son zamanlarda kendimi bir pislik çukurunda hissetmeye başladım. İçinde debelendiğim çukurda pislik hep vardı da ben mi algılamıyordum, yoksa çukur son dönemlerde hızla pislikle mi dolmuştu bilmiyorum. O pisliklerde benim payım ne kadar, bunu da düşünmek istemiyorum. Çukurun, içinde kalınarak temizlenebileceğine, pisliğin ortasında temiz kalınabileceğine inandırmıştım kendimi. Sonra bir gün...

"Hangi gün?" sorusunun cevabını arar gibi bir an susuyor. Akvaryumdaki balıkların rengârenk uzun kuyruklarını dalgalandıra dalgalandıra yosunların, su bitkilerinin aralarından süzülüşlerini seyrediyorlar. Adamın sesli düşündüğünü, kendi kendisiyle konuştuğunu; hiçbirşey sormamak, sessizce dinlemek, bir ömrün

muhasebesinin sessiz tanığı olmak gerektiğini anlıyor; şarabını yudumlayarak bekliyor.

— Emin değilim, ama 90'ların başıydı gibi geliyor. Neredeyse yirmi yıldır, dışişleri, içişleri, istihbarat... devlet mekanizmasının içindeydim; giderek de merkezinde, göbeğinde... Hızlı yükseliyordum, bunu da herkes görüyordu. Hele de 80'den sonra. 80'lerin ikinci yarısında –hatırlarsın belki– özellikle yurtdışında Türk Hariciyecilere yönelik terör birden durdu. Teröristler ve liderleri bir şekilde susturuldu.

— Yani suikasta uğradılar, öldürüldüler.

— Her zaman değil. Ama evet, başka yollar sonuç vermeyince böyle de olabilir. Karmaşık ve zor kararlardır bunlar. Sonuca varmak için, bazen gündelik ahlak ilkeleriyle çatışan kararlar almak zorunda kalırsın. Yüzlerce, hatta binlerce kişinin ölmemesi için birkaç kişiyi feda edersin. Lütfen bir şey söyleme, dinle. Teröre karşı terör kararı almak çok kolay olmadı ama başarıya ulaştı. Bu türden operasyonlarda kullanılan kişilerle onları kullananlar birbirlerine karşılıklı gebedirler, pusuya yatıp birbirlerini kollarlar. Devleti kurtarmak dile getirilen ortak amaçtır, ama herkesin gözettiği özel amaçlar da vardır. 90 başlarında üst düzey bir görevdeydim. Güneydoğu'da savaş kızışıyordu, büyük kentlerde sol terör yaygınlaşıyordu. İnce eleyip sık dokuyacak, hukukun kaplumbağa adımlarını izleyecek zaman yoktu. Çabuk sonuç alınacak yöntemler gerekliydi. Kısa bir süre için tepkilere kulak tıkayıp hızlı operasyonlarla sonuca ulaşılmaya çalışıldı.

Adamın ne demek istediğini birden apaçık kavrıyor. Hep bildiği bir şeyi nasıl olup da bugüne kadar tüm duygularıyla kavrayamadığına şaşıyor. Yürek geçit vermedikçe beynin nasıl da çaresiz ve etkisiz kaldığını önce buruk bir hüzünle, giderek kabaran karmakarışık kötü bir duyguyla düşünüyor. "Ona kızdığım, öfkelendiğim, hınçlandığım, ondan uzaklaşmak istediğim oldu, ama hiç düşmanlaşmadım, hiç uzaklaşmadım ondan."

Karşısındaki, sadece geçmişini değil tüm değerlerini sorgulayan; hep lekesiz, pırıl pırıl olduğuna inanmışken, birden bir bok çukurunda yüzdüğünü anlayan, kendisine yenik düşmüş adam yardım ve dostluk bekliyor. Ama içi ona karşı ilk kez kupkuru, uzak, umutsuz, hatta düşman. Dinlemekle yetinip susmayı becerebilse... "Benden her vazgeçişinde, her ayrılışımızda susmayı bilmiştim." Ama yapamayacak, biliyor. Aslında şu anlamsız akvaryumları çatlatacak bir çığlıkla haykırmak geliyor içinden.

— Sonuca ulaştınız, diyor. Operasyonlarınız başarılı oldu; oğlum öldü. Basılan ve ağır silahlarla taranan ev hücre evi değildi, içeriden ateş edilmemişti, öldürülenlerin üstlerinde bulunduğu iddia edilen silahların onlara ait olduğu da ispatlanamadı. Bunları nereden mi biliyorum? Eski arkadaşlarım da soruşturdular olayı. Artık söylemekte sakınca yok. Belki haberin vardır, Erim de çabaladı gerçekleri ortaya çıkarmak için. Çocuğun öldürülmesinden sonra hastanede onun servisinde kalmıştım. Çabuk sonuç alınacak yöntemler kaç cana patladı sence? Tuttun mu hesabını? Yargısız infazlar, faili meçhuller, Doğu'da Batı'da enselerinden tek kurşunla vurulanlar, işkence yapılarak öldürülenler... Hepsi hâlâ sürüyor bunların, sürecek de. Kirli savaşınız bitmeyecek, çünkü dökülen kanlarla beslenen vampirler suların başını tutmuşlar.

Sesini yükselttiğini, hatta bağırmaya başladığını fark edip susuyor.

— Benim savaşım değildi, haksızlık etme bana. Tam da bunu anlatmaya çalışıyordum. Dost ol, sakin ol lütfen. İster ellerimi yıkama çabası, ister kendimle hesaplaşma, ister boşalıp rahatlama, istersen de bir özür dileme de. Ne dersen de, nasıl adlandırırsan adlandır; anlatmaya ihtiyacım var, hatta daha ötesi, anlatmak zorundayım, anlatmam gerekiyor. Benim savaşım değildi, yıllardır olanların hiçbiri olmasını istediğim şeyler değildi. Benim savaşım başkaydı. İnandığım değerler, savunmak istediğim ilkeler vardı; biliyorsun. Seninle farklı

cephelerdeydik, doğru; ama işin özünde amaçlarımız çok farklı değildi. Basite indirgersen daha düzgün, daha temiz, daha iyi bir ülke istiyorduk. Bunun yolu iktidarda olmaktan geçiyordu. Sizler de istemediniz mi bunu?

— O kadar basit değil Arın Murat. Hiç o kadar basit değil. Senin amacın bu olsa bile, parçası olduğun çarkın, diyelim ki devletin amacı, felsefesi, yöntemleri bizimkiyle taban tabana zıttı. Belki bir tek iktidar olgusunu vurgularken haklısın, o konuda ortaktık, doğru. Bizi yıkan da bu oldu zaten. İktidar bozdu, çürüttü, kirletti; tıpkı senin gibi. Her neyse... Bütün bunları kavramakta, rahatsız olmakta neden bu kadar geç kaldığını, neden şimdi, gökten vahiy inmişçesine gerçeği görmeye başladığını düşünüyorum.

Arın Murat karşısındaki kadının yüzüne bakıyor. Hiç bu kadar uzak, bu kadar soğuk, bu kadar yabancı olmamıştı. "Ne onu terk ettiğimde ne o kahrolası çevremin onu küçümsemesine izin verdiğimde ne kariyer uğruna, iktidar basamaklarını hızlı tırmanma uğruna feda ettiğimde bu kadar uzak, hatta düşman değildi." Şimdi aralarındaki engellerin kalktığını; kafalarının, değerlerinin, yüreklerinin de bir zamanlar bedenlerinin olduğu kadar yakın olacağını düşündüğü anda başlayan gerçek uzaklık –yoksa ayrılık mı– içini ürpertiyor. "Belki de hiç açılmamalıydım ona, konunun üstünde hiç konuşmamalıydım. Değiştim, arındım ve sana geldim, demeliydim, o kadar..." Ama artık çok geç, artık sonuna kadar gitmekten, konuşmaktan, kendisini didiklemekten ve yarayı deşmekten başka çaresi yok.

— Gökten vahiy inmedi kuşkusuz. Peygambere de inmemişti zaten. Belki de Umut'un öldürülmesi bardağı taşıran damla oldu. O sıralarda olup bitenlerden huzursuzdum. Kontrolüm altında olması gereken olayların, bilgilerin, kişilerin elimden kaçtığını, parmaklarımın arasından akıp gittiğini hissediyordum. 80'lerde kullandığımız ve önemsemediğimiz yapılar, piyonlar, hadi daha açık konuşalım,

tetikçiler denetimden çıkmışlar, sanki başka bir merkeze bağlı çalışmaya başlamışlardı. O merkezi seziyordum, hatta biliyordum, ama kimseye anlatamıyordum. Kuşkularımı paylaşacağım kişilerin de o gizli yapının, o çetenin parçası olup olmadıkları belirsizdi. Bilmezsin; bu öyle bir yapıdır ki, kuşkularını paylaşma olanağı bile yoktur; yapayalnız ve korumasızsındır.

— Ne kadar bulaşmıştın? Madem ilk kez bu açıklıkta konuşuyoruz, acıtma pahasına da olsa söyle lütfen: Umut'un öldürülmesinde sorumluluğun neydi? O benim oğlumdu, nasıl unuturum bunu.

"O senin oğlundu" dese, konuşmanın biteceğini, her şeyin değişeceğini biliyor ama buna cesareti yok.

— Gönül rahatlığıyla, namusum üzerine yemin ederek, "Hiçbir sorumluluğum yoktu," diyebilirim ve yalan söylememiş olurum. Sorun şu ki, sana ve bütün dünyaya bunu yüksek sesle haykırsam da, kendime söyleyemiyorum. İnsan kendisiyle namuslu ve acımasız bir hesaplaşmaya girdi mi, bu gibi soruları, "Hiçbir sorumluluğum, hiçbir ilişkim yoktu," diye cevaplandırıp rahatlayamaz. Ne baskın ne de infaz emri vermişsindir. Olanları üzüntüyle izlemiş, kınamış, hatta daha ileri gidelim, cesaretin ve yetkin varsa sorumluları hakkında soruşturma açtırmışsındır. Ama bütünsel planın, yani çarkın içindeysen, örneğin, acıları ve kanı en aza indirmek için kısa zamanda kesin sonuç almak amacıyla bazı operasyonların yapılması kararının, örneğin teröre karşı terör politikalarının oluşturulmasında katkın varsa; katkın olması bile gerekmez, bunlara itiraz etmemişsen, sorumluluğum yoktu diyebilir misin? Herkese karşı böyle desen, böyle görünsen bile, kendinle yüzleştiğinde yenik düşmez misin? Sana yenik düşmez miyim Ülkü?

Leipzig Garı'na yakın bir otelin kahvesinde, konyak kadehlerini birbiri ardına dizen bir başka adam, aynı soruları kendi diliyle, kendi biçemiyle sorarken karşısında nasıl çaresiz kalmışsa, şimdi yıllardır bu noktada görmek istediği, bu noktaya gelirse her şeye yeniden

başlayabileceklerini düşündüğü adamın karşısında da o kadar çaresiz; üstelik umutsuzluk ve keder verecek kadar da uzak.

Şimdi buradan çıkmalı; köprülere, rıhtımlara, ırmak boylarına, yirmi beş yıl öncesine inmeli. Sonra yirmi beş yıl öncesinden başlayarak geri dönmeli. Siyahi bir piyanistin o sihirli şarkıyı tekrar tekrar çaldığı restorana Arın'la el ele, sarmaş dolaş girmeli. Onları görünce, Sam şarkıyı baştan almalı: "Zaman geçip giderken..."

Ayrılacakları gün, "Her şeye rağmen, bu ilişkide kazanan benim," dediği âna geri dönmeli. Hikâyeyi yeniden yazmalı. Bambaşka bir kurgu yapmalı. İnsanların yaşamı ve aşkı başka şeylere feda etmedikleri bir senaryo; kimsenin, ne kendine ne de başkasına yenik düşmediği, yirmi beş yıl sonra aynı yerde buluşan sevgililerin bir daha hiç ayrılmamak üzere birleştikleri belki sıradan ama umutlu, güzel, sevgi dolu bir hikâye olmalı.

— Bir *happy end*, bize *happy end*'li bir hikâye gerek diyor yüksek sesle.

Arın, anlamsız ve soran gözlerle bakıyor. Gençliğinde de mizah duygusundan yoksundu. Ne *Red Kit*, ne *Asterix*, ne *Tenten*, ne de *Gırgır*, hiçbirinden hoşlanmazdı. Hatta Erim'e kızardı bunlarla vakit geçirdiği için. Oysa biz Erim'le Fransızca çalışırken çoğu zaman *Asterix* okurduk.

— Sen çocukluğunda da Miki filmi, *Red Kit* falan sevmezdin değil mi Arın, diyor damdan düşer gibi.

— Bu da nereden çıktı şimdi?

— Bilmem, öyle aklıma geldi işte. Hayat belki de burada oturup böyle saatlerce konuşmayı gerektirecek kadar önemli ve ciddi bir şey değildir. Biraz mizah duygusu işe yarayabilir diye düşündüm.

— Dost değilsin Ülkü. Sana ihtiyacım var ve sen yoksun. Sakın, benim de sana ihtiyacım vardı yıllardır ama sen yoktun deme bana. Bunu biliyorum ve bu konuda artık yapabileceğim bir şey yok. Beni

anlamaya çalışarak, söylediklerimi aklının süzgecinden geçirerek, birikmiş öfkeni bir yana koyarak dinlemeni istiyorum, yardımcı olmanı istiyorum.

Onu, otuz yıl önce, Teşvikiye'de eski bir apartmanın görkemli salonunda, beyaz önlüklü hizmetçi gümüş tepside getirdiği gümüş demlikten çay servisi yaparken ve şık giyimli soğuk bir kadın, karşısındaki gencecik öğretmen adayını eleştirel gözlerle süzerken gördüğü andan itibaren hiç sormadığı, hiç düşünmediği soruyu ilk kez soruyor: Neden onu bunca yıldır böylesine inatçı, usanmaz, tutkulu, sabırlı bir aşkla sevdim? Neden her telefon çalışında, belki de odur diye, yüreğim çarparak fırladım yerimden? Neden her gel deyişinde gittim ve her bırakışında sessizce ayrıldım? Neden hiçbir karşılık beklemeden, kayıtsız şartsız verdim kendimi? Onu severek düşüncelerime, inançlarıma, değerlerime bile ihanet etmekten neden çekinmedim?

Biri –belki de Ömer'di– aşkta ve inançta soru sormaya başladın mı büyü bozulur, derdi. Dindar soru sormaz; âşık da, kör militan da öyledir. Onlar inanırlar ve inandıkları için huzurludurlar.

Karşısındaki adamın sert ama ince çizgili yüzünü, ellisini aşmış olmasına karşın yağ bağlamamış vücudunu, sade ve uyumlu giyimini, biraz iri ama yine de zarif ellerini inceliyor. "Ona ne zaman dokunsam, ne zaman teninin sıcaklığını, kokusunu duysam, ne zaman gözlerine baksam, sadece cinsel istekle açıklanamayacak bir elektriklenme bütün vücuduma yayılırdı; bir duygu ve arzu seline kapılırdım."

Birden, karşısındaki adama karşı içinde en küçük bir cinsel istek, hiçbir çekim kırıntısı kalmadığını önce hayret, sonra keder, sonra dehşetle fark ediyor. "Soruyu sorunca büyü bozulur" ya da büyü bozulduğu için soru sormaya başlarsın. Yirmi beş yıllık uzun bekleyiş boyunca, ne zaman bir erkekle sevişse ya da yatağının yalnızlığını ne zaman sevişme hayalleriyle doldurmaya çalışsa kendini teslim ettiği

veya teslim aldığı tek erkek, tek sevgili şimdi karşısında; iki tabak, iki kadeh, bir şamdan uzaklığında, hiç olmadığı kadar yakın, hiç ummadığı kadar zayıf, kendisine muhtaç ve bundan utanç duymuyor. "Ve ben içim çöller kadar kuru ve ıssız oturuyorum burada. Onu bir yabancı gibi inceliyorum. Anlattıklarıyla ilgilenmiş gibi görünüp aslında ilgilenmiyorum, paylaşamıyorum."

Oysa daha birkaç saat önce tıpkı eski günlerdeki gibi çılgınca bir heyecanla beklemişti buluşmalarını, telefonda sesini duyduğunda tıpkı eski günlerdeki gibi yüreği ağzına gelmişti.

İçindeki ıssızlıktan ürküyor. Bunca yıldır benliğinin parçası olan, özenle sakladığı, koruduğu, tutunduğu o güzel şeyin; aşk denilen o çılgın tutkunun tükenmesinden korkuyor. Otuz yıldır derin ve gerçek kimliğini –ne devrimcilik ne sosyalizm ne özgür ve güçlü kadın imgesi; hayır, ona yakıştırılan suretlerin hiçbiriyle değil– Arın'a olan aşkıyla inşa ettiğini, onunla tanımladığını anlıyor. Yolunu kaybetmemek; vahşi bir dünyanın ortasında, üstelik de bunca anı ve acı yüküyle kimliksiz, benliksiz, yapayalnız kalmamak için yitip giden duyguların son kırıntılarına, büyük yangınların sıcak küllerine razı olması gerektiğini biliyor. "Aslolan hayattır." Kendini kandırma bahasına da olsa, henüz küller soğumadan tutunmalı umut kırıntılarına...

— Belki de çok geç kalmamışızdır, belki hâlâ umut vardır, kim bilir!..

— Bugün o konferansta, yaşamımın bir bölümünü noktaladığımı en iyi sen fark etmiş olmalısın; tabii bir de beni izlemek için gönderilmiş görevliler. Raporlarının Elçiliğe, oradan da merkeze ben buraya varmadan önce ulaştığından hiç kuşkum yok.

— Artık Arın Murat'ı da izlemeye başlamışlarsa, işin çivisi iyice çıkmış demektir.

— Herkes her zaman izlenir. Yıllar önce fark ettim bunu. Benim durumumda izleme daha sıkı ve ciddi yapılır. Eğer sen kuşku duymaya

başlamışsan, bil ki onlar çoktan kuşkulanmışlardır. Artık önemli değil; noktayı koyduktan sonra yeni bir cümleye, yeni bir paragrafa başlayacak değilim. Bu kitabı kapatıyorum.

— Pitigrilli okumuş muydun hiç? Ama sanmam, sen roman okumazdın pek. Pitigrilli, değeri bilinmemiş bir yazardır. Belki de romanlarının pespaye piyasa romanlarını andıran adları ve kapakları yüzünden Türkiye'de edebiyat meraklıları pek ciddiye almazlar onu. *Sarışın Bebek*, *Aşk Arayan Adam*, *Kokain*, hepsi nefis romanlardır. Hepsinde nokta koymayı, hayatını tümden değiştirmeyi başaran bir adam vardır. Saygın bir profesör, aşk uğruna sirkte palyaço olur örneğin; çok zengin, çok güçlü bir başkası, her şeyi arkasında bırakıp dünyanın bilinmedik bir köşesine gider; bir başka saygın adam kokaine dalar... Ben her şeyi arkalarında bırakıp giden roman kahramanlarını severim.

— Romanlarda olsun başarabilirler mi bari, mutlu olurlar mı?

— Çoğunlukla hayır. Çünkü "şehir hep arkalarından gelir."

Arın'ın, "Başka bir deniz bulamazsın / Bu şehir hep arkandan gelecek / Sen yine aynı sokaklarda dolaşacaksın," diye mırıldandığını duyup şaşırıyor.

— Şaşırma canım, ben de şiir okurum bazen. Mısırlı bir diplomat dostum tanıtmıştı bana Kavafis'in şiirini. İnsanın bireysel tarihinin sesidir o, demişti. Gerçekten de öyle. Sadece şehir değil, ihtimal başka şeyler, başka güçler de gelecek ardımdan. Yine de, konferans sırasında çok önemli bir şeyi başardım. Belirsizliğin, güvensizliğin, iç çatışmaların lastik gibi uzayıp gitmesini, yapış yapış sünmesini, miskin ve amaçsız oyalanmaları dönüşü olmayan bir şekilde engelledim, bitirdim.

— Şimdi ne yapmayı düşünüyorsun? Örneğin yarın?

— Türkiye'ye dönmeyi, istifa dilekçemi vermeyi, devir teslim falan beklemeden, elimdeki işleri hemen teslim edip ayrılmayı... ve seni,

seninle kaçmayı, dünyanın bir yerinde seninle olmayı... Daha anlatayım mı? Hayır, Pitigrilli'nin kahramanları gibi sirkte palyaçoluk veya aslan terbiyeciliği yapamam. Ama resim yapabilirim; geç kalmış bir ressam olurum, dünyanın bir yerinde, turistik sahil kasabalarında akşamüstleri tuvalimi, tezgâhımı açar meraklı turistlerin portrelerini, karikatürlerini çizerim. Ya da ne bileyim ben, mesela bir adada bağlık bir arazi alır, şarapçılığa başlarım. Cem'i tanırsın, o böyle bir işe hazırlanıyor şimdi.

Biraz önceki ağır, gergin, kederli hava dağılıyor. Farklı bir adam bu, farklı bir Arın; bir zamanlar tanıdığından da farklı; neredeyse yabancı.

"Dünyanın bir yerinde benimle olmak isteyen bir adam. Yıllar önce, yatak dışında benimle hiçbir yerde olmak istememiş bir adam... Yine öyle pervasız, tutkulu, çılgın sevişebilir miydik bu yabancıyla? Denemeye değer mi? Neden masanın üstünden uzanıp öpmüyorum onu, neden hesabı aceleyle ödeyip eylül akşamının şiirinin sindiği Paris sokaklarında sarmaş dolaş, eve gitmiyoruz? Neden sürüyle cevapsız soru soruyorum kendime. Basit bir 'Kaçan balık büyük olur' muydu otuz yıllık büyük aşkın özeti? Yoksa iktidar denilen beladan neredeyse tiksinen ben, Arın'ın iktidar tutkusunun, iktidarın verdiği gücün, güvenin büyüsüne mi kapılmıştım? Peki Ömer'in cinsel iktidarsızlığı değil miydi ondan da uzaklaşmama yol açan? En azından başlangıçta öyleydi. Leipzig'de son görüştüğümüzde, bir zamanlar onca eleştirdiğim siyasal iktidar tutkusunu tümüyle yitirdiğini gördüğümde, bu beni ona yaklaştırmadı, aksine uzaklaştırdı; yenilmişliği acıma duygusu verdi. Kendine bile yalan söyleyen adi bir iktidar tutkunu muyum yoksa?"

Zaman kazanmak ve lafı değiştirmek için soruyor:

— Türkiye'ye ne zaman döneceksin?

— Öbür sabahtan önce dönemem; yarın için Derin'le sözleşmiştik. Derin kızım, biliyorsun. İsviçre'de okuyor; Paris'e sırf beni görmek için

gelecek. Hele şimdi, onu görmeye her zamankinden daha fazla ihtiyacım var. Derin, hem çok duygulu hem de yaşından çok daha olgun bir çocuktur. Bazı şeyleri onun yaşının kaldırabileceği şekilde anlatabileceğimi ve beni anlayacağını sanıyorum. Senin dışında, geçmişimden geleceğe tek bir şey taşıyacaksam, o da kızım olur.

— Bir kızın olduğunu duymuştum. Ya da belki Ankara'da, Umut'un ölümünden sonra görüştüğümüzde sen söylemiştin. Kaç yaşında?

— On dokuz.

— Umut geçtiğimiz şubatta yirmi dördünü bitirmiş olacaktı.

İstemeden ağzından kaçan sözlere pişman oluyor. Acele başka bir konuya geçmeye çalışıyor, başaramıyor.

— Yirmi dört mü dedin? Ben yirmi üç sanıyordum. Daha doğrusu dosyasındaki nüfus kaydında da 1972 Şubat doğumlu olduğu yazılıydı, ama sen, 73 doğumlu olduğunu söylememiş miydin?

Tüm kanının başına çıktığını, yüzünün kıpkırmızı kesildiğini hissediyor. Acele inandırıcı bir yalan bulmalı. Öğrenmemeli, bilmemeli...

— Gelecek şubatta yirmi dördünü bitirecekti demek istedim. Umut 1973'lüdür. Eh bunu da en iyi çocuğun annesi bilir artık.

Gözlerini adamın düşünceli bakışlarından kaçırmak için akvaryumdaki balıklara dönüyor. Balıklar bu gece gerçekten de kurtarıcı. Cam hücrelerinin içinde amaçsız, anlamsız dönüp duruyorlar. "Senin dışında, geçmişimden geleceğe tek bir şey taşıyacaksam o da kızım olur," demişti Arın. Tam zamanı işte; Umut'un gerçek yaşını kurcalamanın hesabını ödemeli.

— Peki ya karın? Kızın belki anlayabilir, belki fazla etkilenmez, ne de olsa onun hayatı değişmez; ama karın kabul edebilecek mi bütün bunları? Sanırım gelecekle ilgili hayallerinde ona yer yok.

— Karımla bağlarımız yıllardır koptu. Birbirimize saygılı olmaya çalışarak ayrı hayatlar yaşıyoruz. Benim işlerim hep yoğundu, ona fazla zaman ayıramadım. O da boşluğu başka şeylerle, örneğin içkiyle doldurmaya çalıştı. Zaten sirk palyaçosu ya da sokak ressamı bir Arın Murat'la birlikte yaşamak isteyeceğini hiç sanmıyorum.

— Yine de, hiçbir kadın elindeki erkeği kaçırmaktan hoşlanmaz. O zamana kadar varlığından habersiz gibi yaşasa da, adam ayrılmak istediğinde gitmesini engellemek için mücadeleye girişir. Biz karı kısmı böyleyizdir işte, kaçanı kovalarız. İşine burnumu sokmak istemem, ama ayrılmanın sancılı olacağını düşünüyorum.

— Sana anlatmaya çalıştığım kopuş, karımdan, evden, mesleğimden ayrılmaktan çok daha farklı, çok daha derin bir şey. Hadi adını koyayım; kendi geçmişimle –hayır, geçmiş sözcüğü yeterli değil– kendi kimliğimle, benliğimle bir hesaplaşma, bir ödeşme, bir yol ayrımı... Sen olmasaydın bu kopuşu başaramazdım. Sen yıllardır içimdeki kurttun benim, kemirip duruyordun. Tahtakurtlarının kemirdiği eski bir sandalye gibi, bir gün olduğum yerde çökeceğim belliydi. Aslında bunu bir tek annem fark etmişti. Kendimi sana bıraksam bambaşka bir insan olacağımı, başka bir yaşamım olacağını biliyordu. Seni benden uzak tutmaya çalışması, senden hoşlanmadığından değildi; inanmayacaksın ama senin pervasızlığına, canlılığına, benim ilgimi ve isteğimi çekmiş olmana kıskançlıkla karışık bir hayranlık duyduğunu bile söyleyebilirim.

— Desene, sonunda kadıncağızın korktuğu başına geldi. Sahi annen ne yapıyor? Kararının onun hoşuna gideceğini hiç sanmıyorum.

— Annemi iki yıl önce kaybettik; kanserdi. Doktorların tahminlerinden çok daha hızlı yenildi hastalığa, birkaç ay içinde toparlandı gitti.

— Bilmiyordum. Senin için üzüldüm, Erim değil, ama sen annene çok bağlıydın.

Kadının soğuk zarafetini, kibirli ve yapmacık nezaketini, oğlunun üzerinden tatmin etmeye çalıştığı –ve başardığı– güç ve iktidar hırsını içinde kötü bir duyguyla hatırlıyor. Çocuklarını kendi bedenlerinin ve ruhlarının uzantıları, uzuvları gibi gören, onları doğurmuş olmanın üzerlerinde hak sahibi olma yetkisi verdiğini sanan korkunç annelerin iyi bir örneği. Gençkızlığında, annesinin misafir gününde, hiç hoşlanmadığı dedikoducu, cadaloz bir kadının "Çocuğu yaşlılığında sana baksın diye doğuracaksın, tepe tepe de kullanacaksın," dediğini duymuş, dehşete düşmüştü. Nedense o kadını anımsıyor. "Ben bu hakkı hiç görmemiştim kendimde. Oğlumu, yanımda kalmaya zorlama hakkını bile görmemiştim. Yanlış yaptım belki de; Türkiye'ye dönmeseydi, yanımda kalsaydı şimdi yaşıyor olacaktı."

Garson, akvaryumların arasından siyah-beyaz büyük bir saksağan balığı gibi süzülüp masalarına geliyor. Yemek üstüne tatlı ve içki olarak ne alacaklarını soruyor. Kahve ve konyak söylüyorlar. Gece, sonuna doğru yaklaşıyor. Birazdan kalkacaklar, birazdan...

— Belki sadece kuruntudan ibarettir, diyor Arın. Son günlerde sinirlerimin bozuk olduğunu biliyorum. Ama bunca yıllık deneyimimin beni yanılttığını da sanmam. Sanki şu anda bile izleniyormuşum gibi bir duygu var içimde. Hani biri arkandan dikkatle sana bakıyordur da, birden ürperirsin, döner bakar ve üzerindeki bakışları yakalarsın. Öyle bir duygu işte.

— Çevremizdeki akvaryumların balıklarından, bir de garsondan başka kimseyi göremiyorum ben.

— Haklısın. Bu türden paranoyak düşüncelerden kurtulmam zaman alacak. Yine de dikkatli olmalıyız. Buradan beraber çıkmayalım. Bu gece sana gelmek için sabırsızlanıyordum, ama sanırım Elçilik'te kalmam daha güvenli olacak. Zaten artık önümüzde saatler değil yıllar var. Bir gecelik gecikmeyi göze alabiliriz değil mi canım?

“İnsanı öfkelendiren özgüvenini hiç yitirmemiş,” diye düşünüyor. “En azından bana karşı... Birlikte olmak isteyip istemediğimi hiç sormadı, aksini düşünemiyor bile. Nerede kalıyorum, bağımsız bir evim var mı, başka bir erkekle birlikte miyim, en önemlisi, onunla birlikte olmak, yeniden başlamak istiyor muyum, hiçbiri umurunda değil. Dünyanın bir yerinde ben hep vardım onun için ve hep olacağım. Emre hazır, yatağa hazır, sevişmeye, yaşamaya hazır, öylece, sonsuzluğa kadar bekleyeceğim onu. Bundan en küçük kuşkusu yok, hiç olmadı. Haksız da değildi. Ama bu geceden sonra, artık bilmiyorum.”

Şarap ve konyağın ağırlaştırdığı kafası karmakarışık. “Elçilik’te kalması bu gece benim için de daha güvenli,” diye düşünüyor. “Bu gece dinlenmeye, ayılmaya, olanları anlamaya ihtiyacım var.”

Adam hesabı zarif ve sessiz bir jestle öderken, akvaryumlu bölmenin arkasındaki masaları ve çevreyi incelemeye çalışıyor. Dikkat çekebilecek hiç kimse, hiçbirşey çarpmıyor gözüne.

Masadan kalkmadan önce,

— Yarın seni gazeteden arayacağım, ev numaran da var, diyor Arın. Yarın buluşup salim kafa ile konuşmamız gerek.

Yanına gelip eski bir dost gibi, şehvetle değil sevgiyle sarılıyor. Dudağının sol kenarına bir öpücük konduruyor.

— On dakika daha otur, sonra çık. Eve de taksiyle git lütfen, diye fısıldıyor. Yarın görüşmek üzere. Yarın...

# Özgürlüğün ilk şafağı

— Mösyö Müra'nın dün gece, cinayet öncesinde nerede olduğu hakkında bilginiz var mı Madam Oztürk?

"Bu herif Murat'a Müra, bana da Oztürk demekten vazgeçmeyecek anlaşılan!" Böyle bir anda, bu türden anlamsız ayrıntılarla uğraşmanın insan beyninin kaçış mekanizması olduğunu düşünüyor. "Niye panikliyorum ki! Ben öldürmediğime göre, cinayetle en küçük bir ilgim olmadığına göre neden bütün bildiklerimi anlatmıyorum bu adama? Belli ettiğinden çok daha fazla şey bildiği ortada."

— Dün gece 20.30'la 23.00 arasında, Arın Murat'la Ile Saint Louis'de bir restoranda yemek yediğimizi biliyorsunuz herhalde.

— Sadece ikiniz, baş başa mı?

Yoksa bilmiyor muydu? "Paniğe kapılıp gereksiz bilgi mi verdim adama. Ama nasıl olsa öğrenecekti."

— Evet, sadece ikimiz, başbaşa. Belki biliyorsunuzdur; dün öğleden sonra, özellikle yabancı basın mensupları için Türkiye hükümetinin düzenlediği resmî konferansta Mösyö Murat önceden hazırlanıp basına dağıtılan metnin dışına çıktı ve kendi özel yorumlarını içeren beklenmedik bir konuşma yaptı. Benden bu konuşmanın yankılarını ve gazeteye geçtiğim haberin içeriğini öğrenmek istiyordu.

— Çok ilginç... Murat'nın konuşmasında kendisini tedirgin eden bir şey mi vardı?

— Evet, vardı. Resmen kabul edilmeyen bazı tezleri dile getirmişti. Resmî çevrelerin hoşuna gitmeyecek bazı şeyler. Ama bir cinayete neden olabileceğini sanmıyorum.

— Başka kuşkulardan da söz etti mi size?

Yine ne söylemesi gerektiğine karar veremiyor. Anlatmalı mı?

— Gece Elçilik'te kalacağını söyledi.

— Birlikte mi çıktınız restorandan?

— Hayır. Önce o çıktı. Bilirsiniz, o düzeydeki kişiler bir kadınla, hele de bir gazeteciyle birlikte görünmek istemezler. Yanlış anlamalara yol açmasından korkarlar. Ben on-on beş dakika daha geç ayrıldım L'Ile'den ve taksiyle doğru eve geldim.

— Elçilik'te kalacağını söylediğine göre Rue des Ecoles'den geçmesi için bir neden yoktu. Maktulün önemli görevlerini düşünecek olursak, biriyle gizli bir randevusu olduğunu varsayabilir miyiz?

— Bunu asla bilemem. Aklıma gelen tek şey, gençliğinin Parisi'ne nostaljik bir gezi yapmak istemesi. Yemekte konuşurken, bir ara, yirmi beş yıl önce Paris'te doktora yaparken Rue des Ecoles'de bir stüdyoda kaldığını söylemişti.

— Ama bu, birisinin ya da birilerinin onu öldürmesi için yeterli bir neden değil.

— Tabii ki değil. Akla gelen tek ihtimal, izlemiş olmaları.

— Ama kim, kimler?

— Bunu ben de bilmek isterdim. En azından gazeteci olarak çok ilgimi çeken bir konu bu.

— Fransız polisi Murat'yı izlemiyordu. Bunu sordum ve bizim tarafımızdan kesinlikle izlenmediği cevabını aldım. Türkleri bilmem, bir izleme varsa, gizlidir zaten. Elçilik de bir soruşturma yürütüyor. Konuya ilişkin ne biliyorsanız, bana anlattığınız, hatta anlatmadığınız şeyleri onlara aktarırsanız yararlı olabilir.

— Soran olursa aktarırım, ama fazla yardımcı olabileceğimi sanmıyorum. Sizin elinizdeki somut deliller, ne bileyim, örneğin neyle, nasıl öldürüldüğü falan, benim tahminlerimden ve bilgi kırıntılarımdan daha önemlidir herhalde.

— Evet, o incelemeler yapılıyor. Üzerinden hiçbirşey çalınmadığını, kolundaki çok kıymetli saatin bile yerinde durduğunu biliyoruz. Yani hırsızlık, soygun, gasp türünden nedenler düşünülemez. Ama hiç belli olmaz, öldürülen kişinin siyasal ve resmî kimliği akla başka şeyler getirse de, bakarsınız ilk bakışta sanıldığından çok daha basit bir vakadır. Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim Bayan Oztürk. Gerekirse bilgi ve değerlendirmenize yine başvurmak isterim.

— Memnuniyetle, diyor kapıdan çıkarken.

Birden beden ve sinir gücünün sonuna geldiğini hissediyor. İşkenceden, bir de oğlunun cesedini morgda gördüğü andan tanıdığı bir duygu... Bütün vücudundan ter boşanıyor. Son bir gayretle,

— Özel bir ricam var. Kendimi çok kötü hissediyorum. Lütfen bana bir taksi çağırtır mısınız, diye mırıldanıyor.

Arın, sokağa çıkıp yağmura gebe eylül gecesinin havasını içine çektiğinde kendini ferahlamış, hafiflemiş ve mutlu hissetti. Sen boylarında biraz yürümek, geceyi koklamak, şehrin hiç bitmeyen cıvıltılı kalabalığına karışmak iyi gelecekti. Saatine baktı; en fazla yirmi-otuz tane üretilmiş, numaralı, çok özel ve zarif bir saat: karısının, ellinci doğum günü armağanı...

Saat on biri on geçiyordu. Gelişigüzel yürümeye başladı. Ne zamandır hiç bu kadar özgür olmamıştı. İstediği kadar dışarda kalabilir, istediği yere gidebilir, istediği kafede oturup bir konyak daha içebilir, isterse sabaha kadar sokaklarda dolaşabilirdi. “Özgürlüğümün ilk saatleri,” diye düşündü. Peki daha önce bütün bunları yapmama engel mi vardı? Kim engelliyordu beni? Etrafımdaki çemberi kim örmüştü? Annem mi, karım mı, bağlı olduğum bürokrasi mi?”

Ülkü'yü düşündü, içi aydınlandı. "Biraz sitemkâr, biraz kırgındı Ülkü bu akşam; haklı da... Ama geçecek, düzelecek. Her şeyi düzeltmeye, arkama hiç bakmadan yeniden başlamaya gücüm var." Yeniden doğmuş gibi, derler hani; kendini tam da öyle hissediyordu. Bir adım atıyordu ve o adım sanki Arın Murat'ın adımı değildi. Islıkla bir marş çalıyordu: "Dağ başını duman almış", oysa ıslık çalmasını bilmezdi. Bir caz kafeden dışarı süzülen step ritmindeki müziğe ayak uydurup birkaç dans adımı atıyor, bunu nasıl becerdiğine kendi de şaşıyordu.

Burnuna çarpan kızgın yağ, biraz ağırlaşmış deniz ürünleri, krep, şişkebap, domuz pastırması karışımı kokudan, Elçiliğe doğru yürüdüğünü sanırken, tam aksi yöne yürümüş olduğunu fark etti. Nedenini bilmediği bir keyif duydu. Sokak artık öğrencilik yıllarının havasında olmasa da, yine renkli, canlı, gürültülüydü. Eski küçük Fransız restoranlarının yerini; asker sırasına dizilmiş karidesler, yeşil salata yaprakları ve kıpkızıl etler saplanmış kebap şişleriyle, vitrinleri birbirinin aynı Yunan tavernaları almıştı. Köşedeki seyyar krepçiden kayısı marmelatlı, konyaklı bir krep aldı. Tavadan aldığı krepi ustaca katlayıp üstüne pudraşekeri döken adamın Türk olabileceğini düşündü ve Türkçe kaç para olduğunu sordu. Adam, hiç şaşkınlık göstermeden, yine Türkçe cevap verdi. İçindeki marmelatı üstüne damlatmamaya çalışarak krepini büyük bir iştahla yemeğe başladı. "Sokakta bir şey yenmez," derdi annesi. "Kibar insanlar umuma açık yerlerde bir şey yemezler." Parmaklarına bulaşan kayısı marmelatını yaladı. Belleğinin derinliklerinden bir görüntü zamanın ve bilinçaltının uzun yollarını aşarak çıkageldi.

Çocuktu. Ada vapurunda, mavi koltuklu, beyaz masalı lüks mevkide annesi ve amcasıyla oturmuşlardı. Yemyeşil yapraklarla döşenmiş küçük hasır sepetlerde buz parçaları arasında beyaz, taze ceviz içleri satılıyordu. İmrenmiş ve annesinden istemişti. "İstersen

alalım, ama burada yiyemezsin; vapurda, trende, sokakta bir şey yenmesi ayıptır," demişti annesi. Amcası, her zamanki kalender ve rahat haliyle, "Bırak yesin Gelinhanım," diye işe karışmış, satıcıyı çağırıp on beş tane ceviz istemişti. Amcasının, annesinden fazla hoşlanmadığını çocuk haliyle bile fark ediyordu. Bir olay çıkmasından korkmuş, cevizlere el sürememişti. "Bu çocuğa yazık ediyorsun kızım," diye üstelemişti amca. "Bırak biraz rahatlasın. Kibarlık yemede içmede değil gönüldedir. Çocuk böyle durur durur, sonra bir gün bir patlar ki, sen de şaşarsın." Annesinin, o çok korktuğu buz gibi sesiyle, "Müdahale etmeyiniz efendim, izin verin oğlumu bildiğim gibi terbiye edeyim," dediğini duymuş; amcasının, inat olsun diye bütün cevizleri tek tek soyup ağzını şapırdatarak yemesini ürküntüyle seyretmişti.

Ada vapurunda yiyemediği taze cevizlerin acı yeşil kokusu, belleğinde, yıllar önce yine bu sokakta Ülkü ile dolaşırken gençkızın iştahla yediği krepin kokusuna karıştı. "Keşke sardırıp eve götürseydik, sokakta böyle yalana yalana dolaşmazdın," demişti. "O da neden?" diye sormuştu Ülkü hayretle. "Opera galasında ya da büyükelçinin resepsiyonunda değiliz. Neden yemeyecekmişim?"

"Neden yemeyecekti sahi? Neden engel olmak istemiştim ona? Annemin gözleriyle baktığım, annemin değerlerinden kurtulamadığım için mi? Freud bir kez daha haklı mı çıkacak yoksa?"

Aptalca kuşkular, anlamsız kuruntular yüzünden bu gece Ülkü'den ayrıldığına, buralarda birlikte dolaşmadıklarına, eve gidip geceyi birlikte geçirmediklerine hayıflandı. "Özgürlüğümün ilk saatlerinde onunla birlikte olmalıydım. Bu gece buluşmamayı, restorandan ayrı ayrı çıkmamızı önerirken kendimi mi koruyordum, onu mu?"

İzlenebileceği kuşkusu yeniden aklına gelince, çevresine bir göz attı. Oysa restoranın kapısından çıktığı andan beri böyle şeyleri hiç düşünmemişti. Elindeki krepi yemeye çalışan, parmaklarını yalayan, ıslık çalan, yolda step yapan biraz çakırkeyif bir adamı kim neden

izlesin ki! Eğer gerçekten de böyle niyetleri olanlar varsa, bu turist kalabalığında çoktan vazgeçmişlerdi herhalde. Belki de bu tarafa yürümekle, bilmeden doğru bir şey yapmıştı.

Keyifli ve hafif adımlarla Saint-Germaine'e doğru yöneldi. İçkiyi fazla kaçırmıştı, başı dönüyordu. Karısını hatırladı. Kendisi birkaç kadehe zor dayanırken o Meryem Ana suratlı, masum, sakin görünümlü kadının küp gibi içtiğine kim inanır! Yarın mutlaka başı ağrıyacaktı. Ceplerini karıştırıp aspirin aradı. Bulduğu aspirini susuz yutmaya çalıştı. Ağzına ilacın ekşi kötü tadı yayıldı. "İçki içince, geceden bir aspirin aldın mı ertesi sabah rahat uyanırsın," derdi amcası. "Çocuklar amcalarına çekmezler inşallah; ayyaşlıktan zamparalığa kadar bütün kötü huylar var adamda," derdi annesi. Geçmişiyle bütün bağlarını koparacağını, çekip gideceğini İpek'e ne zaman, nasıl söylemeli? Yokluğunu karısının pek de fazla dert edinmeyeceğinden emindi. Onun alkolle kumar arasındaki dünyasında, ne zamandır kayda değer bir yeri olmadığını biliyordu.

Gelişigüzel yürürken daha karanlık, daha tenha yan sokaklara saptı. Sonra kendini, karanlıkta büsbütün kasvetli ve heybetli görünen Sorbonne binasının önünde buldu. Birden, adımlarını buralara sürükleyen gizli gücün ne olduğunu kavradı. Şimdi karşı kaldırıma geçip köşeyi döndü mü Rue des Ecoles'e çıkacaktı. Belki de o akvaryumlu restorandan çıktığından beri hep buraya, geriye, yıllar öncesine, her şeyin bambaşka yaşanabileceği bir zamana doğru yürümüştü. Oraya; henüz kirlenmediği, kendisinden ve gelecekten kuşku duymadığı masumiyet çağına dönüp yeniden başlamak istemişti.

Sokağın başındaki küçük pasta fırınına Ülkü ile sarmaş dolaş giriyorlar. Burnunda taze baget ve ayçöreği kokusu. Birden, sarıldığı kadının Ülkü değil İpek olduğunu fark ediyor. "Ama ben İpek'e hiç böyle arzulu, tutkulu sarılmadım." Belleğinde Ülkü ile İpek karışıyor.

“İpek’ le yıllar sonra Paris’e geldiğimizde, onu bu sokağa getirmiştim. Doktora yaptığım yıllarda burada, 28 numaranın çatısındaki stüdyoda kaldığımı söylemiştim.

— Hani annenle bize, rezidansa çaya gelmiştiniz, birbirimizi ilk kez görmüştük; o zaman burada mı oturuyordun, diye sormuştu.

“O sıralarda beni aldatmaya başlamıştı, ama ben bilmiyordum. Yüreğindeki ağır yükü, suçluluk duygusunu hafifletmek için olmalı, gereksiz yere Ülkü’den söz etmişti. Neredeyse on yıla yaklaşan evlilik yaşamımızda, böyle bir konuyu ilk kez konuşuyorduk.”

— Annen, Paris’te doktora yaptığın yıllarda feleğin çemberinden geçmiş bir kadınla birlikte olduğunu söylemişti, diyor İpek.

Şaşırıyor.

— Öyle bir ilişkim hiç olmadı, diyor duraksamadan.

— Evet, annen yıllar sonra söyledi. Seni benimle tanıştırırken de aslında o kadından kurtulmanı sağlamak istiyormuş.

Anlıyor ve annesine mi, karısına mı, kendisine mi, kime kızacağını bilemeden bir an duruyor. İçini, sanki Ülkü bu konuşmayı duymuş gibi, büyük bir utanç kaplıyor.

— Evet, o yıllarda bir sevgilim vardı, diyor. Ama ya annem yanlış söyledi ya sen yanlış anladın; feleğin çemberinden geçmiş bir kadın falan değil, gencecik bir kızdı. O da öğrenciydi, onunla bir süre bu evde kaldığımız doğru.

— Her neyse! Annenin ondan hiç hoşlanmadığını biliyorum. Sana layık bulmuyordu, yoksul bir ailenin nasılsa okutulmuş küstah kızı, diyordu. Galiba evinize Erim’e ders vermek için gelmiş ve seni tavlamaya çalışmış. Tabii annen bunları biz evlendikten çok sonra anlattı.

Öfkesinin giderek biriktiğini, taşmak üzere olduğunu hissediyor.

— Beni tavlamaya falan çalışmadı. Çok akıllı ve etkileyici bir kızdı. Onu sevdim, ama hiçbir zaman askıntı olmadı bana. Bağımsız, özgür,

kişilikli bir insandı. Benim o budala çevremde böyle aptalca laflara hedef olacağını anlayınca sessiz sedasız çıktı hayatımdan. Annemin saçmalıklarını tekrarlaman üzüntü verici, daha zeki olduğunu sanırdım.

— Bana aptal mı diyorsun yani?

— Bunu demedim. Sokak ortasında kavga etmeye gerek yok. Keşke getirmeseydim seni buraya. Sadece, kimseye hakaret etmeye hakkımız olmadığını, annemin söylediklerinin de gerçekle hiçbir ilişkisi bulunmadığını söylemek istiyorum. Onu sevmiştim ve o bunu hak ediyordu. Senden önce manastırda yaşamadım ben. Bunca yıl sonra böyle bir konunun nereden çıktığını da anlamış değilim.

Karısıyla ilk kez bu tonda konuştuğunu, her zaman yumuşacık, edilgen, sessiz olan İpek'in ilk kez iğneleyici, hesap soran, saldırgan, neredeyse düşman olduğunu düşünüyor.

— Kızma, diye alttan alıyor İpek. Laf olsun diye anlattım; senin için bu kadar önemli olduğunu bilmiyordum. Unutalım.

— Önemliydi, diyor hınç alırcasına.

O sıralarda, İpek genç ve yakışıklı Hariciye memuruyla yatmaya yeni başlamış olmalıydı. Zaten pek de ateşli ve tutkulu olmayan cinsel yaşamlarında "baş ağrıları", yorgunluklar sıklaşmış; dış görevler, uzun toplantılar, gece çalışmaları derken, yatak birliktelikleri hemen hemen hiç kalmamıştı. Karısının alkol bağımlılığı o günlerde başlamıştı, ama Arın bunun pek farkında değildi. İpek'in çeyizinde getirdiği ve genç kadına tapan Mecbure Hanım bir gün istemeye istemeye, Küçükhanım'ın rahatsız olduğunu, "zavallı kadının son zamanlarda teselliyi içkide bulduğunu" –hangi şarkıdan, hangi filmden duymuşsa, aynen böyle demişti– ilaç yerine içki içip ertesi gün öğlenlere kadar hasta yattığını söylemek zorunda kalmıştı. Beyefendinin ilgi göstermesini rica ederken kadının sesindeki ve yüzündeki suçlayıcı, hatta düşman ifadeyi hiç hak etmediğini düşünmüştü. Bu kadını

dolduran biri olmalıydı. İpek mi yoksa? Yok canım, kocasını hizmetkârlara çekiştirmeyecek kadar iyi yetişmiş bir kadındı İpek. Mecbure Hanım'ınki daha çok kızının üstüne titreyen bir kaynana tavrıydı. Hanımının mutsuzluğunu kendi kusurlarında aramaya içi elvermeyen, ona toz kondurmayan, çare bulamadığı kötülüklerin sorumluluğunu başkalarına yükleyip hafiflemeye çalışan bir kaynana...

"İpek yakışıklı sevgilisiyle yatakta nasıldı acaba? Benimle olduğu gibi yumuşacık, edilgen, sessiz, utangaç mı, yoksa Ülkü gibi ateşli, tutkulu, edepsiz mi?" Sevişirken neler hissettiğini anlayamadığı karısı ile, daha yoğun zevk, daha büyük doyum için her istediğini pervasızca belli eden ve uygulatan sevgilisi arasında yaptığı karşılaştırmadan utandı. Başkalarıyla seviştiklerini düşündüğünde karısını değil de Ülkü'yü kıskandığını hayretle fark etti. Bu geceyi onunla geçirmediğine bir kez daha hayıflandı; aptalca kaygıları yüzünden bir kez daha kendine kızdı.

Sokak tenha, biraz da karanlıktı. Ne küçük pasta fırını ne öğrenci oteli ne suratsız bakkal kadın, hiçbiri yerinde değildi, ama ev oradaydı işte. Kapıdaki, üzerinde süslü rakamlarla 28 yazan, küçük beyaz çiçek desenleriyle çevrili lacivert fayans levha sökülmüş, eski oymalı demir kapının yerine sıradan bir kapı konmuştu. Bir an duraksadı. Gerçekten bu binada mıydı çatıdaki küçük stüdyo? Yirmi yedi yıl önce, yine bir eylül günü, Ülkü bu eve mi gelmişti?

Cezayirli kurnaz kapıcı bir yandan zile basıp bir yandan, "*Monsieur Murat, visite*!" diye sesleniyor. Aşağıdan Ülkü'nün sesini duyuyor. Eksikleniyor: "Onu havaalanında karşılamalıydım. Tam uçağın ineceği saatte profesörle randevum olması mazeret değildi, randevuyu değiştirebilirdim." Sonra heyecanı ezikliğinin önüne geçiyor. Merdivenleri çifter çifter atlayarak iniyor. Kapıcının meraklı ama sevecen bakışları altında, sevgilisini kollarına alıyor. Başka hiçbir

kadınla yaşamadığı o olağanüstü duygusal elektrik akımı, beyninden kasıklarına doğru yayılıyor.

"Onu sevmiştim ama sevgimi yeterince gösteremedim; aşkı, tüketme bahasına da olsa, doyasıya yaşayamadım. Etrafıma kurallardan, görevlerden, gelecek kaygısı, kariyer tutkusu, iktidar hırsından bir duvar örüp içinde debelendim. Peki şimdi, bu kadar geç kalmışken zincirlerimi kırmayı, özgür olmayı başarabilecek miyim?"

Ülkü'ye neden bu kadar ihtiyacı olduğunu anladı. O özgür bir kadındı, özgürlüğü gösterişsiz, yapmacıksız yaşayan bir insandı. Bir zamanlar Ülkü'de kendisini ürküten yanın asıl bu özgürlük duygusu olduğunu kendine itiraf etti. Ama şimdi gereken tam da bu duyguydu işte; özgürlüğü korkusuzca, sonuna kadar yaşama cesareti.

Yarın, Derin'le paylaşmalıyım bütün bunları, diye düşündü. Olabildiğince açık, saydam, cesur olmalı. Derin karşı çıkmaz, anlar. Onda Ülkü'nün doğallığından ve özgürlüğünden birşeyler var. Sanki İpek'in değil, Ülkü' nün kızı.

Nedense karısının gerçek annesi geldi aklına. "İpek'in annesinin alkolik olduğu ve sirozdan öldüğü doğru mu acaba? Kimi sivri dillere göre bir sinir kliniğinde şizofreni tedavisi de görmüş."

Bu söylentileri duymuş, ama hiç üstünde durmamıştı. Annesi böyle dedikoduların aslını faslını bilir, ama gerçek de olsa ona söylemezdi. İpek'le evliliklerini kendi marifeti olarak görüyordu da ondan. Derin de içkiye düşkün olacak mı ileride? Kızını düşününce içi titredi. "Ne olursa olsun, hayatımı nasıl düzenlersem düzenleyeyim, ona zarar gelmesini engellemeliyim." Kızının ince, güzel yüzünü hayal etmeye çalışırken birden gözünün önünde bir fotoğraf belirdi: bir vesikalık... Derin'in vesikalık fotoğrafı mı? Hayır, bu bir erkek çocuktu. Bakışları aynı Derin'in bakışlarıydı ama. İpek, "Derin'in bakışları aynı senin bakışların," derdi. Nerede görmüştüm bu fotoğrafı?

Hatırladı. Düşmemek için, önünde durduğu demir kapıya dayandı. "Gizli" damgalı dosyadaki vesikalığın altında "Umut Murat Ulaş, doğumu Şubat 1972" yazıyordu. Eli titremiş, dosyanın üstüne kahve dökmüştü. Kahvenin, fotoğrafın üzerine, genişleyen bir kan lekesi gibi yavaş yavaş yayılışı gözünün önüne geldi. Ne zaman Umut'un yaşı söz konusu olsa, Ülkü'nün ısrarla ve telaşla çocuğun 73 doğumlu olduğunu söylemesine takıldı aklı. Yaptığının anlamsızlığını ve tuhaflığını bile düşünmeden, 1972 Şubatı'ndan geriye doğru saymaya başladı.

"Ada'daki köşkteki son gecemizde, sabah uyandığımda çoktan gitmişti. 'Küçükhanımın işi çıkmış, 9.30 vapuruyla gitti, size haber vermemi söyledi,' demişti emektar bahçıvan, 'Bir kucak mimoza topladım, mimozalar ona yakıştı,' diye eklemişti sonra. Önemli bir gündü, bir şey olmuştu. Belleğini zorladı. Salih Efendi neyi haber vermişti biraz da endişeli bir sesle? 'Örfi idare', evet, örfi idare demişti. 27 Nisan'dı, şiddetli bir lodos vardı. Birazdan odayı toplayacak kadına ayıp olmasın diye, geceyi geçirdikleri yatağı düzeltmeye çalışırken dağınık çarşafların arasında Ülkü'nün saç tokasını bulmuştu. "Nisan sonuydu. Nisandan şubata 9 ay..."

Umut'un, Derin'in gözleri ve kendi bakışları Arın Murat'ın belleğinde ve yüreğinde üst üste oturdu ve çakıştı. Gerçeği nasıl olup da o âna kadar anlayamadığına şaştı. Belki bilinçaltının kendisinin bile ulaşamadığı derinliklerinde çoktandır biliyordu da, korunma içgüdüsü üstün gelmişti.

Dayandığı kapıdan ayrılıp ıssız ve karanlık sokağın içlerine doğru birkaç adım attı. Ardı sıra gelen adamı, hiçbirşey görmediği, duymadığı, zaten o anda bir şey algılayabilecek durumda olmadığı halde fark etti; sonun geldiğini de... Hızlanmadı, arkasına dönmedi, sığınabilecek yer aramak için etrafına bile bakınmadı. Sokağın tam ortasından, celladının önü sıra giden bir mahkûm gibi ağır ağır yürüdü.

Silah sesi duyulmadı; susturucu takılmış olmalıydı. Sokağın loş ıssızlığı ve gecenin sıradanlığı bozulmadı; tetikçi soğukkanlı, donanımlı, profesyoneldi besbelli. Ense kökünde tarifsiz bir acıyla yere düşerken, sokak lambasının gözüne vuran ışığını, tanyeri sandı. "Özgürlüğümün ilk şafağı," diye düşündü.

Ülkü, sorgu yargıcının çağırttığı taksiye yığılır gibi bindi. Bu gibi durumlarda pençesine düştüğü şiddetli baş ağrısı düşünmesini, durumu değerlendirmesini, karar vermesini engelliyordu. Tek istediği, bir yer bulup yatmak, kuvvetli bir ağrı kesici alıp uyumaktı. Nereye gideceklerini soran şoföre ev adresini verecekken vazgeçti. Korktuğunu fark edince, korkusu pekişti. O anda aklına gelen tek güvenli yer gazeteydi. Orada ilaç alabilir ve sakin düşünme olanağı bulabilirdi. Şoföre gazetenin adresini verirken, acaba doğru Elçiliğe gidip bütün bildiklerimi anlatsam mı, diye geçirdi içinden, ama bu düşünceyi hemen kafasından kovdu.

Taksinin arka koltuğuna yığılmış; Paris'in, her zaman şikâyetçi olduğu yoğun akşamüstü trafiğinin daha da yoğunlaşmasını, yolculuğun uzadıkça uzamasını diliyordu. Taksiden inip gazetedeki redaksiyon odasına kadar çıkmak, sakin bir köşe bulmak, dinlenme salonundaki koltuklardan birine uzanmak bile gözünde büyüyordu. Şiddetli baş ağrısının bulandırdığı bilincinde açık ve aydınlık tek düşünce, kapana kısılmış fare korkusuydu. Neden korktuğunu tam kavrayamıyor, ama nereden, kimden geleceğini bilmediği bir tehlikenin ortasına düştüğünü seziyordu.

Gazetenin önüne geldiklerinde, şoförden taksimetreyi açık bırakarak birkaç dakika beklemesini rica etti. Taksinin arka camından, geniş caddeye, binanın ana kapısının çevresine, kaldırıma göz attı. Garip bir durum yoktu. Paranoya böyle mi başlıyor, diye düşündü.

Taksi ücretini ödeyip arabadan inerken sendeledi. Şoför, madamın iyi olup olmadığını sordu. "*Ça va, ça va, merci...*" diyerek geçiştirdi ve son bir gayretle, kendini binadan içeri attı.

Gazetenin danışmasındaki dost yüzlü kadın, –işyeri sendika temsilcisiydi, komünistti, İkinci Dünya Savaşı'nda babasının Naziler tarafından asılmış olmasıyla övünür, yaz tatillerini Türkiye'de Assos'ta geçirir, Türkiye'ye her gidişinde bir haber göndermek isteyip istemediğini sorar, dönüşte de küçük bir armağan getirmeyi unutmazdı– "Ah, nihayet geldiniz Madam Oztürk," diyerek kendisini Türkiye Büyükelçiliği'nden aradıklarını, acil olduğunu, Elçiliği mutlaka araması gerektiğini haber verdi. Sonra sesini hafifleterek, "Ters bir şey yoktur umarım," diye ekledi. Ülkü, her zamanki gibi sohbet etmek yerine, kısaca teşekkür edip asansöre doğru yönelirken, "Kimse vakit kaybetmiyor," diye düşündü. Şu korkunç baş ağrısı geçip de iyice kendine gelmeden hiçbir yere gitmeyecek, hiç kimse ile görüşmeyecekti. Asansörün zemin kata inmesini beklerken, "Lütfen santrala bildirin, bana bir süre telefon bağlanmasın!" diye seslendi.

Asansörü, kendi küçük bölmesinin de olduğu redaksiyon salonunun bulunduğu kata gelmeden durdurdu. Bu saatlerde hep boş olan küçük toplantı odalarından birine girdi. Masanın üstünde duran yarı dolu bir sürahiden boşalttığı suyla iki hap birden aldı. Köşedeki rahat koltuklardan ikisini birleştirip uzandı. Bacakları koltuktan dışarı sarktı. Uzun kış gecelerinde, kardeşiyle paylaştığı buz gibi soğuk odaya gitmemek için boğazının ağrıdığını, kendini iyi hissetmediğini söyler, oturma odasındaki iki eski koltuğu birleştirip sobanın yanına yatardı. Annesiyle babasının konuşmalarını, kardeşinin vızıldanmasını, radyodan yükselen müziği dinlerken gözkapakları ağırlaşır, içi geçer, uyurdu. Dışarıda Anadolu kasabalarının soğuk rüzgârı, camları döven yağmur ya da lapa lapa yağan kar; odanın tatlı sıcaklığı, annesinin babasının varlığının yarattığı güven duygusu: tüm yaşamının en güzel,

en huzurlu uykuları... Küçücüktü, bacakları koltuklardan sarkmazdı. Ateşin karşısında uyuklayan bir kedi mutluluğu içinde bacaklarını, kollarını gerer, iki koltuğu ancak doldururdu.

Bacaklarını toplayıp büzüldü. Yaşamında ilk kez bedeninin gelişmişliğinden, bacaklarının uzunluğundan sıkıntı duydu. Oysa Arın, biçimli ve uzun bacaklarını öpüp okşayarak cinsel organına doğru yükselirken, "Dünyanın en güzel noktasına götüren en güzel yollar," diye inlerdi. "Ama Arın yok artık. Öldü, cesedini teşhis bile ettim. Bacaklarım fazla uzun, dayanılmayacak kadar uzun; koltuklardan sarkıyor." Aldığı ilaçların etkisiyle sızmadan önce, "Burada güvenlikteyim, yarına kadar kimse bu odaya uğramaz," diye düşündü.

Uyandığında ortalık aydınlanmış, sabah olmuştu. Başının ağrısı geçmişti, ama kafası kazan gibiydi. Birazdan temizlikçilerin gündelik sabah turlarına çıkacaklarını düşünüp aceleyle toparlandı. Üstünü başını düzeltti. Gececiler için düşünülmüş duşlu tuvaletlerden birine girip yüzünü, kollarını, ayaklarını yıkadı; saçını düzeltti, her zamanki hafif makyajını yaptı. Kafeteryaya çıkıp taze kruvasan eşliğinde koyu bir kahve içerse aklı başına gelecek gibiydi. Her şeyin bu kadar doğal, bu kadar sıradan olmasına şaştı. Sanki olağan bir gece çalışmasında sonra, sabah işten çıkmadan kendine çekidüzen veriyordu. Tuvaletten çıkarken, kapıda karşılaştığı genç muhabirlerden birinin gözlerini kısarak kendisini süzmesine ve garip bir sesle geçmiş olsun demesine bir anlam veremedi. Çok kötü görünüyordu demek. Bir an, rahatsız olduğunu söyleyip eve gitmeyi düşündüyse de hemen vazgeçti. İçinden bir ses, eve gitmekte acele etmemesini, hele de yalnız gitmemesini fısıldıyordu. Günlük gazetelerin çok erken geldiğini biliyordu. Redaksiyona çıkıp gazetelere bir göz atabilir, Arın Murat'ın öldürülmesi haberini nasıl verdiklerini, olayın ayrıntılarını, polisin açıklamalarını öğrenebilirdi. Böyle bir günde gazetede bulunmanın doğru olacağını, ortadan yok olmasının kuşku doğuracağını, en taze ve

doğru bilgileri gazeteden sağlayabileceğini düşündü. Ama önce mutlaka bir kahve içmeliydi. Kafeteryaya yöneldi.

Taze kahve ve ayçöreği kokusu... Gençliğinden bu yana, Avrupa, hele de Paris dendi mi, anıları da peşinden sürükleyerek burnuna gelen; mutluluk, huzur ve nedense özgürlük duygusu veren o bildik koku... Kahvesini ve çöreğini alıp masaya koydu. Girişin yanındaki rafa özenle dizilmiş günlük gazetelerden birkaçını seçti. Kafeterya hemen hemen boştu. Gazetelere dilediğince bakabilir, ne yapacağına sakin bir şekilde karar verebilirdi. Bir sigara yaktı, acı kahvesinden bir yudum aldı. En üstte, kendi gazetesinde, Türkiyeli üst düzey bir diplomat ve devlet adamının, Paris'te, henüz nedeni bilinmeyen bir suikasta kurban gittiği, soruşturmanın bir yandan Fransız polisi öte yandan Türkiye Büyükelçiliği tarafından sürdürüldüğü, katillerin kimliğine ilişkin bilgilere henüz ulaşılamadığı haber veriliyordu. Bu türden haberlerin yer aldığı beşinci sayfada, iki sütun üzerine verilen haberin altında, bir gün önce kendi yazdığı haber yoruma gönderme yapılıyor ve Arın Murat'ın, yabancı basını bilgilendirmek için düzenlenmiş bir konferansta, Türk devletinin resmî söylemi ve tezlerinin dışına çıkan cesur bir konuşma yaparak dinleyicileri şaşırttığı anımsatılıyordu.

İyi ki dün izin günümmüş, diye düşündü. Evden aradılarsa da bulamamışlardır, yoksa Arın'ın ölüm haberini yazmak bana düşecekti. Sansasyonel haberler veren, çok satışlı bulvar gazetelerinden birini açtı. Birinci sayfada, büyük harflerle dizilmiş bir haber başlığı hemen dikkati çekiyordu: "Türkiyeli diplomat bir aşk cinayetine mi kurban gitti?" Başlığın altında Arın'ın önceki gün konferansta çekilmiş bir fotoğrafı, hemen yanında da kendisinin bir toplu fotoğraftan kadraj alınıp büyütülmüş, bulanık, eski bir resmi vardı. Resmin altında, "Fransız uyruklu Türk gazeteci kadın, cinayete kurban giden devlet görevlisini son gören kişiydi," yazıyordu.

Gazeteyi, masanın üstündeki gazete tomarının en altına koydu. Parmaklarının titrediğini, yüzünü ateş bastığını, sırtının terlediğini hissetti. Sınavda kopya çekerken yakalanan öğrencinin paniği... Öğretmen, yüzünde hınzır ve muzaffer bir gülümsemeyle yavaş yavaş yaklaşmaktadır. Kopya malzemesini saklayacak yeriniz yoktur. Orada öyle oturur, kapana kısılmış bir farenin korku ve dehşetten sabitleşmiş bakışlarıyla kaçınılmaz sonu beklersiniz.

Kendini gerçekten de kapana kısılmış hissediyordu. Her davranışının, atacağı her yanlış adımın, söyleyeceği her sözün, yazacağı her satırın kapanın daha da sıkı kapanmasına neden olacağını biliyordu. Ülkü Öztürk, tüm yaşamı boyunca kendini bu kadar yalnız, bu kadar yardıma muhtaç, bu kadar çaresiz hissetmemişti; Umut öldürüldüğünde bile... Ömer'i düşündü ve onun yanında olmasını istedi. Ona sığınabilirdi; akıl danışabilir, dayanabilir, güvenebilirdi. Sonra annesi geldi aklına. "Bu kız belayı paratoner gibi çeker," derdi annesi. "Ama kimsenin kabahati yok, o belayı kendi arar bulur," diye eklerdi sonra. Bir sigara daha yaktı ve sakin olmaya çalışarak gazetelere tek tek bakmaya başladı. Üst düzey bir Türk devlet görevlisinin –kimileri diplomat diyordu– Paris'te cinayete kurban gittiği haberi bütün gazetelerde yer alıyordu. Ciddiyetiyle tanınan sol eğilimli bir gazetede, haberin altında Arın Murat'ın biyografisi verilmiş, bir gün önce yabancı basına verdiği Türkiye'de demokrasinin gelişme perspektifleri konulu konferansta Türk hükümetinin resmî söyleminin dışına çıktığı ve önemli açıklamalarda bulunduğu belirtilmişti. Gazete, cinayetin siyasal bir yanının bulunabileceği ihtimali üzerinde duruyor, bir NATO üyesi olan Türkiye'nin Gladio paraleli kontrgerilla örgütlenmesini dağıtmamış olabileceğine, geçerken değiniyordu.

Sadece iki gazetede; ikisi de aynı nitelikte, çok satan iki bulvar gazetesinde, haber benzer başlıklar ve aynı fotoğraflarla verilmişti. Ülkü'nün fotoğrafı birinde daha geniş kadrajlıydı; boynuna doladığı

ince bir eşarp ve omzuna atılmış bir elin parmakları hayal meyal seçiliyordu. Objektife gülümseyen genç kadının fotoğrafı on-on beş yıl öncesine ait olmalıydı. Arın'ın ve Ülkü'nün resimlerinin altında ortak bir yazı vardı: "Dün gece birlikte yemek yemişlerdi" yazısı. Fotoğraf ve dün gece birlikte oldukları haberi, her iki gazeteye de aynı kanaldan gitmişti besbelli. Bir vesikalık bulmak çok daha kolayken, kendisinin bile hatırlamadığı bu resmi nereden, nasıl, kimlerin bulup ne amaçla kullandıklarını; neden saygın siyasal gazetelere değil de sadece bu sansasyon gazetelerine verdiklerini düşündü. Sonra bu sorunun cevabının aslında Arın'ı kimlerin, neden öldürdükleri sorusunun da cevabı, en azından çözüme götüren ipucu olduğunu anladı.

İçine düştüğü kapandan kurtulmanın tek yolunun mutlak açıklık olduğunu sezgileriyle kavrıyordu. Elçiliğe karşı da, Fransız sorgu yargıcına karşı da saydam denebilecek bir açıklık ve doğrulukla davranmak en iyisi olacaktı. Ne korkacağı bir şey ne de gerçeği saklamanın bir yararı vardı. Üstelik adamların çok şey bildikleri de anlaşılıyordu. Haberi kendi fotoğrafıyla yayımlamış iki gazeteyi önüne alıp incelemeye başladı. Fotoğrafa dikkatle baktıkça hatırlar gibi oldu.

Duvarın önünde, dalları kuşlarla dolu ağaçlar vardı. Ağaçların altından yürürken pislikleri uğur niyetine başınıza, omuzlarınıza düşen; cik-cikleri kulakları sağır eden yüzlerce, binlerce sığırcık kuşu... Ömer'den haber alabileceğini ve yurtdışına ne zaman, nasıl çıkacağını nihayet öğreneceğini umut ettiği gizli bir buluşmaya gidiyordu. Yaz sonuydu; Ankara sıcaktı. Adımbaşı karşınıza çıkan silahlı askerler unutmak istediğiniz, belki de bir an unutuverdiğiniz o boğucu havayı hatırlatmakta kusur etmiyorlardı. Buluşma yerini henüz bilmiyordu. Önce Kızılay'da bir kitapçı dükkânına uğrayacak, kasadaki genç kıza yabancı romanların hangi raflarda olduğunu soracak, kızın "Hangi romanı arıyordunuz?" sorusu üzerine, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sını isteyecek ve aldığı cevaba göre hareket edecekti. Kendini kuş

pisliklerinden koruyabilmek için duvara iyice yanaşmış, afişler gözüne ilk o zaman ilişmişti. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın "Aranıyor" afişleriydi bunlar. Önce çevresine bir göz atmış, izlenip izlenmediğini bir kez daha kontrol etmişti. Etraf kalabalıktı. Bulvardan, ağustos sonu rehavetine kapılmış, terli ve bezgin bir kalabalık akıyordu. Kimsenin kimseye dikkat ettiği yoktu. Tişörtü terli vücuduna yapışmış, koltuklarının altı halka halka ıslak, şişman bir kadın durmuş afişleri inceliyordu. Sade ve meraklı vatandaş kimliğiyle, kadının yanına gidip afişlere bakmaya başladı. Birinde sekiz, diğerinde altı fotoğraf olan iki ayrı afiş vardı. "Vatan hainleri bunlar," demişti şişman kadın ter kokuları saçarak. "Birkaçını sallandıracaksınız bu komünistlerin. Bak o zaman devleti yıkmaya bir daha kalkışırlar mı!" Tam kendini tutamayıp ters bir cevap vermeye hazırlanırken, gözü afişlerden birinde kendi fotoğrafına ilişmiş, yılanın bakışları karşısında hipnotize olmuş bir tavşan gibi donup kalmıştı. Hiç hatırlamadığı, nereden, nasıl bulduklarını çözemediği eski bir fotoğraftan alınıp büyütülmüş bir Ülkü sureti, duvardan gülümseyerek kendisine bakıyordu. Yanında Ömer'in, kendine hiç benzemeyen karanlık ve ciddi bir fotoğrafı vardı. Diğerlerinin adlarını okumak, kim olduklarını anlamak için bile oyalanmadan, "Haklısınız, vatan hainleri bunlar," diyerek çabucak uzaklaşmaya çalıştı. Kadının dönüp yüzüne bakmasından korkmuştu.

O fotoğraftı işte: 1981'de Ankara duvarlarına yapıştırılmış "Aranıyor" afişindeki Ülkü Ulaş, yıllar sonra Ulku Ozturk olarak, sansasyon peşindeki Fransız bulvar gazetelerinin birinci sayfalarında bir cinayet haberini süslüyordu.

Güvenebileceği, danışabileceği aklı başında birine, bir dosta ihtiyacı vardı. Örneğin, bugün gazetede kalıp işine devam etmeli mi? Elçilik'ten aradıklarını söylemişlerdi, Elçiliğe gidip bildiklerini anlatmalı mı? Fotoğrafını basan ve kuşku yaratıcı başlıklar kullanan

gazeteler hakkında hemen savcılığa şikâyette bulunmalı mı? Eve gitmeli mi, yoksa bir süre hiç uğramamalı mı?

Öncelikle, dışhaberler şefi, küstah tavırlı André ile konuşmaya karar verdi. Hiç değilse zeki, becerikli ve neler olup bittiğinin farkında olan biriydi. Üstelik çalıştığı bölümün şefi olarak, onunla görüşmesi ve durumdan haberdar etmesi de gerekiyordu. Olayların tümüyle dışında kalan, dışardan bakan biri daha soğukkanlı olabilirdi. Sırtını gazeteye dayayıp gazeteyi, sendikayı, basını arkasına alacak olursa, bu tatsız olaydan paçasını daha kolay sıyırtabileceğini biliyordu.

Sonra aklına Falin geldi. Rus profesörü uzun zamandır görmemişti. Çoktandır birbirlerini aramamışlardı. Başı belaya girdiğinde ya da bir dosta ihtiyacı olduğunda, koca Paris'te arayabileceği tek kişinin Falin olmasına şaştı; biraz da hüzünlendi. Belki Ömer'i tanıdığı için, belki ortak geçmişleri yüzünden, belki de komünizme küfretmeyip olup bitenleri anlamaya çalışmasına duyduğu saygı nedeniyle kendini ona yakın hissediyordu. Çantasından telefon defterini çıkarıp Falin'in numarasını buldu. André ile konuştuktan sonra Falin'i aramaya karar verdi.

Üç yıl kadar önce Falin'i Paris'te biraz da rastlantı eseri bulmuştu. Fransız Komünist Partisi'nin düzenlediği Sovyet sisteminin çöküşü konulu bir toplantıda onun da konuşmacı olduğunu *Humanité*'de okumuş, toplantıya katılmaya karar vermişti. Moskova'da, bir sürü içi geçmiş beton kafalı yanında Falin, muhalif havası, eleştirel bakışı, şablonculuğu ve kutsal kitap tefsirciliğini reddeden üslubu, mizah duygusu ve esnekliğiyle farklı bir kumaştan olduğunu hemen belli edenlerdendi. Sorulardan hoşlanmayan ve soru sormayan parti ideologlarının aksine, o sürekli soru sorar, sorularını ve cevaplarını derinleştirir, konferanslarına, derslerine katılanların da soru sormasını özendirirdi. Moskova'dayken konferanslarına katılmaktan ve tartışmaktan zevk aldığı, içinin ısındığı az sayıda hocadan biriydi.

Ömer de Falin'den hep övgüyle söz eder, eleştirel bakışla birleşen ince mizahının başına iş açacağından korkardı. Özel yaşamında mutsuz bir insana benziyordu. Karısından ayrı yaşıyor, anneleriyle birlikte Leningrad'da olan çocuklarını özlüyordu.

Toplantı hiç de kalabalık değildi. Eskiden bu tür toplantılar, hele de konuşmacılar arasında sol çevrelerde adı biraz bilinen bir Sovyet bilimadamı varsa, hıncahınç dolardı. Fark edilmek için ön sıralara oturmuş, Falin'in kendisinden yana bakmasını, gözlerinin karşılaşmasını bekliyordu. Konuşmacılar üç kişiydi: Fransız Komünist Partisi'nden Sovyetler Birliği konusunda uzmanlığıyla ün yapmış bir kadın, Doğu Almanya'dan gelmiş bir Alman profesör ve Falin. Ülkü, adamın enikonu yakışıklı olduğunu daha önce nasıl fark etmediğine şaştı. İnce ve kemikli yüzü, kırlaşmaya başlamış şakakları, dökülmemiş kumral saçları ile Ukraynalı erkeklerin biraz soğuk yakışıklılığını anımsatıyordu. Görüşmeyeli sekiz yıl geçtiğini hesapladı. Yaşlandıkça karizmaları artan tiplerdendi demek! Sonra birden Falin'in çok zayıflamış olduğunu; yüzünün etkileyici ifadesinin, bakışlarının derinliğinin, onda daha önce fark etmediği çekiciliğin, zayıflamasından kaynaklandığını anladı.

Mikrofonun ayarlanmasını, konuşmacıların tanıtılmasını beklerken salondaki dinleyicileri gözden geçiren Falin'in bakışları Ülkü'nün gözleriyle karşılaşınca bir an donuklaştı. Hiç yabancı gelmeyen bu yüzü anımsamak için kendini zorlar gibiydi. Sonra, gözbebeklerinden başlayarak bütün yüzü aydınlandı ve dostça gülümsedi; tanımıştı. Ülkü de selam niyetine başını sallayarak ve gülümseyerek cevap verdi. Fazla yakınlığı olmayan, derslerin dışında bir-iki defa konuştuğu bu adama yıllar sonra rastlamış olmaktan böylesine keyif almasına şaştı. Belki Ömer'in, belki Moskova'nın anısını taşıdığı için, ya da belki yeni yüzlere, yeni insanlara ihtiyacı olduğu, ama huyunu suyunu bilmediği, hiç tanımadığı kimselere karşı da çekingenlik duyduğu için.

Falin, her zamanki gibi formundaydı. Sovyetler Birliği'nin ve sosyalizmin çöküşünün sosyalizm projesinin ve komünizm ütopyasının çöküşü anlamına gelmediğini; kısa dönemde böyle kavranacağını ve kapitalizmin saldırısının ana temasının bu olacağını, daha sonra yeni arayışların geleceğini inandırıcı biçimde anlatıyor; çöküşün ekonomik, siyasal, toplumsal boyutlarından insani boyutlarına kadar pek çok yönünü tartışmaya açıyordu. Adam konuştukça, oraya konuşmaları dinlemeye, ilgi alanına giren bir konuda bilgilenmeye değil Falin'i görmeye geldiğini anlamış; güçlü sezgileriyle, kısa bir süre için bile olsa bu adamın yaşamına gireceğini hissetmişti.

Toplantı bittikten sonra, Falin'in konuşmacılarla vedalaşıp yanına gelişini, sarılıp Rus usulü üç kez öpüşünü, önce Rusça sonra Fransızca, "Hayatın cilvesine bakın! Ne kadar olağanüstü bir rastlantı bu!" deyişini, sıkıca kavradığı kolunu bırakmadan, "İşiniz varsa bile, bekleyebilir. Gidip bir yerde oturalım," diyerek toplantı salonundan dışarı çıkarmasını, sonra Paris'in ara sokaklarından birinde, hiç bilmediği çok hoş bir küçük bistroda oturup yeni ürün taze şarap içişlerini hatırlıyor. Sokağa bakan basık ama geniş pencerelerdeki yarım tül perdeler, camlara yapıştırılmış "*Le Baujaulais nouveau est arrivé*" (Taze Baujaulais şarabı geldi) müjdesini taşıyan neşeli küçük afişler –demek ki kasımın ilk haftasıymış– şarabın serin ve yumuşak tadı, Falin'in garsonla Rusça konuşması, bir kadının hafif ve ağdalı bir sesle söylediği insanın içine işleyen Rusça bir aşk şarkısı.

— Paris'te olduğunuzu biliyordum, Şerif Yoldaş söylemişti, ama sizi nerede bulabileceğime dair fikrim yoktu, diyor adam.

Fransızcası düzgün, ama gündelik dilde tuhaf kaçacak kadar edebî ve ağdalı.

— Benim ise sizi burada göreceğim hiç aklıma gelmezdi. *Humanité*'de konferans ilanını tesadüfen gördüm. Adınızı okuyunca kaçırmak istemedim, geldim. Biraz kalacak mısınız Paris'te?

— Rusya'da komünizm yeniden kurulana kadar buradayım, diyor kendine yakışan alaycılığıyla. Yani birkaç yüzyıl kadar.

— O kadar sürecek mi dersiniz?

— Dünyayı bilmem ama Rusya'da sürer sanırım.

Sonra ciddileşiyor.

— Artık Paris'te yaşıyorum. Üniversitedeyim. Çalışma olanaklarım fena değil. Paris'in havasını seviyorum. Hâlâ özgür, başına buyruk, hafifmeşrep ve küstah bir şehir burası. Ruhumun ve damağımın tellerini okşuyor.

Adamın Rusçadan sözcüğü sözcüğüne çevirdiği "ruhun ve damağın tellerini okşamak" deyimi ve hafifmeşrep nitelemesi Ülkü'ye komik geliyor.

— Benim de ruhumun ve damağımın tellerini okşuyor, diyor gülerek. Hafifmeşrep benzetmenizi de çok sevdim. Moskova ağırbaşlı ve trajikti; Berlin yaralı ama katı, Leipzig soğuk, sinirli ve kasvetli, İstanbul hülyalı, dağınık ve mahmurdur.

— Sizin şairiniz... niye sizin dedim, mezarı bile bizdeyse bizim şairimiz Nâzım "Nerede ölmek istersin şair?" diye sorar. "Önce İstanbul'da, sonra Moskova'da, sonra Paris'te" der bir şiirinde. Ölmeyi bilmem ama, yaşamak için benim tercihim, Paris.

— Ben ölmek için belki de İstanbul'u tercih ederdim Falin. Bir oğlum vardı, İstanbul'da öldü, öldürüldü.

Falin, şaşkınlıkla masanın üstüne abanıyor, önündeki şarap kadehi devriliyor. Rus garson, elinde bir peçeteyle gülerek koşuyor. "Uğurdur, üzülmeyin, hemen tazeliyorum."

— Bir oğlunuz olduğunu biliyordum. Evet, hatırlıyorum. Şerif, Moskova'dan ayrılmak istemenizi oğlunuzu özlemenize bağlıyordu. Bizimkiler her zamanki ağırkanlılıklarıyla çocuğu zamanında getirtmeyi başaramamışlardı sanırım. Belki de uğraşmamışlardı bile. Çok üzgünüm. Ne zaman kaybettiniz onu?

Adamın son sözleri söylerken kullandığı kalıp cümleciklerin yapaylığı, gerçek duygularını gizliyor.

— İki yıl oldu. Öldürüldüğünde yirmi yaşındaydı. Sorgusuz yargısız öldürdüler. Sol terörist örgütlerle mücadelenin en kestirme yolu buydu onlara göre. Daha sonra, örgüt üyesi bile olmadığı anlaşıldı.

— Şerif öğrendi mi oğlunun ölümünü? Sanırım ayrı yaşıyordunuz.

— Evet, ayrı yaşıyoruz. Onu çoktandır görmedim. En son Leipzig'de görmüştüm, sonra haberleşmedik. Belki de duymamıştır Umut'un öldürüldüğünü. Belki de biliyordur, kim bilir!

— Ne biçim bir fırtına bu, diyor Falin, Ehrenburg'un romanına gönderme yaparak. Fırtına da ne! Kasırga demek gerekiyor buna. Hepimizi önüne katmış sürüklüyor. Hep böyle oldu. Sadece bizim kuşak değil, burnunu kulübesinin kapısından dışarı uzatmaya cüret eden herkes, kuşaklar boyunca kasırgaların önünde bir yerlere sürüklendi.

Sesi alabildiğine kederli, yüzü solgun. Adamın gözlerindeki hüznün derinliği içini acıtıyor; yüzünün inceliği aşan zayıflığı, neredeyse saydamlığı korku veriyor. "Keşke Umut'un ölümünü hiç söylemeseydim ona, neşeli birşeylerden konuşsaydık." Falin'de kendisini çeken şeyin kederlerinin birbirine ikiz kardeş gibi benzemesi olduğunu anlıyor. Belki de yaşanmışların benzer ağırlığı ve yalnızlıkları yüzünden; belki de artık, yaşanacak değil ölünecek şehirlerin sıralamasını yapmaya başladıkları için.

Susuyorlar; oysa konuşacakları çok şey var. Söz bittiği için değil, söyleneceklerden ürktükleri için susuyorlar. Sonra bistrodan çıkıp hiç gereği olmadığı halde bir sinemaya giriyorlar. Birlikte olacakları, sevişecekleri dakikaları geciktirmek için nehir boyunda oyalanıyorlar. Her biri kendi nehrinin anılarına, kendi kederine dalıyor; ikisi de ilk sözü söylemekten çekiniyor.

— Eve gidelim, yoruldum, diyor Ülkü. Evde şarabım ve peynirim var.

Sesine sıradan, doğal bir renk vermeye çalışıyor. Bunun neye davet olduğunu ikisi de biliyor.

— Geç bile kaldık, diyor Falin. Kaybedecek fazla zamanımız yok. Hele benim, hiç.

Ne demek istemişti? Onu yakışıklı ve etkileyici kılan zayıflamasının nedeni olan hastalığının ilerlediğini mi, yoksa yaşlandığını mı söylemek istiyordu? "Kanser olduğunu hiç düşünmemiştim. Sonraki günlerde de hiçbirşey belli etmedi. Çok sonra, dolaylı olarak öğrendiğimde, 'Olabileceğinin en iyisi, aldırma,' dedi. 'İlerlemesi de durdu zaten.' Konuya bir daha değinmedik.

O gün, eve gittik ve seviştik. Ne ateşli ne de çekingen; sıradan, fazla iz bırakmayan bir cinsel temas işte. Aradığımız, cinsellikten çok yalnızlığımızı aşmak, insan sıcaklığını derinine duymaktı. Sevişmenin ilişkimizi uzatabileceğini, gerçek bir kadın-erkek birlikteliği yaşayabileceğimizi umut ediyorduk belki de. Ama sanırım, ikimiz de fazla yüklüydük, geleceksizdik, yaşlanıyorduk; beceremedik."

Buluşmaları giderek renksizleşmiş, sıradanlaşmış, seyrekleşmişti. Neşe, umut, inanç paylaşılır, ama keder? Hayır, keder ve acı paylaşılmıyor. Bunu çoktan öğrenmişti.

Falin'i aramaya, eğer kabul ederse eve onunla birlikte gitmeye, ona danışmaya karar verdi. Sonra, André'yi görmek üzere kafeteryadan çıktı. Kapıdan çıkmadan önce, okuduğu gazeteleri –kendi fotoğrafının bulunduğu iki gazeteyi görünür şekilde en üste koymaya özen göstererek– yerlerine yerleştirdi. Biraz önceki paniği geçmiş, sakinleşmişti. Kendi derdine düşmenin Arın'ın ölümünü unutturduğunu, bu tatsız durumdan kurtulma çabasının ölüm acısının önüne geçtiğini düşündü; içi cız etti.

André'nin odasına biraz da çekinerek girdiğinde, adamın dost ve yakın tavrını görüp şaşırdı. "Güç durumda olduğumu biliyor, yardım eder görünüp fırsattan istifade etmeyi planlıyor," diye düşündü.

— İyi ki geldiniz. Sabahtan beri sizin Elçilik'ten gelen telefonları atlatmaya çalışıyorum, dedi adam. Sizinle görüşmek istiyorlar. Ne düşündüğünüzü bilmediğimden, dün ve bugün izinli olduğunuzu, işe döndüğünüzde mesajı ileteceğimi söyledim.

— İyi etmişsiniz, teşekkür ederim. Sizin başınıza da derde soktum galiba.

— Hayır, böyle düşünmeyin. Ben olayı dün akşamüstü öğrendim. Size ulaşmaya çalıştım, ama mümkün olmadı. Herhalde evde yoktunuz. Telesekreterinize de, çağrınıza da not bıraktım. Tatsız bir durumu engellemek için patronlarla da konuştum. Mösyö Müra'yı sizin öldürmediğinizi herkes biliyor. O gazeteler aleyhine dava açacak olursanız, kurumun avukatı davayı üstlenecek.

— Teşekkür ederim, dedi yeniden.

Sonra, uzatılan barış çubuğunu kabul ettiğini belirtmek için, gülümseyerek,

— Ama Müra değil Murat, biliyorsunuz André, diye ekledi.

André'nin havasını anlamaya, birden değişen tutumunun nedenini çözmeye çalışıyordu.

— Evet, artık dikkat edeceğim. Size de Madam Oztürk değil Öztürk diyeceğim. Bir tek şeyi bilmek isterdim. Merakımı bağışlayın. Biliyorsunuz, merak yedi günahtan biridir, ama günahkâr olmayan kim var? Üstelik bizim mesleğimiz meraksız olmaz. Mösyö Murat'ı tanıyordunuz değil mi Ülkü?

Demek ki öğrenmek istediği buymuş, diye düşündü ve içinden gülmek geldi. Cin gibi bir herifti André. Halinden tavrından Arın'la arasında özel bir ilişki olduğundan kuşkulanmıştı demek.

— Evet Arın Murat'ı tanıyordum. Yirmi beş yıl önce onunla birlikteydim. İlk aşkımdı. Öğrencilik yıllarında bir süre Paris'te de birlikte kalmıştık. Sonra ayrıldık; üç-dört yıl önce, oğlum öldürüldüğü zaman konuyla ilgili bir karşılaşma dışında, bir daha görüşmedik.

Bütün bunları o kendini beğenmiş küstah adama neden anlattığını bilmiyor. Belki artık hiç önemi kalmadığından, belki de adamın "insan" yüzünü görmek hoşuna gittiğinden...

— Konferansı izlemeye bu yüzden gitmek istememiştiniz demek.

— Evet, ama sonra gittim. Gazeteye telefon etmiş, buluşmak istemişti. Konferanstan sonra gazeteye dönüp haberi yazdım. Gece de, şu Ile Saint-Louis'deki akvaryumlu restoranda birlikte yemek yedik. Sonra, saat on biri geçe Arın oradan ayrıldı. Bana, biraz daha oturmamı, birlikte çıkmamızın doğru olmayacağını söyledi. Taksiye binip eve döndüğümde saat on ikiye geliyordu. Ertesi gün, yani dün, beni arayacaktı. Öğleye kadar aramadı. Bu çok garip geldi bana, mutlaka araması gerekiyordu, öyle konuşmuştuk. Sonra, saat kaçtı bilmiyorum, polisten haber geldi. Arın Murat öldürülmüştü, onu teşhis etmek için morga gitmem gerekiyordu.

— Niye sizden istediler bunu dersiniz?

— Sadece formalite olduğunu söylediler. Kafam o kadar karışık ki, bütün bunların üzerinde uzun uzun düşünemedim. Ama sanırım tepkimi ölçmek istiyorlardı. Sorgu yargıcı, öldürüldüğü gece birlikte yemek yediğimizi biliyordu.

— Sizce neden öldürdüler onu Ülkü?

— Bilmiyorum, ama izlendiğinden kuşkulanıyordu. Birlikte yemek yediğimizi bildiklerine göre, o gece de izlemişlerdi.

— Eğer o gece için başınızı ağrıtacak olurlarsa, o yemeği gazeteye çok özel bir röportaj yapmanız için benim ayarladığımı söyleyebilirsiniz. Gerçekten de, Mösyö Murat'ın o konferansta söyledikleri çok ilginçti, iktidarın pisliklerinin yetkili bir ağızdan ortaya

serilmesiydi. Dışhaberler seksiyonu şefi olarak sizden kendisiyle özel bir görüşme yapmanızı istememden daha doğal ne olabilir?

— Bir kere daha, teşekkürler. Yardımlarınız gerçekten de rahatlatıcı oluyor André.

— Elçiliğe gidecek misiniz?

— Önce bir arkadaşımla eve gitmek, evin haline bir bakmak istiyorum. Dün öğleden beri gitmedim eve. İçimde tuhaf duygular var. Belki de eski Türkiye alışkanlığı. Evlerimiz sık sık basılır, aranır; biz olmadığımız zamanlar evde karakol kurulup gelen giden yakalanırdı.

— Sizinle gelmemi ister misiniz?

— Bir arkadaşımı arayacağım, eğer bulamazsam sizden rica ederim. Sağ olun.

Adamın eline uzanıp dostça sıktı. Şu insanlar hiç belli olmuyor, diye geçirdi içinden.

Falin'e üniversitedeki numarasından ulaştı. Çok acele görüşmeleri gerektiğini, telefonda anlatamayacağını bir nefeste söyledi. Bir saat sonra eve yakın bir kahvede buluşmak üzere sözleştiler. Profesör'ün sesi isteksiz ve neşesiz geldi. "Onu aramakla yanlış mı yaptım?" Görüşmeyeli kaç ay geçtiğini hesaplamaya çalıştı. En az dört-beş ay...

Son kez buluştuklarında, Milva'nın Paris konserine gitmişlerdi. Milva, Piazzolla'nın, Latin tutkusunun ve hüznünün müziğe dönüştüğü muhteşem parçalarını söylerken, "Slav duygusallığından ne kadar farklı, yine de ne kadar yakın," diye düşünmüştü. *Anni di Soli tu dine*'yi dinlerken, gözleri buğulanmış, aynı anda Falin hafifçe kolunu sıkmış, "Bizimki gibi," diye fısıldamıştı. Giderek tekdüzeleşen ilişkilerini renklendirecek ortak bir zevk, ortak bir duygusallık bulmaktan mutlu olmuşlar; konserden çıktıktan sonra birlikte yemek yemiş, şarap içmişlerdi. İlişkilerinin günbegün soğuduğunu; sessiz

sedasız, yumuşacık tükenmekte olduğunu ikisi de biliyordu. Tükenişin önüne geçmeye ise ne güçleri ne de niyetleri vardı.

— Büyük ve tutkulu bir aşk, gerçek bir kadın-erkek ilişkisi ancak gençlikte yaşanıyor, demişti o gece Falin. İnsan ancak gençliğinde aşkın sonsuzluğuna inanır. Umut olmayınca aşk da olmaz.

Sonraki günlerde, birkaç kez telefonlaşmışlar ama buluşmamışlardı. İkisinin de işi başından aşkındı ve işleri ilişkilerinden daha önemliydi.

Ülkü'nün telefondaki sesi o kadar değişik ve heyecanlıydı ki, Falin buluşacakları kahveye giderken endişelenmekten ve çeşitli varsayımlar üretmekten kendini alamadı. Şerif Yoldaş'tan bir haber almış olabilir, diye düşündü. Belki de kötü bir haberdir. Ya da Türkiye'den bir haber vardır.

Sabahın o saatinde kahvede, sütlü kakaosunu içen yaşlı bir kadından, bir de çivi çiviyi söker düşüncesiyle sabah sabah bira içen akşamdan kalmış bir ayyaştan başka kimse yoktu. Ülkü, masanın üstüne yaydığı bir gazeteye dalmıştı. Onun, ilk tanıdığı günden bu yana ne kadar değiştiğini, nasıl olgun ve hoş bir kadına dönüştüğünü düşündü. Yine de, Moskova'da tanıdığı etli canlı, hayat dolu genç kadını anımsayıp o zamanlar birlikte olamadığına hayıflandı. İnsan hep geç kalıyor, ne yazık!

Ülkü başını gazeteden kaldırıp Falin'i görünce, çığlığını güç tuttu. Adamın, ona bir Rus soylusu havası veren kır düşmüş kumral saçları dökülmüştü. Yüzü her zamankinden daha solgundu ve bu haliyle korku filmlerindeki zombileri hatırlatıyordu. Ülkü'yü bazen hayrete düşüren keskin zekâsıyla, kadının şaşkınlığının nedenini hemen kavradı.

— Galiba sana söylemeyi unuttum, diye açıkladı. Doktorlar kan değerlerimi pek parlak bulmadılar, beş-altı kez kemoterapi uyguladılar. Ama şimdi iyiyim. Son MR'larda belirgin bir gerileme vardı.

— Uzun zamandır görüşmedik, dedi Ülkü eksiklenerek. Beni aramalıydın. Yanında olurdum. Böyle zamanlarda insanın bir dosta ihtiyacı vardır.

— Bana sorarsan, insan tam da böyle zamanlarda yalnız kalmalıdır. Dostların ve sevgililerin hastabakıcı olmadıklarını unutmamalıyız. Hastalık çirkindir canım, çirkinlik ise sevgiyi ve ilgiyi öldürür. Her neyse, şimdi sen anlat bakalım. Umarım kötü bir haber değildir.

— Yardımına ihtiyacım var Saşa.

Falin'e ilk kez küçük adıyla seslendiğini düşündü.

— Aklına, dostluğuna, deneyimine ihtiyacım var.

İlişkilerinin yeni başladığı günlerde Ömer'e de buna benzer birşeyler söylediğini anımsadı. Falin'le ilişkim bastırılmış bir özlemin, Ömer'e geri dönmek isteğimin sonucu muydu yoksa? Sırtımı dayayacak sağlam bir duvar, sığınacak güvenli bir liman, aklıma eklenecek bir akıl, yaşayamadığım tüm yaşamların hazır bir özetiydi Ömer'de aradığım ve bir dönem bulduğumu sandığım. Falin'den beklediğim de farklı değildi belki.

— Hikâye uzun, dedi.

Masanın üstündeki, birinci sayfada kendi fotoğrafı olan gazeteyi adamın önüne doğru sürdü.

— Bu sabah gazete okumadığın anlaşılıyor. Bütün gazetelerde, özel görevle Paris'te bulunan bir Türk diplomatın faili meçhul bir cinayete kurban gittiği haberi vardı.

Adamın şaşkınlığını ve telaşını fark edince ekledi:

— Katil ben değilim, merak etme. Sadece öldürüldüğü gece birlikte yemek yemiştik. Bu saçmalıkları o yüzden uydurmuşlar.

Falin'e, siyasal kimliği ve yaşadıkları dışında, geçmişine ilişkin hiçbirşey anlatmadığını o zaman fark etti. İkisi de, birbirlerinin geçmişteki özel yaşamlarıyla hiç ilgilenmemişler, bunları hiç konuşmamışlardı.

Merakla bekleyen adama, Arın'la ilişkisinin kısacık bir özetini yaptı. Böyle anlatıldığında hikâyenin ne kadar basit ve sıradan olduğuna kendi de şaştı. "Her gençkızın başına gelir," dedirtecek türden sıkıcı bir "bitmeyen aşk" ya da "aldatılmış ve terk edilmişlik" hikâyesi... Bildiği ve tahmin ettiği kadarıyla Arın Murat'ın devletteki konumunu, gizli görevleri olabileceğini, iki gün önceki basın konferansında bunun ipuçlarını verdiğini, resmî metnin çok dışına çıkarak devlet teröründen, Gladio paraleli örgütlerden, benzeri tabu konulardan söz ettiğini anlattı.

Profesör, dün sabahki gazetelerde konferans haberini okumuş, ilgi çekici bulmuştu. Gece Arın Murat'la birlikte yemek yerlerken başka şeyler de söyleyip söylemediğini sordu.

— Konuştuk tabii. Çok tedirgindi. Bir süredir izlendiğinden kuşkulanıyordu. Hemen ertesi gün istifasını verip görevden ayrılmayı, bulaştığına inandığı pisliklerden arınmayı, yeni bir yaşama başlamayı planlıyordu.

Hayal ettiği yeni yaşama kendisiyle birlikte başlamak istediğinden, o gecenin Arın'ın kendisine dönüş gecesi olduğundan söz etmedi. Umut'un aslında Arın'ın oğlu olduğunu da söylemedi. Bunları paylaşmak istemiyordu, bir yararı da yoktu zaten.

— Türkiye'de sık sık böyle cinayetler işleniyor ve katiller bulunmuyor değil mi, diye sordu adam. Birkaç yıl önce, önemli bir gazeteci öldürülmüştü, Fransız televizyonu bile vermişti cenaze törenini. Avrupa basını, hele de Fransızlar biraz abartıyorlar, biliyorum; ama Türkiye'nin doğusunda da sık sık benzer cinayetler oluyor sanırım.

Ülkü "evet" anlamında başını salladı.

— Bana sorarsan, Paris'in ortasında işlenen bu cinayet de aydınlatılamayacak. Oysa, olay hiç de karışık gelmiyor bana. Senin

arkadaşın üstlendiği görevler gereği çok şey biliyordu. Devletin üst düzey bir ajanıydı diyelim.

Ülkü ürperdiğini, içinin buz kestiğini hissetti. Tam tepki verecekken vazgeçti. Belki de ajan sözcüğünü farklı bir anlamda kullandı, diye düşündü. Fransızcası mükemmel değil, sık sık böyle yanlışlar yapıyor.

Falin, erkeklerde az bulunan dikkati ve sezgisiyle kadının yüzündeki ifadeyi yakaladı.

— Ajan derken, devlet görevlisini kastetmiştim, dedi. Sanırım devletin bazı uygulamalarını, dıştaki kabuğun gizlediği derindeki illegal yapıyı biliyordu. Devlet adına işlenmiş suçların ve cinayetlerin bilgisine sahipti. Bu bilgilerin ona ağır gelmeye başladığını, en önemlisi de yaptığı işe ve hizmet ettiği amaca güvenini yitirdiğini, Onlar adamın kendisinden bile önce fark etmişlerdir. Bilmediğimiz, yaşamadığımız şeyler değil bunlar. Sanma ki sadece Türkiye'de oluyor. Sizde belki biraz daha kaba, tıpkı bizde olduğu gibi.

— Onlar kim Falin?

— Örneğin, şu kapının yanındaki masaya gelip oturan evrak çantalı, koyu renk ceketli adam onların adamlarından biri olabilir. Ama hiç önemi yok, korkma. Onlar, burada eski bir Rus komünistiyle buluşmuş da olsan, senin cinayetle de, o türden gizli işlerle de ilgin olmadığını çok iyi biliyorlar. Onlar devletin ve iktidarın gerçek sahipleri ve tetikçileridir. Müthiş bir korunma refleksleri vardır ve içlerinden birinin değil ihanetini, yaptığı işlerden kuşkuya düşmesini bile affetmezler. Bilmediğin şeyler değil senin bunlar. Moskova'dayken, bir konferansta iktidar konusunu tartışmıştık. Sen can alıcı bir soru sormuştun. Ben ise bütün uzlaşmacılığımla soruyu savuşturmaya çalışmıştım. Hatırlıyor musun?

Hatırlıyor. Kafasını iktidar olgusuna ve kavramına taktığı günlerdi. Devlet ve iktidar konusunu tartışırken "İktidar ütopyaya ihanet değil

midir?" diye sormuştu Falin'e. Adamın asıl söylemek istediklerini söyleyemediğini, kıvrandığını fark etmiş, bundan da için için keyif almıştı.

— Sosyalist iktidar ütopyaya doğru götüren bir yol, bir araçtır, demişti Profesör. Bir iktidar biçimi olarak proletarya diktatörlüğü de öyledir. Amacımıza varmak için araçlara ihtiyacımız var.

— Her çeşit devletin ve siyasal iktidarın sönümleneceği, ortadan kalkacağı topluma, yani ütopyaya, buyurgan devlet ve bilinen iktidar mekanizmalarıyla nasıl varılır? Araç amaca uygun olmadığı zaman, amaç kayar, aracın uydusu olur, diye üstelemişti.

— Hatırlıyorum. Böyle bir soru sorup seni zora soktuğum için üzülmüştüm sonra. Ama galiba haklıydım. Sistemin yıkılışı beni haklı çıkardı sanırım. Her neyse, dün sorgu yargıçlığından çağırıp morga teşhise götürdüler ve bilgi aldılar. Sonra kendimi o kadar çaresiz, o kadar kötü hissettim ki eve dönemedim. Daha doğrusu nedenini anlayamadığım bir korkuya kapıldım. Geceyi gazetede geçirdim. Sabah da, gazetelerde haberi gördüm. Eve yalnız gitmek istemiyorum. Senin için sakıncası yoksa, acaba birlikte gidebilir miyiz, diye soracaktım.

— Beni hemen düşünmemene üzüldüm. Keşke dün hemen arasaydın ya da bana gelseydin. Birazdan, birlikte gideriz eve.

"Sahi, neden hemen Falin gelmedi aklıma? Şu iki tuhaf gün boyunca neden onu hiç düşünmedim? Bir zamandır görüşmesek de, şu koca şehirde en yakın olduğum insan yine de o değil mi?"

Eski bir evden bozma apartmanın dar ve loş ışıklı merdivenlerinden Falin önde, kendisi arkada çıkarken adamın hareketlerinin ağırlaşmış olduğunu, bir bacağının sanki aksadığını fark etti. İçi burkuldu. MR'ının ve kan değerlerinin iyi olduğu ne kadar doğru acaba?

Anahtarı dairenin kilidine sokarken Falin'in koruyucu ve sakinleştirici varlığına rağmen elleri titredi. "Eskiden böyle korkmazdım," diye düşündü. "O zamanlar korkuyu yenebilecek kadar inançlı ve umutluydum."

Öğleye kadar zaten hiç güneş almayan küçük daire, bu puslu eylül gününde, elektriği yakmaya ihtiyaç gösterecek kadar karanlıktı. Antredeki elektrik düğmesine bastı. Oturma odasının kapısı açıktı. Bitpazarından pek severek aldığı üstü ince çiçek işli yeşil cam fanusun hareli ışığında, çalışma masasının ve kitap rafının darmadağın olduğunu hemen fark etti.

— Gelmişler, dedi fısıltıyla.

— Ama çoktan gitmişlerdir, dedi adam yüksekçe bir sesle.

Bir an susup evi dinlediler. Eskidiği için gürültüyle çalışan buzdolabının sesinden başka bir ses duyulmuyordu. Ağır bir koku geldi burunlarına. Naftalin, tütün, çiçek tozu karışımı tuhaf bir koku.

— Seninkiler birşeyler çekmiş olmalılar, dedi Falin.

— Nasıl bir şey yani?

— Esrar gibi bir şey. Esrar böyle kokar. Ya da tuhaf bir yanık kokusu. Ocağın üstünde yemek bırakmadığından emin misin?

— Bıraksaydım, iki gündür ev yanardı.

Çalışma masasının bütün çekmeceleri açılmış, kâğıtlar, gazete kupürleri, bazı fotoğraflar etrafa yayılmıştı.

— Buraları sen böyle dağınık bırakmadıysan, biraz çalışmışlar burada.

— Tabii ki ben böyle bırakmadım. Masamın üstü her zaman topludur. Ben dağınıklıkta çalışamam. Demek ki boşuna korkmamışım. Sence ne aradılar?

— Nereden bilebilirim? Öldürülen kişiyle ilişkinin derecesini gösterecek bir fotoğraf, bir mektup falan aramış olabilirler. Meraklarının doğrudan sana yöneldiğini sanmıyorum. Böyle olsa,

bugüne kadar fark ederdin. Ortalığı böyle dağınık bıraktıklarına göre, geldiklerini belli etmek, biraz gözdağı vermek istemişler.

— Fransızlar olamaz değil mi?

— Fransız polisi bu vakayla yasal sınırlar içinde ilgilenir. Bildiğim kadarıyla bu türden yöntemlere başvurmaz. Şimdi vakit geçirmeden yapmamız gereken, polise haber vermek. Dün görüştüğün –sorguya çeken dememişti– sorgu yargıcını aramalısın. Geçmişle ilgili ayrıntılı bilgi vermen gerekmez bence. Zaten öldürülen adamla yıllardır hiç görüşmemişsiniz. Ancak, dün geceki yemekte konuştuklarınızı, izlenimlerini falan ayrıntılı anlatmalısın. Bana sorarsan, bu cinayeti olsa olsa Fransız polisi çözer; çözmek isterse tabii. Türk tarafının ise çözmesi gerekmiyor. Büyükelçiyi, legal kimlikli resmî görevlileri, diplomatları falan demiyorum, ama istihbarattakiler zaten biliyorlardır; en azından tahmin ediyorlardır. Ya kendi adamlarıdır tetikçi ya da birlikte çalıştıkları istihbarat örgütünün adamı.

— Dünden beri Elçilik'ten de arıyorlarmış beni; gazeteden bildirdiler. Gidip görüşmeli miyim, bilmiyorum. Aslında yasal zorunluluğum yok. Fransız vatandaşıyım ben. Yine de...

— Gitmende ne sakınca olabilir ki! Tabii gizli istihbarat sorgularına falan izin vermemek koşuluyla...

Büyükelçi Türkiye'ye çağrılmış olduğundan yerine vekâlet eden diplomatın meraklı bakışlarını üzerinde hissedince, "Adam, karizmatik ve saygın Arın Murat'ın son gecesinde nasıl bir kadınla beraber olduğunu anlamaya çalışıyor," diye geçirdi içinden. Birkaç dakika önce kendisini karşılayan ve bu odaya getiren görevlinin yüzünde de tıpatıp aynı ifade vardı.

Makam masasından kalkıp Ülkü'yü büyük bir nezaketle köşedeki oturma gurubuna buyur eden, kendisi de oradaki rahat koltuklardan

birine oturan diplomat, söze nasıl başlayacağını düşünüyor.

— Üzücü, çok üzücü. Sayın Arın Murat sadece camiamızın mümtaz bir üyesi değil, yeri doldurulmaz bir devlet adamıydı. Gerçekten çok üzücü. İnanılmaz bir şey.

Ülkü, nezaket icabı sigara içip içemeyeceğini soruyor ve adamın cevabını beklemeden çantasından çıkardığı Gauloise Light paketinden bir sigara alıp yakıyor.

— Gazeteye gittiğimde, Elçilik'ten defalarca arandığımı söylediler, diyor sesine olabildiğince doğal, hatta ilgisiz bir tını vermeye çalışarak. Sorularınız olabileceğini düşünüyorum. Bunlara cevap vermek için buradayım. Sizin de belirttiğiniz gibi Sayın Arın Murat'ın suikasta kurban gitmesi gerçekten de çok üzücü.

— Soruşturma bütün hızıyla sürüyor. Fransız makamlarıyla sıkı işbirliği içindeyiz. Suikast sözcüğünü kullandınız, ancak cinayetin siyasal yönünden çok, soygun, yanlış hedef, kaza kurşunu gibi ihtimaller ağır basmaya başladı sanırım.

Bu adam ağzımı aramak için böyle konuşmuyorsa, işi bir an önce örtbas etmeye niyetliler demektir, diye düşünüyor.

— Türk hükümetinin Sayın Murat'ın katillerinin bulunması için elinden geleni yapacağından hiç kuşkum yok, diyor alaylı olmasını engelleyemediği bir vurguyla. Size nasıl yardımcı olabileceğimi sormak isterdim.

— Eldeki bilgilere göre, öldürüldüğü gece birlikte yemek yemişsiniz. Belki anlatacaklarınız vardır diye düşündük. Tabii Fransız vatandaşı olarak kendi isteğiniz dışında bilginize başvuramayız. Ama sanırım yardımcı olursunuz.

— Bunun için buradayım. O gece Sayın Arın Murat'la yemek yememin nedeni, gazetemin kendisiyle özel bir söyleşi yapma görevi vermiş olmasıydı. Biliyorsunuz; yabancı basına yönelik bir konferans vermişti. Orada, resmî metnin dışına çıkan ilginç yorumları ve

saptamaları oldu ve o âna kadar fazla önemsenmeyen bu brifing, birden basının dikkatini çekti. Seksiyon şefim bizim gazeteye özel, atlatma bir haber, bir söyleşi yapmamı istedi.

— Ah evet, o yanlış anlaşılan ve Fransız basınına yanlış yansıyan talihsiz konuşmadan söz ediyorsunuz.

Adamın Arın Murat'ın konferansının hatırlatılmış olmasından rahatsızlık duyduğunu ve konuyu kapatmaya çalıştığını seziyor.

— Yanlış anlaşıldığını hiç sanmıyorum. Ben de oradaydım ve konuşmasını baştan sona izledim. Her neyse, Türk olduğum ve kendisiyle daha önce de birkaç kez karşılaştığım için, diğer muhabirlere göre avantajlı konumdaydım. Sayın Murat'ın vakti çok kısıtlıydı. Atak davrandım ve akşam yemeğini birlikte yemeği teklif ettim. O da kabul etti.

— Daha önce birkaç kez karşılaştığınızı söylemiştiniz. Türkiye'de mi, yurtdışında mı?

— Bu soru biraz sorgu kokuyor, ama bence sakıncası yok. 1992'de Türkiye'de makamında görüşmüştüm. Konu yine Türkiye'nin demokratik açılımlarıydı. Biliyorsunuz, Avrupa kamuoyu, özellikle de Fransız basını bu konuda duyarlılık gösteriyor. Yıllar önce de bir kez Türkiye'de karşılaşmışız; bir toplantıda. Bunu ikimiz de unutmuşuz. Gece yemekte, sohbet ederken ortaya çıktı.

— İki gece önce yaptığınız söyleşiyi banda mı kaydetmiştiniz, yoksa not mu almıştınız? Belki de soruşturmanın derinleştirilmesine yarayacak ipuçları bulunabilir Sayın Murat'ın söylediklerinde.

— Banda almıştım. Bandı da gazeteye, seksiyon şefine teslim ettim. Bizde âdet böyledir.

André'nin, arkasında duracağına güvenerek yalan söylüyordu.

— Bandı alabiliriz herhalde.

— Bence hiçbir sakıncası yok. Verirlerse alabilirsiniz.

Olmayan ses kaydını nasıl alacaklarını düşünüp içten içe keyifleniyor.

— Bağışlayın. Size hiç de diplomatça olmayan bir soru sormak isterdim Ülkü Hanım. Çok özel bir soru. Ve inanın tamamen kişisel bir merak. Sayın Arın Murat'la, özel bir ilişkiniz var mıydı, eskiden olmuş muydu?

— Gerçekten de hiç diplomatça bir soru değil. Anladığım kadarıyla bulvar gazetelerini iyi izliyorsunuz beyefendi. Benim de çok merak ettiğim bir konu var; benimki de tümüyle kişisel bir merak. Evime gizlice girip kâğıtlarımın, kayıt bantlarımın, fotoğrafların arasında ne arandığını; haa, bir de kendimin bile hatırlamadığım eski bir fotoğrafımın nereden bulunup gazetelere kimler tarafından gönderildiğini merak ediyorum.

Ağır bir sessizlik oluyor.

— Hassasiyetinizi anlıyorum, diyor adam. İsterseniz soruları sorulmamış sayalım. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mıydı?

— Evet, var. Yemek ve söyleşi bitip de ayrılacağımız zaman, Sayın Murat, birlikte çıkmamızın doğru olmayacağını, eğer bir süredir paranoyak düşünceler geliştirmiyorsa, izlendiği kuşkusu taşıdığını söyledi.

— Kim izliyormuş?

— Bunu söylemedi. Belki bilmiyordu, belki de benim bilmemi istemiyordu. Haa, bir şey daha: Gece Elçilik'te kalacak, ertesi gün de havaalanından kızını karşılayacaktı.

— Evet, anlıyorum. Not aldım. Kızı ve eşi dün Paris'e geldiler. İkisi de şoka uğramış durumda. Sizi asıl bu yüzden aramıştık. Sizin için çok zor olacağını biliyorum; ama sizinle, yani Arın Murat'ı son gören kişiyle görüşmek istiyorlardı.

— Bu gerçekten onların istemi mi, yoksa resmî bir istek mi?

— Bana inanın ki, onların, özellikle de eşinin ricası. Tamamen duygusal bir istek, ama anlamak mümkün.

Ne yapacağını düşünmeye çalışırken zaman kazanmak için bir sigara daha yakıyor. Dolaylı bir sorgu tekniği olmasın bu! İşin içinde bir istihbarat puştluğu varsa... Olsa ne olur? Cinayeti benim işlemediğimi en iyi bunlar bilirler. Asıl öğrenmek istedikleri, Arın'ın bana neyi ne kadar söylediği. André ile konuşmalıyım. Yarın gazeteye, gece yemekte yaptığım sözde söyleşiyi yetiştirmeliyiz. Bu adamlar, hiçbirşey bilmediğime inanmalılar. André bu kadarını yapar mı acaba? Bir denemeli. Peki gazetecilik etiği ne olacak! Bu çirkefin içinde etikten söz etmenin ne anlamı var!

— Anlamak mümkün tabii, diyor. Ne zaman isterlerse görüşmeye hazırım. Eğer onlara bir yardımı olacaksa...

"Hazır mıyım? Evlendiği kadını, o kadar sevdiği kızının annesini görmeye hazır mıyım? Hele böyle bir günde, ölüsü –yoksa cenazesi mi demeliydim?– morgun buzluğunda kaskatı yatarken onu benden ayıran geçmişiyle yüzleşmeye hazır mıyım?"

Hayatında birkaç kez, artık hiçbirşeyin onu etkileyemeyeceğini düşünmüştü. Bir keresinde, kucağında baygın kokulu mimozalarla, çok dalgalı bir denizde, çok sallanan bir Ada vapurunda; bir başka defa, o tuhaf ve korkunç kokulu yerde, soğuktan ve acıdan ürpererek oğlunun cesedini teşhis ederken; bir de şimdi, Arın'ın ölümü kötü bir rüya, bir kâbus olmaktan çıkıp yavaş yavaş bilincine yerleşirken...

— Hiç vakitleri yok, diyor adam. Yarın cenazeyle birlikte Türkiye'ye dönecekler. Mümkünse, sizce bir sakıncası yoksa tabii, şimdi görüşebilir miydiniz?

Evet, anlamında, belli belirsiz başını sallıyor. Bu da geçecek, bu da bitecek, diye düşünüyor. "Her zaman geçmedi mi? Sisyphos efsanesi gibi, hep yeniden başlamak üzere bunu da yaşayıp tüketeceğim, bununla da zenginleşeceğim. Kim söz ederdi acılarla, yenilgilerle

zenginleşmekten? Ömer mi? Hayır, o değildi. Ömer yenilgilerin yıktığı, yoksullaştırdığı bir adamdır. Belki de yaşlı doktor söylerdi bunu. En azından, ona daha çok yakışıyor. Sahi öyle biri vardı. Çoktan ölmüş olmalı. Ölüme, zenginleşmiş gitmenin ne anlamı olabilir?"

Kafası, çok içki içmişçesine dumanlı. Her şey birbirine karışıyor. Nedense Falin'in çıplak kafası ve elmacıkkemiklerine yapışmış derisiyle ince yüzü düşüyor aklına. Çok değil birkaç ay veya birkaç yıl sonra Falin de ölecek. Ölümü, içinde kanserli hücreler olarak taşıyor. "Ne kadar çok ölüm gördüm! Bir yaşama bu kadar ölü fazla. Ölümlerle zenginleşilmiyor." O kötü baş ağrısı yeniden başlayacak gibi; şakaklarında ağrının habercisi bir zonklama. "Direnmeliyim, birkaç saat daha dayanmalıyım. Arın'ın karısıyla kızına ödemem gereken bir borç var; onlardan çaldığımı sandıkları bir gecenin –yoksa bütün bir ömür mü?– borcu."

Biri çok genç, biri orta yaşlı; birbirlerine çok benzeyen ve hiç benzemeyen iki kadın odaya girdiklerinde, yerinden kalkıyor. Huzursuzluğu her halinden belli olan ve bu işten bir an önce sıyırtmaya çabalayan diplomat, "Bayan Öztürk" diye tanıştırıyor. İpek'in uzattığı eli sıkıyor, gençkızın elini uzatmadığını fark ediyor, içi acıyor.

— İzninizle sizi yalnız bırakacağım, diyor adam.

Kapıda beliren beyaz ceketli, şık giyimli garsona, "hanımefendilerin bir emirleri olup olmadığını sormasını" emrediyor. Ülkü garsonu tanıdığı duygusuna kapılıyor. Bir yerde mutlaka gördüm bu adamı, ama nerede?

Üçü de kahve istiyorlar. Garson odadan çıkınca, önce kaçınılmaz bir sessizlik oluyor. Üç kadın, birbirlerinin yüzüne bakmadan birbirlerini ölçmeye çalışıyorlar. Her biri ne yapması, nasıl davranması gerektiğini hesaplıyor ve hiçbiri söze nasıl başlayacağını bilemiyor.

Gençliğin verdiği açık yüreklilik ve pervasızlıkla ilk konuşan Derin oluyor:

— Annem sizi tanımak istedi.

Sesi hiç dostça değil. Yüzü yorgun, besbelli uykusuz. Sürekli, bileğindeki ince altın zincirle oynuyor. Gözlerini kendi parmaklarına dikmiş, bakışlarını kaçırıyor.

Ülkü, alabildiğine saydam, açık ve dost olmaya karar vermişken, birden vazgeçiyor. Belki birileri onları da kullanıyordur. Belki odanın bir yerine bir dinleme aygıtı yerleştirilmiştir. Garson kılıklı adam kapının hemen arkasında olabilir.

— Anlıyorum, diyor. Siz de o gazeteleri okudunuz ve haklı olarak cinayetten birkaç saat önce babanızla veya eşinizle birlikte yemek yiyen kadını tanımak istediniz. O kadın benim, ama sadece görevimi yapıyordum. Sayın Arın Murat'la atlatma bir söyleşi yapmamı istemişlerdi gazeteden. Avantajlıydım, çünkü Türk asıllıyım ve daha önce de Sayın Murat'la birkaç toplantıda görüşmüştük. O gece de Türkiye'nin sorunlarını ve daha önce yabancı basına verdiği konferansta ileri sürdüğü çarpıcı görüşleri konuştuk.

— Hangi çarpıcı görüşler?

— Arın Bey devletin bazı politikalarına ve uygulamalarına ilişkin kimi gerçekleri dile getirdi. Bugüne kadar resmî bir görevlinin, hele de Arın Murat gibi üst düzey bir devlet görevlisinin ağzından duyulmaya hiç alışılmamış şeylerdi bunlar. Elçilik'te konuşmanın ses kaydı mutlaka vardır, isteyebilirsiniz. Olmazsa, bende, gazetede var; bir kopyasını verebilirim. Özetle, her devletin zaman zaman başvurduğu bazı hukuk dışı yolların, Türkiye'de bir dönem çok kaba, pervasız, cinayete kadar varacak biçimde kullanıldığını, sorumlu ve yetkili bir kişi olarak söylüyordu. Birlikte yediğimiz iş yemeğinde, ondan bu değerlendirmelerini açmasını istedim. İşin içindeki üst düzey bir sorumlu olarak bunları neden açıkladığını sordum.

— Cevap aldınız mı?

Soruyu soran, o zamana kadar suskun ve ilgisiz kalmış olan İpek. Belki de ilgiliymiş gibi görünmek istiyor, belki öğrenmek istediği bambaşka bir şey var.

— Doğrusunu isterseniz, mesleki bir başarısızlığa uğradım sayılır. Konferansta söylediklerini aşan bir cevap alamadım. Sadece bir izlenim edindim; doğru mu bilmiyorum ama, resmî görevlerinin tümünden ayrılacak gibi geldi bana. Bir de soruşturmaya yardımcı olabilecek bir nokta var; onu da size aktarmalıyım. Sayın Murat, birilerinin kendisini izlediğinden kuşkulanıyordu.

— Kim, niye izlesin ki babamı?

İpek, konuya ilgisizliği ve saflığıyla lafa karışıyor:

— Son yıllarda garip telefonlar geliyordu. Hep huzursuzduk. Bana yansıtmamaya çalışıyordu, ama huzursuz olduğunu seziyordum.

— Bunlardan bana hiç söz etmedi. Özel hiçbirşey söylemedi zaten. Sadece yemek yediğimiz yerden ayrı ayrı çıkmamızın doğru olacağını, izlenebileceğini söyledi, o kadar. Size çok daha fazla ayrıntı vermek isterdim Hanımefendi. Acınızı çok iyi anlıyorum. Sizinkini de Derin.

Kızın adını söyler söylemez hata yaptığını fark ediyor. Adını bildiğimi anlamamalıydı. Aceleyle düzeltmeye çalışıyor.

— Babanız sizi çok özlemişti. Ertesi gün Paris'e geleceğinizi, sizi karşılamak için havaalanına gideceğini söyledi. Kaç yaşında olduğunuzu sordum. Sadece kadınca, annece bir merakla adınızı öğrenmek istedim. Benim de bir oğlum vardı.

Gençkız başını kaldırıp gözlerinin içine bakıyor. İlk kez göz göze geliyorlar. Umut da çocukken böyle bakardı, diye düşünüyor. Aynı gözler değil, ama aynı bakışlar. Sonra birden o âna kadar hiç düşünmediği, hiç aklından geçmeyen gerçeği, bıçak yarası gibi keskin bir acıyla hatırlıyor: Onlar kardeşti.

— Benim de bir oğlum vardı, diye tekrarlıyor. Sonra tuhaf bir intikam duygusuyla ekliyor: Öldü, öldürüldü.

Tanıdık suratlı garson, aynı ifadesiz suratla ve ağır hareketlerle kahve servisi yapıyor. Üç kadın, bütün söylenmiş ve söylenmemiş sözleri içlerine gömüp susuyorlar. İpek'in saygın ve acılı dul görünümü için özenle seçtiği lacivert Chanel döpiyesini, gri mavi ipek bluzunu, parmağındaki elmas yüzüğü göz ucuyla inceliyor. "Bu sıkıcı işlerin bir an önce bitmesini, Arın Murat cinayeti dosyasının mümkün olduğunca çabuk kapanmasını, anlamsız hayatına ve içkisine bir an önce kavuşmayı istiyor bu kadın!"

Anlattıklarının hiçbirine inanmadığını, kadınca sezgisiyle, Arın'la aralarında özel bir ilişki bulunduğunu kavradığını, kendisini bu yüzden görmek istediğini apaçık biliyor.

— Ne zamandan beri Paris'tesiniz, diye soruyor İpek.

Vakit doldurmak, sessizliği bozmak için sorulmuş gelişigüzel bir soru sanki.

— On yıla yaklaştı. İlk gelişim 1987'deydi galiba Hanımefendi.

Gözlerini kadının alaycı bakışlarından kaçırıyor. "İki-bir galip şimdilik," diye düşünüyor. "Yalan söylemek, gözlerini kaçırmak zorunda kalan benim. Onun saklayacak bir şeyi yok. Yorgunluktan büsbütün solgun, neredeyse saydam görünen Bâkire Meryem suratına, ölçülü zarif tavırlarına yas yakışıyor. Kahve fincanına uzanırken parmaklarının tipik alkolik titremesi bile acısının derinliğine verilebilir. Nasıl sevişir, nasıl yatardı bu kadın acaba? Böyleleri yatakta ateşli olur derler. Arın'la ne zaman kopmuşlardı birbirlerinden? Ya da hiç tutkulu bir ilişki, gerçek bir aşk olmuş muydu aralarında?" Böyle bir anda bunları düşündüğü için kendine kızıyor. Bu da bir korunma mekanizması belki, olanları düşünmemenin bir yolu.

— Türkiye'ye geliyor musunuz sık sık?

Arın'la ilişkimin devam edip etmediğini, Türkiye'de de görüşüp görüşmediğimizi merak ediyor.

— Hayır; 12 Eylül sonrasında uzun bir dönem Avrupa'nın çeşitli yerlerinde siyasal mülteci olarak yaşadım. 1991'de ceza yasasının bazı maddeleri kalkınca, bir çeşit af çıkmış oldu. Yıllar sonra 1992'de Türkiye'ye geldim. Oğlumu gömmeye.

— Görmeye mi dediniz?

— Hayır Hanımefendi, gömmeye. Galiba demin anlatmıştım; oğlum öldü.

— Ne tuhaf, ben de yıllar sonra Paris'e geldim, eşimin cenazesini almaya. Kesişen trajik kaderlere sahibiz.

Kadının yüzüne dikkatle bakıyor. "Kesişen" sözcüğünü bilerek mi, yoksa kötü aşk romanlarından alınmış basmakalıp bir sözcük olarak mı kullandığını ölçmeye çalışıyor. "Bu kadın sandığımdan daha kurnaz. Sessiz sedasız atıyor gollerini." Ama işleri karıştırmayacak, soruşturmanın derinleştirilmesini istemeyecek. Öğrenmek istemediği şeyleri öğrenmekten korkuyor. Bir an önce bütün bu sıkıntılardan kurtulup şişesinin başına dönmek, öldürücü konforuna sığınmak istiyor.

Ne zamandır susan, sessizce kahvesini içen Derin'in sesini duyunca irkiliyor. Umut'un çocukluk sesi bu. Neden ilk anda fark etmediğine şaşıyor:

— Oğlunuz neden öldü?

"Babanın da parçası olduğu iktidar çarkının dişlilerine kapıldı" dese, anlar mı? Ya da daha basit; "Öldürülmesinde dolaylı da olsa babanın payı vardı, Arın Murat'a da kan bulaşmıştı; bu kanın kokusunu kendisi de duyup tiksinmeye başladığında çarkın dışına çıkmaya, kaçmaya çalıştı ve kendi sonunu hazırladı," dese, kanın kanı çağıracağını anlatsa ona...

— Bir kazaydı, diyor. Sanırım yanlış bir ihbar veya yanlış bir adresti. Teröristlerin hücre evi diye, oğlumun da bulunduğu bir öğrenci evine ateş açmışlar. Gazetelere, "İçeridekiler silahlıydı, çatışma oldu," diye yansıdı. Oysa içeriden tek bir kurşun bile atılmamıştı, silah da yoktu.

— Ah, inanmıyorum.

— İnanılır gibi değil, doğru. Ama ne yazık ki gerçek. Daha sonra açtığımız davada, yanlış hedefe ateş açıldığı veya birinin yanlış ihbarda bulunduğu anlaşıldı. Ama ölenler ölmüştü. Kimse ceza görmedi, olaya katılan görevliler delil yetersizliğinden beraat ettiler. Elebaşları bir süre sonra ortadan yok oldu. Ben buraya, Paris'e dönmüştüm, bu yüzden bana ulaşamadılar, ama ölen diğer iki gencin ailelerine, işin peşini bırakmazlarsa sonlarının kötü olacağı yolunda tehditler gelmiş bir süre.

Gençkızın büyüyen gözbebeklerinde kuşku, şaşkınlık ve isyan karışımı bir ifade yakalıyor. Umut yaşasaydı, o da böyle bakacaktı yüzüme. Belki daha az şaşkınlık, daha fazla isyanla, ama aynı nemli kadife bakışlarla.

— İnanmakta güçlük çektiğinizi anlıyorum Derin. Babanız, birkaç gün önce yabancı basına ve Fransız kamuoyuna yaptığı açıklamalarda bir bakıma bütün bunları anlattı. Türkiye'nin uygar bir ülke olması, gerçek demokrasiye kavuşması için bu korkunç olayları doğuran mekanizmanın aşılması gerektiğinden söz etti.

— Bunun için mi peki?..

— Evet, belki de bunun için... Belki de sandığımızdan ve düşündüğümüzden çok daha karanlık güçler var cinayetin arkasında. Eğer gerçek katil veya katiller bulunamazsa, bu teori güç kazanır. Cinayeti soruşturanlarla işletenler aynı odaklarsa, katiller bulunamaz.

— Çok iyi kavramadım, diyor İpek. Arın'a kimler onu öldürecek kadar düşman olabilirler? Onu herkes sever sayardı.

— Devlet işlerinin sevgiyle saygıyla fazla ilişkisi yoktur ne yazık ki. İktidar çarkı acımasızdır Hanımefendi. Böyle acılı bir gününüzde bunları söylemek hiç de hoş değil, ama benimle görüşmek istemenizin nedeni sanırım Sayın Arın Murat'ın öldürülmesiyle ilgili ipuçlarına ulaşmak umuduydu. Gördüğünüz gibi, bilgim yok, ama sezgilerim var. Onları sizinle paylaşmanın doğru olacağını düşündüm.

"Sayın Arın Murat'ın öldürülmesiyle ilgili ipuçları umurumda bile değil," diye düşünüyor İpek. "O öldü, artık yok. Gerisi beni hiç ilgilendirmiyor. Yirmi beş yıllık kocamın sevdiği kadını –tek kadını– tanımak istemiştim. Hepsi bu işte. Aslında o da bunun farkında. Sayın Arın Murat derken sesine ve yüzüne yerleşen alaycı ve hain ifade onu ele veriyor. Karşı karşıya geçmiş Arın dekoru önünde tuhaf bir komedi oynuyoruz."

— Güveniniz ve ilginiz için kızım ve kendi adıma teşekkür ederim, diyor. Çok yorucu ve üzüntülü bir gün geçirdik. İzninizle, ayrılmak istiyorum.

Yerinden kalkıp İpek'in uzattığı eli sıkıyor. Kadının ellerinin titrediğini fark ediyor. Derin'in elini sıkarken göz göze geliyorlar. Kızın gözlerinin buğulandığını görüyor. "Umut da aynı böyle buğulu gözlerle bakardı bir şeye üzüldüğü zaman. Çocukluğunda, onu bırakıp gideceğimi anladığı gün de böyle bakmıştı." Yüreğinin taa derinliklerinden gelen bir hıçkırığı bastırmaya çalışırken, gençkıza sarılıyor. İki kadının kirpiklerinde toplanmış utangaç yaşlar birbirine karışıyor.

— Sizinle daha uzun konuşmak isterdim, belki bir gün buluşuruz, diyor Derin.

— Ben de çok isterim. Kartımı vereyim, ne zaman isterseniz arayabilirsiniz.

# Oğullar ve kardeşler

O yıl eylül, ağustostan bile sıcak geçti. Yol boyu kuraklıktan çatlamış topraklar, kavrulmuş tarlalar, susuz köyler, mezralar, umutsuz bozkırlar, yalnız kayalıklar, sarp dağlar, köpüre köpüre akan asi sular, korku dolu geçitler arasında ilerleyen otobüsü jandarmalar ve özel tim sabahtan beri üçüncü kez durdurduğunda Mehmet İliç sıcaktan bayılmak üzereydi. Göğsü sıkışıyor, nefesi daralıyor, sırtı terliyordu. Hemen önünde oturan şoför, dişlerinin arasından belli belirsiz bir küfür sallayıp el frenini çekerken, "İlacın milacın varsa al abi, bu özel tim jandarmaya da benzemez, üstelik korucu pezevenkler de var yanlarında; kök söktürecekler şimdi," diye mırıldandı.

Aynı şirketin otobüsleriyle Diyarbakır'a gide gele şoförlerle iyiden iyiye dost olmuştu.

Şoför, ağır silahlarını yolculara doğrultup otobüsün içine dalan kimisi kar maskeli özel harekâtçıları bezgin ve kanıksamış bir sesle uyardı: "Şu yaşlı adam kalp hastası. Yol boyu tıkana tıkana geldi. Sonra uyarmadı demeyin." Mehmet, gömleğinin cebine yerleştirdiği, terden nemlenmiş kimliğini uzatırken küçük dilaltı haplarından birini ağzına attı. Parti döneminde, sendikacılık günlerinde Batman'da, İskenderun'da, Elazığ'da örgütleme çalışmaları yaparlarken "Allah selamet versin şirketi"nin Anadolu otobüsleriyle geçerdi bu yollardan. Gencecik, çoğu esmer, kavruk jandarma erlerinin otobüsü durdurup kimlik kontrolü yaptıkları o zaman da olurdu. Yine huzursuz bir hava dolaşırdı otobüste, ama içinde korku ve yılgınlık duymazdı. Şimdi, kendine bile itiraf etmekten utansa da, yüreği sıcaktan çok yüzlerce kilometre yol boyunca her taşa, her ağaca, her kayaya sinmiş korkudan daralıyordu.

“Eskiden korkmazdım,” diye düşündü. “İsyanımız, umudumuz, inancımız korkuyu yenerdi. Yaşlandım mı? ‘Şu yaşlı adam’ dedi şoför. Adam haklı, öyle gösteriyorum zahir; kendimi de öyle hissediyorum zaten. Oysa daha elli yaşındayım. Elli yaş ne ki? O eskidenmiş; şimdi elli yaşındaki insanlar yeniden evleniyor, yeni bir hayata başlıyor, yeni bir iş kuruyorlar. Ömürler enikonu uzadı.”

Sıkıntılarını anlattığında Doktor Erim, “Bu ameliyatı geçirenlerde, yaşlanma sendromu, kişilik bunalımı gibi bazı psikolojik sonuçlar görülür bazen,” demişti. “Çaresi? Çaresi her zamanki gibi: Sıkılmayacaksın, dert etmeyeceksin, dinlenip keyfine bakacaksın... Otobüsle Diyarbakır-İstanbul, git gel 48 saat... Mahpushane kapısında ziyaretçi kuyruğu, itiş kakış, hizaya sokmak için jandarma dipçiği, ‘vatan haini bölücülerin, Ermeni döllerinin yakınlarının hak ettikleri muamele neyse o!.. Dinlenip keyfime bakıyorum işte!”

— Madem kalbin hasta, ne işin vardı Diyarbakır’da, diye hoyrat bir sesle sordu maskeli adam.

— Bir yakınımı ziyarete gitmiştim.

— Kimmiş yakının?

— Oğlum.

Hapishanede, diyecekti; lafı yuttu, vazgeçti. Maskeli adam sıcağa dayanamamış ya da gerek görmemiş olmalı ki maskesini sıyırttı; alnında ve burnunun iki yanında birikmiş ter damlacıklarını gördü. Adam kimliğini geri verip arka sıraya doğru yürüyünce derin bir nefes aldı. Kendini daha iyi hissediyordu. Arka sıralarda oturan iki delikanlıyı otobüsten indirip götürmelerini, ilgisiz olmasa da tepkisiz bir şekilde izledi. Kendi tepkisizliğine şaştı. İnsanın ilgisi ve isyanı gücü kadar oluyor demek. Yine oğlu düştü aklına. Otobüsten indirip götürdükleri delikanlılara neden ilgi gösteremediğini, neden silahlı adamların önüne fırlayıp kendini çocuklara siper etmediğini anladı birden. “Oğlumu bile kurtaramıyorum, çaresizim. Orada, o karanlık,

pis, kalabalık koğuşta ölmeye yatmış; tek silahı ölüm, ölüm silahıyla direniyor."

Ne Deniz'in peşinde koştuğu davaya ne de sosyalizmin yerine silah tapıncını ve terörizmi geçirmiş umutsuzluk ve çaresizlik ürünü örgütlere inanıyordu. Ama oğlunu seviyordu, sadece sevgi değil, kimselere açıklayamadığı bir gurur da duyuyordu. Oğlunun isyanı, inancı, umudu artık geri dönmeyecek, yeniden yaşanmayacak günleri hatırlatıyordu. Nostaljik bir özlem; kendini oğlunda tekrarlama, yeniden üretme çabası... "Diyarbakır Hapishanesi'nde ölmeye yatmış, direniyor. Anlamsız ve umutsuz bir direniş, biliyorum. Yine de güzel. Keşke biraz daha kalsaydım Diyarbakır'da. Görüşe çıkmasalar da, çıkarılmasalar da, içerden bir haber alınırdı belki. Ama kalamadım. Bu şehir çaresizliğimi, yenilmişliğimi başıma başıma kakıyor, beni öldürüyor."

O korkunç, kuru sıcak –eskiden bu kadar boğucu olmazdı sanki–; Çin Seddi'nden daha uzun olduğu söylenen, her kovuğundan yoksulluk fışkıran, delice incirlerin sardığı yıkık sarı surlar –sur kalıntılarının sarı olmadığını biliyor, ama belki tozdan belki sıcaktan ne zaman bu şehri hatırlasa belleğini kuru toprak ve kum sarısı bir bulut kaplıyor–; kokuşmuş çöp, yanmış yağ, baygın yasemin karışımı ağır kokular –yasemin kokusu muydu gerçekten yoksa ağır zambak esansı mı?–, sokak ortasında ensesinden tek kurşunla vurulmuş cesetler, kuytu köşelere pusu kurmuş, artık gecenin karanlığını bile beklemeyen pervasız korku...

Yakılmış, boşaltılmış köylerden, mezralardan kaçıp lağımların karıştığı kurumuş derelerin yataklarına sığınmış aç, çıplak, umutsuz göçmenleriyle Diyarbakır, Mehmet İliç'i hem beden hem de duygu ve akıl olarak öldürüyordu. Bunca yıl nelere, kimlere karşı savaştıysa, neye isyan edip neye inandıysa hepsinin inkârı ve reddiydi bu şehir. Ne

kadar bağırsan sesini duyuramayacağın, ne kadar çabalasan kurtulamayacağın dipsiz ve karanlık bir kör kuyu.

"Bir ödlek gibi, ölüme yatmış oğlumu bırakıp kaçıyorum bu şehirden!"

Gözyaşlarına boğulmuş karısının, "Onu kurtar, hiç değilse ölüm orucuna yatmasını engelle!" diye feryat edişini hatırladı. "İtirafçı olsaydı daha mı iyiydi? Oğlumun itirafçı olmasını, ihanet etmesini yeğler miydim? Ya da Barış piçi gibi, faşistlere satılmasını?"

Şoför yardımcısından bir şişe su istedi. Su soğuk değildi, soğuk sular çoktan bitmişti. Şişeyi başına, ensesine, göğsüne boşalttı. Kısacık bir an serinler gibi oldu. "Uçakla gelmeliydim," diye düşündü. Sendikadan ayrılırken aldığı üç beş kuruş kıdem tazminatı suyunu çekmek üzereydi. "Üstelik uçak parasına işçi ikramiyesi mi dayanır! Şu ölüm orucunu bir bitirseler... Hapishane yönetimi bir adım atsa içerdekiler on adım atacaklar."

İçerdekilerin istediği, mahpushanedeki baskıların, aşağılamanın, işkencelerin sona erdirilmesiydi. Mahkûm yakınları olarak Olağanüstü Hal valisinin, emniyet müdürünün, askeriyenin, Diyarbakır'da ne kadar devlet temsilcisi varsa hepsinin kapısını aşındırmışlar ama görüşememişlerdi. İnsan Hakları Derneği'nin Diyarbakır şubesi yardımcı olmaya çalışıyordu, ama asıl onların haklarının ve canlarının korunması lazımdı. Son umut Ankara'da, bakandaydı. Mehmet İliç, savaşın sürdüğü Olağanüstü Hal bölgelerinde hiçbir bakanın, hiçbir resmî yetkilinin bir taşı bile yerinden oynatamayacağını; tüm güç ve yetkilerin Doğu-Güneydoğu'yu Batı'dan ayıran o çizilmemiş sınırda sona erdiğini bilecek deneyimdeydi. Oğlu dağda yaralı olarak yakalanıp tutuklandığında, yıllar sonra döndüğü Diyarbakır'da partilerden, sendikadan tanıdığı birkaç eski dostu aramış; baba ocağı İliç'e de uğramak istemiş; 1970'lerde can pahasına örgütlenme çalışması yaptıkları Batman'a kadar uzanmayı hayal etmişti. Eski

dostlar yoktu. Kimisi tutuklanmış, kimisi öldürülmüş, kimisi "gerilla" ya katılmış –tabii bu açık açık söylenmiyor, belli belirsiz sezdiriliyordu–, kimisi dönmüş, köye gidip korucu, muhbir ya da itirafçı olmuş, kimisi de Batı'ya göçmüştü. Bir rastlantı, çarşıdaki kelle paçacıda çorba içerken karşılaştığı Batman'dan eski bir tanış, tedirginlikle sağını solunu kolaçan ederek, "Eskiyi boşuna arama," demişti. "Eski öldü, gömüldü. Kimseyi bulamazsın, bulsan da bulduğun aradığın değildir. Yine burası ne de olsa büyük şehir, Batman'ı görsen ağlarsın, Batman koca bir mezarlık şimdi. Mezar taşları yerine de son model Mercedesler, yüksek apartmanlar ve cami minareleri var. Batman'a, Tunceli'ye, Erzincan'a gitmeyi hiç geçirme aklından. PKK'dan kurtulsan korucuların, özel harekâtçıların eline düşersin. Hani 'atıl havaya düş yere' derler; havada PKK, yerde TeCe, artık hangisini beğenirsen..."

Yine de Ankara'ya gidilmeli, bakanlarla görüşmeye çalışılmalı. Çocuklar orada, Diyarbakır mahpusunda ağır ağır ölüyorlar; birşeyler yapmalı... Evden ayrılacağını, Doğu'ya gideceğini söylediği gün ne demişti Deniz? "Bu ülke sanki ikiye bölünmüş, Sivas'ın doğusu sizin solculuğunuzun, devrimciliğinizin dışında kalıyor," diye suçlamıştı da içine oturmuş, yüreği sıkışmıştı. "Evet, bu ülke sanki tam da ortasından ikiye bölünmüş. İstanbul'dan Diyarbakır'a otobüsle gidip doğu kentlerinin çevresini şöyle bir dolaşmak yetiyor. Cizre'ye, Şırnak'a, Hakkâri'ye kadar gitmeye bile gerek yok; zaten isteseniz de gidemezsiniz. Burada sınırlar dikenli tellerle ayrılmıyor; acıyla, korkuyla, ölümle ayrılıyor. O zaman oğlana kızmıştım, ama haklı olan oydu."

"Oğlun bölücü, vatan haini," demişti hapishanedeki infaz savcısı. "Üstelik İstanbul'da rahat kıçına batmış, gelip burada dağa çıkmış. Kürt desem Kürt değil, Ermeni desem Ermeni değil. Ama dur

bakayım, belki de Kürtsünüzdür siz. Soyadınız bir tuhaftı; Ilıç mı, İliç mi, öyle bir şey!..”

İhtiyaç molasını bir sanayi sitesinin yakınındaki benzin istasyonunda verdiler. “Ben burada pek durmam, ama sıcakta motor tekliyor, bir baktırayım abi,” dedi şoför. Sonra, “Yarım saat ihtiyaç molası, çaylar müesseseden!” diye seslendi. Anadolu yollarında ikinci sınıf otobüs şirketleriyle yapılan yolculukların, insanı yıllar öncesine götüren değişmez ikramı, geçmişe özlem yüklü o neşeli ünleme: “Çaylar müesseseden!”

Mehmet İliç duygulandı, gözleri yaşardı hafiften. “İstiklal Marşı” çalınırken de “Enternasyonal” çalınırken de boğazına bir yumru düğümlenir, gözlerine yaşlar hücum ederdi. “Biz duygulu ve romantik bir kuşaktık,” diye geçirdi içinden. “Romantizm olmadan devrimcilik olur mu! Göllüce’ye, Atalan’a toprak işgallerine giderken; grev çadırlarında, fabrika işgallerinde sabahlarken; meydanları kızıl bayraklarımızla doldurup ‘Şura doğu şura batı demeden, güvercinler salacağız, yakındır’ diye türkülerimizi söylerken şiir vardı içimizde. ‘Çaylar müesseseden!’ diye bağırırdı burunsuz, güvensiz, sarı boyalı köhne otobüslerin şoför muavinleri. ‘Çaylar müesseseden, bilinçler partiden!’ diye karşılık verirdik. Fabrikaların, tarlaların, suların kaderini değiştireceğimize inanırdık. Güvercinleri dört bir yana, dört yöne salamadık. Hele Doğu’ya hiç. Saldık da yerlerine varamadılar, belki vurulup düştüler. Birşeyler yanlış oldu, eksik kaldı.”

Otobüsten indi. Benzin istasyonunun büyücek kafeteryası serindi. Ferahladı ve gevşedi. “Bu yürek beni götürecek, ama bugün de kurtardım galiba. Şu dilaltı hapları mucizeler yaratıyor.” Kafeteryanın bitişiğindeki küçük büfeden iki gazete aldı. Ankara’ya kadar yol uzun, okunacak şey gerek. Çay kötüydü, kendine az şekerli bir kahve söyledi. Bir an, plastik masanın üzerindeki şekerlikle oyalandı. Her şey değişse bile değişmeyecek tek nesne: fincanınıza doğru her eğişinizde,

küçük kırmızı ibiğinden bir kaşık şeker dökülen tasarım harikası; Anadolu yollarının bütün kahvelerinin, bütün benzin istasyonu kafeteryalarının, gece sığınaklarının yıllardır değişmez eşyası; sanki bir gizli örgüt ya da cemaat örgütlenmesinin simgesi, parolası...

Nesnelere karşı ilgisinin giderek artması kendisini de şaşırtıyordu. Bazen bir kalem, bazen bir kol saati, bir afiş, bir ilaç kutusu, eski bir fotoğraf, bir koltuk, bir plastik şekerlik üstüne üstüne geliyor; belleğini, kafasını, ilgisini kaplayıveriyordu. "Bunu da sormalı Doktor Erim'e, bu da mı kalp ameliyatının doğal sonucu?"

Kahvesini yudumlarken gazeteye göz gezdirmeye başladı. Birinci sayfada, iri puntolarla "Paris'te Türk diplomata menfur suikast" haberi vardı. "Yine mi başladı bu iş? Hani Ermeni terörünün kökü korutulmuştu? Bütün Ülkücü çeteler, sözde vatana hizmet eden tosuncuklara dönüştürülmedi mi Ermeni terörü öne sürülerek?" Haberi okumayı sürdürdü: "Özel görevle Paris'te bulunan Türk diplomat Arın Murat, Paris'te, ensesinden tek kurşunla vurulmuş olarak bulundu. Arın Murat'ı öldürülmeden önce gören son kişi, Türk asıllı kadın gazeteci, cinayeti gizli servislerin işlemiş olabileceğini iddia ediyor."

Olağanüstü sıcak ve bunaltıcı bir eylül gününde, deyim yerindeyse, buz kesti. Doktor Erim'in ağabeyi değil miydi Arın Murat? "Çoktandır görüşmüyoruz," demişti Erim, hastaneye son gidişinde. "Annem sağken, onu memnun etmek için bayramda seyranda biraraya gelirdik. Annem ölünce, hemen hemen hiç görüşmez olduk. Arın ağabeyim namusludur, ama hikmet-i devlete inanır. Ana tarafımızın paşa dedelerinin genleri baskındır onda. Bizim evlerdeki altın çerçeveli Osmanlı paşası resimleri gerçekti, yeni yetme burjuvazimizin bitpazarından alıp atalarımız diye duvarlara astığı cinsten değildi."

"Faili meçhuller Paris'e kadar uzandı demek! Paris' teki Türk asıllı kadın gazeteci ne demiş? Cinayet gizli servislerin işi olabilir mi demiş?

Ne demek yani, hangi gizli servislerin? Paris'te Türk asıllı kaç kadın gazeteci var Ülkü'den başka? Sakın kızın başı belada olmasın!

Haberin ayrıntılarına daldı. Öldürülen adamın karısının ve kızının Paris'te, havaalanında cenazeyi uğurlarken çekilmiş fotoğraflarını incelemeye başladı. İnce, ruh gibi, yaslı bir kadın, Doktor Erim'in havasını taşıyan dal gibi bir gençkız... Burjuva kadınları neden güzel oluyor, diye sorduklarında, anaları güzeldir de ondan, diye cevap verirdi gençliğinde. Şimdi biraz utanarak hatırladı. Ülkü'yü düşündü yine. Bir selam, bir haber gönderebilse hiç değilse. Dört yıl önce bıraktığı bir adres, bir telefon numarası vardı; belki hâlâ geçerlidir. Ya da Doktor Erim'den sormalı; belki biliyordur. İstanbul'a döner dönmez Erim'i aramaya karar verdi. Bir başsağlığı dilemek gerek. Ne de olsa ağabeyiydi Arın Murat.

— Motor biraz su kaynatmış, önemli bir şey yokmuş abi, yola düzülelim, dedi şoför. Sonra yolculara seslendi: "Otobüsümüz Ankara'ya doğru hareket etmek üzeredir, sayın yolcuların otobüsteki yerlerini almaları rica olunur!"

Yolcuların toparlanmasını beklerken, Mehmet'in yanına çöktü. Gözü masanın üstündeki gazeteye ilişti.

— Yine kimi indirmişler abi?

Sesi ilgisiz ve kanıksamıştı. "Ölüm de kanıksanıyor demek," diye düşündü Mehmet. "Bu halk artık hiçbirşeye şaşmıyor, hiçbirşeye inanmıyor, sadece korkuyor."

— Üst düzey bir devlet görevlisi. Paris'te Türkiye' deki değişimi, demokratik açılımları anlatmak üzere bulunuyormuş.

Şoförün, Güneydoğu'nun bütün izlerini taşıyan esmer yüzüne kederli bir gülümseme yayıldı. "Ne tuhaf, sanki bıyıklarıyla gülüyor bu adam," diye düşündü Mehmet İliç.

— O dediğin demokratik şey neyse, gelip de burada anlatsaydı sıkıyorsa.

— Taa orada, elin Paris'inde anlatmak da pek kolay değil anlaşılan. Baksana adamı haklamışlar.

— Belki de ahını aldığı birileridir. Devlet oralara kendinden olmayanı göndermez ya!.. Senin oğlan nasıl sahi? Mahpushane kaynıyormuş son günlerde, öyle diyorlar. Benim de bir amca torunu var içerde. Daha on yedisinde. Dağa erzak götürürken yakalamışlar. Allah kurtarsın hepsini.

Sonra sesini alabildiğince alçaltıp Mehmet'in kulağına fısıldadı:

— Apo Şam'da ense yapsın, bizimkiler burada dağda vurulsun, mahpusta ölsün! Bu ne biçim kaderdir abi!.. Kalmışız gerillayla devletin ateşi arasında. Hepten yanmışız, ölmüşüz biz. Hadi toparlan, gidelim; gün kararmadan geçelim şu lanet olası yollardan.

"Şu lanet olası, şu uğruna ölünesi yollardan yıllardır geçerim," diye düşündü Mehmet. "Batıdan doğuya, kuzeyden güneye yıllarca arşınladım bu yolları; çoğu zaman otobüsle, bazen tren, bazen de otomobille... Yürüdüğümüz de oldu. İşçi sınıfı tarihine geçti o uzun yürüyüşler. Bir kez 12 Eylül'den sonra, tutukluyken, bir de ameliyat sonrası yataktayken zorunlu molalar verdim. Şoförün dediği gibi: İhtiyaç molası... Bunun dışında şu lanet olası yollarda geçti hayat. Pişman mıyım? Hayır, zerre kadar...

Çukurova'da çeltiğe, Hatay'da pamuğa, Söke'de tütüne, Bafa Gölü'nde balığa, Ordu'da, Giresun'da fındığa; susuz tarlalara, zalim ağaların gaspettiği kaynaklara, Doğu'nun ırgat çiftliklerinde bir dönüm toprağın peşine, Hakkâri'ye Zap suyuna köprü yapmaya; köylüyü, ırgatı, marabayı, halkı uyandırmaya giderdik."

Belleğinde, kimbilir hangi toprak işgalinde, hangi köylü direnişinde çekilmiş bir fotoğraf: Köylülerle öğrenciler, tırmıklarını, baltalarını, küreklerini havaya kaldırmışlar, omuz omuza yürüyorlar. En önde, Mehmet İliç'in on dokuz-yirmi yaşı, sağ yumruğu havada, geleceğinden asla kuşku duyulmayan devrime doğru yürüyor. "Sonra

fabrikaları, işçileri, işçi mahallelerini, kendimizi keşfettik. 15-16 Haziran'da İstanbul'un iki yakasının işçileri birleşip de sel gibi akmasınlar diye Galata Köprüsü açıldığında, vapurlar kaldırıldığında neredeyse suya atlayacaktık. Fabrika işgallerinde, grev meydanlarında, her gün bir yenisi patlayan direnişlerde, kurtarılmış işçi semtlerinde kurduğumuz barikatlarda sabahlamak güzeldi. Sonra Aliağa'dan İskenderun'a, Batman'dan Seydişehir'e, Bursa'dan Karabük'e, Zonguldak'a uzanan yollarda, dopdolu, umutlu, sevinçli bir yolculuk oldu hayat." Kafasının içinde bir başka fotoğraf: ellerinde pankartlar, çekiçler, kızıl bayraklarla bir işçi kolu. Önde Mehmet İliç, ileriyi işaret ediyor. Bir fotoğraf daha: Bir işçi eğitimi olmalı. Mehmet İliç, üzerine beyaz tebeşirle "artıdeğer" yazılmış karatahtanın önünde, sömürüyü anlatıyor.

"Bazılarının arkamdan konuştukları gibi kariyerist miydim gerçekten? Öne fırlamayı, liderlik taslamayı –niye taslama olsun ki, basbayağı liderlik işte!– severmişim besbelli. Tiyatrocularla sendikacılar kariyerist olurlar, derdi bir tanıdığı. Neyse ne! Pis herifin teki olmadım hiç. Yolları, iyi olduğunu sandığımız; insan olabilmek, insanı kurtarabilmek için yürünmesi gerektiğine inandığımız hedeflere doğru yürüdük biz. Hedefe varamasak bile, o yolları yürümüş olmanın anlatılmaz doyumu yetiyordu bize. Şimdikilerle kıyaslanınca, sağcısıyla, solcusuyla tuhaf bir kuşaktık: kurtuluşa inanan, kurtarıcılığı görev edinmiş, tutkulu, inançlı bir kuşak... Ya şimdikiler?"

Kahvenin serinliğinden sonra hamam halvetinden beter gelen otobüse yeniden yerleşirken içinde iki farklı acıyla iki oğlunu düşündü. "Biri açlık grevinde; neyse ki hâlâ umut var, su içiyorlar henüz. Yarın öbür gün Ankara'dan, bakanlıklardan da bir şey çıkmaz da bütün kapılar yüzlerine kapanırsa açlık grevi ölüm orucuna dönüşür. Öyle ölüp gidenler olmadı mı? Üstelik İstanbul daha bir göz önü; televizyonlar, gazeteler, barolar, sivil toplum örgütleri, hepsi yığışmıştı

cezaevine, yine de gencecik insanlar herkesin gözü önünde yavaş yavaş sönüp gittiler. Diyarbakır'daki açlık grevinden, şimdilik bir tutukluların bir de yakınlarının haberi var. Bu ülkede televizyonlara haber olmadıkça ölmüşsün, kalmışsın kimin umurunda! Bir yolunu bulmalı. Eski dostları, tanışları seferber etmeli. Medya eski solcu dolu, sağlı sollu partiler de öyle. Dönek mönek; içlerinde birşeyler kalmıştır. Deniz yaşamalı; beş-on yıl yatıp çıkar, sonra yeniden döner hayata; Türkiye'de devran çabuk değişir. Avrupa Birliği'nin baskısı, Amerika'nın isteği filan derken bakarsın umulandan önce yumuşama olur, af çıkar. Oğlumu yaşatmanın diyeti her neyse, sonuna kadar ödeyeceğim."

"Barış için de aynı şeyi yapar mıydım?" diye düşündü. Askere gideceğini, bölücü vatan hainlerine karşı savaşmak istediğini, birkaç PKK'lı indirmeden dönmeyeceğini söylediğinde fazla tepki vermemiş, "Yolun yol değil oğlum, ne halt edersen et," demekle yetinmişti. İstanbul'da faşistlere, çetelere daha fazla bulaşmadan, dönüşü olmayan yollara girmeden, bir süre askerde kalması aklını başına getirirdi belki. İşlerin, öyle uzaktan cart curt etmeye benzemediğini, gerçek ölümün şehitlik edebiyatı olmadığını, insanın iliklerine işleyen korkunun ne olduğunu öğrenmesi iyi gelebilirdi.

Barış'ı otobüs terminalinden askere uğurladıkları geceyi hatırladı. Oraya gitmek istememişti. Neler olup biteceğini tahmin edebiliyordu. Her yeni tertibin askere alınışında, üstü açık kamyonetlerden, taksilerden, özel otolardan salkım salkım sarkan; üç hilalli bayraklarını sallayarak, dört bir yana silah atarak, avazları çıktığı kadar "En büyük asker bizim asker!", "PKK hainlerine ölüm!", "Savulun bölücüler, Bozkurtlar geliyor!", "Ezan susmaz, bayrak inmez, vatan bölünmez!" diye haykırarak sabahlara kadar sokakları, caddeleri dolaşan kızlı erkekli o gençler güruhunun, son duraklarında, kendisi için ne kadar dayanılmaz, ne kadar ürkütücü olacağını biliyordu. Son birkaç yıldır,

kentin sadece varoşlarında, eski gecekondu mahallelerinde değil, Taksim Meydanı'ndan Boğaziçi sahillerine, Nişantaşı'ndan Bağdat Caddesi'ne kadar dört bir yanında faşizan gösteriye dönüşen asker uğurlama törenleri, kimliğini arayan okulsuz, işsiz, umarsız, yarınsız varoş gençliğinin "Biz varız" demesinin bir biçimiydi. Onları anlıyordu ve anladığı için korkuyordu. 1930'lar Almanyası'nın Münih'te birahaneleri basıp herkese ayakta marşlar söyleten, "*Heil Hitler*!" diye bağırtan Nazi gençliğinin gecikmiş Türkiye modelleriydiler. Doğu'daki savaşın kabarttığı ürkütücü Türk şovenizmiyle; büyük kentlerin çürümüş, yozlaşmış yapay pırıltısının, kan ve haram bulaşmış zenginliğinin yarattığı öfke ve tepkiyle besleniyorlardı. Mehmet İliç, yılların deneyimiyle, bilinciyle onları anlıyordu, ama belki de karşılarında çaresiz kaldığı için; başka bir seçenek, aynı ölçüde güçlü ve doyurucu bir inanç öneremediği için onlardan tiksiniyordu da. Faşizan kabarış, kendisinin, kendi kuşağının, solun geri çekilmesinin göstergesiydi. Yenilginin başına başına vurulmasından hoşlanmıyordu. En büyük yenilgisi ise Barış'tı: Mehmet İliç'in Ülkücü oğlu.

— Barış daha çok küçük, demişti karısı. Ciddiye alma fazla, zamanla değişir.

Oğluyla konuşmayı denemişti birkaç kez. Deniz, böyle durumlarda babasıyla tartışır, diretir, hatta bazen küstahlaşır, çizmeyi aşar, Mehmet'in kafasını kızdırırdı. Ama ikisi de bastıkları zeminin ortak olduğunu, aynı şeyi, aynı amacı tartıştıklarını hissederlerdi. Konuşmak istediğinde, Barış susmuştu. İçten pazarlıklı, küstah, küçümseyen bir susuşla susmuştu.

— Söyleyeceğin şey yok mu, diye sormuştu sonunda Mehmet.

— Var, demişti aynı küstah soğukkanlılıkla. Vatan haini olmayacağım, aptal ve sizin gibi züğürt de olmayacağım. Bırak beni yoluma gideyim.

Karısının –hiçbir zaman dayanamadığı– gözyaşları olmasa oğlunu askere uğurlamaya asla gitmezdi.

— O da senin oğlun, demişti karısı hıçkırarak. Nasıl böyle ayrım yaparsın? Kanlı katil bile olsa, böyle günde insan oğlunun yanında olur. Üstelik Deniz'den ne farkı var Barış'ın? O bir şeye inanıyor, öteki başka bir şeye. Doğru nerede kim söyleyebilir ki! Yıllarca doğru sandığın inançların yanıltmadı mı seni?

Sahi doğru neredeydi? Mehmet İliç, sesinin yeterince gür çıkmayacağından korktuğundan susmuş, garajlara gitmişti. Sonra... Sonrasını hatırlamak bile istemiyordu. Kuru sıkı patlayan silahlar; ay-yıldızlı, üç hilalli, kurt başlı bayraklar; kurt işareti yapan, zafer edasıyla havaya kalkmış güçlü genç eller; hiçbirşeyin farkında olmadan, bir çöküş çağının azgın bulanık sellerine kapılmış sürüklenen gencecik çocuklar... "Bunların bazıları ölecek," diye düşünmüştü. "Bayraklara sarılı şehit tabutları hep aynı ruhsuz, anlamsız, kalıplaşmış törenlerle uğurlanacak. Biri de benim oğlum olacak belki. Benim oğlum olmasa da bir başka ananın, bir başka babanın oğlu..." Birden, ne yaptığını, niçin yaptığını hiç düşünmeden Barış'ın suratına okkalı bir tokat indirmiş, çocuk neye uğradığını anlamadan oğluna sıkı sıkı sarılıp ağlamaya başlamıştı.

Çocuğun, dehşet içinde debelendiğini, babasını ittiğini, uzaklaştığını, "Baba çok ayıp oluyor, kendini topla," dediğini, hıçkırıklarını tutmakta güçlük çektiğini ve o anda oğlundan gerçekten nefret ettiğini hatırladı. Mehmet İliç o güne kadar hiç ağlamamıştı. Ne gençlik günlerinde arkadaşları vurulduğunda ne Denizler asıldığında ne anası babası öldüğünde ne de işkencede, hapiste... Şimdi neden ağladığını, neden kendini elâleme rezil ettiğini anlayamıyordu. Oysa karısı, sadece karısı mı, bütün asker anaları, doya doya ağlıyorlardı işte. Ağladıkça da insanlaşıyorlar, güzelleşiyorlardı.

Barış muradına ermiş, Doğu'ya gönderilmişti. Zayıf, naif bir çocuktu, boydan-kilodan kaybetmiş, komandoya ayrılamamıştı, ama otomobil kullandığından zırhlı birliğe şoför olarak verilmişti. Son haber Şırnak'tan gelmişti: Sağ ve sıhhatteydi. Birlikleri sınır ötesine kaydırılıyordu, bir süre haber almazlarsa merak etmemeliydiler. Nihayet sıcak karşılaşmaya girecekleri için heyecanlıydı. Evi özlemişti. Annesini öpüyordu. Babasına da utangaç, ezik bir selam vardı. "Seni üzdüysem affet baba," diyordu.

"İki oğlum var," diye düşündü hüzünle. "Yolları, içinden çıkıp da unuttuğumuz Doğu'da kesişen iki evlat. Kardeşler ve düşman cephelerdeler. Neyse ki Deniz dağda değil de tutuklu. Olmaz olmaz dememeli, her şey olur bu ülkede; kardeş kurşunuyla ölmek de var."

Çok sıcak, boğucu bir eylül gününde, bütün camları açık bir Anadolu otobüsünün yine de ter, nefes, toz, uyku ve yorgunluk kokan havasından göğsü daralan Mehmet İliç, yolun iki yanından akıp giden bozkırın kederli yalnızlığına dalmış, yaşamın ne kadar tuhaf ve acımasız rastlantılarla dolu olduğunu düşünüyordu.

Erim, ağabeyinin cenazesini karşılamak üzere Ankara'ya Cem'le birlikte gitti.

— Uçağa boşver, dedi Cem. Yeni otoyoldan arabayla hem daha rahat hem de daha çabuk gidiliyor.

Cem'in mavi Mercedes'i; sessiz işleyen kliması, mini barı, bir konser salonundaki ses kalitesini aratmayan müzik düzeneği, televizyonu ve filmlerde görülen kibar ve vakur şoförüyle gerçekten de rahattı.

Arın'ın ölüm haberi öylesine beklenmedikti ki, dost-arkadaş çevrelerinde üzüntüden çok şaşkınlık yaratmıştı. Hele de karanlık bir cinayete kurban gitmiş olması inanılır gibi değildi. Cinayeti hiçbir

örgüt üstlenmemiş; Ermeni terörünün yeniden hortladığı ya da sol terör örgütlerinin veya PKK'nın intikam eylemi olduğu yorumları da havada kalmıştı. Tanıyanlarının, sevenlerinin gözünde, böyle bir ölümü hak eden son insandı Arın Murat. Artık herkesin, en sade vatandaşın bile farkında olduğu kirlenmişliğin, devlet yağmasının, iktidar çirkefinin ortasında, hiçbir yolsuzluğa, hiçbir kanunsuzluğa bulaşmamış dürüst devlet adamı olarak tanınırdı. Ölüm haberi yayıldığında, herkes, demek ki kimse güvenlikte değil duygusuyla ürpermiş, içinde korkuyla karışık bir isyan duymuştu.

— Cinayetin özel, kişisel bir nedene dayandığını sanmıyorum, demişti Cem. Hele de Ülkü ile bağlantı kurmaya çalışmak tam anlamıyla zırva. Bence iyi saatte olsunlar karışmış bu işe. Katillerin kim olduğunu devletin ilgili birimlerinin çok iyi bildiğini sanıyorum.

— Ağabeyim devletin güvenilir, saygın, nitelikli elemanlarından biriydi. Biliyorsun, hükümetler, partiler, darbeler gelip geçti, ama o kimsenin adamı olmadı, işini yaptı ve sürekli yükseldi. Onu ortadan kaldırmakta kimin, nasıl bir çıkarı olabilirdi ki! Ailemizde MİT geleneği vardır, bizim dayıyı hatırlarsın, ama Arın'ın MİT'e falan bulaştığını da hiç sanmam.

— Bilmiyorum; devlet benim için her zaman bir sır olarak kalmıştır. Biz, gizli servis dendi mi bir CIA'yı, bir de MİT'i ve kontrgerillayı bilirdik. Ama bunların da ötesinde, daha derinlerde bir şey olduğunu seziyorum. Belki Arın da bunu sezmişti, belki çok şey biliyordu, belki de öğrenmemesi gereken şeyleri öğrenmişti. İstanbul'da son görüştüğümüzde huzursuzdu, tam açılamadı ama bazı kuşkularından söz etti. O zaman abarttığını düşünmüştüm. Ülkü'de ipuçları olabilir. Gazetelerin yazdığına göre, Ülkü Paris'te Arın'la görüşmüş; cinayeti karanlık güçlerin, gizli servislerin işletmiş olabileceği yolunda sözler de söylemiş. Tabii hepsinin uydurma olma

olasılığı da var, belki de Ülkü hiç konuşmamıştır. Medyayı kimin nasıl yönlendirdiğini bilemiyoruz. Ülkü'yü bulabilsek öğrenirdik.

— Onu Paris'te çalıştığı gazeteden aramayı denedim. Bir süre izne çıktığını, nerede olduğunu bilmediklerini söylediler. Çocuğun ölümünden sonra hastanede benim serviste kalmıştı. O zaman ev telefonunun numarasını da bırakmıştı, ama orası da cevap vermiyor.

— Umarım başı dertte değildir. Bu aralar ortalarda görünmemesi bence de doğru.

Mercedes, saatte yüz seksen kilometre hız yaparak otoyolda ilerlerken ikisi de Ülkü'yü düşündü.

— Ağabeyim Ülkü'yü çok sevmişti, dedi Erim. Onu tanırsın; hayatı, görev duygusuyla yükselme hırsı arasında, duygularını gemlemeye, törpülemeye çalışarak geçti. Kendi iradesiyle kendine çelikten bir kimlik oluşturdu. Belki de annemizin iradesiyle desem daha doğru olur, ama kumaşında da vardı. Bence Ülkü, onun kaçmaya çalıştığı yumuşacık, duygusal yanıydı. Doğallığıyla, canlılığıyla, yaşama tutkusuyla ağabeyimi bir yandan çekerken bir yandan da ürkütüyordu, ama onu çok sevmişti.

Cem, kafasının içinde dönüp duran, dile getirilmeyi bekleyen, dile getirilmek için zorlayan sırrı açıklayıp açıklamamakta bir an duraksadı. Birkaç kez konuyu Erim' le konuşmaya niyetlenmiş, sonra anlamı olmadığını, dedikoduculuktan başka işe yaramayacağını düşünüp susmuştu. Üstelik, sezgileri ve duygularıyla ne kadar emin olsa da doğrulanmamış, kanıtlanmamış bir kuşkudan ibaretti büyük sır. Ama bugün, kederden mi, yorgunluktan mı, bir sırrı bölüşme, yüreğini hafifletme isteğinden mi bilinmez, söyleyip rahatlamak ihtiyacındaydı.

Şoförle arka koltuk arasındaki ses geçirmez cam perdenin kapalı olup olmadığına göz attı. Daha güvenli olması için kasetçaların düğmesine dokundu. Bir an lafa nasıl başlayacağını düşündü.

— Umut'un babasının Arın olduğunu sanıyorum, dedi alçak bir sesle. Artık ne Arın ne de Umut hayatta olduğuna göre, bilmenin de söylemenin de önemi kalmadı.

Erim, Umut'un kim olduğunu o anda algılayamadığından boş gözlerle baktı.

— Ülkü'nün oğlu Arın'dandı, diye sürdürdü Cem. Moskova'da Ömer Ulaş'la konuştuğum zaman, umutsuz ve içkili bir ânında gelişigüzel söylediği bir söz, ufak tefek ama anlamlı bir sürü ayrıntıyla birleşince düşünmeye başlamıştım bunu. Daha sonra kuşkularım pekişti.

Aynı boş bakışlarla, sanki hiç tanımadıkları birinden söz ediyorlarmış gibi sordu Erim:

— Peki ağabeyim biliyor muydu?

— Sanmıyorum. Arın gibi ilkeli bir adam eğer bilseydi oğluna sahip çıkardı. Ülkü bunu ona hiç söylemedi benim tahminime göre. Arın gerçeği bilmeden öldü.

— Ömer Ulaş biliyor muydu sence?

— Çocuğun kendinden olmadığını tabii biliyordu, ama Arın'ı hiç tanımıyordu. Ülkü'yü sevmişti, Ülkü de ona sığınmıştı. Ömer Hoca'nın dünya görüşü, kişiliği, kendine güveni ve Ülkü'ye aşkı çocuğu kendi oğlu olarak benimsemesini kolaylaştırmış olmalı. Çocuğun kimden olduğunu merak etse de hiç sormamıştır sanırım. Ama bunların artık gerçekten de hiçbir önemi yok.

— Evet, ne yazık ki hiçbir önemi yok artık. Ayrıca kanıtı da yok. Ülkü bu konuda konuşmadıkça, sadece senin kuşkuların olarak kalmaya mahkûm bütün bunlar.

Sustular. Bolu Dağı'nın serinliği ve yeşili, klimalı araba içinde bile bunalmış yüreklerine iyi geldi.

— İki-iki buçuk saatlik yolumuz kaldı, dedi Cem. Vaktimiz var, Koru'da kısa bir mola verelim; şoför de dinlenmiş olur.

Erim, ne zamandır bu yoldan geçmemişti. Ankara'ya pek işi düşmez, düşse de uçakla giderdi. Çocukluğunun, delikanlılığının Ankara-İstanbul yolunun güzel anılarından biriydi Koru Motel. O zaman otoyol yoktu. Düzce' nin, annesinin dudak bükerek, "Aman buralar çok avam, buralarda çay may içilmez, hasta oluruz," dediği yol boyu kasaba kahvelerinden sonra, Bolu Dağı'nı tırmanınca konakladıkları tek tesis Koru Motel'di. Kışın karlı günlerinde veya ilkbaharın serin gecelerinde gerçek bir şömine gürül gürül yanar, içinde köy sucuğu kızartılırdı. Kremalı dağ çileğinin ve çörekotlu Çerkez peynirinin tadı, çocukluğun unutulmaz tadları arasında değişmez yerini almıştı. Sonraki yıllarda, Ankara'ya giderken karısı ve çocuklarıyla da birkaç kez uğramıştı buraya. Ne Çerkez peynirinin eski lezzetini ne de dağ çileklerinin eski kokusunu bulabilmişti. Artık yanmayan şömine –belki de yaz olduğu için yanmıyordu–, şöminenin yanına, duvar boyunca üst üste istif edilmiş kütükler, ahşapla kaplı duvarlar da pek sıradan gelmişti. Yine de çocukluktan kalma bir anı işte! İnsanlar çocukluk anılarına, çocukluk lezzetlerine bağlıdırlar.

Ön taraftaki ağaçlıklı ve gölgelik bahçe, doğallığından ve yeşilinden çok şey yitirmiş de olsa, insanın içine ferahlık ve temizlik duygusu veriyordu. En arkalarda, ulu çamların altındaki kuytu masalardan birine oturdular. İstanbul'dan sabah erken çıkmışlardı, daha saat on bile olmamıştı. Hava reçine, kuru çam dalı, odun ateşi ve taze ekmek kokuyordu; tanıdık, dost, mutluluk veren bir koku...

— Çocukken, bazen Ankara'ya otomobille giderdik. Annem treni sevmezdi. "Vagon restoranı bile hacıağalar dolduruyor, artık bizlere bu memlekette yaşanacak yer kalmadı," derdi. Yolda, burada, Koru'da konaklardık. Bir keresinde, hatırlıyorum, ağabeyim de vardı. Ben iyice küçüktüm, beş-altı yaşındaydım herhalde. İlkbahardı, kremalı dağ çileği yemiştik. O zamanlar ağabeyim resim yapardı. Uzun bir geziye gidileceği zaman resim defterini ve boyalarını yanında taşırdı. Burada

bir resim yapmıştı bana. Hiç unutmuyorum; yemyeşil çam ağaçları, altlarında pembe dağ çilekleri ile mor menekşeler... Güzel resim yapardı, bilirsin.

Bahçenin o tarafı daha gölge ve sakin olduğu için hemen yanlarındaki masaya oturmaya hazırlanan, biri kadın, üç kişilik grupla önce ilgilenmediler.

— Cenaze yarın mı kalkacak, diye sordu Cem.

— Evet, ölüm ilanları da öyle verildi. Bugüne yetişmezdi. Ne kadar omzu ve unvanı kalabalık zevat varsa orada olmak isteyeceklerini düşünürsen...

— İpek'le Derin de cenazeyle aynı uçakta mı geliyorlar?

— Evet.

— Zavallılar perişandırlar herhalde. İpek'i böyle olaylar içinde düşünemiyorum hiç. Derin henüz çok genç, daha iyi dayanacaktır. Kızını ne kadar severdi Arın.

— Evet, gerçekten de çok severdi. Hani yolda gelirken bir şey söylediydin; kafama takıldı. Evet, artık anlamı önemi yok, yine de Ülkü Abla'nın oğlunun Arın Ağabeyimden olduğunu düşünmek bir tuhaf geliyor. Aklımdan çıkaramıyorum bunu. Biliyorum çok saçma, ama Ülkü Abla bunu ona açıklasaydı, ağabeyim annemi falan takmaz Ülkü ile evlenirdi. O zaman yaşam farklı akar, farklı gelişirdi. Ne kendisi ne de Umut böyle ölmezlerdi belki...

İçini derin bir hüzün kapladı.

— Ağabeyimle yakın değildim, son yıllarda sık da görüşemiyorduk; ama o benim ağabeyimdi. Bütün çocukluğumuzu, delikanlılığımızı, gençliğimizi paylaştık. Ülkü ile ilişkileri başladığında, annemin haberi olmasın diye çok yalanlar söylediydim onlar adına. Tabii Arın benden böyle bir şey istememişti. O ne kadar gururludur bilirsin; bunu kendine yediremezdi. Benim işgüzarlığımdı hepsi. Çocukluğunu ince

ince özler ya bazen insan, öyle özleyeceğim onu. Arın Murat'a yakışmayan bir şekilde öldü üstelik. Karanlık, kuşkulu, sinsi bir ölüm.

Gözleri buğulandı hafiften, başını önüne eğip kahvesine süt karıştırır gibi yaptı. Yan masadan kalkıp önüne dikilen adamı ilk anda fark etmemesi bundandı.

— Rahatsız etmiyorum ya, dedi Mehmet İliç. Ağabeyin için çok üzüldüm Doktor. Rastlantının böylesi az görülür. Biraz önce arkadaşlarla bu olayı konuşuyorduk. Arkadaşlar dedimse; biri İnsan Hakları Derneği'nden, öteki Baro'dan.

— Buyur Başkan, dedi Erim yorgun bir sesle.

Eliyle karşısındaki boş sandalyeyi işaret etti.

— Mehmet İliç sendikacıdır, diye tanıttı Cem'e. Cem Örener ağabeyimin çocukluk arkadaşıdır. Belki tanırsın; sizinkiler Örenerlerin işyerlerinde greve gittiklerinde, biz de oralarda, kendi evimizdeymiş gibi rahat rahat devrimcilik oynardık. İşçi eğitimi falan da yapardık orada. Cem sınıfına ihanet ediyordu o zamanlar.

— Ben tekstilde örgütleme yapmadım hiç, ama Örenerleri bilirim tabii. Burjuvaziden gelenlerin bile –"Burjuva çocuğu" dememişti– sınıflarına ihanet ettikleri geçmişte kalmış güzel günlerdi onlar. Geç de olsa tanıştığımıza memnun oldum. İstanbul'a varır varmaz arayacaktım seni Doktor. Ama galiba Ankara'ya gidiyorsun sen. Gazeteler, cenazenin bugün geleceğini yazıyorlardı.

— Evet, öyle. Merasim de yarın olacak. Sonra hemen döneceğim. Sen nereye böyle Başkan?

— Diyarbakır'daydım. Benim büyük oğlan orada yatıyor. Son günlerde yine baskıları artırmışlar, durumları çok zor, açlık grevine başladılar. Şimdilik tam ölüm orucu değil, ama bu duyarsızlık sürerse orada da çok can gidecek. Ankara'ya vardım, Ankara'da tutuklu aileleri olarak bakanlarla görüşmeyi, kamuoyunu bir nebze harekete

geçirmeyi denedik. İstanbul Barosu, gazeteciler falan ilgileniyorlar sağ olsunlar. Buraya da onlarla birlikte geldim işte.

— Başarabildiniz mi bari?

— Bakanla konuşamadık. Adamlar randevu vermiyorlar. Müsteşarla görüştük güçbela. İlgileneceğine söz verdi. Aslında ne bakanın ne müsteşarın, hiç kimsenin en küçük yetkisi yok OHAL bölgesinde. Orası Türkiye değil sanki. Hani vatanı bölüyorlar falan diyorlar ya, kendileri çoktan bölmüşler Türkiye'yi. Demin onu konuşuyorduk. Böldürmeyiz, deldirmeyiz falan dedikçe bölünüyor bu ülke. İstanbul'dan, Ankara'dan görüldüğü gibi değil işler, inanın bana. Daha uzağa değil, Diyarbakır'a kadar gitmek yetiyor.

Çok konuştuğunu fark edip utanarak sustu.

— Sizin derdinizi sormaya, başın sağ olsun demeye geldim, kendi derdimi döktüm bağışla Doktor, ama anla, içim yanıyor. Elimde kalan tek oğlum o benim.

— İki oğlun yok muydu? Ötekine ne oldu?

— Onu bırak şimdilik! Ülkücülere bulaştı; askere, PKK'lı öldürmeye gitti. Belki oralarda gözü korkar, aklı başına gelir. Burjuva kendi sınıfına ihanet etti mi iyi olur, namuslu iştir; işçi, sınıfına ihanet etti mi pisliktir Cem Bey. Biz böyle biliriz.

— Bakanlıklarda tanıdıklarım var, dedi Cem. Dediğiniz doğru, oralara onların da gücü yetmiyor. Oranın yasaları farklı; yine de bir konuşmayı deneyeyim. Diyarbakır Hapishanesi'ndeydi oğlunuz değil mi?

— Evet, orada. İlginize teşekkürler. Tabii elden gelen her şeyi denemek gerek, ama asıl medyayı hareketlendirmek lazım. Kimsenin haberi bile yok orada insanların öldüğünden.

Ölüm bu ülkede ne kadar sıradan, ne kadar gündelik," diye düşündü Cem. "Trajikliğini bile yitirdi artık. Saatlerdir ölümden konuşuyoruz, ölümü anıyoruz. Arın'ın öldürülmesi, Umut'un

öldürülmesi, sendikacının mahpustaki oğlunun ve daha birçoklarının ölüm silahını kuşanıp direnmeye çalışmaları... Faili meçhuller, yargısız infazlar, tek kurşunla ensesinden vurulanlar, şehit olanlar ve ölü ele geçirilenler: ölümün yeni adları, koskoca bir ölüm edebiyatı...” Çoktandır kafasını kurcalayan mutluluk hayali, alçakgönüllü kurtuluş umudu, ölüm düşüncesine inat, yeniden çıkageldi. “Bozcaada projesini fazla ertelememeliyim artık. Yolun yarısını çoktan geçtim. Bağlarımı yeşertmeye, buğulu, dolgun salkımları avuçlamaya, kendi şarabımın kışkırtıcı yakut renginin sarhoşluğunu tatmaya geç kalmamalıyım. Şirketin, holdingin canı cehenneme; bensiz de olur hepsi; olmazsa da olmayıverir.”

— Biz artık kalkalım, geç kalmayalım. Arın’ı getiren uçak saat 14’te Esenboğa’da olacak. Yarın da Ankara’dayım Mehmet Bey. Tanıdıklarımla görüşmeyi ihmal etmeyeceğim. Bir sonuç alabilirsem sizi Erim kanalıyla haberdar ederim. Umarım düzelir.

Sonra, biraz muzip, biraz hüzünlü gülümsedi.

— Erim’in dediği gibi bir zamanlar sınıfıma ihanet etmiştim. Hiç pişman değilim. Sonra sınıfımla buluştum. Bundan da fazla bir şikâyetim yok. En azından çok zengin oldum. Şimdi galiba yine ihanet etmek üzereyim.

Hızlı adımlarla otomobile doğru yürürken,

— Ne demek istedin, diye sordu Erim.

— Bu defa da kaçarak ihanet edeceğim sanırım. Bozcaada’da geniş bağlar aldım. Şarapçılık yapma fantezim var. Arın’ın ölümü, zamanımızın sonsuz olmadığını, hatta çok az kaldığını hatırlattı bana. Son görüştüğümüzde Arın’a da anlatmıştım bağcılık ve şarapçılık hayallerimi. Bu hayalimi bir an önce gerçekleştireceğim.

Arın Murat'ın cenazesi, her zamanki gibi "bölücü terör"ün, "Ermeni katiller"in, "irtica"nın lanetlendiği görkemli bir devlet töreniyle kaldırıldı. Askerî ve sivil erkân, ciddi ve üzgün suratları, üniformaları –siviller de sanki üniforma giymişti–, en ağır ve ürkütücü görünümüyle, tam kadro oradaydı. Benzer cenaze törenlerinden tek fark; aile, dost, arkadaş çevresinin azlığına karşılık, resmî zevatın ve yabancı misyon temsilcilerinin olağanüstü kalabalığıydı.

Bayrağa sarılmış cenaze için ilk törenin hangi bakanlık önünde yapılacağı, Arın Murat'ın yirmi beş yıllık parlak kariyerinin devletin hangi dairesine armağan edileceği Dışişleri ve İçişleri bakanlıkları arasında küçük bir anlaşmazlığa bile neden olmuş, kadrosunun bulunduğu yer ve son resmî görevi hesaba katılarak Dışişleri'nde karar kılınmıştı. Burada, en yüksek düzeyde atılan nutuklarda "menfur cinayet" lanetlenirken ve devletin en yetkili ağızları, "katillerin en kısa zamanda bulunacağını, bu defa cinayetin faili meçhul kalmayacağını, hain teröristlerin, bölücü katillerin yakalanıp adalet önüne çıkarılmasının devletin namus borcu olduğunu" ilan ederlerken, Erim, yıllar önce gördüğü bir İtalyan filminin etkileyici finalini hatırladı: Devletin derinlerine yuvalanmış mafyanın işlediği bir cinayeti soruştururken, bulduğu izlerin içişleri bakanına ve askerî istihbarat örgütü başkanına kadar götürdüğü cesur ve namuslu savcının –Robert de Niro muydu, yoksa Gian Mario Volonté mi?– suikasta kurban gitmesinden sonra, aralarında bakanın ve generalin de bulunduğu devlet erkânının, katedralin görkemli merdivenlerinden ağır ağır inerlerken öldürülen savcının siyah yas giysilerine bürünmüş genç ve güzel eşine ve küçük oğluna, çok üzgün ifadelerle başsağlığı diledikleri sahne...

"Cinayeti ne amaçla, kimlerin işlediğini mutlaka biliyorlardır," diye düşündü Erim. "Hepsi değil kuşkusuz, ama aralarından bazıları

mutlaka biliyor, diğerleri de seziyor. Hepsinin tam takım, sıram sıram burada olmaları bile bunun bir göstergesi. Temize çıkmak istiyorlar."

Dün, Cem'le birlikte Ankara'ya gelirken yol boyu konuştukları, ürettikleri senaryolar kafasını kurcalıyordu. Son görüşmelerinden birinde, Arın'ın sinirli ve düşünceli göründüğünü, kafasında birçok cevapsız soru olduğunu, devletin hukuk dışı karar ve uygulamalarından ve bu türden işlere bulaşmış olmaktan huzursuzluk duyduğunu, huzursuzluk duymakla da kalmayıp paranoya mı, gerçek temeli var mı tam anlayamadığı korkulara kapılmış olduğunu anlatmıştı Cem.

— Arın'ı bilirsin; kolay kolay anlatmaz böyle şeyler. Zaten yine üstü kapalı geçiştirdi; ama bir mesaj vermek istiyordu: Başına bir şey gelirse, bunun bir kaza değil, kendisine yönelmiş, hedefi belli bir saldırı olacağı mesajı.

— Gazetelerde yazılanlara, Ülkü'nün söylediklerine bakılacak olursa, satır aralarından da bu anlaşılıyor: ardından timsah gözyaşları dökenlerin işin içinde olabilecekleri... Anlayamadığım şu ki: Neden? Kimin tekerine taş koymuştu Arın Ağabeyim?

— Sistemin, dersem çok mu ağır siyasal yorum yapmış olurum. Önceki günkü önemli Fransız gazetelerini getirttim. Arın'ın Paris'te verdiği konferansa ilişkin haberler vardı. Beklenenden farklı şeyler söylemiş orada. İster eleştiri, ister özeleştiri de... Gâvurun derdi değil tabii, ayrıntılı vermemişlerdi haberi; ama anlaşılan o ki, Arın, iyi bildiği o mekanizmanın kirli çamaşırlarından da söz etmiş.

Esenboğa Havaalanı'na cenazeyi teslim almaya gittiklerinde, acıları yüzlerinden okunan, ayakta durmakta güçlük çeken İpek ile metin görünmeye çalışan Derin'i karşılamış, birlikte eve gitmişlerdi.

— Arın bu evden çıkalı beş gün bile olmadı daha, demişti İpek. Paris'te sadece iki gün kalacaktı.

Sokak kapısına koşturan Mecbure Hanım'ın boynuna sarılıp küçük bir çocuk gibi ağlamaya başlamıştı. Sonra odasına çekilmiş, bir daha da görünmemişti.

— Ben Hanımımla ilgilenirim, demişti yaşlı emektar. Şimdi yalnız kalmaya ihtiyacı var onun. Siz rahatınıza bakın Erim Bey. Cem Bey de gece burada kalır umarım. Ev birden boşalırsa, Hanımıma da, Küçükhanım'a da pek kötü gelir.

Erim de Cem de, İpek'in ihtiyacının viskisine kavuşmak olduğunu, Mecbure Hanım'ın durumu kurtarmaya çalıştığını biliyorlardı. Derin de biliyordu, ama aldırmaz görünüyordu.

Vekilharçlıktan garsonluğa, bahçıvanlıktan teşrifatçılığa kadar evin her işine koşan orta yaşlı adama, Başbakanlık'tan veya aynı önemde bir yerden gelmedikçe telefon bağlamamasını söylediler. Gerçekten de telefonlar susmak bilmiyordu; dayanılır gibi değildi.

— Baş üstüne efendim, dedi adam. İzninizle, özel telefon dışındakilerin fişlerini çekeyim.

Evin gündelik düzeninin ayrılmaz parçası olan beş çayı servisini, alışkanlıklarını hiç bozmadan, sanki hiçbir özel durum yokmuşçasına sürdürüyordu. Cem, çay yerine kahve istedi.

Özel bir pastaneden alınmış, ağızda eriyen küçük kurabiyeleri iştahla yerken,

— Eskiden bunlar bizim evde her gün taze taze yapılırdı, dedi Erim. Annem buna çok dikkat ederdi. Arın Ağabeyim fazla boğazlı değildi; bir-iki tane yer, bırakırdı. Bütün tepsiyi ben götürürdüm. "Kendim doğurmamış olsam, bu çocuğun bizim evden çıktığına inanmazdım," diye tepki gösterirdi annem.

Cem de hatırladı: Kısa pantolonluydular; ilkokul birinci veya ikinci sınıftalardı. Birlikte ödev yapmak bahanesiyle sık sık Arınlarda buluşurlardı. Üstlerine beyaz bir badem ya da bir karanfil tanesi konmuş yuvarlacık tombul kurabiyelerin fırından çıkarılıp kristal

tabağa konmasını beklemeye bile sabredemeden, parmakları yanarak dalarlardı tepsiye. Sultan Hanım, "Mutfak kedileri, tok evin aç kedileri," diye azarlardı onları. Erim daha doğmamıştı, belki de annesinin karnındaydı. Arın'ın annesi bir gün, "Ay, pek güzel koktu Sultan Hanım!" diyerek mutfağa gelmiş, hizmetçi de, "Aman Hanımefendi hemen yiyin bir tane, sonra çocuğa zararı olur. İnsan aşererken, aslında ana değil çocuk imrenirmiş," demişti.

"İmrenen çocuk", kırk beş yıl sonra, oturmuş kurabiye atıştırıyor. Mutfaktaki kısa pantolonlu oğlanlardan birinin cesedi, yarınki cenaze törenini beklerken morgda, demir bir kutunun içinde yatıyor. Yorgun ve üzgün bir gençkız karşılarında, önündeki çaya ve kurabiyelere hiç dokunmadan oturuyor; Arın'ın gözleri, Arın'ın bakışlarıyla bir Erim'e, bir Cem'e bakıyor. "Az zaman geçmemiş, neredeyse yarım yüzyıl! Elli yıl sonra, Derin de belki bugünü hatırlayacak. Yorgun ve ona göre yaşlı yüzlerimizi, babası morgda cansız yatarken burada çay kahve içip eski kurabiyelerden konuştuğumuzu, havaya asılıp kalmış sessiz kederi, daha birçok ayrıntıyı... Ne tuhaf, böyle anlarda insan daha çok ayrıntılara takılır. Kaldıramayacağı, dayanamayacağı kadar ağır olan asıl konudan kaçmak için belki de!"

Derin, gözlerini önündeki dolu çay fincanından ayırmadan, bir sır veriyormuşçasına yavaş ve yorgun bir sesle,

— Dün, gazetelerin babamı son gören kadın olduğunu yazdıkları gazeteciyle tanıştım, dedi.

Sözlerinin karşısındaki iki adam üzerindeki etkisini ölçmek için bir an bekledi.

— Aslında, görüşmeyi annem istemişti. Herhalde merak etmişti kadını. Adı Ülkü Öztürk. Yıllardır yurtdışında, Avrupa'da yaşayan biri. Cinayetle ilgili ipuçları verebileceğini düşünmüş Elçilik.

— Verdi mi?

— Bence söylediğinden fazlasını biliyor Erim Amca. Yine de birşeyler hissettirdi. Aklımın erdiği bir konu değil, keşke sizler konuşabilseydiniz onunla.

— Hissettirdikleri neydi, tam ne söyledi hatırlayabiliyor musun?

— Babamın, o gece, izlendiğinden kuşkulandığını söyledi. Bir de, aynı günkü basın konferansında, resmî bir görevlinin ağzından çok yadırgatıcı gelen şeyler anlattığını, örneğin devletin bazen hukuk dışı yöntemlere başvurduğunu falan söylediğini aktardı.

— O konuşmanın tam metni var mıymış acaba?

— Evet, yanlış hatırlamıyorsam, eğer istiyorsak babamın o gün yaptığı konuşmanın tam metnini Büyükelçilik'ten bulabileceğimizi, kendi çalıştığı gazetede de banda kayıtlı olarak bulunduğunu söyledi galiba.

— Bulabildiniz mi bari?

— Ben Elçilik'te bizimle ilgilenen ikinci kâtiplerden birinden rica ettim, bakacağına söz verdi. Ama soruşturmayı yürütecek olan özel ekip zaten bu türden delillerin hepsini inceleyecekmiş. Herhalde bizden daha iyi yaparlar bu işi.

— Orası belli olmaz, diye söze karıştı Cem. Ateş düştüğü yeri yakar, sözü pek doğrudur. İnsanın ailesi, dostları, resmî kuruluşlardan daha içten, daha dikkatli yaklaşabilirler konuya.

— Ben de bunu söyledim anneme Cem Amca. Paris' teki resmî görevlilerin bizleri, yani Murat ailesini işin içine fazla sokmak istemedikleri gibi bir duyguya kapıldım. Zaten annemin de böyle bir niyeti yoktu. Onu tanırsınız; bu türden acılar, böyle olaylar anneme göre değildir.

— Ülkü ile mutlaka konuşmalıyız, dedi Cem. Ne düşündüğünü öğrenmek bile önemli. Arın'ın konuşmasının bandını elde etmeliyiz, Ülkü'de vardır mutlaka.

— Gazeteci kadını tanıyor musunuz, diye merak ve hayretle sordu Derin.

— Ortaokulda, benim derslerime yardım için gelirdi, diye aceleyle atıldı Erim.

— Ben de o zamanlar, babaannenlere uğradığımda görürdüm, dedi Cem.

— Yani babam Ülkü Öztürk'ü daha önceden, Türkiye'den tanıyor muydu?

— Yakından olmasa da, otuz yıl kadar önce eve gelip giden biri olarak tanıyordu. Herhalde bu eski tanışıklığa dayanarak gazetesi adına randevu istemişti babandan, Arın da kabul etmişti

— Peki o zaman neden önceden tanıştıklarını söylemedi?

— O da kendini korumak istemiştir herhalde. Başı zaten yeterince dertte. Anlaşılabilir bir şey.

— Çok anlamsız, biliyorum; o kadını görmeden, tanımadan önce ondan nefret ediyordum. Annemden, beni yanında sürüklememesini rica ettim, ama o böyle zamanlarda kendisine destek olmam gerektiğini söyledi. Kadını görmek için neden bu kadar ısrar ettiğini hiç anlamadım. Zorla gittim, ilk karşılaştığımızda elini falan da sıkmadım. Sonra konuştukça, ısınmaya başladım. Onun bu olanlarda hiçbir günahı olmadığı ortada. Oğlu öldürülmüş, laf arasında söyledi. "İktidar çarkı"nın acımasızlığından söz etti bir ara. Ama tam hatırlamıyorum konuşmayı; o kadar acılı, o kadar yorgundum ki, kendimde değildim. Yine de çok ilgi çekici bir kadın Ülkü Öztürk. Bana kartını verdi, "Belki ileride görüşürüz," dedi. Görüşmek isterdim gerçekten. Bence, bana söyleyecekleri var. İsviçre'ye dönünce aramayı düşünüyorum. Bir sakıncası var mı sizce?

— Hayır, ne sakıncası olsun!

— Komünist olduğu, yıllar önce Türkiye'den kaçtığı falan doğru mu?

— Kim söyledi bunları Derin?

— Kimdi, bilmiyorum. Annem Ülkü Öztürk'le görüşmek istediğini söylediği sırada, görüşmeyi ayarlayacak olan memurdu sanırım. Evet, hatırlıyorum şimdi. Bizimle ilgilenmesi için gençten birini görevlendirmişlerdi. Aynı zamanda babamın olayının soruşturmasıyla da uğraşıyormuş, öyle dediler. Kadının komünist olduğunu o adam söyledi. 1980'de, askerî darbeden sonra çıkmış Türkiye'den. Yurtdışında Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunmuş... Buna benzer şeyler işte.

— O memur, Ülkü Öztürk'ün askerî cunta aleyhine faaliyette bulunduğunu söylemek istemiştir herhalde. İkisi arasında epeyce fark var, dedi Cem. Bu da kadın için artı puan sayılır olsa olsa.

Derin, ölü gibi yorgun olduğunu, bir duş alıp yatacağını söyleyip odasına çekildi. Yarın çok yorucu, çok üzücü bir gün olacaktı; hepsi biliyordu bunu. İpek, geldikleri anda Mecbure Hanım'la birlikte kapandığı dairesinden bir daha çıkmamıştı. Kendisine kalsa cenazeye de gelmezdi.

Ama işte, bayrağa sarılı tabutun başında, kızıyla kayınbiraderinin arasında yerini almıştı. Yorgunluk ve kederden büsbütün incelmiş, ifadesizleşmiş, neredeyse şeffaflaşmış çehresi ve siyah giysileri içinde, ince uzun endamıyla televizyon kameraları ve basın fotoğrafçılarının objektifleri için anlamlı ve güzel bir görüntü yaratıyordu.

Cem, biraz uzaktan, seçkin görünümlü garip üçlüyü seyrediyor; acının yaşanmasının, dışavurumunun kişiden kişiye, toplumdan topluma ne kadar farklı olduğunu düşünüyordu. "Acı duygusu belki de herkes için aynı duygudur; aynı çaresiz örselenme, aynı bıçak yarasıdır. Ama dışavurumu ne kadar farklı!" Her haber bülteninde, her gece bütün televizyon kanallarında ekrandan taşıp odaları, yürekleri dolduran; feryat figan göğsünü döven, yerlerde sürünen analar, bacılar, eşlerle; insanda paylaşma, ortak olma duygusu bile yaratmayan, sadece

dehşet veren "şehit cenazesi" görüntülerini hatırladı. Hepsi başörtülü, çoğu tesettürlü şehit analarının, şehit eşlerinin inanılmaz feryatlarla, zılgıtlarla göğüslerini bağırlarını paraladıkları, sonra kendilerini yere veya yanlarındakilerin kollarına atıp bayıldıkları; artık neredeyse kanıksanan, görmemek için televizyonların uzaktan kumanda aletlerinin düğmesine dokunuluveren görüntüler...

"Arın Murat, ebediyen yaşayacak cumhuriyetimizi ve devletimizi içerden ve dışardan gelecek tehditlere karşı korumak için, vatanın bölünmez bütünlüğünün, Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması ve ilerletilmesi için bölücülüğe, teröre, irticaya karşı savaşırken şehit oldu. Atalarımızdan kalmış devlet geleneğimizin ve bağlılığımızın sembolü olan bir kılıç gibiydi. Bölücü hainler umduklarını bulamayacaklar. Türk devleti katilleri en kısa zamanda yakalayacak ve hak ettikleri cezayı verecek güçtedir."

Cem ürperdi. "Kılıç gibiydi," demişti o boş laflardan ibaret klasik cenaze nutkunu söyleyen adam. Adamın kendi kof ve hamasi sözlerinin büyüsüne kapılıp söylev sanatına şairane bir katkı yaptığını sandığı bir benzetmeden ibaret miydi bu, yoksa anlayanlara gönderilmiş bir mesaj mı? "Yok canım! Arın temiz, ilkeli, kültürlü adamdı. Üstelik kendini sakınmayı da çok iyi bilirdi. Gladio ve benzerleriyle ilişkisi olmamıştır."

Sonra devletin yasal sınırlarının nerede bitip gizli yapılanmaların nerede başladığını düşündü. "Bunu bilmemizin olanağı yok. Fazla kurcalamak, bilmek de istemiyoruz zaten. Pisliği görmek kimsenin işine gelmiyor. Şeflerinden tetikçilerine kadar, o gizli çekirdek kendi düzenimizin devamının da güvencesi gibi. 'Aman lağım çukurunu dalgalandırmayın da bok yutmayalım; böyle sakin sakin yüzelim bok çukurunda' mantığı. Benim bile ticaretimi sürdürüp holdingi geliştirmek için bok çukurunun sakin kalmasına ihtiyacım var. Bütün bunlar mide bulandırıcı, utanç verici..."

Konuşmalar ve saygı duruşu bitmiş, cenaze camiye götürülmek üzere tören kıtasının eşliğinde yola çıkarılıyordu. Cem, televizyon kameramanlarının, muhabirlerin, basın mensuplarının Erim'e, İpek'e, Derin'e mikrofonlarını uzattıklarını gördü. Yanlarına yaklaşırken, İpek' in "konuşacak durumda olmadığını" söylediğini duydu. Derin'in ise son cümlelerini yakaladı. Gençkız heyecanlı bir sesle, "Babamı, onun bildiklerinden ve düşüncelerinden rahatsız olanların öldürdüğünü düşünüyorum," diyordu. "Belki de katiller aramızdadır. Eğer bundan önceki cinayetlerde olduğu gibi, verilen bütün sözlere rağmen cinayet aydınlatılamazsa, o zaman sorumluların katilleri bilip de sakladıklarını düşüneceğiz."

"Bu kız bu sözleri nereden öğrenmiş!" diye şaşırdı Cem. "Söyledikleri gerçeğin ta kendisi. Allah vere de bu kadar bıraksa. Tehlikeli sularda yüzüyor."

Sonra Erim'le birlikte cenaze koluna doğru yürüdüler. Tören kıtası, askerî bandonun çaldığı cenaze marşının eşliğinde, ağır ağır yürüyüşe geçti.

Ülkü, Arın'ın cenazesini Falin'in evinde, Fransız televizyonlarının dışhaberlerinden izledi. Cinayet Paris'te işlendiği için habere umulandan daha geniş yer ayırmışlardı. "Eski diplomat ve tanınmış Türk devlet adamının karanlık ve kuşkulu bir cinayete kurban gittiği" bildirilirken, kameraların yansıttığı görüntüler arasından, resmî kişilerin sıram sıram dizilip cenazeyi selamladıkları sahneler tekrar tekrar ekrana getiriliyor ve özellikle bazı kanallarda, "Türk yetkililerin cinayeti Ermeni veya Kürt teröristlerin işlediği iddialarına karşılık, olayda gizli servislerinin parmağı olabileceği kuşkularının güç kazandığı" yorumuna yer veriliyordu.

Erim, İpek ve Derin'in, bayrağa sarılı tabutun başında yan yana durdukları sahne, soğuk beyaz ekrandan yansıyan acılı bir görüntü değil, aile albümünden çıkmış bir fotoğraf kadar duygu yüklü, sıcak ve anlamlıydı. Gençkızın kendisine uzatılan mikrofonlara söylediği, "Verilen sözlere rağmen cinayet aydınlatılamazsa, o zaman sorumluların katilleri bilip de sakladıklarını düşüneceğim," cümlesini duyunca, içi Derin'e karşı sevgiyle doldu: "Bunu ben söylemiştim ona; demek ki unutmamış, üzerinde düşünmüş. Tehlikeli düşünceleri açıkça dile getirebilecek kadar da cesur. Şu ilk günler geçtikten sonra onu mutlaka aramalıyım."

Derin'i, Arın'la arasındaki son bağ, ölüme meydan okuyan yaşam, Arın-Ülkü-Umut-Derin dörtgeninin tek sağlam köşesi olarak algıladığını düşündü. Gençkızın, ekrana gelen yakın plan çekimlerde kendisine bakan gözleri Arın'ın gözleriydi, Umut'un gözleriydi. İçine, geçen günlerle birlikte akıp gitmiş ulaşılmaz, onarılmaz, yakalanmaz mutluluk hayallerinin incecik, sinsi, dayanılmaz hüznü doldu.

Falin'de kaldığını bir tek André biliyordu. Günde birkaç kez telefonla arıyor, televizyon kanallarının özel haber için Ülkü'nün peşinde olduğunu, görüşmeyi kabul edip etmeyeceğini soruyordu.

— Televizyonlara çıkmamın kime, ne yararı var ki, diye reddetmişti Ülkü. Belgelere, kanıtlara dayanarak açıklayabileceğim bir bilgim yok. Sadece ipuçları ve kuşkular. Bunları aktarmak da dikkatleri üstüme çekmekten, cinayeti işleyenleri uyarmaktan başka sonuç doğurmaz.

André de Falin de hak vermişler, şu günlerde gözlerden uzak kalmasının yararlı olacağı görüşünde birleşmişlerdi.

Kendi evinde kalmamasını, Paris'in dışına da çıkmayıp bir süre buraya taşınmasını Falin önermişti.

— Cinayetin devlet içi güçlere kadar dayandığı izlenimi yaygınlaştıkça, senin neyi ne kadar bildiğini daha fazla merak edeceklerdir, demişti. Eve tatsız ziyaretler falan olabilir. En doğrusu,

bir süre ortadan yok olup kendini unutturman. Bana gel, bir fazla odam var biliyorsun; üstelik de günün önemli bölümünü üniversitede geçiriyorum, seni rahatsız etmem.

Önerisini memnuniyetle kabul etmiş, kendi evinden topladığı zorunlu eşyalarla birlikte –kitaplar, belgeler, ses bantları, taşınabilir bilgisayarı, fotoğraflar, önemli evrak, başkalarının eline geçmesini istemediği anı değeri taşıyan ıvır zıvır ve giyim eşyası– Falin'e yerleşmişti.

Gazeteye gelmekte acele etmemesini, gündelik haber kovalamaktan da vazgeçip önemli dış röportajlara, yorumlara yönelmesini istemişti André. Bu türden yazıları gazetede oturmadan da hazırlayabilir, faksla veya başka bir yolla gönderebilirdi.

Teklif işine gelmiş, rahatlamıştı. Hele de André, kendini hazır hissettiği anda Saraybosna'ya gitmesini, oradan kaynayan Sırbistan'a, Hırvatistan'a, Kosova'ya geçmesini önerdiğinde sevinmiş, kısa süre öncesine kadar hiç hoşlanmadığı adama içten teşekkür etmişti. İnsanların acılarının içine boylu boyunca dalmanın; parçalanmış, darmadağın, kanayan ülkenin gözü, kulağı, dili olmanın kendi acısına iyi geleceğini hissetmişti.

Fazla oyalanmak istemiyordu. Birkaç gün içinde gidecekti.

— Şimdi de savaş muhabirliği ha, demişti Falin.

— Daha önce de Irak'a gitmiştim. Büsbütün acemisi değilim işin. Kısa süre önce, Sınır Tanımayan Gazeteciler'le birlikte Türkiye'ye, Güneydoğu'ya gidecektim; oradan Kuzey Irak'a geçmeyi, PKK kamplarına falan gitmeyi düşünüyordum. İzin vermediler tabii. Ben de zorlamadım. Aslında savaş muhabirliği büyüleyici bir iş; Hemingway'leri, John Reed'leri falan hatırlatıyor insana. Savaşlar değişse de insanların tutkuları, acıları, soysuzlukları ve kahramanlıkları değişmiyor. Yalnız biraz daha genç olmalıydım; masabaşı işlerde değil,

ama bu türden görevlerde kırk sekiz yaşımı iyiden iyiye hissediyorum artık.

Cenaze törenini televizyonda izlerken, Arın'ın öldürüldüğü geceden beri altı gün geçtiğini hesapladı. Yaşam çizgisini bir kez daha değiştiren, bir kez daha saptıran, güçlükle kurulmuş ya da kurulduğu sanılan iç dengeleri altüst eden günler... Tabloda hiç yeri olmadığı halde, nedense Ömer'i hatırladı. Ömer'in Arın'ın varlığından haberi olup olmadığını ilk kez sordu kendi kendine. "Kim bilir nerelerdedir, ne yapıyordur?" diye düşündü. Nerede olduğunu, ne yaptığını Leipzig'de son görüştükleri günden beri hiç merak etmemiş, öğrenmeye çalışmamıştı. Resmî boşanma işlemlerinin yürütülmesi için, ikisi de Berlin'de aynı avukata vekâlet vermişler, bir süre sonra işlemler tamamlanmıştı. Avukatın Ömer'in nerede olduğunu bilebileceğini düşünmüş, hem vekâlet ücretini ödemek hem de boşandığı kocasının nerede olduğunu öğrenmek için avukatı aramıştı. "Herr Ulaş'ın nerede olduğunu bilmiyorum," demişti adam. "Boşanma ilamını gönderebilmek için ben de arıyorum, ama verdiği hiçbir adres ve telefon numarasında yok." Sonra eklemişti: "Zaten son konuşmamızda da, boşanma ilamına falan kendisinin ihtiyacı olmadığını, size göndermemin yeterli olduğunu söylemişti. Ben yine de, ona da ulaştırmak istiyorum tabii, yasal olarak da zorunluyum zaten."

İçindeki ıssızlıktan, ilgisizlikten, umursamazlıktan korktu. Onca yılı, onca olayı, onca duyguyu; insanlığın kurtuluşu umudunu, sosyalizm inancını, devrim coşkusunu paylaştığı adamın nerelerde olup ne yaptığını gerçekten merak etmediğini; Arın'ın cenaze törenini de dünyanın herhangi bir ülkesinden herhangi bir olay gibi izlediğini fark etti. "Yorgunluk ya da ilgisizlik değil, dinginlik hiç değil. Kanıksamışlık belki; nasır bağlamak, her şeye hazır olmak, hiçbirşeye şaşmamak... Ya da düpedüz ruhsal bir bozukluk, çocuk öldüğünde

içine düştüğüm karanlık kuyunun bir benzeri! Kanayan Yugoslavya bana iyi gelecek. Fazla sürünmeden gitmeliyim."

Kafasında ve yüreğinde, yazarını ölüme sürüklediğini bildiği bir dize: "Hayatın neresinden dönülse kârdır."

"'Hayata neresinden başlansa kârdır' demek de mümkün," diye mırıldandı kendi kendine. "Arın, gecikmiş de olsa yeniden başlamaya niyetliydi; bırakmadılar. Ömer belki çoktan başlamıştır yeni bir hayata. Ya ben?.. Ne kadar geç kalırsan, yeniden başlamak da o kadar güç oluyor. Hatta belki de olanaksız."

Elini başında, erkek çocuk kadar kısa saçlarında gezdirdi. Nedense saç tokası geldi aklına. Saçlarını yeniden uzatmaya karar verdi.

Televizyonun karşısında, yanındaki rahat koltuğa gömülmüş içkisini yudumlayan Falin'e takıldı gözü. Kanserin bu ilerlemiş aşamasında içkisinden hiç vazgeçmemesine ne anlam vermeli?

— Yeni bir hayata başlamak ister miydin Saşa, diye sordu. Sorar sormaz da yaptığı münasebetsizliği, kabalığı fark etti.

— Zaten yakında ister istemez başlayacağım yeni bir hayata, dedi adam umursamaz bir sesle. Er geç herkes başlayacak yeni bir hayata.

# Issız adalar aranıyor

“Kendime bir ıssız ada bulmak için mi döndüm buralara? Hayvanların ölmek için inlerine döndükleri gibi mi? Bir tek kediler ölmek için evlerinden uzak yerler ararlar, ölülerini göstermezler.”

Kış aylarını parçalanmış Yugoslavya’da, en çok da Saraybosna’da geçirmişti. Orası, büyük yıkılışın dünyanın gözü önünde oynanan son kanlı perdesiydi. Acıdan çok isyan ve utanç veriyordu. Alman gazeteci öldürüldüğünde oradaydı. Üstelik bir gece önce, küçük bir gazeteci grubu, dışarda birbiri ardına atılan silahların artık umursamaz oldukları gürültüsü arasında, birlikte erik rakısı içip sohbet etmişlerdi. Kitaplardan, tarihten, tanıklıklardan öğrendiği, teorik olarak bildiği, daha doğrusu bildiğini sandığı her şey, burada sınanıyor, pekişiyor, kana, ölüme, acıya dönüşüyordu. İnsanların, aralarındaki farklılıkları –dinsel, etnik, siyasal, sınıfsal; hangi türden olursa olsun– böylesine amansız bir kine ve düşmanlığa nasıl dönüştürdüklerini; daha dün kapı komşuları olan insanları, çoluk çocuk, genç yaşlı demeden nasıl öldürdüklerini; kadınların ırzına –sadece zevk, sadece aşağılamak ve işkence için değil, ırklarının çoğalması için de– nasıl böyle hayasızca geçebildiklerini kavramaya çalışıyordu.

Irak’ta savaş, televizyon ekranlarından seyredilen bir yıldızlar savaşı oyunu, bir havai fişek gösterisi, evrenin büyük patlamayla yaratıldığı ânın sanal tekrarı gibiydi. Bir de Saddam’ın yüzü ve resmî bildiriler... Savaşın gerçek yüzü görülemediği, sanal âlemde geçtiği halde bütün bir ülkeyi, zavallı bir halkı acılara boğduğu için dehşet vericiydi. Saraybosna’da ise, inanılmaz ölçüde gaddardı; insana olan sevgiyi, umudu öldürecek kadar insanlıkdışıydı. On yıl önce, hatta belki de beş yıl önce; henüz Umut’un ölümünü, Arın’ın ölümünü, Ömer’in

çöküşünü yaşamadan evvel, içi bu kadar ıssızlaşmamışken, kafası ve yüreği böylesine nasır bağlamamışken, orada gördüklerine dayanamazdı. Şimdi dayanıyordu. Taa ki bir gün, yerde kanlar içinde yatan annesinin cesedinin başında, kucağındaki kedi yavrusuna sarılmış sessiz sessiz ağlayan küçük kızı gören kadar. Kahrolası, aşağılık bir mesleki refleksle fotoğraf makinesinin deklanşörüne bastığında, yüreğindeki nasırın acıdan ve isyandan çatladığını, içindeki ıssızlığın gök gürültüsünden beter bir gürültüyle dağıldığını hissetmişti. "İyileştim," diye düşünmüştü. "Yeniden insanlaşıyorum."

— Fotoğraf enfesti, olağanüstüydü, yılın fotoğrafı olmaya aday, demişti André telefonda.

— Lütfen buraya bir başkasını yolla, hemen dönmeme izin ver, diye hıçkırmıştı.

— Sorun değil, fiyakalı iş diye oraya gelmek isteyen çok. Ama ben senin memnun olduğunu sanıyordum, mümkün olduğu kadar uzun kalmak istediğini söylemiştin.

— Evet, ama artık dayanamıyorum. Aynı günde o fotoğrafın onlarcasını görmeye de, çekmeye de dayanamıyorum.

Dönerken, yılın savaş fotoğrafındaki küçük kızı da birlikte götürmeyi, evlat edinmeyi düşünmüştü bir an. Sonra kendinde o gücü bulamamıştı. "Yeni bir çocuk; yeni bir hayat, yeni bir umut, yeni bir başlangıç demektir. Buna cesaretim yok!" UNICEF'in Saraybosnalı çocukları kurtarma eylemi tüm engellere ve güçlüklere rağmen sürüyordu. Komiteyle ilişkiye geçmeye karar vermiş, çocuğu bulmalarına yardımcı olmuş, ama bir daha görmek istememişti. Yüzünü görürse dayanamayacağından korkuyordu.

Paris'e ancak baharın ilk günlerinde dönebildi. Falin de Moskova'ya dönmeye hazırlanıyordu.

— Paris'te sürekli kalmak niyetinde olduğunu sanıyordum Saşa.

— Ben de öyle sanıyordum, ama gitmek zamanı geldi. Herkes, ölmek için kendi toprağına dönmek ister. "Anamız amele sınıfıdır, yurdumuz bütün cihandır bizim" dizelerini, gırtlağını paralaya paralaya, yürekten inanarak söylemiş olanlar bile...

"O gün yaklaştı mı Saşa? Hani iyiye gidiyordu hastalığın!"

Falin'i Moskova'da bir konferansta ilk gördüğü günü hatırlıyor: "Ben ötekiler gibi değilim; düşünüyorum, tartışıyorum, eleştiriyorum," diyen mağrur halini... Bu tavrı önce sinirine dokunmuştu. "Sonunda sen de çarkın dişlisi değil misin? Eleştirinin, sorgulamanın sınırları nereye kadar gidebilir ki?" Sonraki günlerde ilk olumsuz izlenimleri silinmiş; adamın sorularının gerçekten derin olduğunu anlamış; bütün bu sorularla birlikte Marksist olabilmenin, komünist kalabilmenin güçlüğünü ve erdemini kavramıştı.

Sonra Paris'te, onu dinlemeye –aslında görmeye– gittiği konferansta, adamı izlerken yakışıklı olduğunu fark edişini hatırlıyor. "Zayıflamıştı. Yüzüne, bakışlarına o derin anlamı, gizli ışığı veren şeyin ölümün tohumu bir tümör olduğunu anlayamamıştım."

Paris sokaklarında birbirlerine sokulmuş dolaşıyorlar. Işık ışık bir Paris gecesi. Notre Dame'ın önündeki küçük alana yerleştirilmiş sıralar henüz boş. Paskalya mıydı, yoksa Noel mi? Ayine katılması beklenenlerin dışarıda da oturabilecekleri hesaplandığına göre, Paskalya olmalı. Boş sıralardan birine ilişip gecenin içinde parlayan aydınlatılmış katedrali seyrediyorlar.

— Hemen altında durduğun zaman insanın üstüne yıkılacakmış gibi oluyor, diyor Falin. Yükseğe bakmak insanda ezilme duygusu yaratır. Tıpkı Tanrı'yı düşünmek, gözlerini gökyüzüne kaldırıp Tanrı'ya yakarmak gibi...

— Tanrı'ya inandığını bilmiyordum.

— İnanmıyorum zaten. Zoraki değil gerçek bir ateistim ben. Komünizmin çocuğu olmasaydım da bu kafayla inanamazdım

Tanrı'ya. Demek istediğim şu ki, yükseklik, büyüklük, görkem, insanı ezer. Semavi ve dünyevi bütün imparatorlukların, bütün devletlerin, bütün diktatörlüklerin görkemli anıtlara, göklere yükselen tapınaklara, paha biçilmez taçlar, göz kamaştırıcı giysiler ve takılar içindeki büyücülere, rahiplere, başbuğlara, imparatorlara gereksinim duyması da bundandır.

— Ya bizim imparatorluk Falin?

— Bizimki de öyleydi. Hepsinden daha görkemli anıtlarımız, bilinmeyen tanrılara adanmış tapınaklarımız, biz fanilerin katına asla inmeyen kutsal ve dokunulmaz politbüro üyelerimiz, hatta engizisyonumuz...

— Peki neden? Bütün bunları değiştirmek için yapılmadı mı devrim?

— Amaç buydu kuşkusuz; ama sorun o ki, devrime katılan insanların bile yükseklere bakmaya, yeni tanrılar yaratmaya ve onlara tapınmaya ihtiyaçları vardı.

— Bu kadar inançsız mısın?

— Yine yanlış. Tam tersi; sonuna kadar inançlıyım. Sistemi en ağır eleştirdiğim zaman da, bunları söylerken de, bir gün ütopyanın gerçekleşeceğinden ve ütopya olmaktan çıkacağından, yeni ütopyalar doğacağından, yani Marksizmin özünden hiç kuşkuya düşmedim ben, hiç inkârcı olmadım.

Yanındaki kadına sıkı sıkıya sarılıyor:

— Şu görkemli katedrale bak. Notre Dame'ın önünde, dünyevi ve semavi –bu sözcükleri tekrarlamayı çok seviyor besbelli– diktatörlerin, papaların, kralların, imparatorların emriyle çok kişi asıldı ya da yakıldı. Şimdi, sen ve ben, ikimiz burada oturmuş karanlığın içinden bir ışık gibi göğe yükselişini seyrediyoruz. Hoşumuza gidiyor. Adandığı tanrıya inanmasak da estetik bir haz duyuyoruz. Tanrılar da eskiyor canım. Hepsi eskiyip de artık yenilerine ihtiyaç kalmadığında, insanlar

tapınaksız, Tanrısız, barış içinde ve mutlu yaşayacak gelişmişliğe ulaştıklarında bizim ütopyamız gerçekleşecek. O zaman yeni ütopyalar doğacak kuşkusuz.

Vücuduna değen vücudun ne kadar zayıfladığını düşünüyor; korkuyor. Falin hastalığından etkilenmemiş görünüyor. "En iyi türünden, en ağır ilerleyeninden," demişti. Doğru mu?

— Hadi biraz daha yürüyelim, nehre kadar gidelim. Çok banal bulabilirsin, ama bu şehrin en sevdiğim yeri Sen kıyılarıdır. Benim gibi Fransız okullarında okuyup Fransız kültürüyle yetişmiş frankofiller Paris'i görmeden de neredeyse kendi kentlerinden daha iyi tanırlar; kafelerini, köprülerini, caddelerini, anıtlarını, heykellerini, parklarını ve tabii ki Eyfel Kulesi'ni, Sen Nehri'ni... Hınzır Fransızlar ülkelerini sevmeyi de sevdirmeyi de iyi bilirler.

Nehre doğru yürüyorlar. Sevdikleri şehri içlerine çekiyorlar. Bir gün bu şehri bırakıp gideceklerini ikisi de biliyor.

"Nerede ölmek isterdin şair? Önce İstanbul'da, sonra Moskova'da, sonra Paris'te."

Dizeyi önce hangisi hatırlamıştı? "Herhalde ben," diye düşünüyor Ülkü. "Sık tekrarladığım bir şiirin parçasıydı. O gün yaklaştı demek."

Ayrılma günü geldiğinde,

— Üniversitede dersler kesildi, dedi Falin. Birkaç doktora öğrencisi vardı, onları da bir arkadaşa devrettim. Artık buralarda sürünmem için bahane kalmadı.

Sonra Rusça sürdürdü konuşmasını. Sevda sözlerini kendi diliyle söyler, duygularını Rusça dile getirirdi.

— Seninle güzel şeyler yaşadık Ülkü, yazık ki geç kalmıştık. Ama geç de olsa, hiç yaşanmamış olmasından çok daha iyiydi. Aşk, yaşam, ölüm... Her şeyi yaşamak güzel. Belki de dünyaya gelmemizin tek amacı bu; yani her şeyi yaşamak, bütün yaşadıklarımızla zenginleşmek, sonra da ölmek. Başka türlü söyleyecek olursam,

kendinden başka hiçbir amacı, hiçbir anlamı yok yaşamın. Biliyor musun, seni seviyorum; seninle de zenginleştim ben.

Dudaklarına kondurduğu öpücük tutkulu değil dostçaydı. Falin'in bulaşıcı bir hastalığı varmışçasına irkildi. "Kanser bulaşıcı değildir oysa. Tabii ki biliyordum bunu. Falin'in içindeki ölümdü beni irkilten. Ölüm bulaşıcı mıdır?"

Adamın, irkildiğini fark etmesinden korktu, utandı. Falin'e sıkı sıkıya sarıldı, dudaklarını dudaklarına yapıştırdı.

— Evet, güzeldi Falin. Ben de çok şey kazandım. Teşekkürler.

Şimdi, bindiği salaş tekne Bozcaada'ya yanaşırken, Falin'in, "Herkes ölmek için kendi toprağına dönmek ister," dediğini hatırlıyor.

"En son ne zaman gelmiştim bu adaya? 1976 olmalı."

Çok iyi hatırlıyor: Kıbrıs olaylarından bir-iki yıl sonraydı. Kıbrıs çıkarmasının ardından adalarda son kalan Rumların önemli bölümü de mallarını mülklerini yok pahasına satıp ülkeyi terk etmişlerdi.

O zaman, Bozcaada'ya Ömer'le birlikte gelmişlerdi. Sadece birkaç gün, kimseye haber vermeden küçük bir kaçamak yapmak için... Yaz aylarıydı. Yıllar yıllar sonra ilk kez yüz binlerce kişinin; işçilerin, aydınların, gençlerin, halkın katılımıyla meydanlarda kutlanan 1 Mayıs zaferinin sarhoşluğu henüz geçmemişti. Ömer'in benzetmesiyle, duvar yıkılmamış, duvarın altında kalmamışlar, öte yana atlamışlardı. Umutlu, inançlı, gururluydular. Ömer bile, küçük bir tatili hak ettiğine inanıyordu.

Ada hayal kırıklığına uğratmıştı. Eskilerin anlata anlata bitiremedikleri Rum meyhanelerinin yerinde yeller esiyordu. "Sözcüğün benzetme anlamıyla değil, gerçek anlamda yeller," diye düşünmüştü Ülkü. Gerçekten de, dört bir yandan üfüren rüzgâr geldikleri küçük tekneyi nasıl sarsmışsa, adayı da öyle sarsıyordu sanki.

Rıhtımda, nasılsa kalmış, meyhaneden çok kahveyi andıran tek tük balık lokantalarından birine oturmuş, adalıdan çok Doğuluya benzeyen garsona balık ve rakı ısmarlamışlardı. İki yanında mermer basamaklı güzel Rum evlerinin, bakımsız da olsa hâlâ korunduğu, merdivenli, kaldırımtaşlı sokaklarda gezerken, kapılarının önüne oturmuş dantel ören ve sohbet eden rahat adalı kadınlarla, kendilerini gördüklerinde arkalarını dönen, kaçan siyah örtülü kadınlar arasındaki uyumsuzluk dikkatlerini çekmişti. Ömer'in tanıdığı adalı bir öğretmen, "Kıbrıs çıkarmasından sonra Rumlar adayı terk ettiler, yerlerine Siirt'ten mi Bitlis'ten mi, işte o taraflardan gelenler yerleştirildi. Bir tarikat şeyhi vardı; Pilavoğlu mu ne, onun müritleri de adaya doluşmuşlar. Bozcaada elden gitti gider; güzelim bağlar bile sökülüyor," demişti. Ada, yine de güzeldi. Hani "Cami yıkılmış ama mihrabı yerinde," denilen bir güzellik.

Aradan yirmi bir yıl geçmiş. Bindiği feribot iskeleye yanaşırken, burnun üstündeki kaleye, ardında üst üste yığılmış gibi duran, onarıldığı ilk bakışta görülen evlere, güzelleşmiş, yeşillenmiş köye bakarak Cem'in belki de iyi bir seçim yaptığını düşünüyor.

Falin de Moskova'ya döndükten sonra kendini büsbütün yalnız hissettiği Paris'te kalıp kalmayacağına, yaşamını nerede sürdüreceğine –ya da sürdüremeyeceğine– karar verebilmesi hiç de kolay olmamıştı. "Karar verebildim mi peki? Hâlâ beklemede değil miyim? Buraya gelmem bile soruya cevap aramak için değil mi?"

Bir gün gazeteye gitmiş ve artık dost oldukları André'nin odasına girip,

— Ben işten ayrılmak istiyorum André, demişti. Daha doğrusu işimi seviyorum, ama Paris'ten, Fransa'dan ayrılmak istiyorum.

Bu sözleri söyler söylemez, aslında ne istediğini bilmediğini; huzursuzluğunu, kararsızlığını, yalnızlığını böyle dile getirdiğini anlamıştı. Paris artık onu zorluyordu. Arın'ın öldürülmesini izleyen ilk

günlerin bütün duyguları uyuşturan acısından ve Saraybosna günlerinin tüm kişisel duyguları, sorunları geriye iten dehşetinden sonra Paris'e döndüğünde, bu kenti Arın'la özdeşleştirdiğini, Paris tutkusunun aslında Arın'a duyduğu saplantılı tutkudan kaynaklandığını fark etmişti. Artık Arın yoktu, Falin bile yoktu, Paris de yok oluyordu.

André, her zamanki gerçekçiliğiyle,

— Yıllık iznini kullan önce, ayrıca Saraybosna'daki başarılı çalışmaların, yılın fotoğrafı seçilen işin gerekçesiyle fazladan ücretli izin hakkı da tanıyabilirim sana, demişti.

Nereye gitmeyi planladığını sormuştu sonra.

— Belki Türkiye'ye, derken ikircimliydi.

— Evet, Türkiye'ye iz sürmeye, diyerek kendi sözünü kendine karşı pekiştirme ihtiyacı duymuştu.

— İz sürmeye?..

— Geçenlerde sana kısaca anlatmıştım. Ben buralarda değilken, Türkiye'de çok önemli bir gelişme olmuş. Sonradan, dönünce öğrendim ve o döneme ait bütün Türkiye gazetelerini taradım, ayrıca buradaki Türk gazetecilerden, tanıdıklardan da bilgi almaya çalıştım. İlk bakışta bir trafik kazası. Ege ve Akdeniz bölgelerine giden yollardan birinin geçtiği küçücük bir kasaba yakınında trafik kazası oluyor. Bir kamyon, bir Mercedes'le çarpışıyor. Mercedes'tekilerden üçü hemen ölüyor. Ölenlerden biri Türkiye'de Ülkücülerin "reis" dedikleri; devletle iç içe olduğu bilinen, Türk Gladiosu'ndan olduğu kuşku götürmeyen, burada Fransa'da da uyuşturucu ve mafya işlerine karışmış, CIA bağlantılarından söz edilen bir adam. Öteki bir polis şefi, yaralı olarak kurtarılan ise, PKK'ya karşı savaşta devletten yana tavır alıp korucu olmuş bir aşiretin, yani PKK'ya karşı ordunun yanında savaşmaları için silahlandırılmış köylülerin reisi bir herif. Üçüncüsü de bir kadın. Başka birileri daha var mıydı? Arkadan ikinci

bir araba geliyor muydu? Nereden gelip nereye gidiyorlardı? Arabada bulunan suikast silahları kimler için, ne amaçla hazırlanmıştı. Onlarla ilişkide olduğu, hatta bir gece önce birlikte oldukları söylenen bakanın olaydaki yeri nedir? Bütün bunlar hem biliniyor, hem bilinmiyor. Uzatmayayım, karışık bir olay. Ama, benim basından falan izlediğim kadarıyla Türkiye toplum olarak ilk kez ayağa kalkmış, ilk kez devlet tapıncı ve tabusundan kurtulmuş durumda.

— Biraz da olsa, ben de ilgilendim konuyla. "Süsürlük" deniyor galiba.

Ülkü kendini tutamayıp güldü. Adamın Arın Murat'ın adını da Arin Müra olarak söylemekten bir türlü vazgeçemediği gelmişti aklına.

— Süsürlük değil, Susurluk. Ah André, ben buralardan gitmeden, başın Türkçeyle derde girmekten kurtulamayacak!

— Neyse işte! Ben işin daha çok sivil toplumun uyanışı ve olaya karşı başlatılan geniş protesto eylemleri yönüyle ilgileniyorum. Devlet içinde dönen pis işlere gelince, İtalyan Gladiosu bunun en iyi örneği, ama orada sivillerden birkaç yüz, ordudan bini aşkın kişinin görevden alınıp temizlenmesiyle, elebaşıların bulunabildiği kadarıyla, cezalandırılmalarıyla, en önemlisi de devletin derinlerindeki o uğursuz çekirdeğin temizlenmesiyle, bir ölçüde başa çıktılar galiba. Yine de birşeyler mutlaka kalmıştır. Bütün bunlar soğuk savaş döneminin, ABD'nin, CIA'nın armağanları dünyaya. Benim anlamadığım, senin ne aradığın. Gazetecilik damarın tuttuysa, o zaman işi bırakma isteğin neden?

— Hani gazetecilikte sezginin ne kadar önemli olduğunu hep söylersin ya, işte öyle bir şey. Garip bir sezgiyle, Arın'ın öldürülmesiyle Susurluk arasında doğrudan olmasa da dolaylı bir bağ olduğunu düşünüyorum.

— Müra'nın alanı çok farklıydı bildiğim kadarıyla. Senin anlattığın olay devlete sızmış çetelerle ya da başka türlü söyleyecek olursak

devlet içindeki gizli çekirdeğin kullandığı çetelerle ilgili görünüyor.

Ülkü, adamın Murat'a "Müra" deyişini düzeltmeye niyetlenirken, bunun anlamsız bir inat olduğunu düşünüp vazgeçti.

— Arın Murat'ın devletteki gerçek görevlerinin, senin deyiminle alanının ne olduğunu tam bilmiyorum. Devlet aygıtına Dışişleri'nden girmişti; sonra bir ara başka görevlere aktarıldığını söyledi; birlikte yemek yediğimiz o korkunç gece, son gecemizde yani, derin devletin hukuk dışı işlerinden haberdar olduğunu, zaman zaman en azından planlama ve karar süreçlerinde sorumluluk yüklendiğini üstü kapalı da olsa anlattı. Bilirsin André, bürokrasinin ve devletin en üst kademelerine kadar çıkmış birinin ortak suçlara bulaşmamamı pek de olanaklı değildir. Bir gün çamurdan kurtulmak isterse de kolay kolay bırakmazlar, çok şey biliyordur çünkü. Arın bunları anlatmak istemişti bana sanırım. Sezgilerim, katillerin izinin Susurluk'a kadar gittiğini söylüyor bana.

— Seni tutmaya çalışacak değilim, dedi André. Yine de, söylediğim gibi istifa etmek yerine uzun bir izin kullan. Kendine de dikkat et; işler senin dediğin kadar karışık ve ciddiyse, unutma ki birileri Müra'daki bilgilerin sende olduğunu sanıyordur. Son zamanlarda evi falan yoklayan oldu mu hiç?

— Bildiğim kadarıyla, hayır. Ya beni ciddiye almıyorlar ya da hakkımda yeterince bilgi var ellerinde. Paranoya diyeceksin ama, bir ara Arın'la o gece yemekte konuştuklarımızın tümünün banda alınmış olabileceğini düşündüm, hâlâ da düşünüyorum. Bu işler çok kolaydır, biliyorsun. Masanın altına yerleştirilmiş küçük bir ses alma aygıtı sorunu çözer.

Türkiye'ye 1997 yılının Temmuz ayında dönebilmişti ancak. İz sürmeye mi? Belki evet, belki hayır. Arın öldükten sonra iz sürmenin ne anlamı vardı ki! Üstelik, konuya yoğunlaştıkça, Türkiye'de suikastların, siyasal cinayetlerin ne kadar yaygın olduğunu, her gün

onlarca kişinin öldürüldüğü, "şehit olduğu", "ölü ele geçirildiği", "faili meçhule kurban gittiği" bir ülkede ölümün eski anlamını ve önemini yitirdiğini anlayıp umutsuzluğa kapılmıştı. Yine de Erim'i ve Cem'i aramıştı döner dönmez.

Erim'le İstanbul'da görüşmüşlerdi. Ona, olaya ilişkin ne biliyorsa –özel konular hariç– hepsini anlatmıştı. Erim'in ve yeni tanıştığı karısının ısrarlı davetini reddedememiş, birkaç gün evlerinde bile kalmıştı. Cem İstanbul'da yoktu. "Bağcılık, şarapçılık hayallerini gerçekleştirmeye Bozcaada'ya gitti, artık yılın önemli bir bölümünü orada geçiriyor," demişti Erim. Cem'i telefonla aradıklarında, hep birlikte Bozcaada'ya gelmeleri, hiç değilse Ülkü'nün mutlaka gelmesi için o kadar üstelemişti ki, kıramamış; Türkiye macerasının son durağına onu yerleştirmişti.

1997 Temmuzu'ydu.

Uçaktan inerken, içinde ne merak ne heyecan ne sevinç ne de keder vardı. Neden geldiğinin, ne umduğunun cevabı bile yoktu. Tanıdık bir ülkeye, iş için gelmiş gibiydi. Pasaport kontrolünden geçerken, görevlinin ayrıca Türk pasaportu olup olmadığı sorusuna "Hayır" cevabı verdi. Bilgisayarda adını aramasını yine aynı ilgisizlikle izledi. Umut'un ölümü sırasında Türkiye'ye gelirken, Arın'ın hakkındaki bütün giriş-çıkış kısıntılarını, bilgisayardaki bütün özel işaretleri sildirdiğini, sicilinin temizlendiğini biliyordu.

Pasaport kontrolündeki memurun uzattığı pasaportu teşekkür ederek aldı. Bavulunun gelmesi için epeyce uzun zaman bekledi. Yurtdışında çalışan işçilerin izin ayıydı, ayrıca turizm mevsimiydi. Havaalanı ana baba günüydü. Hizmetler aksıyordu. Tam bavulunu bırakıp gitmeye, sonradan aldırmaya niyetlenmişken, eski kahverengi valizin akar bagaj bandı üzerinde kaymaya başladığını gördü. Valizini

kapıp kapıya yanaşmış taksilerden ilkine atladı. Gazetede çalışanların Türkiye'ye geldiklerinde kaldıkları, Taksim'deki orta halli otelin adresini verdi. Trafiğin en yoğun olduğu saatlerdi. Havaalanını şehre bağlayan yolun iki yanında, çoğunun üstünde çatı yerine demir filizler olan, tuğla duvarları sıvasız badanasız, ebedi inşaat halinde, tamamlanmamış görünümlü evler vardı. Eski gecekondu mahallelerini andıran, sokakları tozlu çamurlu, düzensiz, yeşilsiz, darmadağınık çirkin semtlerin, mahallelerin; duvarları neredeyse çevre yoluna dayanmış sefertası gibi kat kat, küçük pencereli, kasvetli apartmanların arasından, bayramyerlerindeki çarpışan otomobilleri andıran bir trafik seline kapılmış gidiyorlardı. Şoför İstanbul'un trafiğinden şikâyet ediyor, bu yıl okullar tatil olduğunda, yaz aylarında da ferahlama olmamasına şaşıyordu. “Bu gidişle, bir gün olduğumuz yerde kalacağız, hiçbir araç kıpırdayamayacak,” diyordu. İstanbul'a on beş yıl önce gelmişti. On beş yıl önceki İstanbul'u arıyordu.

“Ben de geçmişi arıyorum,” diye düşünüyor şoför konuşurken. “Yirmi yıl öncesini, otuz yıl, kırk yıl öncesini arıyorum. Sürmeye geldiğim iz, aslında ne Arın'ın katillerinin ne de başka bir cinayetin izi. Kaybettiğim bir başka izin, kendi geçmişimin ayak izlerinin peşindeyim ben.”

— Taksim'e, Levent üzerinden çıkabilir miyiz, diye soruyor şoföre.

— Siz nasıl isterseniz. Ama yol epeyce uzar, taksimetre fazla yazar. Sonra söylemedi demeyin.

— Önemi yok. Yıllar önce orada oturmuştum. Çocukluğum da orada geçmişti zaten.

— Hangi Levent?

— Birinci Levent.

— Nasıl emrederseniz.

Çevre yolunun bir ayrımından, hepsi işyeri olmuş sık ve yüksek apartmanların arasından geçen bir yola sapıyorlar. Buraları

tanıyamıyor. Umut'un ölümüne geldiğinde de geçmemişti buradan. Şoför Esentepe'de olduklarını, yolun metro inşaatı yüzünden şimdilik buradan geçtiğini söylüyor.

Dutlukları hatırlıyor. Dutluklar, kırlar, sol yanda Gazeteciler Mahallesi diye bilinen evler, bitişiğinde Yapı Usta Okulu, onun yanında Zincirlikuyu Mezarlığı, karşı köşede ne olduğunu hatırlayamadığı küçük bir fabrika, biraz ileride Eczacıbaşı vardı. Şişli Camii'ni geçince, karşı taraftaki Şişli Garajı'ndan likör fabrikasına kadar birkaç küçük villadan başka bina yoktu eskiden. Büyükdere Caddesi dutlukların arasından geçerek Levent'e ulaşırdı.

Dört yıl önce de buralar değişmişti. Ama o gelişinde, küçük ev hariç, hiçbir yeri görmemişti gözü.

Çevresine hayretle bakıyor. "Taksiyle gelmeseydim tanımayabilirdim, yolumu kaybedebilirdim."

— Birinci Levent'teyiz, diyor şoför. İçeri gireyim mi?

— Evet, lütfen. Çarşıya girin. Oradan doğru aşağıya... Tam nereye gitmek istediğimi tarif ederim size. Çarşıyı bulursak, gerisini biliyorum.

İki yanında, bitişik nizam, altı dükkân iki katlı, küçük, salaş binaların bulunduğu çarşı yolundan geçip küçük bir meydana çıkıyorlar.

— Şu çiçekçilerin önünden, doğru aşağı inelim. Lütfen ağır ağır, olur mu?

Etrafına şaşkınlıkla bakıyor. "Burası mıydı çocukluğumun, gençkızlığımın ülkesi; küçücük oğlumun barınağı, sevmesini bir türlü bilemediğim, memnun etmeyi beceremediğim anamın son sığınağı?"

Evler yine aynı yerdeler; bahçeler, sokaklar da öyle. Sadece insanlar değişmiş ve insanlarla birlikte, her şey. Evler yine aynı yerdeler, ama renkleri, biçimleri, havaları bir başka. Kimi televizyon stüdyosu, kimi otomobil galerisi, kimi dershane, kimi kebapçı ya da gece kulübü.

Artık içlerinde kimse oturmuyor. Kimse komşuluk yapmıyor, pazar sabahları sobalarda sucuk kızartılıp akşamüstleri, konu komşu hep birlikte çaylar içilip kurabiyeler yenmiyor. Daracık, yemyeşil sokaklarda çocuklar yakartop, üç dönme on beş şap şap, uzun eşek ya da ağaçlar arasına gerilmiş filelerle voleybol oynamıyor.

— Buradan sağa dönelim şoför bey, sonra sola ve yine sola... Şurada bir dakika durun lütfen, hemen geliyorum.

Küçük ev, bir doğal afetten sağlam kurtulmuş tek yapı gibi, kırk yıl önce nasılsa öyle, zamana ve değişime karşı direniyor. Üzerlerinde kalp biçimi ışık delikleri olan ahşap panjurlarının boyaları dökülmüş. Bahçedeki bodur güller, hanımelleri, çardak asması, beyaz zambaklar, filbahriler, bahçe çiti yerine geçen taflanlar, kuşüzümleri, morsalkımlar yeşil bir yumak gibi birbirine geçmiş. Bomboş, bırakılmış, terk edilmiş... Belli ki artık orada kimse yaşamıyor; hiçbir küçük kız, arka bahçeye açılan verandada oturup yıldızları seyretmiyor; kedi yavruları merdiven basamaklarına serilip güneşlenmiyor; hiç kimse, ayaklı bir lambanın solgun ışığında gece yarılarına kadar, çocuk paltolarına Miki Fare ve ördek motifleri aplike edip yakalara tela teyellemiyor. Orada artık hiçbir gençkız, telefonun başına mevzilenip sevgilisinden gelecek –hayır gelmeyecek– telefonu saatler boyunca beklemiyor. Orada hiçbir küçük oğlan çocuk, yirmi yıl sonra gelecek ölüme hazırlanmak üzere ilk adımlarını atmıyor. Ve orada hiçbir yaşlı kadın, kendisini terk etmiş evlatları ve ölü torununun acısıyla ağlamıyor.

Yeşilliklerin arasına gizlenmiş derme çatma, tahtaları kopmuş, boyaları dökülmüş ahşap bahçe kapısını, hiç aramadan, içgüdüsel bir yönelişle buluyor. Sokak kapısına uğramadan arka bahçeye doğru yürüyor. "Orada, babamın özenle diktiği kırmızı turplar, soğanlar, tere, maydanoz, kıvırcık salata ve çeşit çeşit meyve fidanları vardı: Elma, ayva, şeftali, kiraz, dut ve erik ağacı fidanları... Diktiği fidanların büyüyüp ağaç olduğunu görememişti. Meyveleri biz topladık."

Bakımsızlıktan ve yaşlılıktan kurumaya yüz tutmuş hanımelinin sardığı veranda çardağı yıkıldı yıkılacak. Dalları, yaprakları eliyle açarak birkaç basamak merdiveni tırmanıp verandaya çıkıyor. Kırmızı-beyaz yollu eski tahta şezlong, verandanın bir kenarına atılmış, öylece duruyor. "Ömer, örgütün ve inançlarının emrine uyup bizi bırakıp yurtdışına çıktığı gün, havaalanından dönüşte Umut'la bu şezlongda oturup hüzünlenmiştik." Verandaya açılan kapının yere kadar uzanan ahşap kepenklerinden biri, mandalından kurtulup açılmış. Burnunu cama dayayıp, iki elini yüzünün iki yanına siper edip içeri bakıyor: birkaç parça tanıdık eşya; ayaklı bir gece lambası, bir eski kübik koltuk, ayağı kırık üç ayaklı bir sehpa, yırtık, soluk bir kilim... "Demek ki evi satmamışlar!"

Ev satılmadığı için neden sevindiğini, neden içinin aydınlandığını anlayamıyor. Evin, bütün bırakılmışlığına, çökmeye terk edilmişliğine, yalnızlığına rağmen yaydığı ışık, –hiç dönülmeyecek, geri gelmeyecek uzak ve güzel bir geçmişin gizli soluk ışığı– içine sıcacık bir mutluluk veriyor. Babasının sık sık tekrarladığı dizeler geliyor aklına. Anımsıyor; kendi kendine gülümseyerek küçücük bir değişiklikle tekrarlıyor: "Orda bir ev var uzakta, o ev bizim evimizdir / Oturmasak da yaşamasak da, o ev bizim evimizdir."

Mis gibi kokan çiçekli bir hanımeli dalı koparıyor. Veranda kapısının tahta kepengini özenle kapatıyor, şezlongu duvara dayıyor. Ağır ağır, kapıda bekleyen taksiye doğru yöneliyor.

— Sizi beklettim. Uzun yıllar önce bu evde yaşamıştım. Anlarsınız.

Şoför, anladığını başını sallayarak saygılı bir sessizlikle belli ediyor.

Annesinin yaşadığı huzurevinin adresini kız kardeşinden almıştı. "İstersen birlikte gidelim, sapa bir yer, seni arabayla götürürüm,"

demişti Ülker. Nişantaşı'nda, her gün bir yenisi açılan kafe-barlardan birinde buluşmuşlardı. Eskiden olsa; evine çağırmadığı, çocuklarıyla tanıştırmadığı, hiç değilse yarım ağızla, kendisinde kalmasını teklif etmediği için biraz burulur, alınırdı. Ama artık umursamıyordu. Ülker'in büyük bir holdingde, tanıtım müdürü mü, pazarlama bölümü şefi mi, her neyse, önemli bir görevi olan kocasının kendisinden hiç hoşlanmadığını, daha doğrusu çekindiğini biliyordu. Adamın gözünde, vatanını, evini, kocasını, evladını terk etmiş "komünist kadın"dı o. Kendisi yüzünden kardeşinin de kocasına karşı eksikli, ayıplı kaldığını; adamın, küçük çapkınlıkları ve kaçamakları ne zaman sorun olsa, fıkradaki "Ama siz de Kızılderilileri öldürdünüz" misali, "Ablanın durumunu unutma, evlendiğimiz zaman her şeyi biliyordum, ama sineye çektim. Evlilik, iki taraflı sineye çekme ve uzlaşma sanatıdır," dediğini, annesinin dedikodularından öğrenmişti.

Ülker süslüydü, bakımlıydı, güzel giyinmişti. Yeni model bir BMW kullanıyordu. Ablasıyla ya da sık sık çalan cep telefonuyla konuşurken, "Aman Tanrım!", "Ah inanmıyorum!", "Sen nasılsın?", "Öptüm", "Kendine iyi bak"lı yapay bir dil kullanıyor, özel üniversitelerden birinde okuyan ikiz kızları Ebru ve Elvan'dan söz ederken, Ülkü'nün sinirine dokunan yapmacık bir ses tonuyla "benim ikiz kanaryalarım" diyordu. Kızlarını teyzeleriyle tanıştırmak isterdi tabii, ama ikiz kanaryalar hem İngilizcelerini geliştirmek hem de tatil ve biraz da alışveriş yapmak için İngiltere'deydiler.

Kardeşi, kendi cilt yapısının annelerine çektiğini, bu yüzden de çabuk buruştuğunu; yüzünü, Türkiye'de yeni denenmeye başlayan bir yöntemle, hiç bıçak altına yatmadan gerdirdiğini anlatırken, "Eskiden de ortak konumuz yoktu," diye düşünmüştü Ülkü. "Abuk sabuk şeyler için sık sık tartışırdık. Yeni ayakkabılarımı benden önce giyip eskitir, en sevdiğim, en güzel giysilerime el koyardı; iç çamaşırlarımı bile kurtaramazdım. Bana ait eşyaya dokunmamasını, en azından izin

istemesi gerektiğini söylediğimde, kıyamet kopar; haksız ve edepsiz görülen ben olurdum."

Annelerinin gözdesi, "ipek kızım" ya da "prensesim" dediği Ülker'di. Huyları suyları kadar yüzleri, bedensel özellikleri de benzerdi onların. Bu yüzden de, birbirlerine en fazla kızdıkları zaman bile düşmanlaşmazlar, hemen barışırlardı. Zaten ikisi de çabuk parlayan, memnuniyetsizliklerini ve tepkilerini salya sümük ağlayarak, bağırarak gösteren, bir bakıma oldukça kolay insanlardı. Annesinin, kendisine kızdığı bir gün bir öğretmen arkadaşına, "Ne domuzdur bu Ülkü; hem de taş gibidir. Babası öldü, gözünden bir damla yaş akmadı; küçücük kızken kolu bacağı kırıldı, dişini sıktı ağlamadı. Biz hepimiz yufka yürekli, hisli insanlarızdır. Bu kız nereden çıkmış, bilmiyorum vallahi!" dediğini duymuş, yine haksızlığa uğradığını düşünmüş, ama hiç renk vermemişti. Asıl, bu haksızlığa uğramışlık duygusu yüzünden kızardı Ülker'e. Şimdi karşısında oturmuş kahvesini yudumlarken, cilt gerdirme yöntemlerinden *fitness center*'lara, Hilton Oteli'nin yüzme havuzunun, kuru kalabalıktan ve düşük manken kızlar yüzünden artık girilmez olduğundan sosyete haberleri ve dedikodu dergilerinden birinde, son katıldığı toplantının en şık kadını seçildiğine kadar bir sürü saçma sapan konudan söz ederken, kardeşinin onu artık hiç kızdırmadığını, hatta onu sevimli bulduğunu düşündü. "Demek ki artık büsbütün ilgisizim."

— Anneme yalnız gitmem daha iyi olur, dedi. Sen sık sık gidiyorsundur nasıl olsa. Adresi kolay bulurum, merak etme. Nasıl olsa bütün taksiciler bilir orayı.

Bir an duraksadı, söyleyip söylememekte ikircimlendi. Sonra,

— Küçük eve uğradım, satmamışsınız, dedi.

— Satmadık. Annem son anda vazgeçti. Oralar şimdi çok para ediyor. Onarıp süsleyip galeri, restoran, şirket merkezi falan yapıyorlar. Milyarlar teklif ettiler. Ama annem, tam satış yapılacağı gün, ben

ölmeden satmayın, diye tutturdu. "Aman kalsın, zaten kaç yıllık ömrü var, üzmeyelim," dedi kocam. Aslında iyi adamdır. Bana sorarsan, annem, senin bir gün gelip orada oturacağını düşünüyordu, hâlâ da öyle düşünüyor.

— Ben, evi istediğiniz gibi kullanabileceğinizi, hiçbir hak istemim olmadığını söylemiştim son geldiğimde.

— Biliyorum, ama o kafasında başka türlü kurmuş işte. Neyse, önemli değil. Bizim ihtiyacımız yok; her zaman alıcısı olan bir mülk o ev. Unutmadan söyleyeyim, annem son birkaç yılda, hele de bu yıl çok değişti, çok geriledi. Hani şu Reagan'ın hastalığı var ya, Alzheimer diyorlar; tam olmasa bile o hastalığın belirtilerini gösteriyor. Nörologlara, psikologlara götürdüm; çok ilerlemiş bir damar sertliği dediler, ilaçlar falan verdiler. Ama bence düzelme yok. Üzülme, kendisi bunların fazla farkında değil, hayatından memnun. İlk anda seni tanıyamazsa korkma, yadırgama, hazırlıklı ol, diye söyledim.

Taksi şoförü, deniz gören, beş katlı, orta karar bir otel görünümündeki binanın önünde durup da, "Aradığınız yer burası," dediğinde, yüreğindeki kaskatı soğuk kaygı yumağı birden dağılıveriyor. Huzurevi dendiğinde, aklına neden Darülaceze benzeri bir düşkünlerevi geldiğini çözemiyor. Avrupa'da gördüğü huzurevleri veya oralardaki adıyla yaşlıevleri de temiz, ferah, rahat yerlerdi. "Huzurevlerinin kederi, boğuntusu, terk edilmişlik duygusu, binalarda değil insanın yüreğindedir."

Binanın giriş katındaki danışmaya yüreği çarparak, ürkek adımlarla yaklaşıp annesiyle görüşmek istediğini söylüyor. Hava sıcak, bunaltıcı. Tahta bir sandalyeye bacaklarını alabildiğine açmış oturan, elindeki eski gazeteyle yelpazelenmeye çalışan açık mavi önlüklü, pasaklı görünümlü hademe kadın, yüzüne bile bakmadan, umursamaz bir sesle, "Hemen şuradaki lobide değilse, yukarı kattaki çay

salonundadır," diyor. "Orada da yoksa odasındadır." Odanın yerini tarif ediyor.

"'Oradaki hademelere, temizlikçilere, hemşirelere münasip birşeyler sıkıştırıver, bahşiş ne kadar bol olursa bakım da o kadar iyi oluyor,' demişti Ülker. Bu sevimsiz kadın da birşeyler sıkıştırmam gerekenlerden biri mi acaba?" diye düşünüyor.

Kadının, ağzını yaya yaya "lobi" dediği yere bir göz atıyor. Birkaç yaşlı kadın ve yaşlı adam, rahat görünümlü koltuklara oturmuş, kendilerinden daha genç insanlarla –ziyaretçileri olmalı– sohbet ediyor, daha doğrusu karşılıklı susuyorlar. Hayır, annesi orada yok.

Yukarı kata çıkıyor. Çay salonu denen yer, üç köşesinde eskimiş oturma takımları, birkaç sehpa, pencere içlerinde bakımsız çiçek saksıları, ortada dört tarafına iskemleler dizilmiş birkaç küçük masa olan ince uzun, büyücek bir oda. Bu kadar sıcak ve havasız olmasa, hiç de sıkıcı ve sevimsiz sayılmaz. Pencerelerdeki neşeli desenli basma perdeler odaya otelden çok, ev havası veriyor. İçerisi pek kalabalık değil. Belli ki, yaşlılar sıcaktan kaçmış, odalarında dinlenmeye çekilmişler.

Odanın en kuytu köşesindeki koltuklardan birine oturmuş, başı öne düşmüş uyuklayan kadını hemen görüyor. Çevresinde kimse yok, yapayalnız. Yanına yaklaşmadan, öyle uzaktan gözlüyor. Dudakları aralık, gözleri kapalı, başı önüne düşmüş haliyle, yüz yaşında görünüyor. "Nüfus kâğıdına göre sadece yetmiş dört yaşında oysa. Hep Cumhuriyet'le yaşıt olmakla övünürdü."

Ağır ağır o tarafa doğru yürüyor. Ortadaki masalardan birine oturmuş, sıcaktan hiç etkilenmeden bezik oynayan yaşlı bir erkekle yaşlı bir kadın, başlarını kaldırıp yeni gelenle ilgileniyorlar.

— Kimi aramıştınız, diye soruyor yaşlı adam.

— Annemi görmeye geldim.

— Hep sözünü ettiği öteki kızı siz misiniz?

— Evet, benim.

— İyi ki geldiniz. Sizi bir daha göremeyeceğinden korkuyordu. İnşallah tanır da sevinir. Son günlerde hafızası gitgide zayıflıyor.

Yaşlı kadının yanına kadar gidip önünde diz çöküyor. O zaman, annesinin uyumadığını, dalgın dalgın oturduğunu fark ediyor.

— Ben geldim anne. Ben, Ülkü.

Yaşlı kadın, gözlerini açıp tam karşısındaki yüze, boş bakışlarla bakıyor.

— Ben geldim anne. Ülkü'yüm ben.

Kadının gözlerinde belli belirsiz bir ışık peydahlanıyor. Giderek yüzündeki anlamsız, bön ifadenin yerin zeki ve kurnaz bir bakış alıyor.

— Yine atlattın onları demek! Seninle başa çıkılmaz, çocukken de söylerdim hep.

— Kimleri atlattım anne?

— Ölmüştün sen. Ölü biliyorduk hepimiz. O askerler, polisler de öldün sanıyorlardı. Ama ben hiç inanmadım öldüğüne.

Gerçekten de, ölü sandığı çocuğuna kavuşmuş gibi sarılıyor önünde diz çökmüş kadına. Ağlamıyor; gözlerinde yaş yok. Küçücük bir bebeği kollarında sallar gibi kızına sarılmış, ağır ritmik hareketlerle bir o yana bir bu yana sallanıyor.

"Umut'un ölümü, farkındaysa Arın'ın ölümü, 12 Eylül günleri, benim yokluğum, yıllardır biriktirdiği acıları, korkuları kafasında birleşmiş, benim yalancıktan ölümüm olmuş," diye düşünüyor Ülkü.

— Ölmedim anneciğim, bak sapasağlamım. Seni özledim, görmeye geldim.

Annesine, çocukluğundan beri "anneciğim" demediğini, böyle sevecen konuşmadığını düşünüyor. "Ne tuhaf! Ona sadece acıdığım zamanlar yakınlık duyabiliyorum."

— Peki ölen kimdi? Ülker mi yoksa?

— Nereden çıkarıyorsun bunları! Ülker daha birkaç gün önce burada değil miydi? Bugün de gelmek istedi; ama ben, annem sadece bana kalsın diye getirmedim onu. Ölen falan yok anne. Lütfen rahat ol.

Çok da yaşlı görünmeyen, temiz giyimli, saçları yapılı bir hanım,

— Üzülmeyin, anneniz her zaman böyle değil, diyor. Bir yandan sıcaklar, bir yandan sizi görmenin heyecanı, kafası iyice karıştı. Ama bu ölüm meselesini uzunca bir süredir takmış durumda. Bir yakınınız öldü mü son zamanlarda?

— Son zamanlarda değil, ama dört-beş yıl kadar önce benim oğlum öldü. Anneannesinin yanında yaşıyordu. Ben sürekli yurtdışında olduğum için, daha çok annem büyütmüştü onu.

Yaşlı kadın konuşulanları duyuyor ve algılıyor.

— Umut öldü, diyor. Ölen Umut'tu. Öldürdüler onu. Sonra biri daha öldü...

Sanki sihirli sözcük "Umut"muş gibi, birden gerçeğe dönüyor.

— Hoş geldin kızım. Bir gün mutlaka geleceğini biliyordum. Evi bile sattırmadım geleceksin diye. Ülker hınzırı, artık dönmez o, diyordu ama ben inanmadım.

Sonra sessizce ağlamaya başlıyor.

İçindeki kasılma, çaresizlik, kurşun gibi keder dağılıveriyor: "İşte bu benim annem! Tıpkı eski günlerdeki gibi..."

— Ama artık ağlama anne. Hava bugün çok sıcak, burası da oldukça bunaltıcı. Hadi seninle deniz kenarına inelim. Orası daha serindir, hem de güzel kahveler, restoranlar falan var. Nerede istersen otururuz.

Kadının hiç nazlanmadan kabul etmesi hoşuna gidiyor. Eskiden olsa, önce hayır der, nazlanır, sanki istemiyormuş da çok üstelendiği için kabul etmiş gibi yapardı.

— Madem öyle, hadi beni odama çıkar da üstüme birşeyler giyeyim.

Ne gerek var, diyecekken susuyor. "Darlık günlerimizde bile giyimine kuşamına dikkat ederdi annem. İstanbul'a gelir gelmez, ne yapıp yapıp bir lutr kürk aldırmıştı kendine. Çocukluk paltolarımızın yakalarına, kolağızlarına da mutlaka kürk parçaları geçirirdi; zengin ve kibar görünsün diye..."

Yaşlı kadının koluna giriyor. Kadın, salondakilere duyurmak için,

— Kızım beni gezmeye götürüyor; burası bugün bunaltıcı; deniz kenarına gidip biraz serinleyeceğiz, diyor.

Sonra asansöre doğru yöneliyorlar.

Annesinin odası tek kişilik, düzenli ve temiz. Yatağın başucundaki sehpanın üstünde gazeteleri var. Gazetelerinden hiç vazgeçmez o, kırk yıldır hep aynı gazeteyi okur.

— Gazeteler çok pahalı, hele *Cumhuriyet* gazetesi en pahalısı; burada üç kişi bir olduk, tek gazete alıyoruz, sırayla okuyoruz. En son bana getiriyorlar, rahat rahat okuyorum. Önemli yazıları da kesip saklıyorum. Ben giyinirken şu çekmeceyi açıp bakarsan, görürsün. Ne giyeyim dersin? Şu yazlık ipeklimi pek severim, ama kolları biraz kısadır.

— Dert etme anne. Yoksa Refahçılar mı korkuttu seni?

— Korkutmuşlardı ama asker boylarının ölçüsünü verdi. Ben söylerdim size de aldırmazdınız, benimle alay ederdiniz. Bu memlekete şeriatı getirecekler, derdim. İşte bak, ordu olmasaydı, az kaldı İran'a dönüyorduk! Neyse ki 28 Şubat oldu, kuyruklarını kıstılar. Zaten bunları da siz şımarttınız!

İçi gitgide ferahlıyor. "Öteden beri siyaset yapmaya bayılır annem. Demek ki kendini iyi hissediyor, işler yolunda." Eski günlere dönme oyununu sürdürüyor:

— Sen de her şeyi bizden bilirsin anne, biz ne yaptık ki!

— Yok demokrasiymiş, yok insan haklarıymış, özgürlükmüş diye irticaya taviz verdiniz. Bu halk demokrasiye hazır değil daha. İnsan hakları insanlar içindir. Bunlar cahil, ilkel yaratıklar; şeriat istiyorlar. Sokakları görmedin mi? Kara çarşaflıdan, cüppeliden, sarıklıdan geçilmiyor. Kırk yıl önce bile böyle değildi. Ben bu yaşımda örtmem başımı vallahi, kimse bana çarşaf marşaf giydiremez. Atatürk'ün kemikleri sızlıyor. Bunlar Atatürk düşmanı, siz de öyle zaten...

Ülkü eskiden olduğu gibi kızmadığını, bağıra çağıra karşılık vermediğini, hatta annesinin konuşmalarını eğlenceli bulduğunu fark ediyor.

— Hop hop, anne! Orada dur! Nereden çıktı şimdi Atatürk düşmanlığımız?

— Komünistler öyledir!

Gülerek annesine sarılıyor.

— Ne kadar formundasın anneciğim! Hiç değişmemişsin, hiç değişmemişiz sanki!

O zaman, yaşlı kadının dolaptan kürkünü çıkardığını görüyor. Kardeşinin sözlerini hatırlıyor: "Tuhaf bir hastalık anneminki. Bazen bakıyorsun, senden benden daha akıllı, daha uyanık. Bir siyaset konuşsun da gör! Sonra bir bakıyorsun, saçmalamaya başlıyor. Özellikle de eşyayı birbirine karıştırıyor: Gazetesini almaya gidiyor, elinde sabunla dönüyor. Tuvalete gitmek isterken kendini çay salonunda veya başka bir yerde buluyor. Doktorlarla konuştum; hastalığın tipik belirtileriymiş. Neyse ki annemin hastalığı ağır ilerliyormuş."

— İstersen daha yazlık bir giysi bulalım anne, diyor. Hani demin sözünü ettiğin kısa kollu elbiseyi.

Kadın, elinde tuttuğu kürke, kendisi de hayretle bakıyor.

— Görüyorsun işte, yaşlılık. Elime bu geldi, bunu giymeye kalkışıyorum. Seni görünce heyecanlandım.

Annesi giyinirken, çekmecedeki gazete kupürlerine göz atıyor. En üstte Susurluk olayı konusunda, yaşlı kadının öteden beri tiryakisi olduğu birkaç yazarın köşe yazıları; 28 Şubat Bildirisi'nin tam metni, Atatürk'ün dekolte tuvaletli gencecik bir kadınla dans ederken çekilmiş bir fotoğrafının çok soluk bir kopyası, Ülker'in kocasının çalıştığı şirketle ilgili küçük bir ekonomi haberi, birkaç karikatür, öğretmenler bayramında cumhuriyetin ilk öğretmenlerinden çok yaşlı bir kadınla yapılmış bir söyleşi, Şair Eşref'in siyasal bir taşlaması ve Arın Murat'ın cenaze töreninin fotoğraflı haberleri...

Kupürleri yerine koyup çekmeceyi kapatıyor.

Yaşlı kadın, kısa japone kollu, üzerinde küçük gül desenleri bulunan emprime ipek elbisesini giymiş, köşedeki lavabonun üstündeki aynanın önünde saçlarını düzeltmeye uğraşıyor.

— Baktın mı kestiğim gazete parçalarına, diyor. Onları biraz da senin için biriktirdim, belki görmemişsindir diye... Arın Bey için çok üzüldüm. Buradakiler biliyorlar ya, günlerce ağladım. Aman o ne cenazeydi! Günlerce televizyondan verdiler. Bir başsağlığı dilemek istedim karısına, kardeşine; ama nereden nasıl ulaşacağımı bilemedim.

Annesinin yine "acıtmak" istediğini düşünüyor. "İnsan hiç değişmiyor demek ki! Daha da garibi, onda nefret ettiğim ne varsa; bütün o kötü huyları, hoşgörüsüzlüğü, tutuculuğu, kendi doğrularına olan mutlak inancı, başkalarının da doğrularının olabileceğini asla kabul etmeyişi, seçkinciliği... bütün bunların, içinde dipdiri kalmış olmasından şimdi mutluluk duyuyorum."

Kadın, filmlerde son darbeyi vurmaya hazırlanan gladyatör gibi yavaş yavaş yaklaşıyor. Kollarını kaldırıp kızının omuzlarına koyuyor. Yüzünde hınzır, muzip ve sırdaş bir gülücükle,

— Umut, Arın Bey'in oğluydu değil mi, diyor.

Bir soru değil, yıllardır içinde sakladığı bir sırrı paylaşma isteği.

— Hadi hadi, saklama. Anneler böyle şeyleri sezerler. Hem Umut'u hem de Arın Bey'i tanıyan bir ben vardım çevrede. Gözleri, bakışları o kadar benziyordu ki babasına!

Kadın, beceriksiz hareketlerle çantasına mendil yerine diş fırçasını yerleştirirken, yıllar yıllar öncesinden, karlarla kaplı çok uzak bir köyden, karlı dağların, soğuk ve karanlık gecelerin, rüzgârda dalgalanan buğday tarlalarının, erik baharlarının arasından süzülüp gelmiş o hüzünlü tangoyu mırıldanıyor: "Kemanımla sana bir ses verebilseydim eğer... Deniz engin, deniz engin, şu ufuklar ölgün. Bin elemle geçiyor her yeni gün..."

Tekne iskeleye tam yanaşmadan rıhtımda bekleyen Cem'i görüyor. El sallıyor.

— Çok sallandın mı?

— Her zamanki gibi sallandık biraz. Bu denizin sakin olduğu günler de var mı?

— Aslında eylül en rüzgârsız, en güzel aydır, ama bugün bir kaçık yaptı işte.

Biraz uzağa park ettiği cipe doğru yürüyorlar.

— Sen de mi cip modasına uydun?

— Evet ama, ben Etiler'deki, Nişantaşı'ndaki barlara gitmek için kullanmıyorum cipi. Göreceksin; toprak adamı oldum artık; bağ bahçe sahibiyim.

Gaza basıp kontak anahtarını çeviriyor.

— Köye sonra ineriz nasıl olsa. Şimdi sana bağ evimi ve üzümlerimi göstermek için sabırsızlanıyorum.

Ülkü, Ayazma yönüne doğru gittiklerini anlıyor.

— En son yirmi bir yıl önce Ömer'le gelmiştik Bozcaada'ya, buraları biraz hatırlıyorum. Ömer kocamdı, tanımazsın.

Cem, “tanıyorum” diyecekken vazgeçiyor. Bütün bunları uzun uzun konuşmak için vakitleri olacağını düşünüyor.

— Başka yerlerle, örneğin Bodrum’la falan karşılaştırılacak olursa Bozcaada yine de fazla değişmedi sayılır. Değiştiyse de, iyiye doğru, eski havasına doğru değişti.

— Biz geldiğimizde, şarabıyla, meyhaneleriyle, evleri, sokaklarıyla güzelim Ege kültürü, göçen Rumların izleri bilinçli şekilde silinmeye çalışılıyordu. Doğu’dan bir yerlerden bir tarikat mı gelmişti, yoksa Bitlisliler mi iskân edilmişti, öyle bir şey işte.

— Son altı-yedi yıldır, tam tersi bir süreç başladı. Ada yeniden keşfedildi. Yeni kuşak aydınlar, gençler arasında, rakı kültürünün yerini şarap kültürü alacağa benziyor. Buranın bağları da şaraplık üzüme çok elverişli. Benim gibi hevesliler Avrupa’dan getirdiğimiz üzüm türlerini deniyoruz. Birkaç yıl içinde gerçek bir bağ ve şarap patlaması olabilir burada. Görüyorsun, her şey kötü gitmiyor Türkiye’de, iyi şeyler de oluyor bazen.

İçlerinde iki katlı taş evler olan bakımlı bağların arasından geçiyorlar.

— Kendi şarabın da var mı yoksa?

— Şimdilik eş dost için, deneme niyetine birşeyler yapıyoruz. Bir kırmızım, bir de beyazım var ki, gerçekten iddialıyım. İçtikten sonra söylersin fikrini. Asıl şarap işine, birkaç işletmeyi birleştirip iddialı girmeye niyetliyiz. Şarap sever miydin sen?

— Severim, diyor Ülkü. Galiba en sevdiğim içki yine de şarap.

Cem’le birbirlerini aslında ne kadar az tanıdıklarını düşünüyor. Aralarındaki bağ, ölü bir adamdan başka bir şey değil.

— “Biz” dediğin kimler Cem? Merakımı bağışla; karın mı, yoksa arkadaşların, ortakların falan mı?

— Karımdan ayrılalı epeyi oldu. Çocuklar da, tatillerde birkaç hafta dışında pek gelmiyorlar buraya. Onlar Bodrum’a, Avrupa’ya

falan gidiyorlar. “Biz” dediğimin farkında değilim. Herhalde bağdaki adamları kastettim. Ne bileyim ben! İnsan toprakla uğraşırken, çevresindeki adamlarla da farklı ilişkiler kuruyor. Bir kâhyam var örneğin; karısı, çocukları bağdaki evlerden birinde kalıyorlar. Ücretli adamım o, ama daha çok ortağım gibi, yani ben öyle görüyorum onu. Bunun dışında, yalnız yaşıyorum Ülkü. Yaz aylarında arkadaşlar, eş dost sık gelir. Kimisinin de burada evi var zaten. Kışın, ben de pek kalmıyorum buralarda, İstanbul’a dönüyorum. İşler olmasa, bana kalsa hiç ayrılmam adadan.

— Şirketler ne oldu? Hani 12 Eylül’den sonra, kaçak göçek yaşarken iş ilanını okuyup sen olduğunu bilmeden sekreterlik için başvurmuştum da, ikimiz de ne yapacağımızı şaşırmıştık.

— Ben hiç de şaşırmamıştım. Üstelik kabul etseydin sevinecektim.

Sevimli sevimli gülüyor.

— İş teklifim hâlâ geçerli, haberin olsun. Her neyse, geçmiş günler... Şirketleri sormuştun: İşler eskisi gibi devam ediyor. Krizden etkilendik tabii, bir süre için küçülmeyi göze aldık. Yavaş yavaş atlatıyoruz sanırım. Ama ben, hemen olmasa da adım adım o defterleri kapamayı düşünüyorum. Nasıl yapacağımı bilmiyorum; belki hisselerimi ortaklara devrederim ya da becerebilirsem bir süre daha direnir, sonra oğlanı geçiririm işin başına. O benim gibi değil, bu işlere meraklı; zaten Amerika’da işletme okuyor. 2000’lerin dünyasında, Türkiye denilen Susurluk bataklığında, bizim gibilerin saklanacak ıssız adalara ihtiyaçları var.

— Eski arkadaşların çoğu Bodrum’a, Ayvalık’a, Ege ya da Akdeniz sahillerine sığınmışlar anladığım kadarıyla. İki aydır İstanbul’dayım, kaçanlara hak veriyorum. Hâlâ muhteşem bir şehir İstanbul, ama insanı her anlamda hırpalıyor.

— Benim de epeyce eski solcu şehir kaçkını var tanıdığım; burada bile var. Bir bölümü kendisiyle barışık ve yeni yaşamından mutlu; ama

çoğu, sığındıkları sanal adacıklarda insanlardan çok kedilerle, köpeklerle ilgilenerek, insanlara küfredip hayvanlara sarılarak, geçmişlerine ağlayıp dünyaya küserek tüketiyor günlerini. İşte geldik; şu ağaçlıktan itibaren benim bağımsız cumhuriyetim başlıyor. Bir tutam felsefe yapmama izin verirsen, ıssız adaya ağır ağır ölmeye mi, yoksa adayı yeşertmeye mi geldiğine bağlı her şey. Ben yeşertmeye geldim.

Araba, iki taraflı bağlar arasından geçerek ilerliyor. Çitle çevrili, derme çatma geniş bir kapıdan, yine kütükler arasından giden toprak bir yola giriyorlar.

— Üzümleri göremiyorum, diyor Ülkü.

— Bağbozumuna yetişemedin, çoğu toplandı da ondan. Evin arka tarafında biraz yemelik üzüm bıraktık, diğerleri küfe küfe şaraphanelere gitti.

Geniş, toprak bir avluda, cipi zınk diye durduruyor. İki iri çoban köpeği kuyruklarını sallaya sallaya cipe doğru koşuyorlar.

— Sana Moruş'la Faraş'ı tanıtayım, diyor Cem. Bağlarımızı bahçelerimizi onlar bekler. Yani benim köpeklerim, öyle demin konuştuğumuz gibi, pişmanlıkların ve hayal kırıklıklarının yerine konulmuş, ilaç niyetine beslenen yaratıklar değil, köpek gibi köpekler.

Eğilip hiç de yapmacık olmayan bir hareketle, çevresinde zıplayıp duran köpeklerin uzun, ıslak burunlarını okşuyor.

Adanın taşlarından, adaya özgü mimariyle yapılmış küçük pencereli, sundurmalı, mavi kapılı eve doğru yürürken, bir başka adadaki bir başka evi, bir başka köpeği hatırlıyor.

Bir ay önceydi. Dayanamamış, ada vapuruna binip Büyükada'daki köşkü görmeye gitmişti.

Mimoza mevsimi değildi. Yasemin kokusu da yoktu havada. Ama güller açmıştı. Eski yazları anımsatan sarı ponpon gülleri, kokulu reçel gülleri, pembe yediverenler, sarı kayısı gülleri, ateş kırmızısı güller...

Ağustos ortalarıydı, sıcaktı. Yine de, köşke tırmanan yokuşu yürüyerek çıkmak istedi. Belki de hayatında hiç olmadığı kadar bol vakti vardı. Kimse ondan bir şey beklemiyor, hiçbir yere yetişmesi gerekmiyordu. Gazeteden ayrılırken, Türkiye'ye iz sürmeye gidiyorum, demişti. "Yalan söylemiş sayılmam. Arın'ın katillerinin olmasa da, kendi geçmişimin izini sürüyorum."

Büyükada'yı iyi tanımazdı. Köşkün yolunu hatırlıyordu, ama ne kadar yürüneceğini hesaplayamıyordu. Bir ara durup çevredeki evleri, bahçeleri dikkatle inceledi. Sanki bu kadar uzun yürünmüyordu. Belleğinde, tanıdık bir nesne, bir işaret aradı. Örneğin sokağa taşan mimozalar, oymalı ferforje bir kapı, ahşap beyaz bir ev, morsalkımların sardığı bir bahçe duvarı... Tanıdık bir şeye rastlamadı. Yokuşun denize bakan tarafında üç katlı, büyük, süslü bir apartman vardı. Bahçe kapısı yola bakıyordu ve açıktı. Bahçede başı bağlı, şalvarının üstüne uzun basma bir etek çekmiş genç bir kadın; sıcaktan bütün vücudu isilik olmuş, yarı çıplak küçük bir oğlanı azarlayarak eve sürüklemeye çalışıyordu. "Herhalde kapıcı ailesi," diye düşündü. Bahçe kapısından aceleyle girip kadına yetişti. Köşkün nerede olduğunu sormak istiyordu ama, nasıl soracağını bilemiyordu.

— Bir arkadaşımın evini arıyorum, dedi. Belki bilirsiniz. Soyadları Murat'tı; bekçinin adı da Salih Efendi'ydi. Bir de büyük köpekleri vardı. Bahçe içinde beyaz bir köşktü.

Kadın boş gözlerle baktı.

— Biz yeniyik, dedi. Aha bu ev de yapılalı daha üç yıl olmuş. Bu dolaylarda o dediğin gibi ev görmemişem. Bi varıp sorayım bubama, o daha eskidir.

Sonra, ana giriş merdivenlerinin altında kalan bodrumdaki kapıcı dairesine doğru seslendi:

— Hele bi bak buba! Bu kadıncağız birilerini sorar durur.

Sorduğuna pişman olmuştu, belli ki bilmiyorlardı. Adam gelmeden çekip gitmek de ayıp olacaktı. Kapıda oyalanırken gözü, bahçenin yola bakan kuytu bir köşesinde yan yana duran iki büyük palmiye ağacına takıldı. Yıllanmış, kocamış ağaçlardı. Kabuk kabuk, kat kat gövdeleri, yaşlarını haber veriyordu. Deniz tarafındaki ulu fıstıkçamı, rüzgârların etkisiyle batıya doğru eğilmişti. Hatırladı: O sabah, bahçeye indiğinde, Salih Efendi kucağında mimozalarla fıstıkçamının altında duruyordu. Sonra, şiddetli lodostan ve çiselemeye başlayan yağmurdan korunmak için palmiyelerin bulunduğu kuytu köşeye gelmiş, "Örfi idare ilan edilmiş Küçükhanım," demişti.

Köşk buradaydı, tam da şu üç katlı apartmanın kurulduğu yerde.

Hızlı adımlarla gerisin geriye, bahçe kapısına doğru ilerlerken, sakallı poturlu adam, uçkurunu bağlamaya çalışarak yetişti.

— Bir yer mi sormuştun hanım?

— Evet, evet ama hatırladım. Buralarda değildi, sokağı şaşırmış olmalıyım. Rahatsız ettim, kusura bakma.

— Burası değildir, diye bağırıyordu adam arkasından. Burada eskiden bir paşanın mı, zengin birinin mi ne, köşkü varmış. Sonra yanmış, sonra...

Sonrasını duymadı.

— İçerisi de serindir, önce gel bir dinlen, sonra etrafı gezdiririm sana, diyor Cem.

Evin içi tam beklediği gibi: yerel mimari, abartık olmayan yerel süsler, üzümle ve şarapla ilgili her şey; kitaplar, aletler, kadehler, şişeler, etiket koleksiyonu, neye yaradığını anlayamadığı nesneler, resimler ve değerli orijinal tablolar, üzeri üzüm kabartmalı amforalar...

— Amforalarımla övünüyorum, diyor Cem. Roma döneminden kalma tek tük kabartmalı amforalardan ikisi bende.

Duvarlardaki ince ahşap çerçevelerin içine gelişigüzel, karmakarışık yerleştirilmiş izlenimi veren, ama erbabının bir dekoratör elinden

çıktığını hemen anlayabileceği; tümü adada ve bağlarda çekilmiş, çoğunun orta yerinde Cem'in gülen, mutlu yüzünün görüldüğü fotoğraflar. "Fotoğraflar yalancıdır. İnsanlar objektife hep gülerek bakarlar, birbirlerine sarılırlar, mutlu görünürler."

— Benim aile albümüm bunlar. Bak bu oğlum, bu da kızım. Ötekiler, adaya misafir gelen eş dost. Burada insanın en fazla ihtiyacı olan şey.

— Burada gerçekten de mutlu görünüyorsun Cem.

— Evet, gerçekten mutluyum. Yirmi-otuz yıl önce beni hiç de mutlu etmeyecek şeylerden şimdi çok tat alıyorum. Hayatımın her parçası, her dönemi başarılı ve parlak değildi. Hele de duygusal hayatım, evliliğim falan. Ama şimdi beklentilerim de değişti, mutluluklarım da.

Fotoğraflara, ilgisiz görünmemek için şöyle gözucuyla bakarken, birden şaşırıyor. Yakın gözlüğünü takma ihtiyacı hissediyor ama gözlüğü hemen elinin altında değil. Yüzünü yaklaştırıyor: Olamaz! Cem, kadının hangi fotoğrafa baktığını görüp hemen anlıyor. İçinden kendine bildiği bütün küfürleri sıralıyor: "Nasıl düşünemedim, neden kaldırmadım o resmi oradan!"

— Ömer bu, diyor Ülkü fısıltıyla. Şu fotoğraftaki adamı diyorum. Kim o? Ömer mi?

— Evet, Ömer Ulaş. Eski kocan. Bilmem beni bağışlayacak mısın fotoğrafı orada unuttuğum için? Nedense, ne zaman görüşsek hep böyle tuhaf rastlantılar oluyor.

— Ne var bağışlanacak! Sadece çok şaşırdım. Tanıştığınızı bilmiyordum. Onun Moskova'da, Berlin'de falan olduğunu sanıyordum.

— Gençlik yıllarımdan, solculuk dönemlerimden kalma bir tanışıklık. Hangi örgüte katılalım, hangi devrim stratejisi doğru, ne çeşit solcu olalım diye şaşkın yalpaladığımız yıllarda bir veya iki kere

görüşmüştük Ömer Hoca'yla. Sonra, yine o akıl ermez rastlantılardan biriyle, onunla Moskova'da karşılaştık. Bir tekstil heyetiyle gitmiştim Rusya'ya, orada bizim hem çevirmenliğimizi, hem de bir çeşit aracılığımızı yapıyordu. Biraz konuştuk. Keyifsiz gördüm. Kendini tüketen bir hali vardı. Her neyse! Oralarda kalmamasını, dönmesini söylemeye çalıştım. Espri yapacak halimiz pek yoktu ama, şaka yollu, "Türkiye'ye dönecek olursam şöyle Akdeniz, Ege kıyılarında falan bir iş olmalı," dedi. Ben de "Adaya gelin, bağlarda çok iş var, size ihtiyacımız olur," gibi birşeyler söyledim. Sonra yıllar geçti, bir gün İstanbul'da, şirkete telefon geldi: İnanmayacaksın ama Ömer Ulaş. Sonra da, bu yıl, ilkbaharda birlikte geldik Bozcaada'ya. Fotoğraf o zaman çekildi.

— Ne tuhaf! Onu ilk tanıdığım zamanki mahcup tavşan gülümsemesi var yüzünde. Sonraki yıllarda o gülüşü kaybetmişti.

Bunları kendi kendine mi, yüksek sesle mi söylediğini bilmiyor.

— Biraz fazla içiyor sanırım, diyor Cem. Burası aslında tam Ömer Hoca'ya göre bir yer. Fazla içiyor, dediysem, yanlış anlama, alkolik falan değil.

— Burada gerçekten iş var mı Ömer için, yoksa kıyak mı çekiyorsun?

— Gerçekten iş var. Kıyak çekiyorsam da, ona değil kendime çektiğim bir kıyak bu. Anlatması güç. Sana, bir sürü pürüzü ve karın ağrısını göze alıp özel sekreterliğimi, yani yardımcılığımı kabul etmen için ısrar ederken de, aslında sana değil, kendime kıyak çekiyordum. Her neyse, Ömer ile hikâye şöyle bağlandı: Bazı işleri varmış, nedir bilmiyorum. Onları halledecek; eylül sonu, ekim başı gelip öteki bağda küçük bir ev var, oraya yerleşecek. Kışın daha çok İstanbul'da olmak zorundayım, en azından şimdilik. Benim yerime bağlara, adamlara göz kulak olacak.

Ülkü'nün kafasının içinde, yine Aragon'un hüzünlü dizeleri: "Hayatı bu silahsız askerlere benzer / Bir başka kader için giyinip kuşanan / Mutlu aşk yoktur."

Gözlerini Ömer'in de bulunduğu fotoğraftan ayırmadan içini yokluyor. "Onu görmek istiyor muyum?" İçi ezile ezile, hatta utanarak "hayır" cevabı veriyor.

— Ömer'in döndüğüne sevindim, diyor. Hele de buraya gelmek istemesine çok sevindim. Sen Moskova'da nasıl gördün bilmiyorum; ben son kez Leipzig'de gördüm onu. Gerçekten de kendini tüketiyordu. Bir arkadaşım vardı, "Herkes ölmek için kendi toprağına dönmek ister," derdi.

— Bazen de tam tersi, yaşamak için kendi toprağına döner insan. Yabancı topraklarda yaşayamayacağını hisseder.

— Belki de haklısın. Bazen iyi şeyler de olabiliyor hayatta.

Arın konusu, gece, köydeki balıkçı meyhanesinde yemek yerlerken açıldı ilk kez. Konuyu Cem açmıştı galiba:

— Sana ulaşmaya çalıştık Erim'le. Sende bazı bilgiler olabileceğini düşünüyorduk. Verdiğin telefonlarda ve adreslerde yoktun. Merak ettik, ama güvenlik için bir süre ortalarda görünmemeyi yeğlediğini düşündük.

— Yanlış düşünmemişsiniz. Hem güvenlik nedeniyle, hem de kendimi çok kötü hissettiğim için, bir süre bambaşka iklimlerde dolaştım.

— Arın'ın ölümünün, yani cinayetin üstünden neredeyse bir yıl geçti. Şimdi ne düşünüyorsun Ülkü? Bildiğin birşeyler var mıydı gerçekten? Bilip de açıklamadığın şeyler. Özür dilerim, sakın yanlış anlama. Arın benim en eski arkadaşımdı, biliyorsun. Olayın etkisinden hâlâ kurtulamadım. Sonra şu Susurluk falan oldu. Pandora'nın kutusu açıldı, bütün pislikler ortalığa döküldü. Arın'ın öldürülmesiyle bu pislikler arasında bir ilişki olabileceğini düşündüm. O zaman öfkem

isyana dönüştü. “Temiz toplum” eylemlerini, “Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık” gibi eylemleri desteklemeye çalıştım. Ama hiçbiri içimizi ferahlatmaktan öteye geçmiyordu. Kandilli tepelerinde lüks bir villada ışıkları yakıp söndürüyordum gece saat dokuzda. Benden başka da üşütük yoktu bizim sitede tabii. Sonra iyice umutsuzluğa kapıldım.

— Erim’le de uzun uzun konuştuk bunları. Bildiklerim, senin bildiklerinden fazla değildi. Vatanı ve devleti koruduğunu sanırken, istemeden de olsa, dolaylı da olsa cinayetlere kadar varan pis işlere karıştığını fark etmişti. Onun bunu fark ettiğini de başkaları fark etmişlerdi. Bardağı taşıran damla Paris’teki konferansta söyledikleri oldu. Hiçbirinizin bilmediği, sadece benim bildiğim tek şey var: Hemen ertesi gün Türkiye’ye dönüp istifasını vermeye ve bütün hayatını değiştirmeye kararlıydı. Örneğin çok uzak bir ülkeye gidip orada sokak ressamlığı yapmak gibi fanteziler... O gece, yemekte bunları anlattı bana. İzlendiği gibi bir korkusu vardı, ama sanırım işi öldürmeye kadar götüreceklerini hiç düşünmüyordu.

— Çok uzak bir ülkede sokak ressamlığı... Arın’a ne kadar yabancı bir hayat planı!

— Hayatta herkesin, hepimizin, bedelini ödeyip efendilerinden özgürlüğünü satın almak istediği bir an olur. Arın’ın özgürlük bedeli ağırdı.

Cem, ne zamandır kendini tutmaya, bastırmaya çalıştığı soruyu nihayet sordu:

— Oğlun Arın’dan mıydı Ülkü?

— Ne tuhaf! Son günlerde bu soruyu soran ikinci kişisin sen. Birincisi annemdi. Hayır desem inanacak mısın?

İnanmayacaktı. Sustular. Şaraplarına daldılar.

— İtiraf et ki, evde sana tattırdığım benim bağların şarapları çok daha iyiydi, dedi Cem.

— Harikaydı, ama bu da pek fena değil.

Cem, kaliteli şarap elde etmenin püf noktalarını anlatıyordu.

İskeleye yanaşan teknelere, ay ışığında olduğundan daha görkemli görünen kaleye, yan masadaki genç çifte baktı. "Benim özgürlüğümün bedeli de Arın'ınki kadar yüksek mi, ödeyebilir miyim?" diye sordu kendi kendine.

Adaya geleli bir hafta olmuştu.

Cem, adasını sevdirmek için didiniyordu. Bazen bağları dolaşıyorlar, bazen cipe binip adanın en uzak, en unutulmuş köşelerine kadar gidiyorlar, kayalıkların arasındaki incecik sarı kumla kaplı pırıl pırıl küçük koylarda ya da geniş plajlarda denize giriyorlardı. Mevsim geçmişti; ada tenhaydı. Kuru otları ve yaprakları savuran rüzgârın sesinden başka ses duyulmuyordu çoğu zaman. Bazen de Cem onu yalnız bırakıyordu. Gönlünce gezsin, dinlensin, yaralarını sarıp mutlu olsun diye.

O gün de yalnızdı. Hafifçe sararmış bağları, güz renkleri kuşanmış bahçeleri aşıp toprak yoldan denize doğru yürüdü. Rüzgâr esiyordu. Adaları ada yapan, esmediği zamanlar insanın içine olağanüstü birşeyler yaşanacakmış duygusu veren, sararmış dikenleri dört bir yana savuran, sonbahar yapraklarını peşine takan, bulutları uzaklara sürüp yağmuru dağıtan rüzgâr.

Rüzgâra karşı; denizin tuz ve yosun kokusunu içine çeke çeke yürüdü. Uzamaya başlamış saçlarını ensesinde toplayan saç tokasını çıkarıp saçlarını rüzgâra bıraktı. "Saçların asi sular gibi dağıldı," diyen kimdi, "Bir sepet kestane gibi dağıldı," diyen kim? "Ne önemi var! Saçlarım uzayıp dağılınca güzel olurum, kendim olurum." Arın'ın, yıllar önce mimozalı evin yatağında bıraktığı saç tokasını, bir ömrün özeti gibi getirip verdiği geceden beri uzatıyordu saçlarını.

Saç tokasını avucunun içinde sıktı. "Herkes, hepimiz ölüp gittikten sonra da zamana direnecek olan sihirli nesne..." Bir an, saç tokasının gerçekten de sihirli olduğuna, avucunda sıkıp bir dilek dilese, dileğinin gerçekleşeceğine inandı. Gitgide sertleşen rüzgâra karşı, deniz kenarındaki sarp kayalıklara doğru, saçları yüzüne, boynuna, omuzlarına dolanarak yürürken, nasıl bir dilek dileyeceğini düşündü. Aklına hiçbir şey gelmediğini, hiçbir dileği olmadığını hüzünle fark etti.

Top top olmuş sarı dikenler çevresinde uçuşup saçlarına takıldılar. Güneş batıyordu. Kayalar kızıla çalmıştı. Erguvan rengi deniz, kızıl kayalar, ufukta kıpkızıl bir yangın gibi batan güneş, arkada bağlar, salkımlar ve rüzgâr, rüzgâr, rüzgâr...

Sonra o kuş geldi: çengel gagalı, vahşi bakışlı kuş. Kartal değildi, akbaba da değildi, yırtıcı bir kuştu ama. Kayaların tepesine tünedi, bir çığlık attı. Göz göze geldiler. Eflatun-kızıl bir ışık içinde, ıssız kayalıkların ve köpüren denizin üstünde, saçları alev rengine dönüşmüş kadınla tüyleri kızıla çalan kuş, bir an hareketsiz durup birbirlerini ölçtüler. Sonra kuş batan güneşe doğru havalandı, yükseldi, yükseldi, giderek küçülen kızıl bir top gibi görünmez oldu.

"Sihirli saç tokasına hangi dileği fısıldarsam fısıldayayım, önümdeki seçenekler belli," diye düşündü. "Kızıl kuşun yaptığı gibi, kayaların üstünden ok gibi boşluğa atabilirim kendimi. Bağlara, rüzgârlara, adanın güzelliğine, dinginliğine sığınabilirim ya da. Hiçbir şey olmamış gibi, eski yaşamıma, işime, haberlerime de dönebilirim. Huzurevindeki yaşlı kadına gecikmiş bir borcu ödemek: Onu da alıp küçük eve sığınmak da bir başka seçenek."

Kulağının dibinde tanıdık bir ses söylenip duruyordu: "Vatanına, milletine, Ata'na, Cumhuriyet'e karşı ödevlerin; ailene, eşine, çocuklarına karşı vazifelerin; işçi sınıfına, partiye, devrime karşı görevlerin..."

“Babamın, annemin, okuldaki başrahibenin sesi mi? Yoldaşlardan birinin sesi mi yoksa?”

Saçlarını sıkıca ensesinde toplayıp saç tokasını taktı.

“Birinci seçenek için uçmasını bilmek gerek,” diye düşündü. “Oysa ben, yarım yüzyıllık ömrüm boyunca, kuşlar gibi özgür olamadım hiç; uçmasını bilemedim.”

Batan güneşin renklerini kanatlarında toplamış kızıl kuş, bir çember çizip kayalıklara döndü. Güneş batmış, ufkun kızıllığı erguvani griye çalmaya başlamıştı. Havanın birden serinlediğini fark etti; hafifçe ürperdi. “Yarın olmazsa öbür gün ayrılmalıyım bu adadan.”

Rüzgârı arkasına alıp bağlara doğru yürüdü.

# İçindekiler